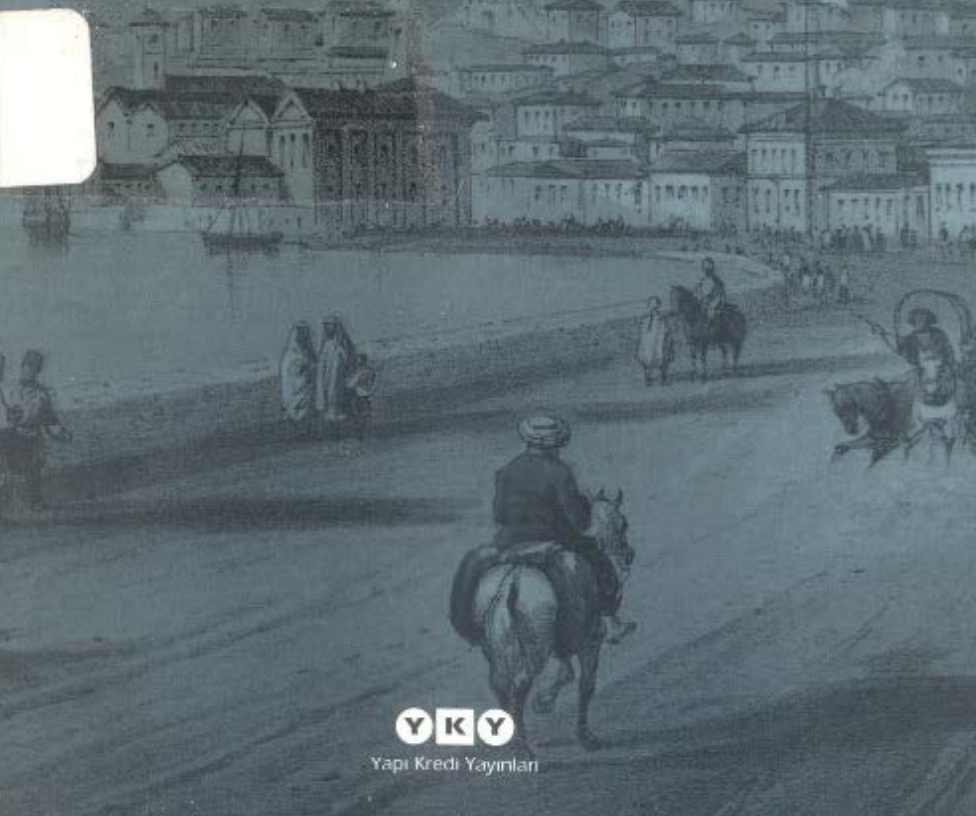
Günümüz Türkçesiyle

Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi:

Eğri - Hatvan - Yanık - Viyana - Çanad Eflak-Boğdan - Bükreş - Ukrayna - Kırım Bahçesaray - Çerkezistan - Dağıstan Ejderhan - Kalmukistan - Saray - Moskova

Hazırlayan: Seyit Ali Kahraman

7. KİTAP - 1. CİLT

YKY
Yapı Kredi Yayınları

EVLİYÂ ÇELEBİ

Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi:

Viyana, Eflak-Boğdan, Bükreş, Ukrayna, Kırım, Bahçesaray, Çerkezistan, Dağıstan, Kalmukistan, Saray, Moskova

7. Kitap

1. Cilt

Hazırlayan:
Seyit Ali Kahraman

Yapı Kredi Yayınları

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİYLE
EVLİYÂ ÇELEBİ SEYAHATNÂMESİ:

Viyana, Eflak-Boğdan, Bükreş, Ukrayna, Kırım, Bahçesaray, Çerkezistan, Dağıstan, Kalmukistan, Saray, Moskova

7. Kitap
1. Cilt

Evliyâ Çelebi'nin YKY'deki kitapları:

Çeviri yazı:

Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: (1. Kitap),
haz.: R. Dankoff - S. A. Kahraman - Y. Dağlı (2006)

Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: (2. Kitap),
haz.: Z. Kurşun – S. A. Kahraman – Y. Dağlı (1999)

Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: (3. Kitap),
haz.: S. A. Kahraman – Y. Dağlı (1999)

Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: (4. Kitap),
haz.: Y. Dağlı – S. A. Kahraman (2001)

Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: (5. Kitap),
haz.: Y. Dağlı – S. A. Kahraman – İ. Sezgin (2001)

Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: (6. Kitap),
haz.: S. A. Kahraman – Y. Dağlı (2002)

Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: (7. Kitap),
haz.: Y. Dağlı – S. A. Kahraman – R. Dankoff (2003)

Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: (8. Kitap),
haz.: S. A. Kahraman – Y. Dağlı –R. Dankoff (2003)

Evliyâ Çelebi Seyahatnamesi: (9. Kitap),
haz.: Y. Dağlı – S. A. Kahraman – R. Dankoff (2005)

Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: (10. Kitap),
haz.: S. A. Kahraman – Y. Dağlı – R. Dankoff (2007)

Günümüz Türkçesiyle

Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: İstanbul (1. Kitap: 2 Cilt)
haz.: S. A. Kahraman - Y. Dağlı (2003)

Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi:
Bursa-Bolu-Trabzon-Erzurum- Azerbaycan-Kafkasya-Kırım-Girit (2. Kitap: 2 Cilt)
haz.: Y. Dağlı – S. A. Kahraman (2005)

Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi:
Konya-Kayseri-Antakya-Şam-Urfa-Maraş-Sivas-Gazze-Sofya-Edirne (3. Kitap: 2 Cilt)
haz.: S. A. Kahraman – Y. Dağlı (2006)

Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi:
Bağdad-Basra-Bitlis-Diyarbakır-Isfahan-Malatya-Mardin-Musul-Tebriz-Van (4. Kitap: 2 Cilt)
haz.: S. A. Kahraman – Y. Dağlı (2010)

Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: Akkirman-Amasya-Belgrad-Gelibolu-Manastır-Özü-Saraybosna-Slovenya-Tokat-Üsküp (5. Kitap: 2 Cilt)
haz.: Seyit Ali Kahraman (2010)

Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: Podgoriçe, İştib, Vidin, Peçoy, Budin, Üstürgon [Estergon], Ciğerdelen, Macaristan, Özice, Taşlıca, Dobra-Venedik, Mostar, Kanije (6. Kitap: 2 Cilt)
haz.: Seyit Ali Kahraman (2010)

Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: Viyana, Eflak-Boğdan, Bükreş, Ukrayna, Kırım, Bahçesaray, Çerkezistan, Dağıstan, Kalmukistan, Saray, Moskova (7. Kitap: 2 Cilt)
haz.: Seyit Ali Kahraman (2011)

Yapı Kredi Yayınları - 3250
Edebiyat - 951

Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi:
Viyana, Eflak-Boğdan, Bükreş, Ukrayna, Kırım, Bahçesaray, Çerkezistan,
Dağıstan, Kalmukistan, Saray, Moskova
Evliyâ Çelebi
7. Kitap - 1. Cilt

Hazırlayan: Seyit Ali Kahraman

Dizin: Ruşen Deniz
Düzelti: Alev Özgüner

Kapaktaki "Kırım" gravürünün kaynağı:
Carlo Brossoli, *Beautiful Scenery*, 1856

Kapak tasarımı: Nahide Dikel
Ofset hazırlık: Arzu Yaraş

Baskı: Promat Basım Yayım San. ve Tic. A.Ş.
Sanayi Mahallesi, 1673 Sokak, No: 34 Esenyurt / İstanbul

1. baskı: İstanbul, Ocak 2011
ISBN 978-975-08-1924-7
Takım ISBN 978-975-08-1923-0

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. 2010
Sertifika No: 12334
Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Yapı Kredi Kültür Merkezi
İstiklal Caddesi No. 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.ykykultur.com.tr
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: http://alisveris.yapikredi.com.tr

Giriş

Türk büyükleri arasında mümtaz bir yere sahip ve dünyanın iyi tanıdığı şahsiyetlerden biri olan Evliya Çelebi, dünya seyyahlarının en büyüğüdür. Yarım asır boyunca gezip dolaştığı yerleri, titiz bir şekilde anlattığı on ciltlik Seyahatnâme'si dünyanın saygın eserleri arasında yerini almıştır. Çok değişik dillere çevrilen bu Seyahatnâme'nin, günümüz Türkçesinde yapılmış tam bir yayımı yoktur. Osmanlı döneminde sansür kurulları tarafından sakıncalı görülen bazı yerleri çıkarılarak yayımlanmış, daha sonra yapılan yayınlarda da lüzumsuz görülerek atılan bilgiler ve çıkarılan bölümlerle bu değerli eser özelliğini büyük çapta kaybetmiştir. Bu yüzden bugüne kadar ister eski harflerle ve ister yeni harflerle yapılan yayınlar, Seyahatnâme'yi tam olarak yansıtmamaktadır.

Evliya Çelebi ve eseri hakkında sayısız yazılar yazılmış ve incelemeler yapılmıştır. Çoğu yabancı araştırmacılar tarafından hazırlanan yayınlar sonucunda Evliyâ Çelebi ve eseri hakkındaki, özellikle ülkemizde, yanlış kanaat yavaş yavaş silinmeye başlamıştır. Yabancı araştırma ve yayınlar çoğaldıkça ülkemizde de ilgi artmaya başlamıştır. Okuyucunun bu artan ilgisi üzerine ilk 6 cildin Günümüz Türkçesi ile yayını yapılmıştır. Bundan sonra diğer ciltlerin de günümüz Türkçesine çevrilmesi bir zorunluluk halini almıştır. Diğer ciltlerde olduğu gibi bu ciltte de takip ettiğimiz usulü şöyle özetleyebiliriz:

Giyecek, değerli taş, para birimleri, ağırlık ve uzunluk ölçüleri, savaş araç ve gereçleri, sivil ve askeri kurum, makam, rütbe, unvan, lakap, meslek, esnaf, vb. isimlerin birçoğunun bugün bire

bir kelime karşılıklarını bulmak imkânsızdı. Bunlar ya dipnotlar ile ya da eser sonuna konacak bir sözlük ile açıklanabilirdi. Bu durumda eserin arkasında sanki ayrı bir tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü oluşacaktı. Dipnotlarla metin içine bu sözlüğü yedirmek ise metnin akıcılığını kaybettirecekti. Bunun yerine, gerek duyulan yerlerde parantez içinde kısaca kelime karşılığı verildi; ancak bugün yaygın kullanış şekli varsa o tercih edildi.

Elinizdeki eser bugün okuyucuların rahatlıkla anlayacağı günümüz Türkçesi ile yazılmaya çalışıldı. Bugün kullandığımız Türk alfabesinde yer almayan harfler metinde kullanılmadı. Deyim ve terimlerin bazıları, eserin özelliği gereği korundu. Evliyâ Çelebi'nin üslûbuna mümkün olduğu kadar sadık kalındı. Metin içinde geçen başkasının ağzından verilen konuşmalar ile Evliyâ tarafından şive özellikleri korunarak nakledilen bölümler aynen korundu. Sadeleştirilmiş metin içinde, hemen her kelimenin bire bir karşılıkları verildi. Metnin akıcılığı için bazen cümlede tasarruflar yapıldı, ancak kesinlikle bilgi dışlanmasına gidilmedi.

Âyet, hadis, Arapça ve Farsça metinlerin orijinal metinleri veya transkripsiyonları verilmedi, Türkçe karşılıkları verildi. Âyet ve hadislerin kaynakları ibarenin yanında köşeli parantez içinde gösterildi.

Orijinal yazmada Evliyâ Çelebi'nin bırakmış olduğu kelime, satır, sayfa boşlukları yeni metinde de gösterildi. Çıkma ve derkenarlar metnin içinde işaret edilen yerlere yerleştirildi. Yazma eserin varak numaraları araştırmacılara kolaylık olması amacıyla metin içinde italik şekilde verildi.

Türkiye'deki yer isimleri, bugünkü bilinen şekliyle yazıldı. Ancak yer isminin ilk geçtiği yerde gerek duyulduğunda bir defaya mahsus olmak üzere parantez içinde ismin orijinal şekli yazıldı. "İslâmbol" kelimesi İstanbul şeklinde değiştirildi, ancak İstanbul anlamında kullanılan diğer bazı isimler orijinal şekliyle bırakıldı. Yabancı yer ve ülke isimleri bugün Türkiye'de bilinen şekliyle kullanıldı. Yaygın olmayan yer isimleri ise orijinal şekliyle bırakıldı.

Türk şahıs adları bugün kullanılan şekliyle yazıldı. Ancak Ahmed, Mehmed gibi isimlerdeki son harfler aslına uygun şe-

kilde bırakıldı ve "t"ye dönüştürülmedi. Mehemmed gibi isimler "Mehmed" şeklinde yazıldı. Evliya Çelebi'nin kendisi için kullandığı "Hakir" sıfatı, bir tevazu sıfatı olarak kullanıldığından olduğu gibi korundu. Yabancı şahıs isimleri ise Türkiye'de bilinen imlâ ile yazıldı. Yaygın olmayan isimlerde orijinal şekli korundu. Arap isimlerinde bulunan terkipler gösterilmedi.

Dua ve övgü cümleleri sadeleştirildi ve metin içinde italik olarak verildi. Çok uzun dua cümleleri metin içinde dua olma özelliği dışında bir anlam taşımıyorsa sadeleştirilmeden italik olarak yazıldı.

Şiirlerin diline dokunulmadan olduğu gibi verildi. Tarih düşürme beyit ve mısraları yanında tarih bulunuyorsa Miladi tarihe çevrildi; bunun dışında ayrıca bir hesaplama, hesap kontrolü veya tarih düzeltmesine gidilmedi. Atasözleri ve deyimler, yabancı dilde ise Türkçeye çevrildi, Türkçe ise orijinali ile birlikte parantez içinde karşılıkları verildi

Hicri tarihler köşeli parantez içinde Milâdi tarihe çevrildi. Orijinal metinde yer alan fihrist, eserin başında yeniden verilmedi, bunun yerine çok genişletilmiş olarak içindekiler ilâve edildi. Ayrıca eserden kolay yararlanmayı sağlayacak detaylı karma bir dizin hazırlandı.

Orijinal metinde boş bırakılan bir kelimelik yerler için (---) işareti ile, boş satır miktarı ise noktalar arasında parantez içinde, bizim tarafımızdan ilave edilen yerler de köşeli parantez [ ] içinde gösterildi.

Böylesine zor bir işi yaparken gözümden kaçan hatalarımın okuyucu tarafından hoş karşılanacağını ümit ediyorum.

Esere güzel bir dizin hazırlayan Ruşen Deniz'e, eserin yayımlanması için devamlı yardımlarda bulunan Yapı Kredi Yayınları yöneticilerinden Aslıhan Dinç ve Raşit Çavaş'a teşekkür ederim.

Seyit Ali KAHRAMAN

İçindekiler

Kasîde-i münâsib 1
1074 yılının (---) gününde Kanije altından kalkıp kale çevresini, Balatin kıyılarını, Morava Nehri kenarlarını ve gayri kale, kasaba ve beldeleri yağmalamaya gittik 3
Egirsek Kalesi'nin özellikleri 3
Kapolinye Kalesi 4
Sağlam Şilye Palankası'nı bildirir 4
Belvar Kalesi 4
Vetoş Kalesi'nin şekli 4
Çiçon Kalesi'nin özelliği 5
Zekan Kalesi 5
Kapornok Kalesi 5
Pelendvar Kalesi'nin özelliği 6
Lak Kalesi'nin şekli 6
Yeleşke Kalesi'nin özellikleri 6
Şarvar Palankası 7
Kemenvar Kalesi'nin görünüşü 7
Romçivar Palankası 7
Egirvar Kalesi'nin görünüşü 7
Meşter Kalesi 8
Sünbüthel Kalesi 8
Meştivar Palankası 8
Yeni yapı Kösek Kalesi 9
Sobron Kalesi 9
Jelejinvar Kalesi seyri 9
Büyük Purunduk şehrinin özellikleri 10

Amansız Alman Vilâyeti'ne gittiğimiz 12
Raytinad Kalesi'nin şekli 12
Korokonder Kalesi'nin özellikleri 13
Yenora şehri Kalesi 15
Beşluka şehri Kalesi 15
Eski taht merkezi ve büyük şehir Gıraviçe'nin özellikleri 16
İşlos Kalesi 17
Semati Kalesi 17
Büyük seyri bildirir 18
Yeleşke Kalesi yakınından Kanije'ye dönüp ganimet mallarımızı satmaya giderken seyrettiğimiz kaleleri ve menzilleri bildirir 21
Kanije Kalesi menzili Allah yerden ve gökten gelecek afetlerden korusun 22
Komar Kalesi'nin özellikleri 23
Egirsek Kalesi menzili 23
Merere Kalesi'nin özellikleri 23
Hedvik Kalesi'nin özellikleri 24
Şarvar Kalesi'nin özellikleri 24
Sağlam Egirvar Kalesi 24
Kemenvar Kalesi'nin özellikleri 24
Vaşvar Kalesi'nin özellikleri 25
Büyük cengi ve Hak Taâlâ'nın ihsanı olan yardımı ve zaferi bildirir 27
1074 yılı Zilhicce ayının 16. günü Kanije'ye gittiğimizi bildirir 30
Kanije'den Ustolni-Belgrad'a, oradan Raba Nehri gazasına gittiğimiz konakları bildirir 32
Sağlam Sekeşvar Kalesi'nin özellikleri 32
Osmanlı serhaddi, yani sağlam Kopan Kalesi'nin özellikleri . 33
Kopan Kalesi taşra varoşunun şekli 34
Övgüsünün tamamlanması 35
Büyük Balatin (Balaton) Gölü'nün özellikleri 36
Sağlam hisarlı kasaba, yani güvenli sığınak Kapoşvar Kalesi'nin özellikleri 37
Kapoşvar Kalesi'nin şeklini bildirir 38
Bu Kapoşvar Kalesi yakınında olan kaleleri bildirir 39
Gırıjgal Kalesi şehitlerinin ziyaretini bildirir 39

Gırıjgal Kalesi menzilinin özellikleri 41
Büyük Sigetvar Kalesi menzili [11b] 41
Sultan Süleyman Han Türbeli Kalesi'nin özellikleri
Allah rahmet eylesin 41
Taht merkezi Nedaj Kalesi'nin özellikleri 42
İbretlik Şemetorna Kalesi'nin özellikleri 43
Şemetorna külliyatı övgüsünün tamamlanması 44
Küçük Began Kalesi'nin özellikleri 45
Cihat yurdu hisarı, yani sağlam Ustolni-Belgrad Kalesi'nin
özellikleri 45
1011 tarihinde Ustolni-Belgrad'ın kâfirlerin elinden
kurtulmasını anlatır 49
Ustolni-Belgrad hâkimlerini bildirir 50
Kalenin zeminini bildirir 51
Belgrad-ı Ustolni'de [Üstolni-Belgrad] gömülen kralların
isimlerini bildirir 55
Rıdvan Cenneti bahçeleri gibi gezinti yerleri 58
Ustolni-Belgrad şehitleri ziyaret yerini bildirir 60
Ustolni-Belgrad'dan Raba Suyu tarafına sefere gittiğimiz
konakları, kaleleri ve çektiğimiz şiddetli sıkıntıları bildirir 60
Began Kalesi menzili 61
Polata Kalesi'nin özellikleri 61
Çavka Kalesi'nin özellikleri 61
Çobaniçse Kalesi'nin özellikleri 62
Küçük Vajon Kalesi 62
Tabyasa Kalesi'nin anlatılması 62
Marçil Kalesi 63
Şimek Kalesi'nin özellikleri 63
Zekanvar Kalesi'nin özellikleri 66
Raba kenarı menzili 67
Raba Nehri gazasının özeti ve sonra tedbirsizlik sonucu Raba
Nehri kenarında İslâm askerinin bozguna uğramasını
bildirir 68
Nimet-Uyvar Kalesi'nin özellikleri 69
Raba Nehri cengi yenilgisinin aslını bildirir 72
Raba Nehri kıyısında Osmanlı ordusunun yenilgisini ve sonunu
bildirir 74

Tedbirsizliğin sonunda İslâm askerinin yenilmesi ve büyük musibeti bildirir 79
Osmanlı ordusunun bozgunu 80
Vezir'in isabetli görüşü ve buyruğu 86
Şimek Kalesi menzili 90
Marçil Kalesi menzili 91
Tabyese Kalesi yakını menzili 91
Büyük Vajon Palankası menzili 92
Kazancızâde Süleyman Ağa'nın acayip nasihati 92
Çobaniçse Kalesi'nin özellikleri 94
Vije Nehri menzili 95
Cenab-ı Hakk'ın hikmeti ve ihsanını bildirir 96
Eski sağlam kale, yani dayanıklı Pespirim Hisarı'nın özellikleri 103
İslâm seddi Çavka Kalesi menzili 104
Polata Kalesi menzili 104
Began Kalesi menzili 105
Ustolni-Belgrad'dan Leve ve Litre kaleleri kurtarılmasına gidildiği menzilleri bildirir 108
Patka Gölü menzili 108
Dolu gemi gibi ibret verici Üstürgon Kalesi'nin özellikleri .. 109
Grad tacı yurdu, yani sağlam Vişigrad Kalesi'nin özellikleri 109
Vişigrad Kalesi'nin şekli 110
Vişigrad Varoşu'nun şekli 111
Vişigrad Kalesi şehrengizinin tamamlanması 111
Babya Gölü menzili 113
Neve Kalesi ve Litre Kalesi seferi görüşmesini bildirir 113
Uyvar Kalesi altında rehin elçi ile Belgrad'a dönülen konakları bildirir 116
Babya Gölü kenarı menzili 116
Üstürgon [Estergon] Kalesi menzili 116
Belgrad'dan Eğri Vilâyeti'ne, oradan Ungurus Vilâyetinde Nemse kralına gittiğimiz konakları bildirir 120
İrik Kasabası'nın özellikleri 120
Gırgoviçse Kasabası'nın özellikleri 120
Furuşka İrem Bağı Kasabası'nın anlatılması 121
Furuşka Kasabası'nın şehrengizi 121

Güvenli yer, yani sağlam İslankamin Kalesi'nin özellikleri.. 121
İslankamin şehrinin külliyatının tamamlanması 122
Karlofça Kalesi'nin özellikleri 122
Karlofça şehrinin şehrengizi 123
Budin seddi kilidi, yani ibretlik Petri Varadin Kalesi'nin özellikleri 123
Varadin Kalesi'nin Aşağı Varoşu..... 125
Varadin şehrengizinin tamamlanması 125
Keyviz Kalesi'nin özellikleri 125
Babuniştıra Palankası'nın özellikleri 126
Heluk Suru, yani sağlam İlok Kalesi'nin özellikleri 126
İlok Kalesi'nin şekli 127
Aşağı Varoş yapılarını bildirir..... 128
İlok şehrengizini bildirir 128
Sağlam hisar, yani dayanıklı Vukin Kalesi'nin özellikleri ... 128
Vukin Kalesi Varoşu'nun özellikleri..... 129
Vukin şehri külliyatının tamamlanması..... 129
Dal Kalesi Palankası 130
Budin Kalesi'nin anlatılması 131
Budin'den Eğri Vilâyeti'ne gittiğimiz konakları ve kaleleri bildirir 132
Senkotar Köyü 132
Güvenlikli belde, gaziler yurdu Hatvan Kalesi'nin özellikleri 132
Hatvan Kalesi'nin zemininin şekli..... 134
Hatvan Varoşu'nun şekli 135
Doğru yiğit gaziler yurdu, yani sağlam Eğri Kalesi'nin özellikleri..... 136
Eğri Kalesi zemininin şeklini bildirir 139
Alem-i Şerif Camii'nin özellikleri..... 140
Macar Hisarı'nı bildirir.....141
Eğri Kalesi Varoşu'nun özellikleri..... 145
İbretli Baruthane Kalesi'nin anlatılması 145
Ilıcalar ve faydalarını bildirir..... 146
Aşağı Varoş'un yapılarını bildirir 146
Osmanlı sultanları ve diğer hayır sahiplerinin camilerini bildirir..... 147

Eğri'den Mehmed Paşa ile Orta Macar diyarında fethedilen kalelere gittiğimiz konakları bildirir 150
Eğri taburunun yenilmesi hikayesini kısaca bildirir..... 151
Eğri Taburu şehitleri ziyaret yerini bildirir..... 154
Büyük Gingöş Varoşu'nun özellikleri 155
Gingöş keferesinin muaf ve müsellem olmasının sebebini bildirir 156
Yüksek Felek Dağı, yani yüksek Filek Kalesi'nin özellikleri . 157
Yüksek Filek Kalesi zemininin şeklini bildirir..... 158
Filek Kalesi Aşağı Varoşu'nun anlatılması 158
Hollok Kalesi'nin özellikleri 158
Güvenlik yurdu hisar, yani sağlam Seçan Kalesi'nin anlatılması 159
İrem vadisi, yani cennet bağı Germat'ın özellikleri..... 160
Semendire Kalesi'nin özellikleri 160
Semendire Kalesi'nin şekli..... 161
Külvar Kalesi'nin özellikleri 161
Tot kavminin eski şehri, yani Macar taht merkezi Honot Kalesi'nin özellikleri 161
Yunak yurdu hisarı, yani benzersiz Buyak Kalesi 161
Buyak Aşağı Varoşu 162
Hatvan Kalesi menzili..... 162
Peşte Kalesi menzili..... 163
Kızılhisar Kalesi menzili 165
İbret verici Üstürgon Kalesi..... 165
Uğursuz Ungurus ve amansız Alman diyarlarına gittiğimiz konakları bildirir 165
Uyfaloba Köyü..... 165
Şıktoy Köyü, Mismil Köyü ve Almaş Köyü 166
Tata Ovası menzili..... 166
Tata Kalesi'nin özellikleri..... 166
Büyük Tessal Köyü 168
Veylan Kalesi'nin özellikleri 168
Sağlam ve dayanıklı Papa Kalesi'nin özellikleri..... 168
Papa Kalesi ılıcasını bildirir..... 169
Küçük Tessal Köyü menzili..... 170
Tata Ovası menzili..... 170

İslâm elçisiyle gayrimüslim elçisinin buluşması 171
Millerin şeklini bildirir 172
Sun Köyü, bî-namus Nemse, Ungurus Vilâyeti'nin başlangıcı 176
Komaran Kalesi'nin anlatılması 176
Komaran Kalesi Varoşu'nun anlatılması 178
Ac Köyü menzili 178
Yanık Karakolhanesi menzili 179
Yangın ateşi yurdu yani ateşe tapan semenderin Yanık Kalesi 179
Yanık Kalesi şehitleri ziyaretlerini bildirir 187
Sanmartin Kalesi'nin özellikleri 188
(---) (---) varoşunun özellikleri 189
Kastel Kalesi'nin özellikleri 189
Majonvar Varoşu'nun özellikleri 189
May Firav Varoşu'nun özellikleri 189
Rudolfoş Varoşu'nun özelliği 190
Sağlam kale, dayanıklı yapı, muhkem sur Ovar'ın özellikleri. 190
(---) (---) Varoşu'nun özellikleri 192
Donaban Varoşu'nun özellikleri 193
Firav Varoşu'nun anlatılması 193
Büyük İmparator şehrinin özellikleri 193
Anpuruk Kalesi'nin özellikleri 193
Pirankopuruk Varoşu'nun özellikleri 195
(---) (---) Varoşu menzili 195
Çasar Varoşu'nun özellikleri 195
Eski Peşpehil şehrinin varoşu 196
Cihanın Çârbağ-kalesi, yani Âl-i Osman Süleyman Hanı Otağı 198
Süleyman Han Otağı Kalesi'nin şeklini bildirir 199
Süleyman Han Otağı İrem Bağı'nın anlatılması 200
Peşpehil şehri menzili 205
Elçi paşanın tercüman ve baş komiser ile tartışmasını bildirir 205
Beç Kalesi'ne alay ile girdiğimiz düzeni bildirir 208
Alman taht merkezi şehri, Ungurus kralı imparator çasarın mülkü, yani Sebec sağlam suru, dayanıklı Kızılelma seddi Beç Kalesi'nin özellikleri 213
Beç Kalesi zeminini ve şeklini bildirir 215
Gazi Süleyman Han'ın kerametini bildirir 217

Süveyde Varoşu özelliği 220
Beç Kalesi özelliklerinin tamamlanması 221
Bedesten çarşı pazarını bildirir 222
Kara ve deniz tüccarlarının hanlarını bildirir 223
Hamamlarının özellikleri 224
Beç Kalesi Pazar Meydanı 225
Akarsu çeşmeleri 225
Beç Kalesi yapılarından ibretlik olanların anlatılması 226
Eski üstadların tılsımlı işleri 228
Kıssis, rahip kiliselerinin anlatılması 228
Kilisesinde bulunan resim ve heykellerin seyrinin anlatılması 234
İbretlik çan kulesinin anlatılması 236
Şifa yurdu, yani hastanenin anlatılması 239
Usta ve yetişkin cerrahları anlatır 240
Fakir ve garip insanların aşevi imaretler 247
Vakarlı çasar ile şirin dilli Elçi Kara Mehmed Paşa'nın görüşüp konuşmasını bildirir 248
Vakarlı elçi paşa ile çasarın karşılaşmasının anlatılması ... 252
Padişahın tembihnamesidir 253
Acayip görünüşlü, çirkin suratlı kralın yüz şeklini bildirir.. 259
Çirkin suratlı çasarın giysilerini bildirir 260
İskender tacı goronanın şeklini anlatır 261
Gorona tacının şekli ve görünüşü 262
Vakarlı imparator çasar sarayının görünüşü 263
Çasar askerinin alayını bildirir 264
Paşa ve ağaların tayinatlarını bildirir 265
İbretlik büyük marifetlerin seyredilip anlatılması 266
Nemrud ateşi mancınığının seyrini bildirir 269
İbretlik sanatlı ağaç topun anlatılması 271
Taklitçilerin, güldürücülerin, maskaraların acayip işleri 272
Uğursuz alayı bildirir 274
İnsana dirilik veren güzel hava 276
Genç ve yaşlılarının yüz renkleri 276
Kadınlarının giysilerini bildirir 277
Sebzeleri, otları, tahılları 278
Beç Kalesi'nin külliyatı övgüsünün tamamlanması 279

Eski Nemse dilini bildirir 279
Nemse dili üzere Zebûr kitabı âyetleri 280
Zebûr kitabında Hazret-i İsa duasının Nemse diline çevirisidir 281
Nemçe dilini bildirir 281
Ungurus altınının şekli 282
Alman dökme guruşunun şekli 283
1075 yılı Zilhicce'sinin 15. gün Pazartesi Beç tahtından Ungurus-i Alman diyarlarından ta Bahr-i Muhit kenarlarında İspanya Vilâyeti, Donkarkız Vilâyeti, Danimarka Vilâyeti ve Felemenk Vilâyeti'nde Amsterdam şehri, Lonçat Vilâyeti'ne, Kalevine Vilâyeti'ne, Ruye Vilâyeti'ne, Holandiye Vilâyeti'ne, Prandaporosk Vilâyeti ve Prag şehrine, İsizinye şehrine kısacası yedi krallık yerde ta Vo Nehri kenarına kadar gittiğimiz konakları açık seçik bildirir [73b] 285
(---) Köyü menzili 286
Eski Beç Kalesi'nin özellikleri 286
Eski Beç Varoşu 286
(---) (---) yeni kalesinin özellikleri 287
Yeni yapılan güzel Tancavar Kalesi'nin özellikleri 288
Alman Anperan Kalesi'nin özellikleri 288
Büyük Şinova Kalesi'nin özellikleri 289
Kasım Voyvoda şehitleri ziyaret yerini bildirir 289
Fişevar Kalesi'nin özellikleri 290
(---) (---) kalesinin özellikleri 292
Koron tacı şehri, yani Pojon Kalesi'nin özellikleri 292
Pojon Kalesi'nin şeklini bildirir 292
Pojon Varoşu'nun özelliği 294
Macaristan Vilâyeti'ni bildirir 294
Vak Nehri sahili menzili 294
Jebel Kalesi'nin özellikleri 295
Yeni Geceb-Uyvar Kalesi'nin özellikleri 296
Galgofça Kalesi'nin özellikleri 297
Galgofça surunun şeklini bildirir 297
Litre Kalesi'nin özellikleri 298
Sınır boyunun sonunda Şuran Kalesi 299
Uyvar Kalesi menzilinin özellikleri 299

Ciğerdelen Kalesi menzili 299
İbretlik Üstürgon Kalesi menzili 299
Canbek Kalesi'nin özellikleri 300
Payitaht kalesi, yani Ustolni-Belgrad Hisarı'nın özellikleri .. 300
Val Palankası menzilinin özellikleri 300
Güvenlikli sağlam hisar, yani aman yurdu Budin Kalesi'nin özellikleri 301
Budin'den Eğri Eyaleti'nde Hatvan Kalesi, Sonlok Kalesi, Segedin Kalesi sancakları, Tımışvar Eyaleti'nde Çanad Sancağı, Lipova Sancağı, Medova Sancağı, Göle Sancağı, Varat Eyaleti'nde Senköy Sancağı ve diğer kalelerin yoklamasına gittiğimiz menzilleri bildirir 301
Küçük Keçkemet Köyü menzili 301
Güvenli yer Hatvan Kalesi'nin özellikleri 301
Amanlık yer, yani Sonlok Kalesi'nin özellikleri 302
Sonlok Kalesi'nin şekli 303
Amansız sur, yani sağlam Çonrad Kalesi'nin özellikleri 304
Segedin Sancağı'na gittiğimiz konakları bildirir 305
Büyük Keçkemet Varoşu menzili 305
Sağlam Yankofça Palankası'nın özellikleri 305
Eski Kalaça Palankası'nın özellikleri 306
Mamur Baya Palankası'nın özellikleri 307
Baya Kalesi'nin şekli 307
Eski Sombor Palankası şehrinin özellikleri 308
Taşra varoşunun özellikleri 308
Sombor şehri ziyaret yerlerini bildirir 310
Eski Baç Kalesi'nin özellikleri 310
Baç Kalesi'nin şeklini bildirir 310
Dış varoşunun anlatılması 311
Şirin Vitok Palankası'nın özellikleri 312
Kobila Palankası'nın özellikleri 312
Titel Kalesi'nin özellikleri 313
Senta Palankası'nın özellikleri 314
Soboçka Palankası'nın özellikleri 315
Eski Martinoş Kalesi'nin özellikleri 316
Segedin Gölü'nün özellikleri 316
Sağlam hisar, dayanıklı set, yani Segedin Kalesi'nin özellikleri 316

Segedin Kalesi'nin şekli 317
Yoklamaya gittiğimiz menzilleri ve kaleleri bildirir 319
Cihat yurdu, yani sağlam Çanad Hisarı'nın özellikleri 319
Çanad Kalesi'nin şekli 320
Çanad Varoşu'nun özelliği 320
Taşra büyük varoşun anlatılması 320
Beşenova Kalesi'nin özellikleri 322
Eski ve sevimli Beçey Kalesi'nin özellikleri 322
Büyük vakıf Beşkelek Palankası'nın özellikleri 323
Fenlak Kalesi'nin özellikleri 324
Yeni Arat Kalesi'nin anlatılması 324
Mamur Lipova Kalesi'nin özellikleri 324
Randa Palankası'nın özellikleri 324
Cihannüma Solmoş Kalesi'nin özellikleri 324
Vilagoş Kalesi'nin özellikleri 325
Mamur Yanova Kalesi 325
Göle Kalesi'ne gittiğimiz konakları bildirir 325
Dört kuleli hisar, yani ibretlik Göle Kalesi'nin özellikleri ... 325
Göle Kalesi'nin şeklini bildirir 327
Orta varoşun özellikleri 328
İkinci kat varoş 329
Üçüncü kat büyük varoş 330
Hakirin başından geçenler 331
Göle ziyaret yerlerini bildirir 334
Salanta Palankası Varoşu 334
Fekte Batur Palankası'nın özellikleri 335
Cihat yurdu hisarı, yani Varat Kalesi'nin özellikleri 335
Görülmeye değer hisar, yani sağlam Varat Kalesi'nin özellikleri 337
Varat Kalesi'nin zeminini bildirir 339
İç kalenin şekli 340
Taşra varoşun özelliği 341
Varat Panayır Pazarı'nın özellikleri 343
Ulesi Varoşu'nun anlatılması 344
Macar müneccimlerinin sözleri 346
Varat Vilâyeti'nden Erdel diyarının Hayduşak Vilâyeti'ne ve diğer kalelere gittiğimiz konakları bildirir 347
Kral Değirmeni Vadisi menzili 347

Senköy Kalesi'nin özellikleri 348
Erdel sınırı, yani Seykelhit Kalesi'nin özellikleri 349
Küçük Papmezö Kalesi'nin özellikleri 350
Balanoş Kalesi'nin özellikleri 351
Honot nahiyesi ve Şebeşvar Kalesi'nin özellikleri 351
Koze Sonlok nahiyesi ve Hadatvar Kalesi'nin anlatılması ... 351
Çehivar Kalesi ve Beşo Sonlok nahiyesinin özellikleri 352
Şomlu Kalesi ve nahiyesinin özellikleri 352
Sakmar Kalesi ve nahiyesinin özellikleri 352
Aranyoş Megeşvar Kalesi ve nahiyesinin özellikleri 352
Saboş nahiyesi ve İbram Kalesi'nin özellikleri 353
Pulgar Kalesi ve büyük nahiyesinin özellikleri 354
Büyük Husvar Kalesi 354
Orta Macar Vilâyeti'nde Şarbatak Kalesi 354
Tokay Kalesi'nin özellikleri 355
İbretlik İrem Bağı, Kaşa Kalesi'nin özellikleri 355
Hayduşak Vilâyeti'ne gittiğimiz konakları bildirir 355
Büyük Adorban Kalesi'nin özellikleri 355
Eski Tatar Kalesi'nin özellikleri 356
Kiş Karaki Kalesi'nin özellikleri 356
Büyük Dobroçin Varoşu'nun özellikleri 357
Poçay Kalesi'nin özellikleri 358
Küçük Adorban Kalesi'nin özellikleri 358
Küçük Adorban Kalesi'nden Erdel kralına gittiğimiz konakları bildirir 359
Hazırbaş kale, yani savaş yurdu Halmaş Hisarı'nın özellikleri 359
Eski şehir, büyük belde Bihar'ın özellikleri 359
Bele Sonlok nahiyesi 361
Köyvar Kalesi'nin özellikleri 361
Şamos Kalesi'nin özellikleri 362
Dejvaroş şehrinin özellikleri 362
Kolojvar Kalesi'nin özellikleri 362
Galu Kalesi'nin özellikleri 363
Şamos şehrinin özellikleri 364
Tuzda Varoşu'nun özellikleri 364
Entivar Kalesi'nin özellikleri 364

Zenvar Varoşu'nun özellikleri 365
Erdel kralı taht merkezi, yani Belgrad Kalesi'nin anlatılmasıl. 365
Erdel Belgradı'ndan Tımışvar'a, Eflâk ve Boğdan vilâyetlerine gittiğimiz konakları bildirir 367
Vinçaz Kalesi'nin özellikleri 367
Sazvaroş Kalesi'nin anlatılması 368
Devevar Kalesi 368
Tımışvar Kalesi'nin özellikleri 369
Eflâk Vilâyeti'ne gittiğimiz konakları bildirir 369
Virse Kalesi'nin özellikleri 369
Virse'nin taşra varoşu 370
Yeni Palanka'nın özellikleri 370
Yeni Kale'nin şeklini bildirir 371
Büyük Varoş'un şeklini bildirir 371
Ünlü kale, yani sağlam İhram Hisarı'nın özellikleri 372
İhram Kalesi'nin şeklini bildirir 372
İhram Kalesi Varoşu'nun anlatılması 373
Köylüc Kalesi'nin özellikleri 373
Eski Medova Palankası'nın özellikleri 374
Güvercin yuvası, yani Güvercinlik Kalesi'nin özellikleri. . . 375
Tuna Varatı Kalesi'nin özellikleri 377
Lıbıkova Palankası'nın özellikleri 378
Güzel Dobrinova kasabasının özellikleri 378
Tahtalı Girdabı'nın seyri 379
Poraça Kasabası'nin anlatılması 380
İnlik Kalesi'nin özellikleri 380
Eski İrşova Kalesi'nin özellikleri. 381
İç kaleyi bildirir 382
Büyük varoş 382
Acayip Demirkapı Girdabı'nın anlatılması 382
Tuna Demirkapısının yapıcısı, yapısının şekli ve tarzını bildirir 383
Demirkapı Gırdabı'nin (boğazının) yapılması sebebini bildirir 385

Seyahatnâmenin yedinci cildi

[1b] *Alman diyarı ve amansız kâfiristan vilâyeti, serhaddin sağlam kilidi ve dayanıklı kalesi, İslâm seddi ve güvenli yurt olan Kanije Kalesi altından Alman diyarını, Hırvatistan memleketini, İslovin Vilâyeti'ni, Ungurus Vilâyeti'ni ve Mekemorya vilâyetlerini yağmalamaya gittiğimiz kaleleri bildirir.*

Kasîde-i münâsib

Benâm-ı Hâlık u Hayy-ı kadîm-i ferd-i Yezdânî
Yaratdı dâr-ı kevneyni kodu cinnile insânı,

Benî âdem edîm-i arz içinde sâkin oldular,
Hemen Hâbil'le Kâbil'den beridir cengin olanı,

Cenâb-ı Kibriyâ (---)[Hâ]billiye evvel hitâb edip,
Cihâd eylen, gaza edin dedi hâtif-i Rabbânî,

Hemen sen de mücâhid fî-sebilillâh olup sa'y et,
Halâs olğıl cehennemden yana ref' eyle nîrânı,

Gel imdi dinle vasf-ı pür-melâlin cümle kâfirlerin,
Denilmez hamu evsâfı kesilmez hadd [ü] pâyânı,

Belî bu rûy-ı dünyâda nice kavm-i Nasârâ var,
Velî İslâm kavmi fethedipdir cümle Yûnânı,

Hemîşe Âl-i Osman selle seyf olup cihâd eyler,
Ne Çeh, ne Leh ü Moskov kor komaz Îrân [u] Tûrânı,

Bi-hamdillâh bu sâl içre yöneldik Ungurus üzre,
Yıkıldı tâk-i Kisrâ'sı kesildi bağ u bostanı,

Dağıldı her diyara müşrikin ekser cüzâm oldu,
Niçe bini esir olup gezer hâl-i perîşânı,

Kimi pâ-beste vü dil-haste kimisi şikeste-bâl,
Cefâdan her bir a'lâsı unutdu kasr-ı eyvânı,

Bu müşrikler ikilik vâdîsinde kaldılar hayrân,
Dönerken devri ve'l-hâsıl bozuldu çerh-i mîzânı

Niçe İslâm diyarın nehb edem derken o müşrikler,
Muradı olmadı hasıl gerüye döndü devrânı,

Alaman u Çehistân mülkünü urmağa emr oldu,
Hemen ol ân müsellah oldu cümle cünd-i Osmanî,

Hemen ey Evliyâ cehd et kuvâ vü kudretin varken,
Demidir durma uruş et budur âyîn-i insânî,

İlâhî her ne yere azm edersem yâverim olsun,
Ricâlü'l-gayb cündullâh ile âyât-ı Rahmânî,

Yeter ettin du'âyı Evliyâ durma gaza eyle,
Refîkındır senin cümle kamu sâhib-kerem kânî.

.....(6 satır boş).....

Allah'ın hikmeti bu mahalde biz bütün İslâm askeri ile Alman diyarına gitmek hazırlığında iken daha önce Tatar Hanzâde Ahmed Giray Sultan'ın kethüdası Sefer Gazi oğlu İslâm Ağa 10 bin adet Tatar ile Kanije etrafını ve Balatin Gölü kenarlarını kasıp kavurup seçkin esirler çıkarmaya gitmişlerdi. Bizim asker de gitmek üzere iken bu İslâm Ağa Tatarlar ile nice bin güneş parçası mahbûb ve mahbûbe dilberler ile esenlikle İslâm ordusuna gelince bütün mirzalara, Serdar ***[2a]*** İslâm Ağa'ya ve Hanzâde'ye hil'at-i fâhireler giydirip ikramlar etti-

ler. Getirdikleri esirlerden 16 adet kaptanları ve 100 adet seçkin esirleri, İslâm Ağa Sadrazam'a hediye çekti.

Esirlerin en seçkini Çiyel adlı kâfir kaptan idi ki söz sahibi ve tedbirli akıllı bir kâfir idi. Veziriazam bu kaptanı huzurunda söyletip,

"Hâlâ Nemse kralımızın askeri Yanık Kalemiz altındadır ve sizin dostunuz olan hasmımız Fransa kralı Nemse çasarına 50 bin Hıristiyan yardım gönderip Raba Suyu kenarında ve nice bin Hıristiyan ile Kanije Kaleniz altından kaçan Donkarkız ve Danimarka kralları Nimet-Uyvar altında toplanıp Türk askeri Yanık Kalesi'ne gelir diye büyük kalabalıkla sizi beklerler" diye işe yarar haber verince sadrazam bu kâfiri serbest bıraktı. O an ordu içinde dellâllar çağırıp,

"Ata dona malik olan garip yiğitler, ganimet malı isteyenler şimdi gidecek Tatar askeriyle gitsinler" diye ferman olunca hemen 10 bin adet serhadli tüfenkli gazileri de gelip bizim askere katıldı. Tatar ve serhadli tamamı 47 bin adet seçkin asker oldu.

Tanrı'nın diğer hikmeti şimdi Tatar askeriyle İslâm ordusuna gelen Hanzâde Kethüdası İslâm Ağa, babası Sefer Gazi Ağa'nın Kırım'da katledildiğini duyduğu gibi hemen Hanzâde kethüdalığından kaçıp Sadrazam'ın ayağı tozuna yüz sürüp kapucubaşı zümresine katıldı. Hemen o an,

"Devletli vezir seferden şimdi geldim. Beni serhadlilere serdar eyle, şimdi yine sefere giderim" deyince başına bir tel ve bir hil'at-i fâhire giydirilip 600 yiğit ile bizimle sefere memur oldu. Hakir de hemen onun koşunuyla [alayıyla] bile koşundaş, sırdaş, hâldaş ve yoldaş olup Kanije Kalesi altından *Allah'a tevekkül* deyip,

1074 yılının (---) gününde Kanije altından kalkıp kale çevresini, Balatin kıyılarını, Morava Nehri kenarlarını ve gayri kale, kasaba ve beldeleri yağmalamaya gittik

Evvelâ derya gibi asker ile *Bismillah Allah'a güvendik* deyip tüm serhad gazileri bize kılavuz ve asker öncüsü olup önce Kanije Kalesi'nin güney tarafına yakın,

Egirsek Kalesi'nin özellikleri

938 tarihinde Süleyman Han, Alman seferine giderken

fetholunup sonra yine Nemse kâfirleri istila etmişlerdi. Hâlâ Nemse çasarının matbah bahası hassı imiş.

Kalesi, bir tepe üzerinde dörtgen şekilli bir şeddadi yapı hoş bir kaledir ki bir konak yerden gözükür. Yenikale'yi sadrazam döverken Budin Veziri İsmail Paşa bu kalede şiddetli bir savaş edip böyle bir büyük savaş sonunda bu kaleyi fetheder, bütün cebehane ve hazine malını alıp kaleyi ateş ile berbat edip,

"Bunda olan savaşın savaştan daha büyüğü düşünülemez" diye bizim gaziler anlattılar. Hakir birlikte değil idim, ancak henüz gördüm. Ama kâfirler yine gelip imar etmeye başlayıp kaleye kapanmış. Bundan bir av alamayıp bize bolca şahi toplar atıp kaleden uzak durduk. Bu kalenin güneyinde 7 saat uzak ormanlıklar içre gidip,

Kapolinye Kalesi

Bunu da, Süleyman Han anılan tarihte fethetmiştir, dediler. Hâlâ Beganoğlu hükmünde sağlam kale olmakla bundan da elimiz boş geçtik. Bu kalenin batısında 2 saatte,

Sağlam Şilye Palankası'nı bildirir

Bu da Süleyman Han zamanında fethedilmişti. Hâlâ Beganoğlu hükmündedir. Bunun katanası bizden önce, çarkacımız olan serhadli gazilerimize rast gelip biz varmadan bir anda 200 kâfiri kılıçtan geçirip atlarını yedeğe alıp yine gazilerimiz elleri kolları kan bize karşı geldiler, atların hepsini bize verip yine gittiler. Bizler de ileri vardık. Kâfir leşleri yüksek ağaçların gölgesinde toprağa bulanıp yatarlar. Oradan 3 saat,

Belvar Kalesi

Bu da Süleyman Han zamanında fethedilmişti. Hâlâ Zirin kâfiri hükmünde bir körfez kenarında bir küçük palankadır, kârgir değildir. Yağmalayacak bir şey bulunmadı. Zira Kanije gazileri bu kaleciğin çekirdeğini bile çıkarıp işe yarayacak bir şey koymamışlar. Onu da geçip bir geniş ormanlı sahranın ortasında çadır kurup çevreye karakollar koyup yattık. Bu mahalde ovanın batı tarafında,

Vetoş Kalesi'nin şekli

Süleyman Han zamanında fethedilip hâlâ Zirin Macarı hükmünde palanka hisardır. Ama önce giden Tatar askeri va-

roşunu harap edip ganimet malını almışlar ve bütün kâfirler kaleye dolmuşlar. Onu geçip kuzey tarafında,

Çiçon Kalesi'nin özelliği

Bu da Süleyman Han zamanında fethedilip yine Zirin adlı zimmi hükmünde bir alçak yerde palankadır. Kâfirler bizim askerin geleceğini öğrenip cenk korkusundan kale duvarı üzerine bütün kâfirler kara *[2b]* şapkalarıyla kara nahır gibi pürsilâh cenge hazır idiler. Bu kaleden de eli boş dönüp yine o ovanın kıblesi tarafında,

Zekan Kalesi

İbrahim Paşa eliyle fethedilmişti. Hâlâ Zirinli elinde bir sarp yerde göl kenarında palankadır, ama hayli sağlam görünmekte idi. Bize 40 pare toplar atıp bizi alarka eyledi.

Bu kalelerin hepsi Kanije yakınında olmak ile bütün mallarını kale içine alıp kaleye kapanmışlar, varoşunu daha önce bizim askerler yakmışlar, hâli üzere bırakıp gitmişler ve değersiz olan eşyaları bırakmışlar.

Bu kaleden 7 saat batıya ormanlık ve dağlık yollar ve beller aşıp dertler, belâlar çekerek,

Kapornok Kalesi

939 senesi başında [1532 ortaları] Süleyman Han fethetmiş, ancak yine Zirin kâfiri istila etmiştir. Hâlâ Nemse çasarı hükmünde olup Nedajoğlu keferesi tarafından içinde askerleri var gayet sağlam palankadır. Hatta ileri giden gazilerimiz 200 adet kâfire rast gelip 150 kadar ümmet-i Muhammed esirlerini kaleden çıkarıp Tise Nehri'nden bir ark kazıp kalenin hendeğine akıtmak isterlerken hemen zavallı esirler bizim İslâm askerini görüp Allah diye bağırınca bizim asker de dal-satır olup esirleri bekleyen kâfirlere kılıç pazarına girdiler. Biz de ileriye varıp gördük ki bir savaş meydanı kurulmuş. Hemen bizim yüğrük atlılarımız ileri yetişip derhâl cenge girişip 1.060 kadar kâfiri kalelerine kaçmaya komayıp tamamen kılıçtan geçirdik. Ancak kaptanlarıyla 300 kâfir esir olup 150 adet ümmet-i Muhammed'i tamamen esirlikten kurtardık. Onlar da Allah'a hamd ettiler. Her birinin ayaklarında yirmişer otuzar okka gelir demir bukağıları var; balta, keser ve eğelerimiz yok. Sonunda bu 150 adet Müslüman esirini bindikleri arabalara yine bin-

dirip 200 kadar atları zayıf yiğitlerimizle bu esirleri Kopan Kalemize gönderdik. Kapornak Kalesi'ni geçip bir saat gidip,

Pelendvar Kalesi'nin özelliği

Serhad gazileri bu kalenin fethedildiğini bilmediler, ama sarp ve dayanıklı bir kaledir. Bunda da bir ganimet bulmayıp bu kalenin kuzey tarafında,

Lak Kalesi'nin şekli

Süleyman Han zamanında fethedilmiş hayli büyük kaledir ve gayet süslüdür. Bu mahalde Kopan Kalesi'ne gönderdiğimiz ümmet-i Muhammed esirleri esenlikle varınca Kopan'dan 500 adet gazi ve Kapoşvar Kalesi'nden yine gaziler gelip ulaştılar.

Sonra bu Lak Kalesi'nden bir şey alamayıp batı tarafa dağlar ve ormanlar içinde aç susuz gidip 3 saatte,

Yeleşke Kalesi'nin özellikleri

Bu da aynı senede fetholup hâlâ Nemse çasarı hükmünde çit palankadır. Bir düz, geniş yerde bulunup hâlâ Zirinoğlu hassı imiş. Bunu da İslâm askeri Yenikale altından gelip ganimet malını alıp kalesini çok kötü şekilde yakmışlar ve külünü göğe savurmuşlar.

Bu kale altında korkusuzca, pervasızca atlara yem kestirip Tatarvarî kazanlar asıp yorgun kalmış atlardan 200 kadar atları koyup zevk ü safalar ettik. Dört tarafımıza karakollar koyup gece yarısına dek dermansız yattık, ama kan yuttuk, zira etrafımızı kâfir almıştı. Tüm yakılan kalelerin kâfirleri evsiz kalıp ayak üzere katana olmuşlar idi.

Gece yarısı mehtap olunca kalktık, kılavuzlarımız yol gösterip yine batı tarafa ağaçlık ve çamurluk azabını çektik. Sabah olunca yağmurdan kurtulduk.

Allah'ın hikmeti tüm İslâm askeri ile yine Yeleşke Kalesi altına gele düştük. Meğer gece biz İslâm askeri ile kalkıp gidince bütün kâfirler dağlardan yine Yeleşke Kalesi'ne bölük pörçük giderken seher vaktinde ansızın bunları bastık. Kale dışında 70 adet kâfir kaptanları, 3 bin kadar kefereleri ve papazları ile danışıp giderlerken içlerine at bıraktık. Hiçbiri el kaldırmadan elleri kafalarına bağlanıp nice yüzü Yeleşke Kalesi'ne kaçtılar, onlar da zincire bağlı esir oldular. Kale, Raba Nehri ke-

narında iç kalesi kârgir bir şirin kaledir, ama taşrası yanmıştır. Ancak bir acayip ve garip ibret verici eski yapı bir kilisesi var.

Hamd olsun bundan bu kadar esir alınıp bir saat yine Raba Nehri kenarmca gidip,

Şarvar Palankası

Süleyman Han zamanında Budin Kralı Yanoş Kral'a tabi olup yine kâfir istila etmiştir. *[3a]* Bu da sağlam kaledir, ama Yeleşke Kalesi altında eylediğimiz cenkten haberdar olup tüm hayvanlarını kale altına çekip kendileri de kaleye kapanmışlar idi. Bunu da geçip,

Kemenvar Kalesi'nin görünüşü

Nemse çasarı hükmünde bir ormanlık içinde bir sarp kaledir. Altında tam 7 saat konduk, mümkün olmadı ki bu kaleden bir dil alalım. Çok sert ve kuru bir rüzgârı var ki çok şiddetli esmeye başladı. 2 bin kadar Tatar okçuları oklarına kibrit bağlayıp ve 500 nefer tüfenkçi paçavralı kurşunları ve kibritli yanmış okları kale içine o rüzgârda atınca hemen bütün tahta örtülü evlerin damları, çatıları alev alev yanmaya başladı. Kale içinde bir bağırtı kopup cehennemlik kâfirlerin kalede kararları kalmayıp kale kapılarını açıp bu kadar kâfir ganimet malı ile kaleden taşra topları altına çıkıp ateşten kurtulalım derken Tatar ateşine uğrayıp bir anda 1.160 kadar esir ve bu kadar hesapsız mal alınıp 400 adet şahbaz yiğitlerimizle Kanije'ye gönderdik, zira Kanije henüz daha yakındır. Oradan,

Romçivar Palankası

Zirin hükmündedir. Bunlar da bizden haberdar olup tüm kefereleri kalede sığınmışlar. Bir orman içinde bir yüksek topraklı tepe üzerinde sağlam bir kaledir. Oradan,

Egirvar Kalesi'nin görünüşü

Bu da Süleyman Han zamanında 939 senesi Muharreminde fetholup hâlâ Ungurus kralı hükmünde ve Zirinoğlu toprağındadır. Kalesi bir dağlık ve ormanlık içinde dört tarafı bataklık bir palankadır. Hemen kale içinde olan kâfirler bizi geçerken görüp sayısız şahi toplar atıp hayli eşkıyalık etti. Bu kale bizim Kanije Kalemize bir merhale yerdir, ama kış günleri göller buz olunca bir konakta gider yolu vardır. Bu Egirvar Kalesi'ni de geçip,

Meşter Kalesi

Katanaları karşı çıktı, biz de "Allah Allah" deyip bir hayli cenk ettik. Bütün kâfirler kaçtılar ki kaleden bizi topa tutalar. Biz de kâfiri kovarak varoşlarına girip değerli ganimet eşyalarını alıp varoşu ateşe vurup zaferle yine bu Meşter Kalesi'ni geçip batı tarafa 3 saat kadar gidip,

Sünbüthel Kalesi

Bu da Süleyman Han zamanında fetholup yine Zirin kâfiri hükmünde bir küçük kaledir, ama yarar yunak katana kâfirleri vardır. Bir hayli top atıp bizi asla kale altına uğratmadılar. Bunu da geçip 2 saat gidip,

Meştivar Palankası

Bu da Süleyman Han zamanında fetholup Zirin hükmünde bir mamur ve süslü palankadır, bağ ve bahçesi gayet çoktur.

Bu kale altında konup tüm atlara yemler asıp burada hepimiz bir yere gelip danışıp konuştuk.

"Ayâ, bundan sonra işimiz neye vara" dedik.

"Tüm köy ve kasabalar yerli yerinde, ama içlerinde bir şey yok, ancak cengâver katanaları gayet çok, ganimet malı esir ve avdan asla bir zerre yok. Gelin gaziler, Raba Nehri'ni karşı geçmeyince bizler bir av alıp doyum olamazız" dediklerinde nicesi,

"Ya siz bilmez misiz, Uyvar fethinden sonra 80 bin asker ile Kaplan Paşa bu Raba Nehri'ni geçip nice askerleri ve atları kırılıp perişan hâlde Mitroviçse Kasabası'na geldiler. Raba karşısında ne var, tüm kâfiristanın toplantı yeri oradadır. Av dediğiniz mal orada neredir" dediler. Bütün serhadliler ve Tatarlar,

"İşte biz öyle bir kâfir cemiyeti olan yeri isteriz. Ya taht ola, ya baht" deyip hepsi *Bismillâh, gaza niyetine,* deyip iki yerden gayret kılıçlarını kuşanıp tüm atlarımıza binip 2. saatte Raba Nehri kenarına vardık, o gün hep sahilinde gezip karşı tarafa geçecek bir uygun yer bulamadık.

Her ne yerden geçelim dedikse Raba Nehri'nin iki tarafı kesme uçurum topraklar ve su kenarında birbirine birer top menzili haberci kuleleri geçit ümidi olan yerlerin su içinde tahtalara harbeler kakıp at ve adam ayak basmaz. Sözün kısası, yine danışıp konuştuk. Kırım'da Mankıtlı Ali Mirze,

"İşte bir yol bulup hepimiz isteğimiz üzere Raba Suyu'nu karşıya geçtik. Ya karşı tarafta bilir misiz kâfir deryası var. Karşı çıkıp bir gün iki gün cenk ideyüz, vuruş hâlidir, bozmak ve bozulmak Allah elindedir. İhtimaldir kâfir bizi kıstırıp dönüşte bu suyu nasıl geçelim" dedi. *[3b]* Sonunda Raba Nehri'ni karşı geçmekten vazgeçip,

Yeni yapı Kösek Kalesi

Süleyman Han zamanında bu kale altında nice âdem oğlanı şehit olup hâlâ kabirleri bellidir. Yere gelesi kâfirler kaleden bizi görünce büyük toplar attı. Sonra onu geçip bir günde,

Sobron Kalesi

Hâlâ Nemse çasarı hükmünde bir bakımlı ve işlek şehirdir ki hemen "3 bin adet demirci, bıçakçı ve usturacı dükkânları, 2 bin çukacı, bin kadar kâğıtçı dükkânları ve başka sanat ehli dükkânlarının hesabını Allah bilir" diye esirlerimiz ve esir olan ümmet-i Muhammed kılavuzlarımız anlattılar.

Ama Süleyman Han da buraya gelip topraktan bir yüksek tepe yığmış. Kalesi bir batak kenarında, bir alçak yerde sarp bir sağlam hisarı var, yanına varmak imkânsız, zira nice yüz bin kâfiri kale altında cenge hazır dururlardı. Bunu da geçip giderken ileride çarkacı giden adamlarımızdan 6 nefer yiğitlerimiz at boynuna düşüp seğirterek gelip,

"Muştuluk kâfirden 40 adet esir dil aldık" deyip dilleri meydana getirdiklerinde esirler,

"Eğer bizi söyletip bırakırsanız size Raba Suyu'nun geçidini gösterelim ve ne kadar esir, esvap, eşya isterseniz alın, zira tüm katanalar ve asker olan Hıristiyanlar tamamen Yanık Kalesi'ne ve Nimet-Uyvar Kalesi'ne gittiler. Ama bizi karşı tarafta bırakmayın. Birkaç gün sizinle bile gezelim, zira bizi karşıda bıraktığınız gibi bizi kâfirler görüp Türk'e geçidi siz gösterdiniz diye bizi kebap ederler" deyince hepimiz geçit başına varıp Raba Nehri'ni kolaylıkla geçtik. Derhâl dil olan kâfirlerin başlarına renkli makdem sarıklar sarıp birer tane atlara bindirip kıyafet değiştirerek bunları kılavuz edip o gün seğirtip,

Jelejinvar Kalesi seyri

Bu da Süleyman Han zamanında fetholup hâlâ Alman kralı hükmünde Zirinli toprağında gayet sağlam hisar, tamamen

şeddadi yapı müstahkem bir kaledir, ama iç kalesi bir yüksek tepe üzerinde görünmekte idi. Kılavuz olan kâfirler bizi ormanlar içinde götürdüler,

"Zira ovadan götürsek kâfirler sizi kaleden görüp haber topları atılıp tüm el vilâyet kâfirleri sizin geldiğinizi duyup bir av bulamazsız" dediklerinde hemen bizim serhadli gazilerinden bir ileri görüşlü, çok iş görmüş, nice arklar atlamış ve feleğin nice kere soğuğunu sıcağını çekmiş yiğidimizin birisi kılavuzlarımız olan kâfirlerin arasına girip,

"Bak-a melunlar eğer bizi çok düşman içine uğratıp bizi kırdırıp siz kurtulmak isterseniz sizi ilk başta şöyle kırarız" deyip kâfirlerin birine bir satır vurdu ki sanki kellesi pazar ipliğiyle dikili imiş. Kâfir kellesi yuvarlanınca olanca kâfirlerin akılları başlarından gidip diğerleri bu hâli görüp,

"Hâşâ biz size hıyanet edeyiz, hemen bizi serbest bırakacak olun, görün size ne kadar ganimet malı alırsız" deyip o gün seğirtip bir ormanlık içinde yatıp seher vaktinde hepimiz atlanıp bir saat daha seğirtip,

Büyük Purunduk şehrinin özellikleri

Bunu da 939 tarihinde Süleyman Han asrında Kasım Voyvoda fethederken büyük cenk olup hâlâ şehitler mezarlığı şehrin kıblesi tarafında yığın yığın yatıp "Hayvanlar ölüleri çiğnemesin" diye kâfirler şehitlerin çevresine hendekler kesmişler. Bir mezar taşında "Mihaloğlu Mehmed Bey ruhiyçün el-fâtiha" diye yazılmış mezarlıktır.

Bu İskender Seddi kalesi bir sahra sonunda şeddadi sağlam bir yapı, bir küçük iç kalesi var, ama orta kalesi İstanbul'un Galata'sına benzer eşsiz bir kaledir. Taşra varoşu Haleb Kalesi'nden büyük olup içinde 70 adet manastır çanlığı saydım.

Bir büyük şehirdir, ama bu varoşun etrafı kale değildir. Ancak mahalle kapıları gibi üzerleri toplu, saçma ve kumbaralı sağlam kapılardır. Ve her tarafında mazgal delikleri ve dirsekleri var.

Hemen seher vaktinde bütün kâfirler uykuda iken tüm Müslüman gaziler ormanlar içinden çıkıp at koyup kale dibine gelince Allah Allah seslerine yol buldurup varoş duvarına sarılıp bütün asker arı ve karınca gibi damlara, çatılara ve duvar

yüzlerine tırmaşıp 70-80 kadar yerden bu şehri ateşe vurdular. Nice yüz yıllık yapı alev alev olup tüm kâfirler Nemrud ateşi içinde kalıp bazı avratlar hemen oğlunu kucağına alıp kocasıyla evinden dışarı çıkınca yakalarını ele verip esir oldular.

Kalede olan *[4a]* kâfirler bu feryadı işitip yüzlerce toplar atmaya başlayıp hemen kaleden kâfirler domuz gibi çıkıp hepsi bize saldırdı. Biz de biraz cenk edip sonra ovaya doğru yan verdik. Kâfir bundan habersiz bizi kovarak sahraya çıkıp atlıları ve yayanları dermansız kalınca hepimiz bir kere "Dönek kaytavul" diye kâfir üzerine dönüp hemen bu geniş ovada kâfirleri ortaya aldık. Bir anda kılıç yemi edip kılıç artıkları kalelerine kaçarlarken bizler de artlarından kaleye girdik. Allah'a hamd olsun çok kolay bir şekilde kale zapt olundu. Kale kapılarını kapatıp tam 7 saat bu kale içinde konup sağdan soldan çekinmeden vilâyet sahibi gibi tüm kâfir karılarına ve kızlarına yemekler pişirtip yedikten sonra bu büyük şehirden o kadar gümüş kaplar, o kadar şamdan ve buhurdan, o kadar değerli kumaşlar, o kadar nadir elbiseler, o kadar az bulunur cinsinden değerli cevahirler, bütün kiliselerden o kadar mücevher putlar, saf altından haçlar alındı ve 700 adet bıtrik, kıssis ve ruhbanlar esir oldular.

Merhametsiz Tatarlar birkaç avratların emceklerini, yani memelerini kesip kadınların başlarına giydirip "Mal nerededir?" diye sorduklarında yer altlarından o kadar saklı ve gömülü çok mal ve gümüş kap kacak cinsi o kadar gömülü eşyalar çıktı ki götürmeye güç yetmeyip nice Mısır hazinesi malları toz toprak içinde bırakıp götürmeye gücümüz kalmadı.

Sözün kısası 170 araba kıymetli mal ve 3 bin güzel yüzlü mahbûb ve mahbûbe ay yüzlü bakire Alman kızları ele girdi ki saçlarının her belikleri bin yük Tatar müşkü değer. 3 binden fazla atları arabalara koştuk. Bu Purunduk şehri Alman Dağı'nın eteğindedir. Kasım Voyvoda şehitleri ruhları için Fâtiha-i şerife okuduk. 7 adet şehitlerimizi bu mahalle gömüp tüm şehitlerin ruhaniyetlerinden yardım talep edip sonra şehri ateşe verdik. Sözümüz üzere daha önce esir olup kılavuzluk eden kâfirlerin ikisini serbest bıraktık. Otuz sekizini de nice avlardan sonra serbest bırakmaya söz verip yine onları da atlar üzere bağladık. Sonra,

Amansız Alman Vilâyeti'ne gittiğimiz

Esir kılavuzun biri tenhada,

"Daha ganimet ister misiz ki zahmetsiz elinize mal gire?" dedi.

"Evet isteriz" deyince tüm askeri bir geniş yolla 6 saat batı tarafına götürüp öbür kefereler bu yola gittiğimize razı olmadılar.

"Niçin böyle gittiğimiz istemezsiz?" diye sorduğumuzda,

"Bu vilâyete daha Tatar, Türk ve bir düşman ayağı basmamıştır, tamamen habersiz vilâyettir ve ganimet malı gayet çoktur. Pek çok doyum olup ganimetler alıp ayağınıza bağ olur. Sizin Türk askeri size uzak kalır. Bu vilâyetlere Alman Vilâyeti derler. Kasım Voyvoda 40 bin adamla bu vilâyette şehit olmuşlardır ve siz de bu kadar mal ile selâmete zor çıkarsız ve tüm Alman kâfiri sizi duydular. Sonunda dönüşte ardınızı alırlar" diye nice çeşit doğru sözler söylediklerinde kimimiz makul karşıladık. Bazıları,

"Kelleye gelecek gelir, makul olmayan sözdür, hemen ganimet isteriz" dediklerinde az çoğa tabi olup o gün Purunduk şehri altından kalkıp batı tarafa Tuna'nın başı olan Alman Dağlarının eteğinde at sürerek gidip,

Raytinad Kalesi'nin şekli

Bir ulu şehirdir ki Nemse çasarının anası hükmündedir. Tüm esir ve mallarımızı dağlar içinde 2 bin adet şahbaz gazilerle koyup bu kalenin kuzey tarafındaki seyrek ağaçlı koru içinden ansızın şehir içine girip bir anda kale keferelerine kılıç vurduk. Çarşı pazarında, kiliselerinde ve hanelerinde o kadar sayısız mal bulundu ve o kadar güneş parçası, mahbûb ve ay yüzlü kızlar alındı ki eteklerine asla diken ilişmemiş ve yüzleri açılmamış bir gonca güllerdir.

İslâm askeri ganimet almaktan o kadar zengin oldular ki defalarca ganimet esvaplarını bırakıp daha fazla pahalı eşyalar aldılar.

Kısacası burada da 300 araba yükü değerli hediyelik ve az bulunur *[4b]* cinsinden değerli mallar ganimet oldu ki anlatılmaz. Bütün Müslüman gaziler doyum oldular.

Bu Raytinad şehrinin ortasında kaleden fazla sarp ve

sağlam bir şeddadi büyük yapı eski manastırı var ki sanki İstanbul'da Büyük Ayasofya gibi bir yüksek kubbesi ve 300 adet de başka kubbeleri tamamen saf mavi kurşun ile örtülü bir mamur kilisedir. Çevresinde göklere doğru baş uzatmış 4 adet çanhane kuleleri var, ama ortadaki büyük kubbenin alemi 5 adam boyu kadar haç alem idi. Diğer 300 adet kubbelerin alemleri üçer adam boyu gümüş haçlar olup tamamen saf altın ile yaldızlanmış salibe alemlerdir. Bu büyük kilise bu alemlerle kâfiristanda ve yeryüzünde alem olmuştur.

"Bu kilisede mal çoktur" diye İslâm askeri bu kiliseyi çepçevre kuşattı. Meğer kâfir deyrin saçma topları çok imiş. Bir anda 7 adet gazilerimiz şehit olup cesetlerinin karınlarını yarıp tamamen tuzlayıp arabalara yükledik. Bu kadar ganimet malıyla bu kale altından dönüp oradan 7 saat kuzey tarafına ağaçlık, ormanlık ve Alman toprağı içinde giderken bir kalabalık asker izine rast geldik. Hemen esirlerimizden sorulduğunda,

"Bu Fransa Vilâyeti yoludur. Allah bilir Fransa kralı Donkarkız Vilâyeti, Danimarka Vilâyeti ve Dış Fransa vilâyetlerinin askerlerini bizim krala yardıma gönderip Alman Dağlarını aşıp Yanık Kalesi'ne gittiler" dediklerinde askerin izlerine dikkatle baktık, derya gibi asker izleri, ama henüz geçmişlei. Oradan yine batı tarafa bir gün gidip,

Korokonder Kalesi'nin özellikleri

Evvel ve sonra düşman eli değmemiş büyük bir şehirdir ki Alman diyarında Nemse çasarının hükmünde olup dört tarafı bataklık olmakla yağmalamak mümkün olmayıp sahrasında konakladık.

Bu şehrin ortasında İskender Seddi gibi kaleye denk bir büyük manastırı var, Süleyman Han ile Budin'de cenk eden Ferdinand Kral'ın yapısı imiş. Gayet sanatlı, mamur ve beyaz inci gibi bir kilisedir.

Bu şehri de geçip yine kuzey tarafa dağlar içinde Tanrı eseri yüksek ağaçları seyrederek giderken,

Lem-yezel Allah'ın hikmeti: İbretlik bir geniş düzlükte büyük bir ağaç var. Bu dönen dünyada öyle gölgeli ve öyle yaprak ve dal verir bir ağaç çeşidi yoktur. 300 adet dalları var ki her biri fil cüssesi kalınlığı dalları var. Rum salatası yapra-

ğına benzer ince, hoş, mayhoş yaprakları var, yenilir. Lakin Yaratıcı'nın hikmeti tüm ekşi şeyler kabızlık verirken bunun yaprağı ekşi olduğu hâlde sinameki kadar müshil (iç bozucu) yaprağı olur.

Meyvesi bir çeşittir ki tüm meyve ağaçlarının dalcağızlarında biter. Bunun meyvesi, 300 adet kalın dallarının üzerine dizilmiş pelit gibi yeşil kabuklu olur. Olgunlaştığında Diri ve Kadîr olan Allah'ın emriyle sanki cennet yurdu Bağdad'ın hastavî hurması lezzetinde, misk ve ham amber kokulu bir meyve olur, gayet güçlendiricidir. Çekirdeği yoktur ve bu yeryüzünde bu cinsten sadece bu ağaç vardır, başka benzeri yoktur.

Her dallarının gölgesinde onar bin koyun gölgelenir. Gölgesinde 7 yerde kilisecikler ve mastaba kârgîr sofacıklar ve 300'den fazla meyhane ve genelevler var.

Bu ağacın boyu göklere doğru uzandığından başka bu büyük ağacın gövdesi öyle kalındır ki gölgesinde oturan gazilerden nice yiğitleri başıma toplayıp hepimiz el ele verip Yaratıcı'nın bu ağacını 77 adam güçlükle kucakladık. Ama bundaki ibret verici sanat odur ki, bu büyük ağacın en tepesinde 70-80 kadar çatallanmış dalların aralarından büyük bir nehir şadırvan gibi havaya fışkırıp bu büyük ağaçtan hayli uzak mesafede bir yerde beyaz Alman mermerinden yapılmış büyük bir havuz içine akar. Şiddetli gürültüsünden insana dehşet gelir bir âbıhayat sudur ki bu minare boyu kadar büyük ağacın iri gövdesi içinden çıkıp ondan da bir minare boyu kadar havaya atlayıp havuza dökülür, büyük seyirliktir.

Bu büyük havuzun *[5a]* etrafında o kadar türlü türlü Frenk tarzı mukarnazlı maksureler, selsebil, fıskiye ve fevvareli süslü sekiler ve nice yerde mutfak, oda, bağ ve bahçeler var ki her birisini birer eski krallar yapıp "Mesiregâh ve dinlenme yeri ola" diye hayrat etmiş, görülmeye değer bir dinlenme yeridir.

Bu hakir bütün gazilere rica edip bir imaretine zarar verdirmeyip hemen heybemde olan nevregan, tilsiman ve ecene demirlerini ve matraka çekicimi çıkarıp adı geçen büyük ağacın gövdesine Nemse dili yazısıyla,

"Marya Kot kapur hand makar fand" yani,

"Meryem Ana içün ve Kot kapur hand, şanı büyük ulu Allah içün, makar fand dua eder Evliyâ" diye bu sözleri ata binip ağaca kazdım. Ama gerçekten de Alman diyarında bir alâmet edip bu yazıyı yazdım. Bu hakir bu ağacın ne olduğunu esir papazlardan sordum. Onlar da,

"Bizim Hazret-i İsa peygamberimiz âlem seyyahı idi. Buraya gelip bu büyük ağacı dikip mucize olsun içün Alman Dağı'ndaki Tuna'ya işaret edip gelip bu ağacın içinden Tuna Nehri havaya doğru çıkıp yere dökülürdü. Sonra krallarımız bu havuzu, köşkleri ve palankaları yapıp büyük hayrat ettiler" diye anlattılar.

Ama bu hakir 10 padişahlık yerde 7 iklimde böyle büyük bir ağaç ve böyle bir meyveli ibretlik şey görmedim. Sanki bu ağaç canlı gibidir. *"Allah her şeye kadirdir."* [*Kur'ân,* Bakara 20] Oradan 7 saat gidip,

Yenora şehri Kalesi

Süleyman Han asrında bunu da Ösekli Kasım Voyvoda harap etmiş. Hâlâ çasar elinde olduğundan mamur bir şehir olmuş. Gayetle bakımlı ve süslü büyük bir şehir görünmekte idi. Ama bu şehre yakın bir bataklık var, karşı tarafına 7 saatte dolaşılıp varılırmış, ancak köy köy üstüne gayet mamur imiş.

Oradan vazgeçilip bu şehrin varoşunu Müslüman gaziler yaktılar. Suru, duvarları sağlam ve dayanıklı kiliselerine tüm kâfirler güvenip dayanıp karşı koyduklarından bunların da kalesi içine Tatar askeri kibritli ateş okları atıp kale içi de yanınca nice bin kâfir taşra çıktıklarında hepsi zincire bağlı esir oldular. Nice bini kalenin uğrun kapılarından kayıklarına binip göl içinde kaçarlarken kayıklarını kurşuna tuttuk, ama çoğu helâk olup göl içinde kaldılar. Oradan,

Beşluka şehri Kalesi

Hâlâ Nemse çasarı hükmünde bir mamur büyük şehirdir. Burada da çok büyük manastırları olup çanlık kulelerinde papazlar çanları çalıp bağırıp çağrıştılar. Lakin bu kale altında konduğumuzda öyle çok yağmurlar yağdı ki arabalarımız başımıza belâ olup ayağımıza bağ olup bazı kâfirleri bağlayarak taşıma kaydına düştük, ama ormandan ormana geçerek güç-

lükle bir çamursuz yerde konup bu şehri ve kaleyi uzaktan seyrettik.

Hemen 70 adet kilise çanlığı saydık. Nice kiliselerin kurşunlu kubbeleri ve kat kat yüksek sarayları var. Kalesi, Nemet Nehri kenarında beşgen şekilli bir kârgir yapı güzel bir surdur. Ve bu şehre Nemet Uyvar Kalesi iki merhale yerdir.

Bu şehirden ganimet malı almak hevesinde olmayıp hemen güvenli bir yere can atmaya gayret ettik, zira ağır yüklerimiz çok ve kış kıyamet de yakın olduğundan başka Alman Vilâyeti ve amansız yeridir.

Bu mahalden 6 saat bir dağ içinde giderken 7-8 yüz kadar besili atlara rast gelip hepsinin artlarını ve önlerini çevirip sürücülerin de esir edip söylettik.

"Vallahi bu dağlar çasar kralımızın korusu ve atlarıdır" diye haber verdiler. Sanki Hızır'a rast gelip tüm atları bağlayıp arabalar içinde olan esvapları ve 870 kadar esirleri tüm atlara yükledik. Bütün arabaları yakıp yükümüz bir hayli hafifledi. O gün yine kuzey tarafa kâh orman ve kâh düz yol ile giderek,

Eski taht merkezi ve büyük şehir Gıraviçe'nin özellikleri

Eskiden beri Nemse çasarlarının tahtgâhlarıdır. Esirlerimiz,

"Hâlâ Alman memleketinden Beç'den, Prag'dan ve İsizinye *[5b]* şehirlerinden büyük bu Graviçe şehridir, bundan bakımlı ve süslü eski şehir yoktur, ama, sakının bundan bir ganimet almak sevdasında olman" diye esirlerimiz tembih ettiler. "Zira bu şehirde çasarın oğulları ve yahut akrabaları burada hükumet ederler. Krallar ölse, burada bulunanların kral olması Alman kanunudur" diye bu şehri övdüklerinde hemen hakir 40-50 kadar namlı pür-silâh serhadli gazileriyle bu şehrin bir top menzili uzak yerinde bir ağaçlık yüksek yerden bu şehri seyrettim.

Kat kat beşer altışar tabaka mamur saraylar, bağlar, bahçeler, manastırlar ve çanlık kuleleri ile süslenmiş ve tüm damları saf kurşun ile bezenmiş olup her bir sarayları baştanbaşa türlü türlü renkte kiremitler ile döşenmiş olup her biri beyaz inci gibi sarayları var. Ve şehir içinde gezen dolaşan kâfirleri cema-

pur askeri gibi çok idi. Bu Graviçe şehrini geçip ertesi gün yine kuzey tarafa gidip,

İşlos Kalesi

Eskiden beri Nemse kralının hükmündedir. Ovasında bir gölgelik ormanlık için konaklayıp ormandan dışarı bir adamımızı çıkarmadık, zira kâfir askerine çok rast gelir olduk. Bu İşlos Kalesi bir ovanın orta yerinde Demavend Dağı gibi sağlamca dururdu. Bir büyük varoşu doğu tarafında parıldayıp yayılmış dururdu. Hayli uzak mesafeden seyrettik. Bu kaleden bize 7 pare top atıldı. Esirlerden sorduk,

"Çasar tarafından bir vezir gelmiştir, onun için 7 top atıldı, gayriye böyle toplar atılmaz" diye cevap verdiler.

Bu kaleyi de geçip yine ulu dağlar içinde gidip,

Semati Kalesi

Soyu kötü kral imparator himayesinde Morava Nehri kenarında bir sarp küçük sağlam hisardır. Gürültüsü yedi başlı ejdere benzer 3 adet balyemez toplar atıldı ki dağlardaki ağaçların yaprakları yere döküldü. Esirlerimiz,

"Bu kaleye düşman gelmesi haberinin toplarıdır" dediler.

Bu kaleye yakın uğramayıp yine dağlar içinde giderken ileride giden çarka askerimizden bir Allah Allah sesleri koptu.

Hemen bütün askerler, esirler yanında güvenilir adamlar koyup hepimiz ileriye birlikte at sıçratıp gitmek istediğimizde ihtiyarlar hepimizi geriye dönderip at başı beraber hazır olup bütün esirleri ortaya alarak ileri varınca onu gördük, bizim çarkacılarımız bizim üstümüze gelerek,

"Bre ne durursuz" dediklerinde hemen kâfirler bizim askerimiz üzerine at bıraktılar, iki asker birbirimize kavuşup yere gelesi kâfirler bir hov edip bir yaylım kurşun vurdular. Hamd olsun az adamımız yaralandı. Tam iki saat şiddetli çarpışmalar oldu. Her ne kadar kâfirler hamle ettiyse de saldırılarında hatalı davrandılar. Biz de kâfirlere 7 kere saldırdık, kâfirler demet demet olup toprağa düşerdi.

Meğer kâfirler bizi az asker sanıp sataştı, ama işin sonunda kâfir şaştı ve yüz tutup dağlara kaçtı.

Hemen pislik saçan kâfirin kararı kalmayıp kaçmaya yüz tutup darmadağınık olup bizim düşman avlayan Tatar askerle-

ri kanıkmış arslan gibi büklükten büklüğe kâfirleri kova kıra öyle şiddetli cenk ederlerdi ki kimini esir ve kimisini kılıçtan geçirirlerdi. Kâfirlerin kellelerini yuvarlayıp kılıçtan kurtulan kâfirler hayret edip dediler ki:

"Siz bu kadar az Türk askeri, biz 13 bin Hıristiyan askeri, siz nice kırabildiniz bu kadar askeri?" deyip parmaklarını ağızlarına götürüp,

"Biz sizi kırmak için 7 gündür asker toplayıp fırsat gözetirdik. Meğer fırsat ve nusret sizin imiş. Öyle olur bu zanca hâlidir, Allah size de verir bize de verir, ama şimden geri hemen Raba Suyu'nu karşı geçe görün ve Kanije'ye düşe görün. Yohsa malınızla, başınızla ve canınızla kurtulmazsız" diye esirlerimizin iş görmüşleri böyle haberler verdiler.

Hamd olsun bu zaferle biten savaş sonunda 3.760 katana gönlü yaralı ve ayağı bağlı esir zincire bağlanıp onar onar Tatar tarzı bunları bağlayıp tüm atlara avretleri ve oğlanları ikişer ikişer bindirip 500 adet arabaları yine ateşe verip yine hamd olsun bir hayli salt ve yüksüz olup bir gece Morava Nehri kenarında ve bir gece Raba Nehri kenarında yatıp ertesi günü Raba Nehri'ni geçtik. Ama bir sıkıntı *[6a]* çekmeden bir kolay yol bulup karşı tarafta başta kılavuzumuz olan bir hain kâfiri katledip birini de azat edip öbürlerine,

"Siz de bizi esenliğe çıkarın, sizi de azat ederiz" deyince, "Can baş üzere" dediler.

Oradan doğu tarafa Raba Nehri kenarıyla gidip daha önce bu çete seferine giderken uğrayıp ansızın basıp kale kaptanını ve papazlarını esir ettiğimiz Yeleşke Kalesi'ne tekrar gelinip bir orman içinde rahat uykusuna yattık. O gün karakol nöbeti beklemek günü kölelerimle bizim idi.

Büyük seyri bildirir

Daha önce geldiğimiz yol tarafında büyük toplar atıldı. "Ayâ bu ne alâmettir?" derken dağlar içinde bir kütürtü koptu.

Onu gördük, karşı tarafta bir seyrek ağaçlık, 500 kadar kâfir hemen bizim üzerimize saldırıp bir kere yine yan verdiler.

Bizler de atlara binip hazır durduk. Kâfirler gördü ki birden üzerlerine varınca hemen kâfirlerin hepsi bir kere geri-

ye bakıp hemen "Kuskuna kuvvet ve kamçıya bereket" deyip kaçtıklarında hemen kâfirlerin ardı sıra yine kâfir kıyafetli bir asker görünüp kâfirleri kovmaya başlarlar. Biz onları da kâfir zann edip üzerlerine Allah Allah deyip at bırakınca onlar da "Allah Allah" dediler.

Meğer bizim Kanije, Kopan ve Kapoşvar kalelerinin serhad gazileri imiş. Meğer bunlar daha önce top atılan kale altında bu gaziler kaçan kâfirlere rast gelip kâfirleri bozup kaçırmışlar. Kâfirler bize rast gelip bizden de kaçtılar. Hemen bu gaziler bize,

"Bre biz kâfiri kovmaktan atlarımız kalmıştır ve kâfirlerin de atları kalmıştır. Bre gaziler, şu kâfiri kaçırmayalım, kovalım" diye rica ettiklerinde hemen bizim Tatar askeri göz açıp kapayıncaya kadar atları kalmış kâfirlere yetiştiler. 500 adet kâfiri aman zaman vermeyip el kaldırmadan tamamen esir edip yarısını kovan gazilere verdik, 250'sini kanun üzere biz aldık. Beklenmeyen bir savaş daha olmuş oldu. Hepimiz bir yere gelince bu yeni gelen gazilerden Veziriazamı ve İslâm askerini sorduğumuzda onlar cevap verdiler ki,

"Biz İsmail Paşa ile çarkacı tayin olup tuğlar ile giderken bu kovduğumuz kâfirler tuğlar üzere inip bizi bastılar. Hayli cenk edip dayanmayıp kaçtılar. İşte İslâm askerine bugün kavuşursunuz" dediklerinde hepimiz hamd edip bir orman içinde konup yattık.

Ertesi gün 1074 [1664] senesinin (---) (---) günü Sadrazam büyük alay ile bizim konakladığımız orman önünden geçip bize yakın bir boşlukta tüm İslâm askeri ile çadır kurdular. Bizim asker de atlanıp bütün esirleri atlara ve arabalara bindirip büyük bir alay ile ve bu kadar esir ve ganimet malı kaptanlar ile bölük bölük Sadrazam otağı önünden gösterişle geçtik. Toplam (---) adet esir, küçük büyük toplam 2.060 adet araba yükü ganimet malı ve 11 bin atlar ile İslâm ordusu içinden geçerken Müslüman gaziler içinde öyle bir sevinç ve öyle bol ganimet oldu ki bütün Müslüman gaziler taze can bulup şenlendiler.

Serdarımız olan eskiden Hanzâde Kethüdası İslâm Ağa ve diğer serhad gazilerin serdarları bu getirdiğimiz ganimet malından 5 adet seçkin esir Sadrazam'a hediye hazırlayıp tüm ot

ağalarımızla, bütün mirzalarımızla ve serhad gazileri ağalarıyla hakir de Sadrazam'a girip yer öptüğümüzde Sadrazam,

"Safa geldiniz ve hoş geldiniz, Alman Vilâyeti gazileri" diye çokça hoş sözler edip gönlümüzü alıp hediyelerimiz çok makbule geçip vezir huzurunda 20 adet ileri gelenler ile padişah hil'ati giyerken hakiri Sadrazam görünce,

"İşte Evliyâ Çelebi, Alman seyahatini de ettin. İnşaallah Beç ve Prak vilâyetlerini de görürsün" diye bol bol ihsanlar edip bir zer-ender-zer kuşaklık hil'at-i fâhire bağışladı. Herkese birer çelengler takıp Hanzâde'ye bir samur lipaçe giydirip,

"Berhordar ol, yüzün ağ olsun, eyi asker göndermişsin" diye Hanzâde'ye ikramlar ettikten sonra Sadrazam,

"Ama karındaşım, eskiden sizin kethüdanız olan İslâm Ağanızın pederini Kırım'da katletmişler. Kendisi de korkuya düşüp bu gazaya serdar olup tarafımızdan gitmişti. Şimdi izninizle bizim hizmetimizde olsunlar" deyince akıllı Hanzâde,

"Efendim, ben de senin hizmetindeyim. Ayrılık seçilik yoktur. Ben de ve İslâm Ağa da kulundur. Lakin Kırım'da babasının katli sebebi odur ki han babamı, sultanımın hizmetine gelmeye komayıp beni gönderdi. Han babam da sultanımın hizmetine gelmediğinden kederlenip veziri Sefer Gazi Ağa'yı onun için katletti, ama İslâm Ağa kendi garibindir, hüsn-i nazarınız rica olunur" diye *[6b]* ârifçe alaylı sözler etti ve yer öpüp Hanzâde ordusuna gitti.

Sadrazam bu hakir ile üç saat söyleşip Alman vilâyetlerinde gördüğümüz garip eserleri ve acayip yapı kaleleri sordu. Biz de başımızdan geçen bütün olayları bir bir anlattığımızda çok hoşlandı. Ama yolların batak ve çatak olduğunu, amansız ormanlık ve ağaçlık olduğunu anlattığımızda hoşlanmayıp,

"Hele bu söz burda kala" deyince,

"Sultanım meclis emanettir" diye susup yine Sadrazam dairesinde çadırıma varıp bütün hizmetçilerime kavuştum. (---) günde esenlikle ve ganimetle kavuşup toplam (---) adet kaleler, büyük şehirler ve acayip eserler seyrettik.

Daha sonra tüm gazi yoldaşlarımızla bir yere toplanıp ganimet mallarımızı satmaya muhabbet pazarına çıkardık, asla

bir şeyimiz bir hardal tanesi etmedi. Zira İslâm ordusunda bir kıtlık çıkıp herkes can pazarına düşüp ne esir ve ne ganimet malı, bir şey alma deyip herkes başı derdini birbirlerine anlatırlar. Bir yandan yağmur göz açtırmazdı. Atlar ve hizmetçi köleler çamur içinde kalıp her can hayretler içinde kalmışlar. Nice bin atlar açlıktan ölmüşler ve nice yüz hizmetçiler yollarda kalmışlar.

Sözün özü, esirlerimizden 1.060 kadar seçkin oğlan ve kızları serhadlilere ucuz baha ile verip 15 bin guruş mal alıp ganimet malından da 10 bin guruşluk değerini değmeze mal satıp arabaları ateşe vurup yükü biraz hafiflettik. 48 bin yiğit toplam 25 bin guruşu eşit payla hakirin bölüştürmesiyle bölüşüp herkese (---) mal hisse değdi. Bütün gaziler,

"Az mal etti, gayri esirlerimizi ve diğer ganimetlerimizi bu orduda satmazız, Kanije'ye ve Sigetvar'a götürürüz" diye söylendiler.

Sonra kılavuz olan esirlerimizin üçünü verdiğimiz söz üzerine azat ettik. Diğerlerini bağlayıp,

"Bizi Kanije'ye ve Sigetvar'a esenlikle çıkarın, sizi de bunlar gibi azat edelim" deyince, "Emriniz emirdir" dediler.

Hemen o saat arabalar içinde şehitlerimizin 170'ini de bir orman içinde defnedip onların da arabalarını yakıp bu mahalde satılan eşyadan hakire üç adet güneş parçası mûğpîçe Alman güzeli oğlanlar ve üç adet bâkire kızlar verdiler.

O gün Sadrazam'dan Kanije'ye varıp gelmeye izin alıp tüm gaziler hazır olup,

Yeleşke Kalesi yakınından Kanije'ye dönüp ganimet mallarımızı satmaya giderken seyrettiğimiz kaleleri ve menzilleri bildirir

İslâm ordusundan 48 bin yiğit ile Kanije'ye esir ve ganimet malı satmaya gitmeyi Sadrazam uygun görmeyince 3 bin adet adam için ferman yazıldı. Bütün yoldaşlarımız güvenilir adamlara esirleri verip İslâm ordusudan doğu tarafa dağlar ve ormanlar geçip,

Şarvar Kalesi menzili: Birkaç gün önce bu kaleye uğrayıp asla bir av bulamayıp geçmiş idik. Şimdi yine dağlar içinde bir gece yatıp çevremize karakollar koyup ertesi gün,

Kapolinye Kalesi menzili: Hâlâ Zirinli hükmündedir. Bu kaleyi geçip ardından,

Şilye Kalesi: Süleyman Han zamanında aman ile fetholmuştu. Hâlâ Zirinoğlu hükmündedir, ama sağlam kaledir. Oradan,

Çiçon Kalesi: Bir hayli uzak mesafeden görüp geçtik. Oradan,

Merere Kalesi: Hâlâ Nemse çasarı hükmünde Zirinoğlu toprağında bir düz yerde bulunan eski bir kaledir. Bir hayli mesafeden görünüp dağlar içinde yattık. Oradan yine doğu tarafa,

Egirsek Kalesi menzili: Birkaç gün uğrayıp av alamamış idik. Yine bu kalenin dağlarında bir gece yatıp oradan yine doğu tarafa sarp ormanlar ve balkanlı dağlar geçip,

Komar Kalesi menzili: Harabını geçip yine dağlarda rahat uykusuna yattık.

Oradan **Yenikale** harabını geçip,

Kanije Kalesi menzili

Allah yerden ve gökten gelecek afetlerden korusun

Bu kaleye bu kadar esir ganimet malıyla büyük bir alay edip girdiğimizde herkes birer hanedana kondu. Hakir vilâyet valisi Yentür Hasan Paşa'ya konup Sadrazam'ın çolak olan Müezzin Ahmed Çelebi'si ile can sohbetleri ettik.

Ertesi gün tüm esirleri ve ganimet mallarını pazara çıkarıp 7 gün 7 gece tüm serhad gazileri esirlerimizi duyup hamd olsun bütün mallarımız kırat kırat yüksek pahaya satıldı. Hakirin defteriyle 8 günde 86 bin guruş mal olup Sultan III. Mehmed Han Camii'nde 48 bin adet yoldaşlarımızın vekillerine 86 bin guruşu *[7a]* Allah taksimi ile yine hakir bölüştürdük. Adam başına (---) (---) guruş hisse düşüp bütün gaziler çok sevindiler.

Ama bu kemter kula başkaca orandan 300 altın, 6 at, 2 köle ve 3 adet Alman güzeli kızlar verip hakir de atları satıp paralarını Yeniçeri Ağası Bodur Ali Ağa'ya emanet koyup yine bütün İslâm askeri ile Sadrazam'ın ardı sıra gitmek için hazırlandık.

"Ama ne taraftan gitsek?" diye Kanije ileri gelenleriyle danıştık. Sonunda Kanije içinde birer guruşa at yemleri almak ca-

nımıza tak edip her birimiz birer serhad yollarını tuttuk. Çok çok mal almış gaziler birer tarafa gittiler. Bizimle 1.500 adet pür-silâh, salt ve yüksük olup Kanijeliden otuzar guruşa üç tane yol bilir ve iş bilir, nice kere çete ve potura eşmiş ve yortmuş yiğitleri kılavuz tutup ve terkilerimize ikişer tane at yemlerini heybemize bağladık. 1074 senesi Zilhiccesinin üçüncü kurban bayramı günü sabahı tüm Kanije ileri gelenleriyle vedalaşıp Hakk'a tevekkül edip Kanije'den batı tarafa çıkarak İslâm ordusu tarafına yönelip o gün seğirtip dağlar ve bağlar geçip,

Komar Kalesi'nin özellikleri

Süleyman Han asrında fethedilmişken hâlâ Nemse çasarı hükmünde kralların hassıdır. Kalesi bir yüksek yerde iç hisarı kârgir ve dış varoşu sağlam palanka olup dört tarafı sırf sazlık ve bataklık bir büyük kaledir. Sadrazam Yenikale'yi döverken Budin askeri bu kaleyi zorla alıp ganimet mallarını yağmalayıp tüm cebehane, top ve tüfenklerini Kanije'ye gönderdikten sonra bu kaleyi ateşe vurup yerle bir oldu. Ancak iç hisarı ve bir iki kârgir kiliseleri kalmış.

Biz de bu harabede atlara yem kestirip akşamdan sonra yola çıktık. Sabahleyin,

Egirsek Kalesi menzili

Daha önce Alman seferine giderken yanından geçip bir av alınamamıştır. Bütün özellikleri yukarıda yazılıdır.

Oradan yine batı tarafa alelacele geçip 7 saat bataklık içinde gitmekten canlarımızdan bıkıp usandık. Kılavuzlarımızın uyarıları üzere hepimiz pür-silâh hazır olup giderek,

Merere Kalesi'nin özellikleri

Altında konduk. Kanije'ye esirlerimizle gelirken bu kaleyi uzak mesafeden görüp dağlar içinde yatmış idik, ama şimdi yanında konup seyrettik. Hâlâ Nemse çasarı hükmündedir.

Bu da bir düz geniş ovada bulunup iç kalesinde yine kale gibi bir sanatlı yapı eski kilisesi var. Budin Veziri İsmail Paşa bu kiliseyi lağım ile atıp bütün papazlarıyla kilisenin duvarları havaya savrulup bütün papaz, bıtrik ve ruhban keferelerinin leşleri yerde yatardı.

Bu kale içinde 40 adet ümmet-i Muhammed esir bulunup hepsini kurtarıp kalenin cebehanesi ve toplarını tama-

men Kanije'ye gönderip kalesini yerle bir etmişler. Bu viranede Allah'ın hikmeti bir esir tutup,

"İslâm ordusu ne tarafa gitti?" diye sorduğumuzda sorumuza cevap vermeyip inat ettiği için boynunu vurup pis leşini bıraktık.

Oradan geçip giderken yol üzerinde kurulmuş bir İslâm askeri çadırı bulduk. İçinde bir adam hastalıktan mı açlıktan mı ölmüş kalmış. Yüzünü ve kulaklarını tilkiler ve çakallar yemiş. Ondan bildik ki İslâm askerleri çok sıkıntı çekmiş ve bizler de o mahallin çamur deryası sıkıntısını ve kahrını çekerek,

Hedvik Kalesi'nin özellikleri

Süleyman Han'a itaat edip hâlâ Ungurus kralı hükmünde bir küçük kaledir, ama uğradığımız Kösek adındaki kale bu sağlam surdan görünürdü. Oradan,

Şarvar Kalesi'nin özellikleri

Altında yattık. Bu da yukarıda Alman çetesine giderken anlatılmıştır. Bu kale de yakılıp harap hâlde yerde yatardı. Ve bundan Yeleşke adlı kale görünmekte idi. Oradan,

Sağlam Egirvar Kalesi

Süleyman Han zamanında fetholup yine kâfirler almıştı. Hâlâ çasarın hükmü altında iç kalesi bir yüksek tepe üzerinde dört köşe şeddadi bina olup taşra varoşu sağlam, eski bir palanka imiş. Sadrazam fethedip bütün cebehanesi ve toplarını Kanije Kalesi'ne gönderip kaleyi yakmış. Allah'ın hikmeti bu harap kalede 10 adet kâfir bulduk. Meğer yakılan evlerinde kapıları içinde gömülü malları var imiş. Esvaplarını çıkarırken yakalarını ele verip esir oldular. Nice kuyularda olan malları buldurup bol ganimet elde ettik ve bu keferelere İslâm askerinden haber sorduk.

"Raba Nehri'nin kenarınca gidip Raba'yı geçip Yanık Kalesi'ne, ta Beç Kalesi'ne gitmek isterler, ama size büyük Türk askeri uzak kaldı" *[7b]* diye haber verdiklerinde dokuzunun boyunlarını vurup birisini kılavuz alıkoduk, zira o kâfirler bize ayak bağı olurdu. O gün gidip,

Kemenvar Kalesi'nin özellikleri

Kemendvar ve Keminvar da derler. Bu da yukarıda Alman Vilâyeti'ne giderken ateşe vurup ganimet malını aldığı-

mız ayrıntılı olarak yazılmıştır. Ama çasar hükmünde olmakla kâfirler henüz iç kalesini imara başlamış.

Bizi görüp kalenin uğrun kapısından kâfirlerin bazıları dağlara kaçıp gittiler. Ama biz bu kale altına gelince bizi bir yağmur tuttu ki gitmeye dermanımız olmadığından bir yanmış kiliseye girip kurtulduk. "Ama belki ansızın kâfir bizi basar" diye hakir kilisenin çanlığma hizmetçilerimle çıkıp karakol gözetirdim.

Bu kale altına bizden önce İslâm askeri gelip konmuş göçmüş, ama at, katır, deve ve topçeken sığırları leşinden geçilmez idi. Hatta bir katar deve ve nice katar katırlar ve atlar ormanlar içinde başıboş gezerlerdi. Dermandan kesilmiş küheylân atlar ormanlarda eyerleriyle gezip hararlar, çadırlar ve sepet sandukalar içinde sayısız ve kıyassız esvaplar dağılıp yerlere serilmiş, asla kimse almamış, çamur içinde öylece kalmış. Cebehane arabaları yükleriyle ve koşulmuş ölmüş kalmış atlarıyla ormanlar içinde kalmış dururlar.

Hatta biz askeri bozuldu sandık. Meğer bütün İslâm askeri ve tüm hayvanlar açlıktan, yağmurun çok yağmasından ve sıkıntı ve eziyetten bütün mallarını bırakıp bir tarafa çekip gitmişler. Oradan 5 saatte akşama yakın,

Vaşvar Kalesi'nin özellikleri

Bu da kötü işli sapık kral hükmünde sağlam kale imiş. Sadrazam fethetmiş, tüm cebehanesini Kanije'ye göndermiş ve kalesini yakmış, ancak kârgir yapı kiliseleri kalmış. Bu kale altından biraz geçip bir ormanlık içine girip etrafımıza karakollar komamızdan sonra atlara yem asıp bizler de yemek yiyip yattık, ama gayet sarplık ve ağaçlık hıyâban idi ki anlatılmaz.

Kanije'den buraya iki gün iki gecede geldik, ama Allah bilir ya, gözlerimize asla uyku girmemiştir. Sabah olunca kalktık. Kanije'den tuttuğumuz otuzar guruşluk kılavuzumuzun birisi kaçmış, ikisi durur.

"Bre öbür yoldaşınız nice oldu?" diye sorduk.

"İleriye ince karakol olmaya yalnız gitti" deyince hepimiz kuşkuya kapılıp,

"Ayâ kâfire haber mi etmeye gitti? Bir alay çeteden mal almış adamlar geliyor demeye mi gitti?" deyip nice çeşit bozuk

ve kötü düşüncelere kapılıp pür-silâh atlarımıza binip giderken yine büyük Raba Nehri görünüp sol tarafımızda sel, yağmurdan dolayı Ceyhun Irmağı gibi akardı ve İslâm askerinin esvapları, ağırlıkları, at ve katırları yerde yatarlardı. Develer ve seyishaneler dökünüler içinde gitmeye başladık. Ama esvap, mal, yiyecek, çadır, ağırlık, mükellef döşenmiş çergelerde yorgan, yastık, mutfak aletleri, kap kacaklarıyla çamur içinde toz toprağa bulanmış yatar ve nice yüz hasta adamlar olup kimisi hayatta aç biilaç eğlenip yatar.

Bildik ki İslâm ordusu yakındır, ama bizim de atlarımızın yemleri ve bizim yiyeceklerimiz kalmayıp ne çare o gün o gece Raba Nehri kenarınca gidip gece yarısında atlara yem kestirip dört tarafımıza karakollar koyup yattık. Şafiî vaktinde güneş bir mızrak boyu çıktığı sırada onu gördük, dün gece kaçan kılavuzumuz önümüzden beri at boynuna düşmüş har har soluyarak gelip,

"Bre gaziler muştuluk bugün Kerbelâmız günüdür, hazırlıklı olun. İki bayrak kâfir geliyor ve her bayrakta seyrettim ikişer yüz kâfir ancak var, ama hepsi yarar ve yunak katana kâfirleridir, bu yola geliyorlar." Biz de hepimiz bir yere gelip danışıp,

"Bu kılavuzumuz kâfire haber edip üzerimize kâfiri getirdi" diye yorum yaptık. Nicesi,

"Gelin şu kılavuzun başını keselim, sonra ne iş olursa görelim" dediklerinde hakir razı olmayıp,

"Eğer Rabbü'l-izzet bize fırsat verip kâfiri bozarsak elbette esirlerden haber alıp kılavuzumuzu sonra katl ederiz" dediğimde taraf taraf "Makul" dediler. Bir nicemiz,

"Gelin hemen Kanije'ye gidelim" dediklerinde nicesi,

"Bre adamlar daha kâfir görmedik ve bir elbeşti kadar cenk etmedik ve İslâm askeri yakın iken bir haber almadık. Hemen hepimiz kırılıncaya kadar cenk ederiz" diye yemin billah ve kasem tallah edip tuza, ekmeye, kılıca ve Kelâm-ı İzzet'e el vurup tüm heybelerimizi, terkide yağmurluk ve esvaplarımızı bir yere yığdık. Atı kalmış adamlardan bazılarıyla hakirin kölelerini koyup hepimiz 1.400 *[8a]* adet salt atlı gaziler atlarımızın denklerini berkitip helâlleşip dal-satır, balta, külüng

ve Frenk tüfengi ile hazır olup üç kol asker edip biri sağ ve biri sol olup bir kolu pusuda saklı koyup bizler de yavaş yavaş giderken,

Büyük cengi ve Hak Taâlâ'nın ihsanı olan yardımı ve zaferi bildirir

Hemen Raba Nehri kenarından beri kâfirin trompete boruları, davulları ve at kişnemeleri işitildi.

Bizler de ileri 350 yiğit pür-silâh çarkacı gönderdik. Onlar ileri gittiklerinde hemen kâfir alayları da belirdi.

Derhâl bizler de toplanıp ayak ayak ileri gitmedeyiz, ama hakir Fetih suresini hoş sesle okumadayız.

O sırada bizim çarkacılarımız kâfire yaklaştı. Kâfirin de ileri çarkasında 100 kadar yayan tüfenklisi var ve sağ tarafta bir mavi ipek bayrak altında 200 kadar kâfirleri ancak var. Solkolda bir altın haçlı ve zerdûz işleme kırmızı bayrak altında yaklaşık 150 kâfiri var, ama gayet pak yiğitleri ve yunakları var. Ama hamd olsun bizim asker ve onların askeri bir seyrek ağaçlık ve düzlük içindeyiz. "Atlarımız işler" diye korku çekmedik, ama "Pusuları vardır, gaziler kâfiri komayalım" diye haberleştik. Çünkü bu hâlde iken bizim çarka ve onların çarkacılarının yayanları bir yaylım kurşun atınca kâfirlerin atlıları dal-sırık olup çarka çarkaya girişip bize çarka cengi dayayıp bize gelmeye yüz tuttular. Derhâl tüm kâfirler domuz topu olup bize çattılar. Hakir,

"Bre gaziler, küffar pek azdır, Kerbelâmız günüdür. Allah Allah çağırıp kâfire bir hov edelim" diye bağırınca aman Allah 1.500 adamın "Allah Allah" sesleri yerleri ve gökleri inletti, zira gayet dağlı ve ağaçlı yerler idi.

Hemen hepimiz dal-satır olup kırmızı bayrak altındaki kâfirlere "Allah Allah" deyip hemen sataşıp bir yaylım kurşun onlar bizlere ve bir hamle bizler de onlara girişip hamd olsun bir anda kâfirlerin 100 kadarı toprağa düşüp derhâl sol tarafımızdaki mavi bayrak altındaki küffar bize hov hov ederken hemen geride esvaplar yanında bıraktığımız adamlar da bir kere can u gönülden bâng-ı Muhammedî sesine yol buldurunca hemen pis kâfirler,

"Hay Türk'ün dahi imdadı geliyor" deyip bütün kâfirler

yüz çevirip kaçarken Allah'ın hikmeti bize yar olup daha önce pusuya koyduğumuz asker üzerine kaçarken hemen pusuda olan gaziler de "Allah Allah" deyip kâfirin önlerini alıp giriştiler.

Hemen cümlemize taze can gelip küffar can havliyle yine geriye dönüp bizim ile pusuda olan iki askerin arasında kalıp o at işler ovada kâfirleri topa tutulmuş maymuna döndürüp kâfirleri kova kıra bizar olduk. Eğer bu gazamızı olduğu gibi yazsak, bir cilt kitap olur.

Kısacası, tam 4 saat şiddetli savaş edip 586 adet piyade kâfirlerden asla can kurtulmayıp kılıçtan ecel içkisini içip hepsi sarhoş iken cehenneme yuvarlanıp gittiler.

543 kadar atlı yarar katanaları ve 8 adet kaptanları zincire bağlı esir olduklarında hemen bir hayli mesafeden kâfir kaptanlarının sekizi de bizim gece kaçan kılavuzumuzu görüp Macarca,

"Bre beştele len kurafiya" ve "basom şeget" ve "pasa manya" deyip kılavuza söverdi.

Esirlerden sorduk, meğer melun kılavuz Komar Kalesi'ne o gece varıp,

"Bu kadar maldar Türk askeri geliyor, kalkın" diye kâfiri getirdiğini esirler söyleyince,

Garip seyir: Hemen kâfirlerin yüzüne karşı kılavuzumuzun gece kaçanını getirtip tüm kâfir esirler kılavuzun yüzüne tükürüp tekrar tekrar ağır küfürler ettiler. Bu kere kılavuz ne der,

"Vallahi gaziler sizi gördüm ki bir alay elleri kolları kanlı ve arslan canlı yiğitlersiz, bre fırsat ganimettir, ben ise bu kâfirlere esir olup hapsettiler. Bu kâfirlerden bu gazilerle intikam alayım deyip 'azıcık Türklerdir' diye gerçekten haber ettim. Elhamdülillah sizin sebebinizle bu kâfirlerden intikamımı aldım ve sizi bu kadar gaza sevabına koyup bu kadar kaptan esirler ele girdi" dedi. İmdi kâfirler ile kılavuzumuzun hangisine inanırsın. Allah'ın hikmeti hemen iki nefer kılavuzumuz,

"Bre kâfir sen ne zaman Komar kâfirlerine esir oldun. Bre *[8b]* hayduk oğlu hayduk, bizi bu kadar gazilerin içinde hicaba koyup kâfire kaçıp haber edip hele sen Kanije'ye gelmezsin

ola" diye onlar da kılavuzun yüzüne tükürürken hemen Tatar Satı Balı kılavuzun yanından geçer gibi olup nasıl bir kılıç vurdu ise kılavuzun kellesi meydana düşüp tüm gaziler "Yüz defa bârekallah" diye beğendiler.

Ve dahi hamd olsun, demek ayıptır ama *bu da Rabbimin bir fazlıdır* bu hakire de bu gazada iki gaza nasip olup birisi ok ile ve birisi kılıç ile; ama bizim askerden 7 yiğit şehit olup 40 yiğit de yaralı idi. Bir yiğidimiz de kâfiri kovarken atı ile kendini bir ağaca vurup atı ve kendisi şehit oldu.

Kurşundan 9 atımız da ölüp bizler yine kâfirlerden 125 katana atları ve 300 baş Macar atları ganimet aldık, ama çoğu atlar Müslüman atları ve Osmanlı eyerleri idi.

Biz de tüm kâfirleri bağladık. Ölen kâfirlerin leşlerini soyup bellerindeki kemerleri ve silâhlarını aldık. Şehitlerimizi orada defnedip bütün ganimet mallarıyla terkilerimizi bıraktığımız yoldaşlarımızın yanına gelip,

"Bre size 'Allah Allah deyin' diye tembih etmemiştik" deyince onlar:

"Vallahi Allahu Taâlâ'nın hikmeti oldu, onu gördük geri Kanije'den beri 12 yeşil sarıklı hem önünde ve hem artlarında yeşil sarıklarının uçlarını sarkıtmışlar, küheylân atlara binmişler. İçlerinde bir yassı yüzlü ve bir siyah sarıklı bir büyük katıra binmiş bir imam, ama bütün esvapları ve çizmesi siyah, hemen yanımıza gelip 'Allah Allah çağırsanız, kâfiri bozup Kanije'ye dönseniz yine' dedi. Onlar bir kere can u gönülden 12 kişi Allah adını çağırdılar, biz de çağırdık, o 12 emirler size doğru gittiler, gayrisini bilmeziz, şimdi gördük kâfiri bozmuşsunuz" dediklerinde hepimiz hayretler içinde kalıp şaşırdık.

Sonra yine terkilerimizi bağlayıp atları ölenlere atlar verip diğer esvapları boşalan atlara yüklettik. Tüm esirleri kol kola kıvrak çatıp bütün davulları, trompete, zurna ve haçlı bayraklarını kâfirlerin boğazlarına takıp şenlikler ile Raba Nehri kenarına varıp iki saat batı tarafa giderken,

Diğer hikmetli seyirlik: Onu gördük, ormanlar içinde yaralı atlar, kâfir leşleri, at leşleri ve bizim şehitlerimizin taze mezarları o kadar var ki haddi sınırı yok. Ormanlar içinde defnedilmemiş şehitlerimizin hepsinin âletleri ve hayalarını kesip

ağızlarına sokmuşlar. Yüzlerce şehit toz toprağa bulanıp taptaze yatarlar.

"Bre canım bu ne büyük temaşadır?" diye taaccüp edip ileri giderken hemen ormanlar içinden,

"Bre ümmet-i Muhammed, aman dininiz aşkına bizi alın" diye nice adamlar bağrıştılar.

Bizler de ileri vardığımızda 2 adam ayağa kalktı.

"Bre adamlar, bu ne hâldir, burada nişlersiz?" dediğimizde, onlar:

"Vallahi biz Gürcü Mehmed Paşalı idik. Budin Veziri İsmail Paşa ile çarhada giderken kâfir bizi bu mahalde basıp tam 5 saat cenk edip kâfir bizi kıra kıra bozulup kaçtık. Üç gündür bu dağlarda açlıktan bütün atlar, hayvanlar ve adamlar kırıldı. Uyanık olun asker tarafına gitmen, kıtlıktan ve kâfir çokluğundan işleri Allah'a kalmıştır. Ordudan dışarı bir kimsenin ota otluğa çıkmaya gücü yoktur" dediklerinde biz de bulandık.

Bu kadar mal, bu kadar at ve bu kadar esirlerimiz var. Hepimiz bir yere gelip meşveret ettik. İki nefer kalan kılavuzlarımız da orduya gitmemize razı olmadılar,

"Zira bu kırdığımız Komar kâfirlerinin kaçkını elbette ya bugün veya yarın kalabalık asker ile bu esir olan büyük belli başlı kaptanları elinizden kurtarmak için gelip önümüzü alırlar. Gelin hemen yüzünüzün akıyla Kanije'ye sizi bir gayri ince yoldan götürelim, esenliğe çıkıp Allah'a hamd edelim" dediklerinde bütün kılavuzlarımız taraf taraf makul dediler. Fâtiha okuyup geri dönerken dört adam daha ormandan çıkageldi. Bunun altısını da boş atlara bindirdik, Veziriazama götüreceğimiz kelleleri tamamen soyup topraklar ile bir yere torbalara doldurup,

1074 yılı Zilhicce ayının 16. günü Kanije'ye gittiğimizi bildirir

Raba Nehri kenarından doğu tarafa Balatin Gölü'nü sol tarafa alıp Sigetvar Kalesi ve Kapoşvar Kalesi yollarına kılavuzlarımız *[9a]* gidip Kanije Valisi Yentür Hasan Paşa askeri, kethüdası, Kanije kulunun yarısı, bizim Tatar ve serhadli askerleri hepsi bir yerden top olup esir olan kâfirlerin ellerine birer kâfir kelleleri verip o gün gidip,

Komar Kalesi menzili karşısında bir dağ içinde dikkatli yatıp ertesi sabahleyin yine doğu tarafa gidip nice bin ağaçlık ve ormanlı dağlar geçip 9 saatte,

Hunka menzili: Bir geniş ovada yüksek topraklı bayırdır, ama sonradan yığılmıştır. Orada bir gece gayet tedbirli yatıp ertesi seherle bütün kâfir kellelerini birer tane sırıkların üstüne mızrak süsü şekilli ettik. Kâfirlere davullarını, boruları ve trompetelerin çaldırarak ve haçlı bayraklarını baş aşağı açtırarak bir şenlik ve şadumanlık ederek büyük bir alay ile,

Kanije Kalesi menzili, Topraklık Kalesi tarafından şehre girince Kanijelinin bütün zengini, yoksulu, yaşlısı genci bizi karşılamaya çıktı. Koca Kanije Kalesi'nden bir yaylım top şenlikleri olup semender gibi Nemrud ateşi içinde kaldı. Bir sevinç ve şenlik alayı olundu ki diller ile anlatılıp kalemlerle yazılmaz. Hatta katlettiğimiz kılavuzumuzdan ötürü tüm Kanije gazileri,

"Bileğinize kuvvet, gaza-yı ekber sevabı edip bizi o eşkıyanın hilesinden kurtararak kılıcınızı arşa astınız" deyip tüm gazilerimizi herkes hanesine misafir alıp bütün esirleri hesap ile zindanlara ve kireçhane adlı mahpushaneye koyup herkes,

"Gazanız kutlu olsun" deyip,

"Yüz kere bârekallah, merhaba iyi yüz aklığı edip iyi katanalar ve yarar kaptanlar düşürmüşsünüz, hemen ucuz vermen" diye bazı dostlar esir kaptanların fiyatlarını takdir ettiler.

Sabahleyin bütün ganimet malımızı çarşıya çıkarıp tüm kefereleri, atları, esvapları, kılıçları, kemerleri ve diğer çeşit çeşit eşyaları kırat kırat pahalıca satıp 5 günde bitirdik.

5 adet kâfirlerimiz biner altına ve 5 keferelerimiz beşer yüz altına geri kalanı ikişer üçer yüz altına satılıp 10 adet esiri kanun üzere paşaya pencik verdik, ama hayli kavga ettik.

İki bayrak kaptanını "Saadetlü padişah esiridir" diye aldılar, onun için de hayli tartıştık. Sonunda kanundur diye aldılar. Ama "O iki kapudanlardan da onar bin altın gelir" diye ümidimiz var idi. *Dert etme, hayırlısı olsun* deyip göz yumduk.

Bunlardan başka sattığımız tüm mallardan 10.870 altın elde edip at, kılıç ve tüfenk kaybolanın zararlarını ve öldürülen kılavuzdan başka iki adet kılavuzun ücretlerini çıkardık. Bundan

sonra kırkar guruş fukara için, 10 guruş Kanije'nin iki kapısının kapıcıları ve kurbanları için, Kanije Kalesi duvarları üzerinde yatan şehitlerin kurbanları ve şehitlerin helvası için, bizim şehit olan 8 neferin lokması için ve bizden 18 adet yaralı gazilerimizin merhem parası için bütün masrafları ortadan çıkardıktan sonra hepimiz kardeş gibi bir yere gelip yine Sultan III. Mehmed Han Camii'nde eşit payla hakirin defteriyle 1.490 yiğit (---) altın hisse aldık. Cami hizmetçilerine de 5 altın verdik. Hakire de Feth-i şerif okuyup nice işlerinde ve katiplik hizmetlerinde bulunduğum için iki pay daha fazla verip üç pay almış oldum. İki adet köleme de birer pay verdik.

Bütün gaziler gülbâng-ı Muhammedî çekip bütün şehitler, gaziler, pirler, önderler, şehitler öncüsü Hazret-i Hamza ve Kerbelâ Çölü şehitleri ruhları için Fâtiha-i şerife okuduk. Herkes konaklarına gidip Kanije içi bolluk ve şenlik oldu.

Allah'ın hikmeti ertesi gün Hünkâr Hasekisi Başbaltacı Hasan Ağa hatt-ı şerif ile Kanije'ye gelip "Elbette beni Sadrazam'a ulaştırın" deyince tüm Kanije ayanı toplanıp,

"Haseki Ağa'yı Ustolni-Belgrad üstünden Sadrazam'a ulaştırmaktan başka güvenli yol yoktur" dediklerinde bizler de hepimiz hazır olup,

Kanije'den Ustolni-Belgrad'a, oradan Raba Nehri gazasına gittiğimiz konakları bildirir

Evvelâ Kanije'de bütün dostlar ile vedalaştık. Haseki Ağa'ya bin kadar yiğit yoldaş verdik ve bizim de bin adet seçkin askerimiz olup Kanije'den kuzey doğuya doğru eğimlice ormanlık, dağlık, tehlikeli ve korkunç yolları ve bataklı gölleri 8 saatte geçip, *[9b]*

Sağlam Sekeşvar Kalesi'nin özellikleri

Macarcada (---) (---) demektir. Yapıcısı Ungurus kralların-dan Ferdinandoş Kral'dır.

1009 tarihinde Sultan III. Mehmed Han zamanında Serdar Gazi İbrahim Paşa fethidir, ama 1024 tarihinde Sultan Ahmed Han zamanında bu kaleyi kâfir işgal edip bir daha Müslümanlara sığınak olmasın diye yakıp yerle bir etmişlerdir. Daha sonra Petro Hasan Paşa bu kaleyi yeniden yapmıştır. Hâlâ Müslümanlar elinde bir bağlı, bahçeli, suyu ve havası hoş, dört tara-

fı verimli dağlık ve ağaçlık eteğinde üç kat çit palankadır. 300 kulu Kanije'ye gönderilmiştir. Hâlâ 500 neferli bir dizdarlı kaledir.

Kanije paşasının voyvodalığı ve Kanije niyabetidir, başka hâkimleri yoktur, bir serhad adası yerdir. Hâlâ İslâm serhaddinin sağlamlıkta ve dayanıklılıkta seçkin bir seddi ve İslâm kalelerinin bir müstahkem kilididir.

Bir camii, iki mescidi, bir medrese, bir mektep, bir han, bir hamam ve yetecek kadar dükkânları var. O kadar bakımlı ve süslü çarşı pazarı ve haneleri yoktur.

Buradan yine kuzeye ve batıya meyilli (---) saat gidip,

Osmanlı serhaddi, yani sağlam Kopan Kalesi'nin özellikleri

Macarca'da (---) (---) demektir. Yapıcısı Mikloş Niski Ban'dır. Süleyman Han korkusundan yapmıştır. Sonunda 1009 tarihinde korktuğuna uğramıştır. Bu da III. Mehmed Han zamanında Gazi İbrahim Paşa eliyle Zirinli kâfirinin elinden fethedilmiştir.

Hâlâ Kanije Eyaleti'nde başka sancak beyi tahtı olup beyinin hass-ı hümâyûnu 230.000 akçe olup zeamet sahibi 13 ve timar sahibi 311 kadardır. Alaybeyi, çeribaşı ve yüzbaşısı vardır.

Savaş sırasında beyinin askeriyle toplam 3 bin asker olur. Ve 150 akçe pâyesiyle âsumânî kazadır ki asla köyleri yoktur, tamamen kâfiristandır. Müftü ve nakibi yoktur, ama sipah kethüdayeri ve Budin yeniçeri serdarı vardır. Ancak kapukulu yeniçeri serdarı yoktur.

Bir kere yeniçeriler bu kaleyi aman ile kâfire verdiklerinden bu kaleye asla yeniçeri komazlar. Hâlâ üç oda cebeciler ile cebeci ağası ve bir oda topçu ağası vardır. Muhtesibi, bâcdarı, harac emini, şehremini, mimar ağası, dizdar ağası, 500 kulu, 12 ağalığı ve nice yüz ayanları vardır. Ayandan (---) (---) (---)

Kalesinin şekli: Bir düz yerde beşgen şekilli, şeddadi taş yapı, sağlam iç kaledir. Batı tarafa ancak bir sağlam kapısı vardır. Hendeği bataklıktır, asla eğimi yoktur. Ve dört tarafı iki saatlik top menzilinden uzak sarp ağaçlı dağlardır.

Bu kalenin dört tarafında gayet sağlam kulelerinde çok iri balyemez topları olup donanımlı ve mükemmel cebehanesi, her mühimmat ve levazımatları mevcuttur. Beden dirsekle-

ri ve kapı önünde köprüsü hazır olup her gece köprüyü bekçiler makara ile kaldırırlar.

Bu narin kale fırdolayı 2.500 adımdır. Hisar içinde toplam 645 adet şindire tahta örtülü tek katlı ve iki katlı haneleri vardır, ama bahçeleri yoktur, gayet daracık evleri var.

Hepsi 4 adet camidir. Süleyman Han Camii iç kalededir, ufak tefek eski bir mabetgâh camidir. Sonra,

Hasan Ağa Camii iç açıcıdır. Sonra,

Alaybeyi Camii ruhaniyyetli ibadetgâhtır. Sonra,

Saçlı İmam Camii güzel ibadetgâhtır. Sonra,

Bunlardan başka kale içinde ve dışında 11 adet mihrap mahalle mescitleri vardır.

Toplam 16 adet Müslüman ve kefere mahallesi vardır, ama genellikle taşra varoş mahalleleridir.

Kopan Kalesi taşra varoşunun şekli

Bir düz geniş ovada büyük bir varoştur ki tamamı kat kat, şindire tahta örtülü pek çok odalı geniş evleri var.

Bu varoşun çevresi gayet sağlam rıhtım ve çim dolma eski palankadır ki büyük bir duvar kuşatıp her tarafında çok büyük ve heybetli tabyaları vardır. Her köşesindeki dirseklerinde mazgal delikleri ile hazır bir büyük varoştur. Ancak bu kalenin büyüklüğüne göre kulu azdır, ama uzdur.

Kâfirler defalarca bu kaleyi kuşatıp bir iki ay dövüp sonunda hüsrana uğramış olarak giderlerdi.

Hatta 1074 tarihinde yine kâfirler gelip kuşatıp bir taş koparmaya güçleri yetmedi, bu kale gazileri kâfirin başlarını koparıp başsız ve buğsuz it gibi gittiler. Ta bu derece yarar ve namlı gazileri vardır. Taşra varoşu sarp olup hendeği çepçevre ağzına kadar batak su olduğundan *[10a]* gazileri kâfirlerden asla korku ve ürküntü çekmezler. Bu varoş kaç adımdır, hatırımda yoktur, fakat şarampavları ve mazgal delikleri çoktur.

Taşra varoşunun üç kapısı vardır. Biri (---) yönüne bakan Sultaniye Kapısı, biri Kanije Kapısı ve biri Seget Kapısı'dır.

Mescitleri ve camileri yukarıda yazılmıştır.

Toplam 2 medresesi, 3 adet sıbyan mektebi, 2 adet derviş tekkesi vardır. Ve toplam 2 adet hamamı var, biri iç kalede Süleyman Hamamı, biri dış varoşta Bey Hamamı, ama hanları

yoktur, zira "miafirleri hana kondurmak ayıptır" diye han yapmayıp bütün tüccar, gelen giden yolcular yıllarca evlerde konuk olurlar.

Ve yüz kadarca sanat ehli dükkânçeleri var, ama yine her şey mevcuttur.

.....(1,5 satır boş).....

Övgüsünün tamamlanması

Suyu ve havası tatlı olduğundan mahbûb ve mahbûbeleri çoktur. Gayet bolluk diyar olduğundan garip dostu insanları var. Hepsi gaza ile geçinirler, zira gayet serhaddir, kulları gayet yiğit gazilerdir, ama Müslüman görünüşünde gezmezler. Hep güderi adıyla bilinen deri dolama, kırmızı Macar kalpağı, sıkma deri çakşır ve kısacık esvap giyip çokluk Türkçe bilmezler, hep Macarca konuşurlar, zira genellikle görüşüp kaynaşmaları Macar kâfirleriyledir. Ama gayet musallî ve ehl-i sünnet ve'l-cemaat hâl sahibi gazileri vardır.

Bu şehirde 3 binden fazla ayağı demirli kâfir esirleri vardır. Her gece bütün kâfirleri iç kaledeki zindana korlar, sanki Vilagoş Kalemizin zindanı gibi cehennem çukuru zindanı vardır.

.....(1 satır boş).....

Bu kalede bir gece yatıp sabahleyin kale ağalarından 300 nefer yarar kılavuzlar alıp "Balatin Gölü taraflarından Raba Nehri'ne doğrudur" diye gitmek hazırlığında iken kale kapıları açılıp dünkü gün bu kaleden çeteye giden gaziler gelip nice yüzü yaralı ve 70 kadar yiğitleri atlar üzerinde bağlı şehitleri ile çıka geldiler. Bütün gaziler başlarına üşüştüler, perişan hâllerinin sebebini sordular.

"Vallahi Balatin Gölü kenarı ki, bugün sizin geçecek yerinizdir, 4 bin kâfir bir yerde ve 50 bin kadar kâfir de ileride Raba Suyu kenarında İslâm askerinin ardını kollayıp geri kalanları kırıp geçirirken bir bölüğüne biz rast geldik. Biz iyi cenk ettik. Sonunda kâfirler bize galip geldi. Bu kadar yiğitlerimizi kırıp bu kadarımızı yaraladı. Şimdi cansız kaleye geldik. Sakının, o yola gitmen, zira Balatin Gölü kenarında olan sağlam kalelerden ilk baştaki sarp kaleden evvelâ Torba Kalesi, Küçük Kapornok Kalesi, Şimek Kalesi, Marçil Kalesi, oradan Tabyasa Kalesi, Köprü Kalesi, Kilatiş Kalesi ve Büyük Varoş Kale-

si gibi bir kilisesi var, sonra büyük Sarvaş Kalesi, Nadaş Kalesi, Mihalo Kalesi, Lovik Kalesi, Senbetre Kalesi, Çenarvaş Kalesi, Hunaron ve İslovin Vilâyeti'nden de Taboç Kalesi, İslançe Kalesi ve yine Kopan Sancağına tabi doğu tarafına 5 saat yakın Tomastin Palankası, yönü (---) nehri kenarına bakıp zemini bir bayır üzerinde dörtgen şekilliden uzunlamasına hendekli ve bir kapılıdır. Dizdarı, 300 kulu ve bir camii var, ama pazarı ve başka yapıları yoktur.

Oradan yine Kopan Sancağı'nda Kopan'a 4 saat yakın Dünyol Kalesi, altıgen şekilli şeddadi taş yapı hendekli, bir kapılı ve bir camilidir. Dizdarı, 300 adet kale kulu, mükellef haneleri, yetecek kadar dükkânları ve bir hanı var, ancak hamamı ve başka yapıları yoktur.

Nice yüz adet kalelerinde kâfirleri bir yere toplanıp Raba Suyu kenarlarına gitmek üzreler iken bize rast gelip 170 yiğidimiz şehit olup bu kadar şehitlerimizi güçlükle alıp kaça kaça işte şimdi geldik. Siz bu kadarca adamla nereye kan içine gidersiz, sakının, Balatin Gölü'nden gitmen. Cihanı küffar tutmuş" diye cevap verince bütün kale ağaları da Balatin Gölü yolundan gitmeye izin vermeyip geri Sigetvar Kalesi taraflarına gitmeye karar verip hazır olduk. Ama bu arada Balatin Gölü var, bütün Macaristan ve Frengistan'da meşhurdur.

Büyük Balatin (Balaton) Gölü'nün özellikleri

Macar, Nemse ve Latin tarihçileri ve *Yanvan Tarihi*'nde böyle yazmışlar ki,

"İskender-i Zülkarneyn Karadeniz Boğazı'nı kesmezden önce Deşt-i Kıpçak, Azak Çölü, Salanta Ovası ve bütün Macaristan ta Alman Dağı'na kadar Karadeniz olup Akdeniz'e Venedik Körfezi'nde birbirlerine karışırmış. Hak emri ile İskender, Karadeniz Boğazı'nı kesip eski İstanbul ki Makedonya şehridir, Karadeniz o büyük şehri suya gömüp ***[10b]*** önceki şehirlerini batırıp Akdeniz'e karıştıktan sonra Deşt-i Kıpçak, Kırım ve Macaristan tümden perişan olup bu Balatin Gölü o zamanda Macaristan içinde kalmıştır" diye Yanko ibn Madyan'ın küçük kardeşi *Yanvan Tarihi*'nde Yunanca acayip yazmış bir güvenilir kefere tarihidir.

Hâlâ bu Balatin Gölü Kanije, Kopan ve Kapoşvar kaleleri

yakınında bir merhale yerde büyük bir göldür ki doğudan batıya uzunlamasına olup fırdolayı çevresi tam 47 mildir. Dört tarafında 40 pare, yukarıda adı geçen sağlam kaleler ve dayanıklı hisarlar vardır. İnşaallah bu kaleleri gördüğümüz kadarıyla yazarız.

Ama öyle âbıhayat suyu var ki bir adam bir kuzu yese, bu berrak sudan içse, o an insan yine açıkır.. Ta bu derece bir hazmettirici güzel sudur, billûr gibi arı ve berraktır. Kıyısında oturanlar esvap yıkarken asla sabun sürmeyip nice bin gömlek, kaftan ve beyaz çarşaflarını yıkadıklarında beyaz gül yaprağı gibi olur.

Kenarında türlü türlü değerli taşlar bulunur ki Alman elmasına benzer taşlardır.

Bu sindirici hoş sudan içen kadın ve erkekler, küheylân atlar ve diğer hayvanlar şişman ve iri olur.

Allah'ın hikmeti Temmuzda buz parçasıdır, şiddetli kış günlerinde donmayıp ılıktır, ama Kanije Gölü yakın iken donar, bu Balatin donmaz.

Burada binden fazla çeşitlilikte Tanrı nimeti balıklar vardır ki yemekleri asla bir diyarın göllerinin balıklarına benzemez.

Ve 40-50 pare gemileri vardır, kaleden kaleye tüccar ve ziyaretçi götürürler.

"Derinliği elli kulaçtır" dediler, ama ölçmedim, yalan haramdır. Bu gölün ayağı akıp Budin yolunda Segsar Kalesi yakınında Yeni Palanka Köprüsü altından geçip Tuna Nehri'ne karıştığından bu gölde Tuna balıkları da bulunur. Sözün özü, âbıhayat göldür *vesselâm.*

Beri taraftan, yine Haseki Ağamızla Kopan Kalesi'nden binip bin kadar pür-silâh asker olup (---) saat geriye döndük. Yine Sekeşvar Kalesi yakınından geçip tam 10 saat ağaçlık ve amansız yerlerden geçtik. Hamd olsun geniş bir ovada gidip,

Sağlam hisarlı kasaba, yani güvenli sığınak Kapoşvar Kalesi'nin özellikleri

Macarca (---) (---) demektir. Yapıcısı kimsenin malumu değildir, ama fatihi Sultan Süleyman asrında 961 (1554) tarihinde Toygun Paşa'dır.

Kanije Eyaleti'nde voyvodalıktır ve 150 akçe kadılıktır, köy-

leri tamamen kâfiristandır. Hatta kâfirler bu kaleyi aman ile vermişken ahidlerini bozup İslâm ordusu dış kaleye girmişler iken bütün kâfirler bu iç kaleye kapanıp 3 gün daha şiddetli çarpışmalar olmuş, 7 binden fazla kâfir kılıçtan geçmiştir. İç kalesi kılıç ile fethedildiğinden hâlâ şehir kadıları her Cuma hutbeyi kılıç ile okurlar. O fetih günü mahpushaneden binden fazla ümmet-i Muhammed esirleri çıkıp hâlâ esirlikten kurtulmuş hayatta olan ihtiyarlar bu kale fethini anlatıp "Bunda olan Ali cengi bir kalede olmamıştır" derler. Gerçekten de çok sağlam ve dayanıklı kaledir.

Toplam 13 hâkimi vardır. Şeyhülislâmı ve nakibüleşrafı yoktur, ama sipah kethüdayeri ve Budin yeniçerisi kulu serdarı vardır, kapukulu serdarı yoktur. Muhtesib ağası, dizdar ağası, beşli ağası, gönüllü ağası, sağkol, solkol, azebistan, martolosan, yerli cebeci ve yerli topçu ağaları vardır. Ve 600 adet kale neferleri var, kuşatma sırasında toplam 5 bin cengâver askeri olur. Ve haraç ağası, bâcdar ağası, şehremini, mimarbaşı ve 6 bin adet reayası kale tamiri için muaf ve müsellemlerdir.

Kapoşvar Kalesi'nin şeklini bildirir

Sözün kısası, bu güvenlikli kale hemen Kanije Kalesi'nin oğludur. Hemen Kanije gibi bir çok derin sazlık ve bataklık içinde kurbağa gibi 4 ayaklı batmış durur, ama batağının suyu Kış Nehri içindedir ve hendeği içinden akar cumbul bir deryadır. Ama Kanije gibi büyük kale değildir, hemen Kanije'ye benzer küçük kaledir ve öylece dörtgen şekilliden uzunlamasına yapılmıştır.

Bütün yapısı uzun ağaçlarla olup çepçevre dolma rıhtım palanka hisardır, ama iç kalesi gayet sarptır. 300 kadar şindire tahta örtülü daracık bahçesiz haneleri, Süleyman Han Camii, cebehanesi, tahıl ambarları, doğu tarafta demir kapısı önünde asma köprüsü ve mehterhane kulesi vardır, gayri yapıları yoktur. Ancak büyüklüğü kaç adımdır malumum değildir.

Taşra varoşu: *[11a]* Bir geniş ovada Kış Nehri batağı içinde dörtgen şekilliden uzunlamasınadır. Bu da palanka dolma rıhtım duvarının eni tam 50 ayak kalın ve yüksek duvardır. Her tarafında büyük tabyalar ile hazır ve her köşesinde dirseklerinde mazgallarıyla süslenmiş İskender Seddi bir kaledir. Bu kale-

yi de defalarca 7 kral kuşatmıştır. Kâfirler asla zafer bulamayıp hüsrana ve bozguna uğrayarak gitmişlerdir.

Toplam (---) kapısı var ve hendek üzerindeki köprüleri asma köprülerdir. (---) (---) (---)

Hepsi mihraptır. Evvelâ iç kalede Hünkâr Camii (---) (---) (---)

Geri kalanı mahalle mescitleridir.

İki adet medresesi vardır.

Altı adet ciğer köşeleri çocuklarının okudukları mektebi vardır.

İki adet yerde dervişlerin kaldığı tekkesi vardır.

Hepsi (---) adet hamamdır.

Ve (---) adet tüccar hanı vardır.

50 kadar çarşı pazar dükkânlardır. Gerçi şehrine göre çarşısı küçüktür, ama yine de tüm değerli eşyalar bol bol bulunur. Kârgir bedesteni yoktur.

Ve hepsi (---) adet Müslüman mahallesidir ve 3 adet de Müslüman-kefere karışık mahallesi vardır.

Ve tamamı (---) adet tek ve iki katlı şindire tahta örtülü evleri vardır.

Bütün anayolları, caddeleri Kanije gibi tahtadan döşelidir, zira bataklı yerlerdir.

Suyu ve havası gayet tatlı olduğundan dilberleri, ceylan gözlü ve şirin sözlü kızları çoktur. Beğenilenlerinden; yiğit ve korkusuz gazileri meşhurdur.

.....(1,5 satır boş).....

Bu Kaposvar Kalesi yakınında olan kaleleri bildirir

Evvelâ **Sendebakab Kalesi,** Kaposvar'a pek yakındır.

Ardından **Korotine Kalesi** ve **Depidak Kalesi.** (---) (---) (---)

Kaposvar şehrengizinin tamamlanması: (---) (---) (---)

Daha sonra Kaposvar'dan kılavuzlar alıp bütün dostlar ile vedalaşıp doğu tarafa yarım mil kadar giderken bir yeşillik vadi içinde bir mezarlığa rast geldik.

Gırıjgal Kalesi şehitlerinin ziyaretini bildirir

Evvelâ **Deli Mehmed Şehitliği ziyareti:** Nice hikâyeleri vardır, ama kısaca bir hikayesini yazalım. Bu gazi Deli Meh-

med bu Girijgal Kalesi'ni kuşatan kâfirler üzerine kale kapısını açtırır.

"3 bin yiğit ile kâfirlerin üzerine hamle edelim" deyince bütün gaziler,

"Deli Mehmed şimdi henüz kurban bayramı namazıdır. Namazı kılıp ardından bismillah ile küffara soyunup savaş edelim" dediklerinde hemen Deli Mehmed,

"Bre gaziler, bugün kurban bayramı namazından efdal (daha üstün) gaziler ve şehitler bayramıdır. Hemen kâfire uğrayalım-a" deyip kaleden çıkıp dışarıdaki kâfirlere at tepip bir satır vururlar ki Deli Mehmed adındaki namlı gazi göz açıp kapayıncaya kadar 47 adet kâfiri aktarır. Allah'ın hikmeti Deli Mehmed de şehit olur. Bir kâfir Gazi Mehmed'in kellesini kesip teninden ayırır. Mübarek toprağa bulanmış yatarken hemen Deli Husrev adlı ayaktaşı o savaş meydanında Deli Mehmed'i başsız görüp,

"Bre gidi Deli, bugün kurban bayramında bu Hak yoluna kurban oldun, ayıp değil midir, böyle ne yatarsın? Bre koma, kâfir başını götürdü" deyince Allah'ın emriyle başı kesilmiş Deli Mehmed hemen yerinden kalkıp bu savaş meydanında başını kesen kâfire yetişip sağ eliyle küffarı atından aşağı çekip kâfire bir şehit sillesi öyle vurur ki kâfirin başı parçalanır. Hemen Deli Mehmed başsız olarak kâfirler içine girip onu onda bunu bunda diyerek yettiğine birer pehlivan tokadı vurdukça kâfirleri helâk edip gezer.

Kâfirler bu hâli görüp kararları kalmayıp kaçmaya başlayınca bütün gaziler kâfirlere öyle kılıç vururlar ki kâfirlerden bir can kurtulmaz.

Allah'ın hikmeti bu sırada Deli Mehmed'in arkadaşı Deli Husrev Bey de şehit olup Deli Mehmed gelip Husrev Bey'in vücudunu kucaklayıp kalır. Hâlâ iki kardeş bir yerde medfunlardır ki hâlâ gönül sahibi gazilerin ziyaretgâhıdır. *Allah rahmet eylesin.*

Bu kutlu gaza yakın zamanda olduğundan bu menkıbeleri o cenkte hazır olup gören ihtiyarlardan duyup yazdık. Sonra bu şehitlere Fâtiha okuyup yine kılavuzlarımız ile doğu tarafa yarım saat gidip,

Gırıjgal Kalesi menzilinin özellikleri

Süleyman Han asrında Miloş Niski adlı kefere elinden Makbul İbrahim Paşa fethetmiştir. Hâlâ bir geniş ovada ensesi dağlı zemine yaslanmış dört köşe bir küçük palankadır. Ovasında konup kalesine girip görmek nasip olmadı, ama Haseki Ağamıza ağaları gelip pür-silâh kılavuzlar getirdiklerinde onlardan sordum.

"Bu kale Kanije Eyaleti'nde Sigetvar Kazası naipliğidir" dediler.

Oradan yine doğu tarafa 3 saat gidip,

Büyük Sigetvar Kalesi menzili [11b]

Bu İskender Seddi kaleyi Haseki Ağa bir saatte seyrederken kale neferlerinden 300 adet pür-silâh kılavuzlar hazır olup dizdar ağanın yemeğinden yiyip bu kalede yatmadan yine doğu tarafa bir saatten eksikte,

Sultan Süleyman Han Türbeli Kalesi'nin özellikleri
Allah rahmet eylesin

974 tarihinin Saferinin sonlarında Sultan Süleyman Han oğlu Sultan II. Selim yapısıdır. Babası Süleyman Han bu Sigetvar gazası altında kale fetholmazdan 3 gün önce vefat edince tedbirli Sokollu Vezir Süleyman Han'ın öldüğünü kimseye sezdirmeyip "Sağdır" diye öncesi gibi hizmetler edip derhâl Süleyman Han cesedinin karnını yarıp ûd, amber ve tuz ile salamura edip emaneten yere korlar; kalbi ve diğer ciğer, bağırsak gibi şeylerini bu kale mahallinde altın leğen ile gömerler. Sonra Selim Han tahta çıkınca bu kaleyi ve nurlu türbeyi inşa ederler.

Sigetvar'a bir saat yakın Süleyman Han'ın otağı büyüklüğünde, bir yüksek tepe üzerinde, Sigetvar'ın doğusunda bağlı ve bahçeli bir mesiregâh yerde, dörtgen şekilliden uzunlamasına yapılıp bütün Sigetvar Ovası bu kaleden görülür, tüm Sigetvarlı buraya gelip gezip havalanırlar.

Kalesi palankadır. Kuzeye açılır bir kapısı ve hendeği üzerinde köprüsü asmadır. 1074 [1663/4] tarihinde küffar gelip bu kaleyi yakıp Süleyman Han'ın nurlu türbesi içini kazarak Süleyman Han'ın altın leğen içindeki kalbi ve bağırsaklarını bırakıp altın leğeni almak isteyen keferelerden üç adet kâfir Allah'ın emriyle kupkuru iskelet olmuşlardı. Öldüklerini diğer

kâfirler görünce kurşunlu türbesini yıkmayıp halılarını ve diğer şamdanlarını bırakmışlar, ancak kubbesi üzerindeki altın ile kaplı sanatlı alemini Kanije yanındaki Yenikale'ye götürmüşlerdi. Hamd olsun iki kalesi de fetholup kale ortasındaki kapı üzerinde alem-i şerif bulunup yine bu nur dolu türbe üzerine eskisi gibi kondu.

Sonra bu 1074 [1663/4] senesinde Sultan IV. Mehmed Han'ın fermanıyla bu türbe kalesi yeniden öyle imar oldu ki evvelkinden bin kat fazla sağlam, dörtgen şekilli ve daha geniş olup çevresinin büyüklüğü tam 1.500 adım oldu.

Palanka duvarları ve hendeği de sağlam ve müstahkem oldu. Daha önce nurlu türbesi, cami, mescit, medrese, han, hamam, tekke ve dükkân hayratları tamamen Sultan II. Selim Han'ın iken bu mübarek senede hepsi Sultan IV. Mehmed Han hayratı olup gayet mamur olmuş. Hâlâ dizdarı, 100 nefer hisar eri ve yeteri kadar cebehaneleri var ve şer'i hâkimi Sigetvar Kadılığı naibidir.

Bu kaleyi seyredip Süleyman Türbesi'ni ziyaret edip bir Yâsîn-i şerif okuduktan sonra yine burada yatmayıp doğu tarafa meyillice Peçuy Kalesi'ne uğramayıp İrem Bağı benzeri Peçuy-ı Sirem sağımızda kalıp İrşan adındaki yüksek dağ da doğu tarafta görünürde kalıp dağlar, tehlikeli yollar ve ormanlar geçip gayet şiddetli sıcaklar çekerek 14 saat gidip,

Taht merkezi Nedaj Kalesi'nin özellikleri

Yapıcısı Nedaj Kral olduğundan onun ismiyle isimlenmiş güzel bir kaledir. 950 tarihinde Süleyman Han Peçuy-ı Dilcuy Kalesini fethettiğinde bu Nedaj Kalesi kâfirleri Âl-i Osman'ın gücüne takat getiremeyeceklerini bilip bu kaleyi aman ile verdiler. Zira bunun da dört tarafı fethedilmişti. Hâlâ Peçuy Sancağı toprağında voyvodalıktır ve 150 akçe pâyesiyle kadılıktır. 80 pare bakımlı ve güzel köyleri vardır. Budin yeniçerisi serdarı, kale dizdarı ve yüz nefer hisar eri var, başka hâkimleri yoktur.

Kalesinin şekli: Bir topraklı bayır üzerinde badem şeklinde iki kat çit palanka duvarlı, hendeği hayli derin ve kıbleye bakan kapısı önünde gayet sanatlı kementli ve fendli asma zemberekli köprüsü var, içinde kiliseden bozma Süleyman Han Camii ve ancak 40 kadar tahta örtülü daracık evleri var.

Taşra varoşu: Yüz kadar şindire tahta örtülü biraz geniş-çe ve yer yer bahçelice evleri, bir camii, bir mescidi, bir tekkesi, bir mektebi, bir hancağızı, bir küçük hamamcağızı ve 20 adet yetecek kadar dükkânları var, ama bağları, bahçeleri ve şebekeli bostanları hesapsızdır. Hatta meyve zamanı olmakla haseki ağaya 80 çeşit armut getirdiler ki sicilde yazılıdır. Ve diğer sulu meyveleri ona göre kıyas oluna.

Suyu ve havası gayet hoştur, Macar reayalarının mahbûb ve mahbûbeleri meşhurdur. Kalenin batı tarafına bakar bir bayır üzerinde cihannüma, ağaçtan yapılma bir köşkü var ki âriflerin toplantı yeri, gelen geçenlerin dinlendiği bir mekândır.

Aşağı dere içinde akan çay kenarında iki tarafı İrem Bağı'na benzer güllü çiçekli cennet bahçeleridir. Burada bir araba yükü her çeşidinden seçkin meyveler yüklendik. Ardından haseki ağa bütün ileri gelenler ile danışıp konuşup,

"Sultanım yollar güvenlidir, tehlikeli sınırboyu yerleri geçtiniz. Budin yolunda Segsar Kalesi üzere gitmeyiniz" deyip sabahleyin bize kılavuzlar verip Nedaj Kalesi'nden kuzey tarafa Şemetorna *[12a]* Kalesi tarafına yönelip 12 saatte,

İbretlik Şemetorna Kalesi'nin özellikleri

Macar dilinde (---) (---) demektir. 951 [1544] tarihinde Sultan Süleyman Han asrında Mustafa Paşa ve Kasım Bey eliyle fethedilmiştir.

Budin Eyaleti'nde başka sancak beyi tahtıdır. Bin kadar askeriyle sancağı yönetir. Süleyman Han kanunu üzere beyinin hassı 240.000 akçedir. Zeamet sahipleri 13, timar sahipleri 402'dir, alaybeyi, çeribaşı ve yüzbaşı vardır.

Kanun üzere sefer sırasında cebelüleri ile 3.060 adet silâhlı ve mükemmel askeri olur. Ve 150 akçe şerif kazadır ve nahiyesi 76 adet köydür. Nakibi, şeyhülislâmı, sipah kethüdayeri, Budin yeniçerisi serdarı, kale dizdarı, 500 nefer hisar eri, 12 bölük nefer ağaları, muhtesibi, bâcdarı, haraç emini, şehir kethüdası, mimar ağası ve ayanı, hepsi mevcuttur.

Kalesinin şekli: Şarviz Nehri kenarında bir göllü, bataklı ve çataklı göl içinde dörtgen şekilliden uzunlamasına şeddadi yapı güzel bir kaledir. Taşra varoşu sarp palankadır ve büyüklüğü fırdolayı 1.400 adım iç kaledir. (---) yönünde bir demir ka-

pısı var, hendeği üzerinde asma köprüsü var. Hepsi bir mahalle ve *300 kadar tahta örtülü dar evlerdir, ama bey sarayı ve dizdar* sarayı gayet mükellef hanelerdir.

İç hisarda Süleyman Han Camii (---) (---) tahıl ambarı ve *mükellef cebehanesi var. (---) (---) (---)*

Ama varoşu Şarviz Nehri batağı kenarında yine ağaç büyük palanka, sağlam, dayanıklı bir hisardır. Şarviz Nehri adı geçen *Balatin Gölü'nün ayağıdır. Bu, Şemetorna Kalesi altın*dan geçip Segsar Kalesi önünde Yeni Palanka adlı köprüsünün altından geçip hemen o mahalde Tuna Nehri'ne karışır. Onun *için Şemetorna bir batak içinde (---) mahalle ve (---) adet şin*dire tahta örtülü varoştur, ama kârgir yapı evleri nadirdir. Bu da çepçevre palanka duvardır, ama tabyaları ve dirsekleri mamurdur.

Ve hepsi (---) kapıdır. (---) (---) (---) (---).

Ve tamamı (---) adet mihraptır. Evvelâ (---) (---) Camii

.....(1 satır boş).....

Geri kalanlar mahalle mescitleridir. Ve (---) adet ilim yuvası medreseleri vardır. Ve ciğer köşesi sıbyan mektebi vardır, ancak ayrı dârülhadis ve dârülkurrası yoktur. Ve toplam (---) adet Âl-i Abâ dervişleri mekânı tekkeleri vardır.

Ve hepsi (---) adet hamamdır. Ve cümlesi (---) adet tüccar hanlarıdır. Ve (---) adet esnaf dükkânı vardır. (---) (---) (---) Ve suyu ve havası gayet hoştur, yer yer mahbûb ve mahbûbeleri bulunur. (---) (---)

Beğenilenlerinden, beşer onar okka gelir beyaz sipov Macar somunu ekmeği olur ki misli meğer Erdel diyarında ola. Ve bal suyu güzeldir ve diğer meyvesi gayet çoktur, zira bağ ve bahçesine sınır yoktur. (---) (---) (---)

Şemetorna külliyatı övgüsünün tamamlanması

Evvelâ halkı hep tüccar, garip dostu, düzgün ve dindardır. Hepsi serhadli esvabı giyip Boşnakça ve Macarca konuşur, yumuşak huylu adamları vardır.

.....(1,5 satır boş).....

Bu kaleden yine 200 adet pür-silâh kılavuzlar alıp yine kuzey tarafa kâh dağlık ve kâh ormanlık içinde tam 10 saat gidip,

Küçük Began Kalesi'nin özellikleri

950 tarihinde Süleyman Han Gazi fethidir. Yapıcısı Began Ban olup o sapık kralın taht merkezi olduğundan onun ismiyle isimlenip Began Kalesi derler, ama eski zamanda büyük palanka imiş. Süleyman Han fethettiğinde bu büyük kalenin gerekliliği olmamakla yıkmıştır. Hâlâ Ustolni-Belgrad'dan görünür bir küçük palankacıktır. Geçit başında dörtgen şekilli, bir kapılı ve batak içinde sağlam kaleciktir. İçinde 100 adet tahta örtülü haneleri, bir camii, ambarı, mükemmel cebehanesi, mehterhane kulesi önünde hendek üzerinde asma köprüsü, 10 dükkânı, dizdarı ve 180 adet hisar erleri var, ama gayet şehbaz yiğitlerdir.

Bu kale Ustolni-Belgrad'a kâfir tarafı önünde siper olmakla bu gaziler elbette her gün üçer dörder kere kâfirle cenk etmededirler. Zira Şarviz Nehri üzerinde olan hendek köprüden geçmek lazım, başka yol yoktur. Bu köprüden ***[12b]*** geçen mallardan kale neferleri bâc alırlar. Kâfirler genellikle bu kaleyi kuşattıklarında anında Ustolni-Belgradlı yetişip kurtarırlar.

Oradan bir saatte,

Cihat yurdu hisarı, yani sağlam Ustolni-Belgrad Kalesi'nin özellikleri

Macar İrşek tarihçilerine göre bu kaleyi Hazret-i Yahya zamanında Milyaş adlı bir papaz yapmıştır. Kral oğullarından olup dünyayı terk ederek Hazret-i Yahya'nın sohbetleri şerefiyle şereflenmiştir. Hazret-i Muhammed'in dünyaya gelmesinden 600 yıl evvel Hazret-i İsa dünyaya geldiği sene bu Ustolni Kalesi'ni Milyaş Papaz, Hazret-i Yahya'nın izniyle yapmıştır diye Macar, Latin ve Yunan tarihçileri ayrıntılı olarak yazmışlardır. Ama,

İsimlenme sebebi Latin, Hırvat, Sırp, Bulgar, Boşnak, Leh ve Rus dilinde ustolni iskemleye derler, bograd beyaza derler, yani Beyaz İskemle Kalesi derler.

İskemle Kalesi denmesinin aslı odur ki bu kale Hazret-i Yahya nefesi ile yapılıp hisar içinde kale yapan Milyaş Papaz, Hazret-i Yahya'nin tükürüğünü altın hokkaya koyup bu kale içinde bir mabethane yaparken kireç ve cibis içine katar. İşaret olması için bu eski kiliseye 300 kulaç yüksekliğinde bir çanlık kulesi yapıp Hazret-i Yahya'nın tükürüğünü koyduğu altın

hokkayı bu çanlığın en tepesine alem yerine kor. Onun için bu kaleye Macar kavmi Kızılelma derler.

Hâlâ tüm kâfiristanda altı Kızılelma var, bir Kızılelma budur ve Hazret-i Yahya'nin nazargâhıdır. Bu kale kâfirlerin elinde iken bütün krallar tahta çıktıklarında Peç'ten, Prag'dan ve İstirinye şehirleri tahtgâhlarından kalabalık alay ile bu Ustolni-Belgrad'a krallar gelip iskemle üzerinde batıl inançları üzere dua ve sena ile tahta çıktıkları için bu kaleye Ustolni, yani İskemle Kalesi denmesinin sebebi odur, ama Macarcada ismi Şakişnairvar'dır ve Nemse'de adı (---) (---) (---)

Hâlâ bütün kâfirlerin hasret çektikleri tahtgâhı olup Kudüs-i şeriften fazla itibarları vardır, zira Ungurus Kızılelması diye *bilâteşbih* kâbeleridir. Daha sonra bütün kâfir kralları bu kaleyi İskender Seddi gibi imar ede ede büyük bir şehir olur. *Hemen bir yaya insan ancak iki günde dolaşır, işte böyle büyük* bir şehir olur.

Daha sonra 950 tarihinde Süleyman Han bu Ustolni Kalesi'nin nice türlü özellikleri duyup bizzat Süleyman Han bu kale karşısında çadırını kurup kaleyi kuşatınca tüm İslâm askerleri karınca yılana üşüşür gibi saldırırlar. Bataklık yerlerini hemen doldururlar. Anadolu Veziri İbrahim Paşa bir koldan, bir taraftan Vezir Uzun Mehmed Paşa yeniçeri ağasıyla, bir taraftan Deli Husrev Paşa ve bir koldan Rumeli Veziri Ahmed Paşa sarılıp 7 koldan 70 pare balyemez toplar ile bu kaleyi döve döve öyle şiddetli savaş olur ki insan gözü ona denk bir savaş görmemiştir.

Onuncu günde dünya padişahı tarafından yürüyüşler ferman olunup bütün gaziler hazır olup cebehaneler dağıtılıp bütün ganimet malı gazilerin olsun denilince tüm gaziler kaleye yürümeye can atarlar.

Sonunda seher vakti "Allah Allah" sesleriyle bütün Allah askerleri kaleye yürüdüler ve birbirleri ardınca takip edip kale gediklerine girdiler. Ama bu kale kâfirlerin *bilâteşbih* kâbeleri yerinde olmakla 70 bin cehennemlik kâfir can ve başlarını batıl dinleri uğuruna feda edip o kadar şiddetli savaştılar ki 10 binden fazla kâfir üç gedikte birbiri üzere leş leşe üst üste oldu, ama Müslüman askerlerden de 700'den fazla insan şehitlik rütbesine erip Huld-ı Berin cennetine ayak basarlar.

Bu içler acısı hâli bizzat saadetli padişah görünce hemen padişahlık gayreti coşup hemen etek toplayıp mübarek ellerine Dahhak kılıcını alıp yürüyüş ettiklerini gaziler görünce insan deryası kalenin top ile yıkılmayan yerlerinden dahi örümcek tırmaşır gibi çıkarlar. Diğer yıkılan yerlerden Cem haşmetli padişahın ardı sıra dalga dalga, bölük bölük insanoğlu akıp Uzun Varoş adlı kale fethedilip ezanlar okunur, ama kılıç artığı olan kefereler tamamen iç kaleye kapanırlar.

Daha sonra Beşli Varoş da o gün fethedilip yine şiddetli çarpışmalar olarak 950 tarihinin Cemâzilâhirinin üçüncü günü iç kaleden kâfirler aman dilerler. Saadetli padişah Nemse'ye ve Frenk'e aman verip Macar kâfirlerini kırmak ferman eder.

Daha sonra onlar haraç verir reaya olup Milyaş Kilisesi kendilerinin olmak üzere aman isterler. Kale fethi bu şekilde olunca Süleyman Han, paşalığını Budin Veziri Yahya Paşazâde Mehmed Paşa'nın kardeşi İnebahtı Beyi Ahmed Bey'e bağışlayıp kadılığı Bağlızâde Receb Efendi'ye verir. *[13a]* Süleyman Han bu kalenin her mühimmat ve levazımat ihtiyaçlarını görüp İstanbul'a doğru yola çıkınca daha önce reaya yazılan fesat Macar kâfirleri hileye başvurup 20 binden fazla kâfiri hisar içine, hanelerine ve eski kiliselerine doldururlar. Bu işten vilâyet valisi haberdar olur ve ansızın tüm kâfirlerin hanelerini basıp o gün o gece 27 bin seçkin kâfiri kılıçtan geçirir. İkinci fethi kılıç ile olduğu için hâlâ kale dizdarı elinde dal çıplak kılıca dayanıp çarşı pazarda gezmek kanundur, bir kalede bu kanun yoktur.

Süleyman Han 48 yıl cihan padişahı olup 777 kale fethedip o kadar hutbesi okunur bir kaleye Süleyman Han ve başka cihan padişahı kaleye yürüyüş etmemişlerdir. Ama Süleyman Han bu kaleye yürüyüş edip kılıç ile aldığı için dizdara kılıcını verip kılıç ile gez buyurduklarından hâlâ bütün gelip gelecek dizdarların kılıç ile gezmesi Süleyman Han'ın kanunudur.

Sonra 1002 tarihinde Sultan III. Murad Han zamanında Arnavut Sinan Paşa serdar-ı muazzam iken yere gelesi kâfirler 7 kral ile bu Ustolni-Belgrad'ı 4 ay kuşatıp bir taşını koparmaya kadir olamazlar. Sinan Paşa derya gibi asker ile gelip Pirespirim Kalesi'ni ve Polata Kalesi'ni 1002 tarihinde alıp Ustolni-Belgrad'ın kurtarılmasına gelirken kâfirler Ustolni Kalesi'ni bı-

rakıp İslâm askerine karşı çıkarlar. Şiddetli savaş devam ederken daha önce pusuda olan 2.000 araba yükü zahireyi ve 8.800 yaya askeri tamamen Ustolni'ye yardım koyup küta küt Sinan Paşa kâfirlerin taburuyla cenk ederler.

İlâhî hikmet yâri olmayıp cenk mahallinde askerler yan verip kimi Budin'e, kimi Canbek Kalesi'ne, nice bini Val Kalesi'ne ve 10 bin kadar atlı asker "Ustolni-Belgrad'a yakındır" diye Belgrad'a kaçarlar.

Sinan Paşa da 7 saat cenk eder. Sonunda Sinan Paşa da Budin'e kaçar. Kâfirler yine Polata Kalesi'ne gelip cenk ederek 70 günde Polata Kalesi'ni alırlar.

Dizdarı, Peçuy beyi, Mihaç beyi ve iki aşağı bölük sipahi ağaları şehit olup kış günleri erip Kasımdan 17 gün sonra küffar yine Ustolni-Belgrad'ı kuşatayım diye kale altında konakladığında görse ki daha önce kendilerinin kazdıkları metrislerden bir çukur eseri kalmamış. Bütün kâfirler bir araya toplanıp danışırlar ki,

"İşte kış geldi, gerçi Türk'ü bozup kaçırdık ve Polata Kalemizi aldık. Şimdi bu Belgrad'a yeniden metris kazsak bir ayda olmaz, 3-4 günden sonra kar ve yağmur yağar" görüşünde iken meğer hisar içinde kuşatma altında bulunan gaziler de görüşüp görüş birliğine varmışlar. Budin'den Sinan Paşa ile yardıma gelen ve kalede hazır olan 20-30 bin asker kale kapılarını açıp seher vaktinde kâfirler sarhoş, uyuşuk, mahmur iken kaleden bir kere 700 pare balyemez toplara ateş edip cehennemlik kâfirler cehennem ateşi içinde kalıp allak bullak olup karışmış ve şaşırmış iken hisardan bir kere Müslümlan gaziler Allah Allah sesleriyle kâfirleri basarlar. Daha bütün kâfirler uyuşuk ve sarhoş iken öyle bir satır vururlar ki ancak 7 kaptan 700 kadar keferelerivle kaçarlar. Geri kalanları Ustolni Ovası'nda yaya kalıp enikonu kâfirleri kıra kıra dermansız kalıp yemekten sonra yine kırarlar.

Bu kutlu ve sevinçli gazada 47 bin kâfir kırıldı ki sicilde yazılıdır. Ve hâlâ Polata Varoşu, Beşli Varoşu ve Uzun Varoş'un kapılarının sağında solunda çam direklerine servi gibi dizilmiş kâfir kelleleri sanki düğün nakılıdır. Pis leşleri Bağdala Ovası'nda 7 yerde hunkalar, yani tepeler hâlinde yığılmıştır.

Hamd olsun kâfirler böyle bir Müslüman satırı yiyip Us-

tolni Kalesi kâfir elinden kurtulmuştur, ama bu kale kâfirlerin *bilâteşbih* kâbeleri ola, pis kâfirler durur mu? Sonunda 1010 tarihinde Sadrazam Güzelce İbrahim Paşa ölünce Sultan III. Mehmed Han Yemişçi Hasan Paşa'ya sadrazamlığı verip Belgrad'a gelince yere gelesi kâfirler Ustolni-Belgrad'a sahip olup hisar içine girip kaleyi gönüllerini istediği gibi öyle imar ederler ki Yecuc Seddi olur.

Gerçi Serdar Yemişçi Hasan Paşa Belgrad'a yardım yetiştirmeye çok gayret etti, ama kâfirler İbrahim Paşa zamanından beri 7 aydır Belgrad'ı döverdi. Hastalığı sırasında Belgrad alınmış bulunup içinde olan erkek, kadın ve kızların hepsi kılıç yemi edilip hisar içine 50 bin savaşçı kâfir doldurulmuş.

Sözün kısası, *[13b]* Yemişçi Hasan Paşa kâfirlerin taburuna 6 koldan saldırıp kâfirleri kırardı, ama kâfirler taburda, İslâm askeri açıkta. Sonunda akşama yakın büyük çarpışmalar olup günbatımından önce savaşa ara verilip her tarafa karakollar korlar.

Seher vakti yine iki taraftan cenge başlanıp kâfirleri kırmak sadedinde iken meğer kâfirler geceden tüm arabalarını tabur çatıp savaş meydanından batı tarafa gidip cenk ederler. Ustolni-Belgrad'ın ovası sonuna yakın vardıkda taburunu durdurup dört tarafına ateş saçarken hemen Budin Veziri Mankırkuşu Mehmed Paşa'nin kâfir alayına bir kere hov deyince Veziriazam Kethüdası Mehmed Ağa ve Mankırkuşu Mehmed Paşa Hakk'ın emri şehit olur. Kâfirler taburunu çatarak küta küt cenk ederek Polata taraflarına kaçıp giderler. Ustolni-Belgrad o sene kâfirlerin elinde kalıp Yemişçi Hasan Paşa selâmetle Budin'e gelir. Oradan Belgrad'da kışlayıp ilkbaharda bütün İslâm askerleri kışlalardan gelip,

1011 tarihinde Ustolni-Belgrad'ın kâfirlerin elinden kurtulmasını anlatır

Yemişçi Hasan Paşa menzilleri katedip yolları katlayarak yine Budin'e gelince Budin valisi olan Tavil Mehmed Paşa asker öncüsü olup Ustolni-Belgrad altına gelip Rumeli ve Budin askeriyle kalenin güney tarafında Uzun Varoş önünde çadırlarını kurarlar. O gün kâfirlerin yeni yaptığı tabyasını fethedip metrislere girerler, Battal adlı kapıya kadar metrisleri yürütür-

ler ve kaleyi dövmeye devam edip savaşa başlarlar. Zira "Merhum Süleyman Han bu kaleyi Battal Kapı'dan fethetmiştir ve bu kaleye her an zarar bu taraftan olur" buyurur.

Gerçekten de bütün İslâm askerleri bu Battal Kapı'dan tarafa topların yıktığı yerlerden yürüyüşler edip Battal kuleyi zapt edip Sadrazam Yemişçi Paşa kule üzerine bir çadır kurup bütün gazilere bahşişler dağıtır. Tabyanın bütün toplarını kale içine çevirip kale içini dövmeye başladıklarında kâfirlerin canı kayısı olup hepsi ayaklanıp Baş Gorof adlı kaptanlarına gelip,

"Biz bu kaleyi aldığımızda bu kaleyi bize vere ile emanet veren Türk'ün amanlarına bakmayıp hepsini kılıçtan geçirdik. İmdi şimdi dahi Türk bu kaleyi dövüp zor ile alır, zira çasarımız İsveç kralıyla cenktedir. Bize imdat gelmek ihtimali yoktur. Yüz suyumuz yerinde iken Türk'ü darıltmadan hemen kaleyi aman ile verelim, ola ki kırılmadan kurtulalım" deyip danışmayı bitirirler.

7 nefer kâfir serdara çıkıp Âl-i Osman amanı ile yemin billah kasem tallah edip kale içine kâfirler girmeden serdar yanında rehin kalırlar. Bütün gaziler kaleye girip cebehane ve padişah hazinesi zapt olur. O gün kaleden bir merhale yer Polata kalelerine yüksüz ve silâhsız yaya olarak 3 bin kadar kâfiri Budin askeri götürüp Polatalarına ulaştırıp gelirler. Hamd olsun 1011 tarihinden beri İslâm elinde durur. Nice kere kâfir gelip dolaşır, ama hüsrana uğrayıp bozum olup giderler.

İşte bu Ustolni-Belgrad Kalesi'nin 4-5 kere başından geçen hikâyelerini yaşlılardan dinleyip bu şekilde kısaltarak yazdık. Zira yoldaşımız olan Hünkâr hasekisi Raba Nehri seferine gitmeye acele etti.

Ustolni-Belgrad hâkimlerini bildirir

Evvelâ Süleyman Han kanunu üzere Budin Eyaleti'nde başka paşa tahtıdır. Hass-ı hümâyûnu 600 bin akçedir. 2 bin cebelü askeriyle kaleyi zapt eder 13 adet zeamet erbabı var, 355 adet timar erbabı var. Alaybeyi ve çeribaşısı var. Kanun üzere cebelüleri ile 3 bin asker olup bu kale muhafazasına memurlardır, başka yere asla gitmezler. Ve şeyhülislâmı, nakibüleşrafı, ayanı, kibarı, eşrafı, kethüdayeri, 3 oda ile kapukulu yeniçeri ağası, topçubaşı, cebecibaşı ve kapukulları vardır.

Budin yeniçeri serdarı ve kale dizdarı Süleyman Han'dan beri muhteşem ağalıktır ki elinde kılıç ile gezer. Toplam 2.800 kulu var, ama Üstürgon kulu gibi ateş parçası gazilerdir. 24 adet sancak ve bayrak sahibi ağaları var. 300 akçe pâyesiyle şerif kazadır, ama mahsulü azdır. Muhtesib ağası, şehir kethüdası, bâcdarı, haraç emini ve mimar ağası (---) (---) (---) ve 3 bin nefer muaf kefereleri var ki kaleyi imar ederler.

Kalenin zeminini bildirir

Evvelâ kalesi bir geniş ovanın ortasında, çevresi birer merhale uzak orman ve ağaçlığın ortasında bir verimli kırlıkta Şarviz Nehri kenarında bir sazlı, kamışlı, batak ve çatak içinde kıbleden batı tarafa uzunlamasına olup sanki sürahi su kabağı şeklinde düzgün, sağlam, dayanıklı ve şeddadi yapı kaledir. *[14a]*

Çepçevre büyüklüğü 6 bin adımdır. Ve 11 adet büyük tabyaları var ve dört tarafından lağım ve metris asla mümkün değildir, zira tamamen batak içindedir. Bir tarafında hendekleri yoktur. Gölünün çevresi bir günde güçlükle dolaşılır, 40-50 kulaç derin yerleri vardır, ama etrafları sığdır.

Çeşit çeşit balıkları olur, ama Kanije'nin gölü balıkları gibi güzel değildir. Zira Kanije balıkları eğir kökü yiyip eti misk ve ham amber gibi koku verip lezzetli ve güçlendiricidir, ama bunun balığı kötü kokuludur. Ancak reaya ve fakirler *"Balığı başıyla birlikte yedim"* sözü üzere başını ve kılçığını bile yerler.

Böyle derin göl içinde kalenin duvarı 10 melik arşını yüksek ve 50 ayak enli şeddadi rıhtım dolma çimli ve horasani ile yapılmış palanka sağlam bir hisardır ki duvarlarının üstünde çadır ve çergeler kurulup paşalar cirit oynarlar. Bütün içerisi ve dışarısı meşe ve pelit ağaçlarıdır. Her sene çürüyen direklerini muaf olan kâfirler yenilerler.

Toplam 9 adet İskender Seddi büyük tabyaları var. Evvelâ Toprak Tabya, Ulama Paşa Tabyası, Battal Tabyası, Karakaş Paşa Tabyası, Kral Tabyası, Tiryaki Hasan Paşa Tabyası ve Arslan Paşa Tabyası. Polata Tabyası başkadır, kaleye bitişik değildir, ama sanki Yecuc Seddi'dir.

Bu tabyaların her birinde kırkar ellişer adet balyemez uzun boylu Nemse ve Macar topları var ki bunda olan topların her

biri altın gibi parıltı verir parlak toplardır. Her biri ikişer kale değip alet ve silâhlarıyla hazır toplardır ki bu toplara denk toplar meğer Kanije'de ola. Tamamı irili ufaklı 263 toptur.

Bu kalede olan cebehanenin özelliklerini, gördüğüm kadarıyla anlatıp yazsak büyük bir kitap olur. Hemen cebehanenin çokluğu ondan belli ola ki kale kapıları arasında olan duvarlarda hazır olan silâhların çokluğundan belli ola.

İki kapısı var. Biri Budin Kapısı'dır ki doğu tarafı ile batısı arasına bakar 4 kat kârgir kemerli eğri büğrü sokaklı sağlam, dayanıklı, yeni demir kapılardır. Bu kapı üzerinde olan kulede bir dinlenme yeri ahşap köşkü var, bütün gönül erbabı orada has sohbetler ederler.

Bir kapısı da güney tarafa, Began Kalesi tarafında Polata Varoşuna açılır. Bu da eğri büğrü anayollu 4 kat demir kapılardır. Sanki her biri Acem diyarında Hazar Denizi kenarında Demirkapı Kalesi'nin kapıları gibi sağlam ve dayanıklı kapılardır.

Bu kapıların araları gece gündüz asker ile dolu olup tavla ve satranç oynanıp kalabalık ve gürültü olur ki anlatılmaz. Çeşit çeşit silâhlarla bezenmiş, kapıcılar ve bekçilerle süslenmiş geçiş kapılarıdır. Bu iki adet kapının önlerinde ikişer yüz adım uzunluğunda kazıklar üzerinde ahşap köprüler vardır ve her köprü üzerinde üçer yerden zemberekli makaralar ile her gece kalkıp kale kapısına yaslanırlar.

İç kalenin anlatılması: Büyük kalenin kıblesi tarafında kapukulu, cebeci ve topçular kalır bir küçük kaledir, ama bataklıktan tarafı gayet sağlamdır. Her tarafında karakolhane odaları olup yeniçeriler ve diğer askerler ta sabaha dek gülbâng çekip nöbet beklerler ve 24 adet kale ağaları kol dolaşıp uyuyan bekçi ve nöbetçileri azarlayıp uykularından uyandırırlar. Zira bu kale de Kanije gibi Budin'den üç konak batı tarafa ileri kâfiristanda kalmış, sınır sonu hizasından daha ileri geçmiş, aman yeri bir kaledir. Yüce Yaratıcı sonsuza dek düşman şerrinden koruya.

Mümin mahallelerinin sayısı: Tamamı 14 mahalledir, ama dördü bu kale içindedir. Süleyman Han zamanında kâfirler ayaklanıp kale içindeki haraç veren kâfirler kıralıdan beri bu kulede kâfir mahalleleri yoktur. Ancak müsellim kefere

haneleri var ki kale hizmetçileridir. Evvelâ Battal Kapı Mahallesi, Karakaş Paşa Mahallesi ve Polata Mahallesi.

Camilerinin özellikleri: Hepsi 4 adet mihraptır.

Evvelâ bunlardan mükellef Süleyman Han Camii, eski zamanda gökyüzü gibi yüksek kemerli, benzersiz bir kilise imiş. Eğer bu kilisede olan mimari ilmini, sanat eserlerini, tasarrufları, işçilikleri, oymaları, süsleri olduğu gibi yazsak diğer yazacaklarımıza engel olur.

Kısacası içinde ve dışında türlü işlemeler, değerli ağaçlarla oymalar yapılmış ve süslenmiş nur dolu bir camidir. Ancak kârgir kubbeli olmayıp tavan kiriş kubbedir. Hatta kıblesi biraz yamuktur.

Bir yüksek ve büyük kârgir dört köşe çanlık kulesi var, hâlâ minaredir. Saat de ondadır ki çanının sesi bir konak yerden duyulur. Bu minarenin boyu tam 220 ayaktır, merdiven ***[14b]*** ile bu hakir çıkıp Belgrad Kalesi'ni seyrettim.

Hemen bir sürahi su kabağı gibi boğazı ince, Began Kalesi tarafı sivri ve bağlar tarafı kabağın karnı şeklinde yüksek bir kaledir. Bu minareden Belgrad ovasının zemininde olan ekinler, çayır, çimen, yeşillik, lâlezar bağları ve şebekeli bostanları ebrî kâğıt gibi bukalemun nakışlı gözükmektedir. Polata, Çavka, Val ve Canbek adlı kaleler bütün dağları ve ormanları ile bellidir. Bu kaleye asla yakın ve eğimli bir yer yoktur. Yeşilliklerle bezenmiş bir ova ve göl içinde yapılmış acayip ve garip bir kaledir.

Camiin kapısının üst tarafında celî hat ile bakım ve onarımının tarihidir:

Hudâ'nın lütfuna mazharsın elhak kalmadı şübhe,
Ki Ustolni-Belgrad içre yapdı câmi'-i a'lâ,

Dedim işbu iki mısra' içinde böyle üç tarih,
Birisi lafz u ma'nâ biri ma'nî durur hakkâ,

Yapulup bin yigirmi ikisinde buldu itmâmı,
Sevâba girdin Ahmed Bey edip bu Camii ihyâ.

Sene 1022.

Sonra, Karakaş Paşa Camii, küçüktür, ama kalabalık cemaate sahiptir.

Sonra Veli Bey Camii.

Harap camiin anlatılması: Yukarıda konusu geçen, Hazret-i Yahya nefesiyle yapılıp benzetme olmasın onların kâbeleri olan kiliseyi, Milyaş Papaz Kilisesi'nin bir tarafını Süleyman Han Müslüman mabedi edip bir tarafında kâfirlere İsa ayini icra etmek için puthane olmasına izin verirler. Zira bu kilisenin yakınında hâlâ yüksek bir kubbe vardır, o kubbe içinde 70-80 kadar kötü işli krallar gömülmüşlerdir.

Sonra reaya kâfirleri hileye baş vurup anlatıldığı üzere kaleyi ele geçirmeye kalkışırlar. Zamanın hâkimi bu düşünceden haberdar olunca bütün kâfirleri kılıçtan geçirir. Kiliselerinde bulunan ve açık şirk ve pislik olan bütün putlarını kırıp kâfirler mabethanelerinden ümitlerini kessinler diye bu kiliseyi cebehane ve baruthane edip içine nice bin kantar siyah barut kor.

O zamanda bu kilisenin bir çanhane kulesi var imiş ki doğu tarafında 3 konak yerde Tuna Nehri, güney yönünde Raba Nehri ve Balatin Gölü kıble tarafında gözükür imiş.

Daha önce kâfir zamanında 7 bin papaz, kıssis, bıtrik ve ladika var imiş. Daha sonra papazları da katletmişlerdir. Sonra Allah'ın emriyle bu kilise içinde olan baruda yıldırım isabet edip kiliseyi ve anılan yüksek çanlığı tamamen gökyüzüne atıp berbat eder. Hâlâ yarısı yine mamur cebehanedir, ama Allah bilir ya, hâlâ böyle harap iken görenin aklı gidip insanın gözleri kamaşıp hayretler içinde kalır.

Ama kralların gömüldükleri yer olan kubbe mamurdur. İçindeki yeraltında adı sanı belli kral, kralzâdeler, ban ve hersekler gömülü olup durur. Hâlâ bir kral ölse bir yolla murdar leşini bu kaleye gönderip dizdarlara gizliden bolca para verip adı geçen kubbede gömerler. Yahut Belgrad toprağından vilâyetlerine getirtip kralların ve namlı irşek, ban, şag ve gorofların leşlerini Belgrad toprağına gömerler. Eğer gömecek kadar toprak getirtemezse bâri ölen keferelerin iki gözünü dolduracak kadar pak olmayan ölünün gözlerine temiz Belgrad toprağı korlar. Isfahan sürmesi ve iksir-i âzam gibi bir avuç içi kadar Belgrad toprağından birbirlerine hediye verirler. Ustolni-

Belgrad ta bu derece kâfirler arasında makbuldür ve hâlâ bir taşına bin baş ve bir şarampav ağacına yüz bin leş vermek canlarına minnettir.

Ama inşaallah bugünden sonra kâfirler bu kaleyi rüyasında göremezler. Zira hâlâ vilâyet valisi olan Hacı Mustafa Paşa gayet sağlamlaştırıp bütün mühimmat, levazımat ve askerlerini yerli yerinde etmiştir. Ama yine bütün Hıristiyan milletler "Ah Üstürgon, ah Budin ve ah Ustolni-Belgrad Kalesi" diye feryat edip itibar ederler.

Adı geçen kilisenin özellikleri dolayısıyla bu kilise kubbesinde (binasında) gömülen kralların isimlerini Alman diyarında esir aldığımız bir papaz Macar tarihinde yazmıştır.

Belgrad-ı Ustolni'de [Üstolni-Belgrad] gömülen kralların isimlerini bildirir

Evvelâ kaleyi yapan Milyaş Papaz, sonra Lagoş Kral, Hazret-i İsa doğumu tarihine göre 1503 yılında doğmuştur, Ustolni'de yatar.

Sonra bu Lagoş kralın babası Laslo Kral ve anası Anna Ason, Galya kralının kızı idi, burada yatarlar.

Matyaş Kral, Budin kralıdır ki Leh ve İsveç krallarının mülküne malik olup Fatih ile Belgrad'da cenk edip Belgrad'ı Fatih'e vermeyen kralın oğlu Matyaş Kral'dır. Babası ve kendisi Ustolni'deki kubbede yatar.

Sonra Süleyman Han ile Mohaç'da cenk edip batakta ölen Vilagoş Kral'ın leşini *[15a]* Süleyman Han Ustolni'ye gönderdi. Sonra Süleyman Han Budin'i fethedip Yanoş Kral'a Budin'i verdi. Öldüğünde ilk defa Budin'e vezir olan Süleyman Paşa Yanoş'un leşini Belgrad'a gönderdi.

Ardından Süleyman Han ile Budin altında cenk eden Ferdinand Kral da Ustolni'de yatar.

Ferdinand Kral oğlu Makşi Kral da babasıyla Ustolni'de yatar.

Sonra, Milon Poturi Mikloş ve Milkaviş Yaloş, bunlar Nimet-Uyvar Kalesi'nde yatarlar, zira Ustolni-Belgrad o zaman Osmanoğlu elinde idi.

Ardından Büyük Yanoş Kral ve oğlu Matayoş Kral Nemse çasarının Prankopruk şehrinde yatarlar.

Sonra Arac Hersek, Nemse çasarının tahtı olan Prag şehrinde yatar.

Boçkay Kral, Anpir şehrinde yatmaktadır.

Sonlok Gabor, Batori Gabor ve Halyekeri Gabor, bunlar Ustolni-Belgrad'da tahta geçmişlerdir, ama Kaşa şehrinde ölüp yere geçmişlerdir.

Jil Koski Kral ve Kunos Toski Kral, bunlar Leh krallarıdır, ama bu ikisi Ustolni'ye gelip ölüp burada yatarlar.

Solabi Yanoş Çarsar, Eski Budin'de yatar.

Nator İşpan ve Paturi İstivan, bunlar İspanya Vilâyeti hâkimleridir. Ustolni-Belgrad'ını Ungurus kralları elinden almaya geldiklerinde savaşta biri ölmüştür. Nator İşpan ziyarete gelip ölünce ikisi de Ustolni kubbesinde gömülmüşlerdir.

Büyük İrşek Papa, İrim Papa'dan üç mertebe aşağı olana derler. Bu Ustolni Osmanlı elinde iken ölmüştür. Vasiyeti üzere Ustolni dışında kefere maşatları içinde yatmaktadır.

Mihadi Laslo Kral ve Gorandi Mikloş Kral'ın ikisi de, Nemse'nin ve ara sıra bizim olan Tata Kalesi'nde yatarlar.

Büyük Zirin Ban da Ustolni'de yatar. Ustolni'de de nice krallar yatar diye tarihlerinde yazmışlar, ama başka meşhurun anılmasında faydası ve yazılmasında ilgisi olmayıp o kadar itibarları olmayan Nemselerin yazılması da bıkkınlık verir diye bu kadar ile yetindik. Zira Ustolni-Belgrad'da olan Milyaş Kilisesi özellikleri sebebiyle ve o ibret verici kilisenin kubbesinde bulunan maşatlığın yazılması dolayısıyla bu adı geçen kralları yazdık.

Yaratıcı, hâlâ ol cebehane olan büyük kiliseyi Müslüman mabedi etmeyi nasip etsin. Burada Ustolni-Belgrad camilerinin özellikleri tamam oldu. Bu camilerin dışındaki,

Mescitlerinin özellikleri: Ustolni-Belgrad'ın içinde ve dışında 11 küçük ibadet yeri vardır. Bunlardan Karakaş Paşa Zaviyesi, Hacı Paşa Zaviyesi, Yeniçeri Ağası Zaviyesi ve Çeribaşı Mescidi. Bunlar meşhur mahalle mescitleridir.

Medreseleri: 3 adet medresesi vardır, ama dârülkurrâ ve dârülhadisi yoktur.

Sıbyan mektepleri: 7 adet ciğer köşelerinin öğrenim gördüğü sıbyan mektebi vardır.

Tarikat erbabı derviş tekkeleri: Hepsi 5 adet gönlü yaralı Âl-i Abâ dervişleri tekkesi vardır. Bunlardan Budin kapısının dışında (---) Baba Tekkesi, ufak tefek gelen gidenlerin uğrağı tekkedir ki sadaka ile geçinirler. Gazi Süleyman Paşa merhum da tekkede gömülü olup herkesin ziyaret yeridir. Ve kale içinde (---) (---).

Cana can katan sebilhaneleri: Toplam 11 yerde susamışlara sebilhane var. Bunlardan bazıları, Karakaş Paşa Sebili, Dizdar Ağa Sebili, Yeniçeri Ağası Sebili ve Hacı Paşa Sebili.

İleri gelenlerin hanedanları, sarayları: Tamamı bu kale içinde tam 1.100 adet mükellef, mükemmel, tek ve iki katlı kârgir güzel binaların hepsi şindire tahta örtülüdür, ama bunlardan Hacı Paşa Sarayı, Alaybeyi Sarayı, Dizdar Ağa Sarayı, Çeribaşı Hanesi, Surutlu Ahmed Sipahi Hanesi, daha başka bakımlı, güzel, bahçelice geniş evler vardır. Bütün sokakları baştanbaşa kaldırım döşeli geniş ve temiz yollardır.

Tüccar hanları: 3 adet misafir tüccar hanı vardır.

Can rahatı hamamları: Hepsi hepsi 1 adet hamamdır, ama çifte hamamdır. Nice saraylarda özel hamamları ve her hanede soba gusülhaneleri vardır, zira pak ve temiz halkı vardır. Gece gündüz din uğruna cihat ederler.

Çarşı bedesteninin anlatılması: Hepsi 200 adet dükkânları var, ama süslü değildir. Ve kârgir yapı bedesteni yoktur, ancak yine her mal bulunur. Bu şehir göl içinde olmak ile çeşmeleri yoktur.

Evlerdeki su kuyuları: Tamamı 200 adet ev kuyuları var, ama pazar meydanında ve Budin Kapısından dışarı (---) Tekkesi yakınında Kral Kuyusu adıyla bilinen bir âbıhayat kuyusu var ki sanki Kevser suyudur. Temmuz ayında soğuk olup kış günlerinde sıcak olmakla bütün şehir halkı bundan içip susuzluklarını giderirler. *[15b]* Hatta bu kuyunun etrafına Osmanlı askeri gelip konmuş, gece gündüz yüz binlerce asker bu kuyudan yüz binlerce kova su çekmişler, zerre kadar eksilmemiştir.

Surut büyük varoşu hakkındadır: Ustolni-Belgrad'ın güneyinde Polata tarafında Began Kalesi'ne gidecek köprü üzerinde büyük bir varoştur. Bu da cumbul batak derin göl içinde bakımlı, şenlikli ve süslü varoştur, ama yalın kat şarampav duvar-

lı, etrafı kazıklar ile çevrilmiş baştanbaşa çit palanka hisardır, dolma duvar değildir. Zira dolma duvar bataklık içinde durmaz, derin göldür ve çevresinde yine şarampav mazgallı dirsek köşebentleri ve şahi topları vardır.

Ve 2 kapısı var, biri kıble tarafına bakıp Began Kalesi'ne gidilir büyük kapıdır, ama kara pelit ağacından sağlam kapıdır, iki kattır ve büyük köprüsü var.

Bir kapısı da batı tarafa açılır Polata Kapısı'dır. Bu da iki kat ahşaptan sanatlı kapıdır. Bunun köprüsü de asma zemberekli dörder yerden makaralar ile kalkar köprüdür ki her gece kapıcılar bu köprüleri kaldırırlar ve her köprü üzerinde üçer yüz adam nöbet bekler. Zira bu kalenin bir korkacak yeri bu köprülerdir. Allah korusun.

Bu varoşta 2 Müslüman ve 6 kâfir mahallesi vardır. Müslüman ve kâfirlerin toplam 1.180 adet evleri vardır hepsi yine şindire tahta örtülüdür ve genellikle yalın kat fukara haneleridir, ama gayet geniş evlerdir.

Ve 2 adet cami vardır. Evvelâ Surut Camii, eski tarz eski bir camidir, ama cemaati çoktur. Biri de Polata Camii'dir. Gerisi 5 adet mescitlerdir. 1 tekkesi ve 80 kadar dükkânları var, ama hanı, hamamı ve başka imaretleri yoktur.

Rahip, bıtrik kiliseleri: Toplam 3 adet mamur kiliseleri vardır. İkisi Sırp ve Bulgarların ve biri Macar keferelerinindir.

.....(1 satır boş).....

Beşli Varoşu'nun özellikleri: Ustolni-Belgrad'ın Budin Kapısı'nın dışında, kuzey tarafta, hendek kenarında kefere zamanında 2 bin haneli büyük varoş imiş. Hâlâ birkaç kere kuşatma görmekle bu varoş harap olmuştur. Zira kâfirler bu kaleyi bir iki kere bu varoş tarafından almıştır. Onun için Osmanlı harap etmiştir. Hâlâ 100 kadar hane, bir mahalle camii, bir mescidi ve (---) (---) Baba'nın tekkesi kalmıştır, ama etrafında palanka hisarı kalmamıştır. Çarşı pazardan ve başka yapılardan bir belirti yoktur.

Rıdvan Cenneti bahçeleri gibi gezinti yerleri

Bu Beşli Varoşu'nun doğusu tarafında bir top menzili uzak mesafe yerlerin tamamı, dağları ve bayırları baştanbaşa 7 bin adet bağ, bostan ve bahçelerdir.

Bu bağların hepsinde birer maksure kulübe, oturacak yerler, mutfak ve âbıhayat kuyular vardır. Bütün Ustolni halkı üç ay burada safâ ederlerken birkaç kere kâfirler bu bağları basıp nice yüz Müslümanı esir edip götürmüştür.

Sonunda Budin Veziri Kara Murtaza Paşa bu bağların ortasında yüksek bir tepe üzerinde İstanbul'daki Galata Kulesi gibi yuvarlak ve yüksek bir kule inşa edip topları, tüfenkleri, 50 adet neferleri ve demir kapısı ile hazır bir kale olmuştur. Gece gündüz 50 yiğit nöbet beklerler.

Daha sonra Belgrad bağları imar olup çok olmakla bu kule yetmemiştir. Bağların bir uygun yerinde hâlâ vilâyet valisi Hacı Mustafa Paşa yüksek kale gibi bir kule yapmış ki Murtaza Paşa'nın kulesinden sağlam olmuş. Kapısını, 4 adam boyu yüksek, kemerler ile çıkılır demir yüksek kapı etmiş. Bunda da 50 yiğit, top, tüfenk ve diğer cebehaneler hazır olup neferleri nöbet beklerler. Eğer kâfirler bağlardaki adamlara gelirse 5 saat yerden kâfirleri görüp top atıp bağlardaki bütün insanlar kalelerin altına gelirler, zira kale yarım saat uzaktır.

Derhâl kaleden top seslerini işittiklerinde 3-4 bin adam bağlar içine gelip kâfirleri takip ederler. Eğer kâfirler bağlardan adam aldıysa kâfiri kova kova esirleri elbette bıraktırırlar. Eğer adam almadıysa ta Tata, Papa ve Pirespirim kalelerine kadar kovup elbette kâfirden esir alırlar ve sağ salim Belgrad'a gelirler.

Bu bağlarda sayısız, kıyassız, çeşit çeşit mesiregâhlar vardır, ama özelliklerini yazmaya vakit yoktur.

Tanrı nimeti seçkin meyvelerinden, 20 çeşit sulu üzümü, şeftalisi, armudu ve eriği boldur. Ve,

İnsanı dirilten havası: Gayet hoş olduğundan mahbûb ve mahbûbesi ve Macar güzelleri bir serhadde yoktur. Gümüş tenli, kulak memesi gibi yumuşak ve hoş kızları olur. Gerçi serbesttirler, ama hayâsız ve edepsiz değillerdir. *[16a]*

Kadınlarının giysileri: Siyah ferace giyip yassı terpuş takke giyip beyaz çember örtünüp edeplice gezerler, ama çarşı pazarda asla kadın görmek ihtimali yoktur.

Erkeklerinin giysileri: Bütün halkı kısacık çuka dolama giyerler. Kopçalı çakşır, renkli çuka kalpak, ihtiyarları beyaz

Müslüman sarığı sarıp ayaklarına mahmuzlu kubadi pabuçlar giyip gezerler.

Özel lehçeleri: Bütün halkı Boşnaktır, çok iyi ve düzgün Macarca ve Nemsece bilirler, ama Türkçeyi o kadar bilmezler. Ancak hodi sedi bilir, başka söz bilmez gazilerdir ve gayet garip dostu, kerem sahibi, yumuşak huylu ve sakin adamlardır.

Gayet bolluk diyardır, bütün ovaları verimlidir. Ve bütün Sırp, Boşnak ve Macar reayaları gayet itaatkârdırlar. Ve bir okka beyaz ve has ekmek bir akçeyedir, bir okka koyun eti iki akçeye, sığır eti bir akçeye ve bir araba yükü kavun ve karpuz beş akçeyedir.

Ustolni-Belgrad külliyatı övgüsünün tamamlanması

.....(2,5 satır boş).....

Ustolni-Belgrad şehitleri ziyaret yerini bildirir

Budin Kapısı'nın dışında Gazi ve Şehit Süleyman Paşa, kendi tekkesinde yatar. (---) (---) (---)

Hamd olsun bu gönül açıcı şehirde birkaç gün vilâyet valisi Hacı Paşa ile zevk ü safalar edip Haseki Ağa ile Raba Nehri tarafına Sadrazam'a gitmeyi danışınca bütün vilâyet ayanı:

"Sultanım siz padişah tarafından hatt-ı şerif ile Sadrazam'a geldiniz. Sadrazam'ın nerede idiği belli değil. Bundan içerisi kâfiristandır. Biz sizi içeri götürmeye kâdir değiliz" diye kati cevap verip birkaç gün daha Belgrad'da konaklamayı doğru bulup karar vermişken Allah'ın hikmeti o an Raba Nehri kenarında Vaşvar Kalesi'nden Kanije gazileriyle dağdan dağa kâfir görünümünde adamlar Sadrazam'ın emirlerini götürüp,

"Sen ki Ustolni-Belgrad Paşası Hacı Mustafa Paşasın, emr-i şerifim ulaştığında bir an durmayıp İslâm askerine zahire yetiştiresin ve eğer ihmal eder geciktirirsen başın gider" diye böyle bir ısrarlı emir gelince hemen Hacı Paşa bir gün bir gecede 500 arabaya dörder at koşup bütün yiyecek ve içeceklerin her türlüsünden arabalara yükleyip o gece Hacı Paşa ile 5 bin seçkin asker olup,

Ustolni-Belgrad'dan Raba Suyu tarafına sefere gittiğimiz konakları, kaleleri ve çektiğimiz şiddetli sıkıntıları bildirir

Evvelâ Belgrad'dan çıkıp güney tarafa 1 saatte gidip,

Began Kalesi menzili

Haseki Ağa ile daha önce Belgrad'a gelirken bu Began Kalesi anlatılmıştır. Orada bütün asker toplanıp yine batı tarafa ormanlar içinde pür-silâh hazır giderek 4 saatte,

Polata Kalesi'nin özellikleri

Macarcada (---) (---) demektir. Yapıcısı Ungurus kralların-dan Laslo Kral'dır. 1002 tarihinde Sultan III. Murad Han zamanında Sinan Paşa bu kaleyi ve Pirespirim Kalesi'ni bir seferde fethetmiştir. Hâlâ Budin Eyaleti'nde bizim Ustolni-Belgrad Sancağı hükmünde subaşılıktır ve Belgrad nahiyeleri niyabetidir. Dizdarı ve 400 hisar eri vardır, başka zâbitleri yoktur.

Kalesi, Polata Dağı eteğinde dörtgen şekilli bir sarp sağlam hisardır. Doğu tarafa bir kapısı var. Önünde hendeği üzerinde asma köprüsü var. Hisar içinde 300 kadar küçük haneleri, ambar ve cebehaneleri ve Murad Han'ın bir küçük camii var, ama gayet cesur ve namlı kulları var. Gece gündüz Pirespirim kâfiriyle uğraş ve savaş etmektedirler.

Bu Polata, Began ve Çavka kalelerinin toplam 1.200 adet neferleri Budin defterdarından maaşlarını alırlar. Bu kalenin bağ ve bahçeleri çoktur, ama çevresine kâfirden korutmak için karakollar koyup ziraat edip bağlarına varırlar, gayet serhad yerdir. Eriği ve armudu gayet çoktur ve âbıhayat sularına nihayet yoktur.

Bu kaleden Hacı Paşa 50 yiğit yoldaş kılavuz alıp batı tarafa Bakvan Dağları içinde giderken erik, elma, armut, kızılca, yer vişnesi ve çilek adlı meyveler dağlarda yerlere dökülüp saçılıp yatar, bu meyve nimetlerinden yiyip 3 saatte gidip,

Çavka Kalesi'nin özellikleri

Macarca'da (---) (---) demektir. Rumeli dilinde Karga Kalesi demektir. Gerçekten de *[16b]* dağlarında ceviz ağaçları çok olduğundan kargası çoktur. Hatta Rum'da halk dilinde darb-ı meseldir, "Karga koza bakar gibi bakar" dedikleri üzere kargaları çok olduğundan Çavka Kalesi derler. Ustolni-Belgrad hükmünde subaşılıktır ve niyabettir. Dizdarı ve 200 kadar hisar eri vardır. Kalesi Polata ve Bakvan Dağları arasında yüksek bir tepeye yapışmış bir küçük şeddadi yapı küçük kaledir, ama içine girmedim.

Hisar içinde III. Murad Han Camii'nde ezan-ı Muhammedî okunduğunu duyunca sordum.

1002 senesi Muharrem [1593 Ekim] ayında Yemen fatihi Sinan Paşa fethidir. Kulu azdır, ama defalarca bunun gazileri kâfirin Tata, Papa, Senmartin ve Yanık altlarına varıp av alıp yine şahin yuvasına gelir gibi kalelerine gelip girirler. Defalarca kâfire aman dedirtmişlerdir.

Kıbleye bakar bir kapısı olup cebehanesi ve her zahire mühimmatı boldur. Ancak bundan ileri bir kalemiz olmadığından serhad sonudur. Her tarafında kâfir kalelerinin horozları sesi işitilir. Ta bu derece amansız kaledir, ama bunun da bağ ve bahçeleri çoktur. Bundan da 20 nefer kılavuz alıp yine dağlar ve sık ormanlıklar içinde gidip tam 7 saat yürüyüp atları biraz dinlendirip 9 saatte,

Çobaniçse Kalesi'nin özellikleri

Bu da III. Murad Han zamanında Sinan Paşa tarafından fethedildi. Kâfirler 1006 [1597/8] tarihinde Sultan III. Mehmed Han zamanında Yanık Kalesi'ne zafer bulduğunda bu Çobaniçse Kalesi'ni de istila etmişlerdir. Hâlâ kâfirlerin elinde kalıp Nemse çasarı hükmündedir. Beganoğlu toprağında göklere doğru yükselmiş yüksek bir dağın üzerinde şeddadi, dört köşe, benzersiz bir kaledir ama küçüktür.

Bizim İslâm askeri hisar dibinden geçerken 40-50 pare balyemez toplar atıp derhâl kalenin burçlarını haçlı sancaklar ile süsleyip kâfirleri karınca gibi kaynaşıp cenge hazır olmaya başladılar.

.....(1 satır boş).....

Oradan,

Küçük Vajon Kalesi

Önce ve sonra Nemse çasarımdır, ama Began kâfiri hükmündedir.

.....(1 satır boş).....

Oradan,

Tabyasa Kalesi'nin anlatılması

Bu da çasarındır, lakin Beganoğlu hükmündedir. Bu kale Balatin Gölü kenarında gayet sarp ve sağlam palankadır. Bunun dağlarında bir gece yatıp ertesi (---) (---) (---). Oradan,

Marçil Kalesi

(---) tarihinde Süleyman Han zamanında fetholmuş. Daha sonra kâfirler işgal edip kâfirlerin elinde kalmış, ama bir Nemrud ateşinin kızıl alevi göklere yükselip yanardı. Meğer Tatar askeri bu kalenin varoşunu yakmış.

Şimek Kalesi'nin özellikleri

Bu da Nemse'nindir, ama Zirinoğlu hassıdır. Göklere doğru yükselmiş kale imiş, ama İslâm askeri yakmıştır. Nemrud ateşi içinde iki saat uzak solumuzda gözükmekte idi. (---) (---) (---). Oradan,

Allah'ın hikmeti Ustolni-Belgrad'dan çıkıp buraya gelinceye kadar ne bir kâfir ve ne bir Müslüman görünmeyip bir dilden bir haber alamadık.

Ertesi gün danışıp görüşüp Balatin Gölü kenarından çıkıp güney tarafına Raba Nehri kenarlarına doğru gidip "Daha önce yaktığımız Yeleşke Kalesi'ne gidelim" diye Fâtiha okuduk. Götürdüğümüz zahirenin 5-6 araba yükünü yiyip arabaları bıraktık, zira biraz yağmur yağmaya başladı. O gün güneye doğru 9 saat gidip akşam olmadan bir hıyabanda durduğumuzda ileride kılavuzlarımız iki kâfir dil getirip söylettik:

"Sabahın Türk askerine rast gelirsiz, ama açlıktan çok atları ve adamları öldü. Raba Suyu kenarıyla geliyorlar" dediklerinde dünya bizim olup kâfirleri Hacı Paşa alıp esir edip zincire vurdular.

Sabahleyin kalkıp esir kâfirleri kılavuz alıp giderken hamd olsun yol üzre İslâm askerine rast geldik. Hepimiz yaya olup yol üzerinde Sadrazam'a selâma durduk. Önce Haseki Ağa, ardından Hacı Mustafa Paşa, alaybeyleri ve hakir hepimiz Sadrazam'ın at üzerinde dizlerini öptük.

"Hoş geldin Haseki Ağa ve hoş geldin Hacı Paşa kanı zahire" deyince,

"Efendim 500 araba zahire işte getirdim" dedi. Hemen Sadrazam attan inip eline asasını alıp hemen orada 50 araba yeniçeri ocağına, 50 araba sipahi ocağına, 50 araba vezirlere, 50 araba beylerbeyilere, 50 araba beylere, 50 araba topçu, cebeci ve diğer halka *[17a]* ve 50 araba kendi askerine, kısacası 500 araba yükü zahireyi bütün Osmanlı askerine bölüştürüp atına binip hamd etti.

Meğer Osmanlı askeri açlıktan ölmüşler. Allah'a hamd olsun biz de askere sağ salim ulaşıp taze can bulduk, ama İslâm askeri açlıktan canlarını yitirmişler. Haseki Ağa ile Sadrazam at üzerinde söyleşip bir saat gidip,

Raba Nehri kıyısı menzili: Kenarında tüm İslâm askeri konunca Raba Nehri'nin karşısında kral da, 100 bin cünüp askeri de karşımıza çadırlarını kurdular. Hakir sordum,

"Vallahi 15 gündür biz Raba Suyu'nun beri tarafında konarız, kâfir karşı tarafta konar. Ordudan taşra bir adam ota otluğa çıkmaya kadir değildir. Onun için bütün asker açlıktan helâk oldular" diye haber verdiler.

Hele bu hakirin de seyishanelerimde zahire kısmından çok şey var idi. Velinimet efendilerime hediyeler verip dünya onların oldu. Bu hakir başımdan geçenleri İbrahim Kethüda'ya ve Sadrazama bir bir anlatırdım.

Ertesi yine Raba kenarında göç boruları çalındığı sırada aman Allahım öyle bir yağmur inmeye başladı ki sanki gök yarıldı. Ardından çok sert bir rüzgâr esip gece ve gündüz bütün asker göz açamayıp tüm hayvanlar ve arabalar çamura gömülüp bütün Müslümanlar canlarından bezdiler.

Bu sırada İslâm askeri içine öyle bir kıtlık çöktü ki bir at yemi bir guruşa çıktı. Zira daha önce bütün zahire gemileri Morava Nehri kıyısında Maslovin İskelesi'nden Ösek'e döndüklerinden asker içinde kıtlık oldu. Kâfirlerin bütün köy, kasaba ve kaleleri yağmalanıp yakılıp yıkıldı. Kâfirlerin canları başlarına ve eşlerine düşüp sarp kalelere kapanıp nice kere yüz bin kâfir evsiz barksız olup asker olduklarından yokluk ve kıtlık olmasının bir sebebi de bu oldu.

Bu mahalde o yağmur sırasında Gürcü Mehmed Paşa ve İsmail Paşa Yeleşke Kalesi altından geçerken kâfir ile savaşıp iki taraftan hayli adam düştü. Ancak savaş meydanı Müslüman gazilerde kalıp kâfirlerin çoğu Raba Nehri'ni karşıya geçip firar ettiler. Ama bu menzilde Raba Nehri'nin karşı tarafında nice bin kâfir de davul ve çanlarını çalarak gözüktü. Sadrazam da göçüp Osmanlı beri tarafta, kâfirler karşı tarafta at başı beraber kona göçe giderlerdi.

Gariplik bunda ki kâfir tarafında ateş saçan güneş olup

hoş havada toz tozardı. Bizim tarafımızda asker çamur deryasında yüzerdi. Ve Raba Nehri yağmurun çokluğundan epeyce yükselip öyle taşkın akar oldu ki sanki Ceyhun, Nil, Fırat ve Murat nehirleri oldu. Ve yaşlı genç, dost ve arkadaşlar birbirlerine varıp gelemez oldular.

Ve her gün bin kadar küheylân atlar açlıktan çamura gömülüp nice bin İslâm askeri yaya kaldılar.

Ve her çadır yağmur suyu içinde bir su kabarcığı gibi görünürdü. İslâm ordusu içine açlıktan bir zayıflık yayılıp öyle uygunsuz davranışlar başladı ki nice muradını almamış garip yiğitleri bazı ağaçların dibinde çamura bırakıp feryat ederek kalırdı.

Nice bin at arabası ve camız arabaları çamur içine gömülüp o gözden sakındığı nazik kıymetli eşyalar çamur içine sepetleriyle gömülüp yatar. Onlara kim bakar ve kimin haceti idi. Bazı kimseler "Malım kâfire kalmasın" diye metalarını ateşe verip yakardı ve dumanları direk direk olup göklere çıkardı.

Bu hâl üzere 7 gün 7 gece bu şiddetli sıkıntıları çekerek Raba Nehri'nin kenarında konarak yine kâfirler karşı tarafta dans edip hora teperlerdi. Erganun ve trompet boruları, luturyan boruları ve Galya çanlarını çalarak alay alay geçerlerdi. Ancak ne onlardan bize ve ne bizlerden onlara bir top ve tüfenk atılmayıp bazı serhadliler ile küffar su aşırı söyleşirlerdi. Zira Raba Nehri'nin genişliği ancak 100 adım kadardır, ama yağmurdan derin olup bir ensiz küçük sudur. Karşı tarafına geçmek zor bir iş oldu ve herkes canından bıktı.

Bu menzilde Cebehane-i Âmire'den 2 bin adet top güllelerini yerin altına gömdüler. Beyler ve amirler diğer cebehane, mühimmat ve levazımatın İslâm ordusuna ulaşamayacağını anlayınca 70 şedde siyah barutu birer birer ateşe vururlardı ki kâfir karşıda görmeye ve nice şeddesini çamura dökerlerdi. Ve 200 bin ok, 2 bin yay ve nice bin çeşit âletleri ateşe verdiler, cebehane arabalarını da tamamen ateşe verip cebehane *[17b]* biraz hafifledi diye Cebecibaşı Ali Ağa ve Fazlı Kethüda şükrederlerdi. Ama fakirlerin haberleri yok ki vakfullahtan bir Mısır hazinesi mal yok oldu.

Hemen sonu düşünen Sadrazam, Tatar Hanzâde'yi huzu-

runa çağırıp Tatar askerine at başına yevmiye birer kızılga altını Defterdar Ahmed Paşa verip her gün üçer bin altını üçer bin at başına verip 150 pare şahi darbzen alay toplarını, 7 pare balyemez topları ve 4 adet kolomburna topları Tatar atları say yağından kıl çeker gibi çekip menzil menzil topları ulaştırıp her gün kâfirlerden önce menzile varılır oldu.

Bu menzilde Kanije'den ve Sigetvar kalelerinden bin araba yükü zahire yardım geldi. Önce atların, sonra adamların yüzleri gülüp orduda birazcık sevinç ve şenlik oldu. Ancak yine yağmur göz açtırmadığından bazı ağzı bozuk tiryakiler "Yine lanet yağmur yağıyor" derlerdi ama yine bu sıkıntıları çekerek menzile ererlerdi. Lakin herkes nice yüz bin dert, bela ve sıkıntı çekerlerdi.

Bu Macaristan'ın toprağı aslında bataklı yerler olmakla ormanlık ve gün görünmez ağaçlık yollar olduğundan mahsulatları az olur. O yüzden zemini çift sığırlar ile tarlalarını balık sırtı gibi sırt sırt yüksek tarlalar edip sırtlar üzere ekin ekerler.

Sözün özü, zemini iniş yokuş edip kış günleri bu iniş yokuş yolların çamurunda yürümek can yakıcı azaptır. Ümmet-i Muhammed gece gündüz bu iniş ve yokuş yolları geçmekten bıkıp usanıp ormanları kırarak, ağaçlardan, dallardan ve yapraklardan köprüler yaparak yol alırlardı.

Sonunda bu menzilde yol sıkıntılarını gidermek için Budin Veziri İsmail Paşa'yı ve Haleb Veziri Gürcü Kethüda Mehmed Paşa'yı asker öncüsü edip Müslüman gazilerin kolaylıkla geçmeleri için yolları temizleyip gerekli olan yerlerde köprüler yapmaya tayin olundular. Yine o gece öyle yağmur yağdı ki atlar durdukları yerde göğüslerine dek suya gömüldüler. İnsanların ise çadırlarından çıkmaya ve çadırlarını kurmaya güçleri yetmezdi.

Sözün özü, bu bela ve afet Âd ve Semûd kavmine olmamıştır. Meğer bu sene Lût kavmine bu musibet olmuştur.

Seher vakti yine menzilleri katederek,

Zekanvar Kalesi'nin özellikleri

Daha önce, Yenikale fethinden sonra Kanije altından Tatar askeriyle Alman Vilâyeti seferine gittiğimizde yanından geçmiş idik, ama şimdi Sadrazam derya gibi asker ile gelin-

ce kâfirler kaleyi hâli üzere bırakıp dağlara kaçmışlar ve bütün külfetleriyle başlarını alıp dağlara gitmişler.

Hemen Osmanlı'nın askeri aç, biilaç ve bir taneye muhtaç, kalenin içine aç kurt koyuna girer gibi girip Ferhad gibi ferhadî külünkler ile kalenin duvarlarını ve yer altlarını kazarak o kadar ganimet malı, o kadar kıymetli kumaş ve o kadar nadir elbiseler bulunup "Neyleyelim bunlar yenmez" diye asla bir değerli mala bakmayıp hemen açlıktan zahire ararlardı.

Allah'ın hikmeti firar eden kaptanın sarayında nice zeminlerin içlerinde birkaç yaşlı kâfirler bulundu. Onlar o kadar zahire cinsi gösterdiler, dağlar gibi arpa, buğday, peksimet, un, firik, bakla, nohut, bezelye, bal ve yağ bulundu ki İslâm ordusu yiyecek ve içeceklerle doyum olup zahire taşımaktan usandılar.

Sadrazam bu mahalde üç gün oturak ferman edip üç günde de bu kalenin zahiresi zerre kadar eksilmedi, ama ilk gün bu kalede zahire yağması için çok yiğitler birbirlerini katlettiler. Daha sonra kaleyi ateşe vurup İslâm askeri gittiler.

Bu mahalden de kalkıp ileri menzil yolları üzere İsmail Paşa birkaç yerde köprüler inşa edip yollarda balkan ve ormanları kırıp çukur yerleri, batak ve çatak yolları çer çöp ile doldurup yollar temizlendiğinden İslâm ordusu hayır dua ederek balyemez toplar ile geçilip öğleden sonra yine,

Raba kenarı menzili

Sözün kısası, tam 17 konak Raba Nehri sahilinde konup göçmüşler. Biz de 5 konağı bile konup göçüp nice şiddetli sıkıntılar çektik de kalktığımız konakların ateşleri konduğumuz menzillerden görünürdü. Ta şu mertebe çamur ve batak sıkıntısından bir saat yeri 5 saatte güçlükle geçip menzile gelirdik.

Bu gibi berzahları her gün çekerek kâfirler de karşı tarafta konup göçerek 21. gün yine sıkıntı çekerek **Raba Nehri kıyısı menzilin**de konakladık. Hamd olsun o gün İslâm askerinin başına gün doğup yağmur yağmayıp bir açık hava oldu ki *[18a]* bütün İslâm askerleri sevinip herkes esvaplarını ve koltuğu altlarını kurutup esvapların yıkayıp sıcak yemekler pişirilip safâ ettiklerinde "Üç gün ikamettir" diye çavuşlar bağırdılar.

Allah'ın hikmeti, üç günden beri kâfir askeri Raba Nehri'nin karşısında konup göçmez olup "Ayâ kâfirler nereye

kayboldu?" diye bir haber alınmazdı ve her gün Raba Nehri'ni karşı tarafa geçmek için geçit bulunmazdı.

Allah'ın takdiri, bu menzilde Raba Nehri'nin iki tarafı topraklı uçurum yarlar olup bir yüksek tepe başından Raba Nehri'nin batı tarafında üç saat kadar uzak mesafede Nimet-Uyvar Kalesi belli olup yedi başlı beyaz ejder gibi dururdu.

Bu mahalde Raba Nehri'nin bir iyi geçidi bulundu ve karşı tarafında kâfirler de görünmedi.

Hemen "Fırsat ganimettir" diye nehri geçmeye hazırlıklar görülüp derhâl Sadrazam 300 adet pür-silâh yiğitleri Raba Nehri'ni karşı geçirdi. Su ancak üzengilere çıkıp iyi geçit bulup bir hayli uzak mesafe yerlere gidip bir kâfir köyünden bolca avlar alıp yine Sadrazam'a sağ salim gelip ihsanlar aldılar.

Raba Nehri gazasının özeti ve sonra tedbirsizlik sonucu Raba Nehri kenarında İslâm askerinin bozguna uğramasını bildirir

Bu Raba Nehri kenarında tüm divan erbabı yaşlılarla görüşmeler olup Raba Nehri üzerine köprüler yapılıp Nimet-Uyvar altından Beç Kalesi üzere gidip kuşatmaya karar verilip Fâtiha okundu. Bir kimse demeye kâdir olamadı ki,

"Kış gününden beri İslâm ordusu üç sefer edip Kanije Kalesi'ni de kâfirlerden kurtarıp Yenikale'yi 28 günde fethedip 77 pare kale de fethedip İslâm askerinde derman kalmadı ve kış vakti gelip yokluk ve kıtlıktan at, eşek ve askerde can kalmadı. Bu yağmurlu kış günlerinde Beç'e, Prag'a ve Yanık'a gitmek nice olur" diyemediler.

Zira Gürcü Mehmed Paşa ve İsmail Paşa kimseyi söyletmeyip,

"Bugün Cumadır cenk olmaz, ama yarın *Allah Cumartesi ve Perşembe gününü mübarek kılsın* hadisi üzere yarın cumartesi karşı tarafa geçip kâfiristanı yakıp yıkalım, ama bugün Cumadır, nehir üzerinde birkaç yerden köprüler yapılsın. Nehrin iki taraflarındaki yarları ve bayırları yarsınlar, anayollar yapsınlar ve köprülerin karşı tarafları başında büyük tabya ve metrisler kazsınlar" diye türlü türlü boş laflar ettiler, ama karşı geçip cenk etmeye İslâm askerinde can yok.

Hemen hakir bu tedbirsizliği ve kötü hâli yokluktan, kıt-

lıktan ve tayinatın azlığından 16 adet atım ve 11 adet hizmetçilerimle bir gece gizlice yurt yeri değiştirir şeklinde olup Tatar ordusuna geçtim. Ahmed Giray Sultan ile bir yerde konup çayırdan çayıra atlar zevk ü safâda olup hakir sıkıntı ve cefayı unuttum. Ama her an bir iki hizmetkârımla İbrahim Kethüda efendimizin ve Sadrazam'ın huzurundan bir an ayrılmazdım. Çünkü savaş Cumartesine kalıp Cuma günü tüm çavuşlar bağırıp,

"Yarın sabahleyin karşı geçilip büyük cenktir. Herkes bugünden ota otluğa gitsinler ve ihtiyaçlarını görsünler" diye çeşit çeşit tembih ve uyarılarda bulununca bütün hizmetçiler ve nice bin yarar iş görmüş garip yiğitler zahireye, otluğa ve ota gidip İslâm ordusu içi bir suyu kesilmiş değirmene dönüp İslâm askeri seyreklendi.

Ama hemen Sadrazam bu Cuma gününde Defterdar Ahmed Paşa'ya emredip vezirin otağı önünde 5-10 bin asker üşüşüp derhâl Raba Nehri üzerine uzun kazıklar kakıp yaya İslâm askerinin geçmesi için ufak tefek bir ağaç köprü yapıldı. Top tahtalarını ipler ile bağlayıp hemen yeniçeri ocağından Samsoncubaşı Abdi Ağa 10 oda yeniçerilerle köprüden yavaş yavaş karşıya geçti. Raba Nehri kıyısında köprü başında bütün yeniçeri gazileri anılan ayın birinci günü metrislere girip önlerine siperler edip karar ettiklerinde hemen nice bin atlılar sudan karşı geçip hakir de,

"Bari karşı geçip küffar yok iken bir kelepir avı alabilsem" deyip 5 bin askere katılıp batı tarafa bir saatte ılgar edip kuşluk vaktinde,

Nimet-Uyvar Kalesi'nin özellikleri

Altına vardık. Murdar kâfirler bu kaleye Nimet-Uğvar derler, serhadliler Nimet-Uyvar derler. Bir büyük ovanın batı tarafı nihayetinde gökyüzüne doğru baş uzatmış bir yalçın kaya üzerinde beşgen şekilli, şeddadi, beyaz kuğu gibi bir sağlam surdur ki sanki Mardin Kalesi gibi sarp şeddadi kaledir, ama küçüktür. Ancak aşağıdaki varoşu Nimet Nehri kenarında bir düz geniş yeşillik ovada bağ, bostan ve Rıdvan Cenneti bahçeleri içinde büyük bir varoşu, ansızın bağları, bahçeleri ve tarlalarını bastık. Varoş kenarında top altına dek göz karartıp girip nice

ganimet malından başka 700 adet pakize Nemse esirleri alıp *[18b]* hamd olsun bir gazilerimiz gözünü kapamadı. Dönüş sırasında bu hakirin eline bir beygir üzerinde bir küçük şapkalı Nemse oğlancığı girip hemen oğlan yanıma gelip hizmetçilerime teslim ettim. Oradan ılgar ile yine Raba kenarına dönüp Sadrazam huzuruna bu kadar kelle, paça, ganimet malı ve bu kadar esir ile geldiğimizde 3 kese ihsan etti, dünyalar kadar sevinip,

"Kâfirlerden ne haberiniz var?" deyince hakir Sadrazam yanına varıp,

"Sultanım, esirlerimiz, kâfir vardır ama bugün yarın görünürler, diyorlar". dedim. Kâfirleri söyletip onlar da,

"Çok askerimiz vardır" dediler.

Hemen bir köprü daha yapılması emredildi. Meğer bizden sonra 1-2 bin asker bir tarafa göz açıp kapayıncaya kadar gidip mamur köyler ve kasabalar bulup nice bin saf nur Alman güzelleri ve camlı hınto arabalar alıp onlar da şenlikler ederek Sadrazama gelip ihsanlar aldılar. Cuma gün asker şımarıp birkaç bin asker karşıya daha fazla geçtiler.

Allah'ın hikmeti o Cuma günü karşı tarafta 10 bin kadar murdar kâfirler alay alay saf saf trompeti, luturyanı ve galya boruları, erganun ve çanlarını çalarak bölük bölük gelip gözüktüler. Nehrin karşı tarafındaki ağaçlık içinde kâfirler kara nahır gibi kara şapkalarıyla kondular.

Beri Sadrazam ordusunda 300 pare küçük ve büyük topları kâfire karşı hazır edip sıra sıra bütün topları dizdiler ve hepsini ağızladılar. Karşı tarafta kâfirlerin yer yer iş görmüş ve azmış katana atlıları belli olmaya başladılar ve türlü türlü oyunlar gösterdiler.

Hemen Gürcü Mehmed Paşa ve İsmail Paşa Sadrazamın otağına gelip,

"Sultanım, bu karşıdaki kâfirleri varalım, kıralım, hemen ferman buyurun karşıya İslâm askeri geçsin" dediklerinde Sadrazam bir hayli düşünüp nice iş bilir ve gün görmüş yaşlı kimseler ile görüşüp konuşurken hemen Hayli Efendi,

"Sultanım, bugün Cumadır cenk olmaz, yarın sultan cengidir, buyurduğunuzda orduda kimse kalmayıp bütün gaziler

emriniz üzere taraf taraf ota otluğa gittiler ve bu görünen azıcık kâfir ancak hile ile meydana çıkıp hemen bir cenk bahanesi için tuzaktır. Onların üzerlerine asker gönderip cenk etsek askeri pusuya çekerler. Yüz karalığı olmasından Allahu Taâlâ koruya. Cuma günleri cenk etmek eskinin padişahları, vezirleri ve gazilerinin uygun gördükleri şey değildir" diye Hayli Çelebi hayli cevap verdiğinde hemen inatçı İsmail Paşa,

"Ya İslâm gayreti bu mudur ki böyle bir veziriazam huzurunda bu kadarca kâfir Resulullah'ın sancağına karşı at sıçratıp giderek karşıdaki yeniçerileri kıralar. Sonra padişaha ne cevap verirsin" diye sert ve kaba şekilde cevaplayınca hemen Sadrazam babalığı Kazancızâde Süleyman Ağa,

"Ya bugünkü gün cenk olmayıp yarınki gün cenk olmak üzre Fâtiha tilâvet olunup orduda asker yoktur. Karşıya az asker ile geçilip *Allah korusun* askere ve Resulullah'ın sancağına bir zarar olursa bu tedbirsizlik ile padişaha değil padişahlar padişahına ne cevap verirsin" diye Kazancızâde Süleyman Ağa doğru cevap verince Yeniçeri Ağası Sâlih Paşa ve Gürcü Mehmed Paşa,

"Bak-a canım ya karşıda bu kadar yeniçeriler yalnız kırılsınlar mı? Süleyman Han kanunu üzere kafadarları olan sipahi askeri karşı yeniçeriye yardıma geçsinler" diye söylediklerinde taraf taraf,

"Yeniçeriye sipahi askerini yardım göndermek kanundur" denildi. Önce sipahi askerine, sadrazam askerine ve diğer vezir ve beylerbeyi askerlerine fermanlar çıkınca İslâm askerleri hayretler içinde kalıp,

"Bre canım cenk yarınki Cumartesi olacak idi. Ya şimdi biz karşı tarafa kiminle geçelim. Bâri Tatar askerine haber edelim" diye çeşit çeşit sözler ettiler.

Sonunda, Cuma gününde yine güçsüz ve yorgun kalabalık asker Raba Nehri deryasına girip önce kendileri ıslak dibelik suda sırsıklam olup Raba Nehri'nin kenarında üç yerden yarılmış yarık yollardan bütün İslâm askeri Raba Nehri'ni geçip yeniçeri metrisleri yanına varıp yeniçeriye kafadar durdular. Bütün yaya asker sağından ve solundan ipler ile bağlı köprüden geçip karşı tarafta kalabalık asker yerli yerlerinde ve her-

kes merkezlerinde durdular. Çavuşlar düzenleyip İsmail Paşa ve Bosna Alaybeyi İsmail Alaybeyi ileri öncü asker olup çarkacı olmak ferman olunup kat kat İslâm askeri hazır durdular.

Ama bu mahalde bazı şahıslar bir yere toplanıp 500 kadar yiğit ileri gidip bir belde vurup ganimet malını ve açılmamış gonca bakire kızlarını alıp köyü yakıp kâfirler bunlara *[19a]* sataşıp cenk ede ede selâmetle birkaç kelle ve esirleriyle Sadrazam huzuruna geldiler. Hepsi bol bol bağışlar ve çelengler alıp yine karşı Raba'yı geçip merkezlerinde durdular.

Raba Nehri cengi yenilgisinin aslını bildirir

Kâfirler bu köyün yakılıp bu kadar mallarının alındığını görünce murdar kâfirler savaş meydanına çıkmaya başlayınca hemen Hazreti Peygamber'in sancağını açıp kanun üzere 12 adet Fetih-hânız, bir yere gelip, *"Ve Allah sana şanlı bir zafer bir zafer versin"* [*Kur'ân*, Fetih 3] Feth-i şerifi okumaya başladığımızda Sadrazamın Hacızâdesi:

"Evliyâ Efendi vallahi karnımız acıktı, hâlimiz neye varır?" deyince hakir:

"Bre şimdi karnım acıktı diyecek mahal mi? Hemen Feth-i şerifi okuyup Resulullah'ın sancağı dibinden ayrılmayalım. Bu cenk dedikleri bir saat içinde ya ala veya vere olur.

Görelim âyîne-i devrân ne suret gösterir"

diye bu mısraı dedim.

Onu gördüm, hemen kâfirler savaş meydanına at tepip 10 bin kadarı çıktılar. Savaş ve uğraş meydanı bir hayli geniş meydan, ama dört tarafı gayet sık ağaçlık idi.

Hemen bu ağaçlık içinden 5-6 bin kadar kâfir daha savaş meydanına at sürüp cenge duruştular, iki asker birbirleriyle hâl hatır soruştular, çarka çarkaya karışıp görüştüler ve göz açıp kapayıncaya kadar birbirleriyle kılıç pazarına giriştiler. İslâm tarafından Allah Allah sesleri göklere yükselip bir anda İslâm gazilerinin Budinlisi, Eğrili, Kanijeli ve Bosna serhadlisi kâfirlere öyle bir Müslüman satırı vurdular ki kâfirlerin damarlarını zafer kılıçlarıyla kestiler. Sanki kâfirlerin vücutlarını testere ile keser gibi olup bütün kâfirler yeryüzünden kesilip yerle bir oldular.

Tanrı'ya hamd olsun bütün gaziler zafer kazanıp herkes

sevinip şenlik yaptı. Sadrazam huzuruna nice bin kelle, paça ve nice yüz esir haça tapanlar vezirin huzuruna getirildi. Kimini kılıç yemi ve kimini zincire bağlı esir ettirip dil (esir) getirenlere yine getirdikleri kefereleriyle birlikte yüzer altın bağışlardı.

Mücahitler yer yer etrafa dağılarak yağmalayıp kimini esir ederek ganimet mallarıyla geldiler, o kadar ki altışar sekizer hınto araba, billûr, necef ve moran camlı arabalar içinde mahbûb ve mahbûbe gonca ağızlı kadınlar ve çeşit çeşit ganimet mallarıyla İslâm ordusuna geldiler. Baş ve dil getirenlere yetmişer seksener altınlar, hil'at-i fâhire ve çelengler bağışlandı.

Bu sevinçli hâli gören Müslüman gaziler birbirlerini cenge ve çeteye teşvik edip Raba Nehri'ni karşı tarafa geçtiler. Sadrazam Musahibi Hacızâde ile hakir savaş meydanına varıp seyrettiğimizde kâfir cesetlerinin pis leşleri çıplak, yüzükoyun sanki beyaz pamuk gibi toprak üzerinde toza toprağa, çamura bulanıp *"Keşke toprak olsaydım"* [*Kur'ân*, Nebe 40] dileğine ulaşıp her ağacın gölgesinde kellesiz kâfirlerin pis leşleri Vakvak Ağacı dibinde yatan yaratıklar gibi yatarlardı.

Hatta bütün kâfir leşlerinin omuzlarına ve göğüslerine kılıç ile işaret koyarak hepsini saydılar ve 9.760 kâfir leşi haberini Sadrazam'a getirdiler.

760 adet Müslüman gazisi kurtuluş yolu bulamayıp Allah yolunda bu savaş meydanında şehitlik şerbetinden birer kadeh çekip iki ayak ile Firdevs-i Berîn cennetine yollandılar. Hemen hakir bu şehitlerimizi görüp,

"Diğer gaziler bu şehitleri görüp gözleri büyümesin, tez bu şehitleri defnetsinler" dediğimde hemen Yeniçeri Ağası Sâlih Ağa acemi oğlanlarına tembih edip derin bir hendek kazıp bütün şehitlerin bellerinden kemerlerini ve silâhlarını Beytülmal ağası alıp Hacızâde Efendi imam ve hakir müezzin olup,

"Şühedalar namazına" diye seslenip bütün şehitlerin bir yerden namazlarını kıldık, hepsini esvaplarıyla bir çukura defnettik. Savaş meydanında sadece kâfir leşleri kaldı.

Daha sonra gaziler köşe köşe yağma ve talana başlayıp bazı gaziler ganimet mallarıyla geldiler. Sonra gelen gaziler kaça kaça gelip "Altı koldan kâfirlerin büyük ordusu gelir" diye haber verdiler.

Bu dehşetli haberi Sadrazam duyunca bütün sekban ve sarıcasını Raba Nehri'nin karşısına geçirip yeniçeri metrislerinden ileri hazır pür-silâh durdular. Çarkacı İsmail Paşa *[19b]* ve Yeniçeri Ağası Sâlih Paşa, diğer vezirler ve beylerbeyiler olduğu kadar askerleriyle hazırlıklı durdular, ama askerin iş görmüş levendleri tamamen zahirede idiler ve ottan otluktan henüz gelmemişlerdi.

Raba Nehri kıyısında Osmanlı ordusunun yenilgisini ve sonunu bildirir

Bu Cuma günü İslâm ordusu birazcık zafer kazanmışlarken etrafa, sağa sola çete ve poturacılar yağmalamaya gidip devlet adamları ve divan erkânı tamamen kibire kapılıp böbürlenerek kâfiri göze salındırmayıp hiçe sayarlardı. Ordudaki asker av peşine koşup dağıldıklarından gerçekten daha önce avcıların kaçıp haber verdikleri üzere savaş meydanının batı tarafından Nimet-Uyvar Kalesi'nden tarafa, Beşluka şehri semtinden, Giraviçe şehri taraflarından ve Prandepuruk şehri yanlarından beri cehennemlik kâfirlerin karargâhları kalmayıp Alman diyarına gittiğimizden beri bütün kâfiristan harap olup bütün kâfirler evsiz barksız kalıp,

"Aya Türk'ten nasıl intikam alsak?" diye ölüsü dirisine binip domuz sürüsü gibi kara şapkalı, kara başlı ve domuz dişli kâfirler dişlerini bileyip hepsi gök demire gömülüp pür-silâh giyimli küffar alay toplarını sürüyüp çekerek daha önce cenk edip kâfiri kırdığımız savaş meydanına gelip pis ayaklarını basıp gördüler ki kâfir leşleri meydanı tutmuş. Bir hayli zaman leşler içinde somurdanıp gezdiler ve atlanıp yavaş yavaş Raba kenarındaki yeniçerilerin metrislerine doğru kaçınılmaz kaza gibi, kara canavar gibi ceneralleri, gorofları, banları, hersekleri, irşekleri ve dinsiz ruhbanları ile yürüdüler.

Ama sol tarafta hepsi kırmızılar giymiş sanki kızıl kana bulanmış gibi kırmızı esvaplı, yeşil kadifeli ve beyaz bayraklı Fransa askeri belli olup bir tarafa kat kat geçtiler.

Ondan sonra baştanbaşa güderi dolama, yeşil çuka kalpaklı ikişer atlı ve beşer altışar çakmaklı tüfenkli Zirinoğlu, Beganoğlu, Nedajoğlu, Kepanoğlu, İslovin ve Mekemorya askerleri geçti.

Kısacası 7 hersek askerleri alaylarını gösterip geçtiler ve Raba Nehri'nin sağ tarafında durdular.

Ardından 40-50 bin kadar Nemse askerinin piyadesi balyemez toplarıyla Zoza adlı veziri ve Mantikukula adlı vezirleri serdar olup bölük bölük geçtiler.

Ardından Çek kralı askerleri geçtiler.

Ardından Kızkıral askeri geçip arabalar içinde nice bin samson köpekleri cenk mahallinde koyvereler, bunlar da geçip gittiler ve batı tarafta hazır durdular.

Ondan sonra Donkarkız kralı askeri geçti.

Ondan Danimarka askeri geçti.

Kısacası, 7 hersek, 7 ban, 7 kral ve 2 vezir birlikte gelip bütün kâfirler yerli yerlerinde durdular. Ardından bütün ruhbanlar, bıtrik, kıssis ve papazlarının ellerinde micmereleri içinde ûd ve kara günlükleri alev alev yakıp rehavi makamında Zebûr âyetlerinden Zebûr dilinde,

"Fin son derbares cuder gebbet 'alerheyligesten den kapuçinar Marya Kot" deyip yüksek sesle binlerce ruhban bu âyetleri okuyup nice yüz yerden yine rehavi makamlarında erganun, trompete ve luturyani borularını çalıp ve bazı papazlar kâfirlere kadeh kadeh şaraplar dağıtarak giderlerdi, ama sanki karıncaya binmişlerdi, savaş meydanında durdular.

Beri bizim İslâm askeri tarafında kanıkmış asker, ama evvelki cenkte avlarını almışlar, güçsüz dermansız kalmışlar, 20 günden beri yağmur sıkıntısı çekmişler, atlarda ve kendilerinde derman kalmamış, atları ve kendileri aç uyuz ve kan kuduz dedikleri gibi bütün asker aç ve askerin çoğu otta ve otlukta, birer konak yerde çete ve zahirede, ama ne çare karşı tarafta kâfir askeri kara bulutlar gibi kara şapkalı kâfir dünyayı tutmuş.

Bu mahalde Sadrazam, Tatar Hanzâde'ye biraz gücenik olduğundan Tatar askerini cenge davet etmediler. Hemen bütün vezirler ve beylerbeyilerimiz ve bütün ocak ağaları İslâm askerini kâfir üzerine sürüp hemen bütün gaziler,

"Bismillah niyyetü'l-gaza" deyip ilk başta İsmail Paşa ve Sirem, Semendire, Kanije, Budin, Eğri ve Üstürgon kalelerinin gazileriyle bizim yanımıza gelip Resulullah Sancağı'na bütün gaziler yüz sürüp;

"Bizi duadan unutman, hemen Feth-i şerifi okuyun" deyip ileri gittiler.

Biz de hoş sesle Kur'ân-ı azimi ve Furkân-ı mecidi okuyup 17 beylerbeyiler, 70 adet sancakbeyimiz ve 11 adet vezirimiz hepsi kol kol dip dibe herkes merkezlerinde durunca önce kâfirler hareket etti.

Ardından İslâm askeri *[20a]* ile İsmail Paşa, Budin askeri ve diğer serhadliler ile çarka ve öncü asker olup çıktılar.

Sağkolda Haleb Veziri Gürcü Mehmed Paşa ve Sâlih Paşa, ortakolda Sadrazam askeriyle Bosna askeri ve İsmail Alaybeyi çarkaya çıktılar.

Ama ordunun orta yerinde hemen Sadrazamın 10 bin adet seçkin Hırvat, Arnavut ve Boşnak yiğitlerinden sekban ve sarıca arı ve gayri yiğitleri var idi. 20 bin kadar da başka tüfenkli ve yeniçeriler var idi. Ancak Veziriazam henüz Raba Suyu'nu geçmeyip dip alay ile karşı tarafta dururdu.

Hemen yeniçeri yayaları sabahki su kenarında kazdıkları metrislerinden çıkıp ileri kâfire doğru gidince bütün silâhlı sipahiler yeniçerinin ensesinde kanun üzere kafadarlık ederek iki kanat gibi bölük bölük durdular. Ve 4 adet aşağı bölükler, onlar da merkezlerinde durdular. Ama bir tedbirsizlik daha ettiler ki İslâm askeri içinde 40-50 pare şahi toplar geçirmediler.

Diğer tedbirsizlik: Yeniçeri metrislerinden çıkarıp piyade askeri kâfire ova içine cenge gönderdiler.

Hemen İsmail Paşa, İsmail alaybeyi, Silâhdar Ağası Zülfikâr Ağa ve Samsoncubaşı Abdî Ağa, bunlar başlarına cığalarını takınıp ve serpenahlarını giyip tamamen gök demire gömülüp sipahi askerini cenge teşvik ederlerdi.

Yeniçeri Ağası Sâlih Paşa, Yeniçeri Kethüdası (---) Ağa, Zağarcıbaşı (---) Ağa ve Turnacıbaşı (---) Ağa, kısacası bütün Dergâh-ı âlî yeniçerileri vezirin buyruğu ile nehir kıyısındaki metrislerinden çıkıp ileri bir ok menzili gidip göz açıp kapayıncaya kadar bir küçücük yeni metrisler kazmışlar ve girmişler idi ve cenge hazır olmuşlar idi ve bütün asker cenge hazır olmuşlar idi.

Önce kâfirler kös, davul, kudüm, trompete ve çanlarını çalarak "Yajuj Yajuj" diyerek İslâm askerleri üzerine saldırdılar.

Müslüman gaziler de can u gönülden Allah deyip aç kurt koyuna girer gibi ve koyun tuza seğirdir gibi kâfirler üzerine seğirtip sunduklarında ilk başta yiğitlik meydanında at sıçratan Bosna alaybeyisi, İsmail alaybeyi, Sirem ve Semendire beyleri, ardından diğer beyler, beylerbeyiler ve diğer gaziler savaş meydanına girdiler. O kadar Rüstemâne şiddetli savaş oldu ki kâfirleri savaşın başında demet demet domuz kırar gibi kırdılar.

Hemen yere gelesi kâfirler önce Nemse kolundan sökülüp dağlara ve bağlara firar edip görünen Nimet-Uyvar Kalelerine doğru soluğunu orada almış kâfirler var.

Derhâl Müslüman gaziler kâfirlerin bu şekilde bozulduğunu görüp birbirlerine "Bre küffar bozuldu" diye haber edip kâfirlerin artlarınca kova kova asker sağa sola dağılınca hemen sol tarafta ormanlar içinden Fransa kâfirleri tamamen kırmızılar giymişler, savaş meydanına dinç ve diri geldiler.

Sağ taraftan Kızkral askerleri geldi. Ve Çek tüfenklisi de birbirine zincirler ile bağlı sürü sürü pür-silâh dinç, savaş meydamna girerek bizim İslâm askerlerinin ardını aldılar. İki asker birbirlerine girip tam 6 saat şiddetli savaş olup taraf taraf kâfirlerin cengâver yaralanmamış yardımları taze taze gelip mest ve hayran kâfirler topa tüfenge bakmayıp batıl dinlerinin gayretine 7 koldan toplarını ve tüfenklerini öyle yağdırdılar ki Sadrazamın sekban ve sarıcalarının ilk çatışmada yarısı şehit oldu.

Diğer Müslüman gaziler top ve tüfenk darbından Nemrud ateşi içinde kaldılar ve biraz yan verdiler. Ancak hilekâr kâfirler asla dikkatlerini bozmayıp *"piyan piyan*-yavaş yavaş" diyerek asker üzerine gelmede. Ama bozguna uğrayan Nemse kâfirlerinin artları sıra düşüp kovagiden Müslüman askerler sağ salim savaş meydanına gelip gördüler ki yere gelesi kâfirler savaş meydanını almış ve galebe eder şeklinde olmuş.

Hemen ellerinde av olan esirleri ve bütün papazları kılıçtan geçirip bütün gazilerin içten ve can u gönülden Allah Allah seslerine yol buldurup kâfirlerin alaylarına hov hov diye kılıç vurarak girdiler, ama 10 bin kadar güçlü yiğitler selâmete çıkmadılar. Hepsi şehitlik şerbetini içip kandılar. Zira derya gibi kâfir askeri içinde bir damla gibi az asker idiler ve hepsi sonsuzluk sarhoşu olup o vadide kaldılar. Allah'ın hikmeti hakire yâri kı-

lıp Hazret-i Risâlet-penah'ın sancağı dibinden bir adım ayrılmayıp diğer akranlarımız ile Kur'ân okurken kölemin birini bir kâfir önüne katıp kovup gelirken hemen bu kusurlu hakirin gayret damarları hareket edip,

"Gulâmıma kafadar ve koruyucu çıkam" diye at tepip biraz meydana çıktım. Meğer kâfirlerin bir tüfengi daha var imiş. Hakire tüfengi *[20b]* koyverdi, hakir yan verince meğer kurşun atımın boynuna isabet edip at altımda bir kere çavup kıçını serpti, gördüm ki attan kan boşandı.

Hemen kölem kâfirlerin tüfenk boşalttığını görünce kâfire iyi bir Sa'd-ı Vakkâs mızrağı vurdu, kâfir tepesi üzere attan düştü, hemen kölem kâfirin kellesini kesip aldı ve kâfirlerin atı kâfirlere doğru kaçtı. Ama bu arada atım yaralandığından aklım başımdan gitti.

Hemen yine Resulullah Sancağı dibine gelip tam bir teveccüh edip üzüntüye kapılıp ser-mahfilimiz olan Musahib Hacızâde'ye,

"Efendi ben karşı geçerim, göre atım vuruldu. Benim yerime kölemin biri kalsın. Karşı geçip bir başka ata binip inşaallah yine gelirim" deyince Hacızâde,

"Doğru, bu yaralı at ile Sadrazam'a var, sana bir at verir ve kelle kesen köleni de götür, ana da ihsan aldır. Karnımız gayet acıktı, bize sefertaslarıyla hazır yemek gönder" deyince hakir gördüm ve bildim ki er meydanı kâfirlerde kalır, zira İslâm ordusu allak bullak olup cenkte yavaş hareket ederler. Kâfirler ise yiğitçe cenk ve hareket eder.

Hemen yavaş gidişle atımı dizgininden yedeğe alıp Raba Nehri kenarına kölemle gelip "Karşı geçelim" deyince hemen suyun karşı tarafındaki divan çavuşları ve asker sürücüleri,

"Bre vur gidiyi, bre öldür gidiyi, bre alarka gidi" dediler. Bekâr adamım, ama bir hayli gidi küfürleri duydum.

Hemen hakir atımın boynundaki kurşun yarasından akan kanı gösterip,

"Bre adamlar, atım yaralandı ve atım mecalsiz kaldı. Varıp gayri atıma binip gelirim" diye bağırdım.

"Ya o yanındaki oğlan nedir?"

"Kölemdir, bir baş kesti, Sadrazamdan ihsan alsın" dedim.

Kısacası cihanda sadık dost ve sevgili yoldaş dost lazım imiş. Nice adamlar hakiri bilip,

"Bre kon [bırakın] şu adamı, biz biliriz, beri geçsin, at değiştirsin" diye Eğrikapılı Oruç Çavuş'un çırağı Ali Çavuş,

"Bre Evliyâ Efendi, gel şuradan geç, derindir, ama zarar etmez. Hemen at yelesine pek sarıl" diye yol gösterince hemen at ile bir kere suya vurup bir kere dalıp battım. Meğer kenarı derin imiş. At yelesini zapt edip,

"Bre oğlan, izimden ayrılma" deyip Tatar tarzı yıldırıp karşı tarafa yüz bin sıkıntı ile selâmete kölemle geçtim. Atımı yine yedeğe alıp Sadrazam'ın huzuruna gelince,

"Bre Evliyâ, hoş geldin, bre askerden ne haber" dedi.

"İşte huzurunda görünüyor, şiddetli çarpışmalar oluyor. Hemen karşıya bir hayli Karaman askeri yardıma varsa, İslâm askeri taze can bulurlardı. Hacızâde kulun ayak tozuna yüz sürüp selâmlar eder. Resulullah Sancağı gölgesinde Feth-i şerif okurken atımız kurşunla vuruldu" deyip atı gösterdiğimde,

"Tez Evliyâ'ya bir iyi fitoz [güçlü] at verin" dedi. Kölem de kelleyi vezirin huzurunda yuvarlayıp,

"Bu oğlanla birlikte Resulullah Sancağı önünde bu kâfiri kestik" dedim. Köleme 50 altın, hakire 80 altın ve bir küheylân at verdi. El öptükten sonra Hacızâde çadırına varıp,

"Efendiniz karşıda sefertaslarıyla kahvaltı ister" diye haber edip çadırıma geldim, atın yarasını yumurta, tuz ve şap ile sarıp bir başka ata binip yine Raba Nehri kenarında bir yüksek yere varınca karşı tarafa baktım. *Allahın büyüklüğü,* gördüm ki kâfirler galip, bizim asker mağlup şeklini gösterir, ama yine küt küt ve şiddetli savaş devam ediyor. Bizim asker ara sıra kâfirlerin hovlamasına takat getiremeyip nice kere yan verip yine kâfiri sürerler.

Tedbirsizliğin sonunda İslâm askerinin yenilmesi ve büyük musibeti bildirir

Sadrazam İslâm askerinin kuşatılıp allak bullak olduklarını apaçık görüp danıştığında Gürcü Paşa:

"Sultanım, yeniçeri ağasına hitaben bir ferman gönderin. Fermanınızla bütün yeniçeriler ileriki metrislerinden çıkıp köprü başındaki eski sağlam metrislerine girip yine köp-

rü başını pek zapt eylesinler" dedi. Vezirin yeni bir fermanı yeniçeri ağasına varınca bütün yeniçeriler duyduk ve itaat ettik, deyip bu fermanı aziz canlarına minnet bildiler. Ama *kul tedbir alır, Allah takdir eder.* Cenâb-ı Kibriyâ'nın ezeli hikmetine akıl ermez, zira *Allah bir şeyi yaratmak isterse önce onun sebebini de yaratır.*

Meğer o Ezelî Yaratıcı Osmanoğlu'nu bozguna uğratıp yerindirmek ve kâfir askerine biraz zafer verip sevindirmek murat etmiş imiş.

Hemen Sadrazam'ın tedbirsizlikle yazılmış fermanı yeniçeri ocağına gelip,

"Metrislerinizden çıkıp eski metrislerinize dönüp giresiz" diye *[21a]* ferman gelince hemen yeniçeri bir kere bütün tüfenklerini ellerine alıp metrislerinden çıkıp gerideki metrislerine seğirte seğirte can atıp gitmede. Beri tarafta cenge kızışmış ve savaşa uğraşa karışmış asker dönüp artlarına baktılar, gördüler ki yeniçeriler kaçıyorlar. Haberleri yok ki yeniçeri ferman ile metristen çıkıp gidiyor. Sözün özü,

Osmanlı ordusunun bozgunu

Hemen sipahi askerleri ve diğer gazi askerler yeniçerinin böyle kaçtıklarını görünce,

"Bre gidi yeniçeriler, bre bu cenk kızışıp kâfirleri kırmışken bre nereye kaçarsız?" diye bağırdıklarında yeniçeriler,

"Bize ferman geldi" dediler ve gittiler.

Yeniçerinin ferman sözüne kimse güvenmedi, mümkün olup bu sırrı kimse anlamadı.

Bütün askerler, yeniçerilerin ve veziriazamın sekban ve sarıcalarının kaçtıklarını sanıp onlara bahane edip bütün atlılar bir kere at boynuna düşüp geri döndüler. Yeniçeriler bunların fermansız gerçekten kaçtığını görünce ferman ile metrislerine girmeyip hemen Raba Nehri üzerinde ip ile bağlı köprüye uğradılar.

Sipahi de hemen Raba Nehri'ne atlarıyla vurdular. Evvel gelenler bir hoşça suyu geçtiler.

Hakir karşı tarafta at üzerinde dururdum. Bu hâli görüp su kenarında aklım başımdan gidip bî-huş olmuşum. Meğer Allah'dan, daha önce atım vurulup o bahaneyle beri geçip kur-

tulmuşum, ama yeniçerileri yine çavuşları geriye püskürtüp ferman gereği köprü başındaki metrislerine girip mazgallarını torbalar ile hazır ederken gördüler ki kafadar sipahiden geride kimse kalmayıp suya vururlar ve Sadrazam sekbanları da yayan suya vurup yüzüp karşı selâmete çıkarlar.

Hemen yeniçeriler metrislerinde dururuz sandılar. Gördüler ki bu hâl üzere İslâm askeri savaş ve vuruş meydanında az kalıp İsmail Paşa, Sâlih Paşa, Bosna askeri ve Sirem Semendire askeri kaldı.

Hemen yeniçeriler de *azınlık çoğunluğa tabidir* deyip kimisi de "Yâ hû, yakayımen canımen" deyip cümle yeniçeriler hepsi bir yere toplanıp,

"Bizim ensemizde kafadarımız sipah olmayınca biz bunda bu kadar piyadegân ayaklı nişlesek gerek, sipah bizi bıraktı kaçtı, ya biz ne dururuz?" deyip yeniçeriler hâkim ve zabitlerine bakmayıp hep birlikte hemen köprüden karşı tarafa geçmek için birbirlerinin önüne geçmeye, can havliyle can kurtarmaya can attılar.

Köprü ise alelacele yapıldığından bazı yerleri top palamarlarıyla bağlı idi. Hemen bu kadar asker karınca gibi birbirlerini basıp geçerken köprü dayanamayıp kırıldı ve bütün yeniçeriler suya gömülüp kimi ağaçlara ve kimi iplere yapışıp adam adam üzerine düştü. Suyun önüne bu kadar bin adam kazıklara yapışıp set olunca Raba Nehri derya gibi oldu. Nehir kenarına sonra gelen atlılar tamamen boğuldular.

Bu nehrin iki tarafı yarlar ve bayırlar, insanın ve atların çıkması hiçbir şekilde mümkün değil. Nice bin insan atlarından ayrılıp kimi suya batmada. Atlar ise su içinde birbirlerine girip yularları ve üzengileri birbirlerine dolaşır, fakir insanlar at ve katır arasında kalıp hepsi karmakarışık olur, sanki kıyamet günü, dirilme günü oldu. Ama Allah bilir ve tanıktır ki yine böyle iken bazı canı tez, çabuk, becerikli ve canı başında olan iş görmüş, peşkin sıçramış yiğitler su içinde attan ata ve adam üstünden adam üstüne sıçrayıp atlayarak karşı tarafa geçip kurtuldular.

Ama bazı akıllı iş görmüş yiğitler gördüler ki su derya olup göllendiğinden atlar ve adamlar birbirlerine karışıp suya batı-

yorlar. Hemen nice bin yiğitler bu batak yerlere atlarıyla girmeyip suyun daha yukarısına varıp hâlî olup suyu azıcık olan yerlerden atıyla yahut yayan kendini suya vurup karşıya geçip kurtuldular.

Bazı akıllı yiğitler bu kalabalıkta boğulanları görüp hemen köprüden aşağı kâfir tarafına inip nicesi atlarıyla ve nicesi yüzerek ve yiğitlik ederek karşı geçip kurtuldular. Zira suyun derin olup bu suda insan boğulmasının sebebi köprü kırılıp binlerce köprünün kazıklarına ve iplerine yapışıp atlar, katırlar ve insanlar köprüye dayanıp su biriktiğinden deniz gibi olmasıdır. Yoksa Raba Nehri'nin köprüden yukarısı ve köprüden aşağısı derin olmayıp akıllı ve hızlı olan yiğitler oradan geçip kurtuldular. Ama o taraflarda kâfir gayet çok idi, kâfir korkusundan her kim *[21b]* köprü yanındaki kalabalığa girdi ise kurtulmayıp suya gömülüp Allah'ın rahmetine ulaştı.

Ama bu sırada nice bin Müslüman gaziler ar, namus hamiyeti yâd edip cenkten kaçmayıp Raba Nehri'nde boğulmayıp savaş meydanında kâfirler ile yaka yakaya gelip Ali cengi ede ede Hür Şehid olup nice bin kâfirlerin pis leşlerini uğraş meydanında çakıl taşı gibi sürüp kendileri de şehitlik şerbetini içtiler ve ruhları Firdevs-i Berîn cennetine gittiler.

Bütün İslâm askeri beri tarafta bu cengi seyredip yardım etmek ne mümkün, ancak hepsi parmakları ağızlarında şaşkın ve hayran olup seyrederdik. Ama bazı canları ve cansız ve dermansızları ip ve kuşaklar ile nice bin adamı sudan çıkarırdık.

Yeri cehennem kâfirler gördüler ki Osmanlı kendiliklerinden bozulup cenkten yan verip suda boğuluyorlar. Bütün kâfirler şapkalarını çıkarıp başı açık Tanrı'ya şükredip sanki karıncaya binmiş yavaş yavaş İslâm askerini kıra kıra Raba Nehri kenarına gelmede.

Gariplik bunda ki Veziriazam otağı tarafında kâfirlere yönelik bir bayır üzerinde 360 parça şahiler ve bu kadar balyemez toplar var. Bir topçu ve bir adam bulunmadı ki toplara ateş edip kâfirleri perem perem ede. Bu da bir garip temaşa idi ki bir topçu bulunmaya.

Sadrazam otağ içinde serseri levin levin gezip,

"Bre gaziler, hâl nice olur, işte kâfirler karıncaya binmiş gibi yap yap geliyor. Bre şu karşıdaki askere yardım gitsin" diye çabalayıp feryat ettikçe herkes canı başı kaydına düşüp çadırlarını bozup kaçma sevdasına düştüler. Hemen karşı taraftaki kâfir içinde kalan sipahi, Budin, Bosna ve Kanije askerleri gördüler ki köprü kırıldı, nice bin İslâm askeri boğuldu ve kendilere yardım gelmesi işi bitti.

Hemen gazilerden 10 bin askerden fazla hepsi bir yere gelip asla su tarafına bakmadılar. Evvelâ İsmail Paşa, Silâhdar Ağası Zülfikâr Ağa, Bosna Alaybeyi İsmail Ağa ve Sipahiler Kâtibi Foçalı Kâtip Boşnak Mustafa Efendi ve (---) (---) (---) yeniçeri odabaşılarından, bayraktarlarından ve nice bin tüfenk atar namus sahibi yeniçerilerden, sipahi, cebeci ve topçulardan yiğitler hepsi bir yere gelip gülbâng-ı Muhammed getirerek 7 kere derya gibi kâfirlerin içlerine hovdur hov ede ede, kâfirleri demet demet ede ede öyle büyük cenk edip kâfirlere öyle satır vurmuşlardır ki Raba Nehri'nin beri tarafında olan veziriazam askeri ve diğer alarkadan merhabacı askerleri bu gazilerin cengine hayran olup *"Allah'ın yardımı size olsun"* dediler.

Gerçekten de İsmail Paşa, Zülfikâr Ağa ve İsmail Alaybeyi kâfirlere hamle ettiklerinde kâfirleri sokak sokak ve bölük bölük bölüp ecel kasabı gibi kâfirleri kırarlardı.

Kâfirler bu perişan hâli görüp bildiler ki Türk'ün askeri artık ölüm eri olup can u gönülden cenk edip kâfiri kırarlar.

Hemen 7 kral kâfiri İslâm askerini ortaya alıp her taraftan askeri topa tüfenge tutup herise ve kirdiman ettiler.

Bu sırada yine İsmail'in ikisi ve Zülfikâr Ağa ile üçü beyaz sadeleriyle başları kabak kâfire girip sadeleri kızıl kana bulanıp üçü bir yerde Hür Şehid oldular.

Yeniçeri gazileri de yayan kaldılar, onlar da şehitlik şerbetini içtiler.

Hemen kılıç artığı olan gaziler Serdar İsmail Paşa, İsmail alaybeyi, Zülfikâr Ağa ve nice bin gazinin şehit olduklarını görünce Yeniçeri Ağası Sâlih Paşa, nice beylerbeyiler, beyler ve nice bin gaziler at boynuna düştüler, yaya yiğitleriyle kızıl kanlara müstağrak olmuşlar, hemen Raba Nehri kenarına

gelip onlar da suya vurup su içe içe hepsi boğuldular. Sâlih Paşa su içinde çok çabaladı, ama sonunda suya gömüldü. Ancak Hacızâde Efendi çıplak olarak güçlükle beri tarafa geçti.

Ama akıllı Samsoncubaşı Abdi Ağa köprü yanında kalabalığa uğramayıp köprüden aşağı kâfir çokluğuna bakmayıp atıyla suya vurup selâmete çıktı. Nice yayaları suya gömülüp niceleri kurtuldular. Derhâl kâfir bu hâli görüp,

"Bre fırsat bizimdir; İsa, Meryem Ana, Havariler, Sarı Saltık, İsvet Nikola, Hızır-İlyâs, Kasım ve Avustos Sultanlar bize yardım ettiler. Şimdengeri devlet, nusret ve izzet Mesih milletinindir" diye nice bin çeşit haçlı bayraklarını açıp askerleri bayrakları ardınca bölük bölük ve sürü sürü geldiler. Topları ve hınto arabaları çekip erganun, trompete ve luturyan boruları, çan ve davullarını çalarak ve ırlanda ır ırlayarak acelesiz, yavaş yavaş yürüyüş ile sürü sürü domuz topu olup İslâm askerini takip ederek asla askerin kafalarından ayrılmayıp ta Raba Nehri kenarına gelip kat kat olup durdular.

Bu kere İslâm askerinin suda boğulduğunu gördüler. Bütün kâfirler parmak ısırıp güldüler ve su kenarına çıkıp kurtulan askeri *[22a]* görüp kurşunla vurup yıktılar.

Ve yere gelesi kâfirler gördüler ki at, katır ve insan birbirlerine karışıp canlı macunu olmuşlar, köprüden asker geçerken kalabalıktan kana bulananlar o derin nehirde suya gömüldüler. Kâfirler bu hâli görüp sapık inançlarınca İsa'ya teşekkür edip kara şapkalarını kara saçlı başlarından çıkarıp nehir içinde kurtulmak için çabalayan insanların üzerine bir yaylım kurşun daha vurup sanki gökten lanet yağmuru yağar gibi yağıp ve çömlek içinde sanki bulgur kaynar gibi kurşundan su kaynayıp kurşun vızıltısından kulaklar işitmeyip bütün hayvanlar ve insanlar rahmet deryasına gömüldüler.

Karşı tarafta bütün Müslümanlar hayretler içinde kaldılar ve kâfire karşı taraftan bir top ve tüfenk atmaya iktidarları olmayıp kâfirden atılan top güllelerinden bir tane gelip Sadrazam otağında Sadrazamın İmrâhor Ağası Şahin Paşa oğlunun boynu ve omuzlarından götürüp beri tarafta nice yüz insan da top sadmelerinden şehit olmaya başladı.

Ve kâfirlerin çoğu bu mahalde suyun karşı tarafında

edepte o has ve beyaz götlerini açıp suya gömülenlere ve bizim seyircilerimize,

"Hey Türk hey" deyip o pis elleriyle o çirkin dübürlerine vurup nice türlü herzelerini yerlerdi.

Ama sözün özü, ibretlik sonuç odur ki bu perişan hâlin sonucuna bakılsa, hak söylenilip hak görülse bu yenilgi İslâm askerine Allah tarafından ihtardır, kulak çekmedir. Biz Yenikale'yi fethettiğimizde kâfirler kılıçtan kaçarlarken kâfirlerin de o gün Morava Nehri üzerinde köprüleri kırılıp bütün kâfirler suya gömüldüklerinde bütün askerler kâfirlere hey hey deyip suda yüzen kâfirlere kurşun yağdırıp bir kâfir kurtulmayıp boğulanlara ve karşı taraftaki kâfirlere rağmen bizim asker hey hey diye bağırıp iki ellerini edepte dübürlerine vurup sanki şakalar ederlerdi. Ve bütün asker gururluca hareket ederlerdi.

Bu Yenikale'nin fethini Cenâb-ı Bârî'den bilmeyip askerin çokluğundan, cebehane, mal ve hazinenin bolluğundan ve kendilerinin doğru ve isabetli hareketinden bildiler. Cenâb-ı Bârî ise Âlemlerin Rabbi'dir ve ismi Müntakim'dir. 20 günden sonra bize de bu Raba Nehri'da *aynıyla* Yenikale'de kâfirin köprüsü nasıl kırıldı ise bizim de Raba Nehri'nde öyle köprümüz kırılıp öyle suda boğulup kâfir de bize kıçını açıp "Hey hey Türk" diye bağırırlardı. Zira *"Men dakka dukka*/Çalma kapıyı, çalarlar kapını" demişler.

Bu Raba bozgunu günü mahşer günü olduğuna asla şüphem kalmadı ve Âlemlerin Rabbi'ne tam inancım daha da fazlalaştı. Zira bütün vezirler doğru karar verdim sanıp danışmalar ettiler, ama *kul tedbir alır, Allah takdir eder.* Gariplik bu ki bir tedbirsizlik buyurdusu ile yeniçerinin metristen çıkması bahane olup savaş meydanı kâfirde kaldı. Ama başta yiğitlik meydanı İslâm askerinde idi. Neşrah suresinde *"Muhakkak her güçlükle beraber bir kolaylık vardır. Evet her güçlükle beraber bir kolaylık vardır."* [*Kur'ân*, İnşirâh 5, 6] âyeti kesin delildir ki bu âyet-i şerifeyi bu cenkte müşahede ettim. Zira bozmak ve bozulmak Allah elindedir, bir anda Cenâb-ı Bârî nice yüz bin çeşit hikmetini gösterdi.

İslâm askerine ne tür gaflet ve telâş verdi ki İslâm ordusun-

da Osmanlı'nın 300 pare şahi ve başka topları, nice yüz bin tüfenkleri ve şahi darbzen topları hepsi zincir ve taşlar ile ve saçma kurşunlar ile sıkılı durur. Bütün toplar karşı tarafta kâfire çevrilmiş dururken bu kadar bin topçudan bir topçu bulunmadı ki kâfirlere dönük ve hazır toplara ateş edip kâfirleri sokak sokak ve demet demet edeydi. Ama Allah'ın rızası yok idi, onun için bir topçu bulunmadı. Hatta Sadrazam topçubaşıyı getirtip siyaset meydanına çökertti, yine musahipler kurtardılar. Ama hamd olsun kâfirler beri tarafa geçmediler. Türk'e bu bozulmak Allah'tan oldu, bizden olmadı ve Allah onları suya gömdü.

"Eğer biz de suyu karşı geçersek biz de Türk gibi suya gömülürüz" diye kâfirler suyun karşı tarafında ormanlar içinde durdular. İri kurşunları, topları ve muşkatları beride İslâm askeri üzerine yağmur gibi yağdırırlardı. Beri bizim tarafımızdan iki adet topumuzu kâfirler çalıp su içinden karşıya geçirip götürdüler.

İşte bu derece gafil askerlerimiz var idi ve yer yer askerimiz dağları düşüp kaçmaya yüz tuttular. Artlarınca asker tayin olunup erdikleri yerde firar edenleri kırdılar.

Vezir'in isabetli görüşü ve buyruğu

Derhâl ileri görüşlü Vezir askerin böyle bozulduğunu görüp ve firar edenlerin nice binini kırıp hemen gösterişli ve muhteşem *[22b]* otak kurup cenk davuluna tarralar vurup etrafa karakollar koyup bütün gazilerin gönlünü alıp askerlere "Eyle olur" diye teselli edip herkese mertebesine göre bahşişler verdi. Yaralı olanlara merhem parası ve cerrahlar tayin edip iş göremez olanlara bol bol emeklilik parası verdi. İslâm askerine firar kelimesini unutturup yerinde durup su içinde kalan atları ve adamları çıkarıp şehitleri defnettiler. Sudan çıkan yaralılara da hesapsız bağışlar ettiler. Bütün kâfirler de Raba Nehri'nin karşısında kat kat konup top ve tüfenk şenlikleri ettiler.

Sadrazam göz yumup var kuvveti pazuya getirip İbrahim Kethüda'nın görüşüyle gazilere yemekler dağıtıp ziyafetler verdi. Bütün atlar dinlenip bir gün bu Raba kıyısında konmak ferman olundu. İslâm askerinden bir ses seda yok iken hemen 300 pare toplara ve nice bin tüfenklere bir fitilden ateş edip karşı

tarafta rahatça duran kâfiri top gülleleri, zincir ve saçmalar demet demet ve sokak sokak edip götü üzere oturur can kalmayıp kâfirlerin top artıkları domuz topu olup ölülerini alıp top menzilinden alarka gittiler. Bütün gaziler ta sabaha dek Raba Nehri'nde kalıp boğulan şehitleri, kemerlerini, silâhlarını, bütün atlarını, İsmail Paşa, Yeniçeri Ağası Sâlih Paşa, İsmail alaybeyinin ve diğer şehitlerin cesetlerini savaş meydanından ve Raba Nehri'nden çıkarıp beri tarafta diğer şehitlerin yanında defnettiler.

Gerçekten de Sadrazam bu cüreti gösterip bir gün oturak ettiler, yani bozgun yüzünü göstermediler, ama Azmizâde Hâletî Efendi'nin rubaiyyâtının bir beytinde der ki:

Aşk ehli olaldan bir ıstılâh ettik,
Kan yutmanın adını tahammül komuşuz.

dediği beyti bu seferde Sadrazam'a hasbihâl idi, ama halbuki Veziriazam hayli yürekli cüret sahibi düz taban imiş. Eğer zerrece yerinden hareket etse, asker darmadağın olmuştu. Acayip sakin davranıp yerinde durup bir cesaret göstermiştir ki bir başkumandan bu cesareti ve yiğitliği etmemiştir. Gerçekten de Yenikale fethedileliden beri kâfirleri umursamadılar. Her zaman bu alçak dünya isteğe göre döner sandılar, ama bu eğri suratlı felek öyle değildir. Şiir:

Rüzgâr esiyor, ancak gemileri hareket ettirecek kadar değil.

Bu yeryüzü işliği böyle. Âyet: *"... Allah dilediğini yapar"* [*Kur'ân*, İbrâhim 27] ve dahi *Mülk Vâhid ve Kahhâr olan Allah*'ındır. Mülk sahibi odur, devlet, izzet ve nusreti istediği kuluna verir.

Sözün özü, bu kemter hakir bu cenkte mevcut bulunup ilme'l-yakin, ayne'l-yakin ve hakka'l-yakin bildiğim üzere bu cenkte Osmanlı askeri yenildi, vezir yok oldu. 6 adet beylerbeyi, 6 adet sancakbeyi, 11 adet alaybeyleri ve yeniçerilerden 1.080 camedan beytülmala teslim oldu.

Sipahilerden 1.800 adet şahbaz yiğitler olup geri kalanları atlarını suya vurup kurtuldular.

Diğer gazilerden toplam 4.070 adam Kerbelâ Çölü şehidi gibi şehitlik şerbetini içip yurtları Huld-ı Berîn cenneti oldu. Diğer sayılamayan, isimsiz beylerbeyi, beyler, garip ve gureba as-

kerlerinin şehitliği belli değildir. Cenâb-ı Allah cümlesine bol bol rahmetler ede.

Sözün özü, bu felaket işbaşında olanların gururlarından, kibirlerinden ve iyi niyetli kimselerle danışmayıp tedbirsizlik etmeleri sebebiyle olmuştur.

Osmanlı devletinde altı kere serdar-ı muazzamlar bozguna uğramışlardır.

Biri 1012 [1603/4] tarihinde Tebriz altında Acem ile savaşan Cağaloğlu'nun Serav Ovası'ndaki yenilgisi.

Biri de (---) tarihinde Revân altında Öküz Mehmed Paşa yenilgisi.

Biri 1000 [1592] tarihinde Duş Hasan Paşa'nin Bosna serhaddinde bozgunu tarihi.

Biri 1002 [1594] tarihinde Uzun Hasan Paşa'nin Ustolni-Belgrad altında yenilgisi.

Biri de 1002 [1594] tarihinde Hatvan Kalesi altında Hasan Paşa ve Sinan Paşazâde yenilgisi.

Biri 1036 [1627] tarihinde Salanta Ovası'nda Budin Veziri Nasuh Paşazâde yenilgisi.

Biri 1035 [1626] de Bağdad altında Hâfız Ahmed Paşa bozgunu.

Biri 1055 [1645] tarihinde Venedik'in Şibenik Kalesi altında Tekeli Mustafa Paşa yenildi.

Ve biri de 1060 [1650] tarihinde Budin Veziri Gürcü Kenan Paşa'nın Tımışvar yakınında Moriş Nehri kenarında Rakofçioğlu Macarı elinde bozgunu.

Ama bu uğursuz 1074 [1663/4] yılında Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa Raba Nehri kenarında Nemse kâfiri ***[23a]*** elinde büyük bir yenilgi aldı, *vesselâm.*

Allah'ın hikmeti Sadrazam ve İslâm askeri bu rezalet ve felakette iken Balatin Gölü kenarından dağdan dağa geceler ile Kopan Kalesi ve Marçil Kalesi altlarından serhad gazileri Budin Veziri Sarı Hüseyin Paşa'nın Mehmed Çelebisi Sadrazama feryatnâme mektuplarıyla gelince Veziriazamın henüz cihan başına dar oldu.

Meğer Hüseyin Paşa'yı Budin askeriyle (---) adlı Nemsenin ünlü veziri kâfir, Budin askerini kırıp Hüseyin Paşa'yı bo-

zup Leve Kalesi'nde Çatrapatra Ali Paşa'yı ve Yeniçeri Ağası Halil Ağa'yı esir edip ve nice bin askerleri kılıçtan geçirip Leve Kalesi'ni ele geçirip Çatrapatra Ali Paşa'yı, Yeniçeri Ağası Halil Ağa'yı ve birkaç alaybeylerini serbest bıraktığı haberi Sadrazam'a gelince kendinin yenildiğini unutup Leve Kalesi'nde olan cebehane ve kırılan İslâm askerine çok üzüldü. Mezakî Süleyman Efendi, Hacızâde Efendi, Kazancızâde Süleyman Ağa, Haylî Efendi ve İbrahim Kethüda Vezir'i teselli edip,

"Sultanım öyle olur, sen sağ ol. Nitekim hâlâ Resulullah Sancağı bizdedir. Sultanım, Leve Kalesi'ni ve Litre Kalesi'ni yine alırsız. Hemen sabahleyin bu mahalden hareket edelim" dediklerinde Sadrazam öfkesinden Hüseyin Paşa'nın Mehmed Çelebi'sini huzuruna çağırıp ve güvenilir ocak ağalarından birkaçını çağırıp:

"Bre ağalar, duydunuz mu biz bunda Allah'ın emriyle böyle olduk, ama Leve altında Budin Veziri Hüseyin Paşa karındaşımız da Allah tarafından bozulmuş kaçmış, bütün cebehaneyi, tüm padişah hazinesini ve Leve Kalesi'ni kâfirler almış, bütün İslâm askeri de bizim gibi darmadağın olmuş. Eflâk ve Boğdan askeri, 'önce onlar isyan edip kaçmış' diye zehirler içer ve 'eğer yardıma gelmezseniz Uyvar Kalesi de elden gider' demişler" deyince Sadrazam:

"Rabbim, ahvâlimiz neye vara? Sen sırları ve gizli şeyleri bilirsin. Ya Rabbî, biz kendi derdimizle ağlar iken bu kötü haber de geldi. Padişaha ne cevap verelim. Özellikle Haseki Ağa da burada bu felaketi, rezaleti ve yenilgiyi gördü. Hünkâra ne cevap edelim ve Uyvar'a nasıl yardım edelim" diye kendine telâş el verip asla yemedi, içmedi, durmadı ve oturmadı. O nazik çelebi zat bir günde al yanakları güz yaprağına dönüp der: Mısra,

Görelim âyîne-i devrân ne suret gösterir,

deyip bu korkunç haberi İslâm askeri içinde yaymadılar. Bu feryat ve figanı felekten aşırmadılar. Danışma için bütün ocak ağalarını, Kanije ağalarını, Ustolni-Belgrad'dan gelen Hacı Paşa'yı ve o serhaddin iş görmüş erlerini toplayıp Sadrazam buyurdular ki,

"Ne tarafa bize selâmete çıkmak makuldür?" dediklerinde bizim Osmanlı ağaları,

"Kanije bize yakındır, oraya çıkalım" dediler ama serhadli, "Geriye dönmek, yağmur ve bataklık çekmek olur mu ve kâfire 'Türk geriye döndü' dedirmek olur mu, nâmus-ı Muhammedî değil mi?" dediler. Bizim asker,

"Siz serhaddinizi hıfz edip 'Kanije'ye Osmanlı uğramasın' diye öyle dersiz, ama bize selâmet ve yakın Kanije'ye gitmektir" dediler. Budin ağaları,

"Bre devletli vezir, yakın yol selâmet istersen, hepsinden yakın ve selâmet Ustolni-Belgrad'dır. Gerçi kâfir içidir, ama selâmete doğrudur ve geri kaçmayıp ileri kâfiristan sökerek çıkmış oluruz. Ve eğer Üstürgon'a ve Uyvar'a giderseniz ve Budin'e çıkarsanız, tamamen düz anayoldur ve o yola gittiğimizden düşman da korkup 'Türk belki Yanık Kalesi'ne gider, ya Tata ya Papa kalelerine ya Pirespirim veya Senmartin Kalesi'ne gider' düşüncesiyle kâfir korkuya kapılıp görürsüz, elbette elçiyi çıkar" dediler. Bu görüşme ve konuşma herkes tarafından beğenilip hadis-i şerifi okuyup *"Müminlerin güzel gördüğü, Allah katında da güzeldir"* diye Fâtiha-i şerife okundu. Sadrazam Tatar Hanzâde Ahmed Giray Han Sultan'ı huzuruna çağırıp bir hil'at-i fâhire verip 3 bin at toplara koşmak için Tatar askerine yevmiye üçer bin altın ücret verdiler. 20 kere 100 bin ok ve 7 bin adet yay Tatar askerine verildi. Hakir bu mahalde Tatar ile konup göçerdim. Defterdar Ahmed Paşa cebehaneden bazı ağır eşyaları yakıp 3 bin gülleyi defter ile kendi tabilerine dağıttı. Bütün hasta ve yaralıları defterdar ile artçıya (---) teslim etti. Bu sırada [23b] yeniçeri ağalığı boş olduğundan Siyavuş Paşa Kethüdası Muharrem Ağa'ya verildi. (---) (---) (--Raba Nehri'nden dönüp Uyvar imdadına gittiğimizi bildirir

Evvelâ (---) gününde Raba Nehri kenarında göç boruları çalınıp yönümüz kuzey tarafa, Ustolni-Belgrad tarafına çevrildi. Cehennemlik kâfirler Raba Nehri kenarında kaldılar. Biz yine dağlarda, bellerde, ormanlarda, bataklı çamurlu gün görmez yollarda 8 saatte,

Şimek Kalesi menzili

Daha önce yağmalamıştık. İç kalesi gökyüzüne doğru uzanmış olup 2 saat solumuzda kalıp Nemse çasarınındır. Ora-

dan yine kuzeye ormanlar geçerken balyemez topun birisi çamura saplandı. İbrahim Kethüda Tatarlara bin altın verip topu çamurdan çıkardılar. Bu Şimek Kalesi altından kalkıp,

Marçil Kalesi menzili

938 yılında Süleyman Han fethedip yine kâfirler ele geçirmiş. Bu kale bir yüksek tepe üzerinde şeddadi sağlam ve dayanıklı bir kaledir, ama kale eteğinde bir Nemrud ateşi göründü.

Bir saatten önce bizim Ahmed Giray Sultan'ın Ali Batır adlı bir yiğidi bin atlı yiğit ile baş başa gidip dağlar içinde 700 atlı yiğidi pusuya koyup 300 atlı yiğit ile Marçil Kalesi varoşuna sarılırlar. Yere gelesi kâfirler sevmediği Tatar'ı görüp hemen hepsi varoştan çıkıp Tatar'ı kovarak bir top menzili uzaklaşınca hemen pusuda olan 7-8 yüz nefer Tatarlar pusudan çıkıp varoş içinde girip öyle bir keskin kılıç vururlar ki anlatılmaz.

Hemen iç kaleden toplar atılınca Tatar'ı kâfir kovarken geriden topların sesini işitip kâfirler geri dönüp varoşa gelirler. Görseler ki Tatarlar varoşlarını ele geçirmişler.

Hemen kâfirlerin can başlarına sıçrayıp geriye kaçam sanırlar. Kâfirler iki Tatar askerinin ortasında kalıp hepsini Tatar okundan geçirip varoşun haddinden fazla ve sayısız hesapsız mallarını, 300 esir ve 70 papaz alıp gerisi kiliselerinde kalıp varoş yakılınca bütün papazlar kiliseleri içinde cızbız kebabı olurlar. 200 kadar güneş parçası oğlan kız ve nice araba yükü mallar ile İslâm ordusuna geldiler. Malları bir akçe etmedi, zira herkes kendi canlarından bıkmışlar, esir ve ganimet mallarına ise kimse rağbet etmediğinden hemen Tatar Raba Nehri'nde *Hür Şehid* olanların kanını istemek için bütün katana kâfirleri ve papazları yollar üzerinde kıra kıra tamam ettiler, diğer oğlan ve kızları atlarına alıp gittiler.

Oradan yine kuzey tarafa 8 saat sıkıntı ve zorluk çekerek Veland Dağı eteğinde bütün askerle konaklayıp dört tarafa karakollar konuldu. Ertesi gün,

Tabyese Kalesi yakını menzili

Balatin Gölü kenarında olup Nemse çasarı hükmünde ve Beganoğlu toprağında olduğu yukarıda anlatılmıştır.

Oradan yine kuzey tarafa yağmur ve çamur çekip nice bin çeşit şiddetli sıkıntılar çekip yine yüksek ağaçlar içinde gittik.

Tatar askeri nice bin at yemi getirip birer guruşa sattılar. Oradan,

Büyük Vajon Palankası menzili

Yukarıda Haseki Ağa ile Ustolni-Belgrad'dan Raba'ya gelirken Küçük Vajon'a uğramıştık, şimdi bu Büyük Vajon'dur. Bu da Nemse çasarınındır. Ancak Beganoğlu hükmünde olup bunun katanaları yolkesicilik edip hayli at ve katar sürdüler. Ama artları sıra serhad gazileri erdiler, tüm katanaları kırdılar ve bütün alınan hayvanları orduya sürüp sahiplerine verdiler.

Bu menzilde hakir yolların kalabalığından, batak, çatak ve top çeken Çıtak derdinden Tatar ordusuna varamayıp sipahi ordusunda velimetimiz olan Kazancızâde Süleyman Ağa çadırı yanında çadırımı kurup kondum. Büyük ateşler yakıp esvaplarımı kurutup sıcak yemekler yedik, dinlendik ve Kazancızâde ile can sohbetleri ettik. Konuşma sırasında hakir,

"Sultanım bu seferde ne acep eziyetler, şiddetli kışlar ve bol yağmurlar çekip bozguna uğradık?" diye sordum. Soruma cevap olarak buyurdular ki:

"Evliyâm, meclis Allah emanetidir. Çünkü sordun, ama bu Hak sırrı Allah için olsun burada kalsın, ama can kulağıyla dinle ki sırlara vâkıf olasın" deyince,

"N'ola sultanım" dedim.

Kazancızâde Süleyman Ağa'nın acayip nasihati

Buyurdular ki, "Evliyâm, evvelâ bu bizi bozan Nemse kâfirleri önce sulha aykırı bir iş edip Budin Eyaleti'nde Hamzabey, Erçin, Penteli, Val ve Canbek adlı kaleleri yakıp yıkıp tüm halkını esir ettiğinden onun karşılığında hak olarak biz de üzerlerine sefer edip Üstürgon Ovası'nda *[24a]* 27 bin kâfirlerini kılıçtan geçirdik, Uyvar kalelerini fethedip tabilerinden 37 adet kalelerini de fethedip 77 bin esirleri alınıp bu kadar elleri vilâyetleri yağmalanıp,

'El-aman ey Âl-i Osman seçkini' deyip haraç vermeyi kabul edip elçilerin gönderdi, Sadrazam elçilerin geriye dönderdi. Kâfir tekrar elçi gönderdi ve sulha rağbet edip elçileri yine reddolundu.

Bu hâl üzere kâfirler mazlum olmuş idi. Beri tarafta bizim vezirlerimiz İslâm askerine ve reaya ve berayalara eziyet edip

bütün mevacip masraflarını bâd-ı hevadan bedel, iştira, nüzülât ve diğer vergilerden çıkarıp mal biriktirmek için ve nefislerinin zevki için askerlerin burunları savaşarak kırılsın için, böyle bir anlamsız işler edip Yenikale'yi fukara ricasıyla fethedince bu kadar can helâk oldu, bu kadar mal, para, Müslüman beytülmalı hebaya gidip bir kara mangır faydası olmadı, yine yerle bir edilip yıkıldı, bütün yöneticilerimiz kibir ve gurur hasıl edip böbürlendiler, kibirlendiler ve kendini beğenmişlik sattılar. Âyet:

'Çünkü insan zayıf yaratılmıştır' [*Kur'ân*, Nisâ 28] hükmünce garip insanoğlu kendini bilmeyip bu kötü huylardan birine yakalansa bütün güzel tedbirleri kötüye dönüp işlediği işler tamamen yanlış olur. İçkici, bozguncu, fitneci, günahkâr ve lûtî olan yöneticiler yükselerek dünyanın en seçkini olsalar da âyet: *'Hiç bilmeyecekleri yerden yavaş yavaş helâke yaklaştıracağız. Onlara mühlet veriyorum, çünkü benim tuzağım çetindir'* [*Kur'ân*, A'râf 182-183] nassı üzere yüzü ak olmayıp sonu hayır olmayıp işinin sonu kötü olup padişah hışmı ile zehirlenerek yok olur.

İşte canım Evliyâ Çelebim, bizim taze civan yeni yetme yöneticilerimizin kendini beğenmişlikleri sebebiyle Rabbü'l-âlemin kâfirleri üzerlerimize musallat edip bu Raba Nehri'nde böyle bozguna uğrayıp din-i mübine böyle zarar gelmeye sebep olup Osmanoğlu devletine bu kadar leke geldi. Leve Kalesi'nde de bu kadar bednamlık olup Leve Kalesi ve Litre Kalesi de elden gitti. Yüce Yaratıcı beterinden koruya" diye söylediler.

"Hemen Evliyâm, eğer akıllı isen bu seferlerde bulunmayıp Arabistan'a gidip müfred,

Bekârlık gerçekten büyük bir saltanattır (sultanlıktır)

demişler.

Bu seferlerde ve dünyada her ne kadar yalnız ve yüksüz olursan o kadar rahat olursun." deyince Kazancızâde'nin elini öpüp bu öğütleri kulağıma küpe edip bütün işlerimi Rabbü'l-izzet'e ısmarlayıp o gece kölelerimizin bütün yorgan, kebe, lensalarını, diğer ağırlıklarını, cemedan, don ve gömlek ne varsa yaktık, ancak dervişçe birer ihram alıkoyup biraz yükümüzü hafiflettik.

Ertesi gün yine yol sıkıntısı, şiddetli kış ve belâlar çekerek giderken geriden feryatçılar gelip,

"Cebehaneye ve toplara kâfir indi" deyince askerin yarısı geriye dönüp toplara yardım yetişip tüm kâfirler dağlara kaçtılar. Ancak yardıma varan asker kâfirleri dağlarda kovmadılar. "İhtimaldir kâfirlerin geride ileride pususu vardır" diye kâfiri kovalamadılar. Oradan,

Çobaniçse Kalesi'nin özellikleri

Bu yüksek kale yakınında konakladık. Nemse çasarı hükmünde Beganoğlu toprağında bir yüksek tepe üzerinde beşgen şekilliden uzunlamasına tamamen taş ile yapılmış güzel bir kaledir. Bu sırada Sadrazam'a,

"Kaleyi vere verip itaat etti" diye haber gelince Sadrazam Defterdar Ahmed Paşa'ya zabtı raptı için emir verdi. Defterdar, asker ve 7 bölük ağaları kale altına varınca hemen o an kale içinden İslâm askeri üzerine melun kâfirler bir yaylım kurşun ve bir yaylım top atıp bu kadar atları ve bu kadar insanı paramparça etti, bu kadar yüz adam şehitlik şerbetini içti ve bu kadar insan yaralandı. Defterdar Ahmed Paşa'nın baş ağalarından velinimetimiz olan efendimiz Peksimet Emini Osman Ağa da at üzerinde vereye bekler dururken kaleden Osman Ağa'nın dizi gözüne bir muşkat top güllesi atının kolan yerinden vurup gülle öte yanından çıktı. At ölünce hemen gayretkeş Osınan Ağa'nın vücudunu başka ata bindirip bütün gaziler şehitlerin cesetlerini ve yaralılarını alıp orduya fetihsiz ve üzüntülü geri geldik.

Oradan kalkıp "Ah yine bir velinimetimiz da yaralandı" diyerek Osman Ağa efendimiz için ağlayarak kendi kendime binlerce lanet ederek yine yola çıktık. Ardımızda ve önümüzde bataklık içinde giderek bir orman içinde girip önce çadırı, döşemeleri, *[24b]* iğne işi iki çift hintkârî makatları, üç adet kilimi ve bir boş testiyi bir yere yığıp ateşe verip gittim.

Hamd olsun bir kedi yükü kaldı ve iki okka peksimet ancak kalmış idi. Onları da hizmetçilerin heybelerine koduk. Atlara arpa cinsinden bir taneden bile eser yok, ancak ot, otluk ve âbıhayat su çok. Ne çare Hakk'a tevekkülden başka ilaç yok.

Bu hâl üzere aç, biilaç ve bir ekmek parçasına muhtaç atlar ile yola muhtaç olduk. Hakirin değil tüm İslâm askerinin atları ve hizmetçileri 40-50 günden beri ne arpa ve ne sıcak yemek yüzünü görmemiş atlar ve adamlar var. Nice bin seçkin, soy-

lu küheylân atlar, şâh u gedâ (arık, cılız) atları gibi salınarak ve tüm şahbaz yiğit hizmetçiler açlıktan dilsizler gibi ses çıkararak kara çamurun batak ve çatağında boğulup giderek çamurlarda düşen insanlar o yerlerde kalarak o gün belâlı maceralar, baş ağrıları çekerek 9 saatte,

Vije Nehri menzili

Bu küçük nehir kâfirlerin Pirespirim Kalesi dağlarından doğup bu mahalden geçip kıbleye doğru akarak Tabyasa Kalesi yakınında Balatin Gölü'ne karışır.

Ama hakir bu mahalde atlarıma Sadrazam'ın katırcıbaşısından birer altına at yemi alıp 11 altın verdim. Hamd olsun altın var, ama yenmez, ikişer altın dese verirdim. Ama hilekâr hizmetçiyi gör ki efendilerinin mallarına nasıl hainlik edip katır hayvanlarından kesip nasıl satarlar. Katırcıbaşı hakirden 11 altını alıp hakiri bir ormanda katırların yanlarına götürüp birkaç katırın semerlerini indirdi, meğer daha önce semerlerin sazları içine arpa doldurmuştu, her semerden birer at yemi arpa çıkarıp,

"Bu sırrı kimseye deme, her gece gelirsen bir altına sana bir yem bulurum ve başkasına ikişer altına veririm, ama sen eski dostumuzsun" diye ricalar edip katır semerleri içinden arpa çıkarıp verdi. İlâhî hilekâr hizmetçiler iflâh ve berhordar olmayalar. Zira 40-50 yıldan beri hizmetkâr kahrı hakiri perişan etti.

Bu Vije Nehri kenarında atlara yiyecek bulduk, ama hizmetçilerin zerre kadar azıkları yok. Hemen atlara yem asmadan önce bir kır atımı basıp boğazlayıp kurban edip yarısını yoldaşlarımız Tatarlara verdik, yarısını hakir hizmetçilerimle yiyip o gece kurban bayramı gecesi ettik.

Bu nehri İslâm askeri geçerken bu nehre bir balyemez top düştü. Yeniçeri Ağası Muharrem Paşa ve Sadrazam Kethüdası İbrahim Ağa bir kese kırmızı kızılga altını gazilere dağıttılar. Zorla ve itekleme ile bu topu batak içinden çıkarıp karşı tarafa geçirdiler. Bu nehir üzerine hemen 7 yerde uzun ağaçlarla sağlam bir köprü yapıp bütün İslâm gazileri geçerken İbrahim Kethüda'ya hayır dualar ettiler.

Bu menzilde "Ustolni-Belgrad'a 5 merhale yer kaldı" diye Ustolni-Belgrad'a mutasarrıf Hacı Paşa'yı Ustolni'ye gönderip,

"Başın gerek ise İslâm askerine zahire tedarik eyle" diye sıkı sıkı emirler verip birkaç serhadli ile dağdan dağa yollandılar.

Bu mahalde dört tarafa ince karakollar tayin olunup orada bir gün konuldu. Ertesi gün akşamdan sonra İslâm askerinin sonu artçı paşa ile gelip İslâm ordusuna ulaştılar.

Oradan yine yorgun ve bezgin asker ile atlarımıza binip topal ceylanın taş üzerinde sekip sıçradığı gibi sendeleyerek atlarımız giderdi. Hamd olsun hava yumuşayıp ısınıp güneşin hararetinden gazilerin cesaret damarları harekete gelip yüzleri güldü. Sanki İslâm askeri içinde Harzemşahî nevruzu günü oldu. İslâm askerleri cansız iken canlandı. O gün 11 saat yol alınıp selâmetle,

Vaşvar Kalesi menziline varılıp yakınında konuldu. (---) tarihinde Süleyman Han vezirlerinden Yahya Paşa fethedip yine kâfire geçmişti. Kalesinin bir yüksek tepe üzerinde şeddadi iç kalesi ve aşağı varoşu büyük palanka olduğu yukarıda ayrıntılı olarak yazılmıştır.

Bu menzilde uzun yol olmak ile nice yüz yaralı, zayıf ve dermansız hizmetçiler ormanlık içinde kaldılar. Onlara hiçbir mert yönetici bakmayıp onlar gelmeye can attılar, ama geride hasta kalanların hepsini kâfirler kırdılar.

Cenab-ı Hakk'ın hikmeti ve ihsanını bildirir

Bu hakir bu menzilde hizmetçilerimle üzülüp düşe kalka ileri bir ormanlık içinde giderken sol tarafımızda bir sığınak olacak yerde bir Nemrud ateşi göründü.

"Aya bu ne ateş ola?" *[25a]* diye cüret edip ileriye at sürüp vardım. Bir büyük ateşin iki tarafında iki ağaçtan orman şişlerine iki tane pişmiş Yemen akiki gibi koyun kebapları durur. Hemen hakir,

"Bre oğlanlar çevreye bakıp iyice araştırın. Bu kebabın aslı ferine erelim, ayâ ne ola görelim" diye kölelerimi her tarafa gönderdim.

Hakir de at ile dört tarafı dolaştım. İnsan ve insanoğlundan bir belirti ve bir iz bulamadım. Ama bu koyun kebabı olan yerden ve bu pusu yerinden 2 bin kadar asker henüz kalkmışlar, zira ateşlerinden ve at nalının yerlerinden ne kadar asker olduğu belli idi.

"Aya bu ne asker yurdu ola?" diye aşağısını yukarısını araştırırken bir kefere çantası, yani silâh kesesi içinde bir kara şapka ve bir telatin derisinden kefere çizmesi bulduk. Bildim ki kefere taburu yurdudur, ama henüz kaçmışlar yahut kalkıp gitmişler. Hakir,

"Bre oğlancıklar, Cenâb-ı Kibriyâ bu dağ içinde pişmiş koyun kebapları ihsan eyledi. Evvel can sonra cihan, gelin şu kebabı ekele ye'külü bâbında sıygaya çekelim, açlığımızı giderip Hâlık-ı Râzık Allah'a hamd edelim" deyince kölemin biri,

"Ağa, korkarım, bu kebaplar domuz etidir" deyince,

"Hey hınzır oğlu hınzır, hınzır eti olsun şişte olsun, dedikleri işte bu kebap hakkında denmiştir. Siz kâfir evlâdı belinden gelesiz, domuz etiyle yetişip büyüyesiz de sakınasız, ya ben sakınmam mı? İşte koyunların başları, paçaları ve derileri" diye kölelerime gösterip Maanoğlu hapsinden çıkar gibi aç çıkmış ve nice günler aç kalmış hizmetçilerimle koyun kebabının birisini Ma'dî Kereb gibi yedik, anında tertemiz ettik ve bir koyun kebabını meşin sağrıya sarıp sakladık.

Yemekten sonra köleler 2 karabina kâfir tüfengi, 3 tane çarklı kol tüfengi, bir kılıç ve bir külüng buldular. Oradan seyishaneleri yükletip gitmek sadedinde iken 2 kölem bir çalı dibinde iki cak (heybe) yükü yulaf bulup getirdiler, ama her birini birer adam kaldıramaz. İlâhî sana bin bin hamd ü sena, bizlere şu amansız dağda pişmiş koyun kebabı verdin. Atlarımıza yulaf verdin. Gerçekten de Rabbü'l-âlemin ve Râzık-ı Kerim'sin ki âyet-i şerifinde, *"Yeryüzünde hiçbir canlı yoktur ki, rızkı Allah'a ait olmasın"* [*Kur'ân*, Hûd 6] dedin diye bu âyet-i şerife hatırıma gelip Cenâb-ı Kibriyâ'ya ezelî inancım daha da arttı.

Ama bu yulaf caklarını atlarımıza yüklesek atların götürmeye dermanları yok. Hemen 7 adet atımıza 7 kadar sallama yemleri asıp atlar yemleri yiyinceye kadar ateş kenarında bey gibi zevk ü safâ edip atlar bayram ettiler ve atlar yemleri kesince hakir yaya olarak anayol üzerine varıp,

İslâm askerinin gelen geçeninin ilkinden sonuncusuna kadar vâkıf olalım, deyip anayol üzerine çıkıp seyrederken hemen bu hakirin Seyfi adındaki kölem har har soluyarak elinde bir dalyarak ile gelip,

"Bre ağa, muştuluk av var, kalkın gidelim. İki kâfir bir ağaçlık içinde hor hor uyuyup yatarlar ve 4 tane yarar atları boşanmış gezerlerken atları tutup bizim atların yanında bağlayıp yemlerini asıp dururlar" dedi. Hemen hakir 4 kölemle pür-silâh kâfirlerin olduğu o yere varıp gördüm, iki kâfir silâhlarını bir ağaç dalına asıp rahat uykusunda domuz gibi horlayıp yatarlar.

Hemen bu fakir kul yap yap elim kılıç kabzasında varıp önce kâfirlerin çalıda asılan silâhlarını alıp bizim kölelerin yanında bir çalıya astım. Sonra her kâfirin üzerine ikişer köleyle ansızın saldırıp sarıldık. O an kâfirlerden biri can havliyle yerinden sıçradı. Meğer belinde bir küçük tüfengi var imiş, belinden çıkarıp ateş etmeye kalkıştı, ama hakir bunun koluna nice bir balta dügdüsü vurdum ise tüfenk kolundan fırladı. Hemen Rüstem adındaki kölem, gerçekten de Rüstemâne kâfire sarılıp o mahalde hakir kâfirin kellesine bir balta daha vurdum. Kâfir sersem olunca elini kafasına bağlayıp ikisini de ateş kenarına getirdik.

Kâzım ve Sührab adlı kölelerim asla öbür kâfiri davrandırmayıp bağladılar. Bu kefere ehl-i zevk imiş, elinde mezesiyle belinde bir çotra şarabıyla naz uykusuna varmış imiş, ama sonra şimdi zor ile uyanmış. *[25b]*

Seyfi adındaki kölem, merhum Seydî Ahmed Paşa ile Erdel diyarından kendi elimle çıkardığım düzgün ve iyi konuşan Macar oğlanı idi ve bir yarar güçlü yiğitti, onunla derhâl bu kâfirleri söylettik. Kâfirler,

"Vallahi yuram, yani ağam, biz Yanık Kalesi'nden 2 bin adam bu mahalle gelip iki gece yatıp bu dereden gelen geçen Türk askeri üzerine çıkalım, avlar alalım, Yanık'a tafra ile varalım derken çaşıtlarımız gelip bre burada ne durursuz, derya gibi Türk askeri üzerinize geliyor, demişler. Askerimizin canları başlarına sıçrayıp kılavuzlarımız kaçmışlar. Biz de şu ateş başında iki koyun kebabımız var idi, onu bekleyip birkaç kadeh şarap içip uyuyakalmışız. İşte başımıza böyle hâl geldi" deyince hemen bu kâfirleri soyup bellerine baktım.

Birer güderi meşin kemerleri var, birinde 70 Sivilye talar guruşları var ve 40 adet Ungurus altını var, birinde 10 Sivilye guruş ve 105 Ungurus altını var idi. Bu altınları alıp büyük cüb-

benin cebine koyup beşer altınını kölelerime verip kâfirlerin 4 baş atlarına baktım.

Dördü de yaranmış ve işlemiş katana kâfiri atları ve bütün atların silâhları, eyer kaşında ikişer ve terkilerinde yine ikişer kol tüfenkleri telatin altın yaldızlı kuburları ile sanatlı tüfenkleri, terkilerinde birer kızıl abadan yağmurlukları, birer heybelerinde donları, gömlekleri, at nalları, mıhları, beyaz peksimet ve peynirleri ve onar yem kadar cakları terkilerinde var idi. Ancak koşumları tamamen kayış idi, ama kılıçları eski Alman idi ve gümüşlü külüngleri, boy tüfenkleri gayet sanatlı idi.

Allah'ın hikmeti kısmet üstüne kısmet, kölelerin birkaçı dağlarda gezip kelepir av ararken iki cak (heybe) arpa, iki cak beyaz peksimet, bir testi şarap, çanta çanta kebaplar, iki gümüşlü sanatlı kılıç, bir gümüş kadeh, bir altın rakı kadehi, meclis başında 6 adet gümüşlü bıçak, 6 adet gümüş sahan, bir gümüş kulplu tas ve bir beyaz çarşaf içinde çeşit çeşit donlar, gömlekler ve esvaplar bulup hizmetçilerim getirince hemen hakir sevinçten ölecektim. Beyaz çarşafı ateş başına döşeyip İskender Seddi gibi lenger bırakıp bu esvapların ne olduğundan haber sordurduğunda,

"Vallahi bu esvaplar bizim Yanık kaptanının esvaplarıdır. Gece karanlıkta haber gelip kalkdıklarında şaşkınlıklarından her şeyini ve bizi bile unutup gittiler. Biz de, bu mallar da size nasip olduk. Daha kimlere nasip olacaktır" dediler. Hemen o dem ateş kenarında iki rekat namaz kılıp,

"İlâhî bu asi ve âciz kuluna, bu hakire bu kadar nimetler verdin ve bu iki dağ arasında iki dağ parçası kadar kâfirleri elime verdin. İnayet, nimet ve bağış senindir, havl ü kuvvet, kudret ve nusret senindir" diye şükür secdesi edip *"Bu Rabbimin bir fazlıdır"* sözü dil pelesengim oldu.

Gör imdi Cenâb-ı Bârî'nin nimetini ki 3 gün önce açlık gidermek için bir kır atımı boğazlayıp yiyip yüksüz kalalım diye bu kadar eşya, giyecek, ihtiyaçları ve çadırı tamamen ateşe vurup yakmış idik. Bu kere Kerim Allah, on katı kadar kerem edip nice türlü karşılığını verdi.

Ey can kardeşim, bu kadar sözü uzatmanın anlamı odur ki bir kul kulluğunda bir hoş sabit kadem durup bütün işleri-

ni Yüce Dergâh'a bırakıp sadakat ile şanı yüce Allah'a güvendi mi onun rızkını Râzık (rızık verici) Allah ummadığı, beklemediği yerden verir. Âyet, *"Şüphesiz rızık veren, sağlam kuvvet sahibi olan ancak Allah'tır."* [*Kur'ân*, Zâriyât 58] deyip bu avları alıp âlem her şeyden habersiz iken ateş kenarında safâ ettik. İslâm askeri ise öte tarafımızda sıkıntı çekerek geçmede, ama bu ateş kenarında kölelerimle konuşup,

"Ne dersiz oğlanlar, biz bu esir kâfirler ile asker içre anayola varsak ihtimaldir Sadrazam bu esirleri duyup az para ile elimizden alalar, yahut dildir diye söyletip boyunlarını vuralar. Bu ganimetler ile onlar elden gideler. Aç asker içine bu kadar terkimizdeki heybeler ile zahireyi asker görüp yağma etmeleri kesindir, biz de durmayıp malımızı vermemek için cenk etmemiz kesindir. Ama umuma aykırılık büyük yanlıştır. *[26a]* Bu kere umum içinde ölmek gerekir. Elbette bizim bu zahiremize asker sarılıcılardır, zira tam 26 gündür Sadrazam'ın bile atları meşe ağacı filizleri ve çamurlu otlukları yerler. Kâfir korkusundan asker ordudan bir fersah ve yarım merhale taşra gidemeyip askerin yakasını nice kere kâfir yakaladığından herkes atlarını gözleri önünde (---) çamura bağlayıp atları ve kendileri açtır. Bizde bu kadar zahireyi görünce askerin elbette yağma etmeleri kaçınılmazdır. Gelin oğlanlar, sizinle sağ tarafımızda asker ve sol tarafımızda dağlar kenarını kollayarak gidelim" diye nice bin çeşit danışmalar sonra Sührab köle,

"Yâ sultanım, belki bizim gibi yoldan taşra ormanlara çıkan çeteci askerlere rast geleyüz yahut bu esir kâfirlerimiz gibi katana kâfirlerine rast geleyüz. Yoldur, izdir ve askerliktir, bize ve size sarkıntı edeler. Elbette dövüşmek gerekir, zira şimdi bu dağlar asla boş değildir, kâfirlerle doludur ve yol iz bilmeziz. Her hangi askerimiz bize rast gelirse elbette bu kâfirleri ve bu malları ellerimizden alırlar" diye kölelerim güzel görüş bildirdiler. Seyfi köle,

"Hele bir kere dahi şu kâfirleri söyleteyim" deyip,

"Siz nerelisiz?" deyince onlardan hakirin bağladığı kefere,

"Ben bir garip ve fakirim. Yanık Kalesi'nde yanmışım. Bu askerle bile gelmişim" dedi.

"Ya fakirde böyle küheylân atlar, böyle altın yaldızlı altınlı

tüfenkler, gümüşlü kılıç ve gümüşlü külüngler nişler, tez doğru söylen, yohsa sizi şimdi şurada baş ederiz" diye kâfirlere birkaç Hacı Bektaş Velî baltaları vurunca,

"İsa ve Meryem Ana hakkıyçün ben Senmartin Kalesi'nin yüzbaşısıyım. Bu benim efendim kaptanımın oğludur. Eğer bizi öldürmezseniz size çok baha verelim. Bizi Ustolni-Belgrad'a çıkarın, orada bize esir olmuş adamlar çoktur. Onlar bizi iyi bilirler. Sizlerden bizi onlar gümüşlerle kurtarırlar. Bizim serhaddimizin hâli budur, öyle olur" dediklerinde kölelerim,

"Ya siz Ustolni-Belgrad yollarını bilir misiniz ve kaç günlük yoldur?" diye sorduklarında kefereler,

"57 saat yer kaldı, biz bu pusuda tutulduğumuz yerden kalkıp bir gece sizin Çavka Kalesi altında pusu edip ertesi seğirtip ikindi zamanı Ustolni-Belgrad altında varoşundan veya bağdalalardan av alıp yine döneriz" diye cevap verdiklerinde bildim ki Osmanlı askeri ayağıyla tam 4 konak yer var, ama ihtimaldir melunlar kendileri kurtulmak için bizi kâfir askeri üzere götüreler diye nice çeşit düşüncelerden sonra hemen yine Osmanlı ordusunu kollayarak gitmek makuldür diye karar verip durdum. Ama *"Önce yoldaş, sonra yolculuk"* sözü üzere bize de yoldaş lazımdır deyip kölelerime,

"Siz oğlanlar gafil olman, ben yaya olarak yine ulu yol üstüne varıp ola ki birkaç tanıdık bulaydık" diye silâhımla ulu yola çıkıp gördüm ki İslâm ordusu cemapur askeri gibi dökülüp kimi ağlar sızlar, ah vah edip, aç, biilaç, perişan, yaya ve yalınayak Allah Allah deyip dökülerek geçerler. Koynumdaki saatime baktım, henüz öğle olup bir garip yiğitten sordum,

"Ey şahbazım askerin gerisi de var mı?" deyince ol yiğit,

"Başlangıcı henüz biziz, toplar ve artçılar ancak akşama yakın buraya gelirler, ama ileride konak uzak mı ve yakın mı bilmem" dedi.

"Haberin sıhhatini Lokman'dan aldım" diye askeri gözetlemeye alıp dururken Allah'ın hikmeti bizim silâhdar sipahisinin başhalifesi Gedüslü Mehmed Efendi'nin saracı Mustafa, Demiroğlu ve Kara Ali adlı 12 adet eski dostları görüp canım yerine geldi.

"Bre gelin yoldaşlar, şu geride dere içinde kölelerimle ateş-

ler yaktım, biraz soluklanıp rahat olup sonra gidelim" deyince onların da aziz canlarına minnet, hemen yoldan sapıp derhâl ateş başına gelip oturdular.

Hamd olsun incelikle yoldaşlar buldum, deyip bunların atlarına birer sallama yemler astım. Halil sofrasını kebap ve peksimetler ile ortaya getirdiğimde bunlar hayretler içinde kalıp taze can buldular ve atları da kendileri de ateş başında cihan cihan safalar ettiler ve açlıklarını giderip ibadet ettiler.

İkindi namazından sonra hepimiz, dostlarımızla çekinmeden atlanıp cakları (heybeleri) katanaların atlarının dördüne yükledik, *[26b]* katanaları kölelerimizin zayıf atlarına bindirdik, kâfirlerin bindiği atların karınları altından ayaklarına bukağılar vurup pazularından sıkı bağlayıp her birinin yularlarını birer kölemizin eline verdik. Sağ tarafımızda büyük askerin hay huy seslerini dinleyerek, ormanlar içinde giderek hamd olsun akşama yakın orduya katıldık. Gedüslü Halife'nin çadırında dostlarımızla bir yerde konduk. Bize çok izzet ikramlar ettiler. Çavka Nehri kenarında hakire başka bir çadır kurup hizmetçilerimizle dinlenip eğlendik. Allah'a hamd olsun çadırımızı yakmış iken yine başka çadır sahibi olduk.

Çavka Nehri (---) dağlarından gelip kıble tarafına, Balatin Gölü'ne akıp karışır âbıhayat küçük sudur.

Orada Gedüslü Efendi'ye 10 yem, Hacızâde Efendi'ye 5 yem, Sadrazam Kethüdası İbrahim Ağa'ya 10 yem, kâtibi Selim Efendi'ye 1 yem, Cebecibaşı Ali Ağa'ya, Samsoncubaşı Abdi Ağa'ya ve diğer dostlara yetecek kadar birer yem verip bu tertip üzre iki cak yükü arpaları bütün velinimetlerimize dağıttık. Onlar da,

"Evliyâm bize Hızır yetişti" diye sevinçlerinden kölelerimize onar ve yirmişer altın bağışladılar. Adı geçen koyun kebabının birini parça parça edip 20 parçasını 20 adet velinimet efendilerime de gönderdim. Onlar da sevinçlerinden hizmetçilerime bol bol bağışlarda bulundular. Niceleri,

"İşte gidi Evliyâ, gerçekten de böyle yokluk ve kıtlık yerde nice büyüklere at yemleri, koyun kebapları, beyaz ve has peksimetleri dağıttı. Gerçekten Evliyâlığı ispat etti" diye nice dostlarım şakalar ederlermiş.

O gece kefere katanalarının iki baş atını Gedüslü Efendi'ye yüzer guruşa satıp ikisini satmadım. Diğer cakları ve zahireleri saklayıp o gece atlara yine ağır yemler astım. Sabahleyin yine atlara binip her biri birer çeşit güzellikler hasıl etmişler.

O gün Cenâb-ı Allah'a hamd olsun hava güzel olup yine dağlar içinde doğu tarafa 6 saat gidip Polata Kalesi ile Bakvan Dağları eteğinden geçip Lak Kalesi adlı kale de gözüktü. Bu Lak Kalesi daha önce, yukarıda anlatılmıştı. Oradan,

Eski sağlam kale, yani dayanıklı Pespirim Hisarı'nın özellikleri

Niceler Pirespirim derler, bazıları Pespirim derler, ama bozulmuş ve meşhur olan tutulduğundan halk arasında, Nemse ve Macar dilinde Pespirim adıyla bilinen sağlam bir kaledir. 958 (1551) tarihinde Süleyman Han zamanında Hadım Ali Paşa fethedip askeriyle ve kalenin sağlamlığıyla Budin Eyaleti'nde sancak beyi tahtı idi.

Sonra yine Süleyman Han Sigetvar seferine 973 (1566) tarihinde gelirken Tata, Papa ve bu Pirespirim Kalesi'ni kâfir aldığı için Süleyman Han Peçuy altında Budin Veziri Arslan Paşa'yı otağı önünde Pirespirim Kalesi için katletti.

Daha sonra 1002 tarihinde, Muharrem ayında, Aşure gününde Yanık fatihi Sinan Paşa bu kaleyi bilek gücü ile Nemse çasarı elinden fethetmiştir.

Sonra bu kalenin fetih sevinci sebebiyle Sultan III. Murad Han mührü Sinan Paşa'ya verip Yanık Kalesi üzerine serdar etmiştir.

Daha sonra 1006 tarihinde Sultan III. Mehmed Han zamanında kâfirler hile ile Yanık Kalesi'ne ağaç top atıp zafer bulup içine askerini koyduğu sene Papa Kalesi'ni, Tata Kalesi'ni ve bu Pespirim Kalesi'ni alıp hâlen kâfirlerin elinde kalıp imar olmuştur. Hâlâ bu mahalde İslâm askeri bir saat uzakta Bakvan adlı bir derenin kenarında konup dört tarafa karakollar çıkarılması emredildi. Zira bu kalenin katanası gayet bahadır, yiğit ve cesurdurlar. Hatta 6 bin cürd atlısı vardır, derler. Kalesi bir ormanlı dağlar içinde,

.....(2 satır boş).....

Bu kaleye İslâm askeri ulaşıp büyük toplar attı. Ustolni-

Belgrad'ın topları bu Pespirim'de ve Pespirim topları Ustolni-Belgrad'da duyulur. Zira araları 6 mil yakındır. Polata Kalemizle ve Çavka Kalemizle bu kâfirin Pespirim Kaleleri birbirlerine yakın olup sacayağı gibi düşmüştür. Bu menzilde daha önce vezir fermanı ile Vaşvar Kalesi altından Ustolni-Belgrad'a zahire getirmeye giden Hacı Paşa gelip 200 araba yükü zahire, 500 sığır ve diğer şeylerle İslâm askerine Hızır gibi yetişip İslâm ordusu ganimet olup oradan kalkıp giderken,

"Pespirim Kalesi'nin varoşunu *[27a]* İslâm askeri yaktı" diye haber geldi, ardından esir ve ganimet malları vezire gelip inam ve ihsanlar verildi.

Oradan 7 saatte yine doğu tarafa giderken bazı yâranlar ile atbaşı olup sanki Baba Amr'ın ummân-ı kerâmesinden çıkarır gibi heybeden has ve beyaz gülpembe gibi Macar ekmekleri çıkarıp atbaşı gittiğimiz yâranlara verdiğimizde şaşırıp,

"Ayâ bu kıtlıkta bu ekmekleri Evliyâ nerde bulur ki" diye yüzüme aval aval bakarlardı. Bu Hacı Paşa ile gelen zahire arabaları boş kalıp kalan cebehaneleri ve bazı şahi topları bu arabalara yükleyip cebehane ve bazı ağır yükler biraz hafifleyip bu menzilde sürat ile fazlaca yüründü. Zira Leve Kalesi altında daha önce yenilen Sarı Abaza Hüseyin Paşa'dan feryatnameler gelip,

"Elbette efendim Uyvar imdadına yetişesin" haberleri geldi. Bu menzilde süratlice yürünüp oradan,

İslâm seddi Çavka Kalesi menzili

Hâlâ bizim Ustolni-Belgrad Sancağı sınırında subaşılık olup kalesi gökyüzüne doğru uzanmış Tata, Papa, Pespirim ve Senmartin adlı kalelerin serhaddinde olduğu ve özellikleri yukarıda yazılmıştır. Allah koruya, sağlam ve sığınak yeri kaledir.

Bu kalemiz yakınında İslâm askeri konunca Sadrazam'a şenlikler için çok toplar attı. Dizdarı ve neferleri Sadrazam'a gelip hil'atler verilip ihsanlar oldu. Oradan kalkıp yine doğu tarafa 7 saat gidip sarp dağlardan geçip,

Polata Kalesi menzili

Bu da Ustolni-Belgradımız hükmünde bizim kalemiz olup sınır boyunda olduğu yukarıda ayrıntılı olarak yazılmıştır. Neferleri, dizdarı ve diğer ayanları hepsi Sadrazam'a gelip top

şenlikleri edip hil'atler, ihsan ve inamlar aldılar. Bir alay Allah yolunda cihat eden gazi insanlar mutlu ve sevinçli kalelerine gittiler.

Oradan kalkıp yine İslâm askeri ile doğu tarafa 7 saatte,

Began Kalesi menzili

Ustolni-Belgrad'dan akan Şarviz Gölü'nün geçit başında dörtgen şekilli olup bir küçük palanka olduğu yukarıda ayrıntılı olarak yazılmıştır. Ancak şimdi Sadrazam gelip bu kale dibinde konunca kanun üzere top şenlikleri edip kale ağaları ve neferleri Sadrazamdan ihsan ve hil'atler alıp gittiler.

Daha önce Çobaniçse Kalesi altında top ile yaralanan Beksumat (Peksimet) Emini Osman Ağa bu menzilde vefat etti. Sadrazam cenazesini Ustolni-Belgrad'a gönderip orada defnettiler.

Bu menzilde Sadrazam'ın kardeşi Ali Bey hasta olduğundan hava değişimi için Ali Beyi Budin'e gönderildi. Orada âhiret havasını alıp Paşa Sarayı Camii avlusunda Ahmed Bey Türbesi'de defnolundu.

Bu Began Kalesi'nden Ustolni-Belgrad gözüktüğünden divan erbabından başka kim varsa Belgrad'a gidip vezirin otağı çevresinde herkes kanun üzere merkezlerinde kondu. Hakir yine minnetsiz evimiz olan Hacı Paşa'nin sarayında yine Hünkâr Hasekisi Bostancı Hasan Ağa ile konduk. Ama Belgrad kırlarında 7-8 bin çadır, çerge, yüklük ve ağırlıklar ile konaklamış 70-80 bin asker var. Meğer bunlar Raba Nehri seferine yetişemeyenlerden (---) valisi Kambur Mustafa Paşa, eski Defterdar Siyavuş Paşa Hazinedarı Arnavut Hüseyin Paşa (---) (---) Paşa, 27 adet sancakbeyleri ve 70 adet alaybeyleri askerleriyle Belgrad ovasında konmuşlar.

Ertesi gün 1074 (1664) yılının (---) gününde Sadrazam büyük bir alay ile Ustolni-Belgrad'a girerken Belgrad Kalesi öyle top şenlikleri etti ki gökler ve yerler tir tir titreyip barut dumanı göklere yükselince Belgrad Kalesi'nin burçları, bedenleri ve ahşap tabyaları çeşit çeşit filandıra ve alemlerle süslenip bütün hisar erleri bir yaylım tüfenk şenlikleri ile üç nöbet gülbâng-ı Muhammedî çekip bütün ağaları ve tüm ayan-ı kibârlarıyla Sadrazamdan ihsanlar alıp herkes menzillerine gittiler. Bütün Osmanlı askeri "Belgrad-ı behişt-âbâd/Cennet yurdu Belgrad" de-

yip cennete girer gibi girdiler ve askerin elleri bol bol nimete erdiler.

Daha önce buraya gelen Kambur Mustafa Paşa, Hüseyin Paşa, diğer beylerbeyiler, sancakbeyleri ve alaybeyleri Sadrazama vardıklarında Sadrazam:

"Bak-a bre adamlar, saadetlü padişah geçen seneden beri size kapıcıbaşılar gönderip 'Serdar-ı muazzamımla memursunuz' diye haber gideli bir yıldır. Ya şimdi 70-80 bin asker ile niçin Raba seferine *[27b]* gelmeyip böyle ayak süründürüp gezersiz? Biz Raba'da böyle hezimete uğramazdık. Tez cellât, kaldırın şu melun hainleri" deyince tüm ocak halkı, bütün bölük ağaları ve tüm divan haceleri Sadrazamın ayağına düşüp,

"Sultanım, bu seferlik bunları kırmadan ise elbette şimdi ya Leve veya Litre kaleleri kurtarılmasına saadetle gidersiniz. Bunları o kalelerde birer top yoluna koyun. Orada cenk ede ede şehit olsunlar. Yahut kaleleri fethedip suç defterlerine af kalemi çekin" diye yaşlı, genç, ileri gelen, asker herkes rica ettiler. Ricaları kabul olununca adı geçen vezirler Sadrazamın ayak tozuna yüzler sürüp canları yerlerine gelip Sadrazam,

"Tez şu mahalden kalkıp Uyvar altına Hüseyin Paşa'ya yardıma gidin" diye ferman edince hemen o an göç boruları çalıp 3 vezir ve 7 beylerbeyi ile 87 bin asker ile kalkıp Uyvar'a alelacele gitmede.

Daha sonra Sadrazam bu Belgrad'da 10 gün oturak ferman edip bütün yaralıları ve tüm hastaları mahalle mahalle imam ve hatiplere defter ile dağıttılar.

Burada Nemse çasarı tarafından sulh için elçiler gelip reddettiler. Duruma vâkıf olmayan kimseler bu şehre gelince hemen bütün hastaları yemeğe tutuşturdukları gibi bu kadar zamandan beri açlık çekmiş adamlar yemek yemekten ishal oldu ve zahir hastalığına yakalanıp yüzlerce insan öldü.

Nice bin asker Ustolni'ye geldiklerinde sanki ruhsuz beden idiler. Suyu ve havası güzel şehre girince çoğu, ölüye can gelir gibi oldular, gönülleri şenlenip taze hayat buldular. Zira Ustolni'nin halkı gayet garip dostu adamlar olduğundan bütün Osmanlı askerinin zenginine yoksuluna, yaşlısına gencine,

hastasına yaralısına malları, canları ve başlarıyla hizmet edip var güçlerini sarf ettiler. Allah hepsinden razı olsun.

Sadrazam bu kaleyi çepçevre dolaşıp İslâm askerine gölünü temizlettirip kalenin bazı yerlerini tamir ettirdi. Her kalede bir eser bırakmaları gibi burada da 10 günde büyük bir tabya yaptırıp sapsağlam bir kale oldu. Bütün cebehane ve mühimmatları yoklayıp her şeyi yerli yerinde edip bütün neferlere 10 kese zahire bahası verdiler.

Hakir bu sırada Hacı Mustafa Paşa efendimiz sarayında konakladığımdan bizim iki nefer esirlerimizi Mustafa Paşa söyletmiş, öğrenmişler ki Senmartin kaptanı oğludur ve biri kale yüzbaşısıdır. Her birine beşer yüz guruş verdiler. Hakir razı olmayıp,

"Biz Uyvar altında kale kuşatmasında iken Gürcü Mehmed Paşa kethüdasıyla Komaran Kalesi altında kâfir ile cenk edip orada yenildiğimiz gün bir kölem esir oldu. Hâlâ o kölem Komaran'da Ziçişvan adlı ünlü bir kaptanda esirdir. Nice kere kölemin Üstürgonlularla kâğıtları geldi. Benim oğlanıma bedel yüzbaşı veririm, kölemi Ziçişvan'dan kurtarsın ve bu kaptanzâde için 5 bin gümüş riyal isterim. Olursa hoş, olmazsa bunları İstanbul'a götürüp küreğe korum" dedim. Kâfirler,

"Biz Komaranlıya karışmazız. Eğer bizim kalede olaydı, şimdi köleni getirdirdik, ama Komaran serhaddinde alâkamız yoktur" diye söylediklerinde mecburen araya serhad gazileri arabulucu olarak girdiler. Allah'a hamd olsun yüzbaşı kâfiri bin adet talar guruşa ve Senmartin kaptanının oğlunu 5 bin guruşa kesiştiğimizde karşıdan bir yâran, razı olma, işareti etti. Ben de bildim 10 bin guruş eder kâfir idi. Ancak arada Hacı Paşa olduğundan utanıp 5 bin guruşa razı oldum. Keferelerin atlarını, silâhlarını ve diğer ganimet mallarını isteyip atlar için de toplam bin Sivilye guruş verdiler, 7 nefer köleme de 500 guruş verdiler. Toplam 7.700 guruşu alıp esirleri Hacı Mustafa Paşa'ya teslim ettim. O da kâfirleri tekrar zindana koyup hapsetti. Hakir toplam 13 kese guruş kardaşlığım Budin Ağası Ömer Ağa'ya bütün ocak ağaları yanında teslim edip Ömer Ağa Budin'e yollandı.

Hamd ü sena o Allah'a ki Yenikale'den beri ve Raba Neh-

ri seferinden beri bu kadar sıkıntı, azap ve acılar çekmişken Kerim Allah kerem edip nice yere giden mallarıma karşılık, âyette *"Kim bir hasene [salîh amel] ile gelirse ona ondan daha hayırlısı vardır"* (*Kur'ân*, Kasas 84) emri üzere giden mallarıma karşılık Allahu Taâlâ 20 kat ihsanlar edip ve bir gün ah vah dedirmeyip bütün hizmetçilerimle ve nice atlarımla çeşit çeşit ihsanlar edip Ustolni-Belgrad'da yüzümüzü güldürdü.

Gerçekten de *[28a]* bu Ustolni-Belgrad Kalesi bir mübarek kaledir. Her ne zaman bu hisara gelsem elbette bir şey elde ederim. Allah tarafındandır ki Allah'a şükür hemen bu ganimet malının şükranına bir kurban, bu kadar pirinç, bal ve yağ alıp Budin kapısından taşra göl kenarında *merhum* Gazi Süleyman Paşa Türbesi tekkesinde kurbanları edip pilavlar pişirip nice yüz adet fukaralar ve gaziler gelip yediler. Yemekten sonra tekke fukaraları gülbâng-ı Muhammedîler çekip hakire hayır dualar ettiler.

Sonra bu menzilde Hünkâr Hasekisi Hasan Ağa İstanbul tarafına yönelip Raba Suyu bozgunu ve Leve Kalesi altında Hüseyin Paşa yenilgisi, hepsi padişaha yazılıp o an göç boruları çalınıp,

Ustolni-Belgrad'dan Leve ve Litre kaleleri kurtarılmasına gidildiği menzilleri bildirir

Evvelâ Haseki Ağa'ya bu kadar zaman yoldaşlığımız sebebiyle veda yerinde hakire 200 altın verip Der-i Devlet'e gitti. Hakir tüm Belgrad halkı ile ve Hacı Mustafa Paşa efendim ile vedalaşıp Sadrazam da göç davulları çalıp kuzey tarafına doğru 2 saat gidip,

Patka Gölü menzili

Yani Latincede Ördek Gölü demek olur bir küçük âbıhayat göldür, ama gerçekten de ördeği gayet çoktur. Bütün kalabalık asker bu göl etrafında konup yiyip içip eğlendiler. Bu göl kenarında dururken hemen Üstürgon tarafından 40-50 pare balyemez topların atıldığı duyulup derhâl Sadrazam göç boruları çaldırıp bu Patka Gölü kenarından kalkıp 12 saatte kuzeye doğru dağlar, dere ve tepeler, ormanlar ve susuz yerleri geçerken 40-50 kadar adam o şiddetli sıcaklarda susuz helâk olup derdi belâ çekerek,

Dolu gemi gibi ibret verici Üstürgon Kalesi'nin özellikleri

1073 (1663) tarihinde Uyvar gazasına giderken bu Üstürgon Kalesi'nin kaç kere İslâm eline girdiği ve kaç kere kâfirlerin istila ettiği yukarıda yazılıdır. Ancak şimdi Patka Gölü'nde topların sesi duyulup oradan acele ile bu kadar adam susuz çatlayıp gelinmesinin aslı meğer daha önce Ustolni-Belgrad altında Uyvar yardımına giden Kambur Mustafa Paşa ve Hüseyin Paşa gösteriş ve azametleriyle 87 bin asker ile Üstürgon altına vardıklarında kale halkı bu askeri veziriazam sanıp top atmışlar. Top seslerinin işitilmesinin aslı o imiş.

Sonra hemen Sadrazam Üstürgon altında konunca bin pare zahire gemilerini burada bulup 10 gün konaklamak ferman olup bütün İslâm askerine 6 aylık umum zahiresi verilip İslâm ordusu içi öyle bolluk oldu ki tüm hayvanlar ve insanlar taze can buldular.

Sadrazam hemen o gün tekrar Tuna üzerine büyük bir köprü yapılmasını emredince bütün zahire gemileri üzere köprü yapmaya başlandı. Ancak geçmiş senelerde Üstürgon'dan bir top menzili uzak yerde köprü yapılıp Uyvar gazasına gidildi. Fakat şimdi Üstürgon Kalesi altından köprü kurulup karşı tarafda Ciğerdelen Kalesi'ne dayandı, gayet sağlam ve dayanıklı köprü oldu.

Daha önce biz İslâm askeri ile Raba Nehri cenginde iken Nemse kâfirleri Leve Kalesi'ni İslâm elinden alıp ve 3 ay önce aldığı Litre Kalesi'ne asker koyup kalabalık ordu ile gelip Ciğerdelen Kalesi'ni yakar, köprüyü harap eder 10 gün 10 gece Üstürgon Kalesi'ni topa tutar, sonra İslâm askerinin Raba'dan döndüğünü duyup Komaran kalelerine firar ederler.

Sadrazam bu gelişte Üstürgon Kalesi'nin ve Ciğerdelen Kalesi'nin bu şekilde top ile yıkıldığını görüp köprüyü acelece tamamlayıp Üstürgon ve Ciğerdelen Kalesi'ni imaret etmeğe başladığı sırada bu hakir o gün dostlarımızla bazı şeyler alıp Vişigrad Kalesi'ni seyretmeye doğu tarafına 6 saatte gidip,

Grad tacı yurdu, yani sağlam Vişigrad Kalesi'nin özellikleri

Latincede Vişe (---) (---) derler, grad kale demektir. Nemse dilinde ismi (---) (---), Macarcada adı (---) (---) dır, ama halk arasında bozulmuş söylenişiyle Vişigrad derler. Menûçehr

evlâtlarından Grand Ban yapısıdır. Hatta Grand Ban İskender tacını Acem diyarından birlikte getirip bu kale içine saklamıştır. O taç sebebiyle bu kale imar olup büyük şehir olur.

Daha sonra nice kraldan krala geçip sonunda 951 [1544] tarihinde, Sultan Süleyman zamanında Budin Veziri Yahya Paşazâde Mehmed Paşa başına derya gibi asker toplayıp Budin'den *[28b]* balyemez toplar getirip bu kaleyi döve döve yıkıp aşağı kaleyi aman ile fetheder, bütün kâfirler yukarı iç kaleye kapanıp cenge devam ederler.

Sonunda Serdar Mehmed Paşa yukarı kaleye top çekmeye başlayınca kâfirler bu hâli görüp korkularından 10. günde bu kaleyi vere ile verip anahtarları serdara teslim ederler. Kâfirler kaleden çıkarken İskender tacını hisar içinde unutup yine kaleye girip tacı almak isterler. Yeniçeriler kâfirleri yine kaleye komayıp tekrar cenge başlayınca yeniçeriler bütün kâfirleri kılıçtan geçirirler. Kaptanını Serdar Mehmed Paşa yeniçeri elinden güçlükle kurtarıp kale anahtarlarıyla kaptanı saadetlü Süleyman Han'a müjde gönderir. Vişigrad Kalesi bu şekilde fetholup hâlâ Süleyman Han yazımı üzere Budin Eyaleti'nde Üstürgon Sancağı toprağında voyvodalıktır ve Üstürgon niyabetidir. Müftüsü, nakibi ve kethüdayeri yoktur, ama Budin yeniçerisi serdarı, kale dizdarı ve 300 adet hisar eri vardır.

Vişigrad Kalesi'nin şekli

Tuna Nehri kenarında göklere doğru yükselmiş bir kırmızı yalçın kanara heybetli kaya üzerinde beşgen şekilli bir yontma taş, savaş kalesidir. Budin, Eğri, Kanije ve Ustolni-Belgrad ovaları ve serhadlerinde benzeri meğer Şikloş Kalesi ve Üstürgon Kalesi ola, böyle bir sarp ve yüksek bir hisardır. Sanki Tuna Belgrad'ının iç kalesi gibi Tuna kenarında bir burunda yapılmış bir şeddadi sağlam sur ve dayanıklı hoş bir kaledir.

İç kalesinin kuzey tarafa bakan bir küçük kapısı var ki gökyüzüne doğru baş uzatmış kapıdır. Aşağı hisar varoşundan bu kapıya bir okçu ok yetiştirmemişlerdir. Ta bu derece yüksek bir kaledir. Gerçi bir kapıdır, ama üç kat dolama demir kapılardır.

Hisar içinde 70 kadar şindire tahta örtülü evleri, Süleyman Han'ın bir küçük camii, tahıl ambarları, cebehaneleri, 7 adet

sağlam kulesi ve beden dirsekleri vardır. Başka han, hamam ve çarşı pazarları yoktur. Eskinin ustası bu iç kalenin Tuna tarafında sert bir kayayı oyup aşağı Tuna Nehri'ne inecek bir su yolu etmiş ki ibret vericidir. Ama hâlâ suları sarnıçlardır ki yağmur suyundan toplanır. Yine de ileri gelenler her zaman saka beygirleriyle aşağı Tuna'dan taşıyıp içerler.

Bu kale Süleyman Han ile Mihaç'ta cenk eden Lagoş Kral'ın hazinegâhı idi, zira sarp kale olmak ile bütün hazine ve İskender tacı burada durur idi.

Sonra bu kale fetholup İskender tacını bu kaleden kaldırıp Budin Kalesi'ne koyup 3 sene durdu. Taç ilk başta İskender'indir, ondan Enûşirvan'a geçen taca Osmanlı malik olur. Daha sonra Süleyman Han Nemse ile dost olup İskender tacını Nemse çasarına hibe eyleyip Zirin ve Beganoğulları elinden nice yüz pare kaleleri alır. Süleyman Han Sigetvar Kalesi'ni fethederken merhum olur. Hâlâ taç Nemse çasarları elinde kaldı. İnşaallah Gorona tacı şekli yerinde anlatılır.

Vişigrad Varoşu'nun şekli

Aşağı hisarı Tuna kenarında çevresi sarp, sağlam kaledir. Her tabyaları birer çeşit İskender Seddi'dir ve (---) adet kapısı var. Ve 3 Müslüman mahallesi ve 2 adet kefere mahallesi vardır. Tamamı 450 adet bahçeli, geniş, tahta örtülü evlerdir, ama kârgir yapılı haneleri azdır.

Ve (---) adet mihraptır. (---) Camii (---) (---) (---) Geri kalanlar mahalle mescitleridir. 1 medresesi, 3 adet sıbyan mektebi, 2 adet derviş tekkesi, 1 adet misarfir hanı, 1 adet hamamı ve 50 kadar dükkânı vardır.

Bu varoşun etrafı bağ, bahçe ve gül-i gülistandır ve halkı gayet şahbaz, cesur ve yiğitlerdir. Hatta gazileri gemilere binip bu kalenin karşısında İpol Nehri ve Gara Nehri suları içine gemilerle girip ta Leve Kalesi ve Novigrad Kalesi altlarından esir alırlar, bir alay mücahit gazi yiğitleri vardır.

Vişigrad Kalesi şehrengizinin tamamlanması

.....(1,5 satır boş).....

Bu kaleyi de seyredip atlara çul ve oğlanlara Macar kebeleri alıp oradan yine batı tarafa 6 saatte bağlar ve bahçeler içinde gelip tekrar **Üstürgon Kalesi**'ne girdik. O gün Üstürgon köp-

rüsü tamam olup vezir emri ile bütün İslâm askeri karşı tarafa geçti. Yine tüm askere umum zahiresi verilip ol gece orada yatıldı.

Allah'ın hikmeti Şafiî vaktinde bütün İslâm askeri rahat uykusunda iken Tuna Nehri'nde bir top ve tüfenk sesleri duyulunca asker içinden bir Allah Allah sesleri yükselip iki taraftan cenge *[29a]* başladılar. Meğer hileci kâfirler gece ile 12 adet pür-silâh ateşli firkateler ile karanlık gecede gelip İslâm askerlerinin çadırlarını Tuna kenarında toplayıp nice at ve adam öldürüp ve yaralayıp kaçmaya başlarlar. Su akıntısı ile gelmeleri kolay ama su ile baş yukarı çıkmak zor olup bütün kâfirler küreğe girip ribaça vurarak kaçarlarken Allah'ın hikmeti zorlu rüzgâr bu kâfir firkatelerini karşılayıp bir kırat gidemediklerinde hemen Sadrazam Üstürgon kaptanı firkatelerine asker doldurur ve diğer gemileri yine asker ile doldurur. Gemileri karadan insan deryası ipler ile ve atlar ile çekerek gitmede ve yine Üstürgon tarafı karasından Kambur Mustafa Paşa ve Defterdar Hüseyin Paşa şahi toplar ile kâfiri kovmada.

Beri İslâm askeri tarafından Seydî Ahmed Paşazâde Mehmed Paşa askeriyle ve diğer gaziler ile kâfirlere yetişip savaşın başında Seydîzâde Mehmed Paşa bir dar boğazda kâfirlerin önünü aldı. Kâfirler Tuna'dan, Mehmed Paşa karadan cenk ede ede kâfirlerin iki firkatesini alıp kâfirleri suya dökülünce Üstürgon kaptanı de firkateleriyle kâfire yetişti, ol an "Allah Allah" deyip kâfire girişti. Öte taraftan Kambur Paşa ve Hüseyin Paşa, beri taraftan Seydîzâde Mehmed Paşa ve Tuna içre Üstürgon kaptanı, bütün asker yere gelesi kâfirleri Tuna Nehri ortasında ortaya alıp bir anda 12 parça kâfir gemilerini 1.600 kadar kâfirleriyle fethettiler, başaşağı edilmiş haçlı bayraklarıyla gemileri Üstürgon altına getirdiler. Sadrazam huzurunda şenlikler olup paşalara ve Tuna kaptanlarına hil'at-i fâhireler verildi. Gemileri Üstürgon altında limana bağlayıp bütün kâfirleri Üstürgon zindanında hapsetmek ferman olundu.

Ondan sonra, Sadrazam Ciğerdelen Kalesi imaretine Kayseriyeli Dilâver Paşazâde'yi memur edip ardından göç boruları çalınıp Ciğerdelen sahrasından kalkıldı. Geçen sene kırdığımız kâfir leşleri içinden İslâm askeri geçerken gördük ki bütün

leşler kuruyup iskelet olmuş, bütün derileri kemiklerine yapışmış, çakıl taşı gibi Ciğerdelen ovasında dizin dizin, sürü sürü olup yatarlar. Merhum Kadızâde İbrahim Paşa ile kâfire sekiz hov edip kâfirleri kırdığımız savaş meydanına vardık, orada da kâfir leşleri tepe tepe, yığın yığın olup yatarlardı. Ama bir yıldan beri bunları ne kurt, ne kuş ve ne böcekler yemeyip hemen bunlar da iskelet olarak kalmışlar. Ölen atlarımızı bir yere yığmıştık, onlar da taptaze durur gibi dururlardı. Bütün şehit olan dostlarımızı bir yere defnetmiştik, onları da ziyaret edip ruhları için bir Yâsin-i şerif okuyup sevabını ruhlarına bağışladık. Oradan 6 saatte,

Babya Gölü menzili

Geçen sene konulup bir küçük göl olduğu yukarıda anlatılmıştır. Oradan 5 saatte,

Uyvar Kalesi menziline varırken Abaza Hüseyin Paşa ve Uyvar Paşası Kurd Paşa, Sadrazam'ı karşılamaya çıktı, Uyvar Kalesi o kadar top şenlikleri etti ki diller ile anlatılmaz. Uyvar halkı İslâm askerlerini görünce taze can buldular.

4 bin araba yükü zahireyi Uyvar eminine teslim edip mahzene koydular. Yine arabalar bir kere daha Üstürgon'dan zahire getirmeye gittiler ve ertesi gün yine o kadar tahılı Uyvar Kalesi'ne getirdiler. Meğer kıtlıktan Uyvar halkının hâlleri perişan olmuş imiş.

Hemen tedbirli Sadrazam bütün İslâm askerinin develeri, katarları ve arabalarını tekrar Üstürgon Kalesi'ne gönderdi. Toplam üç sefer Üstürgon'dan zahireler taşıyıp Uyvar ganimet oldu. Üç sefer de bütün develer, katırlar ve seyishaneler ile odun taşıtıp odunlar Uyvar'ın içinde ve dışında dağlar gibi yığıldı.

Neve Kalesi ve Litre Kalesi seferi görüşmesini bildirir

Herkesin ortak görüşüyle bu iki kaleyi kâfirlerden tekrar almak için sefer mühimmatı görülüp cebehaneler ve 40 adet balyemezler hazır olup sabahleyin Sadrazam Litre Kalesi'ne ve Hüseyin Paşaların ikisi ile Kaplan Paşa da Leve Kalesi üzere hazır oldu. Tuğlar gitmek üzere iken hemen sabahleyin 1074 senesi Saferinin 29. günü [2 Ekim 1663] Nemse çasarı tarafından, İslâm ordusu içinde sanki hazır imiş gibi, kâfirlerin üçüncü de-

fada yine elçileri gelip candan gönülden barış isteyip çasardan mektuplar ve ricanameler getirdi. Sadrazam divanında ricacı mektupları okundu,

"El-aman ey güzide-i Âl-i Osman, elim memleketim harap olup Alman diyarına kadar mamur ülkem kalmadı. Her ne muradınız var ise sulhu öylece kabul edeyim" diye bol bol yalvarmış ve,

"Üç seneden beri haracımı ve hediyelerimi *[29b]* padişahıma vereyim" diye ahd-i amanlar yazıp bir vakar sahibi, söz ustası bir tedbirli kâfiri rehin göndermiş ve Litre Kalesi'ni alan başpapazları İsa yeminli kâğıtlar göndermiş.

Sonra bütün İslâm ordusunun seçkinleri yine bir yere gelip danışıp görüşüp "Leve Kalesi'ni ve Litre Kalesi'ni yine bize verin" denildiğinde uyanık kâfir,

"Vallahi o iki kaleler bizim dinimizin ulusu başpapazımızın haslarıdır. Onların yerine size iki üç kale verelim, hemen sizinle tek sulh edelim. Biri Seçan Kalesi, biri Hollok Kalesi ve biri bu Buyak Kales'ni verelim, bunları mamur edin ve içlerine bolca askerinizi koyun" dediler.

Nice çeşit tartışmalardan sonra mecburen Leve Kalesi ve Litre Kalesi yerine Seçan Kalesi, Germat Kalesi, Diregel Kalesi, Hollok Kalesi ve Buyak Kalesi, bu 5 adet seçkin ve dayanıklı kaleleri, daha önce Tatar Hanzâde, Kaplan Paşa ve Eğri Veziri Filibeli Pirinççi Mehmed Paşa fethedip boş kalmış idi. Sonunda Sadrazam'ın ve herkesin hüsn-i rızalarıyla bu 5 adet kale Leve ve Litre kalelerine bedel alınıp kabul olundu. Ancak bir şartla ki o da, Uyvar Kalesi fethi senesinde yağmalayıp yaktığımız 34 pare kale ve Kanije yılı Yenikale altında yakılıp yağmalanan 32 pare kalelerdir,

"Bu toplam 66 adet kaleleriniz ki yakmışızdır, onlar yapılmayıp boş harap, yerde yatsın ve imar etmeyesiz" denildiğinde kâfirin elçisi,

"Öyle olsun" diye sulhu kabul etti. Elçi de birkaç şey rica etti.

"Evvelâ bizim Vak Suyu kenarında Pojon toprağımızda Geceb-Uyvar adında bir geçit kalesi yapalım, rıza verin" dedi. Sadrazam Uyvarlıdan ve Üstürgonludan sorup,

"Mahzuru var mıdır?"

"Bizim toprağımızda değildir, ola" deyince tüm serhadli,

"Hayır kendilerinin Pojon toprağındır" dediler. Sadrazam buyurdular ki,

"Keşf olunup kendi topraklarında ise ona diyecek yoktur, yapsınlar" diye keşfe adam gitti. O gün kendi topraklarında olduğu haberi geldi ve izin verildi.

Ve yine elçi rica etti ki,

"Erdel Vilâyeti'nde Varat Kalenize yakın Sekelhit adlı bir kale vardır. Her zaman orada bizim Nemse ve Macar katanaları toplanıp sizin Varat'ı ve Yanova'nızın etraflarını vururlar, bir gün sulha aykırı iş ederler, yine sulhumuz bozulur. Hemen o Sekelhit Kalesi'ni yıkalım" diye elçi rica edince hemen serhadliler,

"Makul, makul"ü basıverdiler.

Hemen bu kemter kulun kararı kalmayıp bu kadar divanda,

"Sulha aykırı iş olur korkarız diye suret-i haktan görünüp öyle bir sağlam kaleyi yıkmak isterler. Zira bizim Varat Kalemiz yakınındadır, belkim onu da fethedeyiz ve Orta Macar'ı ve Erdel Vilâyeti'ni o Sekelhit sebebiyle elimize alayız diye kâfirler bu düşünceyle sulh arasında bu Seykel Kalesi'ni yıktırmak ister" deyince hemen Sadrazam,

"Âferim Evliyâm, berhordar ol, o kale Erdel'indir, sizin olsa yıkın der idim, ama o dursun" diye Sadrazam Sekelhit Kalesi'nin yıkılmasına izin vermeyip kaldı. Hemen yine elçi:

"Bizim ve sizin, iki taraftan elçilerimiz ve elçileriniz muazzez ve mükerrem varsın gelsin, bizden ve sizden elli adamdan fazla çeteci ve poturacılar çıkmasın, bizim ve sizin askeriniz kalelerimize ve kalelerinize top çekilmesin, her sene dostluk mektupları ve hediyelerimizi padişaha gönderelim" dedi.

Hep bu ricaları kabul olup elçi tam 40 yıllık sulh isteyince veziriazam bu sulha razı olmayıp:

"Ya biz sizinle kırk sulh edip ya kiminle Âl-i Osman cenk etsin," deyip elçiyi kırk sulh sözü için kovdu.

Hele Veziriazam güçlükle 22 yıla 22 madde onların ricası ve 22 madde Osmanlı'nın ricası, yukarıda kararlaştırılan mad-

deler gibi iki taraftan 22 yıla ve 22 maddeye sulh kabul olundu. İlkbaharda kâfirlerin büyükelçisi padişaha çıkıp ertelenmemek şartıyla âlem padişahına bu 5 adet kalelerin anahtarlarıyla Sadrazam telhisi gidip elçi Sadrazam yanında rehin kaldı. Sadrazam tarafından Canpoladlı Bekrî Hasan Ağa çasara elçi ulak gitmeye hazır olup Uyvar'ın bazı mühimmat ve bazı levazımatlarını görünceye kadar 20 günde Sadrazamın telhisi vardı. Gelen hatt-ı şerifte saadetli padişah öyle yazmış ki,

"Yüce atam Süleyman Han sulhundan fazla haraç *[30a]* verirse ve Uyvar Kalemden, Kanije Kalemden ve Çavka Kalemden içeri ta Raba Nehri'ne kadar on ikişer saat yer hudut verirse sulhum sulhtur ve illâ yok derse evvelbaharda derya gibi ordumla kalkıp Alman dağlarında av kuş avlayıp elini vilâyetini harap edip Yanık Kalesi'ni muhasara edip ta Beç'e ve Prag'a kadar üstüne asker çekerim, vaktine hazır olsun" diye gelen ferman elçi huzurunda okununca akıllı elçi,

"Baş üstüne Rum padişahı ne ki murad edindi daha fazla harac ve daha fazla hudut verelim, hemen dostluk edelim" deyip gelen mektubu Canpoladlı Hasan Ağa'ya verip o da Pojon Kalesi üzerinden çasarın Beç Kalesi'ne varıp mektubu krala verdi. O da "Duydum ve uydum" diye Sadrazam'a 3 günde mektupları gelip Sadrazam sevindi.

Uyvar Kalesi altında rehin elçi ile Belgrad'a dönülen konakları bildirir

Uyvar Kalesi altından bütün İslâm ordusu ile kalkıldığında Uyvar Kalesi "Varın sıhhatle" diye çok top şenlikleri edip kâfirin elçisi hayretler içinde kalıp Uyvar'dan kıbleye doğru 6 saatte,

Babya Gölü kenarı menzili

Oradan kalktık. Bu mahalde Sadrazam bir incelik edip kâfirin rehin elçisini geçen sene kırdığımız kâfirlerin leşleri içinden geçirdi. Elçi bu kadar bin ölünün çakıl taşı gibi yattığını görünce göğsüne eliyle haç eder işareti edip gözlerinden sicim gibi kanlı yaşlar aktı. Oradan,

Üstürgon [Estergon] Kalesi menzili

Köprü üzerinden Sadrazam geçtikten sonra elçi geçerken Üstürgon Kalesi, altından üstünden ol kadar top şenlikleri etti

ki kale döven topların sesleri uzaklara doğru yayılınca elçi parmaklarını ısırıp,

"İşte Osmanlı iki kaleye maliktir, biri Budin biri bu Üstürgon'dur" deyip bir iç yakıcı ah çekti. Oradan 6 saatte,

Kızılhisar Kalesi menzili, oradan 4 saatte,

Budin Kalesi: 932 (1526) yılında fetholup yine Yanoş Kral'a bağışlandığı yukarıda yazılıdır. Bu menzilde Can Arslan Paşa, Leve Kalesi'ni kâfire veren Çatrapatra Ali Paşa, Leve Yeniçeri Ağası Halil Ağa ve Erdel krallığına tâlip Halil Gabor kefere Budin altında katledilip Erdel Kralı Abobi Mihal vezir fermanı ile Erdel diyarına gittiler. Burada da Budin, Peşte, Gers-İlyas ve Baruthane kaleleri elçiye rağmen üç nöbet top şenlikleri, pak ve silâhlı derya gibi asker alayları göstermişlerdir ki anlatılmaz.

Oradan kalkıp 2 saatte **Hamza Bey Kalesi menzili** ve 2 saatte **Erçin Kalesi**'ni geçip 4 saatte **Penteli Kalesi,** bu menzilde Veziriazam'ın bir sekbanı yine bir sekbanın bir kölesini ayartıp kaçtı. Yakalanınca yolsuz olduğu için köleyi çalan herifi bir ağaca iyice sarıp kurşuna tuttular ve pis götlek oğlanı kasap gibi parça parça ettiler.

Bu mahalde Koca Gürcü Mehmed Paşa'ya Budin Eyaleti verilip Budin'e döndü.

Oradan 3 saatte **Cankurtaran menzili**ni geçip 5 saatte **Fötvar Kalesi,** oradan 5 saatte **Pahşa Kalesi,** oradan 4 saatte **Yeni Palanka Kalesi**'ni geçip 10 saatte **Segsar Kalesi,** oradan 4 saatte **Bat Ösek Kalesi,** oradan 5 saatte **Seçoy Kalesi,** 9 saatte geçip 8 saatte **Mihaç Kalesi,** oradan 8 saatte **Birnivar Kalesi,** oradan 5 saatte **Darda Kalesi**'ni geçip bir saatte **Büyük Ösek Kalesi.** Bunda Kasım ulûfesi elçinin gözü önünde verilip kâfir hayret içinde kaldı. Yine o an elçiye ve Tatar Hanzâde'ye büyük ziyafetler olup Ahmed Giray Sultan'a Sombor Vilâyetinde kışlasına gitmek ferman olundu. Bütün vezirler, vekiller, beylerbeyiler, sancakbeyleri ve bütün ocak halkına kışlalar verilip gittiklerinde ancak Sadrazam divan erbabı, yeniçeri, topçu ve cebeci ocağı askeriyle ve kendinin 8 bin askeriyle kaldı. Sonra Ösek'ten kalkıp 5 saatte **Val Kalesi** altında konuldu.

Titel (?) kenarında dört köşe bir palanka ve içinde bir eski kilise olup 4 mil kuşatır bir küçük gölü ve çeşit çeşit balıkla-

rı vardır. Bu gölün genişliği 3 mil olup Tuna'dan toplanma âbıhayat göl olduğu yukarıda ayrıntılı olarak yazılmıştır ki tekrara gerek yoktur. Oradan 5 saatte,

Vulkovar Kalesi: Yine Hindî Baba Tekkesi'nde fukaraya bir kurban edip ziyaret ettik.

Oradan 5 saatte **Sotin Kalesi**'ni geçip 3 saatte **Tovarnik Kalesi**, oradan 3 saatte mamur **Mitroviçse Kasabası**, oradan 5 saatte **Voyka Köyü**, oradan 5 saatte cihat yurdu **Belgrad**'a büyük bir alay ile girerken Tuna kenarındaki kulelerden sektirme toplar ve yukarı kaleden balyemez toplar atılıp pek çok şenlikler olup herkes konaklarında konup tam 4 ay yiyip içip eğlendik.

Daha sonra 1075 yılı Ramazanının [17 Nisan 1665] bayram gününde Der-i Devlet tarafından Rumeli Eyaleti pâyesiyle elçi Kara Mehmed Paşa bir zengin, ihtişamlı kimse, Nemse çasarına elçi gitmek için name-i hümâyûn ile Belgrad'da Sadrazam'a alayıyla gelip buluşunca Sadrazam,

"Bak-a paşa, sen bu kıyâfetinle Alman kralına elçi mi gitsen gerek. Tez kapunu, *[30b]* tabilerini ve adamlarını mükellef ve mükemmel edip Yenikale altında ölen Kıbleli Paşa'nin, Raba Nehri'nde şehit olan İsmail Paşa ve Yeniçeri Ağası Salih Paşa'nın, Budin'de ölen Serdar Ali Paşa'nin, Budin'de katlolunan Can Arslan Paşa ve Çatrapatra Ali Paşa'nin, diğer beyler, beylerbeyilerin kalan eşyalarından silâhları, zırh-ı zirehkülâhları, cebehane, altın ve gümüş kap kacakları, mükellef çerge ve otaklarını mîrîden satın alıp padişah onurunu yerine getirip Nemse kralı vilâyetine muhteşem donanımınla gidip 400-500 kese harcamaktan korkmayasın. Yine sana Cenâb-ı Allah onun kat kat karşılığını verir. Askerin içinde her sınıftan pak, temiz ve becerikli ağalar götür. Sen bostancı ocağında yetiştiğinden Nemse sınır boylarının durumunu bilmezsin. Hâlâ bizim yanımızda Melek Ahmed Paşalı Evliyâ derler, bir âlem seyyâhı ve insan dostu kimsedir, onu da götür. Zira o serhadlerin durumunu o kimse pek bilir, onu da götür ve basiret üzere olup hemen hazırlığını gör" diye Sadrazam elçi paşaya bu şekilde pek çok uyarı ve nasihatlerde bulundu. Hemen ertesi gün elçi paşa Hacı İshak Ağa ve Sadrazam Kethüdası İbrahim Ağa ile danışıp Sadrazam'ın fermanı üzere şehit olan vezirlerin eş-

yalarından 370 keselik âlet, edevat, silâh ve eşya aldı ki anlatılmaz. O gün Sadrazam hakiri huzuruna çağırıp,

"Evliyâm, bugünkü gün sen lazım oldun. Elçi paşa ile Nemse kralına gidersin. Tez hazır ol" deyince "Emrin başüstüne" deyip bir kese guruş harcırah, bir samur kürk, iki at, bir köle ve Eğri yeniçerisi ağasının mukarreri emrini ve Eğri Paşası Mehmed Paşa mukarreri emirlerini ihsan edip,

"Eğri'den Budin'de elçi paşaya yetişip Nemse'ye birlikte git" dedi. Elini öpüp dışarı çıktım, İbrahim Kethüda efendimizin de elini öptüm.

"Evliyâm, işte Beç Vilâyeti'ni görmedin, tekmil-i seyahat edersin, ama şu bizim Halhalî Derviş Ahmed'i bile götür" deyince,

"Sultanım, gideceğimiz yer kâfiristandır. Derviş Ahmed ise bir harabâtî candır. Olmaya ki kâfiristanda bir sarhoşluk edip elçi paşamızın adına bir kötülük getire" dediğimde,

"Âferin Evliyâm, iyi dedin. Hemen gidi âşık öyle bir çirkin davranışta bulunursa, kes yakasını al başından sikkesini. Bir iyice azarlayıp zabt u rabt ile hemen Derviş Ahmed'i ve Baba Türabî'yi bile götür" dedi.

"N'ola, dedim. Devlet sahibinden Eğri ağalığı ve paşa mukarrerin alıp bu kadar ihsanlar etti" dediğimde hemen İbrahim Kethüda efendimiz samur kafası kürküyle birer kat elbise, pürsilâhıyla bir at ve bir sanatlı namusiyeli çadır, yüz altın ve diğer bakır kap kacaklar ile Eğri ağalarına ve paşasına,

"Evliyâmın gönlünü hoş tutmaya gayret edesiniz" diye tembihli mektuplar yazıp İbrahim Kethüda efendimizin kâtibi Selim Efendi, Haylî Çelebi, Kapucular Kethüdası Köse İbrahim Ağa, Ordu Mollası Ünsî Efendi, Sadrazamın kardeşi Mustafa Bey efendim, Çavuşbaşı Mahmud Ağa ve Defterdar Ahmed Paşa efendilerimiz "Evliyâm Beç'e gider" diye her biri birer hediyeler ve çeşit çeşit eşyalar ihsan edip bir mükellef ve mükemmel adam oldum, *Allah'a şükür ve hamd olsun.*

Yine o gün elçi paşa hakiri çağırıp tembihledi:

"Evliyâ Çelebi, benimle Nemse çasarına gitmeye hazır ol" deyip hakire masraf için bir kese verdi ve kölelerimin yedisine de ellişer adet riyâl guruş verdi. Hakir,

"Sultanım, devletlinin fermanıyla Eğri'ye gidip size Eğri serhaddinde iş görmüş adamlar getirip Budin'de buluşuruz" deyip el öptükten sonra bütün ileri gelen efendilerimizle buluşup kamusuyla "Beç'e gideriz" diye vedalaşıp ve nice ihsanlarını inamlarını alıp bismillah ile,

Belgrad'dan Eğri Vilâyeti'ne, oradan Ungurus Vilâyetinde Nemse kralına gittiğimiz konakları bildirir

1075 [1665] bayramının dördüncü günü 4 hizmetçimle yola çıkıp diğer hizmetçilerimi ve kılavuzlarımı ağırlığımla elçi paşa yanında koyup 6 adet menzil beygirleriyle Belgrad'dan Sava Nehri'ni geçip *Allah'a tevekkül ettim* deyip,

Voyka Köyü menzili: Oradan Mitroviçse Kasabası yolunu sol tarafta bırakıp sağ tarafta yıldız rüzgârı tarafına 7 saat Sirem Ovası içinde gidip,

İrik Kasabası'nın özellikleri

Sirem Sancağı toprağında voyvodalıktır ve 150 akçe kadılıktır. Bu güzel kasabanın yıldız tarafı bayırlardır, kıble tarafı Sirem Ovası'nda sayısız bağları ve bahçeleri olan yerdir. Ve 6 mahalledir ve 2 bin kadar tahta örtülü geniş evlerdir. Ve (---) adet mihraptır, (---) Camii (---) Camii (---). Geri kalanları (---) adet mahalle mescitleridir. Ve 1 medresesi, 2 adet derviş tekkesi, 3 adet sıbyan mektebi, 1 adet hamamı ve 1 adet tüccar hanı vardır ki bu han ve hamam Vaiz Abdi Efendi'nin hayratlarıdır. Ve 70 adet oraya yetecek kadar dükkânları vardır ve halkı gayet garip dostu insanlardır. *[31a]* Halkı ticaretle geçinip sofraları meydanda, fukara dostu kimselerdir.

Oradan kalkıp dağlar eteğinde mamur köyler geçip 6 saatte ovalar içinde gidip,

Gırgoviçse Kasabası'nın özellikleri

(---) (---) de Sirem Sancağı toprağında voyvodalıktır. Kazası (---) (---) sipah kethüdayeri, yeniçeri serdarı (---) yıldız rüzgârı tarafı bayırlı, çayırlı, bağlı ve bahçeli yerlerdir. Kıble tarafı ovalardır. 7 Müslüman mahallesi ve 3 adet de kefere mahallesi vardır. Ve toplam 2 bin adet tek katlı ve iki katlı tahta örtülü geniş ve hoş evleri vardır.

Ve (---) adet mihraptır. Evvelâ çarşı içinde (---) Camii (---) (---) (---) ve (---) adet mahalle mescitleridir, ama cemaatleri çok-

tur. Ve 2 medresesi, 3 adet sıbyan mektebi, 1 adet derviş tekkesi, (---) hamamı, (---) adet tüccar hanı ve (---) adet esnaf dükkânı vardır.

.....(1 satır boş).....

Bütün halkı *"Kazanarı Allah sever"* deyip ticaret ile geçinir. Dindar, hâl sahibi kimseleri çoktur. Receb Efendi cümleden müttakî, garip dostu, hanedan sahibi adamdır.

Oradan (---) saat Furuşka Dağları eteğince gidip,

Furuşka İrem Bağı Kasabası'nın anlatılması

(---) (---) da Sirem Sancağı toprağında voyvodalıktır. Kazası (---) (---) serdarı, kethüdayeri ve ayanı vardır. İmâristanı Furuşka Yaylası dibinde lodos tarafı Mitroviçse Kasabası ovasıdır ve dört tarafı bağlardır. Hatta bağları bir burun gibi ileri çıkmış Furuşka Dağları baştanbaşa bağlar olmak ile ta Belgrad'dan Furuşka bağlarının dağları görünür. Toplam 24 bin adet öşür verir bağları, dağları tutmuştur. Şehrinin bütün imaretleri (---) adet Müslüman mahallesi ve 4 kâfir mahallesi vardır. Ve toplam (---) adet tahta örtülü geniş ve mamur haneleri vardır ve ikişer kanatlı porta kapıları vardır. Ve (---) adet mihraptır. (---) Camii,

.....(1 satır boş).....

Ve (---) adet mahalle mescitleri, 2 medresesi, 3 adet sıbyan mektebi, 2 adet derviş tekkesi, (---) adet hamamı, (---) adet bezirgân hanı ve (---) adet çarşı pazarı vardır. (---) (---) (---)

Furuşka Kasabası'nın şehrengizi

Bütün halkı bağbandır ve nicesi tüccar, ziyaretçi ve garip kimselerin dostlarıdır. Suyu ve havası gayet hoş olduğundan mahbûbeleri beğenilir. Bu Sirem Sancağı'nda Nemse Kasabası, Mitroviçse Kasabası ve bu Furuşka Kasabası gayet bolluk ve mamur beldelerdir.

Beğenilenlerinden, Furuşka üzümü güneşe karşı yetiştiğinden lezzetli, sulu ve yemesi hoştur. Ve beyaz balı ve vişnesi meşhurdur. (---) (---) (---)

Oradan kuzey tarafına gidip Furuşka Yaylası'nı aşıp 7 saatte,

Güvenli yer, yani sağlam İslankamin Kalesi'nin özellikleri

Belgrad krallarının yapısıdır. Latincede (---) (---) Taş Kalesi demektir. 927 tarihinde Süleyman Han cennet yurdu Belgrad'ı

fethettiği sene Bosna Sancağı Beyi Yahya Paşazâde Küçük Balı Bey 7 sancak asker ile bu kaleyi kuşatıp bir gece kâfir kaçınca kaleyi ele geçirir. İçine gereği gibi asker koyup anahtarlarını Süleyman Han'a gönderirler. Hâlâ Sirem Sancağı toprağında Budin kulunun iltizamında eminliktir. Ve İrik Kazası niyabetidir.

Kalesinin şekli: Büyük Tuna Nehri kenarında dörtgen şekilli uzunlamasına yapılmış şeddadi, sağlam set, dayanıklı kaledir. Ve (---) adet kapısı var (---) ve (---) adet mahalledir. Ve (---) adet tahta örtülü bakımlı ve şenlikli, tek ve iki katlı donanımlı ve mükemmel evlerdir. (---) (---)

Ve (---) adet mihrap camilerdir. (---) (---) (---) geri kalanı (---) mahalle mescitleridir. Ve (---) adet medresesi, (---) adet sıbyan mektebi, (---) adet derviş tekkesi, (---) hamamı ve (---) gelen gidenler için hanı vardır, ama kervansarayı yoktur. Ve (---) adet dükkânı vardır. (---) (---) (---) *[31b]*

İslankamin şehrinin külliyatının tamamlanması

Bu kalenin Tuna karşısında Tise Nehri'nin Tuna Nehri'ne karıştığı mahalde Titel Kalesi gözükür.

.....(2 satır boş).....

Oradan,

Karlofça Kalesi'nin özellikleri

Latincede (---) (---) demektir. Yapıcısı Ungurus krallarındandır. 927 [1521] tarihinde Süleyman Han zamanında bu da Yahya Paşazâde Küçük Balı Bey fethidir, ama gayet sağlam kale iken fetihten sonra yer yer yıkılıp palanka hisar olmuştur. Bu da Tuna kenarında Sirem Sancağı toprağında Budin aklâmı eminliktir ve haracı ve pazar bâcı tamamen Budin kulu tarafından zapt olunur. Ve Varadin Kazası niyabetidir. Kethüdayeri, Budin yeniçerisi serdarı, kalenin dizdarı ve 50 adet hisar eri vardır, başka hâkimleri yoktur. (---) adet Müslüman mahallesi ve 3 kefere mahallesi vardır. Ve toplam (---) adet tek ve iki katlı, baştanbaşa şindire tahta örtülü, geniş, bakımlı, süslü ve donanımlı evleri vardır, ama makbul evleri Tuna Nehri'ne bakar olanlardır. Ve toplam (---) adet mihraptır. Evvelâ çarşı içinde

.....(1 satır boş).....

Geri kalanlar (---) adet mahalle mescitleridir, ama cemaatleri çoktur, zira halkı musallî ve bender iskele olmak ile camilerinin cemaatleri çok boldur. 3 adet medresesi ve (---) adet sıbyan mektebi vardır, ama oğlanları hovardadır. Ve (---) adet derviş konukevleri, tekkeleri var ama Mevlevîhanesi yoktur. Ve (---) adet hamamı, (---) adet tüccar hanı ve (---) adet esnaf dükkânı vardır.

.....(1,5 satır boş).....

Karlofça şehrinin şehrengizi

Bu şehrin bağ ve bahçesi gayet çoktur. Ekmeği ve eriği gayet meşhurdur. Halkı hep yine Boşnaktır, ama hacıları ve tacirleri gayet çoktur. Bu şehrin karşı Tuna aşırısı Segedin Sancağı toprağında Kobila Kalesi görünür.

.....(1,5 satır boş).....

Bu şehirden kalkıp dağlar, bağlar, mamur köyler, süslü çemenzar ovalar ve âbıhayat sular geçerek batı tarafa Tuna kenarınca 3 saatte,

Budin seddi kilidi, yani ibretlik Petri Varadin Kalesi'nin özellikleri

932 yılı Recebinde [Nisan 1526] bizzat Süleyman Han Mihaç taburu gazasına gider.

"Bu Varadin Kalesi'ni fethetmeden geride bırakıp ileri gitmek makul değildir" diye Veziriazam Makbul iken Maktul İbrahim Paşa'yı serdar-ı muazzam edip Anadolu Veziri Behram Paşa, İkinci Vezir Mustafa Paşa, Üçüncü Vezir Ayas Paşa, 48 oda yeniçeri, 10 oda topçu, 10 oda cebeci ve 4 aşağı bölük sipahileriyle serdar menzilleri katlayıp yolları geçerek Varadin Kalesi'ni 932 Şevval'inde [Temmuz 1526] kuşatmaya başlar. 7 gün 7 gece büyük çarpışmalar olup, kale kaptanı olan Tomori Pal adlı dinsiz 100 bin askeri karşı Tuna'dan beri gemilerle kaleye imdat geçirip cenk ede ede bütün kâfirleri kaleye koyup henüz cenge başlarlar.

Daha önce İslankamin Kalesi fethinde kılıçtan kurtulan melunlar, sapık ve dinsizler tüm bu Varadin Kalesi'ne kapanıp İslâm askeri üzere 7 gün 70 kere kaleden taşra çıkıp metrisler basıp nice bin İslâm askerini esir ederler, nice bin gaziyi yaralarlar ve binlercesini kılıç yemi ederler. Kısacası 3 ayda yeniçeri

ocağından 7 adet kethüda bey, 3 yeniçeri ağası, 3 vezir ve nice bin İslâm askeri şehit olup kale fethedilemez. Bu haber padişah tarafından duyulunca alelacele gelip İlok Kalesi altında konar, oradan Varadin Kalesi altında çadırlarını kurup,

"Dahi bu ateşe yanası Varadin fetholmadı mı?" deyince Allah'ın emriyle iç kalede barut hazinesine ateş isabet edip nice bin kâfir havaya uçup kalenin duvarları yer yer yıkılıp durur, ama kâfirlerin çokluğundan *[32a]* ve kalenin sağlamlığından İslâm askeri yanına varamazlar.

Hemen Süleyman Han 12 bin adet serdengeçti gaziler yazıp ve 800 pare Tuna gemilerine ve firkatelerine Süleyman Reis'i serdar edip önce kâfirlerin karşı taraftan kaleye yardım getiren 300 pare gemilerini fetheder, serdarları olan Paturi adlı kaptanını esir düşürüp 10 bin kadar kâfir esir olunca hemen kale içinde olan kâfirler Süleyman Han'ın geldiği günün yedinci gününde "El-aman ey Süleyman Han" deyip kaleyi vere ile verirler. Karşı Segedin taraflarına çıplak ve silâhsız aman ile kâfirleri geçirip Segedin Ovası'na it gibi dinsiz kâfirler gittiler. Tüm yeniçeri kethüdalarını, yeniçeri ağalarını, şehit olan vezirleri ve bütün şehitleri Süleyman Han defnettirip kalenin bütün levazımlarını, mühimmatlarını ve meremmatlarını görüp kalenin yönetimini Sirem paşasının hassı etti.

150 akçe pâyesiyle kadılıktır. Aşağı dizdar, yukarı dizdar ve 2 bin hisar eri, yeniçeri serdarı, kethüdayeri, emini, muhtesibi, bâcdarı ve şehir kethüdası tayin edip kalenin bütün cebehanesini yerli yerine koyup Serdar İbrahim Paşa'yı İlok Kalesi fethine gönderdi. Kendileri bizzat saadetle derya gibi askeri alıp Mihaç gazasına giderler.

Varadin Kalesi Tuna Nehri kenarında iç kalesi gökyüzüne doğru uzanmış bir yüksek tepe üzerinde altıgen şeklinde, bir şeddadi sarp eski bir kaledir. Macar tarihçileri İskender-i Rumî zamanında yapılmıştır diye yazmışlar. 7 büyük kulesi var, düzgün duvarlara sahiptir. (---) tarafına bir kapısı var ve hisar içinde 200 tahta örtülü bahçesiz daracık evleri vardır. Süleyman Han Camii, cebehanesi ve tahıl ambarları,

.....(1 satır boş).....

Hendeği (---) kıble tarafı tamamen dağlardır ve üzerleri

baştanbaşa bağlardır. Bu kalenin bağlar tarafından korkusu olduğundan o tarafı gayet sağlam yapılıp otuzar ayak kalın duvardır. Kesme kayadan derin hendekleri vardır ki bu taraftan bu kaleye asla lağım ve metris kâr etmez. Ve bu kalenin çepçevre büyüklüğü (---) adımdır.

.....(1 satır boş).....

Varadin Kalesi'nin Aşağı Varoşu

Tuna Nehri kenarında (---) adet Müslüman mahallesi ve 5 adet kâfir mahallesi vardır. Hepsi baştanbaşa tahta örtülü (---) adet tek ve iki katlı yer yer bahçelice evlerdir. (---) (---)

Ve (---) adet camii vardır. (---) (---) (---) Ve (---) adet mahalle mescitleri ve 3 adet medresesi vardır. Bu şehirde ulemâya pek rağbet ederler, zira ulemâ yoktur. Genellikle tüccar ve gemicilerdir. Ve 4 adet ciğer köşeleri sıbyanların okuduğu mektebi, (---) abdâl dervişlerin tekkesi, (---) adet hamamı ve (---) adet tüccar hanı vardır, ama bunlardan iskele başındaki hanı mükellefdir. Ve (---) adet sultan çarşısıdır, ama bedesten yoktur, ancak yine her diyarın bütün değerli eşyaları bol bol bulunur. (---)

.....(1 satır boş).....

Varadin şehrengizinin tamamlanması

Bağı ve bahçesi çoktur. Havası gayet hoştur. Mahbûbu ve mahbûbesi meşhurdur. Tuna'nın karşı tarafı Segedin Sancağı toprağında Kobila Kalesi güzelce görünür.

.....(1,5 satır boş).....

Bu Varadin'den Tuna kenarınca yukarı tarafa bayırlı, bağlı ve bahçeli köyler geçerek ve âbıhayat suları içerek tam 6 saat batıya gidip,

Keyviz Kalesi'nin özellikleri

Macarcada (---) (---) Su demektir. 927 tarihinde Süleyman Han zamanında Rüstem Paşa fethedip yıkmıştır. Daha sonra çok gerekli olduğundan ağaç palankadan bir ufak tefek kale olmuştur. Tuna Nehri kıyısında dörtgen şekilli, bir kapılı, 70 kadar tahta örtülü haneleri, bir camii, dizdarı, 50 kadar hisar eri ve yetecek kadar cebehaneleri var. Bu da Sirem Sancağı toprağında İlok Kazası niyabetidir. Padişah defterhanesinde bu Keyviz Kalesi'nin ismi Kerevik Kalesi'dir. Eski zamanda mamur imiş. Hâlâ yine camii, mescitleri, medresesi, mektepleri, tekke-

leri, *[32b]* hamamı, hanları, iskele başında mahzenleri ve yetecek kadar dükkânları vardır. Bunun da bağ ve bahçeleri haddinden fazladır. Suyu ve havası gayet hoş iskele (---) (---) (---)

Şehrengizi odur ki bu kalenin güneş tarafı havadar mesiregâh dağlar ve bağlardır. Tuna'nın karşı tarafı Segedin Sancağı toprağında Tuna'nın kenarında bu şehre karşı karşıya Vitok Palankası bulunmaktadır. Bu kale sonra onun için geçit başında imar olup iskelesi Budin kuluna aklâm olmuştur.

.....(1,5 satır boş).....

Oradan 2 saatte,

Babuniştıra Palankası'nın özellikleri

Latincede (---) Karı Kalesi demektir. Hâlâ o kâfir kadının adıyla bilinir. Ama halk arasında (---) (---) Kalesi derler. Bu da 927 [1521] tarihinde Süleyman Han fethidir, Sarı Rüstem Paşa eliyle. (---) sancağı toprağında voyvodalıktır, bir hâkimi Budin eminidir, ama Kanije kulu aklâmıdır ve İlok Kazası niyabetidir. Dizdarı ve 40 kadar hisar eri var, palankası Tuna kıyısındadır, o kadar bakımlı ve şenlikli değildir. Ancak 1 camii ve 100 kadar kiremitli ve tahta örtülü hanecikleri vardır.

.....(1,5 satır boş).....

Oradan 3 saatte dağlar, bağlar ve taşlar içinde giderken bu semtlerde çok kaleler gözükür. Mesela Kopnik Kalesi, Verbi Kalesi, Yemruçe Kalesi, Gırgorifçe Kalesi, Baya Kalesi, Lokay Kalesi ve nice kaleler vardır, kimi Tuna kenarının sağında solunda, kimi uzak mesafede gözüken kalelerdir. Ama alışkanlığım üzere yakından görüp öğrenmeden kalenin özelliklerini yazmamak kuralım olmakla nice kaleleri açıktan seyredip yazmaktan da âciz olup geçip giderdik. Zira bu Budin serhadlerinde dağdan dağa, bağdan bağa ve nice geçit başları iskelelerde kaleler çoktur. Bu Babuniştıra Palankası'ndan 3 saatte,

Heluk Suru, yani sağlam İlok Kalesi'nin özellikleri

Latince (---) demektir, ama Hersek Vilâyeti'nde bu kale ismine uygun bir kasaba vardır, ona Oluk derler, ama buna İlok derler.

Ungurus kralları yapısıdır. Ancak 932 (1526) tarihinde bizzat Süleyman Han Tuna'dan bin pare gemi ve karadan yüz bin asker ile Makbul iken Maktul İbrahim Paşa'yı serdar edip

31 gün cenk eder. Kâfirlerin bu kaleyi vermek ihtimali olmayıp bilâhare bizzat Süleyman Han kendileri saadetle geldiklerinin ününü kâfirler duyunca Sırp ve Macar "Süleyman Han'a kaleyi verelim" demişken Nemse cünüp askeri razı olmaz. Kalenin bir tarafı aman ile fetholup bir tarafında Nemse'ye bir cenk ile yürüyüş eyleyip bir Müslüman satırı vurulmuştur ki hâlâ kâfiristanda ve Budin serhaddi ihtiyarları dilinde destandır.

Hâlâ Süleyman Han kanunu üzere bu kale Budin Eyaleti'nde İrem Bağı benzeri Sirem Sancağı toprağında Budin askeri tarafından zapt olunur 10 yük akçeye iltizâm eminliktir. İskelesinde Budin ağalarından bir muhteşem ağa 70-80 hizmetkârıyla hükumet eder. Şeyhülislâmı, nakibüleşrafı ve ayanı eşrâfı vardır. Kanun üzere 150 akçe pâyesiyle şerif kazadır. Budin yeniçerisi serdar ve kethüdayeri, kale dizdarı, 150 nefer hisar eri, muhtesibi, bâcdarı, harac emini, şehir kethüdası, kaptanı, mimar ağası ve 7 adet kale ağaları vardır.

İlok Kalesi'nin şekli

Tuna Nehri'ne havale bir yüksek tepe üzerinde dörtgen şekilli bir tuğla yapı, bir sağlam kaledir ki etrafında 4 adet büyük tabyası var ve büyüklüğü çepçevre tam 900 adım sarp ve sağlam iç kaledir.

İki adet kapısı var, biri büyük kapı ki kuzeye açık aşağı varoş kalesine iner, biri küçük kapıdır.

Bu kalede ancak iki cami vardır. Biri Süleyman Han'ındır ve biri Sakabaşı Mehmed Ağa'nındır. Bu cami yakınında bir hoş hamamı var, kimin yapısı idiği malumum değildir, ama hoş havalı ve hoş yapılı aydınlık bir hamamdır, 2 kurnalı ve 4 sofalı aydınlık hamamdır.

Bu kaleden taşra kalede Çarşı Camii önünde bir mükellef mesiregâh kahvehanesi var. Bütün ahbaplar, dostlar, yaranlar, maarif erbabı burada buluşur konuşurlar. *[33a]* Bu mamur kahvehanenin bir tarafı bir mükellef tüccar handır. Bu şehrin, bu han sanki bedestenidir.

Bu hanın yine bir yanında bir mükellef kahvehanesi vardır. Ve bu kahvehane caddesi üzerinde 200 adet ehl-i hıref dükkânı vardır. Kârgir yapı bedesteni yoktur, ama her şey bulunur.

Bu çarşı içinde giderken Mehmed Bey Camii var, ama üç vakit kılınır, kalabalık cemaate malik aydınlık bir camidir.

Yine bu sokak içinde bu çarşının ucunda Arslan Bey Camii önünde bir âbıhayat çeşmesi var ve bu camiin bir tarafı şehrin mezarlığıdır. Bu mezarlıktan dik aşağı Tuna kenarında iskeleye gider. Çarşının sağ tarafında olan yol ile dik aşağı gidip Hacı İslâm Mescidi, oradan sol yola gidip dik aşağı bitiminde Küçük Mehmed Bey Camii, ondan ötece Mustafa Bey Mescidi ve ondan daha yukarıca Karabelâ Mescidi. Bu mahalle şehrin taşra gider ulu yoludur ki Mitroviçse Kasabası'na, Nemse Kasabası'na ve Tovarnik Kalesi'ne, kısacası hangi tarafa yönelsen büyük yoldur.

Aşağı Varoş yapılarını bildirir

Tamamı 12 Müslüman mahallesi ve 5 kâfir mahallesidir. Bütün yukarısı ve aşağısı 1.160 adet tek ve iki katlı, kârgir sanatlı yapı, baştanbaşa şindire tahta örtülü geniş evlerdir. Bütün bu güzel evlerin yüzleri, şahnişin ve pencereleri batı tarafına, Tuna Nehri'ne bakmaktadır. 2 adet medresesi, 6 adet sıbyan mektebi, (---) adet fukara tekkeleri, 1 adet hanı, 150 adet mahzeni, (---) adet hamamı ve 60 kadar dükkânı vardır. Bütün yokuş aşağı ve yokuş yukarı sokakları paktır. (---) (---) (---)

İlok şehrengizini bildirir

Suyu ve havası hoş olduğundan mahbûb ve mahbûbesi çok iyi olur. Halkı tamamen Boşnaktır ve salih adamları çoktur. Gayet garip dostu, yumuşak huylu, halim selim adamları vardır. Belgrad'dan Tuna kenarıyla ta Ösek'i geçip Budin'e kadar böyle bakımlı ve şenlikli şehir yoktur, ama Tuna kenarından içeri şenlikli şehirleri çoktur. Tuna kenarında Varadin'den sonra, Budin, Üstürgon ve Vişigrad'dan sonra İlok gibi sağlam kale de yoktur. Allah koruya. Ancak, serhad olmayıp iç el olmak ile neferleri az kalıp kalesi onarım ve bakıma muhtaçtır. (---) (---)

.....(2 satır boş).....

Oradan **Mecnun Baba ziyareti.** (---) (---) (---) Oradan kalkıp bütün dostlar ile vedalaşıp yine batı tarafa 5 saatte,

Sağlam hisar, yani dayanıklı Vukin Kalesi'nin özellikleri

Latincede (---) (---) demektir. Ungurus krallarından Büyük Laslo Kral, kızı için yapmıştır. Bir sanatlı, şirin ve hoş kaledir.

Sonra 937 [1531] tarihinde Nemse kâfirleri bu kaleyi Süleyman Han'a vere ile verip gelesi sene yine kâfir almıştır. Süleyman Han Budin Kalesi fethine giderken yine bu kaleyi döve döve bazı yerlerini yıkmıştır, o yerler hâlâ bellidir. Bu yıkılan yerlerden asâkir-i İslâm yürüyüş edip kâfirlere evvelki gibi aman ve zaman vermeyip hepsini kılıç yemi edip ikinci defada kılıç ile fethedilmiştir.

O asırda Lagoş Kral'ın kızı May Frav adlı kadının tahtı imiş. Hâlâ iç kalede kat kat saraylar, maksureler, divanhaneler ve çeşit çeşit yüksek köşkler vardır.

Kalesi Tuna Nehri kenarında yüksek bir yerde dörtgen şekilli bir şeddadi yapıdır. Akkirman Kalesi hendeği gibi bunun da cehennem kuyusuna benzer çok derin hendeği vardır. Bütün duvarlarının yüzünde olan yontma cilâlı taşları geçmişin yapı ustaları çeşit çeşit tasarruflar yapıp türlü türlü taşları birer sanat ile duvara koyup taştan bayraklar, haçlar, suretler, flandra bayraklar, iskemleler, nice çeşit garip ve acayip şekilleri kırmızı, yeşil, sarı, mavi ve siyah taşlar ile kale duvarı yüzüne işlemiş ki bütün kâfiristanda yoktur. Ancak Arabistan'da *[33b]* Hama ve Humus Kalesi'nin duvarı yüzlerinde siyah taş ile hüsn-i hat yazılar vardır ki, bu da Hama ve Humus Kalesi'ne mahsus ibretlik bir iştir. Bu Vukin Kalesi de fazlaca süslü bir kale olup çepçevre büyüklüğü 700 adımdır.

Ve (---) adet kapısı vardır. Kale içinde (---) adet Müslüman mahallesi ve 3 kâfir mahallesi vardır. Toplam (---) adet tek katlı ve iki katlı kârgir yapı, baştanbaşa şindire tahta örtülü evlerdir. Bir Süleyman Camii, bir zaviyesi, tahıl ambarı ve yetecek kadar cebehanesi vardır. Burçları ve bedenleri mamurdur.

Vukin Kalesi Varoşu'nun özellikleri

Tamamı (---) adet mahalle ve (---) adet şindire örtülü bahçeli mamur geniş saraylardır. Ve (---) adet mihraptır. (---) (---) Camii (---) (---) (---) ve cümle (---) gerisi mahalle mescitleridir. Ve (---) adet medresesi, (---) adet sıbyan mektebi, (---) adet derviş tekkesi, (---) adet hamamı, (---) adet tüccar hanı ve (---) esnaf çarşı pazarı vardır, ama bedesteni yoktur. (---) (---) (---)

Vukin şehri külliyatının tamamlanması

Bağları ve bahçeleri çoktur. Öyle sulu meyveleri olur ki eri-

ğini diğer diyarlara götürseler henüz tazeliği baki olup uzun zamanda meyvelerinin lezzeti asla değişmez.

Bu şehrin çevresinde şebekeli bostanlar, bağ ve gülistan bahçeler içinde akarsuları var. Her İrem Bağı'nda olan bülbüllerin hoş sesli nağmeleri insana gönül açan safalar verir. Gerçi bağları mamurdur, ama şehri o kadar mamur ve süslü değildir. Tuna Nehri'nin bu kale önünde karşısı Başka Vilâyeti ovasıdır.

.....(1,5 satır boş).....

Sonra bu Vukin'den kalkıp yine batı tarafa dağlar ve bayırlar aşıp ara sıra Tuna kenarınca gidip 6 saatte,

Sotin Palankası menzili: Bu kale daha önce anlatılmıştır. Bu kale bir yüksek bayır üzerinde bulunduğundan Tuna Nehri'nin karşı tarafında Başka Ovası'nda Tuna'dan biraz uzak Baç Kalesi bellidir.

Oradan 5 saatte **Vulkovar Kalesi,** oradan 4 saatte,

Dal Kalesi Palankası

Tuna azmağı gölü kenarında dörtgen şekilli bir palanka hisar olup Pojeğa Sancağı toprağında voyvodalık olup Ösek Kazası niyabetidir. Kale içinde bir camii, bir mescidi, hamamı, hanı, 80 kadar tahta örtülü haneleri, 50 kadar dükkânları, dizdarı ve 50 kadar hisar eri vardır. Bağ ve bahçesi cihanı süslemiştir ve eriği Pojeğa eriğinden lezzetli ve boldur. Hatta bütün diyarlara fıçılar ile giden Pojeğa eriği genellikle bu Dal eriğidir.

Oradan yine batı tarafa (---) saatte,

Büyük Ösek Kalesi menzili: Oradan Ösek Köprüsü'nü ve Darda Kalesi'ni geçip yıldız rüzgârı tarafına (---) saat ağaçlık içinde köyleri geçip yine bütün kılavuzlarımızla Tuna Nehri kenarına inip,

(---) (---) (---) **özelliği**: Bu Ardud karşısında Tuna aşırı Sombor Kalesi bellidir.

.....(2 satır boş).....

(---) (---) **özelliği**

.....(3 satır boş).....

(---) (---) (---) **özelliği:** Bu Bata İskelesi karşısında Tuna aşırı Baya İskelesi gözükür.

.....(2 satır boş).....

(---) (---) **özelliği**

.....(2 satır boş).....*[34a]*

Oradan 8 saatte **Mihaç Palankası**, oradan **Seçoy Kalesi**'ni geçip 5 saatte **Bat Ösek Palankası**, oradan **Segsar Kalesi**, oradan 1 saatte **Yeni Palanka Kalesi**'ni geçip ve **Tuna Palankası**'nı geçip 5 saatte **Pahşa Palankası**, oradan 5 saatte **Fötvar Palankası**, oradan 3 saatte **Penteli Palankası**'nı geçip 4 saatte **Cankurtaran Palankası**, oradan **Erçin Palankası**'nı ve **Hamzabey Palankası**'nı geçip,

Budin Kalesi'nin anlatılması

Yukarıda zikrolunan kalelerin hepsi Uyvar gazasına giderken anlatılmıştır, tekrarında âlem yoktur. Bu sırada Budin'e girince Budin Veziri Gürcü Mehmed Paşa huzuruna varıp Sadrazam'ın, diğer vezirlerin ve İbrahim Kethüda efendimizin mektuplarını ve Eğri'ye gideceğim emr-i şeriflerini verdim. Nemse kralına gidecek bizim elçimizin gösteriş, azamet ve ihtişamını ve ne kadar zengin, mal sahibi ve tedbirli olduğunu sordular. Bütün sorularına doğru cevaplar verip hakir de elçi paşa ile birlikte Alman Vilâyeti'ne gideceğimi bir bir söylediğimde Gürcü Paşa,

"Vallahi Evliyâm, eğer bizim elçi paşamız Âl-i Osman namusunu gözetip eğer Budin'e tüm kâfire karşı dârât ve azametiyle gelirse hoş geldi ve illâ bir mekeroz ve apordos (aptal gibi) gelirse gidinin Bekir Paşa gibi boynunu vurup yerine benim Mehmed Kethüdamı bin kese masraf eyleyip Nemse kralına gönderirim" diye büyük yeminler etti.

Gerçekten de Gürcü Mehmed Paşa Köprülü Mehmed Paşa'nin kethüdası iken nice yüz bin Allah kulu insanı kılıçtan geçirmeye sebep olmuş bir pervasız kan dökücü, kan içici kâtil ve idraksiz bir şahıs idi.

Hele o gece Budin sarayında misafiri olup ta gece yarısına dek dünya işlerini ve sadrazamı sora sora yoldan gelmiş yorgundum ve dermansız mecalsiz kaldım. Hele berhordar ola kethüdası Mehmed Efendi ve reisi Deli İbrahim Çelebi,

"Sultanım Evliyâ Çelebi duacınız yorgundur, siz de istirahat buyurun" deyince hakir kalkıp hamd olsun sohbetinden kurtuldum. Sabahleyin Gürcü Mehmed Paşa'dan buyurdumlar alıp,

Budin'den Eğri Vilâyeti'ne gittiğimiz konakları ve kaleleri bildirir

Mehmed Paşa fermanıyla Budin'den köprü üzerinden Tuna Nehri'ni geçip **Peşte Kalesi menzili**ne vardık. Orada Defterdar'a ve kale ağalarına emr-i şerifleri ve Gürcü Mehmed Paşa fermanlarını gösterip *el-emrü emrüküm* deyip sabahleyin 50 adet seçkin atlı pür-silâh yiğit ve 20 arabalar içinde 40 adet yayan pür-silâh tüfenkli yiğitler verdi, hakire 2 adet menzil arabaları, yiyecek ve içeceklerimizi bolca verip Peşte'den kuzey tarafa meyilli çıkıp *Allah'a tevekkül ettim* deyip Peşte ve Keçkemet ovaları içre giderek,

Senkotar Köyü

Rakoş Nehri kenarında 300 haneli ve 3 kiliseli Budin'in Macar reayası köyüdür. Rakoş Nehri yıldız tarafında Orta Macaristan'ın Filek Kalesi dağlarından gelip bu mahalden geçip Vaç Kalesi ile Peşte Kalesi arasında Tuna Nehri'ne karışır. Oradan yine doğu tarafına eğimli gidip **Tarçay Köyü,** oradan **Kırıştoş Köyü,** yani **Tanrı Köyü,** oradan **Çapa Köyü,** oradan **Piyeçel Köyü,** bu Macar köylerin geçtik. Oradan *Allah'a sığınırım* **Değirmen Deresi** adlı ünlü bir boğaz, sazlı bataklı ve çataklı melun kâfirlerin pusu yerleridir. Macaristan'da Seçan Kalesi, Germat, Hollok, Buyak, Filek, Külvare ve Semendire kaleleri kâfirleri tüm bu Değirmen Deresi adlı yer, insanların geçiş yeri olduğundan kâfirler insanları burada basıp esir eder.

Hamd olsun bütün yayalarımız bataklık içinde sular içinde kendi yansımalarını seyrederek esenlikle geçip oradan **Sinlaslo Köyü**, oradan **Toray Köyü**, yukarıdan beri bu sayılan köyler Budin'in üçer, dörder, beşer yüz evli etrafı şarampavlı, hendekli, köprü kapılı ve her birinde birer, ikişer, beşer büyük binalı kiliseleri ve bağları bahçeleri olan bakımlı ve şenlikli, Macar civanlı şirin köyleri 13 saatte geçip,

Güvenlikli belde, gaziler yurdu Hatvan Kalesi'nin özellikleri

Macarca 60 demektir, yani 60 yılda tamam olmuş eski kaledir ki Menûçehr evlâtları Acem'den kaçıp bu kaleyi yapmışlardır. Sonra nice kraldan krala geçip en son Nemse kralı Lagoş Kral elinde iken Lagoş Kral Mihaç cenginde Süleyman Han as-

keri elinde batakta öldü. Daha sonra Sultan Süleyman 951 [1544] tarihinde bu Hatvan Kalesi üzerine gitti. Hatvan o sırada iki adet Macar kaptanlarının elinde olup ikisi de kardeş idiler. İkisinin aralarında çekişme olup *[34b]* biri Süleyman Han'a kaleyi vermek sadedinde iken büyük kardeş olan Mikloş adlı kâfir,

"Böyle atalarımızın kalesi Türk'e nasip olmasın" diye kaleyi yakıp kimi Seçan Kalesi'ne, kimi Eğri Kalesi'ne ve kimi Sonlok Kalesi'ne kaçtılar.

Budin Veziri Mehmed Paşa bu kaleye yetişip çok yerlerini ateşten kurtarıp o kadar dayanıklı imar etti ki sanki İskender Seddi olup sancakbeyliğini Budin'de ılıca sahibi Veli Bey'e ihsan etti.

Sonra 1002 [1594] tarihinde Sultan III. Murad Han zamanında kâfirler 7 ay Hatvan Kalesi'ni dövüp zafer bulamadı, ama Novigrad Kalesi'ni alıp zafer buldu, İslâm askeri de Hatvan altında bozulup büyük rüsvalık oldu.

Daha sonra 1004 [1596] tarihinde Sultan III. Mehmed zamanında kâfir Hatvan Kalesi'ni zapt eyleyip içinde olan bütün insanları kılıçtan geçirip küçük büyük ve kadınlarını esir ettiler.

Yere gelesi kâfirin bu kaleyi işgal etmesi "Cağaloğlu Sinan Paşa'nın yardıma yetişmediği sebep olmuştur" diye yazmışlar.

Sonra yine Sultan III. Mehmed Han 1005 [1597] tarihinde Eğri seferine giderken Sonlok Kalesi'ni ve bu Hatvan Kalesi'ni fethetti; Vezir İbrahim Paşa eliyle.

Bu Hatvan Kalesi'nin nice ihtiyarlardan kuşatma ve maceralarını dinledik ama kısaltarak yazdık.

Hâlâ III. Mehmed Han yazımı üzere Eğri Eyaleti'nde başka Paşa Sancağı tahtıdır. Kanun üzere paşasının hass-ı hümâyûnu 400.000 akçedir. Sancağı altında 12 zeameti ve 353 timarı var. Alaybeyi, çeribaşı ve yüzbaşısı var. Kanun üzere erbâb-ı timarları ve paşası cebelüleri ile sefer sırasında 6 bin adet seçkin asker olur. 150 akçe pâyesiyle şerif kazadır, ama müftüsü ve nakibüleşrafı yoktur. Eğri kulu serdarı ve dizdarı, 10 adet kale ağaları, 300 adet yarar kale neferleri, muhtesibi, bâcdarı, emini, harac ağası, mimar ağası ve şehir kethüdası vardır, başka hâkimleri yoktur.

Hatvan Kalesi'nin zemininin şekli

Bir top menzili doğu tarafında bağlar bayırından uzak geniş bir ovada Zakve Nehri batağı ve çatağı gölü içinde sanki bir kulpsuz bardak gibi yatar bir kaledir. Mesela bardağın karnı varoşudur ve bardağın boğazı iç kalesidir. Bu kale Kanije gibi, Sigetvar ve Ustolni kaleleri gibi palanka çit, dolma, rıhtım ve 3 kat sağlam ve dayanıklı kaledir ki her kat duvarının aralarında derin ve geniş hendekleri vardır. Her hendeğin içinde Zakve Nehri suyu dolu olup içinde balıkçı kayıkları gezer. Ta uzun bir top menzili etrafı böyle bir derya gibi göl bataktır.

Bu narin kale çepçevre bin adımdır ve 8 adet büyük tabyadır. Üçü kârgir tuğla yapı, İskender Seddi büyük tabyalardır ki her biri batak içinde kaplumbağa gibi yatar büyük burçlardır. Bu 8 tabyalar üzerinde 21 adet uzun balyemez topları var, geride büyük küçük 86 adet topları var ki burçlarında hazır toplardır. Ve diğer silâh ve cebehanesine sınır yoktur.

Ve 2 adet kapısı var. Büyük kapısı kıbleye doğru açılır, 3 kat sağlam kapılardır. Aralarında kale neferleri hazır olup kalenin dinlenme yeri bu kale kapıları arasıdır. Her kapı önünden bir kat ağaç köprü ile geçilir, bu köprüler üçer yerden her gece kalkıp kale bir adada kalır, bir yerden geçmek mümkün değildir. Kapıların kemerleri şeddadi kârgir yapı hoy kulelerdir ki büyük kapı kulesi üzerinde bir ibretlik saat kulesi var, çanının sesi Sonlok'ta ve Değirmenderesi'nde duyulur bir heybetli saat çanıdır.

Bir kapısı da batı tarafa açılır küçük kapıdır. Bundan içeri araba girip çıkamaz, atlı ve yaya kapısıdır.

Bu kapıdan taşra hendek aşırı bir at değirmeni vardır ki çarkları Macar tarzı ibretliktir.

Bu iç kale içinde 500 adet daracık evleri var, asla bahçeli ve ağaçlı haneleri yoktur, hepsi ahşap yapı ve baştanbaşa şindire tahta örtülü evlerdir. Bunlardan Paşa Sarayı ve Alaybey hanesi mükelleftir.

Tamamı (---) mihraptır. Biri Süleyman Han Camii *[35a]* iken kâfirler yaktıktan sonra imar olup III. Mehmed Han Camii olmuştur. Ve Budinli Hacı İbrahim Camii, tahta örtülü ve kârgir minareli gayet sevimli aydınlık camidir. Bir mahal-

le mescidi, (---) adet medresesi, 2 adet sıbyan mektebi, (---) adet derviş tekkesi, (---) adet tüccar hanı, 1 adet basık küçük hamamı ve 53 adet dükkânları var.

Bütün sokakları baştanbaşa tahta döşelidir, zira bu kale bataklık içinde olmakla kaldırım döşeli değildir.

Hatvan Varoşu'nun şekli

Yukarıda yazılı büyük kapının hendeği dışında büyük bir varoştur. Onun da çevresi palanka kaledir, ama o kadar sarp palanka değildir. Yine etrafında tabyaları, dirsekleri, mazgalları ve yer yer şahi topları vardır. Bunun da iki kapısı vardır. Bunun kapı önünde Zakve Nehri üzerinde 3 kat köprülerin yanında 3 göz su değirmenleri maşaallah çark-ı felek gibi dönüp ince un öğütürler.

Bu varoş içinde 200 kadar tahta örtülü ve tahta havlılı evler vardır, çoğu fukara haneleridir, ama geniş evlerdir. Camileri, han ve hamamları ve çarşı pazarları yoktur. Büyük varoş kapısı hendeği köprüsü başında,

Hasan Baba ve ona yakın Velim Baba ziyareti, gazilerdir, *sırları aziz olsun.*

Şehrin tüm mezarlığı bu taraftadır; zira bu mahal topraklıktır, bataklık ve çataklık değildir. Tamamen şebekeli bostanlar ve poyata (baraka) evleridir. Bütün bağ ve bahçesi bu kalenin doğu tarafına bir top menzili uzak mesafede bir yüksek bayır üzerinde bin kadar vardır. Karakolhaneleri vardır, zira kâfirlerden korkulur.

Suyu ve havası gayet hoştur ve bütün halkı gece gündüz Seçan, Filek, Germat ve Semendire kâfirleriyle cenk ederler, gayet gazi şahbaz yiğitleri vardır. Zakve Nehri Seçan dağlarından gelip bu Hatvan Kalesi batağından geçip kıbleye doğru akarak bir günde Sonlok Kalesi hendeğinden geçip hemen kale dibinde büyük Tise Nehri'ne karışır.

.....(2 satır boş).....

Bu Hatvan Kalesi'nden de 300 adet pür-silâh gazi yiğitler alıp doğu tarafa Hatvan kırlığı içinde menzil arabalarıyla seğirtip,

Çand Köyü menzili: Büyük bir Macar köyüdür, ama Hatvan nahiyeleri köyüdür. Bu mahalde büyük bir hendek vardır.

Bir ucu batı tarafta Tuna kenarında Vaç Kalesi'ndedir. Bir ucu Eğri altından dolaşıp büyük Tise Nehri'ne varır dayanır. Meğer bir kral Eğri ovalarına Tuna'yı akıtıp mamur etmek içün 7 yıl kazmış. Garip ve acayip temaşagâhtır ki bu büyük hendeği gören adamın aklı gider, zira insanın yapacağı şey değildir. Bir reaya 7 yıl bu hendeği kazmaktan canından bezip elindeki kazma ile kralın kellesini kazmış, vuran kâfirin vücudu defterini de yeryüzünden kazımışlar. Hâlâ hendek muattal olup hâli üzere durur.

Onu seyredip oradan, **Naküt Köyü,** oradan **Kapona Köyü,** Tarna Nehri kenarında 500 haneli ve kiliseli Macar köyleridir. Tarna Nehri, Honot dağlarından ve Matra dağlarından beri toplanıp Sonlok Kalesi yakınında Tise Nehri'ne karışır.

Oradan **Pazma Köyü,** bu anılan köyleri 11 saatte, ovaları ve yeşillikler içinde mamur köyleri geçerken sevimli ve güzel Macar civanlarını temaşa ederek Eğri'ye doğru gidip,

Doğru yiğit gaziler yurdu, yani sağlam Eğri Kalesi'nin özellikleri

Doğru derler Eğri Kalesi'dir. Macarcada (---) (---) demektir. Macar tarihlerine göre Menûçehr evlâtlarından Nagban Ejder yapısıdır.

Sonra Hırıştoş Yaylası'nda Eğri fatihi Mehmed Han'ın 7 kral ile cenk ettiği mahalde Türk Oru adlı bir hendekli topraktan kale yapmıştır, hâlâ Türk Oru derler durur, o da Menûçehr evlâdı yapısıdır. Bu Eğri Kalesi nice kâfir kralları ellerine girip 800 yıl Orta Macar elinde mamur olmuştur. Erdelistan'ın Kızılelması derler. 959 *[35b]* tarihinde Tımışvar fâtihi İkinci Vezir Ahmed Paşa Süleyman Han'ın fermanıyla Eğri Kalesi üzere serdar olup Tımışvar etraflarında 40-50 pare kaleleri fethedeer, sonra Sonlok gibi bir Yecuc Seddi gibi kaleyi fethedip sonra Eğri Kalesi'ne sarılıp doğrutmak istedikte 40 gün dövüp 40 gece de İslâm askerlerine kâfirlerin çokluğu göz açtırmaz. 41. gün yağmur, tipi ve kışın şiddetinden askerin elleri ve ayakları tutmayıp fetihsiz dönüp bütün asker Tımışvar'a çıkarlar.

Meğer Allah'ın hikmeti yârî kılmayıp fethi Sultan Süleyman'a nasip olmadı. Sonunda 1004 tarihi Şevval ayının 13. [10 Haziran 1596] gününde Sultan III. Mehmed Han Eğri

gazasına yönelip 1005 tarihi Saferinin birinde bizzât Sultan III. Mehmed Han Eğri Kalesi'ni kuşatır, o gece kâfirler İslâm askeri korkusundan taşra varoşu bırakıp orta kaleye girip başlarlar. Seher vakti İslâm askeri varoşa girerler. O saat Eğri'yi 11 yerden toplar ile dövmeye başlayıp metrisler yürümeye başlarlar. Kalenin doğusunda olan bağlar bayırında olan metrisler Frenk Kalesi içinde olan kâfirlerin amanını keser, Anadolu Veziri Uzun Lala Mehmed Paşa ve Rumeli Veziri Hasan Paşa bağlar tarafından Frenk Hisarı'na toprak sürüp kaleyi zayıtlatırlar ve o an kaleye yürüyüş ederler, hamd olsun Frenk Hisarı'nı fethederler. Daha sonra bütün kâfirler iç kaleye dolarlar.

Ardından Safer'in 19. günü aman isteyerek kâfirler çıkınca birkaç beylere ve beyzâde keferelere aman verilip rehin alıkonup gayri kâfirler kaleden silâhsız giderken İslâm askeri kâfire sataşır, onlar Hatvan'da ümmet-i Muhammed'i vere ile nasıl kırdılarsa, onları da tamamen keskin kılıç yemi ederler, geriye ancak beyzâdeleri kalır. Eğri Kalesi muhafazasına Anadolu Eyaleti'yle Koca Mehmed Paşa kalıp kaleyi tamir etmeye başlar, Sultan III. Mehmed de tabur cengine gider. Allah'ın hikmeti bu Eğri Kalesi'nin fethi Süleyman Han'a nasip olmayıp III. Mehmed Han'a nasip olduğuna tarih, Çatalzâde güftesi:

(---) (---) (---)

Nemse'den Sultan Mehmed aldı Eğri Kalesi'n.

Sene 1005.

Diğer tarih:

(---) (---) (---)

Bu Eğri gazası nice tarihlerde yazılıdır, ama bu hakirin gördüğü üzere birazcık da olsa özelliklerini yazalım. Sultan III. Mehmed Han yazımı üzere bu Eğri Kalesi eyalettir. Genellikle 2 tuğlu beylerbeyilere verilirken ilk defa Sultan İbrahim asrında doğancıbaşılıktan çıkan Ak Mehmed Paşa'ya vezaret ile verilmiştir. Ondan sonra nicelerine de vezirlik ile verilmek İbrahim Han kanunu oldu.

Hâlâ eyaleti 6 sancaktır. Evvelâ Sonlok Sancağı, Hatvan Sancağı, Seçan Sancağı, Germat Sancağı, Başka Sancağı ve Segedin Sancağı. Eğri Sancağı paşaların kendi tahtlarıdır. Padişah tarafından vezirinin hass-ı hümâyûnu 650 bin akçedir. Mal

defterdarı, timar defterdarı, defter kethüdası, defter emini, çavuşlar kethüdası, çavuşlar emini, çavuşlar kâtibi, şehremini ve haraç emini, gümrük emini, bâcdarı, 9 adet zeamet erbâbı, 357 adet timarı erbâbı, alaybeyi, çeribaşı ve yüzbaşısı vardır. Paşasının ve tüm timar erbâbının kanun üzere cebelüleri ile savaş sırasında Eğri Eyaletinde 20 bin adet seçkin pak, silâhlı, mükemmel, heybetli, cesur, yiğit ve namlı askerleri olur. Ancak diğer serhad gibi değillerdir, bütün askerîleri ha desen mevcuttur.

Diğer hâkimlerini bildirir: Yine askerî taifelerinin zâbitlerinden Nemse Hisarı dizdarı, Macar Hisarı dizdarı, Aşağı Varoşu dizdarı ve Baruthane Kalesi dizdarı. Bu 4 adet dizdarlardan başka 40 adet tuğ, sancak ve bayrak sahibi ağaları vardır.

Ve sağ ve sol, hisar azebi, beşli, martolos, gönüllü, yerli topçu, yerli cebeci, yerli kumbaracı ve yerli barutçubaşı neferleriyle hepsi hazır 12 bin adet pür-silâh kale neferleri vardır. 4 adet yeniçeri odasıyla bir kapukulu yeniçeri ağası vardır. Frenk Hisarı'da 12 oda yerli yeniçerileri odalarıyla başka yeniçeri ağaları vardır ki hakir yerinde kalması emrini getirdim, ama kısmetimize paşa ile Dobroçin Varoşu'na mal *[36a]* tahsiline gitmişler. 2 adet kapukulu topçubaşı odaları var, 2 oda kapukulu odalarının ağaları var ve hâlâ 1.500 adet yerli yeniçerileri mevcut olup kapukulları gibi üsküf, keçe ve fes giyerler. Çorbacıları Budin'in yerli yeniçeri çorbacıları gibi kuka zerdûz üsküf taşırlar. Ve dahi 1.500 adet azep neferleri mevcuttur.

Bu yazılan kale neferleri askerlerinden başka kalenin bedenleri, tabyaları, burçları, dirsekleri ve tüm karakolhanelerinde yatar kalkar 3 bin adet mükemmel ve mükellef garip yiğit mazülcü askerleri var ki dirlikte ilgileri yoktur, yine kalede her gece gözcülük ve bekçilik ederler. Ama bir gedik sahibi ölse bu mazülcünün bir eski hak edenine boş olan gediği Eğri veziri verip çerağ eder. Bu taifeye mazülcü müstahfızlar derler, Allah için hizmet ederler ve her an çete ve poturaya giderler. İyi at, iyi silâh, iyi kul ve karavaş (köle) bunlardadır ki bir alay Allah yolunda cihat eden gazilerdir.

Kosacası bu Eğri Kalesi insan deryasıdır, zira dirliği makbuldür ve malı her aklâmda sağdır. Kimse zabt etmeyip tüm

kale ağaları hası, haracı, eminlik ve iltizamlarını kendileri tasarruf ederler, dışarıdan bir tek kişiye müdahale ettirmezler. Onun için hasları ve ulûfeleri sağ olup dirlikleri meşhurdur.

Şer-i Resul hâkimleri: Evvelâ 500 akçe mevleviyyet pâyesiyle sancaklı abâyi taşır yeniçeri çukadarlı şeyhülislâmı var ve bütün seyyidlere nakibüleşraf hâkimleri var. 300 akçe pâyesiyle şerif kazadır ve nahiyesi toplam (---) adet köydür. Adaletli kadıya her sene onar Rum kesesi hasıl olur.

Eğri Eyaleti (---) adet kaza yerdir. Bu eyalette (---) adet köy ve 40 adet büyük varoş var. Bunlardan büyük şehir gibi varoşlarından **Dobroçin Varoşu**dur ki 12 bin Macar evi vardır. 4 bin çuka işlenir tezgâhı ve 12 adet elleri gümüş değnekli zâbit ve hâkim kefere birovları var. Kısacası 40-50 bin reayası olup sanki büyük şehirdir, ama kalesi yoktur.

Sonra (---) (---) **varoşu,** sonra (---) (---) **varoşu,** (---) (---) (---) **varoşu,** sonra **Kenkuş Varoşu,** sanki İrem Bağıdır.

Eğri Eyaleti'nde 111 adet küçük ve büyük kale vardır. Böyle bir geniş eyaletten paşasına adalet üzere senelik 43-44 bin guruş hasıl olur. *Cevz-i ma'dud*u az şeydir, ancak her taraf elçilerinden, krallarından, varoşları ve bâd-ı hevâdan hediye yoluyla 40 bin guruş daha olur. Eğer bir tarafta kâfir isyan ederse gaziler kâfire çeteye gidip ganimet mallarıyla gelip paşaya nice bin guruş öşür, pençik ve esir avlar düşer. Kısacası yüksek mansıptır.

Eğri Kalesi zemininin şeklini bildirir

Doğu tarafı, kıblesi ve güney tarafları köy köy üzerine mamur, canlı ve verimli ovaların batı tarafı bitiminde Karabağdala adlı yüksek bir bayırın eteğinde, ensesi bağlar, dereler ve tepeli yerde, havalesi azıcık iki iç kalesi vardır. Ama o havale sayılan yerlerden bu kaleye zarar yoktur, zira o havale sayılan yerlerden bu kaleye top atılsa gülleleri aşırı gider ve topları aşağı atsalar toplar kendilerini kundaktan dışarı atar.

Sözün kısası, bu kaleye yönelik toplarından ölüm yoktur, ancak toprak sürülse bu kalenin hâli yaman olur. Ve havale sayılan dağlar baştanbaşa süslü bağlardır ve havale önünde Nemse Hisarı vardır ki Osmanlı değil 18 padişah, 24 kral, bu kadar ban ve bu kadar hersekler bu Frenk Hisarı gibi Kahkaha Seddi gibi bir kaleye malik olmamışlardır, ancak Osmanlı Eğri'ye ma-

lik olmuştur. Zira bu Frenk Hisarı'nın havale tarafı duvarının yüksekliği 47 arşın şeddadi, sağlam, kârgir duvardır ki her taşı fil gövdesi ve hamam kubbesi kadar yontma ve cilâlı sert taşlardır. İki kat duvar olup her katı ellişer ayak enlidir, üstünde üçer araba yan yana gitse mümkündür.

Bu taraf hendeği tam 80 adım enlidir ve 87 Mekkî arşın derindir ki insan aşağı bakmaya cüret edemeyip ödü yarılıp yeri toprak olur.

Bu kalenin 12 bin reayası gelip her sene hendeği de enli ve daha derin ederler. Bu Nemse *[36b]* Hisarı içinde bekâr yerli yeniçerilerinin odaları kanun üzere birinci, ikinci, üçüncü diyerek kârgir odalar yapılıp her bir orta odalarının üzerleri servi gibi uzun sürahi biçiminde tahta örtülüdür. Bu kalede asla kadın ve oğlan yoktur ve çarşı pazardan bir şey yoktur.

Alem-i Şerif Camii'nin özellikleri

Bu kalede de Alem-i Şerif ismiyle isimlenmesinin sebebi odur ki Sultan III. Mehmed bu kaleyi fethedip Hazret-i Risâletpenah'ın sancağ-ı şerifini kendileri eline alıp ilk defa Cuma günü bu camide minbere Resulullah'ın sancağını çıkarıp hutbeyi bizzat kendileri okuyup Cuma namazından sonra sancağ-ı şeriften bir parça püskül çıkarıp,

"Yâ Resulallah, senin aleminin parçasıyla bu kaleyi senin himayene saldım" diye dualar edip nice bin gaziler amin derler.

Hâlâ o sancağ-ı şerif parçası bu cami minberinin sağ tarafında ilk saf hizasında duvar dibinde altın alemli ve yeşil zarf içinde dikili durur. Gece gündüz bu alem-i şerif dibinde bir kandil yanıp durur. Ve bütün Eğri, Budin ve diğer serhad halkının sancağa itikatları vardır.

Hatta Gazi III. Mehmed Han bu kale fethinden sonra Hırıştoş Yaylası'nda 7 kral ile cenge gittiklerinde Hazret-i Risâlet'in büyük sancağ-ı şerifini cenge götürmeyip bu camide koyup bu camideki sancak parçasını altın alemiyle götürürler. Allah'ın hikmeti savaş sırasında 3 alemdar şehit olup padişah hazinesini ve Osmanlı karargâhını kâfirler zapt ederler. Cenâb-ı Bârî Habibi yüzü suyu hürmetine, alemdarlar şehit olunca Resulullah Sancağı yere düşmeyip bir delikli taşa geçmiş bulunur. Hâlâ yine bu cami içinde Resulullah Sancağı püs-

külü yine o delikli taşa sırığı geçmiş durur. Bunları o savaşta bulunup gören 40-50 yaşlı adamlardan dinleyip onların tanıklığıyla öylece yazdım.

Gerçekten de insan bu sancak dibine varınca dehşet hasıl olur. İnancı olan adamlardan her kim o alem-i şerif dibine varıp pak itikat ile iki rekat namaz kılıp hayr dua etse Allah'ın emriyle her isteği kabul olur. Onun için bu kalede bu camie Alem-i Şerif Camii derler.

Dört köşe nur dolu bir camidir, uzunluğu ve genişliği ikişer yüz ayaktır ve çatısı kiremitlidir. Ve bir sanatlı kârgir yapı minareye maliktir ki bu serhadlerde benzeri yoktur, meğer Peçuy Kalesi'nde Kasım Paşa Camii minaresi ola, ama bu ondan yüksek ve düzgündür. Hakir bu minareye çıkıp şehrin deresi, tepesi ve tarzı tarhını seyrettim. Gerçekten de İrem Bağı, eski şehir, büyük ve mamur beldedir. Bu Frenk Hisarı'nda yeniçeri odalarından ve camiden başka 10 adet ev vardır.

Macar Hisarı'nı bildirir

Frenk Hisarı'ndan batı tarafa 50 adım enli hendek üzerinde bir kârgir şeddadi köprüden geçerken bu iki hisar arası anlatılamaz cehennem çukuru derin bir hendektir ki boyu 50 arşındır ve hendek içinde âbıhayat sular kaynar. Hatta bu iki kale halkı sularını bu hendekteki kaynaklardan alırlar. Bu kârgir köprü ile geçilen Macar Hisarı kapısı üzerinde,

Ali Paşa Tabyası: Sanki Mardin Kalesi'dir. 12 adet balyemez topları var ki her biri beşer tane kale değer altın gibi parlak ve cilâlı, kırmızı çullu uzun toplardır. Bir topuna şahin topu derler. Allah bilir bir serhadde dengi yoktur. Siperinin ardında yedi başlı ejder gibi durur. Ali Paşa Tabyası'ndan beri ta Macar Hisarı ortasında,

Zurnazen Mustafa Paşa Tabyası: Şehrin dört tarafına havaledir. Uçan kuşları bile uçurmaz 20 adet uzun topları var ki görmeye muhtaçtır. Bu tabya yakınında büyük bir manastır var, bütün kâfiristan, Erdelistan ve Orta Macaristan keferelerinin kâbeleridir. Eğer bu kilisede olan mimari ilmini ve burada olan sanatları anlatsak başka bir kitap olur. Osmanlı keferelere rağmen bu kiliseyi cebehane edip içinde nice bin top âletleri ve gayri mühimmatlar doludur. Buna yakın,

Hünkâr Tabyası: Bütün tabyalardan sağlam ve dayanıklıdır.

Bu Macar Hisarı 3 Nemse Hisarı büyüklüğü kadar vardır ve ikisi de İskender Seddi kaleler olup hendekleri cehennem çukuru gibi derin ve otuzar arşın rıhtım dolma duvarlı kalelerdir.

Frenk Hisarı ve Macar Hisarı'nın toplam çepçevre büyüklüğü 3 bin germe adımdır, yuvarlak şekli 11 köşedir ve her köşesi çeşit çeşit tabyalar, kuleler, burçlar, *[37a]* dirsekler ve türlü türlü mazgal delikleriyle bezenmiş birbirine bitişik iki kaledir, ama dizdarları ve neferleri tamamen başkadır.

Bu iki kalenin taşları fil gövdesi kadar vardır. Duvarları üzerinde dört tarafında sobalı hamam gibi karakolhanelerinde her gece ellişer adam nöbet bekler. Onlardan başka ta sabaha dek 10 adet kale ağaları nöbet beklerler. Bunların hepsinden çok Macar Hisarı beklenir, zira Paşa Sarayı hâlâ oradadır. Eski zamanda krallara mahsus büyük saraydır ki gayet sanatlıdır. Ama yakılmış olduğundan başka tarz yapılıp bütün paşa ağalarına ait pek çok odaları, divanhane, hamam ve ahırları bulunan donanımlı büyük saraydır. Kapukulu ağası bu kalede olur. Yakınında bir su kuyusu var, 80 kulaç derindir, ama âbıhayat suyu vardır. Yerli yeniçeri ağası da burada oturur. Ve Paşa Sarayı meydanı hayli geniş olup o meydan ortasında iki adet esir zindanı vardır. *Allah muhâfaza* şehrin bütün esirleri bu zindanda dururlar. Her birine ellişer ayak merdiven ile inilir sanki cehennem çukuru mahpushanelerdir. Her gece üzerlerinde ellişer adet bekçileri pür-silâh olup nöbet beklerler. Ve,

Paşa Camii: Bu Zindan Meydanı'ndadır ki uzunluğu 200 ayak ve genişliği 100 ayak bir kârgir minareli sanatlı camidir. Büyük cebehane de bu Saray Meydanı'ndadır. Ve,

Küçük Paşa Camii: Dahi bu Saray Meydanı'ndadır, ama kapısından içeri İslâm askeri için peksimet, buğday, arpa ve diğer çeşit çeşit zahire cinsleri doludur. Bu camiin kapısı üzerinde tarihi budur:

Biriyâ hâtif didi tarihini
Bârekallah cami-i cennet-mekân,

Sene 1023.

Bu Nemse Hisarı'nın ve Macar Hisarı'nın altları tamamen boştur. Mağara mağara ve kemer kemer vadiler olup içlerine nice bin asker alır mahalle mahalle kemerlerdir. Burada da padişah cebehanesinin her türlüsü vardır ki bu kale 100 ay kuşatma altında kalsa, burada olan cebehaneler asla tükenmez. Kuşatma sırasında bütün vilâyet halkı çoluk çocuklarını bu iki kalenin altındaki mağaralara, serdâb ve mahzenlere koyup bütün çoluk çocuk top güllelerinden emin olurlar. Bu mağaralar içinde hendeğe bakan büyük ve iri toplar var ki kirpi tüyü gibi bezenmiş olup her birinin içine insan sığar. Bunlardan başka nice yüz adet yedek toplar, kundakları, arabaları, diğer mühimmatları ile hazır dururlar.

Bu mağaralarda ve yer altlarında şehrin mutafları ve urgancıları ip bükerler. Bu derece geniş ve büyük mağaralardır. Ve âbıhayat buz parçası kuyuları vardır.

Bu Macar Hisarı'nda 20 adet dükkândan aşağı 150 adım kıbleye bakan dört kat kemer kapıları var, bu kapıların aralarındaki kemerleri kasten karanlık etmişlerdir ki dışarıdan gelen düşman içeri girerken gözleri görmeyip yürüyüş edemeyeler. Ama bu mahallerde oturanlar dışarıdan gelen düşmanı görüp vururlar, yol üzere şahane topları dururlar, gerektiğinde düşmanlara vururlar.

Bütün kapı bekçilerinin silâhları bu karanlık kapı aralarındaki duvarda asılı olup nice bin çeşit silâhlarla bezenmiş süslü kapı aralarıdır. Gece ve gündüz bu kapı aralarında biner adet pür-silâh asker mevcut olup nöbet beklerler.

Bu kapı üzerinde büyük bir tabya vardır, dört tarafa İskender Seddi gibi set olur. Bunda da büyük, uzun balyemez topları vardı. Bu tabya üzerinde bir saat kulesi var ki çanının sesi bir konak yerden duyulur. Bu kapının kemeri altında bir küçük kapı daha vardır, oradan aşağı varoşa otuz ayak taş merdivenle inilir küçük kapıdır. Ama büyük kapıda daima zincir gerilidir. Ve taşrasında hendeği üzerinde zincir ile asılmış köprüden geçip kıbleye doğru 100 adım yokuş aşağı inince bir kat kapı daha vardır, bu büyük kapı da güney tarafa bakmaktadır.

Bu kapının üst eşiği üzerinde beyaz mermerden bir arslan heykeli yapılmıştır, bu arslanın demirden bir dili var, mermer

ustası bu arslana öyle bir çekiç vurmuş ki görenler arslanı canlı sanırlar. Eskinin filozofları arslanı bütün hayvanların padişahlarıdır demişler ve insanı de arslan gönüllüdür demişler. Bu arslana demir dil ettiklerinin aslı insanoğlu demir dilli olup dilini zapt edip diline her gelen saçma sözleri söylemesin diye demir dilli arslan heykeli yapmışlar. Bu Eğri Kalesi'ni bir arslana benzetip içinde olan insanlara arslanı pek zapt edin işareti ola, demişler.

Yine arslan yanında bu kapı üzerinde mermer ustası yine beyaz mermerden iki başlı bir Macar kuşu, yani kâfirlerin zolta adlı guruşlarında *[37b]* iki başlı, iki kanatlarını ve iki pençelerini açmış karakuş resmi vardır, hemen bu Eğri Kapısı üstündeki kuş resmi de ona benzer karakuş resmidir. Bunun da iki başlarında demir dilleri vardır. Bunu da eskinin filozofları işaret ve rumuz etmişler ki bu Eğri Kalesi iki kaledir ve iki başlı demir dilli kuşların padişahı karakuş gibidir, elinden kaçırmayasız, bu kaleyi düşmana uçurmayasız ve iki başlı ve iki dilli hâkim olmayasız, işaretini etmiştir. Gerçekten de usta bu kuş resmi kalemini mermerde kazmıştır.

Bu kapı Mısır'ın Bâb-ı Nâsırı ve Demir Kapısı gibi garip ve acayip bir kapıdır. Kalenin bu semtleri seksener arşın dolma rıhtım yüksek duvarlardır. Adam yukarı baksa başından sarığı düşer, ta bu derece yüksek duvarlı sağlam hisardır.

Kâfir elinde iken bu kale böyle sağlam ve dayanıklı değil imiş. Mehmed Han'ın fethinden sonra 7 paşa ve 12 bin çerahor reayalar yaz ve kış bu kalede 7 yıl işleyip bu şekilde dayanıklı ve sağlam etmişlerdir. Hâlâ her sene Başka, Laşka ve Salanta'nın tüm reayaları bütün vergilerden kurtulmuş olup her sene bu kaleyi 12 bin reaya tamir edip hendeklerini temizler.

1068 [1658] tarihinde Köprülü Mehmed Paşa veziriazam iken bu Eğri Kalesi'nin büyük varoşunu kale içine almak için Eğri fatihi Sultan Mehmed Han'ın kanunu üzere 12 bin çerahor reaya, 7 sancak paşası ve 7 sancağın bütün reayaları yiyecek ve içeceklerini arabalara yükleyip 3 yılda bu büyük varoşu sağlam bir kale içine almışlardır ki diller ile anlatılıp kalemler ile yazılmaz. Evvelâ,

Eğri Kalesi Varoşu'nun özellikleri

Bu güzel kalenin çepçevre büyüklüğü tam 12 bin adım, beşgen şekilli, 12 büyük kuleli, dört tarafı mazgal delikli, çok derin hendekli ve 5 kapılı büyük varoştur. Kıbleye bakan Ilıca kapısı üç kat sağlam kapıdır ve üç yerden asma köprüler ile geçilir. Ve iki taraflarında mazgal delikleri var.

Bu kapının sağ tarafında güney yönüne bakar Hatvan Kapısı, iki kat meydanlı başka kaledir ve başka bir köşede bulunmuş iki kat hendeği ve 4 kat sağlam kapıları çevresinde yerle bir büyük topları var. Bu da asma köprüler ile geçilir kapılardır.

Bu Hatvan Kapısı'ndan içeri tarafa gidince Yeni Kapı, bu da iki kat sağlam kapıdır ve asma köprülüdür. Bu kapının iç yüzünde, Martolos Kapısı'na kadar tahta döşeli 1.500 adım enli pak cadde sokak vardır. Bu Martolos Kapısı Eğri'nin batı tarafına bakan sağlam iki kat kapıdır. Bu da asma köprülü sağlam kapıdır. Bu semtte bütün kefereler sakin olup gayet mamurdur, hepsi Martolos kefereleridir ki maaşlı kale neferleridir.

Felemet Kapısı, bu da batı tarafa açık iki kat kapıdır ve iki kat kârgir duvarlı kaledir. Toplam 4 kapısı vardır ve kapısı önünde asma köprüler ile geçilir sağlam kapılardır. Bu Felemet Kapısı üzerinde Kara Mahmud Ağa'nın asılmış çizmesi, mahmuzları var, demirden bir çeşit çarkları var. Savaş sırasında ata bununla mahmuz edermiş, sanatlı demir mahmuzdur.

Bu kapıdan taşra Makla Deresi üzerinde nicesi zeamet ve niceleri mülk ibret verici su değirmenleri vardır. Bu Felemet Kapısı dibinde kemer altından Makla Deresi kalın ve sağlam demir pencerelerden su girip bu büyük varoşu ikiye böler. Şehir nice su değirmenleri, bağ ve bahçeli büyük haneleri var. Bu varoşun ortasında,

İbretli Baruthane Kalesi'nin anlatılması

1068 [1658] tarihinde Köprülü Mehmed Paşa yaptırmıştır. Zira bu eyalette Köprülü Mehmed Paşa vali olup bütün kâfiristanı sındırıp bu Eğri Kalesi'ni çok sevdiğinden sadrazam olduğunda bu Baruthane Kalesi'ni imar etmiştir. İrem Bağı'na benzer bir mesiregâh, 3 gözlü ve her gözü beşer havanlı ve ibretlik Macar çarklı sanatlı değirmenlerdir. İnsanın aklı erişmez bir çeşit seyirlik değirmenlerdir ki Makla Nehri çevirir garip,

şeddadi, dört köşe, altı kuleli ve bir demir kapulu sağlam kaledir, büyüklüğü çepçevre 500 adımdır.

Bu kale sanki bu varoşun iç kalesidir. Dört tarafı tamamen sudur. Kapısına köprü ile varılır. Dizdarı, neferleri, barutçubaşı ve neferleri mevcut olup gece gündüz siyah barut işlenir, zira bu kalede barut çok sürülür.

Bu kale altından Makla Nehri geçer, sonra çarşı içinden ve evlerin şahnişinleri altından geçerken herkes pencerelerinden ve çeşit çeşit sedirlerinden balık avlarlar. Sonra bu Makla Nehri, Çarşı Camii'nin sol tarafından geçer, yassı sokak *[38a]* köprüsünden, diğer taş köprülerden ve ağaç köprülerden geçerek Ilıca Kapısı dibinde yine demir pencereden taşra çıkıp Beşli Çayırı adlı yerden akıp kıble tarafına akarak Tise Nehri'ne karışır bir âbıhayat sudur. Ama Eğri içinde bundan lezzetli kaynak ve kuyularda Kevser suyu gibi sular vardır. Bu Ilıca Kapısı taşrasında Makla Nehri üzerinde 6 göz su değirmenleri vardır, bunlar da seyirliktir.

Ilıcalar ve faydalarını bildirir

Tamamı 3 adet ılıcaları vardır. Bunlardan biri erlere, biri kadınlara ve birinin suyu hayvanlara yararlıdır. Çeşit çeşit yararları görülmüş ılıcalardır ki bütün Erdelistan ve Macaristan'dan her sene nice bin hasta, uyuza ve frengiye yakalanmış kefereler gelir, bu ılıcalara girip sıcak suyundan içip Allah'ın emriyle şifa bulurlar. Lakin Budin'deki gibi mükellef yapılı kaplıcalar değildir. Bu ılıcaların olduğu bu kapıya Ilıca Kapısı derler. Burada varoşun bütün (---) adet kapıları tamam oldu.

Aşağı Varoş'un yapılarını bildirir

Bu varoş kalesi içinde 17 mahalle vardır. Yedisi kefere mahalleleridir, onu Müslümandır. Evvelâ,

.....(1,5 satır boş).....

Kamusu 3.060 adet mükellef, mükemmel, tek ve iki katlı saraylardır. Diğer ileri gelen evleri tamamen bağlı bahçeli, şahnişinli güzel hanelerdir. Nicesi şindire tahta örtülü ve nice yüzü kırmızı kiremit örtülü şeddadi duvarlı mamur ve müzeyyen evlerdir. Bunlardan (---) sarayı (---) (---) (---) mamurlardır.

Eğer bu varoşu görüp bildiğimiz kadar özelliklerini yazsak sözü uzatmış oluruz. Gerçekten de mamur ve bakımlı şehirdir.

Osmanlı sultanları ve diğer hayır sahiplerinin camilerini bildirir

Kamusu 46 adet mihraptır. Bunlardan Hatvan Kapısı'na yakın varoş duvarına bitişik Sultan III. Mehmed Han Camii ki Fethiye derler, daha önce kilise ve minaresi de çanlık imiş. Bugün bir Müslüman mabedi, gayet iç açıcı bir camidir. Allah'ın hikmeti başka bir ruhaniyeti var ve dualar kabul olunur camidir.

Çarşı Camii gayet kalabalık cemaate malik camidir. Sâlih Efendi Camii, Benli Ahmed Ağa Camii mamurdur, Memi Ağa Camii eski tarzdır, Alaybeyi Camii üstad işidir, Yeni Zaim Camii, Kasım Paşa Camii ve Pazaryeri Camii, bunlar Cuma namazı kılınır camilerdir. Bunlardan başka,

Mescitlerini bildirir: Dükelisi 31 adet mahalle mescitleridir. Bunlardan Yassı Sokak Mescidi ve Kethüda Mescidi (---) (---) (---)

İlim yuvası medreseleri: Hepsi 4 adet medresedir, ama dârülhadis ve dârülkurrâsı yoktur. Zira bu şehirde Kur'ân hafızı ve muhaddis yoktur.

Ebced okuyan çocukların mektepleri: Umumisi 17 adet ciğer köşesi yavruların mektebi vardır.

Derviş tekkeleri: Hepsi 7 adet Âl-i Abâ tekkesi vardır. Bunlardan mükellef Hatvan Kapısı'ndan taşra (---) (---) Baba Sultan Tekkesi'dir ki 70-80 kadar çille-i merdan sahibi Bektaşî fukaraları vardır. Ve şehir içinde (---) (---) tekkesi (---) (---) (---)

Can besleyen sebilhaneleri: Olancası 20 adet Kerbelâ Çölleri şehitlerinin ruhları için susamışlara sebilhaneleri vardır. Bunlardan Ağa Sebili, Alaybeyi Sebili ve Kasım Paşa Sebili meşhurdur.

Esnaf çarşı pazarı: Tamamı 600 adet dükkândır, ama kârgir bedesteni yoktur. Dükkânları ve kahvehaneleri müzeyyendir ve zengin tüccarları olup bütün değerli malları bol bol bulunur.

Hamamlarının övülmesi: Hepsi 2 adet aydınlık hamamdır. Biri iç kale kapısından aşağı köprü başında Valide Sultan Hamamı, gayet geniş, aydınlık ve iç açıcı, suyu ve havası hoş, 6 adet halvetli ve bütün kubbeleri kırmızı kiremit örtülü şirin hamamdır.

Bir hamam da Felemet Kapısı yakınında ufak tefek, Soba Hamamı derler küçük hamamdır. Bu şehir içinde 700'den fazla evlerde soba hamamlarımız vardır diye vilâyet ileri gelenleri övünürler. Zira halkı gayet salih ve dindar olup çoluk çocukları hep ev hamamlarına girerler, taşra çarşı hamamlarına nadir giderler.

Tüccar hanları: Olancası 5 adet küçük handır. Ancak bu hanların birine ağır bezirgânlar konarlar. *[38b]* Gelen geçen yolcular ve konuklardan genellikle reaya kefereleri konarlar. Yoksa bütün konuklar ileri gelenlerin hanedanlarına konup asla bir kimsenin kapıları kapalı değildir. Hemen gelene salâ der ki nice hanedanların kapıları üzerinde bu yazı yazılmıştır. Mısra:

Bî-tekellüf biyâ be-hane-i mâ,

diye yazılıdır, zira ganimet şehirdir. (---) (---) (---)

Müneccimlerin sözleri: Bu şehir (---) iklimde olup arz-ı beledi (---) ve uzun gündüzü (---) derece ve (---) dakikadır. (---) (---)

Beğenilenleri: Beyaz sipov ekmeği, Leh tavuğu büryanı, bir okka beyaz poğaçası ve yağlı çöreği bir akçeyedir, tavuk böreği ve kirde çöreği meşhurdur. Bir okka semiz koyun eti üç akçeye, bal ve yağ sekiz akçeyedir ve çeşit çeşit meyveler çok boldur.

Eğri beldesinin şehrengizinin tamamlanması: Evvelâ doğru demek gerek, Hatvan Kapısı'ndan ta Felemet Kapısı'na kadar bu varoş içre levendâne yürüyünce tam 4 bin germe adımdır. Suyu ve havası hoş olduğundan mahbûb ve mahbûbesi gayet meşhurdur, ama gayet edepli kadın ve erkekleri vardır. Halkı tamamen Boşnak'tır, ama çok iyi ve düzgün Macarca ve Nemsece bilirler. Ancak hile, yalan dolan bilmez oğuz taifedir. Gerçekten de bir hadis-i şerifte Hazret-i Peygamber buyurur: Hadis: *"Cennet ehlinin çoğu (bülüh) iyi tabiatlı, kötülük düşünmeyen kimselerdir."* Bülüh yani oğuz taifesi ola. İşte bu hadis-i şerif uyarı üzere bu Eğri halkı oğuzlardır.

Ve cümlesi mücahit gazilerdir ki her gün Filek, Seçan, Germat, Semendire, Honot ve Külvar kalelerinin kâfirleriyle savaşıp cenk etmededirler. Zira Eğri Kalesi bu adı geçen kâfir kale-

lerinin tam ortasında bulunmaktadır. Bu kale kâfirlerine Orta Macar derler ve bütün Eğri reayası da Orta Macardır. Onun için Eğri halkı düzgün Macarca konuşur, gayet garip dostu şahbaz gazileri var. (---) (---)

Gezinti yeri İrem bağları: Tamamı 9.600 bağdır, ama üzümü Gingöş gibi lezzetli değildir. Zira kışı biraz sert olur, ama yazı yazdır ve kışı kıştır. Genellikle halkı kale neferleridir. Bir fırkası hizmet ehlidir, bir zümresi tüccar, bir sınıfı âlim, salihtir. Fazıl kaynağı ve şair meskeni yerdir. Uzman hekimleri ve usta cerrahları sayısızdır. Çocukları kavrayışlı, yetkin, olgun, akıllı ve zeki olurlar. Ama hepsi asma, kesme ve silâha meraklıdır ve yiğitlik heveslerine düşmüş çocukları vardır. Bu şehrin zemini bir geniş ovalı, verimli, ekinlikleri bol ve her şeyde hayır ve bereketleri çoktur.

.....(1,5 satır boş).....

Eğri Kalesi ziyaret yerleri: Hatvan Kapısı'ndan taşra kale gibi duvarı İrem Bağı'na benzer, tavus kuşunun süt beyazı, yeşili ve rengârenk tavuslar ile, bülbüller ile ve diğer ötücü kuşlar ile dolu bir mesiregâh yerde çeşit çeşit fukara haneleri, yaz ve kış meydanları, nice yerde tek katlı ve iki katlı dinlenme köşkleri ile bezenmiş Bektaşî tekkesidir. Budin'de Gül Baba Tekkesi'nden bu (---) (---) Baba Sultan Tekkesi görülmeye değer tekkedir. Yüksek bir kubbe içinde Hazret-i (---) (---) Dede Sultan gömülü olup nurlu kabrinin çevresi çeşit çeşit hüsn-i hat kelâm-ı şerifler, şamdan, kandildan ve çerağdanlar ile süslenmiş bir abdallar yuvasıdır. 70-80 kadar fukarâları sadaka ile geçinip çeteye ve poturaya giden gaziler ganimetle gelip bu tekkeye adaklarını verirler. Tüm yoksul erenleri onunla geçinirler.

Oradan Felemet Kapısı'ndan taşra (---) mesiregâhı

.....(1 satır boş).....

Bu şehri de seyredip ertesi gün Eğri Paşası Pirinççi Mehmed Paşa Dobroçin'den büyük alay ile gelirken kalede olan tüm İslâm askeri paşayı karşılamaya çıktıklarında biz de padişah onuruna saygımızdan hizmetçilerimizle karşı çıkıp at üzerinde görüşüp at başı beraber şehre gelirken kaleden nice yüz pare top şenlikleri olup gök gürültüsü gibi topların gürültüsünden dağlar inil inil ses verirdi. O gün padişah divanı olup pa-

şanın mukarrernâmesi okunup hakirdeki hil'at-i padişahîyi paşanın eynine giydirirken yol bilir paşa padişah hil'atinin yakasını öptü, bütün çavuşlar paşayı kanun üzere *[39a]* alkışlayıp paşa yerinde karar edince yerli yeniçeri ağası emirleri de divanda okundu. Paşa ona bir zerdûz hil'at-i fâhire giydirdi, onu da çavuşlar alkışlayıp hanesine sevinerek gitti. Ardınca paşa mehterleri yeniçeri ocağı ağasında da bir fasıl etti. Paşa o divanda Eğri Kalesi'nin 40 adet tuğ, sancak ve bayrak sahibi ağalara mukarrer hil'atleri giydirip herkes hanelerine gitti. Şenlikler olup yer yer üç gün mehterhane fasılları çalınıp eğlenceler oldu, paşaya her ağadan hediyeleri geldi. Hakire 3 kese, 3 at, 3 köle ve 1 samur kürk verip İbrahim Kethüda efendimizin mektubunu okuyup,

"Evliyâma bir hoş riayet edip Budin'e gönül hoşluğuyla yollayıp elçi paşa ile Beç'e ve Prag'a Nemse kralına gitmeye harcırah verip tez yollayasın" diye mektup okununca İbrahim Kethüda efendimiz hatırı için ileri görüşlü paşa 300 altın, bir kat esvap ve hizmetçilerimin üçüne ellişer altın ve birer kat esvap verdi. Yerli Yeniçeri Ağası Ahmed Ağa'dan 2 kese, 1 köle, 2 at, 5 kol tüfenki, 1 pastav çuka, 5 donluk atlas ve 40 adet kale ağalarından da birer hatıralık hediye şeyler gelince yükümüz çok ağır oldu. Üçüncü gün getirdiğim padişah emrinde fermanlar olunduğu üzere 1074 [1664] tarihinde Tatar ve bu Mehmed Paşa eliyle fetholunan Seçan Kalesi, Germat Kalesi, Hollok Kalesi, Buyak Kalesi ve diğer kalelerin bakım ve onarımına bizzat paşanın gideceğini tellâllar duyurup hazır oldular.

Eğri'den Mehmed Paşa ile Orta Macar diyarında fethedilen kalelere gittiğimiz konakları bildirir

Evvelâ Eğri'den kuzeye doğru, Eğri Eyaleti'nin yarı askeriyle kuzey tarafa 7 saat gidip,

Hırıştoş Ovası menzili: Bir göl kenarında bir harap kilise yakınında konup dört tarafa karakollar gitti. Zira kâfirlerin vilâyeti içinde ve dahi 1005 [1597] tarihinde Rebiülevvel ayının beşinci gününde Sultan III. Murad oğlu Sultan III. Mehmed Han zamanında 7 kral ile bizzat Sultan Mehmed bu Hırıştoş Ovası'nda büyük savaş ettiği savaş alanıdır. Bu büyük savaşı nice Osmanlı tarihçileri yazmışlardır, ama yakın zamanda

olup babam merhum Derviş Mehmed Ağa bu savaşta olduğundan ondan dinlediğimiz üzere ve bu Eğri ihtiyarlarının anlattığına göre biraz yazalım.

Eğri taburunun yenilmesi hikayesini kısaca bildirir

Evvelâ Mehmed Han Eğri'yi fethedip sonra 7 kral 7 kere 100 bin askeriyle İslâm askerini Eğri altında basıp kaleyi İslâm elinden kurtarmaya geleceklerini, Tatar Han karındaşı Fetih Giray Sultan 40-50 adet kâfirleri dil tutup padişah huzuruna getirip söyletmişti,

"Elbette yarın, ya öbür gün sizi Nemse çasarı kardeşi Hersek Makşimilyan ve 7 kral sizi basar" diye haber verdiklerinde hemen saadetlü padişah,

"Onlar bizi basmadan biz onları basmak evlâdır" deyip Hadım Cafer Paşa, Rumeli Veziri Veli Paşa ve nice sancak beyleri ile 40 bin asker ile 10 adet top ile bunlar öncü asker olup kâfire doğru vardıklarında kâfir bunlara top ve tüfenk vurup bütün askeri kırar. Ancak Cafer Paşa ve Veli Paşa 4-5 bin adamlarıyla İslâm ordusuna girerler.

Cem azametli padişah bu işten haberdar olunca Rumeli Eyaleti Hasan Paşa üzerinde bırakılıp kâfir üzerine serdar olur. Sadrazam İbrahim Paşa da Hasan Paşa ardınca gider. Han kardeşi Fetih Giray da 70 bin Tatar askeriyle bile gidip kâfirlerin taburu karşısında konarlar. İki askerin aralarında azıcık bir nehir olup o gece etrafa karakollar koyup hazır dururlar.

Ertesi gün padişah gelince *Allah'ın yardımıyla* Cağaloğlu tarafından kâfirlere iyi bir satır vururlar. Akşam vakti olunca iki taraftan da cenge ara verilip her tarafa mükemmel karakollar koyup yatarlar.

Ertesi sabah yine cenk davuluna tarralar vurulup İslâm askeri ayak ayak hazır olur. Ovanın ortasında hâlâ bir kilise var, Cağaloğlu'nun orada kırdığı kefere leşlerinden başka bir şey yok. Hemen İslâm askeri ile Veziriazam İbrahim Paşa, Han kardeşi ile asker öncüsü olup ileri giderler. Saadetli padişah da kafada 100 bin asker ile gelmede. Bütün asker kâfirlerin taburu dibine varmada, ama kâfirler öğle vakti oluncaya kadar taburdan baş göstermeyip ikindi vakti taburundan çıkıp İslâm askeri üzerine yürür. Bütün kâfirler demir zırhlar giymiş olup cenge girer.

Nemse, Çek, Frenk, Hırvat ve Macar'dan cümle yüz kat domuz alayı yürür. Her biri *[39b]* derya gibi kâfir alayları var ki 100 bin kadar askeri sâfî kırkar ve ellişer dirhem muşkat tüfenkleri ve yine her bir keferelerin ellerinde, bellerinde, yakalarında, eyer kaşlarında ve atlarının terkilerinde beşer onar adet kol tüfenkleri ile asker üzerine saldırırlar. Dağlar gibi sırıklı orman olmuş kâfirler yürüyüp kösleri, erganun ve trompetelerini çalarak sürü sürü, bölük bölük karınca gibi yap yap yürürler. Kâfirlerin bu gelişine bizim asker karşı koyamaz ve bir tek kişi kâfirlere karşı duramazlar, savaşın başında hepsi talan olur, perişan olup dağılırlar.

Yine kâfirler düzenini bozmayıp eskisi gibi top ve tüfenk atarak türlü türlü ateşler saçarak yürür. Rumeli Veziri Hasan Paşa geçit başından ayrılmayıp kâfirlere bir yaylım top atıp savaşır, ama Hasan Paşa askeri de kâfire takat getiremeyip İslâm ordusu içine girer.

Hemen küffar Hasan Paşa'nın askeri ardınca sürü sürü gelip çekinmeden İslâm ordusunu zapt edip yağma ve talana dalıp nice bin kâfir, Osmanlı karargâhını ve padişah hazinesini zapt edip şaraplar içip hora tepip raks etmeye başlarlar.

Yer yer Cağaloğlu ve Sadrazam İbrahim Paşa tarafından cenkler olmada, ama ne fayda, ordu içine küffar dolup ava yumulup yağma etmede ve hazine üzerine haçlı sancaklarını dikip nice bin küffar sandukalar üzerine çıkıp otururlar. Ama padişah ordu kenarında Resulullah Sancağı ile bir tepe üzerinde durup huzurunda sipahi ve yeniçeriler canla başla savaşıp Resulullah Sancağı önünde kırılmada. Padişah bu hâli görüp yanında hazır olan Hoca Efendi'ye,

"Efendi ne çare edelim?" deyince,

"Padişahım, yerinde sâbit-kadem ol. Cenâb-ı Kibriya'nın şimdi ihsan ve inamını görürsün" der. Koca Solakbaşı:

"Padişahım elem çekme, deden Süleyman Han ile Mihaç sahrası cenginde biraz böyle küffar galebe yüzünü gösterip sonunda kâfirler bozulup kâfirlerden bir can kurtulmadı, sabır" deyip padişaha teselli verdiler. Ama nice tarihlerde,

"Hünkârı at karnı altından bukağıya vurdular" derler, bu sözde yanıldılar. Ancak bu mahalde nice iş görmemiş zülüflü,

zerdûz hil'atli ve zer-ender-zer arakiyeli iç oğlanlarından 20 kadarı çıplak ve yaldak atlara binip kaçarlarken sipahi de bunları görüp kaçarlar. Ta Eğri Kalesi'ne firar etmiş sayısız asker var. Padişah yanında 4 bölükten bir bölük asker kaldı. O da yaya kalan aşçı başçı, karakullukçu, firar eden sipahi oğlanlarının at oğlanı, it oğlanı, hezele ve mezele türü döküntüler kalır.

Sonunda Hoca Efendi el kaldırıp dua edip padişah huzurunda olanlar içten ve gönülden amin deyip ellerini yüzlerine sürerler.

Hemen Allah'ın hikmeti yârî kılıp cehennemlik kâfirler orduyu yağmalayıp karakullukçu hizmetçilerini kırmaya başlayınca hemen bir sipahi oğlanı başından sarığını çıkarıp bir mızrak ucuna bayrak gibi edip,

"Bre gaziler, şu kâfiri vurun" deyince hemen garip aşçı, seyis ve at oğlanları odun baltaları, odun yarmaları ve ucu yanmış mutfaktan çıkmış köseği odunlar ile herkes ne silâha sahipse kâfire bir kılıç ve bir odun yarması vurmağa başlayınca ava sahip olup çadırları zapt eden kâfirler bu perişan hâli görüp çadırları ve ganimet mallarını bırakıp kaçarken hemen Yaratıcı'nın yardımıyla İslâm askeri içinden,

"Bre küffar bozuldu" diye Rabbanî bir ses duyulup firara yüz tutan diyenler taze can bulup küffara kılıç vurmaya başlarlar. İkindiden günbatımına kadar 100 bin kâfiri kılıç yemi edip yatsıya kadar o mehtapta dağlar içinde kâfirleri kıra kıra İslâm ordusuna gelirler.

Bazı Osmanlı tarihçileri ve kefere tarihçiler de öyle yazmışlar ki,

"Eğer İslâm askeri bizi kırmaya başladıkları öğle vakti olsa akşama kadar bizden can kurtulmazdı, ama akşam vakti olunca dağlara kaçıp kurtulduk" diye yazmışlar.

Ama Osmanlı tarihçileri,

"Hırıştoş Ovası kâfir leşleriyle dolduğundan başka kâfirlerden bir can kurtulmayıp suyu *[40a]* geçtikleri yerde birbirini takip edip suda boğulmuşlardır" diye Edirneli Mehmed Çelebi ve Âlî Efendi ayrıntılı olarak yazmışlar, bizim tekrar yazmamıza gerek yoktur. Ancak bu savaş meydanını gördüğümüzden dolayı bu kadarca yazıldı.

Sultan III. Mehmed Han bu Hırıştoş Ovası'nda 7 kralı kırdığına Kur'ân-ı Azim'den: *"Derken, Allah'ın izniyle onları bozdular"* [*Kur'ân*, Bakara 252] nassı tarih düşmüştür, sene 1004 [1596].

Osmanoğlu ortaya çıkalı 4 adet tabur cengi olmuştur. Biri 791 (1389) tarihinde Gazi Hüdavendigâr'ın Sırp ve Hersek kâfirleriyle Kosova Sahrası cengi, biri 920 (1514) tarihinde Yavuz Sultan Selim ile Şah İsmail'ın Çıldır [Çaldıran] gazası, biri 932 [1526] tarihinde Süleyman Han ile Lagoş Kral'ın Mihaç (Mohaç) gazası, biri de bu III. Mehmed Han'ın Nemse, Macar ve 7 kral ile 7 kere 100 bin kâfir askerini kırdığı Eğri'nin tabur savaşı olmuştur. Ama bu bütün savaşlara üstün gelmiştir. Zira bu çarpışmada 7 kralın beşi ölüp ikisi kaçmış ve 7 kral askerlerinden azıcık kâfir kurtulmuştur.

Hâlâ gördüğümüz üzere bu Hırıştoş Ovası'nda 70-80 yerde kâfirlerin kemikleri tepe tepe, kubbe gibi küme küme yığılı durur, kâfir kelleleri top gülleleri gibi ve çakıl taşları gibi ovada bezenip yatar. Bu ovada bizim şehit olan 30 bin yiğidimizin hepsi Sultan III. Mehmed Han'ın otağı zemininde yatmaktadırlar. Çevresine büyük hendekler kazılmış olup hayvanlar girip şehitleri çiğnemezler.

Eğri Taburu şehitleri ziyaret yerini bildirir

Hamd olsun babam bu cenkte bulunup nice şehitleri eliyle defnetmiş. Yine hamd olsun bize de ziyaretleri nasip olup aziz ruhları için bir Yâsîn-i şerif okuyup sevabını mübarek ruhlarına hibe ettik. Hâlâ bütün insanların ziyaretgâhıdır. Nice yerde mükellef sofa binalı nurlu kabirler var. Bütün şehitlerin ruhları için, Allah rızası için *el-Fâtiha.*

Hırıştoş Ovası gerçekten bir cenk meydanıdır ki sınırları ta Kaşa ovalarına ve Tise Nehri kenarlarına varır. Bir tarafı Orta Macar'da Maden ovalarında son bulur. Bu ovanın ortasında kâfirlerin boğulduğu Hırıştoş Nehri akar. Gerçi bir küçük sudur, ama Filek ve Germat dağlarından doğup iner, Tise Nehri'ne karışır. Kâfir tarihlerinde,

"Bu nehri Türk askerinden tarafa mağrur olup geçmesek bozulmazdık ve eğer Türk askeri bu suyu beri geçse Müslümanlardan can kurtulmazdı" diye yazmışlar.

Osmanlı tarihçileri bu cenkte bozulmazdan önçe firar

edenlerin başlarına zaferden sonra boklu işkembeler giydirip eşeklere ters bindirip siyaset ile İslâm ordusunda gezdirip âleme ibret olsun diye teşhir edip ordudan atıp ebedi olarak sürerler.

Sonra onlar da bu utançla yaşayamayıp iç yaralarından Anadolu'ya geçerler. Celâlî olanların ilk sebebi Eğri taburu cenginde kaçanlardır.

Sonra 1016 [1607] tarihinde Sultan Ahmed zamanında Kuyucu Murad Paşa bu Celâlîlerden Said Arab, Karayazıcı, Tavil Hasan, Kalenderoğlu, Cennetoğlu, Canpolatoğlu ve Suheyboğlu adlı Celâlîleri ortadan kaldırmıştır. Onları kırdığına tarih mısradır:

Bin on altıda kırıldı sekbân.
Sene 1016

diye Rum tarihçileri Eğri'den kaçan Celâlîleri ve sonlarını böyle yazmışlar.

Yine biz konuya dönelim. Bu Hırıştoş Ovası'nda savaş meydanını seyredip oradan Eğri Paşası Mehmed Paşa ile kalkıp kuzey tarafa 7 saatte,

Saluka Köyü: İki kılıç altında mamur Macar köyüdür. Oradan,

Verpelid Köyü: Tarna Nehri kenarındadır. Matra Dağları'ndan gelip Sonlok'tan aşağı Heveş Ovası'nda Tise Nehri'ne karışır. Oradan yine kuzey tarafına gidip,

Dumuslu Köyü: Hatvan Kalemiz kazasının köyüdür. Oradan,

Vistond Köyü: Bu yazılan köyleri 9 saatte geçip,

Büyük Gingöş Varoşu'nun özellikleri

Eğri Eyaleti'nde 8 bin adet tek ve iki katlı şindire tahta örtülü mamur haneler vardır. Hepsi 8 adet birov hâkimleri, ellerinde gümüş değnekleri ve eğinlerinde samur kürklü birov adlı zâbitleri var. Bu büyük şehir Matra Yaylası dibinde bulunur, içinden Matra Nehri akıp iki tarafında kat kat bağlı ve bahçeli, tertemiz caddeli şehirdir.

Bu şehrin uzunluğu, Matra Dağı eteğinden kıbleye uzunlamasına tam 8 bin adımdır. Tamamı 8 *[40b]* adet kârgir yapı, kale gibi manastırları var ki her birinin çanlık kuleleri göklere uzanmış olup her manastırda beşer altışar yüz adet kıssis, bıtrik, yaş-

lı papazları ve güneş parçası genç oğlanları var. Ve 200 adet küçük kiliseleri var.

Hepsi 1.060 adet dükkânlardır ki hepsinde güneş parçası kızlar ve evlenmiş kadınlar dükkânlarda oturup mallarını aşikâre satarlar, asla ayıp değildir. Her ne mal istesen, dîbâ, şîb, zerbâf, çeşit çeşit değerli kumaşlar ve nadir elbiseler mevcuttur. Mahbûb ve mahbûbeleri hesapsızdır ve hep âşık-perestlerdir.

Şehir içinde akan Matra Nehri üzerinde nice yüz su değirmenleri var. Bütün evleri kârgir yapı, kat kat şeddadi kale gibi şindire örtülü, sanatlı Hıristiyan evleridir. Bu şehir uzunlamasına 10 sokaktır ve genişliği 50 sokaklardır ki her sokağı bir baştan bir başına gözükür doğru yollardır. Bu yollar üzerinde binden fazla çuka ve şayak işlenir çuka işlikleri vardır. Halkı tamamen zengin bezirgânlar olup hepsi örfî vergilerden muaflardır. Orta Macar hâkimi Topal Palatinuş'a da harac verirler, zira iki kılıç altındadırlar, ama Osmanlı'ya hediyeden başka bir şey vermezler. Ancak her sene kanun üzere Eğri Kalesi'nin bakım ve onarımına memurlardır.

Gingöş keferesinin muaf ve müsellem olmasının sebebini bildirir

Bu şehir kâfirleri Eğri fatihi Sultan III. Mehmed Han'a bir ekmeği 300 çift su sığırı arabalarına çektirip hediye verirler. Onun için ellerinde muafnâmeleri vardır. Ve padişah izni ile şehrinin dört tarafına büyük hendekler kazıp 4 yerden köprülü kapılar edip kaleden sarp varoş olmuştur, ama her hane ve her manastırları ve bütün kiliseleri kalelerden sarptır. Suyu ve havası gayet hoştur.

Beğenilenlerinden, bağ ve bahçesi birov hâkimlerinin nakilleri üzere Matra Dağlarını süslemiş 28 bin bağdır. Öyle lezzetli, sulu ve yemesi hoş 17 çeşit üzümü olur ki 7 çeşidi misket üzümüdür, yiyen çok lezzet alır ve içi rahatlar. Ve gingöşiye içkisi dedikleri damlası haram şarabının Rumeli, Arabistan ve Acem'de benzeri yoktur, meğer Boğazhisar yakınında Akdeniz içre Bozcaada adasının misket üzümü ola. Ama bunun şarabının sarhoşluğu olmaz derler ve başağrısı yapmaz derler. Kırmızı, beyaz ve sarı yakut gibi berrak ve parlak şarapları olup bir çeşit sivri sivri toprak testiler ile gingöşiye bâdesi di-

yerek günahkârlara hediye götürürler. Beyaz süt gibi rakısı da olur. Ve onar, on beşer okka gelir Haleb kalkanları gibi beyaz ve has rayizâneli (rezeneli), çörekotlu ve süsenli sipov adlı ekmekleri olur ki asla bu ekmeğin yanı sıra katık istemez, gayet lezzetli ekmeği olur.

.....(2 satır boş).....

Kısacası mamur şehirdir. Burada paşaya 5 bin guruşluk kadar hediyeler verip ve büyük ziyafetler verdiler. Hakir de bazı hediyelerden hissedar olduk. Oradan batı tarafa Matra Yaylası'nı 8 saatte aşıp 7 adet mamur Macar köylerini geçip,

Yüksek Felek Dağı, yani yüksek Filek Kalesi'nin özellikleri

Macarca'da (---) demektir. Orta Macar krallarından Matra Palatinuş Kral yapısıdır. Nice kraldan krala geçip sonunda 982 [1574] tarihinde Sultan III. Murad Han zamanında Mustafa Paşa eliyle fetholup Budin sancağı olmuştu. 24 sene İslâm elinde kalıp sonra 1002'de [1594] kâfir bu kaleyi istila edip aldı.

Sonra 1005 [1597] tarihinde Sultan Mehmed, Eğri Kalesi'ni fethettiğinde yine bu kale Mehmed Han'ın eline girip Eğri Eyaleti oldu.

Daha sonra yine Sultan Ahmed Han zamanında kâfirler Üstürgon Kalesi'ne 1013 [1604/5] senesinde zafer bulduğunda bu Filek Kalesi'ni istila ettiler. O zamandan beri 60 sene Macar elinde kalıp sonunda 1073 [1663] tarihinde Sultan IV. Mehmed Han Veziri Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa mühür ile serdar-ı muazzam olup Uyvar Kalesi'ni fethedince Tatar Hanzâde Ahmed Giray Sultan ve hâlâ Eğri Valisi Filibeli Pirinççi Mehmed Paşa bu Filek Kalesi'ni yağmalamışlar ve boşaltmışlardı. *[41a]*

Köprülüzâde Ahmed Paşa Raba yenilgisi seferinden sonra yine tekrar Uyvar Kalesi altına gelip kâfirlerin istila ettiği Leve ve Litre kalelerinin fethine giderken Nemse çasarı tarafından elçiler gelip sulh isteyip adı geçen Leve ve Litre Kalesi'ne bedel bu Filek Kalesi'ni, Seçan'ı, Germat'ı, Hollok'u ve Buyak adlı 5 adet kalelerini verdiler. Allah'a hamd olsun bu Filek Kalesi'ne gelip içine İslâm askerinden Eğri ve Hatvan kullarından 2 bin yiğit zahireleri ve cebehaneleri ile konup yine Eğri Eyaleti sancağı oldu. Hamd olsun yine hakire bu kale fethinde de ilk fetih ezanını okuyup öğle namazını kılmak nasip oldu.

Henüz bu yeni fetholmak ile beyine, alaybeyine, zeamet ve timar erbabına ve kadıya bir şey tayin olunmayıp Hatvan beyinin kardeşi sancakbeyi vekili, Eğrili Behlülzâde Çelebi kadı vekili olup dizdarı Yusuf Ağa oldu. Bütün kiliselerini şirk pisliğinden temizleyip iç kalede Sultan III. Murad Camii kilise iken Sultan IV. Mehmed Han'a bir nurlu bir cami yapmaya başlandı. Ve kalenin bazı yerlerini tamir etmek için çalışmalara başlandı.

Yüksek Filek Kalesi zemininin şeklini bildirir

Gökyüzüne doğru çıkmış bir yalçın kırmızı, sarı ve boz kaya üzerinde şeddadi yapı beşgen şekilli bir kaledir. İçindeki manastırı padişah camii olup kalenin etrafında 7 adet üstleri tahta örtülü kuleleri var. Ve ancak bir kapısı var. Hisar içinde ancak 300 adet şindire tahta örtülü evleri var. Cebehanesi, tahıl ambarları, bir su kuyusu ve bir cehennem çukuru zindanı var. Ancak toplarını daha önceden kâfirler Honot Kalesi'ne götürmüş. Hatvan'a ve Eğri'ye toplar getirmeye adamlar gitti.

Filek Kalesi Aşağı Varoşu'nun anlatılması

İç kale kayasının kıblesinde kayaların eteğinde bir düz geniş alanda 700 adet kat kat kârgir yapı, baştanbaşa tahta örtülü evlerdir. Yarısına İslâm askerleri girdiler, diğer yarısına Hatvan Kalemizin martolos kefereleri girip zabt edip kale neferleri oldular. Bu varoş da tamamen kârgir şeddadi yapı, beşgen şekilli, derin hendekli, 20 tahta örtülü kuleli, 3 adet kapılıdır ve 10 adet muazzam binalı kilisesi ve 300 kadar boş dükkânı var, hendeği dışında çepçevre şarampav kazıklı sağlam yüksek kaledir. Bütün kuleleri ve bütün beden dirsekleri bakımlı ve süslüdür. Bu aşağı varoşun bağlar tarafında biraz havalesi var, ama yukarı kalede iyi uzun toplar olsa o havalede kuş kondurmaz.

Bu kale Orta Macar elinde iken bunun katana kâfirleri etraf serhadlerimizi kurutmuş idi. Allah'a hamd olsun İslâm ülkesine eklenip yine ümmet-i Muhammed mabetgâhı oldu.

.....(2 satır boş).....

Oradan 7 saat gidip,

Hollok Kalesi'nin özellikleri

Macar dilinde (---) (---) demektir. Yine yapıcısı Orta Macar banlarıdır. Bu da daha önce Sultan III. Murad Han fethi

olup daha sonra kâfirler Filek Kalesi'ne mutasarrıf olduğu senede bunu da almışlardı. Hamd olsun şimdi 1074 [1664] tarihinde kâfirler Osmanlı askeri korkusundan bu kaleden el çekip hâli üzere boş bırakınca içine Hatvan Kalemiz kullarından fermansız 110 yiğit girip bu kaleyi zapt etmişlerdi. Şimdi Eğri Veziri Mehmed Paşa'ya hakir rica edip,

"Bu yiğitlerin bu kaleye daha önceki tarihlerde hizmetleri geçmiştir, bunlara yine kale ağalıklarıyla, kethüdalıkları ve neferliklerini verirsiniz" diye rica ettiğimde ricamız kabul görüp tüm gazileri Hollok Kalesi'ne ağa ve nefer etti.

Kalesinin şekli: Bir yüksekçe tepe üzerinde beşgen şekilli bir şeddadi yapı, bir küçük hoş kaledir, ama kapısı ağaçtır. İçinde 100 kadar tahta örtülü adamsız boş evleri vardı, İslâm askerleri ile doldu. Kilisesi padişahımız için cami olup cebehane, zahire ve mühimmat koyup imar çalışmalarına başlandı.

.....(1 satır boş).....

Sonra bu Hollok Kalesi'nden batı tarafa bir saatte, *[41b]*

Güvenlik yurdu hisar, yani sağlam Seçan Kalesi'nin anlatılması

Bu da yukarıdaki kaleler gibi III. Murad Han zamanında (---) tarihinde fetholup daha sonra 1002 [1594] yılında tekrar kâfirlerin eline geçmişti. 60 sene kâfirlerin elinde kalıp Allah'a şükür olsun 1073 [1663] tarihinde Kaplan Paşa Novigrad'ı döverken yere gelesi kâfirler korkularından bu kaleyi bırakıp yaktılar. Henüz sulh içinde kâfirler Leve ve Litre kalelerine karşılık bu kalenin anahtarlarını Sadrazama verdiler. Kale tamir edilip eski Üstürgon Beyi Çerkes İskender Bey Seçan beyi olup yine Eğri Eyaleti'nde sancak beyi merkezi oldu.

Beyinin hassı 400 bin akçe olup 12 kılıç zeameti, 316 kılıç timar erbabı, alaybeyi ve çeribaşısı vardır. Savaş sırasında beyinin askeriyle toplam 3 bin asker olur. Bin nefer kalenin askeri, dizdarı, yeniçeri serdarı, üç oda Eğri yeniçerisi, bir oda topçular, bir oda cebeciler, Hatvan'dan gelmiş 300 adet silâhlı Hatvan kulları, 300 akçe pâyesiyle yeni gelme kadısı vardır ve 300 köy reayası tabi olup köyleri oldu. İskender Bey imar etmede bir çalışkan ve ileri görüşlü adamdır.

Kalesinin şekli: Bir düzlükte dörtgen şekilli bir tarafı tuğla

yapı ve diğer tarafları palanka imiş, ateşe verilip yakılıp berbat olmuş. Binlerce reaya üşüşüp öncekisinden sağlam etmeye çalıştılar. Ve içinde asla evlerden hiçbir belirti yok idi. Ancak sanatlı bir kilisesi kalıp IV. Mehmed Han için cami etmeye teşebbüs olundu. Varoşu da yine imar olmada idi, ama dört tarafında bağ ve bahçeleri, değirmenleri ve şebekeli bostanları mamur idi. Dört tarafı iki top menzili Seçan yaylaklarıdır. Suyu ve havası gayet hoştur.

.....(2 satır boş).....

Oradan yine Mehmed Paşa ile cânib-i şimale (---) saatte,

İrem vadisi, yani cennet bağı Germat'ın özellikleri

Macarcada (---) (---) demektir. Yapıcısını serhadliler ve esir papazlar bilmediklerinden yazılmadı. Bu dahi III. Murad Han zamanında Osmanlı elinde olup bunu da kâfirler 1002 [1594] tarihinde işgal edip 60 sene kâfirlerin elinde kalmıştır. Yaratıcı'ya yüzlerce hamd olsun bu 1074 [1664] senesinde kâfirler Leve ve Litre kalelerine karşılık bu Germat Kalesi'ni verip sancakbeyliği Budin alaybeyliğinden azledilmiş olan Ömer Ağa'ya bağışlanıp İslâm sancağı oldu.

Beyinin hassı 400 bin akçe olup 5 kılıç zeamet, 216 kılıç timarı vardır. Alaybeyi ve çeribaşı henüz tayin olunup dizdarı, 300 adet hisar eri, topçuları, cebecileri ve Budin yeniçerisi serdarları konup 150 akçe pâyesiyle Budin'den henüz bir geçici kadı gelip şehir henüz imara başlandı. Meğer daha önce 1073 [1663] yılında Uyvar altına Ahmed Giray Sultan Kazak askeriyle gelirken bu kaleyi yakıp yıkıp yerle bir etmişler. Ancak yeni imar edilmeye başlandı.

Kalesinin şekli,

.....(1,5 satır boş).....

Sonra Semendire kaptanı paşayı ziyafete davet edip (---) günde,

Semendire Kalesi'nin özellikleri

Hiçbir zaman İslâm eline girmeyip Orta Macar Banı Topal Palatinuş hükmündedir. Osmanlı padişahı ile Nemse çasarının sulh ettiklerinden gayetle memnun olup paşaya büyük top şenlikleri etti. Hakirin elçi paşa ile Beç'e gideceğimizden haberdar olup hakire hayli saygı gösterip bol bol hediyeler verdi. Paşaya

aşağı varoş bağlarında büyük ziyafetler edip 10 ümmet-i Muhammed esir verdi ve hakire 5 esir verip o an esirlikten kurtulup onlara birer de at verdi. Yahşi kefere kaptanı imiş.

Semendire Kalesi'nin şekli

Bir de, Budin Eyaleti'nde Tuna kenarında Semendire Kalesi sancağı var, ama bu Macar Semendiresidir.

.....(1 satır boş)..... *[42a]*

Buradan,

Külvar Kalesi'nin özellikleri

Macarcada (---) (---) demektir. Yapıcısını bilmiyorum, ama bu da her zaman Orta Macar hükmünde olup kale kaptanı paşayı karşılamaya çıkıp çok büyük top şenlikleri eyledi, bağda paşaya ziyafetler ve hediyeler verdi. Bunlar da barıştan hoşlanıp barış mektuplarının suretleri okunduğunda kâfirler başlarını açıp İsa'ya şükrettiler, ama bu kalede mükemmel kâfir askerleri çok görünmekte idi.

Kalesinin şekli,

.....(1,5 satır boş).....

Buradan batı tarafa (---) (---)

Tot kavminin eski şehri, yani Macar taht merkezi Honot Kalesi'nin özellikleri

.....(3 satır boş).....

Buradan yine ertesi gün Germat Kalesi yakınından geçip,

Yunak yurdu hisarı, yani benzersiz Buyak Kalesi

Macarca (---) (---) demektir. Bu da daha önce Orta Macar'ın Keskesen katanalı kalesi idi.

Sonra 1073 [1663] tarihinde Tatar Hanzâde Ahmed Giray Sultan Uyvar gazasına giderken Kazak askeriyle hisarın dibine konup kâfir kaleyi yakmadan kaçınca önce hisar içine Hatvan Kalesi askeri girip zapt ederler, zira Hatvan Kalemize pek yakındır. Hâlâ içinde fermansız 300 nefer gaziler bulup bunları dizdar ve hisar eri Koca Mehmed Paşa bir adalet etti ki sanki Ömer adaleti etti. Ve Hatvan beyine subaşılık olarak katıp Hatvan Kazası naipliği oldu. Ve yeteri kadar cebehane ve zahireler koydu. Hatvan'dan 10 adet top getirmeye âdemler gidip kaleyi onarmaya başladılar. Hisar içinde 300 kadar daracık haneleri ve bir manastırı vardı, hünkâr için cami oldu.

Kalesinin şekli: Gökyüzüne doğru Samanyolu gibi baş çekmiş bir yalçın kanara kaya üzerinde Ustolni-Belgradı yakınındaki Çavga Kalesi gibi bir sarp, sağlam, yüksek benzersiz bir kaledir, ama gayet küçüktür. Bir taraftan asla havalesi yok şeddadi yapı güzel bir kaledir. Ancak bir kapısı, içinde cebehanesi, tahıl ambarları, su sarnıçları ve bir Yusuf zindanı gibi derin, kement ile, dolaplar ile inilir cehennem çukuru gibi bir zindanı var. Daha önce Osmanoğlu elinde imiş. Kâfirler Sultan Ahmed Han zamanında Hatvan Kalesi'ni istila edince bu Buyak Kalesi'ni de almıştı. Hâlâ camimizin mihrabı ve minberi 60 yıldan beri durur idi.

Bu cami yanında bir âbıhayat kuyusu var ki Temmuz ayında suyu buz parçasıdır. Sanki dağ delen Ferhad usta bu kayayı burgu veyahut matkap ile delip su çıkarmış, tam 90 kulaçtır. Ve bu kale kulelerinden aşağı bakmaya insanoğlu cesaret edemez, ama,

Buyak Aşağı Varoşu

Bir mamur Macar keferesi varoşudur. Tüm Hatvan reayası bu varoşa doldular ve kaleye martolos kul oldular. Tamamı 500 adet mamur ve donanımlı, tahtalar ile örtülü ve daha fazla mamur olmada bir varoştur, zira Hatvan'a kadar gayet verimli, bereketli geniş ovalardır. Bu Buyak Kalesi, Seçan Kalesi, Germat Kalesi ve Hatvan Kalesi aralarına düşmüştür. Gerçekten de çok sağlam ve yüksek kale fethedilmiştir, zira bu kale Hatvan Ovası ortasında bir yumurta gibi bir yumru ve sivri kaya üzerinde yapılmıştır.

.....(1 satır boş).....

Bundan da paşa ile kalkıp kıbleye doğru 4 saatte,

Hatvan Kalesi menzili

Burada Eğri Paşası Mehmed Paşa efendimizden Budin Veziri Gürcü Mehmed Paşa'ya, Sadrazam'a, İbrahim Kethüda efendimize ve Nemse kralına gideceğimiz elçi Mehmed Paşa efendimize mektuplar ve nice hediyeler ile 300 adet pür-silâh kılavuzlar geldi. Onlar Eğri mansıplarına gidip birbirlerimiz ile *[42b]* vedalaşıp hakir Hatvan Kalesi'nden batı tarafa 12 saatte hızlıca yürüyüp,

Peşte Kalesi menzili

Allah'ın hikmeti meğer o gün elçi paşa da Budin'e girecek imiş. Hemen elçi paşayı karşılamaya Eğri askeri Peşte altındaki çadırlarından çıkıp derya gibi alaylarıyla Budin askerlerine karıştılar. Elçi paşayı Kile Sahrası'nda Eğri askeriyle yolda selâmlayıp hemen hakir attan inip alay içinde elçi paşanın at üzerinde dizini öpüp,

"Bre Evliyâ Çelebi, bre hoş geldin" deyince,

"Hoş bulduk sultanım, Belgrad'daki ahde vefa edip Eğri Vilâyeti'ne vardım ve size tüm Eğri askerini getirdim. İşte selâma duranlar Eğrilidir. Sağ tarafta selâma duranlar Budin askeridir" dediğimde,

"Hele safâ geldin, bin atına" deyip üzengisiz yel gibi hızlı atıma binip ağaları arasına girip büyük alay ile Budin'e girerken Budin halkının küçükleri, büyükleri ve Nemse kralı tarafından gelen elçi kefereleri onlar da seyretmeye çıkıp bir muhteşem alay ile Budin'e girerken koca Budin'in 4 adet kalesi top şenliklerinden Nemrud ateşi içinde kalıp yer ve gök yükselen dumanından karanlık gece gibi oldu, Gerz-İlyâs Dağları ve Ardala Bağları inil inil inledi. Meğer çasar elçisi adamları çaşıtlığa gelip bizim elçi paşanın askerini ve alayını gözden geçirip Budin vezirinin verdiği tayinatı ve elçi paşanın askerini görüp hemen kâfirler paşaya,

"Sultanım sizin askeriniz çoktur. Bu kadar çok askerle bizim vilâyetimize böyle elçi geldiği ve bu kadar askerle vilâyetimize girdiği yoktur" diye daha alay ile giderken kâfirler yol üzerinde bu sözleri elçi paşaya söylediler. Elçi paşa,

"Vallahi canım, ben Rumeli beylerbeyisiyem. 3 bin askerle iner binerim. Lakin sizler 'hesapsız bu kadar askerle paşayı besleyemeziz' diye korkarsız. Ve 'Ayâ bu kadar askerle vilâyetimize niçin girer' diye korkarsız. Onun için 560 adamla geldim. Korkman, bizden emin olun. Padişah devletinde Tuna üzerinde 20 gemi ve bu kadar yüz araba yükü zahirem gelir" diye elçi paşa tercümanıyla bu gibi sözler söyleyince kâfirin konuşmaya dermanı kalmayıp:

"İmdi sultanım, siz safâ geldiniz. Bizim elçimiz sultanımı bizim Komaran Kalesi'nde bir aydır bekler. Saadetle sizin

Budin'e teşrif buyurduğunuzu elçi beyimize bildirelim. Hemen siz de yarın Budin'den kalkın" deyip imansız tercüman ileri gidince elçi paşa gösteriş ve azametle Budin halkına selâm vererek kütür kütür mehterhanesini döverek Üstü Açık Ilıca'ya vardı. Buraya gelince Budin'den bir yaylım toplar daha atılıp yer ve gök titredi. Elçi paşa kendi askeriyle Budin'ın iç kalesindeki paşa sarayına varıp Budin Veziri Gürcü Paşa'yla buluşup bir büyük ziyafet olmuştur ki anlatılmaz.

Yemekten sonra Gürcü Mehmed Paşa elçi paşaya bir samur padişah lipaçesi, elçi paşazâde beye ve kethüdasına kısacası hakire kadar 40 adet zer-ender-zer kuşaklık hil'atler giydirildikten sonra Gürcü Paşa, elçi paşaya:

"Bak-a adam, Allah sana bu mertebeyi bağışladı ki din uğruna din düşmanları olan Nemse keferelerine varıp alçaklık edip padişah onuruna, namusuna bir leke getiresin, her an Beç'e benim çaşıtlarım gidip gelmededir, işiteyim ki kâfirin malına meyledip sözünde durmayıp ticarete ve kâfirin tayinatına, hediye ve mallarına tamah edesin, Allah hakkıyçün sen Beç'te otururken orada başını keserim, yerine kethüdamı gönderirim. Hemen tamaha düşme. 500 kese mal harcayıp malın ve zahiren kalmazsa işte Budin yakındır, hemen bana bir haber gönder, yüz, iki yüz kese ve beş-on gemi zahire gönderirim. Raba Suyu cenginde savaş meydanı (zafer) kâfirde kaldı şekilli olup kâfirler ikide bir onu söyleyip yüklerini yukarı yığarlar. Hemen Sadrazamın defterinde ve padişahın kutlu fermanında ne yazmışsa ona göre davran. Uyvar'dan içeri ve Raba Nehri'dan içeri dokuzar saat ileri ayak bastığımız yerler bizim sınırımız olursa onların elçisi buraya, sen oraya git. Yoksa tersi olup barışı bu yüzden kabul etmezlerse hemen bana haber gönder, Tatar askeri dağılmadan iş görelim. Olmaya illâ hayr, hemen dikkatli olup öylece eyle" diye Koca Gürcü Paşa elçi paşaya yüce din namusuna yakışır uyarılarda bulunup,

"Evliyam, işte sen de paşa ile bilesin. Bu serhaddin sen eski korsanısın. Paşa bu serhadlere gelmemiştir ve bu geçen seferleri görmemiştir. Sen de bu işlere uyanık ol" *[43a]* dedi. Ve,

"Kâfir elçisi Komaran kalelerine gelmiş, sizi bekler. Hemen sabah Budin'den kalkın" dedi. Elçi paşa,

"N'ola sultanım" diye Gürcü Paşa ile vedalaşıp yine alay ile mehterhanemizi döverek Aşağı Varoş'ta Gül Baba Kapısı yakınında bir saraya konup hakire de başka bir konak vermişler.

Hamd olsun tüm hizmetçilerimizi ve atlarımızı sıhhatte bulup o gece Budin'de yatıp seher vakti göç boruları çalınıp Budin'den batı tarafa yarım saatte Eski Budin'i geçip 5 saatte,

Kızılhisar Kalesi menzili

Daha önce anlatılmıştır, oradan 5 saatte,

İbret verici Üstürgon Kalesi

Meğer Gürcü Mehmed Paşa tarafından Üstürgonluya tembih olunmuş, elçi paşa alay ile Üstürgon'a girerken tüm Üstürgon askeri ve Ustolni-Belgrad askeri elçi paşayı karşılamaya çıkıp öyle büyük bir alay ve bir büyük üç yaylım top şenlikleri oldu ki yer ve gökler güm güm ses verdi.

Bu Üstürgon Paşası İskender Paşa sancağı askeriyle ve kale neferlerinin yarısıyla elçi paşaya çarkacı tayin olundu. Ve Ustolni-Belgrad Paşası Hacı Mustafa Paşa sancağı askeri ve sancağı altında olan kalelerin yarı askerleriyle serdar tayin olundu. Ve Budin ve Kanije askerleri sağkola tayin olundu. Eğri ve Tımışvar askerleri solkola tayin olunup hazır olup Üstürgon Ovası'nda 40 bin asker çadır ve ağırlıklarıyla kondular.

Üstürgon Kalesi altında iki gün konup Cuma namazını aşağı camide kılarken Budin vezirinden bir buyruk gelip,

"Bu an Üstürgon'dan kalkıp Alman sınırına tüm askerinle girip orada kâfirlerin elçisiyle sulh anlaşması yapıp seninle giden serhad askerine kâfirin elçisini teslim et, sen onların kâfir askerine teslim olmayıp ırzınla namusunla gidip gelesin. Allah yardımcın ola" diye camide ferman okunup hemen acele ile Cuma namazını kılıp duaya katlanmayıp dışarı çıkınca göç boruları çalınıp tüm İslâm askeri ile bir anda Üstürgon Kalesi'nden yine alay ile kalkıp Tuna kenarıyla batı tarafa,

Uğursuz Ungurus ve amansız Alman diyarlarına gittiğimiz konakları bildirir

Evvelâ Üstürgon'dan (---) saatte,

Uyfaloba Köyü

Tuna Nehri kenarında Üstürgon alaybeyisinin Macar köyüdür, onu geçip yine batı tarafa,

Şıktoy Köyü, Mismil Köyü ve Almaş Köyü

Bunlar da Tuna kenarında Üstürgon toprağındadır, ama iki kılıç altında olmak ile kâfire haraç verir Macar köyleridir, ama gayet mamur Meram Bağı gibi köylerdir.

Bu anılan köyleri 5 saatte geçtik. Tuna Nehri kenarınca sık ormanlığı ve nice pusu yerlerini de geçip Papa Nehri'nin Tuna Nehri'ne karıştığı yerde bir sazlık ve bataklık kenarında bir yeşillik düzlükte,

Tata Ovası menzili

Bir ağaç köprü kenarında konuldu. Daha önce bu hakir Uyvar fethi senesinde Üstürgon altından 5-6 nefer kölemle buraya gelip arpa ve buğday demetleri dövüp Tire ve Manisa gazileri Tata Kalesi'ni basıp kelle paça ve nice ganimetle gelip birlikte Sadrazam'a varıp ihsanlar almış idik. O zaman bu mahallere, ilgilenip dikkatlice bakmadım. Meğer kâfiristan içinde hayli yer gitmişim. Şimdi görüp hayretler içinde kaldım. Hemen Cenab-ı Hak koruyup bir kâfire rast gelmemişim.

Bu sırada Budin kaptanı 10 parça firkate ile, Vişigrad kaptanı 3 parça firkate ile ve Üstürgon kaptanı 6 parça firkate ile gelip tüm firkateler direklerini, serenlerini, çarmıhlarını ve küreklerini süsleyip türlü türlü sancaklarla, bayraklarla, alemlerle, fanuslarla, top ve tüfenklerle kalyetalarını bezeyip paşanın otağı yakınına gelinince bir yaylım tüfenk ve bir yaylım top şenlikleri edip kaptanları elçi paşadan hil'atler giyip gemilerine gittiler. Onların ardınca paşanın 20 parça transa Tuna gemileri zahireleriyle top ve tüfenk şenlikleri ederek geldiler ve bizim yanımızda demir bırakıp konakladılar. Bu sırada elçi paşaya haber geldi ki,

"Kâfirlerin elçisi kâfirin Komaran Kalesi'ndedir" dediklerinde paşa öfkelenip burada oturak ferman edince bu hakir, yollar güvenli olmakla paşadan izin alıp birkaç nefer Üstürgonlular ile kıbleye doğru yarım saat gidip,

Tata Kalesi'nin özellikleri

Bazıları Tata yazarlar, ama Macarcada tata (---) (---) demektir. Yapıcısı Ungurus krallarıdır. Gayet mamur kale iken 950 [1543] tarihinde Süleyman Han Üstürgon Kalesi'ni kâfirlerin elinden alınca bizzat kendileri bu Tata Kalesi altına gelirken hi-

sar içine sığınmış kâfirler Osmanoğlu'nun velvelesini işitip bir gece kaleyi bırakıp Bakvan *[43b]* Dağı'na ve Veylan kaleleri bağına kaçtılar. Gaziler hisar içinde buldukları değerli kumaşları ve nadir malları alıp padişah fermanı ile kaleyi yakıp duvarlarını harap edip giderler. Daha sonra kâfirler bu anılan senede mamur ederler. Tüm kâfirleri Ustolni-Belgrad, Polata, Çavga ve Began adlı kalelerimizin halkına eziyet etmekten geri durmazlar. Yine Süleyman Han zamanında Ustolni-Belgrad Paşası Cündi Hamza Bey Tata Kalesi'nde esir olanların rehberliği ile Tata Kalesi'ni ansızın basıp fethedip içinde olan kefereleri tamamen kılıç yemi edip Süleyman Han'ın izniyle sancak beyi tahtı edip hisar içine 7 bin asker koyup bir sağlam ve dayanıklı serhad olur.

Daha sonra 973 [1566] tarihinde Süleyman Han Sigetvar seferine giderken yere gelesi kâfirler taburuyla gelip 70 gün bu Tata Kalesi'ni dövüp alır. Sonra Budin veziri olan Arslan Paşa ki, Yahya Paşazâde Mehmed Paşa'nın oğludur, Peçuy Kalesi altında bu Arslan Paşa Süleyman Han'a geldiğinde,

"Sen niçün Tata Kalesi'nin yardımına yetişmedin" diye otağ önünde Arslan Paşa bu Tata Kalesi için katledildi.

Sonra 1002 [1594] tarihinde Sultan III. Murad Han zamanında Yemen fatihi Sinan Paşa Bosnalı Şahinoğlu soyundan eskiden veziriazam olan Lala Mehmed Paşa yeniçeri ağası olup onun müsaadesiyle Tata Kalesi fethedilir. Ardından Vila Kalesi, sonra Senmartin Kalesi, sonra Yanık Kalesi fethedilip Tata Kalesi yine eskisi gibi Ungurus serhaddi oldu.

Daha sonra 1006 [1598] yılında kâfirler Yanık Kalesi'ni, hile edip bir ağaç top atıp Yanık'ı alınca bu Tata Kalesi'ni ve gayri kaleleri de ele geçirip mülk eder.

Sonra 1006 [1598] senesinde Sultan III. Mehmed Han Veziri Saturcu Mehmed Paşa serdar-ı muazzam olup önce Tata Kalesi'ni fethetti ve içindeki kâfirler bir gece kaçıp Tata altındaki sazlıkta ve bataklıkta boğulup nice bini zincire bağlı esir oldu ve kimisi Komaran kalelerine kaçtılar.

Daha sonra 1010 [1601/2] tarihinde Sultan III. Mehmed Han zamanında kâfirler Ustolni-Belgrad'ı işgal ettiklerinde bu Tata Kalesi'ni de istila edip o zamandan beri kâfir elinde kalmış

bir garip kaledir. Hâlâ Nemse çasarının hükmünde bir yüksek bayır üzerinde şeddadi beşgen şekilli bir iç kalesi vardır. Asla eğimi yoktur ve içinde bir büyük kilisesi var, göklere baş çekmiş bir çanlığı var, gayet sanatlı gözükmekte idi, ama bizi iç kaleye koymayıp aşağı kale yakınında kaptanı hakire ziyafet edip aşağı kaleyi seyreder şeklinde olduk, hayli büyük varoştur. Birkaç kiliseleri, çarşı pazarları, 2 bin kadar tahta örtülü evleri, 3 adet varoş kapıları var ve etrafı şarampav hendekli sağlam varoştur. Bakvan Dağlarına doğru bağlarının sayısı hesabı yoktur. Ancak katanası gayet eşkıya yiğit kâfirlerdir.

.....(1,5 satır boş).....

Bu kaleyi seyredip kaptanından hediyeler ve kılavuzlar alıp 4 saat batı tarafa gidip Tata Kalesi yakınında,

Büyük Tessal Köyü

Bu mahalde Tata Gölü'nün ayağı akar. Tata kaptanının değirmenlerinin köprüsünden geçip 5 saatte yine batı tarafa dağlar ve beller aşıp giderek,

Veylan Kalesi'nin özellikleri

Macarcada (---) demektir, ama yapıcısını öğrenemedim. 950 [1543] tarihinde bizzat Süleyman Han Tata Kalesi'ni harap edince bu Veylan Kalesi'ni de yıkmıştır. Kâfirler daha sonra imar edip kâfir elinde kalmıştır. Bakvan Dağı eteğinde dört köşe şeddadi iki kat sağlam bir kaledir. Kiliseleri, çarşı pazarı, akarsuları ve tamamen tahta örtülü haneleri var, katanalarının durağı ve hınzır hanelerinin yatağı olmuş bir sarp kaledir. Burada kaptanı hakire hazır yiyeceklerden bol bol yedirdi. Yemekten sonra Raba Nehri cenginde esir olan Sipahiler Halifesi Mustafa Efendi'yi kaptandan sorduğumda zindandan 600 ümmet-i Muhammed esir getirdi, hepsini gördüm, ancak Mustafa Halife'yi görmedim. Ardından kaptandan hediyeler ve yoldaş kefereler alıp batı taraftan güneye meyillice 4 saat yine dağlarda gidip *[44a]*

Sağlam ve dayanıklı Papa Kalesi'nin özellikleri

Rim Papa malıyla yapıldığından Papa Kalesi derler. 1008 [1599/1600] tarihinde Sultan III. Mehmed Han zamanında Kanije fatihi olan İbrahim Paşa Ungurus serdarı iken 10 bin kadar Fransa kâfiri Beç Kalesi'ne yardıma gelmişti. Adı geçen ser-

dar Beç Kalesi'ni kuşatmayıp başka kalelerin fethiyle ilgilenince Nemse kralı bu yardıma gelen Fransa askerini Papa Kalesi'ne kışlamaya gönderir. Nemse kâfirleriyle Fransızlar Papa Kalesi içinde büyük bir savaş edip Nemseli Fransızların çoğunu kılıçtan geçirirler. Bunun üzerine Fransızlar gizliden Budin'de Lala Mehmed Paşa'ya haber gönderip "Elbette Papa Kalesi'ni size verelim" diye adam gönderirler.

Hemen Lala Mehmed Paşa Budin'den ve Ustolni-Belgrad'dan 10 bin askerle Lala Paşa Kethüdası Abdi Ağa bir gün bir gecede ansızın Papa Kalesi'ni basarlar. Fransa kâfirleri kaleyi açıp bütün İslâm askeri kaleye girince hemen Fransa kâfiri fırsat bulup Macar'ı ve Nemse kâfirlerini kılıçtan geçirirler. Papa Kalesi bu yolla İslâm eline girip 3 bin kadar Fransız, Papa Kalemizde nefer kalıp diğer İslâm askerleri ile dost olup iyi geçinirlerken Nemse çasarı 6 ay sonra Papa Kalesi'ni kalabalık tabur ile kuşatıp tam bir ay savaşarak durdular.

Sonunda bir taraftan yardım gelmediğini görüp kaleden bir karanlık gecede önce Fransızlar dağlara düşüp kaçarlar.

Ardından İslâm askeri de, Ustolni-Belgrad Papa Kalesi'ne altı mil yerdir ki tam bir konaktır, Belgrad'a gelirler. Ancak Nemse Fransa kâfirlerinin ardına düşüp dağlarda, bellerde ve yollarda Fransızları kıra kıra ancak 500 kadar Fransız Ustolni-Belgrad'a can atıp kurtulur.

1008 tarihinden beri bu Papa Kalesi hâlâ Nemse elinde kalıp büyük kaptanlık ve serhad boylarından dört köşeden uzunlamasına 3 kat şeddadi sarp, sağlam kaledir.

.....(2.5 satır boş).....

Burada da kaptan bir İrem Bağı'nda hakire ziyafet edip hediyeler verdi ve zindanda esir olan bin adet ümmet-i Muhammed'den 17 adet Mustafa isimli adamlar getirtti, birisi bile Foça şehrinden sipahiler halifesi değildi ve Başbakıkulu Kayserili Hasan Ağa'nın ısmarladığı Halil Bey adındaki adam da yok idi.

Buradan kaptandan kılavuzlar alıp batı tarafa yarım saat gidip,

Papa Kalesi ılıcasını bildirir

Eskinin kralları, Kudret eliyle oluşmuş bu ılıca üzeri-

ne yüksek kubbeler, ona on büyük havuz, şadırvan, sofa ve camekânlar yapıp imar etmişler. Bir âbıhayat gibi kokulu, orta sıcaklıkta bir ılıcadır. Atımdan inip içeri esvabımla girip seyrettim. Bütün kâfirler, avratları ve oğlanlarıyla karış katış olup girmişler. Türlü türlü ejder kelleleri ve arslan kelleleri heykellerinden ılıca suları akıp havuza dökülür gerçekten büyük eserdir. Suyu gayet yararlı olduğundan her sene kiraz mevsiminde tüm kâfiristandan hasta, dertli ve sağlam kâfirler gelip bir ay zevk edip eğlenip sağlıklarına kavuşup herkes vatanlarına giderler. Bu ılıca Üstürgon'a bir konak yakın olmakla vere ile Üstürgon'dan da bazı sene nice yüz adamlar gelir.

Buradan bu hakir kılavuzlarımızla kuzey tarafa dağlardan aşağı 7 saat gidip,

Küçük Tessal Köyü menzili

Papa Kalesi sınırında 300 haneli Macar köyüdür, ama Üstürgonluya haraç verirler.

Buradan yine kuzey tarafa 5 saat ormanlı dağlar geçip,

Tata Ovası menzili

Bu mahalde yine elçi paşa efendimizle buluşup,

"Safâ geldin Evliyam, Mustafa Efendi'yi bulabildin mi?" deyince,

"Hayır sultanım, adından sanından eser yok" dedim. Bu sırada Nemse elçisinden haber gelip,

"Bizim elçi paşaya buyurursanız müşerref olalım" diye 6 atlı bir süslü ve nakışlı hınto araba ve nice hediyeler geldi. Bizim elçi paşa birine rağbet etmeyip hemen göç kösleri çalınıp Tata kaptanı değirmenleri köprüsünden geçtik. Tüm İslâm askeri alay alay olup ayak ayak Tata Ovası'nda yürümede, sağ tarafımız Tuna Nehri üzerinde tüm firkateler ve zahire gemileri dizilmişler, onlar da alay ile yelkenlerini, sancak ve bayraklarını açıp gitmede. Beri tarafta İslâm askeri giderken Alman sınırı olacak Sultan Süleyman milleri belli oldu. *[44b]*

Kâfir elçisinin de cünüp askerleri haçlı flamaları ve kara şapkalarıyla derya gibi nice bin arabalarıyla, alaylarında orman gibi sırıklarıyla ve onların da Tuna üzerinde nice bin kayık ve firkate gemileriyle görünüp kaynaşarak gelmeye başladılar.

Bizim elçi paşa da büyük alayıyla ayak ayak giderek sınır

millerine 2 bin adım kadar yakın varınca hemen bizim elçi paşa ihtişamla arz edip kahvaltı yemek bahanesine bir ibretlik nakışlı ve süslü çadırı altın toplarıyla göz açıp kapayıncaya kadar kurdurup baştanbaşa zer-ender-zer döşettikten sonra paşa efendimiz, diğer paşalar ve alaybeyleri ile otağına indi. Diğer İslâm askerlerinin tamamı atları üzerinde pür-silâh hazır olup durdular. Hazır, miskli ve amberli yiyecekler verdiler. Bütün askerlere atlar üzerinde çörekler, has ve beyaz ekmekler dağıtıldı. Yemekten sonra paşa mehterhane faslı ettirip bir hayli zaman çadırında durdu. Sonra kâfirlerin elçisi de gemilerinden çıkıp sınır milleri üzerine geldi. O da bir kara çadırda konup yine paşaya "Buyursunlar" diye haber gönderdi. Paşa bu haberi duymazdan gelip İslâm askeri ile cirit oynamaya başladılar. Ama bizim tarafımızdan Üstürgon odabaşıları kâfir elçisine varıp sınırda olan millerde kâfirin elçisini görüp paşaya gelerek,

"Sultanım, kâfirin elçisi millere gelmiş, sizin gelmenizi beklemektedir" diye haber verdiklerinde derhâl paşa at binip mehterhanesini döverek tüm askerleriyle yavaş yavaş giderek yanımız sıra alay gemilerinde Allah Allah sesleri ile gülbâng-ı Muhammedî çekip top ve tüfenk şenlikleri ederek bizimle birlikte miller başına varıp tüm İslâm askeri karadan ve denizden durdular.

İslâm elçisiyle gayrimüslim elçisinin buluşması

Burada tüm İslâm askeri atları üzerinde açıkta pür-silâh cenge hazır gibi durdular, mehterhaneler de çalınmayıp sessiz sakin durdular. Kâfir askeri de sınır millerinin öte tarafında, onlar da alarka atları üzerinde erganun ve çanlarını çalmayıp bir ses seda çıkarmayıp durdular.

Ancak bizim elçi paşa atından inip yaya olup pür-silâh iç ağaları, 5 adet Üstürgon odabaşıları, 5 adet Üstürgon ağaları, birkaç güngörmüş serhad ihtiyarları, iki paşa ve iki alaybeyi onlar da yaya millere doğru yokuş yukarı çıkmaya başladılar.

Bütün askerler de atlarıyla millere yakın pür-silâh geldiler. Zira bir kere II. Selim Han zamanında bu mahalde Sigetvar sınırı barışı için iki elçi birbirleriyle uzlaşamayıp büyük savaş olmuş. O zamandan beri iki taraftan askerler silâhlı olup dururlar.

Karşı tarafta da bütün kâfir askeri bölük bölük kara nahır gibi kara şapkalarıyla atlar üzerinde ve bütün gemileri ile Tuna kenarında kat kat dururlar, zira bütün kâfirler barış sevincinden dolayı gemileriyle kadınlarını bile getirip tüm süsleri, takıları, gösteriş ve ihtişamlarıyla gelirler.

Bizim paşa da sınır mil bayırına çıkarken tüm dîbâ, şib, zerbâf ve murassa cevahire gömülmüş kemer, kuşak, hançer, bıçak, kılıç ve murassa topuz elinde, sırtında bir samur kabaniçse ki tüyü içinde yumurta saklanır siyah samur, kızıl çukaya kaplı ki her düğmeleri kaz yumurtası kadar, her biri onar bin guruş eder düğmeler ile süslü kabaniçsedir.

Paşanın başında mücevvezesi üzerinde murassa ablak padişah sorgucu ile iki tarafında mataracılar ve tüfenkçiler de zerdûz Hacı Bektaş-ı Velî üsküfü üzere otağalarını süsleyip paşanın koltuğuna girip paşayı naz ve saygıyla mil başına çıkardılar, bizim tarafımızdaki olan mil dibine paşa yüz bin naz ile vardığında bizim mil dibinde bir gölgelik altında bir zer-enderzer iskemle üzerinde oturdu. Kâfir elçisi de onların tarafındaki mil dibinde bir iskemle üzerinde otururken hemen bizim paşayı görünce ayak üzere elçi kalkıp bizim paşaya saygı gösterdi.

Hemen kâfirlerden bir yaşlı güngörmüş kefere gelip elçilerinden paşaya bol bol selâm getirip paşanın yanında kaldı.

Hemen bizden de bir Üstürgon, bir Ustolni, bir Eğri, bir Budin ve bir Kanije odabaşıları paşadan bir koyun yağlığı alıp kefere elçisine selâm götürüp 5 nefer odabaşılar da kâfirin elçisi yanında kaldılar. Meğer bu bizim elçi yanında kalan yaşlı kefere ve kefere elçisi yanında kalan 5 nefer ihtiyarlar iki tarafta tercümanlar yanlış çeviri yapmasın *[45a]* diye Macarca, Nemse, Çek, Leh dili ve Türkçe bilir adamlar korlarmış.

Millerin şeklini bildirir

Bu mil dedikleri bir şeydir ki Sultan Süleyman *Allah rahmet eylesin* Nemse çasarı elinden Üstürgon'u ve Ustolni-Belgrad'ı aldığında bu milleri Üstürgon'dan ve Ustolni'den on ikişer saat içeri Komaran'a yakın Tuna Nehri kenarında topraktan bir yüksek tepe yığıp üstünde bir çadır kurulur bir hayli geniş çe yerdir. Lakin bu yumru tepe doğudan batıya uzunlamasına olup bizden tarafa bir çam direği ve kâfirden tarafa bir çam di-

reği dikilidir. Bu direklerin yükseklikleri beşer adam boyu ancak vardır. Bu iki direğin orta yerinde bir çam direği var, bu da yüksekçe sütundur. İşte sınır mili dedikleri budur.

Bir sınır mili Raba Nehri kenarında ve bir sınır mili de Bosna serhaddinde Zirinoğlu sınırındadır. Ve bir sınır mili de Eğri Kalesi'nden içeri Hırıştoş Dağı eteğindedir. Süleyman Han bu sınırları kestiğinde tüm kâfiristan kralları tüm bu sınırlara razı olup Süleyman Han,

"Bu sınırlardan içeri kâfiristana girmeye yeltenen askerim, vezirlerim ve saygı evlâtlarım bu sınırlardan içeri girerse iflâh olmayıp bozguna uğrasınlar" diye beddua ettiği bu millerdir ki sınır sonudur. Gerçekten de lanet olmuş sınırdır.

Raba Nehri sınırından içeri girdiğimiz için 40-50 bin ümmet-i Muhammed helâk oldu. Bugünden sonra Yanık Kalesi'ne giden İslâm askeri yanar, Beç'e giden beç, piç, hiç olur, Prag'a giden asker ferağ olur, *Allah saklasın,* zira Süleyman Han Beç Kalesi'ne varıp işi gücü puç olup Cankurtaran'da güçlükle canını kurtarıp Alman'da 40 bin ümmet-i Muhammed'i Kasım Voyvoda ile kurban verip Hazret-i Peygamber'in sancağıyla güç ile kurtuldu.

Beri taraftan, *söz sözü açar* fehvasınca söz gereği böyle olup biz yine konumuza dönelim. İki adet elçi Süleyman Han'ın yaptığı miller üzerine çıktılar ve iki taraftan tercümanlar gidip gelmeye başladılar, ama iki elçi miller başında ellişer kadar yaşlı adamların iş bilir güngörmüşleriyle durdular.

Bizim paşa pak silâhdar ve çukadar üsküfleri, çarkab okluk ve kemer kuşaklarıyla, tüm silâhlı iç ağaları ve pak mataracılarıyla, pak giyimli şatırlarıyla durdu. Ancak Ustolni-Belgrad Paşası Hacı Mustafa Paşa, Üstürgon Paşası İskender Paşa, birkaç yaşlı ve tercümanlar ile sohbet ederlerdi.

Bazı odabaşılar ve tercümanlar öteye beriye varıp gelip iki tarafın elçilerini orta mile getirirler, iki elçi birbirlerine yakın gelip el ele olup "Barış anlaşması ola" diye çalışırlardı. Zira bir elçiden bir elçiye kadar araları yüz adımdır ki ortasındaki milin iki tarafı ellişer adımdır ve sıralı dizilmiş millerdir.

Komaran Kalesi'ne yarım saat yakındır ve Sun Köyü dibindedir. Bu millerin karşı tarafları Tuna aşırı Uyvar Kalesi hende-

ği içinden akan Litre Nehri ve Vak Nehri'nin Tuna Nehri'ne karıştığı yerdir.

Hemen bu mahalde kâfirlerin elçisi ileri görüşlülük edip kendilerinin tarafındaki milin dibinden kalkıp sallanarak önce bizim paşanın ayağına doğrulup geldiğini bizim elçi görünce o da iskemle üstünden kalkıp onların elçisine doğru yavaş yavaş yürümeye başlar, onların elçisi gelerek iki askerin ortasında miller kalır, elçiler karıncaya binip gitmede. Bu sırada elçiler yanında gayetle sakin, ileriyi düşünen, makul adamlar lazımdır. Zira hadiste, *"İki kişinin arasını düzelten şehit sevabı alır"* buyrulmuştur, iki padişah arasını düzelten adam lazımdır. Ta ki barışa aykırı iş olmaya. Zira bu kere bu mahalde iki elçi arasında iki ay sulh olmayıp tartışma olmuş.

Sonunda bizim Osmanlı elçisi Osman Paşa kâfirlerin barışı savsaklama hilesini ve gizlice asker topladığını duyup ılgar ile Âsitâne-i saadete varıp Budin veziri olduktan sonra derhâl derya gibi asker ile Nemse'nin elini vilâyetini yakıp yıkıp yağmalayıp 100 bin adet esir çıkarır. Bunun üzerine kâfirler el-aman ey Osmanlı askeri deyip tam 30 yıllık barış isteyip kâfirler elçi çıkarmışlar, zira bu Nemse kâfiri kavgacı, inatçı ve hilekâr kâfirlerdir.

Kısacası bu kâfir elçisi de yüz bin istiğna ile karınca basmaz yürüyüş ile yürüyerek bizimki de vararak orta milde birbirlerinin ellerine yapışıp birbirlerine saygı gösterip ikram ederek orta milin dibinde birer iskemle üzere oturdular. Nice bin ısrardan sonra ***[45b]*** saadetli padişahın fermanı üzere tüm sulhları ve 22 yıllık ve 22'şer maddeleri iki taraf da kabul etti.

Meğer bir ılımlı kefere imiş, ama bizimki onun yanında inatçı imiş, zerre kadar kâfirlerin sözüne uymadı, zira Gürcü Paşa'dan ve Köprülüoğlu'ndan korkardı, ama kefere elçisi orta milden içeri bizim tarafa girmeye çalışırdı.

Meğer elçi kendi sınırı milinden geçip düşmanı milinden içeri girerse barışalım, demekmiş ve başvurup alçak gönüllülük gösterirmiş. Meğer yavaş yavaş yürüyüp bu kadar ısrarcı ve inatçı konuşmaları bu iş için imiş. Ama akıllı ustalar bu anılan milleri bir sanat ile koyup dizmişler. Ortadaki mil biraz yüksekçe yokuş başına dikilidir ve iki elçinin iki başındaki

millerden orta mile ne kadar yürüyüp geldiği bilinmesin diye orta mili böyle yüksekçe yere dikmişler.

Sonra bizim tercümanlar ve ihtiyarlar onların elçisine,

"Buyurun Müslüman elçisi on adım yürüdü. Siz de o kadar yürüyün, paşa sizi beklemektedir" derler. Onların tercümanları ve yaşlıları paşanın elini eteğini öperek,

"Sultanım, bizim kral elçisi 20 adım yürüdü" derler. Eğer yürümedi ise bizim elçinin onların elçisi yanında adamlarımız var, selâm getirip haber götürenlerdir. Onlar,

"Yok, kral elçisi 20 adım yürümedi" diye kâfirin yalanını yakalayıp paşaya söylerler yahut göz yumarlar.

Sözün kısası hoşgörülü adamlar iki elçiyi birer hile ve incelikle öyle orta mile getirirler ve iki elçiyi birbirleriyle buluşturup el sıkıştırıp kâfirin elçisi bizim elçinin göğsünü öper ve bizim elçi onun omzunu öper şekilli olup hâl hatır soruştuktan sonra konuşma sırasında hemen kâfirin elçisi,

"Zahir sultanım, Mekke, Medine ve Kudüs-i Şerif padişahının mutlak vekilisiniz" der. Paşa da,

"Evet vekilim, ama siz de Nemse çasarının vekilisiniz. Padişahımızın fermanında yazılı olana göre barışı kabul ettiniz mi?" deyince iki taraftan,

"Ettik" diye ahidnâameler yazılıp buna uygun yüzlerce çeşit kelimelerden sonra hemen kâfirlerin elçisi bizim paşanın göğsünü öper, önce orta milden içeri bizim sınıra girip gidince bizim Osmanlı askeri kâfirin elçisini alıp bizim Tuna kaptanı kadırgalarına korlar. Kendilerinin yüzlerce gemileri de birlikte top ve tüfenk şenlikleri ederek Tuna üzerinde alarka dururlar.

Bizi getiren Eğri, Budin, Üstürgon, Ustolni ve Kanije paşaları ve askerleri bizim paşa ile vedalaşıp kâfir elçisi gemileri yanı sıra elçiyi Budin'e, oradan Der-i Devlet'e götürmeye dururlar.

Ardından hemen kâfirlerin tüm cünüp askerleri bizim paşayı milden içeri alıp kâfir askeri içinde bizim Müslüman askeri bir bey gibi kalıp kâfir elçisini getiren alay gemileri kaptanları paşaya gelip,

"Sultanım, bizim gemilerimize binip safâ ile Tuna üzerinde gidin" dediklerinde paşa,

"Ben askerimden ayrılmam ve biz atlara binmeyi öğrenmişiz" der. Onların tüm alay gemileri bizim zahire gemilerimizi yedeğe alıp top ve tüfenk şenlikleri ederek Tuna Nehri üzerinden Komaran'a doğru gittiler.

Hemen Komaran Kalesi'nin veziri yerinde olan Zoza melun 6 bin kâfir ile bizim elçi paşa askerini götürmeye gelince kâfirin elçisi gemileri alarkaya gitmişken gemilerinden bir büyük top ve tüfenk şenlikleri ettiler. Kâfir elçisini götürmekle görevli olan bizi getiren serhad askerleri de bir yaylım top, tüfenk ve gülbâng-ı Muhammedî şenlikleri ve elveda duaları edip gittiler.

Bizi götürmeye gelen kâfir askeri de bir yaylım tüfenk şenlikleri ile "Yajuj, Yajuj" sesleri cehennemde duyulurdu.

Hemen bu mahalde kâfirlerin Komaran Kalesi de bizim paşa askerinin Osmanlı mehterhanesi ile geçtiğini görünce bir fitilden 500 parça top şenlikleri etti ki Tuna Nehri dalgalanıp coştu. Ve biz de yavaş yavaş bir saat batı tarafına Tuna kenarıyla gidip,

Sun Köyü, bî-namus Nemse, Ungurus Vilâyeti'nin başlangıcı

Bu Sun Köyü, Tuna Nehri kenarında bin adet kefere haneli mamur köydür. Lakin Üstürgonlu buradan haraç alırlar. Kefereler *[46a]* eğer haraç vermeseler Üstürgonlular bu köyü harap ederler. Bağlı, bahçeli ve mamur kiliseli Macar köyüdür. Oradan yarım saat gidip,

Komaran Kalesi'nin anlatılması

Macarcada (---) (---) demektir. Yapıcısı Fatih zamanında İrşek Ban'dır.

Sonra 1003 [1595] tarihinde Sultan III. Murad Han zamanında Yanık Kalesi'ni Serdar Sinan Paşa Nemse elinden fethettikten sonra Yanık serdarı Semiz Osman Paşa olup 40 bin asker ile Yanık Kalesi muhafazasında kalır. Bir iki aydan Osman Paşa Komaran Kalesi'ni kuşatıp bir ay dövdükten sonra şiddetli kış gelip İslâm askerinin elleri ve ayakları tutmaktan kalıp bir gece kâfir Komaran'dan çıkıp gazilerin metrislerin basar. Bu kadar beceriksizlikten sonra Osman Paşa Komaran Kalesi'ni bırakıp fetihsiz döner. İslâm askerlerinin kimi Yanık'a, kimi Üstürgon

ve Budin'e dağılınca bu kere Komaran Kalesi avcı elinden kurtulmuş ceylana dönüp Macar kâfiri bu kaleyi sapa-sağlam İskender Seddi eder. Hâlâ içine Nemse kralı bir büyük saray yapıp içine 3 bin Nemse askeri koyup bir sarp ve sağlam kale oldu.

Kalesinin zemininin şekli: Tuna Nehri'nin içinde doğudan batıya 5 konak uzunlamasına bulunmuş bir adanın burnunda üç şekilli bir tuğla şeddadi yapı sağlam bir kaledir. Bizim elçi paşaya tafra satmak için o kadar top şenlikleri etti kim hesabını Allah bilir.

Kale bir ada burnunda iken kalenin batı tarafındaki varoş ile kale arasına büyük bir hendek kesip içinden Tuna Nehri'ni akıttı. Hemen kalenin gövdesinin üç tarafı Tuna içinde ada kaldı. Ve üç tarafı şarampavlı hendektir ve ancak batı tarafa bakar bir kapısı var, varoşa çıkar.

Bu kalenin büyüklüğü tam 3 bin adımdır ve tamamı 10 tabyadır. İçinde evleri seyrektir ve han gibi uzun uzun kat kat soltat odaları vardır. Ve bir muazzam yapı kilisesi vardır. Kale duvarı ile iç yüzde olan evlerin arası bir kat şarampavlı hendek kenarı bir ulu yoldur ki burada olan evlerin arkaları hendeğe varmıştır. Bütün evlerin hendeğe bakar mazgal delikleri vardır.

Kale ortasında büyük bir meydanda siyasethanesi ve bir çanlık kulesi var. Tüm duvarı o kadar enli şeddadi kalın duvardır ki üstünde dörder araba yürümek mümkündür. Bütün temelleri altında küçük kemerleri olup temeli tamamen boştur ki kuşatma sırasında lağım ile düşman girmeye diye boş etmiştir, ama çok iri topları ve cebehaneleri var.

Bunlardan Nemse ve Macar kaptanı sarayları mükellef yapı olup tüm evleri şindire tahta örtülüdür. Ve cehennem kuyusundan nişan verir bir zindanı var.

Jiçişvan Kaptan'dan Sipahiler Halifesi Mustafa Efendi'yi, Kayserili Halil Ağa'yı ve Uyvar altından Gürcü Paşa ile zahireye gelip bu kale altında bozguna uğradığımızda esir olan Seyfi gulâmını göreyim diye istediğimde saklayıp göstermediler. Hakir de,

"İnşaallah Nemse kralına söyleyip kölemi çıkartırım" diye vazgeçtim.

Komaran Kalesi Varoşu'nun anlatılması

Bu kalenin batı tarafında hendeği önünde köprü başında bir varoşu var, ama daha o kadar mamur ve süslü değildir. Ancak 2 bin kadar tahta ve saz örtülü evleri var, zira bu varoş da yakın zamanda yapılmıştır. 7 adet kilisesi ve 300 kadar dükkânları belli idi, ancak bağ ve bahçesi çoktur.

Bu Komaran Adası içinde 300 kadar mamur köyler vardır ki bu köyler içinde büyük bir tabur kazmışlar, 100 bin kâfir alır. Kuşatma sırasında kaleyi kurtarmak için gelen yardımcılar bu tabura dolup cenk ederler. Hâlâ bu Komaran Kalesi'nin 15 bin kefere askeri mevcuttur.

Kısacası her yönüyle sağlam ve dayanıklı bir kaledir. Gerçi adadır, ama Uyvar tarafında Tuna Nehri azdır, ana Tuna beri Üstürgon tarafından akar. Uyvar tarafından bu kaleyi zorlayıp zayıflatmak çok kolay bir iştir.

Tata tarafında Tuna aşırı topraktan 3 adet tabyalar ve çevresine şarampavlar etmişler ki kuşatma sırasında o tabyalar içine gemilerle karşıdan gelen yardımları girip oradan kaleye gireler, sanki geçit başı tabyalarıdır. Ama Uyvar tarafından Tuna üzerine köprü yaparak bu adaya geçip adayı vurup kaleyi kuşatmak kolaydır. Hatta biz İslâm askeri ile Uyvar'ı *[46b]* döverken 10 bin kadar Tatar askeri bu Komaran Adasının azıcık Tuna suyundan atlar ile geçip adayı yağmalayıp 6 bin kadar esir ve bu kadar ganimet malı çıkardılar. Cenâb-ı Bârî yardımcı olup fethini nasip ede.

Bu kale Üstürgon'a 12 saatlik yerdir. Üstürgon'dan bu kalenin burçları ve ateşlerinin tütünleri bellidir. Ama Ciğerdelen Kalesi'ne 8 saat yerdir, zira bu kale Ciğerdelen'e aykırıdır. Bu kaleye her tarafından top çekmek mümkündür. Bu kaleyi de seyredip yine kayıklara binip karşı tarafta elçi paşa ordusuna gelip ertesi gün Komaran karşısından kâfir askeriyle kalkıp batı tarafa 6 saat gidip,

Ac Köyü menzili

Kralın komiseri, yani başbakıkulu köyüdür. Tuna'dan 2 saat uzak 500 evli, bir kiliseli mamur köydür. Kral tarafından tembih olunmuş ki tüm geçtiğimiz köylerin bütün duvarlarını ak kuğu gibi imar etmişler, tüm yolları tertemiz silip sü-

pürmüşler ve yollar kalabalık olsun diye diğer köylerden gelmiş, giyinmiş ve kuşanmış kâfirler cihanı tutmuş. Buralar Macaristan'dır, ancak Nemse çasarı hükmündedir ve cümle reayası Macardır, asla bu mahallerde Nemse yoktur.

Bu Ac Köyü'nde gerçekten de açlıktan atlarımız ve kendilerimiz helâk olayazdık. Sonra kral defterdarı 20 kile arpa, 200 ekmek ve 8 kuzu getirdiler. Meğer maksatları bizi imtihan imiş.

Paşa da getirdikleri şeylerin hiçbirisini de kabul etmeyip defterdarlarını kovup padişah devletinde benim 50 arabamızda, 10 katar devemizde, 20 katar katırlarımızda, 20 parça gemilerimizde, bu kadar ağalarımızın seyishane ve katarlarında yiyecek ve içeceklerimiz çoktur. Bu erzak getiren kâfirleri ve defterdarlarını reddetti.

Ardından tüm ağalara bol bol, herkese yetecek kadar tayınlarını zahire gemilerinden verip Keykâvûs mutfağında şekerli ve miskli nefis yemekler pişirilip 11 yere sofralar çekildi. Bizim elçi paşayı götürmeye gelen Komaran Hâkimi Zoza adlı meluna onların tayınlarını almadan bir büyük ziyafet olmuştur, tüm kâfirler hayretler içinde kaldılar.

Meğer kâfirler her elçiye bu mahalde böyle az tayin verirler imiş ki eğer azıcık tayınatı elçi kabul ederse kral yanında da öyle tayın verirlermiş. Melunlar gayet hesapçıdırlar. Bu kâfirlerin elçi olanlarından sakınmak gereklerdir.

Bu Ac Köyü'nden kalkıp 8 saatte bakımlı ve şenlikli ovalar içinde köyler ve kasabalar geçerek,

Yanık Karakolhanesi menzili

Bu mahalde paşa bir sahraya çadırı kurup hazır yiyeceklerden kahvaltı yapıncaya kadar çeşit çeşit alay koşumları atlara vurulup ve leventler tören elbiselerini giyinip herkes yerli yerlerince alay ile yürüyüp,

Yangın ateşi yurdu yani ateşe tapan semenderin Yanık Kalesi

Macarcada ismi Gölvar'dır ve Nemse dilinde adı (---) dır. 935 [1529] tarihinde bizzat Süleyman Han Nemse'nin saltanat merkezi olan Beç Kalesi'nin kuşatmasına gider, bu Gölvar Kalesi'ni uğrar, İslâm ordusu bu kaleyi yaktıklarında Süleyman Han bu yanmış kaleyi görüp Yanık Kalesi diye ad verdiğinden hâlen Yanık ismiyle isimlenmiştir.

Sonra Süleyman Han Beç Kalesi'nden fetihsiz döndüğünde Ferdinand Kral bu Yanık Kalesi'ni palanka etmeyip şeddadi yapı güzel bir kale etmiştir ki diller ile anlatılmaz. Hatta kâfirler bu Yanık Kalesi'ne 20 bin kefere katanası doldurup Ustolni, Üstürgon, Vişigrad ve Budin'i ve çevrelerini yakıp yıkarlardı. Çünkü bu kâfirlerin bu şekildeki şerleri belâları Sultan III. Murad Han tarafından duyulunca 1003 [1595] tarihinde Arnavut Sinan Paşa ki Yemen fatihidir, onu bu Yanık Kalesi üzerine serdar-ı muazzam edip Cengiz soyundan Tatar hanı olan Gazi Giray Han da Sadrazam ile Budin altında buluşup menzilleri katedip merhaleleri uçarak Komaran Adası önüne vardıklarında gördüler ki Komaran Adası'nda ta Yanık Kalesi önüne varıncaya kadar büyük bir tabur var ki anlatılmaz.

"Bu tabur burada iken Yanık Kalesi'nin fethedilmesi mümkün değildir" diye Tuna üzerine 3 yerden büyük köprüler ve sığır derilerinden kelekler üzerine azbarlı çitler döşeyip Tatarlar ve tüm askerler geçip 3 gün büyük savaştan sonra Allah'ın emriyle yardım yeli Osmanoğlu tarafına esip tüm kâfirler bozguna uğrayıp kılıç yemi olanlardan başkası Komaran kaleleri dibindeki köprüden karşıya geçip Uyvar'a kaçar. *[47a]* Tüm gaziler tabur içine girip o kadar ganimet malıyla zengin olurlar ki bir garip seyis bin altına ve 6-7 esir ile doyum olurlar, diğer gaziler de buna göre mal alırlar. Bütün cebehanesi, hazinesi ve topları mîrî için zapt edilir. Yanık taburu gazası tarihi:

Fe-hezemûhum bi-iznillâh

Sene 1003.

Ertesi gün, 1003 yılı Muharreminin 12. günü [27 Eylül 1594] tüm İslâm askerleri 17 yerden Yanık Kalesi'ni kuşatıp hemen göz açtırmayıp kaleye toprak sürmeye başlarlar, ama hendek içinden akan Raba Nehri toprağı götürüp daha sonra çer çöp ile hendeği doldurup üzerine torbalar ile toprak yığarak bir Demavend Dağı olur.

Kâfirler bu hâli görüp ve taburunun bozguna uğradığını bilip bir taraftan yardım gelmesinden ümidi kesince birkaç köprücüklerden kale altına lağımcılar varıp iki yerden lağım atarlar ve duvarın yüzünü koparırlar. Hâlâ eseri açık seçik bellidir.

Sözün kısası, Cenâb-ı Allah'ın bağışı olup 20. günde hisar içinden kâfirler vere ile çıkıp 10 bin kadar hayatta, ama ölüme yakın kalmış kâfirler aman ile Pojon kalelerine giderler. Hamd olsun Yanık Kalesi İslâm eline Sinan Paşa eliyle girmiştir. Bu Yanık Kalesi fethinin tarihi:

Adû-yi dîn sınup fetholdu Yanık
Sene 1003.

Sonra Sinan Paşa İslâm askeri ile kaleyi doldurup hemen 20 bin muhafız asker ve hisar içinde 12 bin müstahfız asker kalıp Serdar Sinan Paşa Budin'e esenlikle gelip oradan Der-i Devlet'e gelir.

Daha sonra, 3 sene Yanık Kalesi dest-i İslâm elinde durur. Yanık Valisi Mahmud Paşa yumuşak huylu ve sakin adam olup yeniçeri ağası olan Yahya Ağa gece gündüz sarhoş olup tüm asker de sabah akşam ayyaş, uyuşuk, miskin olduklarından kale gözetilmez oldu. Bu sırada Hadım Hasan Paşa Der-i Devlet'te sadrazam olur, birkaç günden zorbalar Hasan Paşa'yı katlettirip Cerrah Mehmed Paşa sadrazam olup Osmanlı Devleti karıştığından Yanık Kalesi'ne ne hazine ve ne zahire gönderilmediğinden Yanık'ta asker az kalıp bir kıtlık ve yokluk kaleyi sarar.

Hemen hileci kâfirler fırsatı ganimet bilip Yanık Kalesi'nin dört tarafındaki halkı kaleye göndermeyip kale bir ada kaldı ve İslâm askeri yiyecek sıkıntısından hayretler içinde kaldılar.

Sonunda bütün çaresiz askerler kâfirlere zahire için başvurmak zorunda kaldılar. Kâfirler de bu ricayı ganimet bilip bir gece kale altına 500 araba yükü zahire göndermek bahanesiyle kâfirler gelip kale altında yattıklarında kaleden gözcüler sarhoş ve baygın,

"Nedir o arabalar?" dediklerinde kâfirler,

"Size dostluğa binaen zahire getirdik" derler.

"Ey imdi dışarıda yatın, sabah kale kapısı açılır, gelip kaleye girin" derler.

Hemen kâfirler tavşan uykusu gibi yattı. Ama her araba içinde ikişer adet sanduka ve her sandukada beşer tane pür-silâh katana kâfirleri, bin adet pür-silâh arabacıları ve bin adet seçkin bezirgân şekilli kâfirlerin tamamı 8 bin kâfir o gece ka-

ranlığında arabalardan çıkıp, 20 adet ağaçtan demir çemberli toplar ve 20 adet havan topları arabalardan çıkarıp Beç Kapısı hendeği kenarına korlarken kaleden karakollar,

"Zahire mi çıkarırsız?" derler. Kâfirler,

"Evet, arabaları boşaltırız" derler. Zira kimin umurunda, paşa, kadı, ağa ve tüm asker sarhoş. Daha önce melun kâfirler zahire göndermeyip kıtlık edip şarabı çok gönderip kalede şarabı ucuz etmiş.

Bu arabalardaki askerlerden başka Raba Nehri kenarlarındaki pusu yerlerinde 10 bin asker daha hazır olduğunda hemen Şâfiî vaktinde tüm halk sarhoş, baygın, kendinden geçmiş hâlde iken, daha önce kapıya dayalı olan ağaç toplara bir fitilden ateş edince kalenin Beç Kapısı'nın iki katını da top gülleleri açınca tüm kâfirler bir uğurdan pür-silâh kaleye baskın ettiler. Bütün kâfirler evli evlerine varıp bu kadar sarhoş ümmet-i Muhammed şeklinde adamlar rahat uykusunda yatarken çoğunu kılıçtan geçirip ve çoluk çocukları döşeklerinde yatarken kâfirler ümmet-i Muhammed kadınlarının koyunlarına girip nice çeşit iş görürler. Paşayı, yeniçeri ağasını ve diğer ağaları dipdiri tutup,

"Padişahınızın kalesini böyle mi gözetirsiniz?" diye işbaşında olan yüzlerce adamı katl edip kâfirler bu başları bir arz ile Der-i Devlet'e gönderip,

"Padişahım, dininizin düşmanı olan sarhoş paşa ve sarhoş ağaların başlarını kesip Yanık Kalemizi yine alıp bu sarhoşların başlarını Der-i Devlet'ine gönderdim" diye bir gece paşanın ve ağaların başları bir mektup ile Bâb-ı Hümâyûn önünde bulunur. Bütün halk *[47b]* hayretler içinde kalırlar.

Sabahleyin bütün Divan ehli bu kelleleri görüp padişaha arz ettiklerinde Sultan Mehmed Han hayli üzülür, ama ne çare *"Basra harap olduktan sonra"* diye kendine teselli verir.

Bir haftadan sonra Budin veziri arzı gelip,

"Hüküm Allah'ındır, padişahım sağ olsun, Yanık Kalesi'ni yere gelesi kâfirler hile ile sulha aykırı bir iş edip istila etti" diye haber gelir.

İşte 1006 tarihinde kâfirler bu metin Yanık Kalesi'ni bu şekilde alıp sahip olmuştur. Hâlen kâfirlerin elinde kalmış, sağ-

lam, dayanıklı, Kahkaha Seddi gibi bir kaledir. Kâfirler bu kaleyi hileyle, askerini kırdırmadan, hazine telef etmeden ve sulha aykırı açıktan asker ve balyemez toplar çekmeden böyle ibret verici bir hisarı almışlardır. Allah yine İslâm eline girmesini nasip ede.

Ey imdi ey vefalı dostlar, bu hakir, çok kusurlu Evliyâ bu ana dek 27 yıldır 9 padişahlık yerde 1.740 adet sağlam kalelerdir seyrettim. Mesela Van Kalesi, Mardin, Dühek, İmadiye, Sincar, Erbil, Hasankalesi, Kemah, Şebinkarahisar, Afyonkarahisarı ve nice Kudret eliyle yapılmış kaleler gördüm, ama Kıbrıs'da Mağosa Kalesi, Rodos, Kandiye, Anavarin, Gördüs, Budin, Eğri ve Varat kaleleri de sarptır, ama bu Yanık Kalesi hepsinden sarp, sağlam, dayanıklıdır, böyle kale görmedim. Ancak Venedik kâfirleri elinde Zarda ve Şibenik Kalesi, Erdel'de Deve Kalesi, Sakmar, Eçetvar, Şarbatak ve Seykel kalelerini gördüm.

Yanık Kalesi'nin zemininin şeklini bildirir: Öyle bir Yecuc ve Mecuc Seddi'dir ki bizim Budin ve Üstürgon toprağındadır, Tuna'nın karşı tarafında değildir, beri bizim toprakta Ustolni-Belgrad yakınındadır. Kuzey tarafında Tuna Nehri batıdan gelip doğuya doğru akar ve kıble tarafında kanlı Raba Nehri akar ki bizim İslâm askerinin bozguna uğradığı sudur. Yanık Kalesi'nin hendeğinden uzakta olan tabyaların hendekleri içinde bu Raba Nehri Tuna'ya karışır. Batı tarafında Rabçe Nehri vardır, Senmartin Kalesi dağlarından gelip Yanık varoşunun hendekleri içinde akarak tabya hendekleri içinde Raba Nehri ve Rabçe Nehri bir olup Tuna'ya karışır, kale hendeklerini ve varoş hendeklerini dolaşıp bu iki büyük nehir doğuya bakan kalenin duvarı dibinde Tuna'ya karışırlar. Gerçi bu Yanık Kalesi adada değildir, ama bu adı geçen 3 adet büyük nehrin aralarında ada gibi yerde kalmıştır. Bu kale kuşatılsa Tuna Nehri'den başka Raba Nehri ve Rabçe Nehri'ni başka yerlere akıtmak ve kalenin kuruda kalması mümkündür. Ve Raba ile Rabçe'nin arası bir ok menzili yerdir ve bu iki nehir kale altına insanların açtığı yolla akmıştır. Daha önce akan yerleri açık seçik bellidir. Hakir dikkatlice bakıp inceledim. Mısra:

Bu meseldir ki su aktığı yere yine akar

demişler, gerçekte şeker yemişler.

Bu kalenin batı tarafı dışında hendek aşırı adı geçen iki nehrin ortasında bir ada gibi kalmıştır.

Yanık varoşunu bildirir: Bir büyük Macar kâfirleri varoşudur. Yanık Kalesi'ne 3 Macar keferesinden fazla giremez. Bütün Macarlar bu varoşta olur. Uzunluğu 2 bin adım gelir uzun varoştur. Ve tamamı 2 bin adet tek ve iki katlı baştanbaşa ahşap yapı ve şindire tahta örtülü İrem Bağı'ndan haber verir geniş evlerdir ki tüm pencereleri Raba Nehri'ne ve Rabçe Nehri'ne bakar hanelerdir. Ortası geniş caddenin sağı ve solu tamamen süslü dükkânlardır ki hepsinde avratlar oturup mallarını satarlar. Birkaç ufak tefek kiliseleri var. Bunun da etrafında hendeğinde Raba ve Rabçe akıp dışında bağları ve bahçeleri hesapsızdır.

Yanık Kalesi'nin diğer özellikleri: Bu Yanık Kalesi hendeklerinden taşra Sinan Paşa'nın top koyup ve toprak sürdüğü ovalarda hâlâ metrislere girilecek yerlerde altı yerde topraktan alçak alçak tabyalar var ki her biri nice bin çeşit hile ve şeytanlıklar ile yapılmıştır, yer altından birbirlerine varıp gelecek yolları vardır, altlarındaki kat kat lağımları hazırdır. İlk metrise girilecek yerlerde bir hayli zaman cenk edip oyalanmak için bu tabyaları yapmıştır. Ama bunların da lağımlarını bulup bu tabyaları su ile doldurmak ve toprak ile doldurmak Osmanlı askerine kolay iştir.

Bu alçak toprak tabyaların gerçi havaleleri yoktur, ama 5 tarafına *[48a]* toplar koymak kolaydır. Ama bu kalenin Tuna aşırısı bir büyük adadır ki bir ucu ta Komaran Kalesi'nde son bulur. Bu ada burnuna kadar 2 konak yerdir. O adaya Uyvar tarafından geçip bu kaleyi adadan dövmek kolaydır, zira o taraftan korku ve çekinmeleri olmadığından hileleri ve tedbirleri yoktur. Ve bu mahalde Tuna Nehri azdır ve sığdır, köprüler yapmak da mümkündür.Tuna kale duvarını dövdüğü iskele kapısı buradadır ki tüm gemiler buraya yanaşıp bütün kale kefereleri suyu bu mahalde Tuna'dan alırlar, bir sağlam kapıdır.

Yanık Kalesi yedigen şekilli olup şeddadi tuğla yapı güzel bir kaledir ki tüm temelleri hendeği içinde hamam kubbesi kadar iri iri taşlardır.

Ve 7 köşesinde 7 adet İskender Seddi gibi büyük tabyala-

rı var ki her birinde biner adet cengâver kâfirleri var ve her bir tabyada kırkar ve ellişer adet balyemez uzun topları var.

Bunlardan başka hendek dışında da 7 adet tabyalar vardır, ama bunlar gayet sağlam büyük tabyalardır ki her biri kalenin birer öğesi ve sağlam koruması olmuştur.

Bu kale doğudan batıya doğru uzunlamasına yapılmıştır. Ancak fırdolayı büyüklüğünün ne kadar olduğunu adımlayamadım, zira bekçi kâfirleri engel oldular ve seyretmeye de komazlardı, ama fark ettirmeden yine seyrederdim. Ve kendilerinin sözlerine göre "16 bin arşın kaledir" dediler ve gerçektir. Zira hendekten dışarı olan tabyaların kenarlarınca 12 bin adım saydım. Lakin Tuna kenarını saymadım, zira Tuna kenarı olmakla kale duvarını iskele kapısı tarafında Tuna Nehri döver.

Ve hepsi 3 adet üçer kat yeni, sağlam ve dayanıklı kapıları var. Evvelâ güney tarafına Senmartin Kapısı, Ustolni ve Üstürgon Kapısı derler, birbiri içinde eğri büğrü üç kat sarp kapılardır. Oradan girerken hendek üzere köprüsünü adımladım, tam 200 germe adımdır. Ondan içeri şehir içinde bin adım gidip batı tarafa bakar Varoş Kapısı'dır. Bu da eğri büğrü kemerler altından geçilir kapılardır. Üzerleri dağlar gibi toprak yığılı tabyalardır. Bu anılan 2 kapı kalenin bir köşesinde bulunup birisinden girilir ve birisinden çıkılır, başka yol yoktur, zira bu kale Raba Nehri ve Rabçe Nehri içinde ada gibidir. Bir kapı da Tuna kenarında anılan İskele Kapısı'dır.

Kalenin doğu tarafı ucundan ta Yassı Tabya'ya kadar bu kalenin uzunluğu 2 bin adım bir büyük ulu yoldur ki iki tarafı birer kat alçak saraylardır, altları tamamen serdâb ve yeraltlarıdır (sığınaklardır) ki kuşatma sırasında kadınlar ve oğlanlar burada saklanırlar.

Bu ulu yolun iki tarafları tamamen dükkânlardır, ama dizili ve düzgün değil dağınık dükkânlardır. Berber dükkânlarından başka dükkânlarda avratlar oturup mallarını satarlar. Nemse Sarayı önünde bir hayli geniş meydan vardır, orada bir cehennem kuyusu zindanı var, içinde ümmet-i Muhammed esirleri doludur. Ve zindan yanında bir sanatlı kuyusu var, çarklar ile insan kovalarına yapışmadan suyu çekilir garip seyirliktir.

Macar Sarayı önünde bir sanatlı büyük manastırı var, içinde olan mücevher putlar ve çeşit çeşit asılı avizeler var ki insanın gözleri kamaşır. Daha önce fetih sırasında cami ettiğimiz bir sanatlı kilisedir ki bir kalede benzeri, dengi yoktur. Yine minberi, mihrabı ve müezzinler mahfili durur. Allah yine İslâm eline nasip edip Muhammedî ibadetin yapılması nasip ola.

Bu kale içinde 2 bin adet tahta şindire örtülü bahçesiz haneler vardır. Birbirlerinden uzak, kuşatma sırasında gelecek top güllesi korkusundan seyrek ve alçak evlerdir ki dışarıdan asla bir hane görünmez. Ancak 5 adet manastır çanlığı kuleleri görünür. Bazıları şahnişinli, nice evler kalaylı ve pirinç teneke örtülü ve nice yüz haneleri çeşit çeşit kiremit örtülü fecere hanelerdir, ama günden güne daha fazla mamur olmadadır.

Tüm kiliselerin çanlıklarının külâhları beyaz teneke ve altın yaldızlı haçlar ile süslenmiştir. Ve sınır boyları olmakla bizim yeniçeri odaları olan yerde hâlâ 12 bin tüfenkli Nemse soltatları mevcuttur. Ama savaş sırasında 30 bin savaşçı ve yiğit kâfirler olur. 20 günde içlerine kıtlık düşüp eğer yardımları gelmesine engel olunursa kâfirler aman ile kaleyi vermeleri kesindir. Zira tüm yardımları ve zahireleri Beç'ten ve Pojon'dan Tuna Nehri ile gelmek zorundadır, onu kesmek ise kolaydır.

Hâlâ Osmanoğlu korkusundan bu kadar bin gözcü ve bekçi kâfirler gece gündüz fitilleri ellerinde bu Yanık'ta fitil yakıp gezerler. Hatta hakir "Tabyalara çıkıp seyredem" dedim, nöbetçi kâfirler koymadılar, ta bu derece korku içindedirler.

Kalenin üç taraf hendeği *[48b]* 90 adım enli, geniş ve derin hendeklerdir ki içinde transa gemiler gezer ve 40 arşın derindir.

Tüm topları hendek içine ve sahralara dönük kirpi tüyü gibi dizilmiş siperler ardında kırmızı çuka örtülü uzun topları var.

"Toplam küçük büyük 1.700 adet topu vardır" dediler.

Bu seyirleri ederken paşanın tüm ağırlık arabaları kale köprüsü başına gelince arabaları, develeri ve katırların hepsini "İnsan saklı olmasın" diye aradılar. Zira bu kaleyi onlar böyle araba hilesi ile aldılar. Sonra tüm ağırlık yine bir kapıdan gi-

rip varoş kapısından biraz dışarı çıkıp Tuna kenarına konulup Tuna kenarı çadırlarla süslendi.

Ardından bütün karakullukçular pür-silâh olup paşa alayını karşılamaya gidip paşa alayına karıştılar.

Paşa da tüm askeriyle altınlara gömülmüş olup dalga dalga silâhlı askerleriyle Yanık Kalesi dibine gelince melun kale kâfirleri bir fitilden 1.700 pare toplara ateş edince yer ve gökler tir tir titreyip gidi kale semender gibi Nemrud ateşi içinde kaldı.

Onu gördük, bize karşı çıkan Yanık hâkimi askeri ve bizi getiren Zoza Vezir askeri atlarından ayrıldılar. Nice yüz at top sesi korkusundan kâfirleri yere vurup atlar ovada ve sahipleri yaya, kale altında serseri gezerler.

Hamd olsun bizim atlar seferlerde duya dinleye top sesine alıştılar, bizleri yere vurmayıp asla alay düzenimizi bozmadık. O top dumanında gökyüzüne çıkınca derhâl beyaz kuğu gibi kaleyi kırmızı prankona çukaya giydirip biz bunları ve bizim alaya karşı çıkan kara şapkalı derya gibi kâfirleri seyrederek kalenin bir kapısından girip Varoş Kapısı'ndan çıkıp Tuna kenarında konuldu.

Hemen kaleden bu dem de bir yaylım top şenliği olup tüm top gülleleri kelleler kadar, her biri bir tarafa gürültüyle gıjlayarak gitti.

O an Yanık kaptanı elçi paşaya büyük ziyafetler ve bol hediyeler verip o gece top, tüfenk ve çeşit çeşit havai fişeng şenlikleri oldu ki sanki Ebu Ali Sina'nın Mısır'da Nil kesimi şenlikleri oldu.

Ziyafetten sonra paşa Sipahiler Halifesi Mustafa Efendi'yi sordular ve zindana varıp asla bir izini bulamadılar.

Kısacası kâfirlerin ellerinde böyle bir sağlam kale yoktur. Burada 3 gün konup büyük zevkler, eğlenceler ve ziyafetler olup ertesi gün bizi getiren 200 adet Sirem arabalarına izin verilip arabalara 300 adet katana kâfirler yoldaş koşup Üstürgon'a tüm arabalar yola çıktı. Yanık kaptanı tarafından 300 adet hınto arabalar gelip bütün ağır yüklerimiz yüklendi.

Yanık Kalesi şehitleri ziyaretlerini bildirir

İlk başta Sinan Paşa bu kaleyi fethederken bütün şehitleri varoş dışında defnetmiş. Sonra kâfirler 3 sene sonra yine bu

kaleyi alınca Mahmud Paşa'yı, Yeniçeri Ağası Yahya Ağa'yı ve nice ağaları ve yüzlerce iş erlerini kırıp Sinan Paşa şehitliği içinde defneder. Hâlâ nicesinin mezar taşlarında isimleri yazılmıştır. Ve bütün esirlerimizi hâlâ burada defnederler, etrafları hendek kesilmiş mezarlıktır.

Bu mezarlığı ziyaret edip elçi paşadan izin alıp 20 adet serhadli kılavuzlar ile güney tarafına bir saat dağlara gidip,

Sanmartin Kalesi'nin özellikleri

Bazıları Samartin derler, ama doğrusu Sanmarti, Venedik kâfirinin bayraklarında olan *ricâlü'l-gayb* şekli olan San Marka ismiyle isimlenmiş yüksek bir kaledir.

Yapıcısı bir Venedik pirinc-piriminin kızlarından bir firav kız yapısıdır. 1002 tarihinde Sinan Paşa Yanık Kalesi'ni fethettiğinde bu Sanmartin Kalesi'ni de fethedip üçüncü senede yine kâfirler Yanık'ı ve bu kaleyi tekrar almışlardır. Hâlâ Nemse çasarı hükmünde gökyüzüne doğru uzanmış bir yalçın kaya üzerinde beyaz inci gibi bir kârgir şeddadi yapı, yuvarlak şekilli kaledir. Batı tarafa bakar bir kapısı var, ama küçük kaledir, ancak gayet sarptır. Dört tarafında ikişer konak yerden belli olur imansızlar yurdu bir kaledir.

Bu kaleye bizi koymadılar, ama aşağı varoşta kaptanı hakire bir İrem Bağı'nda ziyafetler edip yemekten sonra Mustafa Efendi'yi sorduk,

"Vallahi Raba'da esir olan adamlardan bizde kimse yoktur. Hepsini iç Alman'a götürdüler" diye cevap verdi.

Ama bu Senmartin varoşu çok süslü ve çok bakımlıdır. Sarp yerde olmak ile Üstürgonlu bu varoştan haraç alamazlar. Tüm sokakları satranç nakşı gibi bölünmüştür. Kat kat kârgir yapılı 3 kat ve 3 bin şindire tahta örtülü hanelerdir.

Bu varoş tamamen Macardır, *[49a]* ama yukarı kale tamamen Nemse elindedir.

Bu varoşun cümle sokakları kaldırım döşelidir. Ve çok iri yapı çanlıklı kiliseleri var.

Ve çarşı pazarı da süslüdür. Suyu ve havasının tatlılığından bağ ve bahçesi hesapsız olup mahbûbu ve mahbûbesi beğenilir. Yanık'a iki fersah yerdir.

Buradan yine kuzey tarafa başka yol ile Yanık'a gelirken

Rabçe Nehri kenarında, o ovada bakımlı ve şenlikli köyler ve kasabaları geçip,

(---) (---) varoşunun özellikleri

Bu varoş ve bu ovalarda geçtiğimiz köylerin hepsi bizim Kanijeli, Ustolni-Belgradlı ve Üstürgonlu askerlerinin timar ve zeametleridir ki 2 kılıç altında Macar reayalı köylerdir. Hatta bu hakir ile yoldaş olan serhadliler bazı köylerini hakladılar.

Ama bu ve (---) (---) varoş Nemse çasar papazının manastırı vakfı olmakla öyle bakımlı, süslü, kiliseleri, yüksek evleri, çarşı pazarları, bağları, bahçeleri ve şebekeli bostanları gayet mamur olup insan deryası bir Macar varoşudur.

Bunu da seyredip yine kuzey tarafına 3 saat gidip tekrar,

Yanık Kalesi menzili: Sonra Yanık askeriyle paşa efendimiz kalkıp batı tarafa mamur köyleri 3 saatte gidip,

Kastel Kalesi'nin özellikleri

Rabçe Nehri kenarında bir ağaç köprü başında topraktan yığılı çim, rıhtımlı ve sarp hendekli üçgen şekilli bir palankadan ve kârgir yapı kaleden sarp topraktan dağ gibi bir kaledir. Toplam 300 kulu ile kaptanı elçi paşayı karşılamaya çıkıp kaleden 5 adet toplar atıp şenlik etti. Bu kale içinde asla evler yoktur. Hemen soltat Nemseler olacak uzun hanlar vardır. Ancak geçit başında Macar ve Üstürgonlu bu Rabçe Nehri'nden içeri geçmesinler diye bu Kastel yapılmıştır ki yakınında Rabçe Nehri'nin karşı tarafında,

Majonvar Varoşu'nun özellikleri

Beç Kalesi içinde İstifani Manastırı'nın vakfı tamamen Macar varoşudur. 3 bin haneli, 7 manastırlı, çarşı pazarı süslü, bağ ve bahçesi mamur ve keferesi mutlu bir bakımlı varoştur. Bu mahalde Rabçe Nehri Senmartin ve Rabçe dağlarından gelip Yanık hendeği içinde Raba Nehri ile bir olup Tuna Nehri'ne karışır. Ve bu Kastel Varoşu'ndan kalkıp mamur köyler içinde şenlikli ekinlikleri 2 saatte geçip,

May Firav Varoşu'nun özellikleri

Nemse çasarı karısı olan May Firav adlı kadının hassıdır. Bir geniş ve verimli yerde Meram Bağı'ndan örnek verir büyük şehirdir. 2 varoş yan yanadır, aralarından Rabçe Nehri geçer, dağ tarafındaki varoş çasarın baş komiserinin hassıdır. Bu

iki varoş toplam 7 bin adet tahta örtülü bağlı, bahçeli, 9 adet kale gibi manastırlı ve çarşı pazarlı, suyu ve havası hoş varoştur. Buradan bir saat gidip,

Rudolfoş Varoşu'nun özelliği

Her hangi kâfir kralın veziri ise onların hassıdır. 5 bin adet evlerdir ki 10 adet birov hâkimleri var. Reayaları tamamen Macardır. 10 adet manastır çanlığı gözükmekte idi. Bu şehir içine girmedim, ancak birovları paşaya hediyelerini getirdiler. Buradan batı tarafına (---) saatte şenlikli yerler içinde gidip,

Sağlam kale, dayanıklı yapı, muhkem sur Ovar'ın özellikleri

Önceleri de sonraları da Nemse çasarının olmuştur. Gerçi Süleyman Han 935 [1529] tarihinde Beç gazasına giderken yakmışlardır, ama ele geçirememişler. Kalesi dibinde büyük bir varoşu var, bütün İslâm askeri ile alay ederek bu varoşun bir kapısından girip bir kapısından çıkarken bir geniş anayol içinde 3 bin adam gidip iki tarafı yüksek haneler ve altları baştanbaşa kemer kârgir yapılı dükkânlar ki tamamı bin adet olan bakımlı ve süslü dükkânlar içinde yüz binlerce mahbûb ve mahbûbe mûğpîçeler alay seyrine çıktılar. Biz de onları güzellikleriyle seyrederek bu süslü varoş içinden çıkıp Ovar Kalesi hizasına vardığımızda melun kale o kadar top şenlikleri etti ki kulaklarımız sanki sağır olup kale Nemrud ateşi içinde kaldı. Ve o kadar davul, trompete ve çanlar çaldı ki sanki Deccâl Yahudi çıktı sandık.

Kale hendeği dibinde konulup bir yeşillik ve dinlenme yerinde kaptanın ziyafeti olundu. Şehrin bütün dilberleri çadırlarımıza gelip gönüllerimizi aldılar ve cilveler eylediler.

Ovar Kalesi zemininin şekli: Tuna Nehri'nden biraz uzak eğimsiz düz geniş boşlukta bir hoş ve güzel, bir şeddadi yapı, yüksek zeminde yüksek bir kaledir. Ve hendeği içinden ve varoşu hendeği kenarından *[49b]* Kalka Nehri akar. Paçarhot yaylalarından gelip bu Ovar Kalesi altından geçip Tuna'ya karışır.

Bu kale gerçi küçüktür, ama gayet sağlamdır. Bir kapısı var, güney tarafa açıktır. İçinde 300 tahta örtülü haneleri ve 2 adet manastırları var, duvarı üzere 20 adet karakolhaneleri var, hendeğinin dışında 5 yerde topraktan yığılı tabyaları var ki her birinde yüz bin çeşit hile şeytanlıkları var.

Bu tabyaların da dört tarafları derin hendeklerdir ve hendeklerin dışında metrise girecek yerlerde lağımlar vardır. Bu tabyalar arasında asla kale görünmez ve kuşatma sırasında bu tabyalardan kaleye yaklaşılmaz. Ancak kuşatma sırasında bu tabyaların birisi ele girse kale tez fetholur.

Daha önce Yanık Kalesi bizde iken bu kale sınır sonu imiş, ama kâfirler hemen bir yılda yine zafer bulup almış. Onun için bu kale sarptır. Varoşu kenarında bir toprak yığılı sınır milleri olan bir tepe yığılıdır ki Süleyman Han Beç ve Alman savaşına giderken yığmıştır.

Bu kale 2 bin askere sahiptir, ama Üstürgon kulu korkusundan Üstürgonluya hediyeler ve haraçlar verirler. Ve dört tarafı gayet verimli geniş topraklardır, bağı bahçesi hesapsız yerdir. Suyu ve havasının güzelliğinden mahbûb ve mahbûbesi gayet meşhurdur.

Macar Vilâyeti bu arada tamam oldu. Buradan batı tarafa ta Beç'e, Prag'a, İstirinye ve Lonçat vilâyetlerine kadar Nemse ve Alman vilâyetleridir ki Macar kâfirleri bundan içeri Nemse vilâyetlerine silâhlarıyla giremezler, yaya ve yahut arabalarıyla gider. Meğer çasarın bir kral üzerine seferleri olup Macar'ı yardıma çağırırsa o zaman bütün Macarlar silâhlarıyla gelirler, ama ayrı konup üzerlerine Macar askerinden fazla Nemse askeri muhafazacı korlar. Hiçbir zaman Nemse ve Macar'ın birbirleriyle iyi geçimleri yoktur ve birbirlerine güvenmek ihtimalleri yoktur. Zira birkaç kere Macarlı, Zirin ve Beganlı Süleyman Han'a tabi olup Nemse'nin elini vilâyetini Osmanlı'ya aldırmışlardır. Macar Luturyan mezhebindedir, Nemse papişte mezhebindedir. Onun için bu iki kefereler birbirleriyle zıtlardır. Gerçi ikisi de Hırıstiyan milletindendirler, ama *zıtlar bir arada bulunmaz* sözü uyarınca bir yere gelmeleri zaruridir.

Bu Ovar Kalesi'nden içeri Üstürgon ve Ustolni-Belgrad tarafına Nemse de ister silâhlı ve ister silâhsız geçmek imkânsızdır. Gerçi vilâyet Nemse'nindir, ama Macar korkusundan o semtlere Nemse varamaz. Meğer bir büyük küme olup o zaman gidip gelir, birbirleriyle harbe ucuyla söyleşirler ve yine birbirlerinden geçmezler, zira *"Küfür tek millettir."* Ancak Nemse'nin devleti kalındır. Macar'ın devleti Süleyman Han za-

manından beri gorona tacı, Üstürgon Kalesi ve 300 parça kaleleri ellerinden gideli devletleri zayıftır.

Nemse Macarlar üzerine musallat olup reaya etti. Ancak Macar kavmi yanında Nemse çufud gibidir, asla yürekleri yoktur ve kılıç vurup ata binen usta binici değildir, Nemse'nin ama yayan tüfenklisi gerçekten de ateş saçar. Ancak belinde bir şişi var, ne zaman tüfenk atmak istese bir çatal ağaç üzerine koyup tüfenk atar, Osmanlı gibi koldan tüfenk atamaz, gözlerini yumup rasgele tüfenk atarlar. Siyah şapkaları büyüktür ve pabuçlarının burunları uzundur ve ökçeleri yüksektir. Yaz ve kış ellerinden eldivenlerinin çıkmak ihtimali yoktur.

Ama Macar kavminin gerçi devletleri zayıftır, ama sofra sahipleridir, konuk alırlar ve vilâyetleri ekin biçin vilâyetleri olmak ile ekinci kavimdirler. Gerçekten de yiğit kavimdirler, Tatar gibi her vilâyete çatal atlar ile seğirtip beşer onar tüfenkleri ve bellerinde kılıçları var. Ve serhadli askerimizden fark olunmaz, öyle esvap giyip küheylân at binerler, pak gezerler, pak yerler, konuklarına gayet saygı gösterip ikram ederler ve esirlerine Nemse gibi işkence etmezler. Ve Osmanlı gibi kılıç çalarlar.

Kısacası ikisi de dinsiz kâfirlerdir, ama Macar daha iyi, düzelir, pak keferelerdir. Nemse gibi yüzlerini her sabah sidikleri ile yıkamayıp Osmanlı gibi Macar her sabah yüzlerin su ile yıkarlar, *vesselâm.*

Beri taraftan yine sadede dönelim. Ovar Kalesi'nden içeri batı tarafa Macar atlısı giremez, Nemse'nin sınırının başlangıcı ve Macar'ın sınır sonu bu Ovar Kalesi'dir.

Burada elçi paşa efendimize Raba *[50a]* cenginde ölen Zirinoğlu adlı melunun veledi elçi paşamıza gelip bu mahalde buluşup babası yerine tahta geçip hersek olmak ricasında bulundu ve İslâm ordusunun bir tarafında 3 bin kadar silâhsız Macar askeri gelip kondu.

Ardından paşa efendimiz yine Ovar Kalesi'nden asker alıp o gece meşaleler ile şenlik edip 5 saat batı tarafa bataklı yerlerini sağlam köprüler üzerinden geçip bakımlı ve şenlikli yerlerde,

(---) (---) Varoşu'nun özellikleri

Gayet mamur Nemse kâfirleri varoşudur. Yer yer Macar kavmi reayaları vardır. Bunun da bütün evlerini ağartmışlar.

Bir yüksek dağın eteğinde 3 bin adet kârgir yapı, kale gibi kat kat tahta ve kiremit örtülü, bağlı bahçeli, 7 adet kiliseli, çarşı pazarlı ve mahbûbe kızlı mamur büyük varoştur.

Bu varoşun ta ortasından alay ile geçip 3 saatte mamur köyleri ve yeşillik vadileri geçip yine batı tarafa bağlar içinde bir yayla dibinde,

Donaban Varoşu'nun özellikleri

Bu kralın anası olan karının hassıdır. Bunun etrafı hendekli ve tamamen şarampavlı İrem varoşudur ki Nemse dilindede buna Dona Firav derler, yani karılar vilâyeti demektir. Gerçekten de alayımızın seyrine çıkanların hepsi kadınlar idi. Ancak çarşı pazarı ve kiliseleri gayet mamurdur. Buradan,

Firav Varoşu'nun anlatılması

Bu da kızlar vilâyeti demektir. Gerçekten de tüm kızları nazla edayla alaya karşı çıktılar. Güneş parçası prenses gibi güzel Nemse kızları var ki gören insanoğlu elbette onlara âşık olur. Genellikle manastırlarında Hazret-i İsa için keşişe (rahibe) olmuş kızlar var ki her biri birer zamanının prenseslerine denk kızlardır. Şehri 3 bin kadar bakımlı, şenlikli evleri, manastırları ve çarşı pazarları kârgir yapı bir güzel bir şehirdir.

Fenare Nehri bu şehir kenarından akıp Kinah Dağlarından gelip Pojon Kalesi karşısında Tuna Nehri'ne karışır.

Bu Firav şehrini de geçip batı tarafına 2 saat gidip sağ tarafımızda Tuna'nın karşı tarafında Pojon Kalesi, bir saat uzak bir bayır başında gözüküp oradan batı tarafına 2 saatte,

Büyük İmparator şehrinin özellikleri

Yani çasar şehri demektir. Bu süslü şehir Kinah Dağlarının eteğinde bir düz geniş verimli ova içinde büyük bir şehir gibi kiliseleri, manastırları, kat kat kalay tenekeli, pirinç teneke ve çeşit çeşit sırça kiremitli bir şehirdir ki âlemi aydınlatan güneşin ışıkları şehre vurunca parıltısından insanın gözbebekleri kamaşır. Kısacası, tamamı 10 bin evdir, 2 bin dükkândır, 40 manastırdır, bağ ve bahçesi hesapsızdır. Eğer olduğu gibi bu şehrin özelliklerini yazsak sözü uzatmış oluruz. Ancak burada paşaya büyük hediyeler verip ve ziyafetler edip oradan,

Anpuruk Kalesi'nin özellikleri

Nemsece (---) demektir. Yapıcısı Laslo Kral'dır. Bu kale önce

ve sonra Nemse çasarınındır. Ancak Süleyman Han 935 [1529] tarihinde Beç gazasına giderken bu kaleyi yakıp geçmiş, Kasım Voyvoda eliyle. Ama biz paşa ile bu kale altından alay ile geçtik. Varoş içindeki insan denizini seyredip varoşun öte tarafında bir geniş yeşillik ve çiçekli yerde çadırlarımız ile konduk. Bu büyük varoş enli bir caddedir ki iki tarafı büyük saraylardır ve altları tamamen kârgir yapı dükkânlardır. Burada da yine bütün kadınlar alışveriş ederler.

Toplam 3 bin kadar tahta ve kiremit örtülü haneleri ve 8 adet manastırları vardır. Bu varoşun dört tarafı derin hendek, etrafı baştanbaşa şarampavlı metristir. Her hanenin kapılarının kemerleri üzerinde o hane sahibi ne sanata sahip ise sureti ile ve sanatının âletlerinin resimleri yazılmıştır. Ondan bilinir ki bu hanede saraç, saatçi ve bıçakçı vardır.

Anpuruk Kalesi'nin şekli: Layta Nehri kenarında bir vadide dörtgen şekilli şeddadi yapı sağlam bir kaledir. İçinde 5 manastırı altın haçlı çanlık kuleli ve iki kapılıdır, biri doğuyu ve biri batıya bakar kapılardır. Büyüklüğü tam 1.500 adımdır. 12 adet küçük tabyaları ve bin nefer kulu var. Hendeği o kadar derin değildir, içinden Layta Nehri akar. Bu nehir batı tarafta İslovin Yaylalarından gelip bu kale varoşu *[50b]* hendeği içinden geçip 3 saat kuzeye akıp Tuna Nehri'ne karışır.

Bu şehrin suyu ve havası gayetle güzeldir. Burada çok garip ve acayip şeyler vardır. Bir çeşit tuhaf su değirmenleri var, hem un öğütür ve hem üç çeşit un eler, garip seyirliktir ki eleğe ve kalbura insan ilişmeden un elenir. Has unu kral içindir, geri kalanı sahibinindir, kepeği değirmencilerindir. Ancak kral bu unu sahibinden akçesi ile alıp zulmetmezler.

Bu şehrin varoşundan taşra Layta Nehri aşırı Yanık fatihi Sinan Paşa bir hunka, yani bir yığın yığmış, ta Yanık Kalesi'nden bu yığına gelinceye kadar bizim Yanık Eyaleti imiş.

Burada bizim elçiye bir kese guruş harçlık verdiler idi, ama bu kaleden top şenliği etmedikleri için paşa kale kaptanına gayet gücenip kese ve hediyelerini almayınca hemen kaptan yer öpüp,

"Vallahi sultanım, alayınıza çıkıp heybetiniz ve gücünüzün büyüklüğünden unuttuk" deyip o an 500 pare toplar atıp

şenlikler ettikten sonra paşaya 5 kese ve bu kadar değerli hediyeler verip özrünü bildirip,

"Beni çasara ve Rudolfoş Vezir'e şikâyet eylemen" diye nice peşkeşler verdi.

Sabahleyin kale kaptanı bütün askeriyle paşaya kılavuz olup 2 saat İrem Bağı gibi mamur köyler geçip,

Pirankopuruk Varoşu'nun özellikleri

Nemsecede (---) (---) demektir. Eski zamanlarda bir küçük belde imiş. Zamanın geçmesiyle imar olup baş vezir olan koca Rudolfoş'un hassıdır. Hâlâ 7 bin haneli, 11 manastırlı, 2 bin dükkânlı, hesapsız bağ ve bahçeli Meram Bağı gibi ünlü bir varoştur. Burada da paşaya büyük bir ziyafet çektiler, 10 kese ve 1 altın yaldızlı hınto araba hediye verdiler. Bu şehri geçip 3 saatte,

(---) (---) Varoşu menzili

Bu da 3 bin haneli kral defterdarının hassı şehridir. Burada da ziyafetler olup hediyeler verildi. Bu şehrin sol tarafında gözükmekte olan küçük Alman yaylağı eteklerinde 10 adet şehir büyüklüğünde varoşlar süslenmiş olup görünmekte idi ki her birinin mamur yerleri birer büyük şehre benzer. Bağ bağa ve ekinlik ekinliğe bitişmiş, manastır ve yüksek saraylar ile süslenmiş şehirler idi, ama bu hakir içlerine varmadım. Ancak geriden seyredip paşanın tercümanı olan meykelden sorup bu 10 adet şehirlerin isimlerini yazdım ki isimleri budur. Evvelâ varoşu

.....(2 satır boş).....

Sonra (---) Varoşundan kalkıp yine batı tarafa 3 saat gidip,

Çasar Varoşu'nun özellikleri

Bu bütün varoşlardan bakımlı, şenlikli İrem Bağı'ndan örnek verir şirin şehirdir ki bizzat çasar imparatorun kendi hassı olduğundan tüm Nemse'nin ileri gelenlerinin burada kat kat kârgir yapı saraylarında havuz, fıskiye ve şadırvanlı haneleri var ki her biri birer çeşit hıyabanlı Çârbağ görünüşüne denk saraylardır.

Manastırlarının çoğu mavi saf kurşun ile örtülü mamur kiliselerdir. Zira bu büyük şehir Beç'e pek yakındır ki ancak iki üç kısa menzil kadar vardır. Çasar tarafından paşaya burada büyük bir ziyafet olmuştur ki tüm atlarımız bile şeker işi nefis yiyecekler yediler. Paşaya bir samur kabanice giydirdiler ve on kese talar guruş harcırah verdiler.

Bu şehrin ensesindeki Küçük Alman Yaylası üzerinde Temmuz ayında kar eksik değildir ki Nuh Tufanı'ndan beri tatlı sulu eski karları var.

Buradan kalkıp verimli ovalar geçip 2 saat batı tarafa gidip,

Eski Peşpehil şehrinin varoşu

Sultan Süleyman *(Allah rahmet eylesin)* 935 tarihinde Beç Kalesi'ni döverken bu şehri berbat etmişti. Hâlâ o zamandan beri imar olmada bir süs şehirdir ki görülmeye değerdir.

Biz bu şehre alay ile girerken kral tarafından adamlar gelip,

"Paşa dostumuz bir hafta Peşpehil şehrinde konaklayıp yorgunluğu gidip bir haftadan sonrası kendileriyle görüşelim" diye haber geldi, hepimize bu büyük şehir içinde altınlarla süslenmiş saray konaklar verip bir hafta konaklanıldı.

Bu şehrin kalesi yoktur, hemen Tuna Nehri'nden biraz uzak bir geniş ovada ve güneş tarafı Beç Dağları eteğinde büyük bir şehirdir. *[51a]* Baştanbaşa tahta örtülü 3 bin adet tek katlı ve iki katlı kârgir yapı yüksek saraylar var ki her biri birer milyon hazineye olmaz süslü, yeni yapı uğursuz hanelerdir. Baş komiser,

"Bu şehrin tüm odaları 10 bin adet kapılı büyük hanelerdir" diye cevap verdi.

Tamamı 700 adet çarşı pazar dükkânlarıdır, ama her dükkân sıralı değildir. Bazı dükkânlar evlerin altlarında açılmıştır. Bunlarda da güzel yüzlü kızlar oturup mallarını satarlar.

Tamamı 7 adet kale gibi ibret verici kiliseleri vardır. Her birinde beşer altışar yüz kadar papaz ve ruhbanları var. Ve birinde sadece kızlar var, asla palas takan keşiş yoktur. Ve bir kilise eski yapı olup ta Hazret-i İsa zamanı yapılmıştır. Kapısı üzerinde tarihi sene 1544 yazılmıştır.

Hatta keferelerin Ayanta adlı âyin günleri idi, 10 bin ruhban ve 70-80 bin kadar kâfirler haçlı flamaları, sancak, bayrak, erganun ve trompeteleriyle bu büyük kiliseye gelip batıl âyinlerini ederler. Daha sonra bu Peşpehil şehrinin Meram Bağlarında öyle işler çevirip içip eğlendiler ki anlatılmaz. Nice bin kâfirler de papazlar ile ellerinde altın ve gümüş micmereler ile buhur, ûd, amber ve günlükler yakarak sokaklarda trompete çalarak gezip yine manastırlara giderlerdi.

Her büyük kilisenin kubbeleri tenekeli, kalaylı, sarı pirinçli ve kurşun ile örtülü mamur puthanelerdir ki her birinde birer Mısır hazinesi değer heykeller ve avizeler vardır. Her kubbe ve çanlık kuleleri üzerinde insan boyu kadar altın haç alemleri var ki parıltısı şehre ışık verir. Ve saat kuleleri de kalaylı demir teneke örtülüdür. Çanları bir konak yere ses verir.

Bu şehrin ortasında (---) Nehri akar. Bir küçük akarsudur, ama âbıhayattır. Küçük Alman'dan gelip nice köy, kasaba ve beldeleri sulayıp bu şehir içinde bağ ve bahçeleri sulayarak şehrin alt yanında Tuna Nehri'ne karışır.

Ve bu şehrin iki tarafında baştanbaşa bağ, bahçe, gül-i gülistan ve Rıdvan Cenneti bahçesi gibi Aspuzu Bağları gibi bahçelerinde türlü türlü yüksek köşkler, havuz, fıskiye sakiyeler ile süslenmiş maksureler, dinlenme yerleri. Frenk işi ibret verici taraçalar vardır. Her birinde yetkin ustalar birer sanat düşünüp öyle tasarruflar ile yapılmış Havarnak köşklerinin Frenk Mânî ve Erjeng nakkaşların ibret verici bukalemun nakışları var ki kalem ilminde nasibi olan parmağını ağzına götürüp hayretler içinde kalır. Hatta bütün Beç Kalesi'nin ileri gelenleri, zarif kefereleri bu şehirde, bağ ve bahçelerinde aylarca ve haftalarca zevk edip eğlenirler. Tüm dilberleri ve güzel kızları bu şehir içinden akan nehirde yüzüp şarap ve rakı keyfi sarhoşluğu ile birbirleriyle kucak kucağa olup bucak zevki ederler.

Suyu havası güzel olduğundan mahbûb ve mahbûbesi beğenilir. Hatta erkekleri ve kadınları birbirlerinden kaçmayıp kadınları bizim Osmanlı ile bir yerde oturup içip eğlendiklerinde kocası bir şey demeyip kapıdan dışarı gider, ayıp değildir. Zira bu kâfiristanın tamamında hâkimiyet kadındadır. Ta Meryem Ana'dan beri kötü töreleri böyle olagelmiştir. Ancak bu şehrin kefereleri gayet zengin bezirgânları, garip dostu yaşlıları ve gençleri vardır.

Kısacası, bu şehirde seyredecek ibretlik şeyler çoktur. Bunlardan biri bu şehir içinde dönen nice yüz sanatlı un değirmenleri var. Mesela bir göz değirmende 4 çeşit un öğütülür. Biri has, beyaz ve ince, birisi ortaca ince, biri daha kabaca, biri kepek derler, kabaca un elenip başka başka çıkar. Hâlâ ki değirmen birdir ve insan el değmeden dört çeşit elekten bu felekte un ele-

nir. Ve böyle nice çeşit görülmeye değer aba, kebe, çuka ve acayip siyah barut değirmenleri var ki gören insan hayretler içinde kalır. (---) (---) (---)

Paşa efendimiz bu Peşpehil şehrinde bir hafta oturduğundan sıkılıp Budin vezirine bildirip üç günde adam gidip üç günde geldi. Budin'den bu mahalle ve Beç'e 8 konaktır. Ama bizi 15 günde bu şehre getirip kâh kuzeye, kâh güneye, kâh doğuya ve batıya gezdirdiler. Zira Beç Budin'e ve Üstürgon'a uzak ola ve vilâyetlerinin güzel imaretlerini seyrettirmiş olalar. Budin vezirinden,

"İki hafta otur derlerse oturup hemen bana bildir" diye *[51b]* haber geldi. Ertesi gün kral tarafından başdefterdar gelip paşaya bir hınto araba getirip,

"Buyurun, kralımız size selâm eyledi. Sultan Süleyman Otağı bağında sultanıma ziyafet eyledi ve sultanıma kendi arabalarından gönderdi" deyince elçi paşa,

"Bak-a inatçı, işe yaramaz meykel tercüman biz burada hapsolup ziyafet yemeye ve alışveriş etmeye gelmedim. Hemen bana bir işe yarar haber verin, yoksa Allah bilir sabahın Budin'e giderim" dedi.

"Sultanım işte pazar günü mübarek günümüzdür, işte yakın geldi, o gün alay ile girersiniz. Buyurun gezip eğlenin, misafirimizsiniz. Bir yemek yiyip gezip dolaşıp yine gelin" deyince,

"Gitmem hey melun işte adamlarım çoktur, onlar gitsin" deyince hemen paşadan hepimiz izin alıp bu Peşpehil şehrinden Beç tarafına 3 bin adım batı tarafına bağlar ve İrem Bağları içinde gidip,

Cihanın Çârbağ-kalesi, yani Âl-i Osman Süleyman Hanı Otağı

Bu İrem Bağı kale, gökkubbe otağın kapısı önüne varınca çasarın tüm divan adamları hepimize karşı selâma durdu. Bu Meram Bağı'na girince aklımız durdu gözlerimiz yaşla dolup hepimiz hayretler içinde kaldık. Süleyman Han'ın otağı divanhanesinde konup bütün atlarımızı dışarı çıkardılar. Nice iş görmemiş adamlarımız,

"Niçün atlarımızı yanımızdan dışarı çıkardılar?" diye şüpheye vardılar. Hakir:

"Bre adamlar, ayıptır, bu anlamsız bozuk düşünceleri bırakın. Onların elçisi bizim Budin'e vardı. Birimize burada bir hata gelirse Budin'de onların elçilerini ve bu kadar esirlerini tamamen kılıçtan geçirirler. Bre bu ham sevdadır. Hemen şu acayip ve garip eserleri seyredip zevkimizde safâmızda olalım" deyip kılavuzlarımızla cennet bahçelerini gezmeye başladık.

Süleyman Han Otağı Kalesi'nin şeklini bildirir

Zamanın Süleyman Han'ı menhus Ungurus Alman kefere-lerinden intikam almak için 936 [1530] tarihinde bizzat Beç Kalesi'ni kuşatıp kale döven toplar ile dokuz koldan döve döve zebun yürüyüşler olup içine girilmişken ve bedenler üzerinde ezan-ı Muhammedîler okunup Çerkez adlı bir yiğit atıyla donuyla topların yıktığı yerden ta kalenin ortasına varır, atını ve Çerkez yiğidini orada şehit ederler ve kâfirler İslâm askerini yürüyüşten geriye döndürürler. Sultan cengi sabaha kalınca Allah'ın hikmeti ertesi gün şiddetli bir kış olup o kadar tipi, boran ve kar yağdı ki bütün İslâm askeri kardan perişan olup bütün metrisleri kar basıp nice bin adam elden ayaktan kalıp nice bin hayvanlar kırılıp Mahşer gününden bir gün olur. Bütün İslâm askeri,

"El-aman ey Süleyman-ı zaman, *işi vakti zamanına ertelemek gerekir.* İnşaallah şimdi Kasım gününden 17 gün sonradır. Maksadımız kâfire bir gözdağı vermek idi, oldu. Hemen esenliğe çıkıp yine ilkbaharda inşaallah yine bu kaleyi kuşatalım" diye konuşup 12 bin asker ile Ösekli Kasım Voyvoda'yı kâfirin Alman vilâyetlerine gönderip yağmalamaya başlarlar. Kâfirler bu hâli görüp Kasım Voyvoda ile cenge başlarlar.

Hemen Süleyman Han bu mahalde otağını bırakıp Ösek'teki topu, tüm cebehane ve hazineyi götürüp iç ağaları piyade olup sıkıntı ve belâlar çekerek Tuna kenarında Kovin Adası önünde Cankurtaran'a düşüp can kurtardılar.

Daha sonra kâfirler uğur için Süleyman Han'ın otağını kaldırıp hazinesine koyup şekli ve biçimi gibi o otağın tıpkısını bu kârgir, şeddadi, sağlam ve güzel kale olarak yapmışlar. Cenk olunup kuşatma için değildir, ancak teberrüken ibretlik olup bir eser olsun için ve "Süleyman Han'a bu kale altında otağını bıraktırmışız" namı için yapılmıştır. Büyüklüğü tam 4 bin adım-

dır ve 16 köşedir. Her köşesinde birer düzgün yapmışlar ki insanın aklı perişan olur.

Bu kalenin duvarının boyu, hâlâ padişahımızın otağının tarzı, tavrı, tarhı ve tüm sokakları nasıl beden beden ise aynı öyle yapılmış bir süslü Süleyman seraperdesi şeklinde bir süslü kaledir.

Diğer otağlarda olduğu gibi has oda, hazine odası, kilar odası, büyük oda, küçük oda, seferli oda ve doğancılar odaları gibi yapılmıştır.

Kısacası Süleyman Han asrında otağ nice kurulu kaldı ise her *[52a]* bir kulesi birer oda gibi yapılmıştır. Hâlâ bu kule odaların içlerinde bağcı bostancı kefereleri kalmaktadırlar. Hâlâ arz odası ve adalet köşkü yine öylecedir, ama leylek çadırı ve büyük divanhane ki cihannümadır ve bu otağ içinde kurulmuş cergeler ve küçük çadırlar tarzı çok sayıda odalar ve padişah obası önündeki sofa önünden akıttığı sular hâlâ selsebil gibi akmaktadır. Bu otağın namusiyesi (perdesi) 48 uzun mermer sütun üzerine yapılmış 4 tarafı pirinç tırabzanlar, türlü türlü pencereler bütün duvarları Frenk tarzı bukalemun nakışlı sağlam duvarlardır. Ancak hâlâ Süleyman Han'ın halvethanesi olan Acem tarzı obası şeklinde olan ibadethanesinin kapısı kapalı, yine bir halvethanedir. Bütün yapıları baştanbaşa kârgir yapılıp üstleri kırmızı bakır teneke örtülüdür ki nice yüz bin kantar bakır gitmiştir, hesabını Cenâb-ı Bârî bilir. Kısacası,

"2.090 milyon mal gitmiştir" diye baş komiser anlattı.

Otağın, bütün kulelerin ve bütün yapıların yağmur suları akacak saçakları ve su olukları da tamamen bakırdan yapılmıştır. Olukların ağızları arslan ve ejder ağızları gibi olup bütün yağmur suları ejder ağızlarından akar. Tüm kulelerinde, otağ üzerinde, büyük çadır üzerinde ve namusiyenin 24 sütunları üzerinde, leylek çadırı ve arz odası üzerinde, toplam 78 adet adam boyu kadar altın yaldızlı haç alem vardır.

Bu 4 bin adım olan otağın içi İrem Bağı'ndan nişan verir ki bu alçak dünyada öyle bir garip eser ve öyle bir acayip ibret verici yapı görülmüş değildir.

Süleyman Han Otağı İrem Bağı'nın anlatılması

Bu hıyaban bağın içinde tüm sokakları renk renk, çe-

şit çeşit başka tarzda yapılmıştır. Her yolu birer çeşit bukalemun nakşı kuşgözü gibi küçük değerli taşlar ile döşenmiş, sanki Hint füsuskârîsi gibi ibretlik mermer kaldırım döşelidir. Her tarhındaki tahta denilen tarlalarında birer türde çiçekler var ki Osmanlı ülkesinde, Arap ve Acem'de, Leh, Çek ve Moskov ülkelerinde öyle çiçekler yoktur. Hatta kırk altı çeşit katmerli gül hediye getirdiler. Ve gülün asıl rengi kırmızı, beyaz ve sarı olmaktır, ama bu Meram Bağı'nda yeşil, mavi, al, bulut rengi, ablak, la'lî, haşhaşî ve nice türde güller var ki güzel kokusu insanın beynini kokulandırır.

Sözün kısası bu yeryüzünde olan çiçekler, bitkiler, otlar ve güllerden başka Yenidünya'dan ve diğer iklimlerden hediye getirdikleri çiçek tohumlarından nice yüz bin çeşit renkte değişik çiçekler var ki görenin *Sübhanallah* demesi muhakkaktır ki tüm dünyanın beğenilen çiçekleri buradadır.

Allah'ın hikmeti bu bağda hurma, servi, şimşir, incir, zeytin, nar, cümmeyz, ardıç ve sanevber yoktur, ama tüm meyve ağaçlarının her çeşidi burada mevcut olup bir okka gelir elması olur. Lakin üzümü biraz yemesi hoş ve ekşi olur, zira kışı çok şiddetli olduğundan nice çeşit meyveleri olmaz.

Bu bağ içinde her gelen zevk sahibi krallar çeşit çeşit tek katlı ve iki katlı köşkler, dinlenme yerleri, sanatlı ve süslü bölüm bölüm Havarnak kasırları yapmışlardır, bunların her biri değişik tarzda yapılmıştır.

Tüm taşları yeşim, harekani, yerekani, balgami, ferah taşı, mermer, somaki, zenburi, seylâni, akik, yemeni, savvani, ebri renk renk taşlar ile döşenmiş kaalar, mastabalar, sofalar ve körünüşler (toplantı yeri) var ki her biri birer kralın isret verici eseridir.

Asla birbirine benzemez nice bin çeşit fıskiye, havuz ve şadırvanlar, selsebil ve fevvareler var ki her birine insafla bakan parmağını ağzına götürüp hayretler içinde kalır. Bazı maksure ve şadırvanların önlerinde nice bin çeşit sanatlı çarkları ve seyirlik Samakov çekiçleri ve Mevlevî semâzen tasvirlerini sular çevirip nice bin çeşit Frenk veled-i zinalığı şeytanlıkları var.

Ve nice yüz yerde maksureler önünde nice yüz çeşit çarkları sular döndürdükçe yüzlerce çeng, rebap, şeştar, ıklığ, çö-

ğür ve erganunları, nakus *[52b]* ve mizmeratları tüm su dolaplarının çarkları birer sanat ile çalar ki bu da bir ibretlik seyirdir. Yine nice yerde de ney gibi kaval, düdük, miskal, dankiyo ve çağırtma düdüklerinin çeşitlerini su çarkları körükleri çekip rüzgâr ile körükler dolup oradan bu sazlara körüklerden rüzgâr vurup rehavî makamında sazlardan türlü türlü nağmeler çıkınca sanki Hüseyin Baykara fasılları olur. İşte böyle çok garip su çevirir çarkların körük sazlarıdır.

Bu İrem Bağı'nda da ibret verici acayip ve garip eserler çoktur. Eğer seyrettiğimiz üzere özellikleri yazsak *ravza-nâme* adında bir cilt kitap olur.

Bu İrem Bağı'nın bir köşe tarafında bin adım kadar yerin dört tarafı ve üstünün her tarafı kalın sarı pirinç tel ile kapatılmıştır. Başka telden örülmüş kapısı var, bunun içinde ağzına kadar bülbül, karatavuk, sarıasma, iskete, filironya, saka kuşu, baştankara, ispinoz, tuti, papağala, mina, bozbakal ve nice bunların benzeri ötücü güzel sesli kuşların hoş nağmeleri ve binlerce yerde yanık sesli bülbüllerin ötüşleri duyulur. Bu iç açıcı yerde daha başka can sohbeti edecek maksureler ve bütün kuşlar için yuvalar var.

Bu şebekeli bağın da içi sık orman, güllük ve reyhanlıktır. Bu bütün hoş sesli kuşlar yaz ve kış bu şebekeli kafesli cennet bağı içinde yuva kurup yavru çıkarırlar, ama Alman Dağları eteği olmak ile kışı sert olup bütün kuşlar için bu bağın duvarları içinde ve gayri yerlerde nice yüz bin delikler yapmışlar, kış günü bütün kuşlar orada kışlar.

Bu bağın bir köşesinde de yine sarı pirinç telden örülmüş bir bölük hane vardır. Bütün doğanlar, şahin, balaban, zağanos, karakuşlar, karagözler, devlingeçler, atmacalar, deliceler ve yelveler kısacası tüm yırtıcı avcı kuşlarının bu bağda başka başka tülek haneleri ve başka doğancıları var.

Bir köşesinde de hayvanların her türlüsü var, ancak fil ve gergedan ve zürafa yoktur. Yoksa arslan, kaplan, bebir, peleng, tilki, çakal, kurt ve Yenidünya yaratıklarından bu dünyada görülmemiş hayvanlar var ki gören insan hayran olup şaşırır. Bunların da bakıcıları başkadır.

Bir tarafında da ister karada ve ister denizde yaşasın yaba-

ni hayvan ve kuşların her türlüsü mevcuttur. Mısır'dan Menzile adlı vilâyetten ve Funcistan padişahı vilâyetinden nice bin çeşit kuşlar, kaz, ördek, angıt ve güvercin çeşitleri ve her diyarın cins cins kuşları mevcut olduğundan başka ceylanlar, yaban eşekleri, sığınlar, karacalar, tablalılar, yağmurcalar, geyikler, yabani koyunlar, dağ keçileri ve Alman ayıları var ki fil kadar, kısacası Cenâb-ı Hak bu yeryüzünde canlı kısmından ne yarattıysa bu bağda mevcuttur. Yenidünya yaratıkları da sayısız mevcuttur. Zira bu Nemse çasarı bütün Hıristiyan milletlerine üstünlüğü olup şehinşah (imparator) olduğundan bu gibi şeylerin taht merkezinde bulunması ihtişamının sebeplerinden ola.

Bu bağda asla evler yoktur. Ancak bir tür acayip elbise giyer 2 bin kadar bostancı kefereleri var, adı geçen kulelerde olup bağcılık ederler ve gece gündüz gelip geçenlere canla başla hizmet ederler. Ama,

Garip iş: Bu bağ içinde seyredip gezerken bazı gafil adamların yanında zemberekli lüleler vardır. Bilen adam zembereğe basınca bilmeyen adamı zemberekten çıkan su ıslatıp üstü başı sır sıklam olup tüm dostlar seyredip gülüp eğlenirler.

Acayip seyir yeri: Burada büyük bir havuz vardır. İçinde o kadar balıklar var ki hesabını ve çeşitlerini ancak Allah bilir. Gece ile bağcılarda bir tür mumlar var, bu havuz kenarında o mumu yaktıklarında o havuzun bir köşesinde bir kemer vardır, hemen o kemer içinde küçük kalyonlar ve kadırgalar belli olup savaş etmeye başlarlar. Adamları toptan ve tüfenkten *[53a]* ölüp kimisinin adamları denizde boğulur. Bazısı kalyonlar ve kadırgalar alıp içinde insanoğlu Yecuc ve Mecuc gibi kaynaşıp bir arbede ve bir kızıl kıyamet cenk olup yine gemiler anılan kemerlerden içeri giderler.

Diğer ibretlik seyirlik: Yine gece ile bir havuz kenarına varıp bağcıların işbilir ustaları havuz kenarında yine bir gûne alaca mumlar yakıp havuz içinde o kadar çıplak insan belli olup havuz içinde avrat ve oğlan birbirleriyle güreşler edip türlü türlü sevişme ve fuhuş gösterileri ederlerdi. Nice su canavarları şekillerinde adamlar çıkıp ağızlarından seyreden insanlar üzerine ateş püskürtüp halkı kaçırırlardı ve kendileri de havuz içinde kaybolurlardı.

Diğer ibretlik: Yine gece ile bağcıların ihtiyar kefereleri havuz kenarında neft ve katran şekilli kötü kokulu şeyler yakıp su içinden başlı ve başsız insan ve insan leşleri çıkıp havuz suyu coşup dalgalanıp yine sakinleşirdi. Bu ateşler üzerine bağcılar bir çeşit darı gibi, burçak, nohut ve bakla gibi tahılları dökünce havuz kenarındaki seyreden adamların kimi başlı, kimi başsız, kimi sarı ve kırmızı ve yeşil ve kara çehreli olup bazı insanlar korkularından kendini başsız sanırdı. Hatta paşa imamının bir oğlanı kendini başsız görüp kendini havuza atıp boğulayazdı. Bağbanlar çıkarıp oğlanı kurtardılar.

Kısacası, bu şehirde bir hafta oturup her gün gelip padişahça seyirler edip eğlenip zevk ü safâlar ederdik. Daha nice bin çeşit ibretlik şeyler gördük, ama yazılması mümkün değildir. Rum, Arap ve Acem'de ve tüm kâfiristanda bu İrem Bağı meşhur olup kralların hasret çektiği sanatlı bir cennet bahçesidir. Hatta bir kral tahta çıktığında Beç'ten büyük törenle buraya gelir, Sultan Süleyman Han'ın halvethanesinde başpapaz krala kılıç kuşatır, yine büyük törenle Beç Kalesi'ne girip tahtına oturur.

Bu cihan bağı Beç Kalesi'ne bir iyi top menzili yüksek bir yerde Küçük Alman Dağı eteğinde bir İrem bahçesidir. Buraya böyle değer verip İrem Bağı kalesi yapmaktan maksat odur ki,

"Böyle bir Süleyman tahtı seraperdesi sahibi Süleyman Han, bu mahalle gelip 200 bin askeriyle üç ay Beç Kalesi'ni dövüp kışa kalıp ve Beç Kalesi'ni alamayıp böyle otağını bıraktı gitti" diye kendi namlarının değer kazanması için bu kadar hazine ve Kârun malı harcayıp böyle kale ve bu gibi bir cennet bahçesi yapmışlardır.

"İnşaallah yine bizim için mamur olmuştur. Tanrı yine İslâm eline nasip ede" dediğimde bir abdal şekilli çâşnigir adam,

"Allah bu bağı ve Beç Kalesi'ni [10]94'te [1683] İslâm eline vermeye, zira bu binaları tamamen harap ederler" deyince gözleri kan tasına döndü.

Meczup bir kimesne idi, ama Allah en yakın zaman İslâm askerinin bu şehir toprağına ayak basmasını nasip ede, *âmin.*

Bu bahçenin dört tarafında o kadar vezir ve ileri gelen

kâfirlerin bağ ve bahçeleri var ki hesabını baş komiser bilir, zira bu şehrin hâkimi odur.

Bu şehrin doğu tarafında Tuna Nehri'ne kadar 2 saatlik yer baştanbaşa bağlar, bahçeler ve akarsulardan taşra tamamen yeşillik ve lâlelik asker konacak ovalardır.

.....(1,5 satır boş).....

Bu Meram mesire yerini gezip dolaşıp kralın ziyafetlerini iki kere yiyip paşa kethüdasına ve tüm tabilerine kral tarafından az ve çok hediyeler verilip oradan yine tekrar,

Peşpehil şehri menzili

Burada bir hafta zevk sürüp eğlendikten sonra onurlu çasar tarafından baş tercüman meykel ve baş komiser gelip,

"İmparator hazretleri sultanıma selâmlar etti. 'Sabahleyin mübarek pazarımız günüdür. İnşaallah alay ile şehre teşrif buyurursunuz' dediler. Ancak 'Ağırlık arabaları ve bütün ağırlıklar önce gitsinler' diye çasar hazretleri buyurdular" dediklerinde hemen paşa,

"Bizim ağırlığımızda kimsenin hükmü yoktur. Padişahımızın içinde emanet hediyeleri vardır. Ağırlık bizden ayrılmaz" dedi. *[53b]*

Elçi paşanın tercüman ve baş komiser ile tartışmasını bildirir

Kefereler: "Sultanımın ağırlığı ileri gitsin demekten murat odur ki sultanımın konağı kalenin dışındadır. Sultanım siz saadetle alayınızla kale kalabalığından geçersiniz. Onun için ağırlık önce gitsin, dedik". Paşa,

"İmdi arabalar ve develer taşradan gitsin, katırlar benimle gitsin" dedi. Komiser:,

"Sultanım çasar hazretleri azametiyle buyurdular ki" deyince hemen paşa,

"Vallahi melun ve dinsiz, bir dahi senin ağzından 'çasar azametiyle şöyle buyurdu' lafzını işitmeyim, yoksa seni hançer kabzasıyla tepelerim. Azamet, bir Allah'a mahsustur. Bizim Mekke ve Medine padişahı bile azametimle diyemez de sen ikide birde azametiyle dersin" deyince kâfirin konuşmaya dermanı kalmayıp hayretler içinde donup kalınca Meykel tercüman:

"Sultanım, çasarın size bol bol selâmları odur ki 'Alaylarıyla kalemize girerken sancakları, bayrakları ve alemlerini açma-

sınlar, sancak sırıkların kaldırmasınlar ve omuzlarında götürmesinler, zira kale kapısı alçaktır. Ve mehterhanesini çalmasınlar ve benim mehterhanem paşanın önü sıra çalınsın. Ve bizim sultanzâdeler ve vezirzâdeler paşanın önü sıra gitsinler ve paşanın ardı sıra benim iç oğlanlarım yürüsünler. Ve tüm atlılarım, goroflar, kaptanlar, irşekler ve beylerim paşanın önü sıra gitsin' diye çasar buyurdular" deyince o an paşa bir ateş parçası olup:

"Bak-a kâfirler, beni bu şehirde bir hafta oturtmanın aslı, fer'i ve neticesi buna mı çıktı? Bu sizin ettiğiniz anlamsız teklifler bize saygıdan mıdır, yoksa hakaret için midir?" deyince kâfirler,

"Hâşâ sümme hâşâ bu cevaplar sultanıma hakaret için ola. Ancak tüm gelen elçi paşa kardeşlerinize de böyle ederiz. Ungurus kanun ve kuralı böyledir" dediklerinde zorlu paşa,

"İmdi sizin kanununuz öyle ise o dinsiz kâfirin kanunsuz geçersiz törenleridir, ama biz İslâm padişahının vezirleriyiz. Bizim İslâm üzere kanunumuz böyledir ki ben Rumeli beylerbeyisiyim, teşrifat kanunumuz budur ki padişah tarafından 12 yük akçe hass-ı hümâyûnum vardır. İster azledilmiş olayım, isterse görev başında olayım, dava dinleyip suçluları cezalandırarak ve yedişer kat mehterhanemi çalarak alay ederim ve alayımın içine yabancıdan bir adam koymam, girerlerse vur emrini veririm.

Ben Mekke ve Medine, Kudüs-i Şerif, Bağdad, Mısır, Şam ve Haleb padişahının elçisi olam, niçin Resulullah Sancağı'nı açmam, niçin mehterhanemi çalmam ve niçin alayımın içine kâfirleri koyup bütün ağalarımı dağıtayım? Ve niçin alayımda kâfirlerin borularını, davullarını ve deccallarını çaldırayım.

Ey imdi sizin niyetinizi ve maksadınızı anladım. Biz sizin bu teklifiniz üzere krala varmam ve Âl-i Osman kanununu bozmam. Ve beni diğer elçilere kıyas etmeyin. Onlar Kanije Eyaleti ve Tımışvar Eyaleti pâyesiyle gelirler idi. Mal elde etmek için Osmanlı'nın namusuna eksiklik getirip kral elinden şarap dedikleri haram şeyi içerlerdi. Bana ise ne mal, ne menâl ve ne batasıca şarap gerek. Ancak padişah namusu ve İslâm onuru lazımdır.

Eğer kanunumuz üzere 560 adet adamlarıma birer kıyye ekmek, birer okka et, 500 baş atıma birer yem ve diğer gereksinimlerimizi verirseniz kabulümdür. Yoksa kanunumuza uymayıp bize hakaret ederseniz ben burada on yıl tüm adamlarımla otursam şir-i hurma ve katırnebat yedirip hepsine dîbâ, şîb ve zerbâf giydirip otururum ve sizin bana iltifat etmediğinizi Sadrazam'a arz ederim. Sizin de elçinizi İstanbul'da köpek yerine komayıp rağbet ve iltifat etmeyip Galata'da meyhaneler içinde pağurya, yengeç, kerevit, sağorine, midye ve istiridye adlı süprüntüleri, sümüklü böcekleri, kaplumbağa ve ahtapot balıkları yesin" dedi. Paşa devam edip,

"Tez divan efendisini çağırın, Sadrazama hâlimizi bildirip arz edelim, askeri ve Tatar askerini dağıtmasınlar" diye divan efendisine arz yazmayı tembih buyurduklarında hemen tercüman ve komiser keferelerin akılları başlarından gidip paşanın ayağına düşüp,

"Aman sultanım lütfeyleyin, arzı yazmayın. Varalım bir kere çasara danışalım" dediklerinde paşa,

"Bre hey, melun ve dinsizler, söze gelse 'Çasar şöyle Cemhaşmetli ve şanı yüce *[54a]* filân falândır' dersiniz. Bunu çasara danışacak ne var, çasardan gayri iş bilir ve söz bilir adamlarınız yok mudur? Bizim Âl-i Osman vezirleri işler görür, kaleler alır, bozar bozulur, Erdel krallarını ve Eflâk ve Boğdan beylerini azledip Erdel'de Yanova ve Varat kalelerini fethederler, padişahın haberi olmayıp sonra fetihname haberini gönderirler, ama sizler elçiye bir ekmek ve bir okka et fazla verelim mi diye hemen çasara danışırsınız ve yine Âl-i Osman ile denklik satarsız" deyince tüm kâfirlerin özürleri kabahatinden büyük olup sus-pus oldular.

Kısacası, bu hâl üzere nice çeşit dedikodu, ileri geri sözler ve uğraşlar oldu, ancak elçi paşamız yere gelesi kâfirlerin sözlerine zerre kadar uymayıp tüm söylediklerine karşı çıktı.

Sonunda bir hafta direnmeden sonra elçi paşanın her ne istekleri var ise kral,

"Makbul-ı hümâyûnum olmuştur. Safâ geldin ve hoş geldin, kadem getirip yüzümüz basa geldin, ama kale içinden alay ile geçerken sancaklarını biraz eğsinler" diye rica etmişler. An-

cak daha önce, sancakları açmasınlar ve baş aşağı etsinler demişler idi. Şimdi birazca eğsinler, demişler. Hemen Paşa,

"Hâşâ ben sancağı aşağı alıp bu iş sahibi olam, meğer burada ölem" diye ağır yeminler etti. Sonunda kâfir çasar çaresiz kalıp hiçbir ricaları geçmedi.

Beç Kalesi'ne alay ile girdiğimiz düzeni bildirir

Sabah olunca baş meykel, baş komiser ve ikinci vezir paşa huzuruna gelip yer öpüp,

"Çasar size selâmlar etti, buyurun alayınız sizin istediğiniz şekilde olsun" diye kraldan bir cevahirli ve sekiz atlı bir hınto araba getirdiler. Gerçekten de çasar krala mahsus murassa arabadır ki gören insanın gözleri kamaşır. Hemen Paşa,

"Ben arabaya binmem ve biz Osmanlı'yız. Bizim mutadımız küheylân atlara binip cirit oynayıp gazalara gitmektir. Bizim İstanbul'da böyle arabalara avratlar biner, bize lazım değildir" deyince,

"Siz bilirsiz sultanım" deyip kefereler bir tarafa durup tüm İslâm askeri alaya hazır olup yedişer kat mehterhane ve tamamen cebe ve cevşene gömülmüş olup hazır durdular.

1074 yılı Zilkade ayının [Haziran 1664] (---) gününde Cumartesi günü tüm ağırlıklar ile tuğları konakçıbaşı Beç'e götürüp konaklarımıza tüm hizmetçilerimiz konakladı. Sonra bütün hizmetçiler silâhlandı. Donanımlı ve mükemmel hazinedar ağa ile geride gök demire gömülmüş çârkâb tirkeşli iç ağaları, hazine katarları, arabaları ve develerin ardala ve çanlarını çalarak, bütün katarların havut ve hataplarına bayraklar süsleyip köslerini çalarak bütün çaşnigirler ve kilarcılar pür-silâh küheylân atlar üzerinde ellerinde mızrakları üzere çeşit çeşit ipek bayraklarını süsleyip ve bütün ağırlıkları yüklü olan Nemse arabalarını da bayraklar ile donatıp konağa gittiler, tüm ağırlıkları yerleştirip sabahleyin Pazar günü konağa gidip yerleştiler.

Ardından seyis ve harbende sınıfı kalıp konakçıbaşı, hazinedarbaşı ve bütün hizmetçi karakullukçular yine Peşpehil şehrine gelip bütün ağalar atlara binip öğleden 3 saat evvel tüm İslâm askeri hazır durdular.

Hepsinden önce akkâmlar ve bütün meşaleciler meşalelerinin saplarına renk renk atlaslar sarıp ve meşaleler boğazlarına

kıymetli nakışlı yağlıklar bağlayıp ve meşalelerin içlerini lâle, sümbül, menekşe ve erguvanlar, gül, ful ve reyhanlarla süsleyip usul üzere *illâ yansuru's-sultan* diyerek geçtiler.

Ardından Tatar askeri, ardından çaşnigirler, ardından taşra kilarcılar, sonra aşçılar, sonra müteferrikalar, ardından Tatar askeri, sonra riayet edilen ağaları, sonra bizim ile tayin olunan Budin, Eğri, Kanije, Ustolni-Belgradı ve Üstürgon ağalarının ileri gelenleri, bunlar da pür-silâh, zırh, zereh-külâh, kaplan postu ve kartal kanatları arkalarında, başlarında Sâlihli, Yahyalı, Porçalı, Gerz-İlyaslı ve Evrenos taçlar ve yelken takkeler giyip, Hasenî, Hüseynî ve Tunageçti kınalı atlar ve yedekleri olup ellerinde kurt tüyü sarılı kosdaniçse sırıklar üzerinde türlü türlü ipek filandıra bayraklar ile ellerinde ve bellerinde karabina tüfenkler ile at başı beraber geçtiler.

Ardından paşanın delileri ve sonra gönüllüleri yine böyle pak silâhlı ve donanımlı geçtiler.

Sonra bu asker içinde altı çift alay çavuşları ve korkunç görünüşlü silâhlı, donanımlı, altınlı mintan kaftanlar, altın ve gümüşlü kemerler, mükellef gümüş çevgan ve kadife çarkab düğme şalvarlar, başlarında renk renk serbendler üzerine anka simurgu tüyleri ve nice çeşit ***[54b]*** ablak telekler, turna telleri ve şahin tellerini başlarına süslemişler. Atlarının başlarında da ablak teller, boyunlarında ziller ve altı parça geyim yancıklar tamamen Nahçıvan demirinden olup bahrî hotaslar ve kaplan postları ile asker arasında çavuşlar Allahu Ekber narasını vurarak ve tüm askere "İkişer ikişer ağalar" diye bağırarak geçerler.

Ardından iskemle sahibi, katar ve katır sahibi kapucubaşılar pür-silâh altınlara gömülmüş olarak samur kürkler ile atları bahrî hotas ve yancıklarıyla küheylân atlar üzerinde yan yana ve yular yulara giderken artları sıra her ağanın pür-silâh kantar sırıklı köçekleri ile geçtiler.

Bu ağaların önleri sıra birer ve ikişer küheylân at yedeklerini süslü ve giyimli yedekçileri bir sıra yedekler çekilip geçerler.

Ardından bu kapucubaşıların ardı sıra tuğlar ve yüğrük bayrakların önü sıra imam, müezzin, hakir, paşanın şeyhi, kadı efendi, divan efendisi, kapucular kethüdası ve paşanın oğlu beyefendi de tamamen giyimli ve muhteşem geçildi.

Ardından bu askerin ortasında 40-50 kadar kırmızı şalvarlı biniciler atlar üzerinde ayakta durarak ve bazısı atlar üzerinde tepesi üzere durup çeşit çeşit silâhşorluklar ederek birbirlerine topuzlar atıp tutup at üzerinde bağdaş kurup diz üzerinde eyer hanesinde oturup şimşek gibi at koştururlar. Atlarının karnı altından girip öte tarafından çıkıp at boynuna asılıp yine ata yularsız sıçrayıp binerler. Yine at koştururken atın kolanını çözüp at yıldırım gibi şakıyıp giderken eyeri altına alıp çıplak at ile koştururken yine eyeri altına koyup atı eyerleyerek gidip at üstünde ayak üzere namaz kılarlar. Ara sıra at üzerinde bir ayak üzere durup kimisi at üzerinde uyurlar. Her bir cündîler birer çeşit oyunculuk ve silâhşorluklar ederek geçerlerken kâfirler bu ustalıkları görüp hayretler içinde kalırlar.

Ardından yine bu asker ortasında çeşitli pehlivanların gürzcüleri, yaycıları, matrakçıları, kılıç ustaları, at ve deve sıçrayan çapük-bâz pehlivanları ve nice çift yağlı meşin tuman giymiş iriyarı çıplak pehlivanlar sığır boyunduruğu kadar demir yaylar çekerek ve bazı yerlerde güreşçi pehlivanlar birbirleriyle güreş ederek nice çeşit oyunlar edip türlü türlü ustalıklar yaparak geçerler.

Sonra tuğların ardı sıra paşanın mirâhûr ağası bütün saraçları ile ellerinde kargı kantar sırıkları ile geçip ardından sonra padişahımızın çasara hediye gönderdiği 12 baş küheylân ve sâfinâtu'l-ciyâd gibi atlar ki her biri Âl-i Osman ahırında birer muteber attır, pak ve pakize gümüşî çullar üzere dîbâ sağrıpuş ile atları süsleyip her atın başlarında çeşit çeşit sanatlı saçak peçeli çatal zincirli yularların her birini beyaz külâhlı yedekçi halifeler, her atı ikişer adam zapt edip bazı atların ayaklarında zincir bağları kığış kığış öterek her bir at yedi başlı ejder gibi sıçrayıp dans edip kişneyerek ve yanları sıra üstad Arap seyisleri yaya geçip her atların başlarında ablak sorguc-ı şahi teller ve çelengler ile her atın yanları sıra ikişer adet yine beyaz külâhlı hasâhûr halifeleri ve beyaz külâhlı yaya yardımcıları atların yanı sıra geçerler. Sonra başhalife krala verilecek iki adet mücevher, murassa ve altınlara gömülmüş cevahir eyerli, cevahir koşumlu, tamamen inci, la'l ve yakut ile süslenmiş diktik ve uyanlı iki baş küheylân atlar geçerken bunla-

rın da yanlarında yine pak giyimli ahır yamakları beyaz yedekçi külâhlarıyla geçtiler.

Ardından bunların ardı sıra paşanın Ahır Kethüdası ile paşanın 9 adet zer-ender-zere gömülmüş pür-silâh mücevher koşumlu ve 9 nefer yedekçiler küheylân atlar üzerinde zırh ve zereh-külâhlı ellerinde yedekleri ile birer birer geçtiler.

Bunların ardı sıra altın taslı, başları beyaz ablak telli ve elleri Ebu Müslim baltalı on nefer şatırların her biri dîbâ, şîb, zerbâf ve çârkâb inci dikme hil'atler, zerdûz eteklikler, inci dikme kanturalar, bellerinde debdevî, dehdehî, zilbem ve âfitâbeler, murassa cevahir kuşaklar ve cevahir gaddare kılıçlar ile ikişer ikişer geçerler.

Ardından bizzat paşanın sağında ve solunda mataracılar ve tüfenkçiler kırmızı çuka dolamalar ile cevahirli Sinan Paşa matarası ki 40 bin guruş kıymet takdir olunmuştur ve mücevher zernişaneli ve sadefkâr kundaklı dalyan tüfenkler ve başlarında sırma zerdûz keçe üsküfler üzere beyaz otağalar ile olup vakarlı paşa ise zer-ender-zere gömülmüş küheylân at üzerinde Rüstemane oturup başında Selimî sarığı üzerinde murassa hümâ kuşu sorgucu ve sırtında samur kabaniçse üzere murassa kılıç çarkab okluk kuşanıp ardı sıra kırmızı keçe üsküflü silâhdar ve çukadar, ardı sıra yüz çift pür-silâh iç ağaları tamamen pür-silâh olup küheylân atlar üzerinde yancıklı ve bahrî hotaslı iç ağaların ellerinde gümüş sarılı siyah sağrılı hıştlar ile ikişer ikişer *[55a]* geçtiler.

Ardından 50 çift iç mehterleri, bunlar da pür-silâh tokmak tüfenkler ile geçince ardından paşa kethüdası tabileriyle pür-silâh geçtiler.

Sonra sancaklar ve bayraklar, sonra yedişer kat usta çalıcı mehterleri segâh makamında bir hoş-hava peşrev faslı edip geçtiler.

Ardından iç ağaların saraçları, ellerinde kargı sırıkları ile pür-silâh geçtiler.

Ardından sakalar meşklerini ve atlarını rengârenk çiçekler ile süsleyip kendileri siyah meşin dolama esvapları ile geçerken kırbalarında miskli bal şerbetlerini iki taraflarında olan seyirci kâfirlere dağıtarak geçtiler.

Bu padişah alayı düzeni üzere Süleyman Han Otağı bahçesi önüne varılınca başveziri olan Rudolfoş adlı zat, kraldan paşaya bir cevahir eyerli küheylân at getirip paşanın göğsünü öptü. Diğer prensler, vezir çocukları ve diğerleri atlarından inip paşanın eteğini öptüler. Paşa da yüz bin naz ve istiğna ile kralın gönderdiği ata binip biraz gidince yine attan indi. Zira melun kâfirler kötü huylu at getirmişler. Yine paşa kendi atına bindi. Bütün gelen kâfirler bizim alayımızdan ileri gittiler. Vezir de çasara gitti. Ancak bizim alayımızda paşa yedekleri önünde altı vezir ile altı adet kâfir borusu çalınıp zorunlu olarak paşa iç ağaları içine vezir oğulları ve prensler ki her biri birer güneş ve ay parçası oğlanlar, iç ağaları içinde kaldılar.

Bu anlatılan şekilde bütün askerimizle yavaş yavaş gidip iki tarafımızda denizler gibi kara şapkalı kâfir askerleri içinde kalıp Beç Kalesi'nin Peşpehil Kapısı'ndan içeri girerken sancakları, bayrakları ve tuğları kukalarından çıkarıp sancakları omuzlara alıp kale kapısından içeri girdik, gerçekten kapısı küçük imiş. Hemen yine sancakları açıp *"Allah'tan yardım ve yakın bir fetih"* [*Kur'ân*, Saff 13] âyetleri zerdûz kâr ile gözükerek giderken Beç Kalesi'nin tüm sokakları, bütün dükkânları ve altışar yedişer kat yüksek saraylarının pencereleri, damları, çatıları, bütün balkonları ve taraçaları insan deryası olup alaylarımızı seyrederlerdi.

Bu hâl üzere kale içinde bizi bir saat boyunca kâh kuzeye ve kâh güneye sokak sokak gezdirdiler. Daha sonra kütür kütür mehterhanemizi çalarak şehir içi güm güm öterek Beç Kalesi'nin kuzey tarafında üç kat demir kapılardan dışarı çıkıp Tuna Nehri üzerinde bir ağaç gemi direklerinden yapılmış köprüden hepimiz geçtik. Ada varoşunda paşayı konağına koyup tüm ağa ve 6 adet kral vezirlerine ki onlar bizi alay ile kılavuz olup getirmişlerdi, onlara ve prenslere paşanın büyük bir ziyafeti olmuştur ki yemeklerin misk ve amber kokusundan kâfirlerin ve diğerleri beyinleri kokulandı. Yemekten sonra kraldan baş komiser ve Meykel tercüman gelip,

"Çasar size bol bol selâm ettiler, yoldan gelmişlerdir, şu meyveleri, şekerli macunları, içecekleri, bu zerdûz dîbâ, şîb ve zerbâf çarşaf, yorgan ve pijamaları kabul edip bir hafta istira-

hat edip yine gelesi Pazar günü inşaallah onlar ile görüşürüz" dedi diye bu haberle 400 adet kefereler ile bu kadar yiyecekler, içecekler, değerli giyecekler ve az bulunur meyveler geldi ki hepimiz ondan yararlanıp zevk ettik.

Sonra paşa bu hediyeleri getiren keferelerin her birine onar altın bahşiş verip bütün kâfirler gittiler. Bizler de konaklarımızda huzur içinde olup her gün türlü türlü seyirler ile eğlenip Beç Kalesi'ni gezip dolaşırdık. Ama bu hakirin Tuna kenarında bir şahane geniş konağım var idi.

Alman taht merkezi şehri, Ungurus kralı imparator çasarın mülkü, yani Sebec sağlam suru, dayanıklı Kızılelma seddi Beç Kalesi'nin özellikleri

Hıristiyan milletleri tarihçilerine göre bu kaleyi ilk defa, Hazret-i İsa halifelerinden havari olan Şem'un-ı Safa yapmıştır. Hazret-i İsa gibi âlem seyyahı idi. Cihanı gezip dolaşarak bu Alman diyarlarına uğrayıp Menûçehr evlâtlarından Mençaryan ile görüşmüştür. İşte bu Mençaryan Şem'un-ı Safâ'nın öğretmesiyle Beç Kalesi'ni yapar. Ama,

"Gelecek Muhammed'in tarihinde *zılle* lafzı ile Kostantinipol Iğrando Süleyman gelince korkmayın, kaleyi pek yapın. Sonra *ganîm* lafzı tarihinde Sultan Yusuf Mehmed'in gelmesinden pek korkup Muhammedîler ile sulh edin" demiştir. Şem'un-ı Safâ bu Beç Kalesi için nice işaretler, rumuzlar söyleyip bu Beç Kalesi'ni imar ettirip nice vasiyetler eder.

Hâlâ bu cifirli sözler, kelimeler Beç Kalesi içinde İstifani Kilisesi'nde, bütün Macar ve Nemse Vilâyeti'ni ve Yunan tarihlerinde bu Beç Kızılelması ve Büyük İrim Papa Kızılelması'nı Osmanlı'nın alacağı açıkça yazılıdır.

Şem'un-ı Safâ'nın değerli sözleriyle *[55b]* işaret buyurdukları Hicret'ten sonra 935 [1529] tarihidir, o uğursuz senede Süleyman Han bu Beç Kalesi'ne gelip Sinan Paşa, Rüstem Paşa ve Makbul iken Maktul İbrahim Paşa kollarından lağımlar atılıp her taraftan yürüyüşler olup Çerkez Meydanı'na kadar kâfirleri kıra kıra kılıç vururlar, kale bedenlerinde ezanlar okurlar ve hisar içinde sayısız ve sınırsız ganimet malları alırlar.

Allah'ın hikmeti yürüyüşte askerin gerisi işlemeyip biraz gecikince kale içine giren gazilerden Dayı Çerkez namında

bir şehbaz dilâver cenk etmekte iken atını ve kendini kâfirler kurşunla vurup şehit ederler. Hâlâ Beç Kalesi içinde Çerkez Meydanı'nda Çerkez Gazi bir kemer altında atıyla vücudu iskelet olmuş durur, daha çürümemiştir.

Daha sonra, Alman Dağları eteği olmakla bir gece bir mertebe kar, tipi ve boran olur ki bütün İslâm ordusu yok olma derecesine varırlar. Zira Süleyman Han bu kaleyi kuşatmaya gelirken yollar üzerinde 66 adet kaleyi fethedip geç kalınıp İslâm askeri zayıflamış idi. Ve İslâm askerinin kışa tutulduğunu kâfirler haber alıp askerin dört tarafını 7 kral askerinin kuşattığını Süleyman Han duyunca işbilir ve güngörmüş iş erleriyle Süleyman Han görüşüp,

"Muradım Beç kralı olan Ferdinand Kral'a kendi haddini bildirmek idi. Çünkü 66 pare kalesini ele geçirip Beç Kalesi'ni bu duruma getirip bütün dayanıklı ve sağlam burçlarını harap edip yıktık. Allah'ın hikmeti kılıç gibi kış geldi. Hemen şimdi tedarik odur ki 12 bin yiğit ve 40 yiğit ile Kasım Voyvoda'yı serdar edip Tuna'yı karşı geçirip Tuna Köprüsü'nü keselim, karşı tarafta onlar eli vilâyeti ateşe vurup av, esir almayıp hemen kâfirleri tamamen kılıçtan geçirip karşı geçsinler" dedi. Kasım Voyvoda padişah fermanı ile 40 bin ve 12 bin yiğit karşı tarafa Tuna'yı geçip kâfirleri kılıçtan geçirirken beri tarafta kâfirler bu perişan hâli görünce tüm kâfirler Süleyman Han'ın ardını almaktan vazgeçip Kasım Voyvoda askerini kovmaya gittiler. Hemen Süleyman Han 936 senesi Safer'inin 16. [20 Ekim 1529] günü Beç Kalesi altında Süleymanî otağını bıraktı, Ösek'teki büyük topu, hazineyi ve Resulullah Sancağı'nı selâmete çıkarıp bu ayın 22. günü Cankurtaran'a gelip orada can kurtardı, daha sonra yine Budin'e geldi.

Bu olaylar, Lem'î Çelebi, Edirneli Mehmed Çelebi ve Celâlzâde Sâlih Çelebi tarihlerinde ayrıntılı olarak yazmışlardır. Bizim yazmamıza ihtiyaç yoktur. Ancak bu hakir kusurlu Evliyâ Beç Kalesi'ni görüp seyretmemiz sebebiyle bazı olayları yazmamız gerekti.

Süleyman Han 87 bin asker ile Beç Kalesi'ni kuşattığında 150 bin Tatar askeri ile Sahib Giray Han geldiğinde Süley-

man Han o gün Tatar Han'ı Kırım'a gönderdi ve askerin yüzünü dönderdi. Tatar askeri ise Osmanlı'ya lazımlı askerdir.

Bu Beç Kalesi Alman Dağı eteğindedir. Kışı gayet katı olup diğer yerlerden 3 ay evvel kışı gelir. Bu kaleyi kuşatan bir yıl önceden Budin'de kışlayıp hemen Nevruz'dan önce kar alaca olmaya başlayınca İslâm askeri ile Beç altında kar üzerinde konmak, diğer hazırlıklar görülünce ilkbaharda gelip derya gibi Tatar askerini Osmanlı ordusu etrafında kondurup kâfiristanın her taraflarını vurdurup Beç'e yardıma gelen kâfir askerlerini kırdırıp kaleyi istediği gibi kuşatmak gerek, zira bu Beç Kalesi 6. iklimde bulunup usturlâb ilmi üzere Batlîmûs Hakîm sözüne göre bu beldenin *arz-ı beledi* (---) (---) ve *tûl-ı nehârı* (uzun günü) (---) (---) olup (---) derece (---) ve dakikadır. Onun için kışı çok sert olur. Ve biz bu Beç'te iken uzun günü zamanı idi, on sekiz buçuk saat ve bir dakika idi.

Süleyman Han zamanı Beç Kalesi yalın kat imiş, ama şimdi avcı elinden kurtulmuş ceylan gibi kendini çekip çevirip o kadar sağlam ve dayanıklı olmuştur ki sanki Ye'cuc u Me'cuc Seddi olmuştur, anlatmak mümkün değildir. Ama Hazret-i İsa havarilerinden Şem'un-ı Safâ'nın işaretinde "*Zılle* tarihinde Süleyman'dan korkmayın" dediği gelip çıkıp Allah'ın hikmeti Süleyman Han fetihsiz dönmüştür, ama inşaallah *gânim* [1091] ve *ganîm* [1100] kelimesi tarihinde Osmanlı'nın bu kaleyi kuşatmaları umulur, Tanrı fethini nasip ede.

Ama kâfir müneccimleri, "Türk askeri gelir, ama Tatar bize yardım edip Türk'ü bozar ***[56a]*** ve Türk vezirlerini kırıp esir ederiz. Ve bir şanı yüce bu kale sebebiyle gaip olup Türk'ten çok kalelerdir alırız" diye papaz ve ladika müneccimleri böyle derler.

Beç Kalesi zeminini ve şeklini bildirir

Bu kalenin güney tarafı, Küçük Alman Dağları eteğinde Beç bayırları altında Tuna Nehri'ni bir konak yerden bölüp batıdan doğu tarafa akıtıp kalenin kuzey tarafı duvarını Tuna Nehri döverek geçer. Ancak Tuna Nehri bu kale dibinden elle akıtıldığından yukarıdan kesip yine büyük Tuna'ya akıtmak mümkündür. Zira biz burada iken kale altında Tuna Nehri az kalıp oğlancıklar beri bizim varoştan karşı Beç'e su içinde yürüyüp

geçerlerdi. Sonra "Türk askeri suyun az aktığını görmesinler" diye oğlanları suya girmekten men ettiler.

Bu Beç Kalesi'nin güney tarafından Beç Nehri akıp kalenin kıblesi tarafı hendeği içinden geçip ahşap köprü başında Beç Nehri, Tuna Nehri'ne karışır.

Bu kalenin Macar dilinde ismi Külvaroş'tur. Nemçe dilinde (---) (---) dır, Latin dilinde (---) ve Yunan dilinde (---) (---) dır, Rumeli diyarı halkı dilinde Beç'dir. Ancak Beç, dibinden akan küçük nehrin ismidir. Bu nehir Küçük Alman'dan gelir âbıhayat sudur.

Beç Kalesi, Tuna kenarında iki kattır. Her kat duvarı beşer adım kalın şeddadi sağlam ve dayanıklı tuğla duvardır. Tuna kenarı katının temeli tamamen hamam kubbesi kadar, Mengerus fili gövdesi kadar iri taşlardır.

Bu Tuna kenarı tarafı tam 2 bin adımdır ve 10 adet büyük tabyalardır. Her bir tabyada biner adet kefere bekler, zira bizim konaklarımıza karşı idi. Her birinde ellişer pare balyemez topları var, ama bu su tarafı duvarları alçaktır, zira su kenarı olmak ile bu taraftan korkuları yoktur.

Bu iki kat duvar arası hayli enli geniş meydanlı yoldur. Yapraktan, çalı çırpı ve çalaştan hüzün kulübeleri gibi sazdan dükkâncıklar vardır. Fukara kefereler demir ve kömür gibi hırdavat satarlar.

Tuna kenarı tamamen iskeledir ki bütün transa gemileri buraya yanaşır. Kayıklar, çırnıklar, balıkçılar, bütün odun salları, direk salları ve şindire tahtaların salları, bu mahalde gümrük önünde nice yüz mahzenler vardır, oraya yanaşırlar. Dört kere yüz bin (400.000) altın hasıl olur gümrük emanetidir.

Beç Kalesi doğudan batıya uzunlamasına badem şeklinde yapılmıştır. Tuna kenarında bir alçak zeminde irili ufaklı, içte ve dışta toplam 27 adet tabyalı bir sağlam set, bir dayanıklı hisar ve şanı yüce amansız bir Alman kalesidir, Cenâb-ı Hak iman sahiplerine nasip ede.

Ama kalenin kendi bünyesinde olan 12 tabyası gayet sağlamdır ki her biri biner adet adam alır tabyalardır. Kırkar ellişer pare balyemez topları var, bunların dışındaki tabyaları küçüktür.

Bu kalenin duvarı üzerinden büyüklüğü fırdolayı tam 15 bin adımdır, ama tabyaları üzerinden adımlamaya nöbetçi kâfirler koymadılar. Eğer oradan adımlayıp hesap olunsa 20 bin adım olurdu.

Ve 8 adet kapısı vardır, ama beşi büyük anayol kapılardır, üçü küçük kapılardır. Lakin Tuna kenarınca birkaç kapı daha vardır, ama onların isimlerini bilmiyorum, küçük su kapılarıdır.

Bütün çevresi tamamen büyük hendeklerle çevrilidir. Ancak Tuna kenarındaki iki kat duvar tarafında hendeği yoktur. Bu hendek kenarınca bu kaleyi yavaş yavaş yürüyüp elimde tespihimle saydım. Bu kalenin çepçevre hendek sıra tam 19.550 adımdır ve 2.000 adım da daha önce Tuna kenarı idi. Bu hesap üzere Beç Kalesi 21.550 adımdır.

Bu kalenin batı ve doğu tarafında iki başları ta Frenk Kapısı'na yakın hendek içi ağzına kadar Tuna Nehri doludur. Ancak Frenk Kapısı semti 2.000 adım hendek içi kurudur, çayır ve çemenzarlı verimli zemindir. Bu tarafı 80 kulaç derin hendektir ki Tuna Nehri gelmemiştir. Ve her taraf hendeği tam yüzer adım enli ve derindir, ama hendeklerin iki başları alçaktır ve batı tarafı başında hendek içine Tuna Nehri'nden büyük gemiler girip yatar, hendek içi bir büyük limandır.

Hendek içine bakar büyük topları var. Hendekten taşra 10 adet topraktan tabyaları korutur uzun toplardır. Bu tabyaların da başka hendekleri var, ama hendekte suları yoktur. Zira bu tabyaların dört tarafı tamamen ikişer üçer kat fırça lağımlardır ki her biri üçer dörder hazinelidir. Ve bu taşra tabyaların çevresi tamamen şarampavdan kazıklı metrislerdir.

Gazi Süleyman Han'ın kerametini bildirir

Süleyman Han'ın *[56b]* bu kaleyi batı tarafından döverek yıktığı yer hâlâ virandır. Her yıl bir vilâyetten papazlar gelip batıl inançlarınca dua edip sağlam bir hisar duvarı yaparlar ki sanki İskender Seddi olur. Duvar tamam olunca Allah'ın emriyle bu duvar temelinden yıkılıp harap kalır, hâlâ yine harap hâlde durur. İşin sonunda o yıkık yerlere gemi tahtasından kalafatlı tahta duvar edip durur. Sanki yamalı bir kaledir.

"Bu tahta duvardan bu kaleye âhır ölüm gibi zevâl gelir"

diye korkularından anılan yıkık duvarın önüne Tuna kenarına bir kat duvar daha yapmışlardır, iki kat duvar olmasının aslı budur.

Tuna Nehri'ni de bu yeni duvar önünden sonradan elle akıtmalarının aslı budur ki "Kale daha sağlam ola" düşüncesiyle Tuna'yı akıttırmışlardır.

Bu yıkılan tahta kaplı duvarın batı tarafında hendek aşırı büyük bir varoş var idi ki burada olan kale gibi saraylar, kilise, manastır, han, hamam, bedesten ve dükkânlar bin Mısır hazinesi mala olmazdı.

"*Gânim* tarihinde Türk askeri bu kaleye gelip bu varoşta Türk siperlenip bu kaleyi döver" diye korkularından biz orada iken denizler gibi kalabalık kâfirler 7 kraldan gelip anılan büyük varoşta olan hane sahiplerine paralarını verip tüm yapıları "Yajuj Yajuj" diyerek öyle yaktılar ki külünü, toprağını Hemedânî sürme edip üç ayda yerle bir edip zeminine lağımlar ve nice bin hile ve şeytanlıklar etmeye başladılar, 7 adet sağlam tabyalar, hendekler ve şarampavlar yaptılar.

Süleyman Han zamanından beri her sene on ikişer bin kâfir çerâhor gelip bu kalenin işlerini işleyip her kâfiristan vilâyetinden her sene yüzlerce mühendis şeytan ustalar gelip bu kalenin sağlam ve dayanıklı olması için her usta kaleye ait bir yapı tasarlayıp yapmışlardır. Böylece bu melun kale bu hâli almış ki sanki her bir köşesindeki burçları ve tabyaları Elburz Dağı'na dönmüştür.

Kara tarafı duvarı yirmişer adım kalın dolma şeddadi rıhtım tuğla yapıdır, 30 adım enli dolma toprak dolma duvardır. Bu hesap üzere tüm toprağıyla bu kale duvarı 50 adım kalın duvardır.

Ama Frenk Kapısı tarafı Süleyman Han zamanı top darbelerinden hayli zarar görüp yıkılmış, onun için o tarafı gayet sağlam ve dayanıklı fil gövdesi kadar taş duvardır. Ve kapının iki yanlarındaki bütün taşları yontma, tıraşlı ve cilâlı taş değildir, tamamı yamrı yumru taşlardır. Ve bu tarafı duvarı 80 arşın yüksektir.

Bu Frenk Kapısı kıbleye doğru açılır ki Budin ve Üstürgon tarafına açık olduğundan elçi paşa ile bu kapıdan içeri girdik,

ama Bâbü'l-ebvâb Kalesi kapısı gibi üçer kat eğri büğrü yollu kemerler altından geçilir heybetli karanlık kapıdır.

Bu kapıdan içeri Kral Sarayı bin adım kadar yakın geniş caddedir ki sanki divan yollarıdır. Ve bu kapıda beyaz mermer üzerine iki başlı ve altın ile nakışlı bir karakuş heykeli var ki iki başlarını kaldırıp kanatlarını açıp gagalarını eğriltip kapıp üst kemeri üzerinde durur, ama gerçekten mermer ustası öyle bir heykel yapmış ki gören o kuşu canlı sanır.

Her kapıda da böyle birer ibretlik eserler vardır. Her birinin özelliklerini yazsak Beç Kalesi özelliği hemen başka bir cilt olur. Ama bu kapı tüm kapılardan sağlamdır. Ve bütün kapılar böyle üçer kat sağlam, dayanıklı demir ve yeni kapılardır.

Her kapı önünde hendekler üzerinde yüzer adım uzunluğunda ahşap sağlam köprüler var ki üçer yerden makaralar ile kalkar. Köprüleri kapıların önüne seddedip siper ederler.

Bu Frenk Kapısı tarafı duvarları 80 arşın yüksek olmak ile kale içinde Kral Sarayı'ndan başka evler ve saraylar görünmez, kiliseler ve çanlıklar görünürler. Ama Beç suyu aşırı bağlar içinde bu kalenin biraz havalesi vardır, o taraftan kaleye toprak, siper ve metris sürmek mümkündür ki *insanların gayreti dağları yerinden söker*dir.

Bu kalenin çepçevre etrafında temelinin altı baştanbaşa sokak sokak olup küçük kemerler ile yeraltından kaleyi baştanbaşa nice yüz sokaklar ile dolaşırlar. Ve o temel sokaklarında büyük saçma topları hazır durur ki kuşatma sırasında "Taşradan kale altına lağım gelirse buluna" diye temelde sokaklar edip gece gündüz insanlar gezer. Ve temel içine taşradan insan girerse saçma toplara ateşler edip yeraltında cenk ederler.

Ve bir kapısı da doğu tarafına açılır, *[57a]* Saray Kapısı derler, bir sağlam üç kat dayanıklı kapıdır. Hendek aşırı elli adım uzak Beç Nehri akar, bu nehir üzerinde 5 göz bir sanatlı şeddadi yapı bir köprüsü var, ama o kadar yüksek değildir. Bu nehrin öte tarafı tabakhane, büyük varoştur ki bütün kefere debbağları burada oturmaktadırlar.

Bu anılan Saray Kapısı tabyası üzerinde büyük bir kıltır (söğüt, holler) ağacı var. Bu yeryüzünde asla bir benzeri yoktur, acayip ve garip seyirlik şeydir. Yeryüzünde başka bir ağa-

ca benzerliği yoktur, yaprağı ve dalları aykırı başka bir ağaç yoktur. Bütün kâfiristandan papazlar gelip bu ağaç gölgesinde oturup sanki ibadet edip ziyaret ederler. Yanlış inançlarınca Hazret-i İsa halifesi [havarisi] Şem'un-ı Safâ safâ ile bu şehre geldiğinde "Bir ibretlik eserimiz olsun" diye elindeki asasını zemine sokup Allah'ın emriyle bu kıltır ağacı yetişmiştir. Tanrı işi seyirlik bir büyük ağaçtır.

Beç Suyu köprüsünden aşağı Tuna Nehri kenarınca Köprü Kapısı, kuzeye bakar üç kat demir kapılardır. Bu kapı önünde akıtılarak gelen Tuna Nehri üzerinde gemi direklerinden 7 göz büyük köprü vardır ki elçi paşa varoşuna bu köprüden gidip gelinir bir mamur büyük varoştur.

Süveyde Varoşu özelliği

Nemçe dilinde Beç Kalesi'nin bir ismi Seveyte'dir. İlk defa Beç bu zeminde yapılmıştır. İki Tuna arasında büyük bir adada 3 bin adet bağlı, bahçeli baştanbaşa kârgir yüksek, tahta ve kiremit örtülü ikişer üçer kat geniş büyük saraylar vardır. Gelen bütün elçi paşaları ve Budin tarafından gelen elçileri burada kondururlar, Tuna kenarında karşı Beç'e bakar mamur hanelerdir ve altları tamamen ambar ve mahzenlerdir. Ve tersane iskelesi ve gemiler yapılacak yerler tamamen bu varoştadır.

Beç'te ne kadar Yahudi var ise hepsi bu şehirdeki saraylaın yükseklerinde olup aşağı hanelerinde Nemse kâfirleri olur. Gayetle zengin Yahudi bezirgânları vardır.

Bu varoşta kralın bir görülmeye değer bahçesi vardır ki eğer bunu da ayrıca anlatıp tanımlasak felâhatnâme (ziraat kitabı) gibi bir kitap olur. Ancak mamur ve müzeyyenliği şundan belli ola ki 3 bin bağban keferesi, 77 bin sayılı ağacı ve 70 yerde her biri bir kral eseri olan yüksek köşkleri var ki gören insanlar hayran olur. Tüm ağaçlarının gölgesine âlemi aydınlatan güneşin ışığı tesir etmez, sanki Acem çârbağ hıyabanıdır. Ve her seçkin kefere bağlarının etrafı kale duvarı gibi sur çekilmiş bahçeleri var ki her biri birer şekilde tarh olunmuştur.

Ve tüm câme-şûy, yani esvap yıkayıcı kefereler bu varoşta olurlar, 500 haneli başka mamur mahalledir. Beç şehri içinde asla bir evde esvap yıkanıp pis su dökülmez. Tüm keferelerin

esvapları burada yıkanır. Usta yıkayıcılar vardır ve mahbûbe yıkayıcı kızları meşhurdur.

Bu varoştan başka Beç Kalesi'nin etrafında 5 adet büyük varoşu daha var, altı varoş idi, birini henüz yıkıp 5 kaldı. Bizim oturduğumuz varoş ile 6 varoştur. Ancak Beç Kalesi'nin doğu tarafında Beç Suyu aşırı **Tabahane Varoşu** tüm debbağlar, güdericiler, kirişçiler, boyacılar, koyun, sığır ve domuz kasapları tamamen bu varoşta otururlar. Şehirde asla canlı kısmı boğazlanmayıp kan dökülmez pak şehirdir.

Üçüncü varoş **Peşpehil Varoşu** daha önce anlatılmıştı.

Sonra (---) tarafında (---) (---) Varoşu, (---) (---) (---) sonra (---) (---) (---) Varoşu, (---) (---) (---) Varoşu (---) (---) (---) .

Sonra Beç'in batı tarafında 2 saat uzak Nil Nehri kenarında **Eski Beç Varoşu** kalesini cinler istilâ etmiştir, ama varoşu mamurdur.

Bu yazılan varoşların altısında da 6 komiser hâkimleri vardır. Ve hepsi bağlı, bahçeli ve ağaçlıklı kale gibi şeddadi yapı, onar bin haneli evlerdir ve her birinde kırkar ellişer kilisecikleri, altışar yedişer adet kale gibi manastırları ve yüzer, yüz ellişer dükkânları vardır ki tüm bu yazılan 6 adet varoşta 60 bin ev vardır. Ama tüm bu varoşlar içinde büyük olanı adı geçen Peşpehil şehridir. Ondan sonra bizim oturduğumuz Elçi Paşa Varoşu mamur ve müzeyyendir.

Beç Kalesi özelliklerinin tamamlanması

Ama "Beç Kalesi'nin içindeki yapıların tamamı 40 bin odadır. Ve tamamı (---) adet kapı büyük saraylardır. Çasar Sarayı'ndan başka hepsi altışar yedişer kat kârgir yapı saraylardır ki *[57b]* her sofasında çeşit çeşit sekiler, şahnişinler, pencere ve manzaralar var ki her biri sedefkârî ve halkârî köşkler ve murassa gibi divanhanelerin tamamı 200 bin penceredir" diye başdefterdar nakletti ve doğrudur. Onlarda yalan söz olmaz.

Bütün köşe başlarında yapılmış şahnişinlerin yanlarında birer çeşit tel kafes örülmüş türlü türlü kubbeli küçük şahnişinler var ki onlarda bülbüller, papağanlar, tûtiler, karatavuklar, sarıasmalar ve çeşit çeşit dem çekip hoş seslerle ötücü bülbüllerin küçük şahnişin kafesleri var.

Bu kale içi sokakları tamamen hendese üzere satranç nakşı

tarh olunmuştur. Hepsi tertemiz kaldırım döşelidir ki bu şehre attan başka bir hayvan giremez. Eğer at girip terslerse hemen ardından dükkân sahipleri ve hane sahiplerinin hizmetçileri at pisliklerini silip süpürürler. Yağmur yağsa tüm hane sahipleri ve dükkânlardan oğlan ve avratlar çıkıp sokakları öyle temiz ve düzgün süpürürler ki bal dökülse yalanır.

Ve her sokak başında adam kolu kalınlığı zincirler hazırdır. Her gece bu zincirleri köşeden köşeye gererler. "Kuşatma sırasında düşman kale içine atlar ile ve yayan yürüyüş etmesin" diye bu zincirleri gererler ki çarşı pazar güvende ola.

Bedesten çarşı pazarını bildirir

Tamamı 5.500 dükkândır ve o kadar tertip üzere sıralı ve düzgün yapılıp öyle bakımlı ve süslüdürler ki her bir dükkânçede birer Mısır hazinesi mal vardır.

Her esnaf sokak sokak birer caddeye kurulmuş olup saatçiler, kuyumcular, kitap basmacılar, berberler ve terzilerin çarşıları öyle süslüdür ki sanki Çin nigârhanesi süsüdür. Ve dahi acayip sanat ve garip âlet işlemede benzersiz çarşılardır.

Uyarıcı (çalar saat), zamanlı, ay ve günlü, burçlu ve mahyalı ve günlüklü asma çalar saatler işlenir. Ve tüm yaratıkların şekilleriyle çeşit çeşit saat yaparlar ki gözleri, elleri ve ayakları hareket edip gören insan o hayvanları hayatta sanır, öyle hareket eder. Onu ise ustalar çarklar ile hareket ettirip saat etmiştir.

Bütün şehir içinde ne kadar değirmenler var ise ne at, ne sığır ve ne insan çevirir değirmenleri, kebap şişlerini ve kuyulardan kovalar ile su çekmeyi, ovalarında gezen arabaları atsız ve sığırsız tüm hileli ve sanatlı saat çarklarıyla hareket eder. Değirmenler, kebap çarkları ve kuyuların dolapları ibretlik arabalardır. Ama her araba ovada giderken yüz kantar yük çeker, on camız çeviremez arabaları çarklar çevirip düz yerde rahat gider, ama yokuşa gidemez. İnişe hızlı giderken arabanın ardına bir ağır yük bağlanıp arabalar aşağı inerse rahat gider. Ancak araba üzerinde bir kâfirin elinde bir çatal demir uçlu sırığı var, onunla arabayı sağa ve sola çevirir. Araba pek gitsin derse saat gibi arabanın çarklarını kurup süratli gider.

Garip sanat: Bu çarklı arabaların bazısı hem arabadır hem 4 tekerleklerinin yanlarında birer un değirmenleri var. Bazısın-

da ikişer değirmen işler, ama bu değirmenli araba iki kattır, az yük götürür acayip ve garip sanatlı arabalardır.

Diğer garip sanat: Bu Beç şehri içinde demirden çeşit çeşit el değirmenleri inşa edip bir heybe veyahut hararlara koyup seferlere götürürler, bir saatte iki kile un öğütür. Gerçi çark âletlerin tamamı demirdir, ama gayet hafiftir, ağır değildir sefer ehline gayet lazımlı el değirmenlerdir.

Diğer acayip şey: Bu tür bir sandukacık içinde yine demirden un değirmenleri yaparlar, insan çevirmeden çarklar çevirir. Hemen buğdayını eksik etmeyip 12 saatte bir çarklarını kurdukça ince beyaz un öğütür.

İbretlik başka sanat: Bir çeşit mum şamdanı yaparlar. Yarım saatte bir mumun fitilini kesmek için şamdanın içinden gülünç şekilli bir Arap çıkıp mumun fitilin elindeki makas ile kesip yine şamdanın altında gizlenir.

Diğer sanat: Bir çeşit kutucuk içinde kav, çakmak, kibrit ve çıra vardır. Hemen tüfenk çarkı gibi çakınca çıra yanıp alev alev olup dağları yakar, sefer ehline lazımlı şeydir.

Başka bir sanat: 4 ayaklı demirden çarklardır. Ne zaman et kıymak, soğan doğramak, tütün kıymak ve başka *[58a]* şeyler doğramak istesen hemen bu çarkların saatini kurup o saatte 5 okka tütün ve 50 okka eti öyle kıyar ki sanki macun eder.

Bir başka sanatlı iş: Yine demirden 4 ayak üzerinde çarkları var. Çeşit çeşit kuş teleklerinden sanki yelpazeye benzer, kanat değildir tirşe deriden yahut güderiden yelpazelerdir, hemen anılan âletin çarklarını kurup şiddetli sıcaklarda yanına koysan o yelpaze döndükçe oda içinde rüzgârdan oturulmayıp belki kürk giymek gerekir bir çarklı sanatlı yelpazedir.

Sözün kısası bu Beç şehrinde bunların benzerleri nice yüz bin adet böyle sanatlı garip ve acayip şeyler işlerler.

Kara ve deniz tüccarlarının hanlarını bildirir

Tamamı 70 adet küçük büyük hanları var ama yirmisi kale gibi hanlardır. Yenidünya'dan, İspanya, Portakal (Portekiz), Donkarkız, Danimarka, İsveç, Felemenk, Çek, Leh, Daniska, Krakov, Moskov, Çin ü Maçin, Hıta ve Hoten, Fağfur, Acem, Özbek, Hint, Irak, Arabistan ve Rum'dan ve yedi iklimin hepsinin ulu bezirgânları bu Beç'e elbette gelip bu hanlarda nice bin

yük çözüp bağlayıp nice bin milyon mal kâr edilir, böyle büyük hanlardır. Evvelâ (---) (---) (---)

Hamamlarının özellikleri

Tamamı 5 adet gönül alan hamamdır. Lakin hamamları Anadolu, Arap ve Acem tarzı gibi değildir. Dört köşe bir duvar içinde tüm kubbeleri camlardır. Bu kubbelere kadar hamamın 4 yanından taş merdiven ile basamak basamak kubbeye çıkarsın. Her merdiven basamakları enlidir. Tabiatına göre ne kadar sıcak istersen o kadar yükseğe çıkarsın. Gerçi kurnaları vardır, ama Anadolu'nunki gibi muslukları yoktur. Hemen soba kazanlarının lüleli çeşmelerinden hamamcılar sıcak suları kırmızı ardıç ağacı gerdeller ile taşıyıp kurnalara korlar ve yine soğuk su dahi hazır ederler.

Ve dahi ta kubbe hizasındaki merdivenlerin pek sıcağına tahammül edemezsen birkaç basamak aşağı inersin. Biraz daha serin istersen ta aşağı kademede yıkanırsın. Ama eski hekimler bu hamamları hikmet üzere yapıp her kademede yıkanan adamların pis suları aşağıdaki adamlara dokunmaz, bir kimse bir başkasını görmeyip canlarının istediği herkes yıkanır. Havaları ve suları güzel aydınlık hamamdır.

Ama sıcaklıklarını eskinin ustaları öyle ayarlamışlar ki bu hamamların içinde, 4 köşesinde 4 adet kubbe gibi camlardan yapılmış sobalar vardır, içinde alev alev yanan ateşleri hamam içinde yıkananlar görürler. Onların altlarında menfezleri var, hamamın altında sobalardan alev gidip hamam sıcak olur. Ve bu cam sobalar üzerinde iri iri kırmızı akik gibi taşlar vardır. Hamam pek sıcak olursa bu kırmızı taşların birazını hamamcılar demir kürekler ile kaldırıp bir köşeye korlar, hemen hamam soğuk olur. Eğer yine demir küreklerle o taşları sobalar üzerine korlarsa hamam yine sıcak olur. Soba kazanları hamam içinde iri bakır kazanlardır ki çeşmeleri vardır. Kuyulardan suyu çekip kazanlara dökerler.

Garip seyirlik: Bu hamamların tüm hizmetçileri ve tellâkları tamamen kocakarılardır ki her biri sanki Restâlis, Calinus, Bokrat ve Sokrat gibi yaşlı hekim karılardır. Keseyi onlar sürüp şerbetler ve ihtikanlar yaparlar, kırık ve çıkık olan kimselere ilâç yapıp çeşitli hastalıklara yakalananlara bu tellâk ka-

rılar hacamatlar edip türlü türlü şişeler ve yakılar koyup hastalıklarına ilâç ederler.

Bir garip temaşadır ki bu hamama giren keferelerin ihtiyarları beyaz futa kuşanırlar, ama ne kadar dilber gençleri var ise tamamen çıplak hamama girerler, beyaz billûr gibi tenleri var ki sanki vücutları taze pelte gibi tir tir titrerler. Ta o derece yumuşak ve taze kulakmemesi gibi yumuşak vücutları vardır. Hepsi misk kokulu saçlarını kıvrım kıvrım, belik belik edip hamamda zevk ü safâ ederler.

Beç Kalesi Pazar Meydanı

Bütün şehir içinde 10 yerde pazar meydanları vardır. Evvelâ Yemiş Pazarı Meydanı, Ekmek Meydanı, Unkapanı Meydanı ve Çerkez Meydanı.

Süleyman Han zamanında bir Çerkez yiğidi o mahalle gelince at koyup kâfirleri kıra kıra kendisi de şehit olmuştu. Hâlâ bir kemer altında o Çerkez yiğidi atı üzerinde kendisini hekimler muğlâb ile nam için mumyalayıp tunç gibi tüm silâhıyla, zırh, zereh-külâhı, okluk ve esvabıyla ve başında şıpırtma kalpağıyla atı üzerinde durur. Atı da *[58b]* muğlâbla mumya olup durur. Onun için Çerkez Meydanı derler. Ve bu yiğidi tüfenk ile şehit eden kefereyi Ferdinand Kral getirip,

"Niçin böyle gazi yiğidi böyle hile ile vurup tüfenk ile vurdun? Eğer yiğit idin niçin atından yıkıp yiğitlik edip başını kesmeyip muhanad (kahpe) tüfengiyle öldürdün?" deyip Kral adalet edip Çerkez'i şehit eden kâfiri o Çerkez yiğidinin karşısında duvara vurup işkence ile duvar içinde ölür. Hâlâ o da iskelet olup duvar içinde murdar pislikleri durur.

Sonra, Zindan Meydanı, Kral Sarayı Meydanı, Siyaset Meydanı, Fil Meydanı, Koç Meydanı ve İstifani Manastırı Meydanı, bunlar hayli geniş pazar meydanlarıdır ki her birinde pazar kurulur.

Akarsu çeşmeleri

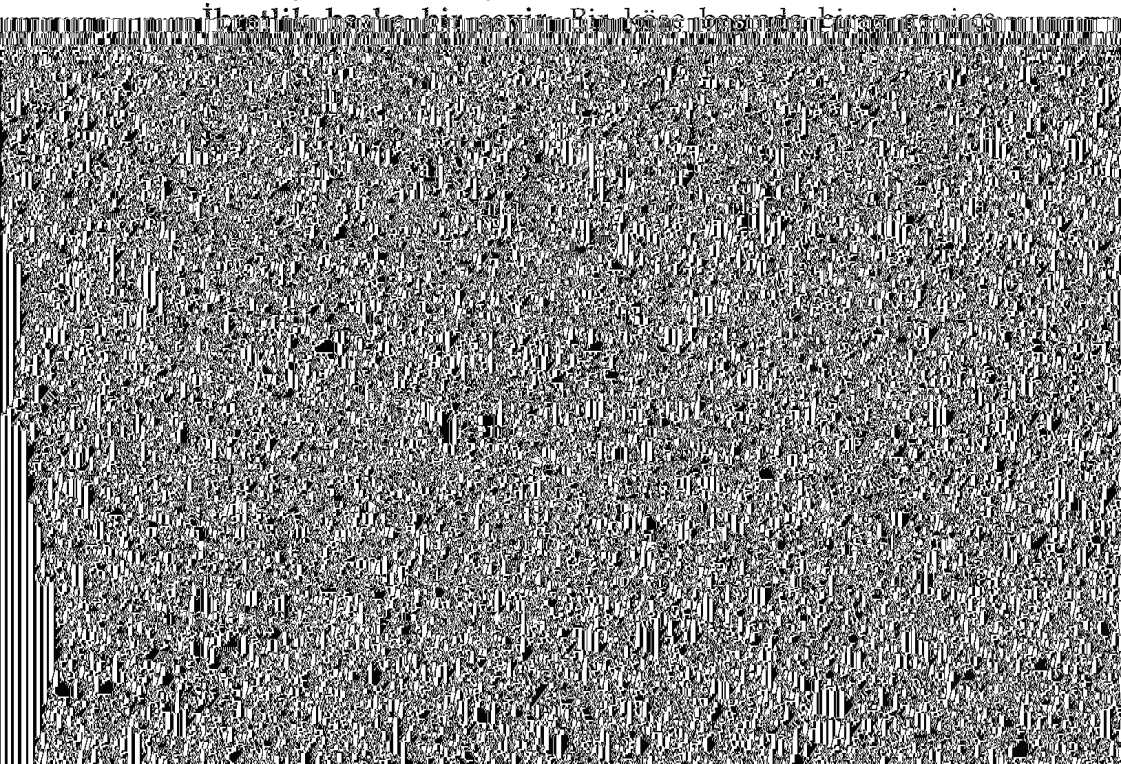
Çeşmeler, havuz ve şadırvanlar, selsebil ve fıskiyeler türlü türlü millerden ve taştan oyulmuş insan suretlerinin âletlerinden, kara ve beyaz fillerin hortumlarından, bakır su sığırlarının ağzından, demir eşeklerin ağzından, nice beyaz mermer arslanların ağızlarından ve daha 1, 2, 3 ve 7 başlı tunç ej-

derha heykellerinin ağızlarından âbıhayat sular gıjgırıp büyük havuzlara akar. Ona on çapındaki bu havuzlardan insanlar suları alıp susuzluklarını giderirler. Beç Kalesi'nde olan çeşmeler ve selsebillerin hepsi birer çeşit hayvan suretlerinden akar.

Beç Kalesi yapılarından ibretlik olanların anlatılması

Evvelâ anılan Fil Meydanı'nda olan yerde bir yüksek kemer altında bir tunç fil vardır, boyu minare kadar vardır. 4 ayağı üzere durup gözleri, kulakları ve hortumu daima hareket etmededir. Öğle vakti olunca hemen bir kere fil gıjgırıp kulaklarını oynatır, gözlerini devirir, hortumunu havaya kaldırır. Hortumu yolun karşı tarafında olan evlerin damlarına kadar kalkıp bir kere hortumunu göğsüne vurunca göğsü Hüsrevanî küp gibi güm güm ötüp ses verir. Meğer göğsü saat çanı imiş, tam 12 kere göğsüne hortumuyla vurunca bilirler ki gece yarısı oldu. Bir garip ve heybetli ibretlik fil saattir. Bu mahalle Fil Sokağı derler.

Başka seyirlik: Başka bir köşede yine bir kemer altında beyaz fil vardır. Bu gece ile saati çalar bir mahbûb sanatlı fil heykelidir ki içerisi tunçtur, ama dışı yine fil derisidir. Bunun da hareketi ve duruşu hep siyah fil gibidir, ama bu sihirli büyük sanattır ki gören insan hayran olur.

Ne zaman bir adama siyaset uygulayacak olurlarsa o adamı bu koçların önüne getirip iki eli ve iki ayaklarının başparmaklarını bir yere bağlayıp bu iki koçun tokuşacakları yerin ortasındaki kemerinde suçlu herifi torba gibi elleri ve ayaklarından asarlar. Suçlu herif başından geçerse canı cehenneme gider, eğer koçların baş vurmasından korkup suçunu itiraf ederse ya kurtulur veya ağır bir ceza ile siyaset meydanında iki koç bu herife on iki kelleyi vurduklarında zavallı herif değil, koçlar o kelleleri Mengerus filine vursalar un ufak ederler.

Süleyman Han bu kaleyi kuşatmaya başladıklarında bu saatleri ve bu ibretlik şeyleri gemilere koyup Prag Kalesi'ne götürmüşler, sonra yine getirmişler. Ve yine 990 [1582] tarihinde götürürler. Bu anılan ibretlik heykellerin isimleriyle isimlenmiş birer sokakların ismidir ki onunla bilinir.

Acayip ve garip seyirlikler bölümü: Bu çok kusurlu hakir yine Beç şehri içini seyredip dolaşırken hekimler çarşısına uğradım. Burada 100 adet dükkân vardır, bazı dükkânların önlerinde iskemleler üzerinde beyaz sarıklı, Boşnak kalpaklı, Teke Hamid *[59a]* külâhlı, Tatar suratlı, Tatar giyimli ve kalpaklı, elleri ve ayakları demir zincirli ümmet-i Muhammed esirleri var, bunların kimi kara Arap, kimi civan yiğitler ve kimi ak sakallı ihtiyar yaşlı adamlardır. Bunlar mahzun boyunlarını büküp iskemleler üzere oturup önlerinde iri tunçtan havanlar içinde ilaç yapmak için besbâse, kebabe, tarçın, dâr-ı fülfül, kakule, zencefil, eğir ve gayri şeyleri öyle çalışıp döverler ki sanki enselerinde "Tez dövün" diye kılıç ile durur adamlar var. Ama yaşlı olan adamlar yavaş yavaş, dövüp sağına soluna bakıp güçsüz kuvvetsiz kaldığından bu hakirin merhamet damarları seğriyip (kalkıp) cömertliğim tutup "İhtiyar esirlere birkaç akçe verelim" diye kese çıkardığımda Üstürgonlu Boşnak Ali Zaim bu hayra engel olup,

"Şimdi ko dursun, akşama yakın yine bu mahalle gelip geçtiğimiz zaman ver. Şimdi bu esirlerin sahipleri yanlarında duruyor. Verdiğin akçeleri ellerinden alır" dedi. Hakir de "Makul" deyip keseyi yine cebime koyup yine görmediğimiz çarşı pazarları, mahalleleri ve imaret olan yapıları seyrederek akşama yakın yine bu esirin yanına vardık. Bunları seyrederken

dükkânlar kapanmaya başladı. Birkaç kâfir gelip bu ümmet-i Muhammed esirlerinin bellerinden kuşaklarını çözüp başlarından sarıkları, kalpakları, külâhları ve tüm giysilerini alıp her adamın koltuğu altlarına birer saat anahtarını (kurma kolunu) sokup çevirdi.

Derhâl tüm ümmet-i Muhammed esirlerinin elleri, başları, gözleri ve kaşları oynamaz oldu. Başlarından sarıklarını ve sırtlarından esvaplarını alınca gördüm ki bunlar tamamen tunçtan saat gibi adam şeklinde kurulup çarklar ile saat gibi hareket eder imiş. Hakir hayretler içinde kalınca yoldaşımız Ali Ağa,

"Evliyâ Çelebi vere Allah içün şu esirlere birkaç akçe" diye latife etti.

Gerçekten de acayip ve garip seyirlik idi.

Eski üstadların tılsımlı işleri

Bu Beç şehri içinde asla esvap yıkanmaz. Eğer yıkasalar parça parça erir gider. Hep karşı bizim tarafımızdaki varoşta yıkanır, yukarıda yazılmıştır.

Bu şehirde asla kan olup hayvan boğazlanmaz. Eğer boğazlanırsa veba yayılır. Ve hâlâ veba, sivrisinek, karasinek, yılan, çıyan, akrep ve sıtma olmaz.

Ve karga, baykuş ve leylek şehir içinde yoktur, ama taşra varoşlarda vardır. Tüm bu şeyleri eskinin filozofları tılsım etmişlerdir.

.....(1 satır boş).....

Kıssis, rahip kiliselerinin anlatılması

Tamamı 366 adet bıtrik, metrepolid ve papaz yuvasıdır, ancak ama 66'sı büyük manastırdır ki her biri birer kralın yaptıkları âyin haneleridir. Bu büyük manastırların dışında kalan 300 adedi şehrin içinde ve dışında küçük kiliseciklerdir.

Bunlardan şehrin tam ortasında olan İstifani adlı manastırı, Rum, Arap ve Acem'de kısacası bu yeryüzünün yedi iklim kâfiristanında öyle bir büyük yapı ve öyle bir eski bina inşa olunmamıştır ve olmaz da. Bütün kara ve deniz seyyahları, yeryüzünde benzeri yoktur, derler, hakkâ ki gerçektir.

Bu hakir Leh memleketini gezerken gördüğüm Bahr-i Muhit kenarında Daniska İskelesi'nde (---) (---) Manastırı (---) ve

Orta Macar'da Kaşa şehrinde (---) Manastırı mükellef, bakımlı ve süslü büyük kiliselerdir. Ancak bu Beç içinde olan İstifani Manastırı çok mamur ve eski yapıdır. Bunda olan hazine mallarının sayısını, sınırını, bunda olan çok değerli emanet mücevherlerin hesabını Cenâb-ı Bârî bilir.

Bu ana dek seyrettiğimiz kiliselerin hepsinden bu İstifani Kilisesi büyüktür. Tamamı 16 adet yüksek sütunlar üzerinde, bazı yerleri kârgir yüksek kubbeler vardır ki göklere baş uzatmıştır. Bazı yerleri Havernak kemerleri üzerine, uzun ağaçlar üzerine ibret verici bukalemun nakışları tavanlar yapılmıştır. Bunlar tamamen altınla işlenmiş acayip ve garip Frenk işi büyüleyici nakışlardır.

Bu tavanlar üzeri damları harpüşte örtülü mavi renkli saf kurşundur, bazı yerleri rengârenk sırçalı kiremit örtülüdür.

Bir uzak mesafeden bu kiliseye insan baksa damlarının ve pencerelerinin billûr, necef ve moran camlarının parıltısından ve 300 yerde insan boyu altın haç alemlerinin ışıltısından insanların gözleri kamaşır. Sanki bu büyük kilise altın madeni olan Akra Dağı gibi ışıldayıp parıltısı *[59b]* insanın gözlerini kamaştırır ve öylece aydınlık bir dağ gibi durur bir Hıristiyan mabedidir.

Kilise içinde olan bu anılan 16 adet somaki, zenburî ve yerekanî uzun direklerin her biri onar Mısır hazinesi değer yüksek sütunlardır ki Hazret-i Süleyman'ın ehli Belkıs Ana'nın doğum yeri olup hâlâ harap olan Yemen diyarında Sebe şehrinden gelmiş büyük sütunlardır. Bunların cihan toprağı üzerinde benzerleri yok, görülmeye değer Tanrı işi cingi taş direklerdir.

Bu kilisenin uzunluğu geri kapıdan İsa Mihrabı'na kadar tam 300 ayaktır, genişliği tam 180 ayaktır ve kat kat, kemer kemer aralarında küçük ruh-ı tutyadan, balğamîden, ferah taşından ve yeşimden direkcikler vardır.

Tüm duvarının yüzü, küçük büyük kubbeleri, içi ve dışı türlü taşlarla, çeşit çeşit ibretlik mermer ile işlenmiş ve oyulmuştur. Ve her mavi kubbesinde, tüm duvar yüzlerinde ve diğer kemerleri kenarlarındaki zıhlarında çeşit çeşit umk-ı mancûklar, beyaz, siyah, yeşil, kırmızı ve diğer ibret verici değerli taşlar ile süslenip her cevher taşı birer renk ışık verip bu

kiliseye güzellik vermiş. Ve kıblesi olan tarafında la'l, yakut, zebercet, Seylân, Nişabur firuzesi, Yemen akiği, aynü'l-hir, aynü'l-hur, balıkgözü, sarı yakut, gök yakut, kehribar, sedef ve Habeş lülüsü gibi çeşit çeşit değerli taşlar ile yapılmış duvardır.

İncil, Tevrat, Zebûr ve Furkân olan dolapların duvarlarının içi tamamen ham amber ile sıvalı odalardır ki bütün dünyada her ne kadar çeşit millet varsa onların dillerinde tüm yazarların değerli kitaplarından yüz binlerce ciltli kitaplarının başka hizmetçi papazları vardır, büyük bir kütüphanedir ki görülmeye değer.

Bir diyarda böyle değerli kitapların bulunduğu kütüphane yoktur. Ancak Mısır'da Sultan Berkuk ve Sultan Ferec Camii'nde, İstanbul'da Fatih Camii'nde, Süleymaniye'de, Bayezid-i Velî'de ve Yenicami'de de hesabını Âlemlerin Rabbi Allah bilir kitaplar vardır. Ancak bu Beç'te İstifan Manastırı'nda kitap daha fazladır. Zira her dilin kefere yazıları resimli kitapları, teşrih (anatomi) kitapları, Atlas, Minor, Coğrafiyye ve Papamonta adlı heyet kitapları gayet çoktur. Ama bizde "Suret haramdır" diye bu resimli kitaplar yoktur. Onun için bu Beç Manastırı'nda kitap çoktur. Hele bu hakir başpapazın izniyle bu kütüphaneye girip seyrettiğimde hayretler içinde kalıp misk ve ham amber kokusu beynimi kokulandırdı.

İmdi azizim bu uzun sözlerden maksat odur ki "Kâfir kâfirliğince Allah kelâmıdır" diye tüm kitapları haftada bir kere silip süpürür, 70-80 kadar hizmetçileri var. Ama bizim Mısır İskenderiyesi'nde Camiu'l-attârîn derler büyük bir cami vardır, bu kadar yüz dükkân, han, hamam ve mahzenleri ve nice hayratları var iken cami harap olmuştur. Kütüphanesi üzerine yağmur yağıp nice bin cilt değerli kitapları, Yakut-ı Musta'sımî, Abdullah-ı Kırımî, Şemsullah-ı Gamravî ve Şeyh Cûşî hatlarıyla öyle değerli Kur'ân-ı Kerimler yağmurdan çürümüştür. Cuma namazına haftada bir kere bu camie gelenler bu Kitabullahları yiyen güvelerin, kurtların ve farelerin seslerini işitirler. Bir ümmet-i Muhammed demez ki,

"Bu kadar Kitabullah telef oluyor, buna bir çare edelim" demek ihtimalleri yoktur. Zira Allah'ın kitaplarına kâfir kadar sevgi ve saygıları yoktur. Hemen Allah o camii bu kilise gibi

imar edip hizmetçileri ve hâkimleri o garip camie merhamet gözüyle bakalar.

Bu Beç Kilisesi'nin içinde her gün bin adet hizmetçileri mevcuttur. 18 krallık kâfiristan keferelerinin papazları, ladikaları, papaları, irşekleri ve ruhbanları mevcut olup her Hıristiyan milletini bu kilise içinde birer köşede makamları var ki gece gündüz riyazi ilimlere çalışır kefereler mevcuttur.

Ustolni-Belgrad kâfirlerin ellerinden gideli nice kralları, nice irşekleri ve nice başpapazları bu kilisenin mihrabı önüne ve kilise içine gömerler, iki tarafı tamamen maşatlık mezarlığıdır. Ortası mihraba kadar 200 direk üzerinde mahzendir ki bunda olan altın hazinesinin hesabını Yüce Yaratıcı bilir. Guruş hazinesi dış avlu altındadır. Hatta eski kral kızlarından İzarila Son adlı genç kız ölünce bin milyon malını ve yüz milyon altınını bu kiliseye vakfedip hâlâ durur. Ve nice bunun benzeri milyon mallar burada gömülüdür. Onun için İsveç kralı bir dolu kâse şarap zehiri içi,

"Bu İskender tacı tahtı dedemin tahtı bana haram olsun, Nemse'nin Beç Kalesi'ndeki İstifani Manastırı'ndaki mala sahip olmayınca bu İsveç Devleti bana ***[60a]*** ve evlâtlarıma haram olsun" diye taahhütler eder, yani ta bu derece hadsiz hesapsız bulunan bir büyük kilisedir.

Burada olan nice bin Mısır hazinesi mal değer çeşit çeşit putlar ve nice kere yüz bin adet sanatlı avizeler var ki her biri birer ülke krallarından ve her biri birer ünlü ustalardan gelmiş askılar vardır. O kadar bin altın, gümüş ve murassa kandiller, şamdanlar, çerâğdanlar, buhurdan ve micmereler var ki görenin aklı gider. Ama bu kilise döşeli değildir. Tamamı yukarıda yazılan türlü türlü, renk renk taşlar ile füsuskârî ibretlik mermerlerdir ki her bir taşı kuş gözü gibi çeşit çeşit garip nakışlar ile döşeli büyük kilisedir. Çevresinde 3 bin adet iskemle vardır ki Cenâb-ı Allah bu yeryüzünde ne yarattı ise onların hepsinden yapılma iskemleler var. Her biri birer kralın ve birer ileri gelenlerin hayırlarıdır. Üzerlerinde kâfirler oturup yanlış inançlarınca İsa âyini edip ibadet ederler. Hatta bu kilise içinde mevcut iskemlelerin hiçbirinin birbirine benzemek ihtimali olmadığından başka kuş kemiğinden, insan kemiğinden, balık dişi ve

fildişinden, kısacası tüm eşyalardan ustolniler, yani iskemleler vardır.

Bu kilisenin geride kıble kapısının iç yüzünde 8 adet cingi (granit) taşından ince sütun üzerinde bir erganun mahfeli var ki henüz zamanemiz üstadları öyle bir sanatlı köşke külünk ve tarak vurup yapmaya kadir değillerdir, meğer Üstürgon Kalesi'ndeki Kızılelma Camii'nin içinde Süleyman Han mahfeli ola. Ama bu Beç mahfeli ondan yüksektir. Ve bunda olan Hazret-i Dâvûd erganunu bir diyar keferelerinin kiliselerinde yoktur. Tam 300 adet saz, davul, nakkare, boru ve türlü türlü mizmarlardır ki ne diller ile anlatılır, ne kalemlerle yazılır, ancak dinlenir. Ve dahi bu mısra ki

İşitmek nasıl görmek gibi olur?

dediği gibi görmeye muhtaç bir görülmeye değer erganundur.

Hatta tüm sazları anılan mahfel üzerine sıralanmış olup bu sazların sağında ve solunda camız derisinden altları ve üstleri çam tahtası körüklerdir. Üstündeki tahtaları makara ile papazlar yukarı çekip bir körük iner ve biri çıkar ki bu sazların rüzgârları kesilmeyip sazlar kesilmeden ses vere. Ve her körüğü çekmeye yirmişer nefer papazlar bu işin hizmetindedirler.

Bu körüklerin yanlarında dikilip durur merdivenleri var. Kâfirlerin bir kutsal günlerinde bu erganunu çalmak istediklerinde bu erganun ilminde usta, yetkin üstad sihirbaz kefereler var ki her biri musiki kitabına göre musikâr ilminde zamanın seçkini olup sanki her biri Fisagores-i Tevhidî, Abdullah-ı Fâryâbî, Gulâm Şâdî ve Hüseyin Baykara mertebesinde üstadlar gelip bu erganun âletlerini çarklarını ve burgularını burup ve tüm mizmarat zemaratları kurup anılan körükleri çekmeye başlarlar. Ama bu körüklerin yanlarında olan merdivenlerden hadım Nemse oğlanları çıkıp hazır dururlar. Kaçan kim körüklerin üst tahtası sonuna kadar çıkıp aşağı inerken hemen hadım oğlanlar merdivenlerden inip körüklerin tahtalarına binip körükler ile aşağı bile inerken körüklerden bir tür sert yel çıkar ki bütün sazları sarsar, her sazdan bir çeşit ses çıkıp duyulur ki bunu işiten insanlar hayran olurlar.

Körüğün biri aşağı inince üstündeki hadım oğlanlar anılan merdivenlerden onu dahi tırmaşıp çıkarlar ve yine körüğe bi-

nerler. Öbür körüğe de böyle oğlanlar öyle inip çıkmadadır. Bu oğlanlar hemen körüğe ağırlık olmak için değildir. Bu oğlanları onun için hadım etmişlerdir ki nefesleri bozulmayıp erganun sesiyle âhenk olup yanık sesler ile rehavî makamında Zebûr âyetlerinden suhuf sureleri okurlar.

"Gerçi Tevrat ve Zebûr'u Yahudiler okur, zira onlar Davudî ve Musevîlerdir, ama bu Nemse İsevîlerdir. Ya niçin bu Nemse Zebûr âyetleri okur" denilirse kesin âyet üzerine "Davud'a da Zebûr verdik" [*Kur'ân*, Nisâ 163] âyetine göre Hazret-i Davud *aleyhisselâm* Zebûr âyetleri okurlardı. Onların kutlu zamanlarında Nemçe kavmi Hazret-i Davud'a iman edip tamamen Davud Peygamber âyinine göre amel ederlerdi. Sonra Davud âyini gidip İsa Peygamber'e inanıp İsevî oldular.

Hâlâ bu Nemse'nin yanlış inançlarına göre Hazret-i Davud Zebûr okurken erganun sazını çalıp hazin ses ile okurlardı. ***[60b]***

Cenâb-ı Allah Hazret-i Davud'a bir hoş sesli nefes verip Zebûr okurken tüm melekler Davud Peygamber'in sesini işitip sübhanü'l-hallâk derlerdi.

Erganun, Hazret-i Davud'un mucizesidir ki Zebûr âyetini okurken nice bin adet inkarcılar imana gelirlerdi. Hâlâ tüm milel arasında Davud Peygamber Zebûr okurken yüksek sesi meşhurdur. Hatta Kur'ân-ı Azim'de (---) (---) suresinde *"O, yaratıklarından istediğine dilediği kadar fazla özellikler verir."* [*Kur'ân*, Fâtır 1] âyetini iyi tefsirciler hazin (yanık) ses ile yorumlamışlardır. Zira, "Hoş ses ruhlar âleminin sesidir, demişler" diye hâlâ Nemse papazları böyle deyip erganun çalarlarken tüm bıtrikler ve ruhbanlar rehavî makamında erganun çalıp Zebûr âyetlerini okurlarken bu anılan körükler üzerinde hadım oğlanlar da iki körük üzerinde onar adet oğlanlar hoş ses, hoş nağme ile zincirleme Zebûr âyetlerini rehavî makamlarında çeşitli tahrirat ile okuduklarında insanın ciğerleri kan, gözleri yaşlar ile dolar.

Gerçi Nemse Zebûr âyetlerini okurlar, ama Hazret-i Davud'a Hak tarafından indiği gibi (---) (---) dili üzere değildir, Nemse kâfirleri diline tercüme etmişlerdir ki yakında yerinde yazılır. Bu erganun Deccal sesi gibi bir heybetli ve dehşet veren ciğer delen sestir, zira insanın tüm vücudundaki tüyleri ür-

perir. Kısacası ümmî olan insan bu erganunu dinlese Davud-ı Nebî ve İsa Ruhullah mucizesidir der. O erganun ise ne keramet ve ne mucizedir. Ancak büyülü bir ustalık eseri sazların bir araya gelmesidir ki duyan dinleyen insanların akılları perişan olur.

Bu kilise içinde başpapazın kutsal günlerinde çıkıp vaaz ve nasihat edecek bir kürsüsü var. Bunun da anlatılmasında dil kısa kalır. Ve bir mahfel de krallara özgü bir maksure vardır ki Nemseli usta bütün ustalığını açık seçik göstermiştir. Mühendisler ustası, geçmişin mimarı var gücünü sarf edip o usta bu mahmelde ve bu sanatlı kilisede nice bin ustalıklar göstermiştir ki bu alçak dünya atlasında öyle bir ustalığı hiçbir eski mimar etmemiştir.

Kilisesinde bulunan resim ve heykellerin seyrinin anlatılması

Bu kilise içinde o kadar timsal, heykel, resim, esnan nakışları ve o kadar değişik büyüklükte putlar var ki Uyvar fethinden sonra Leh, Çek, İsveç, Macar vilâyetlerinde, Donkarkız'da, Danimarka'da ve Daniska iskelesindeki büyük kiliselerde böyle çok putlar görmemişim. Hatta birkaç papaz ile dostluk kurup onları susturmak için ve latife olup arada yakınlık olması için,

"Hâşâ sümme hâşâ, sizin ne çok tanrınız var ki her birine başlarınızdan şapkalarınızı çıkarıp tapıp secde edip geçersiz" dediğimde onlar,

"Hâşâ bunlar bize tanrı ola. Allah seni ve bizi yaratan bir zevalsizdir ki Ruhullah'tır. Hâşâ biz bu resimlere tapıp ibadet edeyiz ve bunlardan oğul kız, nimet, dünya devleti ve ömür isteyeyiz. Ancak peygamberimiz Hazret-i İsa ve havarilerin, sonraki gelen evliyâlarımızın, sahipkıranlarımızın ve hayrat sahibi padişahlarımızın suretleridir ki görüp saygı ile hayır dua ederiz, hepsinden fazla Hazret-i İsa Nebî'ye çok tazim ederiz, zira Ruhullah'tır. Bizim dinimizde resim yapmak serbesttir, zira papazlarımız vaaz ve nasihat ederken sizin şeyhleriniz gibi halka güzelce anlatması zor olup bu resimlerle peygamberleri, evliyâları ve cenneti bu güzel tarafı görüntüsüyle yazıp anlatırız, cehennemi böyle zebaniler ile cehennem ateşi ile ve fokurdayan kaynar sularla yapıp korkutucu yönüyle çizip papazla-

rımız halka 'Korkun Allah'tan' diye vaaz ederken bu resimleri gösterir. Yoksa bunlara biz ibadet etmeziz" diye cevap verdiler.

Ama bu Nemse kralının taht merkezi olan bu Beç içindeki İstifani Kilisesi'nde bu şekilde cennet resimleri var ki insan görünce ruhunu teslim edip âyette geçtiği gibi *"(İyi) kullarım arasına gir, cennetime gir"* [*Kur'ân*, Fecr 29-30] deyip cennete gireceği gelir. Adn Cenneti'ni, Firdevs Cenneti'ni, Illiyyin Cenneti'ni, Sidre Cenneti'ni, Me'vâ Cenneti'ni ve (---) Cenneti'ni yapmışlar. Bu cennetleri bir açık yerde kat kat İrem Köşkü bahçeler ile türlü türlü büyük ırmaklarla süslemiş, Kevser havuzları ile dolu bağlar, bahçeler, huri ve gılmanlar ile nice bin çeşit burak ve sündüs istebraklar ve refref adlı Buraklar, tüm melekler, Arş, Kürsü, Levh ve Kalemler ile bir cennet göstermiş ki Freng resme gelince Hint ve Acem'e üstündür.

Bu cennete karşılık bir karanlık köşede 50 adım kadar uzunluğu olan bir duvar yüzüne bir cehennem resmi yapmış ki hakir gördüğümde Fâtiha suresindeki *"Bizi doğru yola ilet"* [*Kur'ân*, Fâtiha 6] âyetini okudum.

Mîzân ve Terazi'yi görüp Rahman suresindeki ***[61a]*** *"Terazide eksiklik yapmayın"* [*Kur'ân*, Rahman 9] âyetini okudum.

Derk-i Esfel Deresi'ni görünce (---) suresindeki *"Doğrusu iki yüzlüler ateşin en aşağı tabakasındadırlar"* [*Kur'ân*, Nisâ 145] âyetini okudum.

Gayyâ Kuyusu'nu görünce *veylün li-külli* âyetini okudum.

Veyl Deresi, Sakar Yokuşu, Tamu Deresi, Siccin Deresi, Saîr Beli ve diğer çeşit çeşit cehennem derecelerini Frenk üstad nakkaşı bir Freng-i Mânî nakşı etmiş. Bir kere o cehennem içinde kulların neft, katran ve ateş içinde kebap olup zebaniler elinde ağladığını, maliklerin kırbaçlar ile halkı vurarak akrep, yılan, çıyan ve deve boynu kadar engereklerin insanları sokarak verdikleri şiddetli acıların anlatıldığı resimleri görenler Nemrutluk, Firavunluk, Kârun ve Şeddadlık tabiatından, hümeze, lümeze, yericilik, koğuculuk, fitne ve fesatlık huylarından, zina etme, lutilik, faiz yiyicilik ve içkicilik gibi kötü huylarından vazgeçip tövbe ederler. O çok acı veren anlatımları görüp yemeden içmeden kesilip her şeyden uzak bir köşeye çekilip ömür sermayesinin geri kalanını ibadetle geçirip dünya pisliklerin-

den el çekip "Emir Allah'ın, cennet olmazsa bari cennet ve cehennem ortasında a'raf olsun" der.

Ama nakış ustası el becerisini göstermek için bu kilisede bir A'raf resmi yapmış ki bir tarafını gören sevinir, diğer tarafını gören de üzülür. Ve bir tarafta Arasat Meydanı resimlerini gösterip bin bir ayak bir ayak üzere bir karışıklık, bir ağıt figan eder, feryat edip bağırır çağırır şekilli ibretlik betimlemeler yapmış ki insan görünce vücudu güz yaprağı gibi tir tir titrer.

Sözün kısası bu cennet ve cehennem ve a'raf resimlerinin özelliklerinin denizde damla ve güneşte zerre kadar yazılıp anlatılmasının imkânı yoktur. Ancak öğrenip, gözle görüp seyretmeden bir şey anlamak zordur.

Bu manastırın üç kapısı var, biri kıble kapısıdır, bunun da anlatılması zordur. Çevresi burma burma, zıh zıh mermerden oyulmuş mukarnaslar, fürüşler ve medineler ile büyülü işlemeli yüksek kapıdır. Ve kanatlarında olan sihirli küçük sedef işleri bir diyarda yoktur. Ve sol tarafındaki sanatlı kapı rahiplerin kapısıdır. Ve sağ taraftaki kapı güney tarafa açık olup Kral Sarayı yoluna bakmaktadır. Bu kapının sağ tarafında,

İbretlik çan kulesinin anlatılması

Bu büyük kilisenin dört köşesinde 4 adet saat kulesi var, ama üçü küçük saat kuleleridir. Ancak bu sağ kapının yanındaki yüksek ve heybetli kulenin benzeri bu yeryüzünde yoktur ve hâlâ dünya ustaları bir yere gelseler bir taş bir yere koymaya güçleri yetmez.

Bu garip eser gerçi siyah taş yapı görünür, ama taş değildir, alçı gibi karıp sanat ile dondurmadır. Gerçekten bu hakir o kadar dikkatlice inceleyip baktım, taşların birbirlerine birleştiği yerlerini görmedim.

Bu çanhane kulesinin içerisi 27 kattır ve burası bin adet ruhban ile doludur. En tepe yerinde inip çıkmaya gücü kuvveti olan sevimli ve genç papaz oğlanları kalır. Ondan aşağı yirmisine ulaşmış genç papazlar, ondan aşağı 40-50 yaşında ruhbanlar var, ondan aşağı yaşı 70-80 seneye ulaşmış bıtrikler var. En alt katında 150-160 yaşında pîr-i muğânlar var ki değerli ömürlerini tam bir perhiz ile geçirip iskelet gibi olmuş kıssisler vardır. Bunlar o derece uzun ömür sürmüş ve yaşlanmışlar ki

kuvvetleri gitmiş, heyetleri yitmiş, değerli ömürleri yüz altmışa ve yüz yetmişe yetmiş ve münasebetten tamamen kalmış, nicesi haftada bir kere yemek yiyip 5 zeytin, 10 adet siyah üzüm, 5 hurma yiyip bir iki fincan süt içer. Bazısı bu yiyecek ve içecekleri 20 günde ve ayda bir yer ruhban rahipler var ki hem sapıtır ve hem sapmış ladikalar var. Bunların hepsi nane çöpüne ve yades kemiğine dönmüş arık, uruk ve iskelet kâfirler var ki yirmisine bir pehlivan yumruğu vursalar hepsi birden ölür. *İslâm dini üzere olmaktan dolayı Allah'a hamd olsun.* Hadis: "İslâm'da ruhbanlık yoktur" güzel sözü uyarınca Ma'dî-kereb kadar yiyip ibadet edip gaza etmeye ve helâlimizle büyük cihat etmeye güç kuvvet buluruz. Gerçekte bu keferelerde perhiz ve ibadet ile nice hâletler görülür, sağlıklıdırlar ve hastalıklardan uzaktırlar, ***[61b]*** perhiz ile nefislerini de öldürmüşlerdir.

Ve felsefe, riyaziye (matematik), tıp, cerrahlık ilimlerinden başka 374 çeşit garip ve acayip ilimlere sahiplerdir. Ancak feraiz ilmi yoktur, ama hesap, hendese (geometri), yıldızlar ilmi (astronomi) ve usturlap ilmi bunlardadır. Allah'ın işi, cifir ilmi de bu kâfiristanda yoktur, ama tüm kâfiristanın veled-i zinaları ve yetkin usta bilginleri tüm bu manastır çanlığında toplanıp yararlı ilim tartışmaları yaparlar.

Hepsinden büyük saat çanı bu kulededir ki çanı hamam kubbesi kadar vardır. Çekici at karnı kadardır ki öğle zamanı bu saat on ikiyi vurduğunda bu çanın sesi iki konak yerden duyulur. Kış günleri çan çekicinin darbından parçalanmış diye çekicin önüne keçe bağlayıp saat çanına çekiç pek sert vuramaz.

Ve 40-50 çeşit saat vurulur (çalınır). Tatar gelse şehri yağma etse başka tarz vururlar. Kutsal günleri, Sarı Saltık, Kasım, Hızır-İlyas, İsvet Nikola, Avustos ve Kızıl Yumurta günleri, Aya Basyanima ve kralın bir belli işi olması günlerinin başka başka vuruşları var bir heybetli çandır. 40 adet kefere hizmetçileri var, ama başka zaman saat vakti geldiğinde çarkları dönüp saat saat kendisi vurur, ama başka zaman kefereler vurur.

Garip seyirlik: Beç şehri içinde toplam 360 adet manastır ve kiliselerin birer ikişer çanlıklarından 470 saat kulesi vardır.

Hemen öğle vakti olduğunda ilk defa bu İstifan Kilisesi'nin büyük saati bir kere vurur. Daha vuruşu ve sesi bitmeden Beç

Kalesi içindeki tüm saat kulelerindeki çanlar tek vuruşla çala düşer, acayip bağlantı kurmuşlardır. Rum'da bir adamın iki saati olsa biri bir derece ve iki dakikada ileri yahut geri kalıp yürür, ama Beç saatlerinin tamamı yek darptan çalar sanatlı saat kuleleridir.

Tüm kulelerden bu İstifani Manastırı'nın çanlığı yüksek olup tamamı 770 basamak taş merdivendir ve içinde toplam 300 adet irili ufaklı rahip odaları vardır. Ve en yüksek yerinde bir altın topu var, tam 150 okka saf altın top doludur. İçi on şinik buğday alır derler. Süleyman Han 936 [1529] tarihinde bu Beç Kalesi'ni kuşattığında bu yüksek kuleyi dövmeye kıyamayıp,

"Sonunda Müslüman ibadet evinin ezan yeri olacaktır" diye "Bu kulede alâmetim olsun" diye adı geçen altın topu Süleyman Han taşrada yapıp içerde krala gönderir, kral da o gece bu altın topu bu çanlığın en yüksek yerine kor. Onun için bu Beç Kalesi'ne bu altın top için Ungurus Almanı Kızılelması derler.

Daha sonra Süleyman Han bu kale altından fetihsiz ayrılınca Ferdinand Kral Süleyman Han'ın altın Kızılelma topu üzerine bir altın ay ve gümüşten bir güneş tasviri koymuştur.

Daha sonra Süleyman Han kendi topu üzerine kâfirler üstünlük taslamak için başka şey koyduğu için,

"Hazır ol üstüne seferim vardır" deyip Alman seferine gelip bir yılda 176 adet kalesini fethedip elini vilâyetini harap eder. Sonunda Süleyman Han'ın topu üzerine ay ve güneş şeklini Ferdinand Kral indirip Süleyman Han ile barış yaparlar.

Aradan bir hayli zaman geçtikten sonra, 1048 [1638] tarihinde Sultan IV. Murad Han cennet benzeri Bağdad'ı fethedip İstanbul'a gelince içki tövbesini bozup vefat eder. Tahta sultan İbrahim Han çıkar. Bunun zamanında Nemse çasarı (---) (---) adlı kötü işli kral Süleyman Han barışına aykırı olarak uygunsuz bir iş edip Süleyman Han'ın topu üzerine çatal matal haç gibi bir altın şey koymuş.

"Niçin bu haç şekilli şeyi Süleyman Han'ın Kızılelma topu üzerine koydunuz?" dediğimde,

"Altın top üzerine kuş konmasın diye ol haç şekilli çarkı

koyduk" diye cevap verdiler, gerçekten de kuş konamaz, zorlu rüzgârdan da fırıldak gibi döner bir tür haçlı çarktır. Bunu da Süleyman Han gibi top üstünden indirir bir yaman haşmetli padişah elbette bulunur ola.

Bu kulenin dört tarafında kat kat kemerler içinde kârgir yapı odaları billûr, necef ve moran camlar ile süslenmiş ve nice sivri sivri minare külâhı gibi sivri kubbeler ile bezenmiştir. Üzerlerinde çeşit çeşit altın haçlı alemleri var ve birbirine benzemeyen küçük köşkler ve balkonlar var ki tamamen sarı pirinç ve kalaylı demir teneke örtülü kubbeleri üzerindeki haç alemlerine güneş *[62a]* vursa o haç alemlerin parıltısından ve ışıltısından Tanrı hakkı için insanın gözü kamaşır.

Bu çanlık kulesinin en aşağısı İstanbul'un Galata Kulesi kadar kalındır, ama o dört köşe siyah taştan yapılmadır. Onun içindi bir kat daha, onun içinde ondan ince bir kat daha var ve oradan ta en tepedeki kata çıkıncaya kadar 17 kattır. En sonundaki hepsinden sivridir ki Kızılelma topu bunun üzerindedir.

Bu yüksek zirveden doğu tarafa üçer konak uzaklıktaki Pojon Kalesi ve Anpuruk Kalesi gözükür. Kuzey tarafa Uyvar ovaları ve batı tarafında ta Prag dağları apaçık gözükür. Ta bu derece yüksek güzel bir çanlık kulesidir. Yüce Yaratıcı minare ettirip Muhammedî ezanların okunmasını nasip ede, *vesselâm.*

Dış avlunun anlatılması: Bu kilisenin dış avlusunun bir tarafı demir pencereler ile kapatılmış olup kral ve diğer ileri gelenlerin yoludur. Diğer taraflarında kat kat başka bölge keferelerinin sanki öğrenci odaları var, burada öğrenim gören 2 bin adet öğrenci vardır. Bu odaların ortası büyük bir meydandır ki burada olan türlü türlü meyve ağaçlarının gölgesinden yere asla güneş düşmez bir Nemçe koyağıdır. Bazı fakir kefereler her ağacın gölgesinde oturup eski ve ufak tefek şeyler satarlar. (---) (---) (---)

Şifa yurdu, yani hastanenin anlatılması

Bu geniş ve büyük şehrin kenarlarında 7 yerde şifa yurdu vardır. Bunların içinde en seçkin olanı, bakımlı ve süslüsü sündüs ve istebrak (sırmalı ve ipekli) gibi yatakları tamamen dîbâ, şîb ve zerbâf yorganlı ve çarşaflı bu İstifani Kilisesi'nin hastanesidir ki bizzat kral hasta olsa bu şifa yurduna gelir. Zira bu

kilisede Eflâtun, Bokrat, Sokrat, Batlimus, Feylekos ve Feylesof gibi hekimler vardır.

Tüm kâfirler siyah rokla esvap giyip başlarına Eflâtun şapkası giyerler, ama bunun hekimleri beyaz sadeler giyip başlarına telatin ve güderiden 7 terk bir tür takke giyerler, elleri hiçbir zaman eldivenden çıkmaz, zira elleri daima yumuşak olup dertlilerin nabzına yapıştığı saat elbette derdini bilip ona göre ilaç ederler. Hatta Raba Suyu cenginde kralın bir akrabasının kellesine kulağı yanından bir kurşun vurup kurşun kafası içinde kalmış.

Usta ve yetişkin cerrahları anlatır

Bu yaralı kefere ne ölür ve ne ilaç çare olur. Sonunda kral,

"Benim atalarımın şifa evlerinde bu kadar maaş alır usta cerrahlar ve uzman kan alıcılar var. Elbette benim bu yakınımın derdine bir çare bulsunlar, yoksa hepsini maaşlarını keserim" der. İstifani Kilisesi'nin cerrahbaşısının tedavi edecek olduğunu hakir duyunca cerrahbaşına varıp dostluk kurdum. O an yaralı kefereyi getirdiler. Bir dört ayaklı sedir (sedye) üzerine anadan doğma kör gibi yatırdılar. Başı Adana kabağı gibi, gözleri Mardin eriği gibi, burnu Mora patlıcanı gibi tamamen şişmiş.

Hemen hekimbaşı tüm kefereleri dışarı kovup bir yardımcısı ve hakir ile bir sıcak camlı odada kaldı. Yaralıya bir fincan safran gibi su içirince kefere kendinden geçip bayıldı. Hekim oda içinde bir mangal ateş yakıp bir köşede koydu. Hemen o an yaralının vücudunu hekimin yardımcısı kucağına aldı. Cerrah yaralının başına şapka kenarı olan yerin etrafına bir dizge bağı (uçkur) gibi bir tasma kayış bağladı, bir keskin usturayı eline alıp yaralı herifin önüne oturdu, iki kulaklarına kadar herifin başının derisini çizip sağ kulağı yanından deriyi biraz yüzdü. Kafa kemiği bembeyaz belli oldu ancak zerre kadar bir damla kan akıtmadı.

Hemen cerrah yaralının kulağından ileri şakak dedikleri yerden kafanın en yerinden kafayı biraz delip bir demir mengene sokup mengenenin burmasını burdukça herifin kellesi ta şu derisi çizilen yerden takke kadar kafası kalkmaya başlayıp yaralı herif biraz hareket etti.

Sonra yine mengeneyi burdukça herifin kellesi kabağı Allah'ın emriyle kellenin diş diş kenet yerlerinden açılıp kelle içinde beyni enseden tarafa belli olup kellenin içi kulakları arasına dek sulu kan ve sümük gibi bazı sıvılar ile dolup beyni yanında tüfenk kurşunu kâğıdıyla durur. Meğer 5 dirhem çakmaklı tüfenk kurşunu imiş, beyninin zarı yanında durup kırmızı kan ile bulanıp durur. Hemen usta ve tecrübeli cerrah hakire,

"Gel bak gör bu insanoğlunun bir ekmek parası için *[62b]* acınacak hâlini" deyince hakir de ilerice vardım, ağzıma ve burnuma koyun makramesini koyup yaralı herifin kellesi içine baktım.

Ulu Tanrım, garip insanın beyni kafa içinde sanki tavuk yumurtasından yavrusu henüz çıkmış gibi, bir kuş yavrusu gibi büzülmüş başı, gözleri, burnu ve kanatları ile büzülmüş durur, ama üzerinde bir kalın deriden zarfı, yani bir beyaz zarı var. Cerrahbaşı hakirin ağzına makrameyi koyup kafa içine baktığımda,

"Niçin ağzını ve burnunu makrame ile kapayıp bakarsın" dedi. Hakir,

"Belki bakarken ya aksıram ya öksürüp nefes alıp verirken herifin kellesi içine rüzgâr girmesin diye ağzımı ve burnumu kapadım" deyince cerrah,

"Âferin maşaallah, işte sen bu ilmi öğrensen usta ve uzman cerrah olurdun. Çok ilgilenip dikkatle baktığından bildim ki bu dünyada çok şey görmüşsün" dedi. Cerrah hemen acele ile yaralı herifin beyni yanından bir çifte ile kurşunu aldı, sarı bir sünger gibi şey ile kurşunun bu kadar zamandan beri durduğu yerdeki uyuşuk kanları ve sarı sulu karışımları tamamen sünger ile aldı, süngeri şarap (alkol) ile yıkayıp yine kafa içini ve beynin çevresini tertemiz sildi. Hemen yine acele ile kafatasını yerine koyup tepesinden ve çenesi altından yassı kayışlarla sağlamca sarıp meydana bir kutu getirip koydu.

Cerrahların ustalıklarının seyredilmesi: Herifin daha önce başının derisi iki kulaklarına varınca çizilmiş idi, hemen o derileri birbirlerine yakın getirip anılan kutu içre iri atlı karınca dediklerinin birini demir cımbız ile kutudan alıp herifin kafa-

sı derisinin kesilen yerlerine karıncanın başını koydu, hemen aç karınca iki deriyi bir yerden ısırınca cerrah karıncanın belinden makas ile kesip karıncanın başı iki deri kenarlarını ısıra kaldı. Onun yanına bir karıncayı daha öyle koydu. Kısacası bir kulaktan bir kulağa kadar 80 adet karıncaya yaralı başın derilerini ısırtıp merhemler sürüp sarıp sarmalayıp yaralı herifi pupula (kuştüyü) döşek üzerine bir bucağa dayadı, iki yanlarına yastıklar koyup herifin kellesinde olan kurşun deliğine bir fitil sokup üzerine onun da merhem sürüp sardı.

Daha sonra oda içinde bir kötü kokulu buhur yakıp yaralı herifin burnunun deliklerine 40-50 yıllık şarap sürüp ellerine, kollarına, göğsüne, boynuna kısacası mümkün olan yerlerine amber kokulu toprak sürdü. Yine oda içinde mûmyâ-yı kânî yaktı. Sonra ortaya yemek gelip yedikten tam bir saat geçince herif gözlerini açıp yemek istedi. Badem ezmesi ve tavuk maslukası içirip ardından 5 dirhem kadar şarap verip başka şey vermedi.

Bu hakir bu görülmeye tam 7 gün devam edip seyrederdim. Sekizinci gün zarif herif şifa bulup hastane içinde biraz hareket etmeye başlayıp 15. gün kral huzuruna gitti. Yani bu Beç Kalesi içinde böyle uzman cerrahlar, usta kan alıcıları ve âlim hekimler var ki sanki her biri Ebu Ali Sina ve Fisagores-i Tevhidîlerdir.

Cerrahların bir diğer hünerleri: Bir gün yine Laslo Kral adlı manastırın şifa yurdunu seyrederken Kallevine vilâyetli bir üstad cerrah ile tanıştık. Biraz da Türkçe biliyordu. Ondan Talyan dilinden ve Nemse dilinden bazı kelimeler yazarken İstirinye şehrinden bir araba içinde tulum gibi şişmiş sarı bir adam getirdiler. Gözlerinden, kulakları ve burun deliklerinden tamamen sarı sarı sular ve irinler akar bir adamdı ki kötü kokusundan yanına varılmaz. Hemen cerrah bu istiska hastası herifi görünce,

"Bu kırk gündür böyle olalı, niçin bunu 20-30 gün evvel getirmediniz?" deyince hasta adamın hizmetçileri,

"Biz Felemenk Vilâyeti'nde Amsterdam şehrinden oluruz. 20 gündür araba ile size gelirken günden güne bu kaptanımızın hastalığı artıp böyle tulum gibi şişti" dediler. Hemen o an herifi arabadan yağ tulumu gibi indirip bir dört ayaklı döşek üzere

yatırdılar. Ama döşeğin baş tarafı yüksek, ayakları tarafı alçak, ortası işeyecek ve kusacak havruz deliği var.

Hemen koca üstad sıska herifi soyup bir çömlek içindeki sarı çamuru herifin tüm vücuduna sürdü. Çamur kibrit gibi kokardı ve herifin ağzına ve burnuna sabr-ı sukutru suyu sürüp dübürüne bir kalıp sabunu sivriltip soktu.

Sonra iki ayaklarının topuklarının iç yüzlerinden, iki ellerinin nabız yerlerinden (bileklerinden) ve dübürünün ardında kuyruk sokumu dedikleri anılan yerden, kısacası iki el ve iki ayak ile birlikte bu 5 yerden herifin tulum gibi derisini deldi. Birer karış uzunluğunda yağlı *[63a]* çıra ağaçlarına kırmızı bir merhem sürüp herifin kollarında, ayaklarında ve kuyruk sokumunda yardığı yerlere sokup durdu. Ve bir kâse beyaz şerbet verip üstünü örttü.

Üstad başka işle meşgul olup üçüncü saatte Allah'ın yüceliği herifin ellerinden, ayaklarından ve kuyruk sokumunda çıra ağaçları soktuğu deliklerden o kadar kırmızı ve sarı balgam gibi koyu koyu tutkal gibi şeyler aktı ki anlatılmaz.

Hemen dördüncü saatte herifin aşağısına sokulan sabun çıkıp ardınca 20 okka var kara ve sarı katran gibi o kadar pislik, irin, safra, birbirine bağlanmış top top balgamlar ve yumruk kadar 7 adet solucan yuvaları çıkıp herifin feryadı göklere yükselirken yemek istemeye başladı. Bir kâse mavi şerbet verip gayri şey vermedi. Hakir o gün ta Beç kapıları kapanma zamanına kadar paşaya gitmeyip bu şeyleri seyrettim.

Adı geçen heriften ikindiye kadar alttan ve üstten o kadar ameller edip kötü kokulu kara katranlar ve binlerce solucanlar çıkarken kıçından üç karış kadar uzunluğu olan yılan gibi beyaz alaca ve üstü sümüklü, iki ucunda gelincik başı gibi başları var, ama dişleri yok, ancak iki başında dilleri kertenkele dili gibi, ama gözleri yok, karnı büyük bir elma kadar var, karnını yarıp içi ağzına kadar kırmızı kırmızı küçük solucanlar çıktı. Onlar da kendi gibi ayaksız ve gözleri kör solucanlar idi.

Ve herifin ellerinden, ayaklarından ve dübürü ardından henüz cerahatler ve sarı tutkallar akıp akşam vaktine yakın herife sirkeli kebap ve bir kâse şarap verdiler. Daha sonra hakir akşam yakın olup konağımıza varıp bütün seyrettiklerimi paşaya

bir bir anlattığımda paşa ve orada dinleyenlerin hepsi hayretler içinde kaldılar.

Sonra üçüncü gün yine şifa yurduna varıp herifi seyrettim. *Allah'ın yüceliği* herif tulum gibi bir Batlimus kefere iken sanki incelip çok zayıflamış. Ama yüzünde gözünde nur kalmayıp sesi balarısı gibi vızlardı. Yüzü, gözü ve vücudu öyle buruşmuş ki sanki yüz yaşında adam gibi buruşmuş. Henüz ellerinden ve ayaklarındaki deliklerden sarı sular akmada idi.

Sözün kısası, istiska hastası kâfir onuncu gün tüm hastalıklarından kurtulup günden güne iyileşti. Yirminci günde ayağında ve kollarında delinen yerleri iyi olup yüzünün rengi yerine geldi. Cerraha bir kese guruş verip dârışifaya 5 kese İsa aşkına vakfedip vilâyetine gitti.

Usta cerrahların ibretlik başka bir marifetleri: Bir gün bir cerrah dükkânında otururken bir kefere gelip cerraha bir Ungurus altını verip,

"Dişim ağrıyor çıkar" diye iskemle üzerine oturdu. Hemen cerrah eline milini alıp herifin dişine mil ile vurunca herif feryat edip,

"İşte ağrıyan dişim odur" deyince üstad cerrah meydana bir mangal ile ateş getirip içine sarı pirinçten tambura telleriyle iki şişe suyu meydana koydu, ki bu suların biri mavi ve biri kırmızı idi. Ve bir ağaçtan küçücük maşa gibi bir cımbız şekilli âleti eline alıp keferenin ağzını açıp ağrıyan dişin etlerine şişedeki mavi sudan sürüp hemen elindeki ağaç maşa ile dişe yapıştı. Zorluk çekmeden ve kanı asla akmadan bir tane beyaz üç çatal köklü şahane dişi çıkardı, hemen anılan ateş kenarına gelerek tambura tellerinin birini ateşten çıkarıp dişin köküne kızmış teli sokunca hemen tel dişin iliği içinden cız cız diyerek dişin çürüğü içinden kızmış telin ucu çıkıp bir karaca başlı zayıf ve ince kurtçuk dışarı çıktı. Kızmış olan bir teli daha bir köke sokup yine dişin çürüğünden bir kurtçuk öyle çıktı. Hemen o an dişe el yapışmadan yine dişi çıkardığı gibice sünbüle deliğine koyup bu kere şişedeki kırmızı sudan su ve tuz sürüp keferenin çıkan dişi üzerine bir küçücük tahta parçasını dişin üstüne koyup "Isır şu tahtayı" deyip kefere tahtayı ısırınca çıkan diş yuvasına yerleşip kaldı.

"Bir daha ağrımadan kurtulup evvelkiden sağlam olur" dedi, ama el ile yapışmıyor. Hemen hakir bu mükemmel işi görüp canım yerine geldi, zira Uyvar Kalesi altında cirit oynarken Kıbleli Mustafa Paşa dişlerime bir cirit vurup üç tane dişim yerlerinden oynamıştı.

Hemen cerraha dişlerimi gösterdim. O an kırmızı sudan dişlerimin etlerine sürüp önceki gibi bir tahta parçasını ısırdım. Sabaha dek dişlerim Nahçıvan demirine dönüp fındık ve ceviz kırmaya gücü yetecek dişler olup cihan kadar sevindim ve cerraha bir Kaya Sultan yağlığı verdim. Buna sevinip bir küçücük şişecik içinde kırmızı sudan yarım dirhem kadarca su verdi. *[63b]* Ve cerrah dedi ki,

"Eğer yüz altın verirsen sana suları kezzap gibi kaynatmanın yolunu öğreteyim. Her hangi diyarda gezersen dişleri ağrıyan adamın dişini mavi su ile çıkarıp içinde iliğini dağlayıp dişi yine aldığın gibi yerine koyduktan sonra kırmızı sudan sür. Hemen bu dünyada durma mal kazan" dedi. Hakir "Elli altın vereyim" dedim.

"No, no, yüz altın vermeyince öğretmem" deyince hakir cimrilik edip vermedim, ama meğer bin altın verip öğrenmeli bir ibretlik marifet imiş.

Yine bir gün bir keferenin üç kralıçka, yani üç para akçesini alıp mavi sudan sürüp dişini eline verip kefere gitti. Meğer dişi yerine komaya birer altın alırmış.

.....(2 satır boş).....

Kısacası bu Beç'te olan usta hekimler ve nice yüz uzman cerrahlar bir diyarda yoktur. Bunlarda gördüğümüz ustalık ve marifetleri birer birer yazsak kitabımız bir Ebu Ali Sînâ *Kanun*u olur. Ve her işleri zorlukla yapılan işler değil, hepsi sanatlarını kolaylıkla işlerler.

Hatta nice cerrah dükkânlarında berberler vardır. Gerçi tüm Nemse kâfirleri saçlıdır, tıraş olmaya muhtaç değillerdir, ama yine başlarının orta yerlerini tıraş edip saçlarını kokulu sabunlar ile yıkarlar. Nice yüz bin kâfir 70-80 yaşına girer, yine sakalını tıraş ettiğinde berber kefereleri daima bir yüksek iskemlede oturup yardımcıları keferenin saçını sakalını yıkayıp başka bir iskemle üzerinde oturur. Ama tıraş olacak kefere-

nin oturduğu iskemle bir mil üzerinde olup fırıldak gibi döner. Berber tıraş ettikçe iskemleyi çevirip her ne tarafını tıraş etmek isterse kendisi oturup iskemleyi çevirerek kolaylıkla tıraş eder. Anadolu ve Rumeli'deki gibi berber ayakta tıraş etmez, bu da bir seyirlik olaydır. Ve dükkânları şadırvanlar ve türlü türlü eşyalar ile süslü güzel dinlenme yerleridir.

Ama hastanelerinde olan hayrat ve hasenatları, yapıları, yiyecek, içecek ve macunları bir diyarda yoktur.

Evvelâ her kim bu şifahanelerde şifa bulursa daha önce adadığı şeyleri getirirler. O kadar çok altın, gümüş, bakır ve kalay sahan, tencere, sini, tepsi ve şamdanlar var ki her hastanede onar Mısır hazinesi değer altın ve gümüş kapları vardır. Ve o kadar altın ve gümüş kebap şişleri köşelerde dayalı durur. Her hastanın derdine göre altın, gümüş ve bakır tencere çeşit çeşit yemekler pişirip hastalara dağıtırlar. Kilerlerinde kuş sütü, şir-i hurma ve Hama katrınebâtı gibi yiyecek ve içecekler mevcuttur. Ve öyle usta ve becerikli aşçıları var ki ne zaman kral bir krala, bir vezire ve bir elçiye ziyafet etse bu aşçılar şifahaneden varıp türlü türlü yemekler pişirirler.

Ama tüm kâfir memleketinin yemekleri meşhur değildir. Bütün kâfirler perhiz ile çatal demir ucuyla elli dirhem yemek ve elli dirhem şarap yiyip içerler. Yemek Âl-i Osman Devleti'ndedir. Hint, Sind ve Acem'de de yemek yoktur, hemen bir pilavları meşhurdur.

Ve her şifahanenin macunhanesinde hekimbaşı oturup günlük birer kantar şekerli macunları dert sahiplerine ve fakirlere dağıtırlar. Nice yüz bin hokka ve kavanoz macun, yiyecek ve içecekleri tatlıları vardır. Ve her şifahanede pek çok yazlık ve kışlık odalarında değişik boyutta havuz ve şadırvanları var. Kış odalarında hamam gibi sobalar, yaz odalarında şadırvanları vardır. Pencereleri bahçelere bakıp her hastanın tabiatına göre sâzendeler gelip değişik sazlar çalıp fasıl ederler, ama acayip hikmettir ki bu Alman diyarında, Rum'da ve Arabistan'daki gibi çok mecnun yoktur. Ancak sihirli kefereler bu şifahanelerde çoktur. Onlara çare bulur kimse de yoktur.

Fakir ve garip insanların aşevi imaretler

Hepsi 11 yerde ziyafet evi yemekhaneleri vardır. Gerçi cimri, eli sıkı ve hesapçı vilâyeti olup yokluk ve kıtlık şehridir, ama elbette her kral manastırlarının imaretlerinde buğday ve un çorbası pişip kiliselerde kalan rahip, papaz ve bazı yoksullara çorbaları dağıtılır. Bunların içinde İstifani Kilisesi ve Kral Sarayı imareti hepsinden mamur olup zengin ve yoksula, genç, yaşlı ve çocuklara ekmekleri boldur.

Sonra (---) (---) Kilisesi İmareti ve sonra (---) Manastırı İmareti. Sonra,

.....(1,5 satır boş).....

Tüm manastırlar bu mahalde tamam oldu. *[64a]* Diğerleri mahalle kiliseleridir, ama bu anılan manastırların hepsi kurşun örtülü değildir. İstifani Kilisesi'nin de nice yerleri kurşun örtülü kubbe değildir, harpüşte tahta nakışlı tavan üzeri çeşit çeşit nakışlı sırçalı kiremit örtülüdür. Ve diğer kiliseler de öyle işlemeli kiremitlidir.

Şehrin bütün mamur olan evleri ve yüzlerce köşk ve sarayları çeşitli renkte kiremit, kurşun, sarı pirinç, kırmızı bakır, kalaylı teneke ve yer yer şindire tahta örtülü mamur hanelerdir.

.....(2 satır boş).....

Eğer bu şehrin özelliklerini gördüğümüz gibi yazsak bir ciltli kitap olur ve yazması da mümkün değildir. Hemen Yüce Tanrı düşman şerrinden bu şehri emin ede. Zira bu şehre bir gayri yad (yabancı) ayak bassa viran olur. Hemen kolaylıkla Allah İslâm eline nasip ede.

Bu şehrin her şeyi beğenilir ve meşhurdur, ama binlerce âferin tüm hekim, cerrah, kan alıcı, göz hekimi, nakkaş, saatçi, tüfenkçi ve çıkrıkçılarına, sokaklarının temizliğine, yöneticilerinin becerikliliğine, alışverişlerinde ölçü ve tartılarında hile yapmayıp yalan söylemediklerine, adaletlerine, halkının huzur içinde olup zulmetmediklerine, suyunun ve havasının hoşluğuna, mahbûb ve mahbûbesinin temizliğine, zarifliğine, başka bir kokulu ve renkli çeşitli çiçeklerine, bütün halkının herkes ile güzel geçinip gariplere dost olup gönül aldıklarına, vilâyetlerinin her şeyden güven içinde olduğuna binlerce aşk olsun ki İslâm diyarında böyle güvenlik, huzur ve adalet yoktur.

Bu şehrin nice bin çeşit güzelliklerini yazsak bir yılda tamam olmaz. Ancak biz arzumuz ve isteğimiz üzere konumuza dönelim.

Bu şehri altı günde gezip dolaşıp daha önce kralın "Bir haftadan sonra elçi paşa ile müşerref olalım" dediği günlerden yedinci gün Cumartesi olup baş meykel tercüman ve baş komiser defterdar paşaya gelip,

"Sultanım, çasar imparator, sultanıma selâmlar edip yarınki gün müşerref olalım diye buyurdular" deyince,

Vakarlı çasar ile şirin dilli Elçi Kara Mehmed Paşa'nın görüşüp konuşmasını bildirir

Paşa, "Bak-a komiser, hoş geldiniz, ama ben çasara vardığımda kral tahtından inip bana divanhane kapısına dek gelirse ve benim omzumu çasar öpüp ben onun göğsünü öpersem ve Mekke Medine padişahının mektubunu öpüp başa koyup nâme-i hümâyûn okunurken kral ayak üzere durursa, bütün peşkeşlerimiz kanun üzere verilirse ve nâme-i hümâyûnda ve vezir fermanında olan ahitnamemizin kavli kararından fazla gereksiz teklifler etmezlerse çasar huzuruna varıp buluşurum ve illâ yok derse Kâbe Rabbi ve *Hazret-i Muhammed aleyhisselâm* hakkı için padişahıma ahvalimi arz ederim. Sizin elçinize de İstanbul'da rağbet etmeyip cefa ederler" deyince baş komiser,

"Behey sultanım, siz ne acep ham sevdaya düşmüşsünüz? Bu 7 kral vakarlı çasar şehinşahına bu boş teklifleri bir elçi paşa kardeşiniz etmemiştir" diye bir hayli karşılıklı konuşmalar oldu. Sonunda baş komiser,

"Sultanım bu tekliflerinizi varıp çasar hazretlerine danışalım" deyip üç kişi çasara varıp gelip sonunda dördüncü gelişte,

"Çasar tahtından insin, sultanıma 7 adım karşı gelsin, tacını başından çıkarıp selâmınızı alsın, siz çasarın göğsünü ve çasar sizin mücevvezenizi öpsün" deyince paşa,

"Yok omzumu öpsün" dedi.

"İyi sultanım, bu söze izinliyiz, omzunuzu öpsün, çasar padişah mektubunu öpüp başına koyup mektup okununcaya kadar ayak üzere dursun, ama hediyeler verilirken çasar tahtına otursun" deyince paşa da,

"İyi otursun" diye izin verdi. Ve onlar,

"Sultanımdan çasar efendimizin bir ricaları var. Sizin hediyelerinizi götüren ağaların hepsi çasar hazretlerinin eteğini öpsünler ve kral huzurunda el kavuşturup dursunlar. Bir ricaları dahi peşkeşlerinizi alay ile götürürken Âl-i Osman mehterhanesini çalarak huzuruma gelsinler diye çasar buyurdular" deyince hemen bizim paşa,

"Hediyeleri götürürken mehterhane çalmak kanunumuz değildir ve dahi hediye götüren ağalar, benim onlar hizmetkârlarımdır, çasar hazretlerinin yanına varıp çasarın ellerini öpmeye bir alay ümmet-i Muhammed'in ne hadleri var. Onlar da benimle kral yanında bir mi olsunlar ve İslâm namusu *[64b]* yok mudur ki ağalarım beni koyup kral önünde el kavuşturup duralar. Bu da Âl-i Osman âdetine aykırı boş tekliftir. Bize bu türden kanun dışı teklifler etmeyin" deyip öyle sağlam ve temelli cevaplar verdi ki hepimiz sus pus olduk.

Özellikle alay ile hediyeleri götürürken mehterhane çalınarak bile gitmeyi görüşmüş idik. Hemen kral tarafından mehterhane çalınması teklifi olunca "Kanunumuz değildir" diye cevap verdi.

Sonunda tüm kâfirler çok zorda kalıp,

"İmdi sultanım, sabahleyin mübarek pazar günümüzdür. Çasardan sultanıma haber geldiğinde teşrif buyurun, çasarı tahtından inip kapının iç yüzünde size muntazır dururlar bulasınız" deyip paşadan tüm hediye defterlerini alıp gittiler.

Bu hediye defterleri üzerinde çasar yanında görüşüp danışıp bütün hediyeleri vezir ve vekillerine dağıtacakları defteri paşaya gönderip,

"Kanunumuz budur, götürecekleri hediyeleri ve atları bu defter gereğince dağıtsınlar" diye paşaya defter geldi.

Paşa da kralın gönderdiği defter üzerine bütün hediyeleri krala, annesine, başvezire, baş papaza, baş irşeke, diğer vezirleri makamında olanlara ve iş başında olanlara hediyeleri hazır etti. Sonra (---) yılı Zilkadesinin (---) (---) pazar günü sabahleyin çasar ikinci vezir ve baş komiser ile kendi hıntо arabalarından sekiz adet kır atlı bir mücevher, yaldızlı ve murassa gümüş üzerine mine kubbeli bir hıntо araba göndermiş ki insan gözü gördüğünde kamaşır.

Paşa hınto arabaya binip tüm ağalar atlarına pür-silâh, giyimli ve süslenmiş binip hazır durdular.

Önce 8 adet divanhane döşemesi zerkâr nakışlı ibrişim halıları 8 adet hınto arabalar ile ileri gittiler.

Ardından bir direkli dokuz taklı otağı 11 hınto arabaya yükleyip zer-ender-zer bukalemun nakışlarını göstererek içerisini dışa çevirip yanları sıra hepsi giyimli samur kürklü ağalar ve yaya giyimli saraçlar, çâşnigirler ve çadır mehterleri ve mehterbaşı geçtiler.

Ardından üç baş at ki her biri muteber at ve sâfinâtü'l-ciyad gibi atların biri cevahir ve murassa eyerli, cevahir koşumlu, topuz ve gaddareli ve baştanbaşa çârkab zerdûz cevahir dikme abâyîli, bahrî hotaslı, altı pare cevahire gömülmüş yancıklı ve atın başında ablak murassa cığa teliyle sağında ve solunda kırmızı ve dolamalı hasahır yedekçileri ve hasahır kalfası ile geçti. Bir at da sade dîbâdan çullu yelkendez yürür at ki sanki dev gibi doru attır.

Sonra bir küheylân mazlum at tamamen cevahir eyerli, murassa üzengili, pak silâhlı ve koşumlu at kralın annesine yine ahır halifeleriyle geçtiler.

Ondan sonra 20 çift ağır kuşaklı hil'at-i fâhirelerin her biri atlar üzerinde muhteşem ağaların elinde tertip üzere geçtiler.

Ondan sonra on külçe hünkârî, köse ve hezârî Muhammedî sarıklar geçip ardından on okka Mâverd ûdu geçti.

Ardından on şemmâme ham amber bir altın işlemeli bohça içinde bu hakirde idi.

Ardından on göbek Hoten miski benim ayakdaşım kapucular kethüdasıyla geçtik.

Ardından paşa kethüdası Hüseyin Ağa'da sorguc-ı şahi, sonra baş kapucubaşıda bir cevahir topuz ile paşa kethüdası at başı beraber geçtiler.

Daha sonra paşa Tuna Nehri üzerindeki köprüden araba ile geçip kaleye girince küheylân atına binip tüm atı ve kendisi zer-ender-zer cevahire gömülüp yavaş yavaş giderken Selimî sarığı üzerine cevahirli padişah sorgucu takınıp ve padişah nâmesini kendi koynuna sokunup nâmenin kesesi ve cevahirli

altın kozalağı paşanın yakasında görünüyordu. Samur kabaniçse, bütün mataracıları, tüfenkçileri, şatırları, silâhdar, çukadar ve bütün iç ağaları silâhlı, giyimli, hediye götüren bütün ağaları ve diğerleri ikişer ikişer at başı beraber geçerek çasarın sarayı meydanının kapısından içeri önce halılar, ardından padişah otağı ve sonra da atlar girip tören meydanında durdular.

Bizler de hediyeler ile Saray Meydanı'na girip Kral Sarayı Divanhanesi'ne çıkacak kapıda hepimiz atlardan indik. Küçük komiser ve küçük tercümanlar kanunları üzere önlerimize düşerek tam 7 kat saraya çıktık. 7 katında binlerce çeşit acayip ve tuhaf seyirlikler var ki insanoğlu gördüğünde hayretler içinde kalır.

Bu anılan 7 kat sarayı dolaşa dolaşa üç büyük divanhaneyi geçip 197 basamak taş merdiven ile çıktık. Ama iki kat divanhanelerin aşağı katları merdiven değildir, hemen İstanbul'da Ayasofya Camii tabakasına çıkar gibi yılma yokuştur. Burada kral at ile çıkıp ikinci katta attan iner, *[65a]* sonra 4-5 katına kâh yaya ve kâh kol tezkereleriyle hamal kefereler yukarı katlara çıkarırlar.

7 katında 7 sıra büyük divanhaneler var ki her biri üçer dörder bin kefere alır divanhanelerdir. Her biri birer çeşit yapılmıştır, birbirlerine asla benzerlikleri yoktur. Duvarlarına bukalemun nakışlı ipekli ve altın işlemeli halılar asılmış görünüş divanhanelerdir.

Ve her divanhanede yüzlerce pencere var. Bunların hepsi cam, billûr, necef ve moran camlı pencerelerdir. Ama sekizinci divanhane bizzat çasara mahsustur, 360 adet altınlarla kaplanmış kârgir yapı büyük divanhaneye hepimiz çıktık. Paşa bir yüksek tahta oturunca mataracıbaşı ile bu hakiri içeri kralın küçük divanhanesine gönderip,

"Varın görün kral tahtından inip kapının iç yüzünde durur mu?" deyince varıp gördük. Meğer çasar tahtından inip mataracıbaşını gösterişli zerdûz Bektaşî üsküfüyle görünce hemen kral başından şapkasını çıkarıp hakire ve mataracıbaşına tapınıp selâm alır gibi bir iki eğilip doğruldu.

Biz de gördüğümüz gibi paşaya haber verdik. Paşa da yavaş yavaş, ayak ayak yürüyerek kralın has divanhanesinden

içeri girdi. Hemen kral on adım ileri elçi paşaya gelince elçi paşa da apul apul yürüyüp,

Vakarlı elçi paşa ile çasarın karşılaşmasının anlatılması

Hemen elçi paşa kralı ayak üzere görünce biraz hızlıca ve çabukça yürüyüp krala selâm verir şeklinde "Sâm aleyküm" dedi. Kral da başından cevahirli manlifkeli şapkasını çıkarıp başı açık paşanın selâmını aldı. Paşa seğirtip kralın göğsünü öptü, kral da elçi paşanın kararlaştırıldığı üzere omzunu öptü. Kral paşanın elini eline aldı, tahtına oturunca paşaya yer gösterip,

"Safâ geldin ve hoş geldin" diye paşaya çok tazim edince hemen vakarlı paşa koynundan padişah nâmesini çıkarıp öpüp başına koyup sağ eliyle nâmeyi krala verince kral nâmeyi iki eliyle alıp iki kere öpüp başına koyduktan sonra sağ tarafında tüm vezirlerine gösterdi. Hepsi başlarından şapkalarını çıkarıp nâmeye secde edip yüzlerini yere sürerek dualar edip "Şükür böyle sulhu gördük" dediler.

Daha sonra kral nâmeyi sol tarafında olan tüm beylerine, papazlara, iş erlerine ve bütün divan erbabına gösterince onlar da başlarını açıp başlarını yere koyup homurdanıp "Marya Kot" diye dualar ettiler.

Ardından nâmeyi divanhanenin sağ tarafı köşesinde bir yüksek köşkçük üzerinde annesine gösterdi. Annesi de ayağa kalkıp ellerini, kollarını, boynunu ve belini eğerek hamd edip dualar etti.

Daha sonra imparator çasar nâmeyi yine öpüp başına koyup taht üzerinde ayağa kalkıp nâmeyi başı ucunda gorona tacı, yani İskender tacı olan manlifke altına koyup mektubun Nemse diliyle çevirisini tercüman meykele verip okunan,

Padişah nâmesinin suretidir: Bu mahalle biraz olsun yazıldı.

"Evvelâ namenin başında *"Esenlik hidâyete uyanlarındır"* [*Kur'ân,* Tâhâ, 47] deyip daha sonra, ilk olarak kendisinden başka ilah olmayan Allah'ın ismi ve ikinci olarak Hazret-i Muhammed aleyhisselâm, üçüncü olarak Çâr-yâr (Dört Dost) *Allah onlara rahmet eylesin,* dördüncü olarak ben ki Haremeyn-i Şerifeyn hizmetçisi, karaların sultanı, denizlerin hakanı, iki

Irak'ın sahibi, Arap ve Acem meliklerinin efendisi sultan oğlu sultan, Sultan İbrahim Han oğlu Sultan Mehmed Han'ım ki Mağrib, Cezâyir, Tunus, Trablus, Mısır, Habeş, Mekke, Medine, Lahsa, Basra, Bağdad, Van, Diyarbakır, Erzurum, Ahıska, Gürcistan, Dağıstan, Deşt-i Kıpçak, Kırım Vilâyeti ve Trabzon, Erzurum, Sivas, Konya, Adana, Maraş, Karaman, Haleb, Şam, Trablusşam, Kudüs-i şerif eyaletleri, kara ve denizlerin sahibi olup özellikle Bursa, Anadolu, Belde-i Tayyibe, yani Kostantiniyye, Edirne, Rumeli, Özü, Mora, Budin, Eğri, Varat, Tımışvar ve başka 3.700 sağlam kalelerin sahibi Âl-i Osman sülâlesinden Sultan Mehmed Han'ım.

Sen ki imparator kral dostum olup düstûr-ı mükerrem vezirim üzerine vardığında 20 yıllık barış anlaşması yapmak istediğin tarafımızdan duyulup elçim ile nâme-i hümâyûnum vardığında gerektir ki 20 sene sulhu kabul edip ve iki taraftan yirmi ikişer madde üzerine,

Padişahın tembihnamesidir

Birinci maddesi odur ki iki taraftan 20 adet katanadan ve çetecilerden fazla olup kaleden kaleye asker ile top çekilmeye ve ağaç top hile ile atılmaya.

Bizden Ciğerdelen *[65b]* ile Uyvar arasındaki göl kenarında bir kale yapıla.

Sizin ricanız üzere Uyvar'a bir merhale yer kendi toprağınızda Vak Nehri kenarında geçip Uvvar adında bir geçit palankası yapılmak fermanım olmuştur.

Bizim Uyvarımıza tabi fetheylediğimiz otuz iki pare kaleler harap hâlde yata.

Yenikale tabilerinden 20 pare kaleler de iki taraftan yapılmayıp kala.

Ve sizin Komaran Kalesi dibinde Vak Suyu ve Litre Suyu Uyvar Kaleme sınır ola.

Ve Üstürgon tarafındaki Süleyman Han atamın Sun Köyü dibindeki millerine sınır ola ve onlardan Yenikale harap kala.

Bizim Erdel'de Sekelhid Kalesi'ni harap etmeyi rica eylemişsiz, yıkıla, ama Erdel Vilâyeti'ndeki kalelerde zerre kadar Nemse askerleriniz olmaya, buna rızam yoktur. Eğer tarafımızdan duyulursa anlaşmayı bozmuş olursunuz, üzerinize sefer

etmek kesin olur. Ve bizim de Zirinoğlu Vilâyetinde alâkamız olmaya, onlar sizin reayanızdır.

Ferman-ı hümâyûnum üzere bizim Budin önünde Peşte Kalesi'yle Hatvan Kalemizin arasında Değirmenlik Deresi adlı yerde bir kale yapmak için fermanım olmuştur.

Ve bizim fethedip içine asker konan kaleler bizde kala, Leve ve Litre kaleleri sizde kala.

Ve başka fermanlarım çıktığında kutlu tuğrama itimat edip zerre kadar barışa aykırı iş etmeyesiniz, *vesselâm*" diye yazan padişah mektubu bu şekilde okununca çasar da,

"Duyduk ve kabul ettik" deyip bu şekilde barış anlaşmasına razı olup bizim ordu kadısı sicillinde ve onların Mesih milleti başpapazları sicillerinde bütün şartlarıyla barış mektubu, anlaşma metni ve padişahın tembihleri yazılıp düzenleme bittikten sonra çasar,

"Süleyman Han asrında olan anlaşmamız ve şartlarımız gereğince 25 senede bir barış yenileriz " deyince elçi paşa,

"Yok, bu söze padişahımızın rızası yoktur. Padişah fermanına göre 20 yılda bir barış yenilene, zira bizim padişahımız ve bütün İslâm askerlerimiz çatışmasız, cenksiz, savaşsız olamazlar. Çünkü bizim Hazret-i Muhammedimiz Allah emriyle kâfire kılıç vurmakla görevlendirilip onların emirleriyle bizler de kılıç vurup gazalar ederiz" dedi. Kral 24 senede bir barış yenilemeye yanaştı, ancak bizim elçi paşa 20 seneden fazla barışa razı olmadı. Bunun üzerine pek çok konuşmalar ve sözler oldu. Kralın razı olması üzerine işin sonunda,

"Kral tarafından 7 senede bir Âl-i Osman Devleti'ne küçük elçi çıka ve 20 yılda bir büyük hazine ve büyük hediyeleriyle büyük elçileri padişah huzuruna gelip sulhu yenileye. Eğer 20 yılda bir büyük elçi gelmezse Ungurus Vilâyeti üzerine sefer edile.

Ve her sene başında Der-i Devlet'e küçük elçiler Nemse kapu kethüdasına gele.

Ve her ay başında kraldan Budin vezirine, ondan krala elçiler, aydan aya iki taraftan elçiler muhabbet üzere varıp geleler.

Ve her sene Süleyman Han kanunu üzere (---) bin Ungurus altını haraçlarını ve 70 adet gümüş kupa birer okka olmak üze-

re 2 bin okka gümüş eşya sanduka gibi, havuz ve şadırvan gibi, gümüş leğenler, gümüş mescit, gümüş servi ve başka saf gümüş kap kacak hediyeleri ve gümüş ve saf altın nakışlı arabalar ile gelmek üzere, iki tarafın elçilerine her gün yüz altmışar adet riyal guruş makul harçlık verilip iki tarafın elçileri saygıyla ve ikramla varıp geleler. Elçilerin kendilerine padişah divanında bir zarar gelmeyip bir yerleri zarar görmeye, yani elçinin burnu ve kulağı kesilmeye" diye çasar rica edince hemen elçi paşa,

"Vallahi çasarım, eğer bizim tarafımızdan gelen elçiler huzurunuzda şarap içip sarhoşluk edip uzun dillilik ederlerse kulağını burnunu değil dilini kesin. Ama sizin elçiniz de padişah divanına geldiğinde şarap içip sarhoş olup şarabın verdiği gevşeklikle padişah huzurunda dili uzarsa padişahım huzurunda burnunu, kulağını ve dilini kesmek değil hemen o an başını keserler. Şarap içip uygunsuz davranışlar sergileyen elçinize bizde saygı göstermek şart değildir. Hemen elçilerinize tembih buyurun ki şarap içip padişah huzuruna varmasınlar. Eğer ben de kralımın huzuruna sarhoş gelirsem benim de hakkımdan gel" deyince çasar,

"Gerçekten de Müslüman padişahı elçisi... Her elçi böyle edepli ırz sahibi olup padişahının ırzını gözetmek gerek, zira padişahların ululuğu ve şanlarının yüce olduğu varan elçisinden bellidir" ve yine kral,

"Canım elçi paşa, sen bu vilâyetimize rahmet gelip hoş geldin, ama sizin Üstürgon, Ustolni-Belgrad ve Budin serhadlerinizin çete ve poturacı levendlerinden feryadımız vardır. Edepleriyle otursunlar. Allah'a hamd olsun, bu sulh u salâhımız bu yüzden yapılıp kimin tasarrufu altında kaleler, *[66a]* köyler, kasabalar ve nahiyeler bulundu ise onun hükmünde kalıp sizin ve bizim tarafımızdan katanalarımız ve sizin çetecileriniz birer hileli yaklaşımla sınırlarından dışarı çıkıp bizim kalelerimize saldırmayalar" deyince bizim elçi paşa,

"Hemen çasarım siz sizin Macar katananızı zapt edin. Bizim serhad halkı bir şey etmeye kâdir değillerdir. Ancak sizler elçi göndermediğiniz yerlerde serhadliler fırsat bilip elçi çıkmadı diye, o zaman vilâyetler vururlar. Hemen siz katanalarınızı görün" dedi. Bunun üzerine çasarın veziri Rudolfoş

"Bizim Macar katanamızın zaptı asla bir şekilde mümkün değildir, onlar hırsızlardır. Siz onları serhadlerinizde bulursanız tutup kazığa vurun" deyince bizim elçi paşa,

"Haddizatında bizim de Tatar askerini ve denizde Cezayirli askerini zapt etmek elimizden gelmiyor. Tatar askerimiz şimden sonra Kızılelma'ya ve Ungurus diyarlarına bu sulhtan sonra gelirlerse siz de Tatar askerini tutup gözlerini oyun" dedi. Hemen çasar, Zoza Vezir ve dahi Mantikukula Vezir,

"No no" deyip şapkalarını kellelerinden çıkarıp,

"Ya bu sulh böyle nice olur? Bir memlekete ki 40-50 bin Tatar iki kere yüz bin at ile gele, o diyardan daha ne umarsın. Bre medet siz hemen Tatar askerini zapt edin. Biz de Macar katanalarımızı pek zapt ederiz" diye cevap verince sulh anlaşması yazıldı. Elçi paşa:

"İnşaallah bundan böyle biz Tatarı, padişahımızın fermanıyla zapt ederiz. Eğer memleketlerinizde bir Tatar bulunursa sulha aykırı iş olmuş olur. Şimden sonra güvenlik ve huzur zamanıdır" deyince çasar divanında olan tüm kâfirler başlarını açıp padişahımıza, elçi paşaya ve çasara hayır dualar ettiler. Bu anlatıldığı şekilde iki taraftan, 20 madde onlardan ve 20 madde bizlerden ve 20 senede bir büyük elçi büyük hazine ile çıkması yazılıp sulh anlaşması olup Fâtiha okunup padişaha arzlar yazılması ferman olundu.

Ondan sonra tertip üzere Âl-i Osman hediyeleri yürümeye başladı. Önce paşa padişah sorgucunu öpüp başına koydu. Ardından elçi paşa bir murassa otağayı kralın eline verip kral da Frenk şapkası manlifke üzerine sokup tahtına oturunca hemen paşa cevahir ve murassa topuzu öpüp yine çasarın eline verdi. Hemen çasar ayağa kalkıp tüm divan erbabına topuz gösterince hepsi baş açıp dua ettiler.

Ardından hepimiz çasar huzurundaki sofa üzerine bütün Hoten miski, ham amber, Maverd ûdu, tülbentleri, tüm kuşaklık altın işlemeli hil'at-i fâhireleri meydana getirdik. Çasarın emriyle bir hil'at annesine gönderilip biri başvezire ve biri başpapaza giydirildi. Bu sırada Raba Suyu cengin-de ölen Zirinoğlu'nun oğluna bir hil'at-i fâhire giydirilip Zirin Vilâyeti'ne ban olup eline çasar bir gümüş külüng verdi.

Ardından diğer hil'atleri vezirler, emirler, iş erleri, kaptanlar, komiserler, irşekler ve şaglara giydirip kral divanında bir sevinç ve şenlik olup tüm hediyeler gayet makbule geçti. Ardından bütün zerdûz işlemeli ipek halılar çasar huzuruna gelip göz açıp kapayıncaya kadar bu halıları divanhanenin duvarlarına gerdiler. Ondan sonra tüm ağalar hediyelerden sonra aşağı divanhanelerine gittiler.

Ama bugün açlıktan hepimiz bittik. Ne su, ne şerbet, ne kahve ve ne bir lokma yemek yemeyip aç karın dediği gibi Arabın aç karnına dönüp Âl-i Osman divanını bu mahalde hatıra getirip henüz Osmanlı Devleti nimetinin kıymetini bildik. Sonra yine paşa çasara,

"Padişahım krala sevgisinden kendi atlarından iki at gönderdi, teşrif buyurup görün" deyince hemen kral etek toplayıp tüm divan erbabıyla 4 kat aşağı inip Saray Meydanı'na bakan bir köşkte oturdu. Atlar önüne çekilince gördük ki cevahire gömülmüş atlar ki bir kral sahip olmayıp imrahoruna teslim olundu.

Küheylân seyri: İki baş atı bizim ahır yedekçileri siyah şapkalı kâfirlere teslim edip gittiklerinde hemen eyersiz olan dîbâ çullu Tureyfî adlı ünlü küheylân gördü ki siyah şapkalı kâfiristan içinde kalıp gördüğü bildiği Müslüman kıyafetinde adam yok, hemen bir kere iki ayağı üzere kalkıp yularını tutan iki adet kâfirin başlarındaki şapkaları üzerine ön elleriyle nasıl vurdu ise o an iki nefer kâfirin beyinleri dışarı çıkıp canları cehenneme gidip öldüler. Hemen çasar önünde cesaret göstereyim diye birkaç kâfir at üzerine hücum edip ata yularından yapışırım sandılar. Onlardan da 4 kâfir tepelenip kuyruğunu dikip Saray Meydanı kalabalığında olan kâfir içine bu fakir küheylân at *[66b]* girip tüm kâfirleri birbirlerine katıp bütün kâfirler birbirlerini çiğnedi. At tam yarım saat kâfirlerin üzerine şimşek gibi seğirtip gezdikçe bu Saray Meydanı'nda Osmanlı'dan gelme bir at Allah'ın emriyle o kadar kâfiri allak bullak edip kırıp geçirdi. O kadar kâfir yaralanmıştır ki hâlâ kâfiristanda destandır.

Sonunda elçi paşa gördü ki kâfirler demet demet kırılıyor ve Saray Meydanı'ndan dışarı kalabalıktan kefereler çıkamaz.

"Bre şu atı tutun" diye ahır yedekçilerine emretti. Bir beyaz külâhlı yedekçi varıp "Gel Ceyhunum gel" deyince hemen atın iki gözlerinden kanlı yaşlar akıp kişneyerek yedekçinin yanına gelip yularından yakalayınca hakir elçi paşaya,

"Sultanım bu at bir gazi attır ve bizzat Osmanoğlu padişahı binmiştir. Bu at bu meydanda bu kadar rüsvalık edip bu kadar kâfir kırmıştır. Sonunda bu atı kâfirler öldürürler. Bu atı alıp yerine başka at verin" dedim.

"Hele görelim" diye aldırış etmedi. Bizim yedekçiler atı kralın ahırına bağlayıp gittiklerinde hemen ayak bağı ve yularlarını kırıp ahır içinde 7 kâfiri daha tepeleyip bu kadar kefere atlarını yaraladı. Onu gördük, yine Ceyhun adlı at eşinip kişneyip Saray Meydanı'ndan dışarı yıldırım gibi çıkıp şehir içinde gezerek Çerkez Meydanı'nda adı geçen Çerkez'in altındaki at leşini koklayıp yine birkaç kere heybetlice kişneyip oracıkta ruhunu teslim etmiştir. Haberiyle birlikte dîbâ çulların getirdiler. Paşa yerine bir başka at getirtti. Bütün İslâm askeri bu atın böyle iş ettiğine hayret ettiler.

Sonra ahır yedekçileri varıp merhum atı şehit Çerkez'in atı önünde bir çukur kazıp defnettiler. Ve bütün halk bu ata hayret edip parmaklarını ısırdılar.

Daha sonra çasar önüne hmto arabalar içinde otağı getirdiler. Tamamen sırmalarla ve saf altınla kaplanmış toplarını seyredip kral o kadar hoşlandığından,

"Tez bu saat bu otağı götürüp benim bahçemde kursunlar. Yarın elçi paşa dostumuza bu otağ içinde ziyafet ederim, sabah teşrif buyurun" diye paşayı davet etti. Paşa n'ola dedi, kral ile daha nice türlü barış ve huzura dair konuşmalar yaptı. Sonra ne yemek ve ne hil'at-i fâhire ihsan olmadan paşa kraldan izin aldı. Çasar baş açıp paşaya dualar eyleyip tazim ile yine alay ederek hepimiz konağımıza dik, paşanın Muhammedî sofrası yemeğine diş çalıp açlığımızı giderdik.

Başka bir seyirlik: Kralın emriyle otağı kral bahçesine kâfirler götürüp otağı kurarken sert bir rüzgâr esip otağın 10 kantar direği ve 5 kantar otağ göbeği tahtası rüzgârdan uçup 7 nefer kefere ölüp niceleri de yaralandı. Komiser paşaya gelip:

"Sultanım biz bu otağı kurmasını bilmeziz. 7 adamımız

öldü ve bu kadar Hıristiyanlarımız yaralandı" deyince paşa çadır mehterbaşısını gönderip bir anda kurup geldiler.

Acayip görünüşlü, çirkin suratlı kralın yüz şeklini bildirir

Nemse çasarı imparator kralın ismi (---) ve babası (---) dır. Henüz yirmi ikisine ulaşmış olup (---) tarihinde Ungurus kralı olmuştur. Orta boylu, ince belli, o kadar şişman ve iri değil, o kadar zayıf da değil bir sakalsız oğlandır. Cenâb-ı Hak bunu gerçi insan diye yaratmıştır, ama başı Mevlevî külâhı gibi yahut bal kabağı gibi uzun kellesi var, alnı tahta gibi yassı ve kaşları kalın siyah ama arası gayet açık olup ügü kuşları (baykuş) gözü gibi yuvarlak aları gözlü, uzun siyah kirpikli, hacı tilki gibi uzun çehreli, oğlancık pabucu kadar büyük kulaklı, bir koruk kadar kırık yarım akçe tahtası gibi yahut Mora patlıcanı kadar büyük kırmızı burunlu, burnunun deliklerine üçer parmak sığar, geniş burun deliklerinin içinden otuz yaşında yiğidin bıyığı kılları gibi bıyıkları çıkmış, dudağı bıyığına karışmış, karış marış olmuş siyah fos bıyığı var ki ta kulaklarına varmış.

Ve dahi dudakları sanki *şütürleb* gibi deve dudaklı, ağzına bir somun sığar, dişleri de iri, beyaz deve dişleri var. Ne zaman ki söze gelse hemen ağzından ve deve dudaklarından ağzının salyaları kusar gibi taşıp akarken yanında güneş parçası gılmanları ağzından akan salyalarını bir çeşit havlı dokunmuş kırmızı makrameler ile ağzının suyunu silmededirler.

Kendisi daima tarak ile kıvrımlı saçlarını taramadadır. Ellerinin parmakları Lanka hıyarı kadar vardır. Allah'ın işi, bu çasarların ataları ve dedeleri hep böyle çirkin çehreli imiş. Bütün kiliselerinde, hanelerinde ve talar guruşlarında kralı böyle çirkin çehre yazarlar. Eğer güzel çehreli yaparlarsa, onları "Beni aşağıladın" diye katlederler. Zira çirkin görünüşlü olduğu için *[67a]* onunla övünürler.

Çasarın hizmetçileri her ne kadar sevimli, güzel görünüşlü, güneş parçası ise kötü işli kral, cehennemlik kötü namlı çasar imparator da o kadar çirkin görünüşlü iken "Hıristiyan milletinin seçkiniyim" diye övünür. Hıristiyan devletinin başı iken o kadar acayip görünüşlü, çirkin yüzlü ve gulyabani gibi çehrelidir ki bu kralın yüzünü yakından ve açıktan insanlar veya

diğer hayvanlar görseler büyülenmiş gibi tir tir titreyip donup kalırlar.

O yüzden kralı hınto arabalar içinde gizleyip gezip dolaştırırlar, bağlara, gülistanlara götürüp hava aldırıp gezdirirler.

Ancak o kadar asil, yetişkin, anlayışlı, kavrayışlı ve akıllıdır ki sanki Aristo aklına sahiptir. Bütün toplantı ve görüşmelerde kimse bunun sözünden daha akıllı söz edememişlerdir.

Ve halkını sever, iyi idareci, tedbirli ve hünerli bir keferedir. Ancak sözünü dan dan söyler çirkin ve kaba sesli biridir.

Çirkin suratlı çasarın giysilerini bildirir

Başında diğer kefereler gibi siyah Eflâtuniyye şapkası var. Bazı zaman yine o büyüklükte yeşil, kırmızı, sarı ve mavi keçeden türlü türlü şapka giyer, ama üstünde cevahirli sorguç giysiler vardır. Ve şapka etrafında fındıktan iri beyaz inciler vardır ve püsküllleri tamamen incidir.

Boğazında beyaz tülbent makrameler sarılıdır.

Gömleğinin iki karış yakası bir çeşit çatma işleme nakışlı yakadır ki sanki büyüleyicidir, ama üstünde esvabı, roklası ve dolaması tamamen siyah, papazların giydikleri softur ki 5 akçe etmeyip on akçe deyip artıranın üstünde kalır. Ve kuşağı papaz kuşağı gibi ipten zünnardır.

Ama boğazında asılı elmastan bir kuzu şekli var, kırk kırat gelir. Gariplik bunda ki üstad hakkâk bu elması eli ayağı ve başı ve boynuzlarıyla kuzu şekline getirinceye kadar, ne kadar büyük elmas olmak gerek ki bu mertebeye koyup kuzu şekli ola. Hatta bu hakir çasar huzuruna 40-50 günde yüzlerce kere varıp anılan kuzuyu dikkat ile seyrederdim. Gerçekten de 40-50 kırat gelir elmas kuzudur ki boğazında sallanıp durur, ihtişamlı giyimi hemen budur, başka şey yoktur. Sanki bir siyah roklalı papazdır ki her an boynundaki kuzuyu eline alıp bakıp yine koynuna kor.

Bu hakir bu kuzu elması sorduğumda başpapaz deki ki,

"Hazret-i İsa Hazret-i Allah'ın yanında kuzu sıfatlı ve kuzu gibi yumuşak, yavaş ve kuzu gibi meler, uysal ve cana yakın olduğundandır. Sizin padişahlarınızın vezir mührü nice padişahlarınıza dedelerinden kalmış ise bu kuzu resmi elmas da 2.600 yıldan beri çasarlara dedelerinden kalıp, 'Cihan padi-

şahları bu şekilde ve bu büyüklükte böyle elmasa sahip olmamıştır' dediler. Ve kralın her an bu kuzuya bakmasının aslı, ne zaman ki kral bir kimseye öfkelense 'Padişahlar İsa gibi kuzu olmak gerektir' diye kuzuya bakıp öfkesi sakinleşir" diye cevap verdi.

İskender tacı goronanın şeklini anlatır

Bütün Macar, Latin ve Yunan tarihçilerinin yazdıklarına göre ilk başta bu gorona tacı Büyük İskender'indir. Ondan Menûçehr'e, ondan Enûşirvân-ı Dâdyân'a, ondan Gürcü Açıkbaş'a intikal etmiştir. Ondan Menûçehr evlâtlarından Yejderban adlı ünlü pehlivan goronayı Gürcü Açık'tan alıp başı açık kaldığından hâlâ Açıkbaş derler. Ve bazı guruş sikkelerinde açık başlı krallar vardır ki bu gorona onların ellerinden giden krallardır ki yeriyle onlar da yazılır.

Ondan Menûçehr evlâtlarından Nagban Yejder Eğri taraflarında vatan edinip soyu çoğalmıştır. Farsça diline göre bunlara Mençâr kavmi derlerken kelime bozulmuş ve Mençâr'dan bozma Macar kavmi derler.

Bu Macaristan kavminin elinde İskender tacı nice yüz yıl durmuştur. Sonunda Süleyman Han 951 [1544] yılında Vişigrad Kalesi'ni Macar elinden almıştı. Kâfirler goronayı kalede unutup aman ile çıkıp kurtulmuşken sulhu bozup küffar yine kaleye goronayı almak için saldırdıklarında bütün kâfirler ateş saçan kılıçtan geçerler. Tacı Budin hazinesinde saklayıp Süleyman Han'a arz ederler.

Daha sonra Süleyman Han Budin'i Erdel kralı olan Yanoş Ban'a bağışladığında kâfirlerin İskender tacına itibarları olduğundan Yanoş Kral şan ve ağırlık sahibi olsun için goronayı Yanoş Kral'a Süleyman Han bağışlar. Yanoş Kral tacı kefere töresi üzere Ustolni-Belgrad'da başına giyip müstakil Budin kralı ve Ungurus çasarı olur. Şıkloviş Kalesi Herseği Pirin Potur adlı kefere goronayı korumakla görevlendirilir. Bu goronayı kâh Vişigrad Kalesi'ne, kâh Üstürgon'a ve kâh Şıkloviş Kalesi'ne götürüp getirirken bir gün Peçuy kaptanı olan Pişyük adlı melun 10 bin atlı katana ile gorona hâkimi olan Pirin Potur'u basıp kendini ve ailesini kırıp goronayı alıp Sobron Kalesi'ne kor.

Daha sonra Süleyman Han 938 tarihinde Alman gazasına

giderken *[67b]* Sobron Kalesi'ni fethedip yine İskender tacı goronayı alıp padişah hazinesinde saklanır. Sonra Ungurus kralına Süleyman Han tacı verip ve 12 bin kapukulu yeniçeri de verip Zirinoğlu Macarının ve tüm Hırvatistan'ın kale, şehir ve kasabalarını yerle bir edip intikamını kâfirlerden alır.

Bundan sonra Süleyman Han Sigetvar Kalesi altında 974 tarihinde vefat edince o günden beri İskender tacı Nemse çasarlarının elinde kaldı. Bağdad fatihi Sultan IV. Murad Han çasar elinden goronayı almak istedi. Ama Bağdad fethinden sonra ömrü yetmeyip taç öylece kaldı.

Daha önceleri bu gorona taç daima Pojon Kalesi'nde durdu. 1073 tarihinde Sultan IV. Mehmed Han zamanında Serdar-ı muazzam Köprülüzâde Fâzıl Vezir Ahmed Paşa Uyvar Kalesi'ni fethedince taç duran Pojon Kalesi, Uyvar Kalesi'ne yakın ve Uyvar toprağında olmak ile kâfirler korkularından Beç'ten altı konak içeri Prag Kalesi'ne götürdüler. Şimdi bu elçi paşa divanı olunca tacı Prag'dan getirtip kendi divanhanesinde tahtının üstünde bir kemercik altında 18 adet cevahirli altın zincirler ile asılı durur şekillidir, ama yine aşağı kenarları kemerin duvarı üzerinde durur. Ancak taşra divanhaneden içeri kral yanına gelen adam kral tacı giymiş sanır. Ta bu derece kralın başı üzerinde durur taçtır.

Gorona tacının şekli ve görünüşü

Gorona, taç, manlifke ve (---) (---) (---) derler. Her dilde bir başka ismi vardır. Hakir dikkatle nice kere baktım, Rum'un buğday kilesi kadar bir yuvarlak sivri Edhemî külâhı gibi bir şeydir. Allah bilir gönden ve telatinden ola, zira üstü safi murassa ve cevahirli idi ancak içerisinin ne idüğü malumum değildir. Ancak muşambalı ve mukavvalı kuka keçe külâh gibi tak tak öter katıdır. Eski zamanlarda böyle sanatlı ve mücevherli değil imiş. Her gelen kral itibar edip birer şey yaptırıp safi mücevherle süslenmiş ki, bin Mısır hazinesi mal değer ve ona paha yetişmez de derler. Gerçekten de 18 kral 18 adet zincir edip tepesinde bir cevahir halkaya zincirleri bağlayıp tacı bir yere asmak için bu zincirleri etmişler. Ama bu zincirin her birine paha yetişmez derler. Her zaman bu zincirler ile bu taç durmazmış, zira zincirlerin çengelleri geçmedir. Muhteşem tören

günleri ve böyle bir kadri yüce elçi günleri zincirleri koyup tacı yerine korlarmış, daha sonra yine Prag Kalesi'ne götürürlermiş. Ama bu taç 12 terktir. Her terki aralarında sıra sıra la'l, yakut, elmas ve zümrüt incisi çoktur ve ağzının kenarları çepçevre altı sıra fındık kadar beyaz inciler arasında yeşil damla zümrüt dizilip beyaz ve yeşil taca öyle güzellik vermiş ki insanın gözü kamaşır. Bu türde ve bu şekilde bir İskender tacıdır.

.....(2 satır boş).....

Vakarlı imparator çasar sarayının görünüşü

Gerçi yukarıda divanhane mahalliyle biraz anlatıldı. Ama her ne kadar özellikleri yazılsa bile denizde damla ve güneşte zerre kadar övülmüş ve anlatılmış olmaz. Zira 2 bin yıldan beri her gelen krallar birer çeşit sanatlı yapılar, köşkler, eserler ekleye ekleye zerre kadar eksiği kalmamıştır.

Anlatmaktan ve yazılmaktan uzak bir şeddadi dinlenme, eğlenme, gezme yeridir ki bu yeryüzünün yedi ikliminde benzeri yoktur. Ancak bir eksiği odur ki kale içinde dar yerde bulunduğundan İrem Bağı güllük gülistanı yoktur. Ama kat kat cihannüma maksureleri ve değişik yapıda yüzlerce köşkleri ve odaları var.

Ama asla döşemesi yoktur. Dört tarafında yüzlerce çeşit sanatlı, mücevherli ve işlemeli iskemle var ki Cenâb-ı Hak bu dünyada her ne kadar varlık yarattı ise bütün madenler, taşlar, ağaçlar ve nadir eşyaların her birinden birer çeşit murassa iskemleler vardır. Ancak 366 adedi kralın kendine mahsus iskemleleridir, geri kalanlarına vezirleri, banları, hersekleri, şag ve irşekleri oturur. Bunların içinde, gorona olan sofa üzerinde 40 adet gümüş taht kemerli iskemleler var ki her birine bakanın gözler kamaşır. Ancak hakir bunların içindeki kehribardan, kırmızı mercandan, yeşim, balgamî, Yemen akiği, Seylân ve firuze tahtlardan hoşlandım. *[68a]* Ve dahi kuş kemiğinden, balık dişinden, siyah abanoz üzerine beyaz gümüş kakmalı abanoz iskemle, necef ve billûrdan, moran, zeberced, Seylân, altın, gümüş ve çinko, kısacası inci ve zümrütten iskemleler var ki her biri birer kral yadigârları, her biri birer eski usta eserleridir. Her diyarın kralları hediyeler gönderip bu kisra eyvanı tahtlarıyla bezenmiş, pencereler ve kapılarla süslenmiş olup görülme-

ye değer yüksek bir saraydır. Ama hakir her defa kral huzuruna vardığımda Temmuz günleri olmak ile kral bir ruh-ı tutyadan yapılma bir taht üzerine oturup hakir adı geçen kehribar iskemle üzerine padişahçasına otururdum.

Sarayın bütün duvarları bukalemun nakışlı halılar ile süslüdür. Bu divanhanelerin ve diğer kısımların zeminine halı, kilim ve hasır parçaları döşenmeyip bütün halıları duvarlarda gerilidir.

Zemini öyle küçük mermer taş döşelidir ki sanki Hindistan füsurkârı işidir. Kuş gözü kadar taş ile ibret verici bukalemun nakışlı değerli taşların içinde firuze, mercan, Seylân, akik, yemeni, balgamî, yeşim ve billûr döşenmiş divanhanelerdir.

Bütün tavanı ûd, sanavber, servi, dağ servisi, palasanta, ardıç, yenidünya, pelit, şimşir, ceviz, çınar ve günlük ağaçlarından ve diğer hoş kokulu ağaçlardan yapılmış, işlemeli ibret verici tavandır. Aralarında balık kemiği, kuş kemiği ve kehribardan biçilmiş tahta tavanlar vardır. Aşağı kat divanhaneleri ise, tamamen kârgir yapılı ve tonoz kemerli kubbeler ile inşa olunmuş divanhane ve odalardır.

Ve nice bin pencerelerinde olan sanatları ve ışık vermiş küçük ince camları bu sarayları aydınlatmıştır.

.....(2.5 satır boş).....

Bu İrem Sarayı'nı olduğu gibi yazsak sözü uzatmış oluruz.

Ertesi gün paşa sabah vakti yine alay ile kral veziri olan koca Rudolfoş'a bir cevahir eyerli at ve bir çullu yelkendez küheylân at götürdü, iki seccade ve iki külçe tülbent hediye verip paşa ile denklik muamelesi ettiler. Bu vezir, gerçekten akıllı, olgun, tedbirli ve ileri görüşlü bir kâfir imiş, Paşa ile dünya devleti işleri için, iki padişahın aralarının düzelmesi için ve sınır boylarında olan kalelerin korunması için bir hayli konuşup görüştüler. Sonra ikisi öpüşüp kucaklaşıp paşa selâmlayıp giderken paşanın yanı sıra vezir hayli dışarı çıktı. Vezir geri dönünce paşa ile konağımıza gelip biraz istirahatta iken,

Çasar askerinin alayını bildirir

Evvelki gün elçi paşayı otağda ziyafete davet etmişti. Bu kere kral paşaya ihtişamını ve büyüklüğünü göstermek için bir cemapur keferesi gibi sayısız ve çok kalabalık bir ordu ile geç-

ti. Kara şapkalı kâfirler cihanı tutup 70 yerde erganun, trompet, çanlar, borular ve Cemşid davulları dövülerek haçlı bayraklar ile kâfir askerleri yaya ve atlı sayısız askerler geçti. Daha sonra, öğle vakti kral bir cevahirli ve 12 atlı hınto araba ile geçti. Ardı sıra 2 binden fazla güneş parçası mûğpîçe oğlanlar geçti. Bunların ardı sıra kendi davul, çan ve erganunları çalınarak geçip İrem Bağı'na varınca baş komiser gelip elçi paşayı ziyafete davet etti. Hemen tedbirli paşa bütün alayıyla pür-silâh sade mehterhane faslı ederek çasarın bağına vardı. Çasar ayağa kalkıp yine tahtına oturup paşa için Osmanlı tarzı otağ yanında bir otağ ve bir çerge kurmuştu, yerlerinde oturup bol bol yemekler geldi. Ama bizim aşçılar çeşit çeşit yemekler pişirmişlerdi. Tam iki saat Ma'dî-kereb gibi yemekler yendi. Çasar yalnız başına yiyip bazı yemeklerden dostluk için paşaya altın ve cevahirli tabaklar ile yemekler gönderdi. Yemekten sonra paşaya bir samur kürk, 10 kese ve bir hınto araba hediye verdi. Ardından kral ile paşa vedalaşıp yine alayımızla mehterhanemizi döverek konağımıza geldik.

Kısacası 47 kere ziyafetler yiyip paşa bol bol hediyeler alırdı. Ağalara yemekten başka bir şey yok idi. Ertesi gün paşaya kral vezirinden 5 kese *[68b]* guruş ve bir hınto araba yükü parankona çuka, atlas, kumaş, 40 çift Alman saati ve nice güzel hediyeler getirenlere paşa da 300 altın ve her kefereye birer tülbent verdi. Zira orada tülbent gayet makbuldür.

Sonra paşa kethüdası kralın annesine bir çullu at, bir ipek halı, misk, amber ve bir külçe köse tülbent verdi. O da kethüdaya 5 kese, 10 tüfenk ve 10 adet saat verip paşa kethüdası gelip konağında karar etti.

Ardından diğer ağalar kralın gönderdiği defterleri gereğince tüm hediyeleri vezirlere, vekillere, başpapaz, irşek, şaglar, kısacası divanda hil'at giyenlerin hepsine atlar, az çok hediyeleri dağıttılar. Onlar da her vezir ve devlet adamı keferelerden bol bol hediyeler alıp biraz yüzlerimiz güldü. Sözün özü, eğer sırasıyla bütün olanları tek tek dilli defter gibi yazsak çok sıkıntı olup yazımız uzar gider.

Paşa ve ağaların tayinatlarını bildirir

Paşaya her gün için yüz yetmişer guruş ulûfe verildi, masraflardan başka. 566 nefer askere, 5 bin adet beyaz has ekmek,

880 at yemi, 20 koyun, 50 okka yağ, 50 okka bal, 10 kile pirinç, 60 çift semiz tavuk, 100 çift güvercin ve diğer yiyecek ve içecekler geldi. Bunlardan başka bütün gerekli olan ihtiyaçlar, şeker, kahve, misk, amber, biber, tarçın ve karanfil her şey okka okka bol bol geldi. 50 adet kapucubaşılara günlük birer altın, 50 adet kapucubaşıların en aşağısına birer guruş, 50 adet müteferrikalara ve işbaşında olanlara yarımşar guruş, 100 kadar karakullukçulara günlük birer çeyrek guruş ulûfe tayin defteri kraldan gelince karakullukçular nazlandıklarında bütün hizmetçilere birer çeyrek ulûfe defteri daha geldi. Hünkâr atlarıyla gelenlere ve hünkâr mehterlerine her gün için birer guruş defteri geldi. Daha sonra konaklarımızda zevk u safâya daldık.

Sözün özü, elçi paşalara her şeyden gerekli ve öncelikli olan bu diyarda cömert, eli açık, yumuşak huylu ve anlayışlı olup padişah namusunu ve din gayretini gözetir adam gerektir. Allah korusun eğer elçi bir cimri, eli sıkı, aşağılık, dedikoducu, bozguncu, günahkâr ve eğlenceye düşkün akılsız adam olursa, asla rağbet edip saygı göstermezler, asla sözüne güvenmeyip maymun gibi oynatırlar. Zira bu diyarın kâfirleri öyle oynak, dedi-koducu, yerici, anlayışlı ve ayırt edicidirler ki bir insanın hareketinden, duruşundan konuşmasından ve susmasından ne mahiyette ve ne nitelikte biri olduğunu bilir, ona göre davranırlar.

İbretlik büyük marifetlerin seyredilip anlatılması

Ertesi gün paşaya kral vâlidesi konaklarımıza yakın kendi bahçesinde büyük bir ziyafet edip o kadar şeyler gördük ki diller ile anlatılmaz. Bir pehlivan kefere gösteri meydanına gelip def ve kudüm çalıp iki oğlan raks ederken birbirlerine çıplak olarak sarılıp iki oğlanın vücutları bir oldu. Baş 2, kollar 4 ve ayakları da 4 olup bir hayli zaman dönerek bir havuz içine düşüp kayboldular. Bir zamandan sonra iki oğlan insan başlı, gövdeleri pul pul ejderha gövdeli ve dörder ayaklı iki ejderha bahçe içinde halkı birbirlerine katıp her birinin ağızlarından çıkan ateşler yüksek ağaçların en tepelerindeki yaprakları yaktı. Bütün ağaçların yaprakları güz yaprağı gibi ateşten yere döküldü. İki ejderha gösteri meydanında birbirleriyle boğuşup kovuşup oynaşıp çiftleştiler, yılan gibi birbirlerine sarmaştılar ve

havuza düşüp havuzun suyunu tüm halkın üstüne saçtılar. Ve yine halk üzerine Nemrud ateşlerini ağızlarından püskürtünce seyircilerin çoğu kaçtılar.

Ünlü gösteri: Hemen usta pehlivan bir kere zekerini eline alıp havuz içine işeyince havuzun suyu deniz gibi coşup dalgalanarak bağ içine deniz yürümeye başladı. Hemen bütün seyirciler ağaçlara çıkmaya başlayıp kimisi de atına binip kaçmaya başladı. Hakir gördüm ki suya batıyoruz. Sihirbazlık ilmidir diye aldırmamayım derim, ama tahammülüm kalmayıp kralın annesiyle paşanın yanına vardım. Oraya da su gelmeye başlayıp kaçtık. Bu ortaya çıkan denizden pek çok deniz yaratıkları ortaya çıktı, çeşitli oyunlar ederek yüzüp birbirlerini kovarak ve birbirlerini yutup yiyerek büyük seyirler ettik.

Başka bir ibretlik seyir: Usta gösterici bu deniz içinde kuruyup bahçenin bir köşesine bir ağaçtan bir ağaca bir perde gerip elindeki asa ile perdeye bir kere "Çıkın dışarı" diye vurdu. Hemen anında perde arkasından bir alay iri devler çıktı ki her birinin ellerinde çınar parçası sopaları, kalkan, harbe ve silâhları ile geçtiler.

Ardından bir güruh da gulyabaniler çıktı ki her biri birer acayip görünüşlü insan şekilli, fil kulaklı, arslan pençeli, kimisi fil tabanlı ve kimi deve ayaklı, bunlar da ellerinde silâhlarıyla birbirlerini vurarak ve birbirlerini kırarak deniz içinden bir tarafa geçip gittiler.

Ardından ecinne askeri yürüdü ki ne *[69a]* şekilde ortaya çıktıklarını bir bir yazsam sözü çok uzatmış olurum. Ancak hepsi Mısır alacaları esvap giyip ellerinde birer kamış ve hasır parçaları olup gözleri yuvarlak, kimi sıçan kulaklı, kimi kedi kulaklı, kimi adam başlı, kuş başlı, balık başlı, arslan ayaklı kısacası Cenâb-ı Allah bu yeryüzünde ne kadar mahluk yarattı ise bu cinler kavminde her mahluk uzvundan birer şekil vardı. Ancak bedenleri tamamen insan bedeni gibi idi. Nice bininin başları yine insan başı gibi olup gözleri insan gibi açılıp kapanmayıp yanına açılıp kapanır yuvarlak gözleri var. Ve burunlarının orta direkleri yok, yüz kere yüz bin şekille görünmüş cinler kavmi birbirleriyle boğuşarak, kovuşarak ve türlü türlü maskaralıklar ederek bir tarafa geçtiler. Ardından,

Başka bir ibretlik: Havuzdan çıkan deniz kuruyup öncesi gibi İrem Bağı görünüp daha önce ortaya çıkan türlü türlü devler, gulyabaniler, cinler ve ejderhâlardan bir eser kalmadı. Anılan perdenin arkasında bir alay Rum halkı, Teke, Hamid ve Konya külâhlı adamlar, Mısır, Şam, Acem, Hint, Sind, Moskov, Tatar, Özbek, kısacası Âlemlerin Yaratıcısı bu yeryüzünde ne kadar insan cinsi yarattı ise hepsi kendi giysileriyle ortaya çıkmışlardı. İrem Bağı içinde kimi gezip kimi her ağaç altında oturup sohbet ederlerdi, ama bunların birinde ses olmayıp birbirleriyle konuşmazlardı. Hemen heyula gibi birbirlerine bakıp gezerlerdi. Ama siyah zenci Arap, Berberî kavmi, Tilimsan, Fas, Sudan ve Mağrip kavmi, Funcistun Arabı, Afnu, May Bornu, Dacu, Kırmanika, Bağaniski ve Fur kavmi kara Araplarıyla Habeşli ve Hintli kavmi gayet çok idi.

Büyük seyir ve ustalık: Anılan perdenin ardından bu adı geçen milletlere ait insanlara binlerce güneş parçası genç köleler yüz binlerce sahan, kâse, testi, kutu, mecur (leğen), keşküller ve ağaç tekneler içinde o kadar çeşitli yemekler taşıyıp anılan heriflerin önüne koyup bunlar guy guy toplanıp o kadar yemek yediler ki anlatılmaz. Ve yemeğin ham amber, misk, zibad, gül suyu, safran ve tarçın kokusu beyinlerimizi kokulandırdı. Itırların kokusundan nice adamlarımız zevklenip yemeğe kararları kalmayıp gerçekten Müslüman sofrası yemeği gibi yemekleri yiyip kalktılar.

Sonra paşa bu yemek yiyen adamlarınızdan sorup,

"Nasıl yemek idi?" deyince,

"Vallahi sultanım, bir miskli yemek yedik, ama çiğneyip ağzımızdan içeri girerdi, ama hâlâ bir lokmasını yememiş gibi açız" diye bizim adamlar cevap verdiler.

Daha sonra usta gösterici yine gösteri meydanına gelip bir tüfenk atınca tüm yaratıklar yedikleri yemeğin sahanlarını, sini, tepsi ve mecurlarını alıp anılan perde ardına bölük bölük gittiler.

Ondan sonra, gösteri meydanında daha önce raks edip vücutları birbirine yapışıp havuz içine düşüp havuzdan ejderha sıfatında çıkan oğlanlar yine pehlivan kispetleriyle gösteri meydanına gelip zemini sulayıp kabak, karpuz, kavun ve hıyar

tohumları ektiler. Ustaları bu ekilen tohumların üstlerine sepe sepe işedi. Halkın gözleri önünde bir anda çeşit çeşit kavunlar ve başka şeyler yetişip orada bulunan bütün insanlara karpuz, kavun ve hıyarlar üleştirip herkes yedi. İyi ve güzellerinden 20-30 kadar kavun ve karpuzlardan şele sepetler ile paşa ve kral vâlidesi önüne pehlivan hediye götürdü. Kral vâlidesi tohumlu hıyardan yedi. Paşa bir şey yemeyip pehlivana 300 altın bağışladı, pehlivan mutlu ve sevinçli gidip dua etti.

Ama gerçekten de garip ve acayip usta imiş ki bir saatte bu kadar marifetler gösterdi. Hakir kendini sordum,

"Frengistan'da uluç âdemisi olup Mağrib-zemin'de Kurtuba şehrinde, Tanca şehrinde ve Tilimsan şehrinde Şeyh Abdülhâlık'tan sanat öğrenmiş Mesih milletinden bir kişiyim" dedi.

Ama bu kral annesi bağı bir İrem hıyabanı bağıdır ki bizim konaklarımızdan o Meram Bağı'na kadar tam 3 bin adımdır. Bu yolun sağı ve solu göklere doğru uzayıp gitmiş yüksek ağaçların gölgesinden asla dünyayı aydınlatan güneşin ışığı tesir etmez. Bu ağaçların iki tarafları yoldur ki her yüksek ağaç bir sıra üzere düzenli dikilmiştir.

Bu yolların iki tarafı Sudak Bağı gibi ileri gelenlerin bahçeleridir. Burada bulunan her bir bağ ve saray yüzer Mısır hazinesine yapılmaz.

Bu bağların hepsinde satranç nakşı çırpı hendese ile dikilmiş türlü türlü meyve ağaçları ki diller ile anlatılıp kalemlerle yazılmaz.

Bu bağda da nice yüz çeşit tek ve iki katlı köşkler, havuz ve şadırvanlar var ki fıskiyeleri tavanlara yükselip çeşit çeşit sanatlı çarkları şadırvan sularıyla dönmektedir.

Bu kral annesi bağı yakınında yine çasarın atalarından intikal etmiş kale gibi Aspuzu Bahçesi var ki anlatılmasında insanoğlu âcizdir. Eğer övmeye kalksak övgüsünde dil kısa kalır.

Sonra kral annesinin ikindiden sonra yine bir büyük ziyafetini *[69b]* yiyip ardından yine mehterhanemiz çalarak gelirken,

Nemrud ateşi mancınığının seyrini bildirir

Bir vadide 5-10 bin kefereler toplanıp güzel bir kadını bir

salıncağa bindirip durur. Meğer elçi paşaya seyrettirmek için bu kadını ateşe atsalar gerek. Meğer bu kadın fahişe imiş, hâkimleri bu kadını tutup cezalandırıp kendilerinin yönetimlerinin ciddiyetini paşaya bildirmek isterler. Paşa asla ve kata bakmayıp mehterhane faslı ederek geçince hakir birkaç dost ile seyretmeye kaldık. Çünkü bu siyaset meydanında dağlar gibi odun yığılmıştı. Yüzlerce yerden ateşler edip anında odunlar yanıp Nemrud ateşi göklere yükseldi. İstanbul'da bayram salıncağı gibi uzun gemi direklerinden yapılma salıncağın ipleri yerine tamamen zincir ipler idi. Hemen bir adam salıncak direklerinin başına çıkıp oturdu. Zavallı kadının elleri ve ayakları bir yerde tortop bağlı, salıncak tahtı da demirden, onun üstünde avrat oturup bağırıp çağrışması göklere çıkıp,

"Aman adamlar, fahişelikten haberim yoktur" diye bağırıp yalvarırdı.

Hemen 40-50 kadar zebani görünüşlü, dev elli, acımasız cellatlar bayağı salıncak salar gibi dört yerden ikişer adam kolanlar ile kadını sallaya sallaya göklere çıkarıp nice kere Nemrud ateşi alevi içine havadan girip çıktı. Sonunda kadın ateş içine düşecek mertebe hendesesine kadın havaya çıkınca hemen daha önce salıncak başına çıkan kefere bir kere salıncağın zinciri tetiğini koyuverince zavallı kadın salıncaktan çıkıp kuş gibi havada uçarak ateşin ortasına düştü. Fakir kadın ağlayıp bağırarak cayır cayır alev alev yanarken Allah'ın büyüklüğü, meğer insanoğlu safi neft ve katran yağı gibi yağlı olup türlü türlü ateş parçaları kadının vücudundan vızır vızır diyerek yanıp kül oldu.

Bu hakir o gün Nemrud ateşi mancınığını görüp taaccüp ettim. Gerçi Urfa'da iç hisar olan yerde melun Nemrud'un Hazret-i İbrahim'i ateşe attığı mancınık direklerini seyretmiştim, ama burada yakından bizzat gözümle görüp öğrenip tüm âlet ve parçalarıyla mancınığı gördüm *vesselâm.*

Ertesi gün Zoza Vezir'in oğluyla gayet yakın dost olup onun sebebiyle Beç Kalesi'nin tüm cebehanesi, mühimmatları, levazımatları ve toplarını seyrederken büyük bir cebehane içine girdik.

İbretlik sanatlı ağaç topun anlatılması

Bu cebehane içinde dağlar gibi ağaç toplar var, her birine birer adam sığar, kırkar, ellişer ve yüzer okka taş atar ağaç topların çeşitleri var ki sayılarını ancak Allah bilir. Bunların hepsi karaağaçtan, palasanta, dişbudak, şimşir ve sarma ağacından toplardır. Nice bini hazır durup nice bininin tahtalarında rakam yazılıdır. Çemberleriyle her top tahtaları yığın yığın durur, ama boyları o kadar uzun değildir. Sanki su varilleri tahtası gibi perdah olup rakamlı tahtalardır. Kalınlığı adam beli kadar ve enlilikte direk gibi sarp dişbudak ağaçlarıdır. Gerekli olduğunda bir uzak mesafeye dördünü ve beşini bir arabaya koyup savaş meydanlarında demir çemberlerini geçirip 20-30 kere atılır. Bazısı 10 kere atılıp ağzı ve falyası yanar, onu bırakıp birini daha atarlar. Nice bin adet bu şekilde ağaç toplar var.

Ağaçtan başka bir top: Bunun şekli öyle tuhaf inşa olunmuş ki, yine dişbudak ağacının kökünden sanki hamam kurnasından yüksekçe, yahut buğday dibeği gibi veya boyacıların ağzı açık küpleri gibi kalın demir çemberler ile 40-50 yerden kuşaklı adam boyu kadardır ve içine adam ancak sığar. Bu ağaç topların falyaları altındadır, öbür ağaç toplar gibi falyası üstünde değildir. Ve demir çemberlerinin her birinde ikişer üçer adet demir halkalarıyla her topta yirmişer otuzar dökme demir halkalar var, bütün çemberlerde bile dökülmüş halkalardır.

Ama bu topun öbür ağaç toplar gibi arabaları yoktur. Hemen bir kilim kadar kara meşe kütükleri ve pelitten kalın tahta kızaklar üzerinde durur. O kızakların da demirden sağlam halka kulpları var, ikişer tekerlekli arabalar üzerinde bu ağaç havan topları urganlar ile bağlayıp ardı sıra arabaya içi boş oyulmuş gemi serenlerini kuyruk gibi bağlayıp havaî fişekler gibi bu serenler, top atıldığında eğri büğrü gitmeye komaz içi boş çam seren direklerdir.

Gerekli yerde bu havan ağaç topu habersizce bir kale kapısına yakın koyup ateş edince gerideki falyadan tarafa olan hazinenin barutu ateş alır, araba çam seren direkler ile topu kale kapısına yahut hendek kenarına götürür. Bu kere içeride bir barut hazinesi daha var, top güllesiyle sıkılanmıştır, hemen o da ateş alıp ne kale duvarını kor ve ne kapı pencere kor. Kapıyı elbet-

te söküp içeri düşman girer. Yanık Kalesi'ni ve Papa'nın kalesini böyle ağaç havan top ile almışlardır. Ama bir kere atılır, başka atılmaz. Lakin öbür tür ağaç top onar on beşer kere atılıp bu havan top kadar çok işlevi yoktur.

Erdel Vilâyeti'nde Sibin Kalesi'nde ve Husvar Kalesi'nde ağaç toplar görmüşüm, ama bu Beç Kalesi'ndeki gibi sanatlı toplar görmedim. *[70a]*

Ardından ertesi gün kral veziri elçi paşaya büyük ziyafeti Beç Suyu kenarında bir güllük, gülistan, bağ ve bostan içinde verdi. Sabah vaktinde kahvaltı bin tabak fağfurî çanak ve yaldızlı kâseler ile cümle şekerli armut, turunç, gül reçeli, çeşit çeşit başka reçeller ve miskli baharlı besleyici macunlar geldi ki anlatılmaz.

Kahvaltıdan sonra hemen 70 çeşit sazendeler ve çalıcılar gelip hep rehavi makamında fasıllar ettiler. O kadar yenilip içildi, eğlenilip zevk edildi ki sanki Hüseyin Baykara meclisi idi. Bütün sazendelerin sazlarının, asla Rum sazlarının şekillerine ve seslerinin de seslerine benzerliği yoktur. Gayet yakıcı, hoş nağme ve sesleri var. Okuyucuları da yine rehavi makamında çeşit çeşit peşrev ve usuller ile ve yanık sesleriyle şarkılar okudular. Onlardan sonra,

Taklitçilerin, güldürücülerin, maskaraların acayip işleri

O kadar maskara fırlatma kefereleri var ki anlatılmaz. Ancak bütün taklitçileri İsveç, Leh, Çek, Moskov, Yahudi ve Macar kavminin tavırları, davranışları, kadınlarıyla muameleleri, alışverişlerini dilleri üzere taklit ederler. Her milletin giysilerini giyip yüzlerine yüzlerce çeşit maskeler takarak taklit edip tahkik ederler. Gerçekten olağanüstü büyüleyici şeyler ettiler ki insanın becereceği şeyler değildir. Mesela, Allahu Taâlâ insanoğlunu ayak üzerinde yürümek üzere yaratmıştır. Onlar başları üzerinde seke seke, sıçraya sıçraya kuru toprakta tepesi üzere gezerlerdi. Ve birbirlerini baş aşağı ve baş yukarı kucaklayıp iki elleri üzerinde raks ve dans edip yorulunca öbürü kucağında iken bu da birinin bir kolu ve birinin bir ayağı üzerinde âhenk ile dönerlerdi.

Ve nice maskara kefereler sanki kendi vücutlarından çıkıp katlanıp elleri ve ayakları ardına dönüp yüzü ileride ayak-

ları geride seğirterek gider, kimisinin elleri ve ayakları bağlı iken karnı üstünde seke seke gider ve nicesi başı üzerinde sekip dans eder. Yardımcıları ayaklarını birbirlerine geçirip ikişer elleri üzerinde sanki iki başlı ve dört ayaklı deniz mahluku gibi meydanda o kadar oyunlar gösterdiler ki hepimiz akıl dairesinden çıkıp hayran kaldık.

Ve bunlarda öyle bir beceri var ki bir kavimden duymadım. Evvelâ onu on beşi bir yere gelip bir köpek cengi ederler. Kimi samson gibi, kimi tazı, kimi fino zağar gibi cek cek vek vek vurup bağrıştıklarında insan gülmekten biter.

Ve birbirleriyle hırlayıp dalaşıp dövüşürler. Sanki dalaşırlarken birbiri yaralayıp acısından sızladıkları zaman sanki hâl dili ile "Vay ayağım" diye bağırdığında insanın aklı gider. Köpek gibi çiftleşip sanki kısıla kalıp bir kızışmış köpek daha gelip ya başından ya yine mahmasa mahallinden kirleyip birleşemeyip dilini çıkarıp serseri gezdiğinde insan gülmekten yorgun düşer.

Ve nicesi bir yere gelip sanki sahibini yitirmiş köpekler gibi uluduklarında insanı dehşet alıp tüyleri kalkar.

Ve kediler gibi cenk edip dövüşüp boğuşup miyavlayıp pıh kıh deyip kedi davranışları gösterdiklerinde insan mutlu olur.

Kısacası, Cenâb-ı Bârî yeryüzünde her ne kadar bin çeşit mahluk yaratmışsa hepsinin seslerine göre bağrışıp davranışlarına göre hareket etmek bu Nemse fırlamalarına mahsustur, başka toplumlarda böyle görmemişim. Hemen her yaratığın sesinin tıpkısı gibi ürürler.

Özellikle horoz, kaz, tavuk, ördek, çaylak, tavus, karga, leylek, bülbül, karatavuk ve sarıasma kuşları gibi öttüklerinde hemen aynısıdır. Ve tilki, çakal, kurt, bebr, pars, arslan ve kaplan gibi nara vururlar ve at süheyli vurup kişnedikleri zaman küheylân at kişner zannedersin. Ve eşek gibi segâh makamında anırdıkları zaman sanki Deccal'ın eşeği anırır.

Kısacası, hangi bir şeytanlıklarını anlatalım. Ancak vilâyetlerinde deve olmamak ile deve gibi esirip arvana vurmayı bilmeyip paşanın alay çavuşuna bir çuka ve bir top kumaş verip deve gibi esirip gürlemeyi öğrendiler.

Bunlar yetenekli keferelerdir. Paşadan 100 altın bağış al-

dılar. Daha sonra büyük yemek gelip yenildi. Yemekten sonra kral veziri paşaya 5 kese talar guruş ve 20 nefer ümmet-i Muhammed esiri verip "Raba Nehri cenginde esir olanlardır" dedi. Ve bir hınto araba yükü Alman kılıcı ve tüfenkleri, bir hınto araba yükü atlas ve çuka verip yine konağımıza gelirken yol üzerinde büyük bir kalabalığa rast geldik.

Uğursuz alayı bildirir

Meğer bu alay, 10 bin kadar kâfir ile üç ay evvel Raba'da cenk ettiğimiz yerden gelenler imiş. Raba Nehri'nde boğulan şehitlerimizin mal ve eşyalarını küçük büyük ne varsa Raba Nehri'nden çıkarıp tüm şehitlerimizin bedenlerini sudan çıkarıp başlarını vücutlarından ayırıp tuzlayıp tam üç ay saklamışlar. Bizim Beç'e vardığımızda bu ziyafet gününe rast *[70b]* getirip "Elçi paşa görsün" diye alay ile gelirken hemen elçi paşa bu işten haberdar olup cirit oynar şeklinde mehterhanesini döverek bir tarafa çıkıp gidince bu hakir kölelerimle görülmeye kaldım.

Önce 3.060 kadar at, 300 araba tüfenk, 300 araba dağlarda bıraktığımız top gülleleri ve başka cebehane malzemesi, her birinde kırkar ellişer kargı ve kantar sırık mızraklar, 7 adet beylerbeyi mehterhane davulları ve 7.060 adet kelleleri birer keferelerin elindeki mızraklara süs edip geçtiler.

Ve 2 bin kadar yeşil, sarı ve kırmızı bayrakları kâfirler sırıklarla ellerine alıp bütün sancak ve bayrakları baş aşağı edip geçtiler. Ama esirleri saklamışlardı, meydanda yoktu. Meğer ziyafette kral vezirinin verdiği esirler bu gelen esirlerden imiş. Ve iki adet şahi top, pek çok kılıç, gaddara, okluk, kalkan, zırh, zereh-külâh ve bol miktarda iri gümüş aşçı bıçaklarının hepsini arabalara bezemişlerdi. Bir musibet alayı ile ve bu kadar ganimet malıyla İslâm askerine rağmen sevinç içinde böbürlenerek geçtiler.

Ertesi gün hakir elçi paşanın bir hizmetiyle başvezir olan Rudolfoş'a vardığımda,

"Gördün mü Evliyâ Çelebi sizin Raba cenginde bozulup kesilen başları" deyince hemen hakir,

"O cenk olayları Raba'da olalı üç aydır, o kadar zamandan beri o başları ve sizin ölülerinizin tıraşsız başlarının saçlarını

tıraş edip bir yere koyup üç aydan beri bizim Beç'e gelmemizi bekleyip bugünkü gün görsünler diye alay ile getirdiniz. İsa Nebî ve Meryem Ana'yı severseniz doğru söylen, Raba cengin-de siz bizi mi kırdınız? Biz sizi ilk çarpışmada 7 yerde kırdık ve Nimet-Uyvar altına dek sizi kıra kıra bu kadar kelle ve bu kadar ganimet malı alıp ordumuza gelmedik mi? Sonra İsmail Paşa ve Sâlih Paşa'nın tedbirsizliğiyle geri dönüp Allah emriyle Raba Suyu'nda gark olduk. Zira bizim Sultan Süleymanımız 'Bu Raba Suyu'nu öteye geçen oğullarım, vezir askerlerim ve kâfirden de Raba Nehri'ni bizim tarafa geçenler, onlar da bozulup boğulsun' deyip beddua etmişti. Biz Süleyman Han'ın vasiyetini tutmayıp belâya uğrayıp suya gömüldük. Yohsa sizin kılıcınız ile kırılmadık. Eğer bizi kırdınızsa Hazret-i İsa için doğru söylen" dedim. Onlar da insaf edip,

"Yok sizi Allah suya gömüp sonra leşlerinizi sudan çıkarıp ve meydanda kırdığımız başlarla birlikte bir yere koyup şimdi getirdik" deyince hakir,

"Ama biz o yiğitlik meydanı cenginde sizden 20 bin Hıristiyanı göz önünde kılıçtan geçirip asla alay etmedik. Ama siz fodul Hıristiyanlarsınız, karılarınıza tafra için azıcık şeyi bahane edip alay edersiniz. İstanbul'da sizin elçinize de gerçekten Üstürgon Sahrası'nda bizim kılıcımızdan kırılanların kelleleriyle, Yedikule'de ve Tersane Zindanı'nda esir olan kaptanlarınızla elçinize bir alay göstersinler. Üstürgon'da 28 bin kelle Veziriazam otağı önüne döküldüğü hâlde hiç kelle alayı etmedik" dediğimde tüm kâfirler "si si" deyip sus pus oldular.

Sonra bizim elçi paşa kral veziriyle bu şekilde konuşmalarımı duyunca sevincinden hakire 63 altın bağışladı.

Bu şekilde konuşmalarımızı kral duyunca elçi paşanın izniyle her an hakiri huzuruna davet ederdi. Hakir de bir kehribar iskemle üzerine oturup kral musahibi olur şekilli olup nice zaman kral ile sohbet ettik.

Bir gün konuşma sırasında Uyvar Kalesi fethi münasebetiyle Komaran altında esir olan Seyfî adlı kölemin Jiçişvan adlı kaptanın esirliğinden kurtulmasını rica ettiğimde o an kral bir papinta yazdırıp kölemin bahası için kaptana bir kese guruş gönderip gitti. Beş günden giden adam gelip kölem merhumun

bir atı, kılıcı, esvapları ve bütün silâhlarını ve merhum kölenin bir gün evvel öldüğünden ertesi gün kabrini açıp sağ elinin çatal sırça parmağını ve sol ayağının yine çatal sırça parmağını kesip tuz içine bir kutuya koyup bir kese guruşu da kral huzuruna getirdi. Hakir merhum kölemin parmaklarını, atını ve tüm esvaplarını görünce bir ağlama tuttu. Kral cömertlik edip kölenin o bir kese parasını hakire bağışladı. Dağ parçası gibi bir yiğit ve yarar köleden ayrıldığım için cihan başıma dar olup 7 kral kâfiristanına gitmek arzuları içime doğup yine Beç içinde gezip dolaşmaya başladım.

İnsana dirilik veren güzel hava

O kadar güzeldir ki nesim rüzgârı ve seher yeli bu şehirde esip tüm halkı sağlıklıdırlar. Erkekleri son derece perhiz ile geçindiklerinden gerçi zayıftırlar, ama gayet sağlıklıdırlar ve gayet uzun yaşarlar. Bütün keferesi siyah rokla, Frenk pabucu giyip başlarındaki türlü türlü şapka üzerine devekuşu telleri takarlar. *[71a]* Ama,

Genç ve yaşlılarının yüz renkleri

Havasının güzelliğinden bütün halkı kâfurî beyazdır ve uzuvları gayetle düzgün, birbirlerine uygun ve kulakmemesi gibi yumuşak olup gümüş tenli bir alay Alman mahbûbları var ki aşırı beyazlıklarından çoğu sarı benizlidirler, ama bir pislikleri var ki anlatılmaz. Gerçi kabahattir, ama başımızdan geçmiş olay olduğu için birazcık olsun yazalım. Okuyup dinleyen dostlar affetsinler.

Bir gün baş komiser oğlu Meykel adlı oğlanı al kızıl tebekani yanaklar ve kiraz gibi al dudaklar ile görünce hataen ham tamaha düşüp seher vaktinde al yanağından öpünce hakirin dudağına bir tuzlu ter gelip çok terlemiş sandım.

Sonra gördüm bu güneş parçası oğlancık kendi sidiğiyle yüzünü ve gözünü yıkar. Bildim ki bu oğlanı öptüğümde dudaklarıma tuzlu tadı gelen sidik imiş. Diğer güzel kız ve oğlanlarını âşüftelik sebebiyle öpmekten vazgeçtim. Onun için bu diyar kefereleri ve gençleri sarıya yakın beyazsı sarı benizlidirler, ama sidikle yüzlerini yıkadıklarından vücutları gayet yumuşak olur. Bir zaman Nemse çasarının beş altı yüz adet seçkin, benzersiz güneş ve ay parçası gibi genç, taze oğlancıkla-

rı, utanmaz, çekinmez Alman civanları ile gönül eğleyip gönlümüz teselli bulurdu.

Kadınlarının giysilerini bildirir

Bunlar da erkekleri gibi üzerlerine siyah ve renk renk çukadan yensiz işlemeli rokla giyerler, ama içlerine dîbâ, şîb, zerbâf, çeşit çeşit değerli kumaşlardan altın işlemeli ve çerkâb fistan giyerler. Ancak diğer kâfiristan kadınlarının fistanları gibi daracık ve kısa değildir. Bütün etekleri yere birer arşın sürünüp Mevlevî dervişlerinin eteklik fistanları gibi boldur ve asla don giymezler. Hepsi renkli kubadî pabuç giyerler. Genellikle kuşakları cevahir ve murassadır. Ancak bâkire şekilli olan kızlardan başka dul olan kadınlarının göğüsleri tamamen çıplaktır ki beyaz kar gibi berrak göğüsleri var. Bu anılan olan fistanlarını Macar, Eflâk ve Boğdan kadınları gibi kuşanmayıp bellerinde birer kalbur çemberi gibi kalın kuşakları bütün bu kadınları kambur gösterip çirkin görünüşlüdürler.

Ve başlarında beyaz tülbentten örme hayal işi çatma örme nakışlı takkeler üzerine cevahir ve incili istifanlı takke giyerler. Ama Tanrı'nın hikmeti bu diyar kadınlarının memeleri Rum kadınları emcekleri gibi tulum kadar değildir. Hepsinin turunç kadar küçük emcekleri var. Ama yine çocuklarını fazlasıyla süt ile beslerler. Bütün kızları başı açık siyah saçları dağılmasın için misk kokulu beliklerinin üzerine her güzel bahtlı kızları gücüne göre saçları üzerine inci ile yahut Alman boncuğu ile bir çeşit sanatlı örülmüş halkaları saçlarının üzerinde altında kulaklarını kuşatır cevahirli halkalardır. Bu kızların kadınlar gibi göğüsleri açık değildir ve üzerlerine rokla çekman giymeyip hemen sade zerdûz, rengârenk fistan giyerler.

Suyunun ve havasının tatlılığından bükün kadınları güzel yüzlü, hoş görünüşlü, peri yüzlü, haddinden fazla, güneş gibi parlak güzellik, hoşluk, tatlılık sahipleridir ki her davranışları, yürüyüşleri, duruşları, hareketleri konuşmaları insanı hayran eder. Ve her bir açılmamış çiçek gibi kızların çim çim, dalga dalga olmuş saçlarını her beliği şeb-târdır. Benlerinin her birine Hâşimî beni gibi bin kez Tatar müşkü değer. Ta bu kadar güzel kızları var. Ama,

Gariplik ve acayiplik: Bu diyarda bir garip şey gördüm.

Yolda bir kadın giderken kral o kadına rast gelse, eğer at ile ise kral at başı çekip ondan kadın geçer, eğer çasar yaya ise yine kral bir kadına rast gelirse el kavuşturup durur. Kadın kralı selâmlar, kral da başından şapkasını çıkarıp kadına saygı gösterip kadın geçtikten sonra kral geçer. Garip seyirliktir. Bu diyarda ve diğer kâfir memleketlerinde söz kadının olup Meryem Ana aşkına kadına saygı gösterirler.

Erkeklerinin isimleri:

.....(1.2 satır boş).....

Kadınlarının isimleri:

.....(3/4 satır boş).....

Hayat suyu nehirleri:

.....(3/4 satır boş).....

Evlerdeki su kuyuları:

.....(3/4 satır boş).....

Kâhinlere göre beldenin iklimi:

.....(3/4 satır boş).....*[71b]*

Müneccimlere göre imaristanının talii:

.....(2 satır boş).....

Sebzeleri, otları, tahılları

Bu şehrin zemini bir geniş verimli ve bitek bir memlekettir. Asla bu vilâyetlerde benzeri yoktur. Zira bütün dağ, tepe, bağ, ırak ve yakınlarında türlü türlü bitkiler yetişir. Bir kilesi elli kile ürün verir, ama halkı ziraat edici değildir. Hepsi çerçi, boncukçu, bıçakçı ve kuyumcudur. Çoğu işsiz güçsüz Horasan tembelleri gibi elleri eldivenden çıkmayıp içip eğlenmekle meşgul olduklarından vilâyetlerinde çoğu zaman kıtlık olur. Zira şehri devamlı olarak insan deryasıdır. Bütün zamanda buğday ve arpası Macaristan ve Totlukistan vilâyetlerinden gelip şehirleri biraz bolluk olur.

Büyük nimet yiyecekleri:

.....(1,5 satır boş).....

Seçkin meyveleri:

.....(1,5 satır boş).....

Cana can katan içecekleri:

.....(1,5 satır boş).....

İhtiyaç sahiplerinin gezinti yerleri:

.....(1,5 satır boş).....

İrem Bağlarının sayısı:

.....(1,5 satır boş).....

Beç Kalesi'nin külliyatı övgüsünün tamamlanması

Kralın sarayı yakınında Temaşa Sokağı derler, yolun iki tarafındaki duvar öyle parlaktır ki sanki Hıtâyî kâğıt gibi cilâlıdır.

Bu yolun iki tarafı yüzer arşın cilâlı duvardır ve 10 arşın yüksektir. Bu duvarda bütün Beç'te, Prag'da ve başka şehirlerde her ne kadar usta nakkaşlar var ise gelip büyüleyici küçük resimler yapmışlar ki görenler parmaklarını ağızlarına götürürler.

Bu yolun sağ tarafında 1073 tarihinde Üstürgon cenginde Osmanlı'nın kılıcıyla kendilerinden 37 bin kâfirin kırıldığını, olduğu şekilde öyle yapmışlar ki diller ile anlatılmaz. Hatta Sadrazam Köprülüzâde otağı önünde cellâtların kâfiri kırıp kelleleri ve leşleri dağlar gibi yığıldığı resimlerini yapmışlar ki başka usta ressamlar kalemini çekmede acizdirler. Yolun sol duvarında bizim Raba Nehri cenginde abartıp saklamadan önce kendilerinin yiğitlik meydanında Osmanlı kılıcından kırıldıklarını, daha sonra bizim Raba Nehri'nde tedbirsizlikle boğulduğumuzun resmini yapıp su içinden karşı selâmete çıkıp kurtulayım diyenleri kurşunla vurduklarını öyle yapmışlar ki yazılmaz.

Gerçekten de bütün tarihlerinde bütün bozma ve bozulmalarını olduğu gibi doğru olarak yazarlar. Hatta yine bu duvarda kralın boyu posuyla, deve dudaklı çirkin suratıyla bir kral resmi yapmışlardır. Gören onu canlı sanır. Bu resmi nakış ustası gerçekte olduğu gibi yaptığı için kral bu adamı nakkaş başı edip birer kralıçka guruş maaş bağlamıştır. (---) (---) (---)

.....(6 satır boş)..... *[72a]*

Eski Nemse dilini bildirir

Bazıları Nemçe derler, bazılar Ungur derler, zira Ungurus Vilâyeti, Alman Vilâyeti ve (---) Vilâyeti derler. Eski Hıristiyan memleketlerindendir ki,

"Devletimiz 2.600 yıllık eski devlettir" diye övünürler. Gerçekten de Osmanoğlu ile ve Moskov kralıyla denklik iddiasını eder bir kalın devlettir.

7 kral eli altında olup bir kral öldüğünde bu Nemse çasarının imparatoruyla buluşup ondan izin alıp 7 kralın birisi tahta geçer.

Evvelâ Donkarkız kralı, Danimarka kralı, Felemenk kralı, Çek kralı, Leh kralı, (---) kralı ve (---) kralı, hepsi Nemse çasarı imparatoruna tabilerdir. Savaş sırasında her kral yüzer bin asker ile çasarın yardımına gelirler. Yine böyle iken Bahr-i Muhit kenarında Yenidünya'da karşı İsveç kralı Nemse çasarının 7 kere yüz bin askeriyle ödlerini koparıp cihanı kralın başına dar etmiştir. Zira İsveç kralı hemen 12 kere 100 bin (1.200.00) göçer evli Tatar askerine sahiptir. Diğer kefere askerlerinin sayısını ve hesabını Allah bilir. 127 yıldır Nemse çasarıyla devamlı cengi vardır. Hatta Nemse çasarından yakın zamanda 7 pare kalesini almıştır ki "Her biri yedi iklime denk sağlam kaleler idi" diye Nemseler feryat ederlerdi.

"Hatta biz Türk ile bu sulhu İsveç derdinden ettik. Yoksa Raba Suyu cenginden sonra biz Türk ile barışır mıydık" derlerdi. Ama İsveç kralı Mesih milletinden geçinip İncil kitabı okurlar, ama dilleri başkadır. İnşaallah yeri geldiğinde onların da dilleri yazılır. Ancak Luteryan mezhebinde bir alay mecusi kavimlerdir. Nemse ise doğru dürüst Mesih milletinden olup İncil'e tabilerdir. Mezhepleri Papişte mezhebi, yani İrim Papa mezhebindedirler. Fakat dilleri papanın İspanya (Latin) dili gibi değildir. Nemse dili gayet ağır dildir. Genellikle bazı kelimeleri Farsça bulunmuştur. Zira bunlar da Acem diyarından Menûçehr evlâtlarıyla gelmişlerdir. Ancak yukarıda yazıldığı üzere Hazret-i Davud erganun sazı çalıp Zebûr âyeti okuduğu için Davud Nebî'ye indirilen suhufları Nemse diline çevirip erganun ile Zebûr âyeti okurlar.

Nemse dili üzere Zebûr kitabı âyetleri

Fin son der bares an daştiges gebet cuder ali'r-heyligsten unt siligten yugunt firav Marya hilf avef den kapuçinar ber kopa yani kala *so son.*

Bu yazılanların tamamı Hazret-i İsa *aleyhisselâm*ın ve Meryem Ana'nın övgüsüdür. Hatta bütün rahipler haçlı sancağı, bayrağı ve erganunlarla kiliseden kiliseye giderken bu İsa övgüsünü yüksek sesle okuyup yollardan geçerler. Ama bir aca-

yip ve garip tarz ile bu övgüyü rehavî makamında okuduklarında dinleyen insan mest olur.

Zebûr kitabında Hazret-i İsa duasının Nemse diline çevirisidir

Daler furtireflihste golor virdiyaste Ali'rheyligste ale çeyt un beflekste yugunt firav Marya an matre un serris herres Yezu kirişti in renigin der velt unt hersir in ali'rkıra aturen melke duniye mant verlest niye mant verehst avih niye mant ver cu dir mit ray nin irt nirştend unt bus fertigen. Kot Allah'tır *Marya Firav* Meryem Ana'dır.

Zebûr'un bu inci gibi sözleri erganun ile yahut hoş sesle, yanık sesle rahipler veya çocuklar okuduğunda insanın aşkından mest olacağı gelir. Zira bu âyetler musikâr ilmi üzere sofyane usulüyle okunduğunda insan iç rahatlığı, zevk ve gönül safası bulur, *vesselâm.*

Nemçe dilini bildirir

Nemçe; Macar dilinde "nem" değilim manasınadır, yani "Çek değilim, Nemseyim" derler. Ama Nemse fasihlerine sorsan "Nemeş kavmiyiz" derler, yani "Nemçe değiliz" demek olur, her kavmin bir inançları vardır.

Nemse'nin alışverişlerinde hesapları bu şekilde yapılır ki doğru dilleri budur: Evvelâ,

ans	*isçpa*	*tiray imâle*	*fir*	*finf*
1	2	3	4	5
sekes	*siben*	*ahet*	*nayin*	*çen*
6	7	8	9	10
çiyançet	*tiraysik*	*firçik*	*fufçik*	*siyihçik*
20	30	40	50	60

bürot	*bosır*	*vayin*
ekmektir	su	şarap
lihit	*lihter*	*meser*
mum	şamdan	bıçak
feder	*fin tirdid*	*tinte*
kalem	divit kalem	mürekkep
papir	*Kot*	*Marya*
kâğıt	Allah	Meryem Ana

Kostıtin opol — *çasar*
İstanbul padişahı — kraldır

İnpirator
padişahlar padişahı, yani şehinşah

Lipolde inpirator Engür
Nemse'nin Ungurus kralı

pampol — *[72b] kum her* — *seçnide*
pamuk — gel beri — otur

niksi — *uskut* — *na mayin hurbu*
yoktur — iyidir — yok ağam

may firav — *yug firav* — *furta imâle*
benim kadınım — benim kızım — bre kaç

mayn fodir — *mayn püluda* — *geher kılanı*
benim babam — benim kardeşim — gel küçük

geher may herec — *por pisli*
Gel benim canım — dur bir parça

kolt — *dukat*
iş altını, yani alçak altın — sikkeli altın

taler — *kıralıçka* — *engörleş*
dökme riyal guruş — iki penez — penez

.....(2 satır boş).....

Ama sikkelerinin tertemiz, sağlam ve halis ayarlı olduğuna, kalp ve eksik olmayıp saf gümüş olduğuna aşk olsun.

Bunların bir darphanesi vardır ki bir kral ve bir padişah sahip olmamıştır, ancak Venedik kralı sahiptir. Hele Venedik kimyaya maliktir. Ama bu Ungurus tibir getirtir, bütün bezirgânları her metaını sikkeli ve sikkesiz altınını getirip tekrar eritip bir çeşit saf Ungurus altını keserler ki bir kralın altınına benzemez. Hatta Venedik'in yaldız altınına yan başı gelir gayet saftır.

Ungurus altınının şekli

Bir yanında başı miğferli, telli ve gövdesi demir giyimli, beli ince, elinde bir deste ok ile ayak üzere durur bir resim vardır. Yanlış inançlarınca (---) (---) (---) ola. Etrafında Nemse yazısıyla özellikleri yazılmıştır. Ardında dört köşe hazinesi içinde 5 satır yazı vardır. (---) (---) (---) özellikleridir. Kenarında başka yazılar vardır.

Alman dökme guruşunun şekli

Bir yuvarlak şekilli tam 9 dirhem gelir saf beyaz gümüşü vardır. Rumeli diyarında 100 dirhemine 30 dirhem bakır korlar, yine damgaya geldi derler. Bir tarafında krallarının başı kaba beline dek resmi var, kenarında tahta çıkış tarihi var. Öbür tarafında iki başlı, iki ayaklı ve iki kanatlarını açmış karakuş resmi vardır. Bütün sancak, bayrak ve sikkelerinde bu karakuş resmi var, zira yanlış zanlarınca bütün kuşların en yırtıcısıdır, yani kendileri de bütün krallardan yırtıcı ve keskin kral ola. Ve toplam 7 yerde sikkesi kesilir, bu vilâyetler bunlardır ki yazılır.

.....(1 satır boş).....

Ama Beç'teki darphanesi görmeye muhtaçtır. Guruşun bir çeşidini zımba ile yuvarlak kesip sikke de vurulur ve bir tür yassı guruş gibi sebüke tahtadır. Bir yanından adamlar dolapları çevirdikçe çarkları çevirip hem yuvarlak guruş kesilir hem sikke vurulur. Bir günde kolaylıkla 50 bin guruş kesilmesi mümkündür, ama darphanesine baş komiser ve darphane emininden başka bir kimse girip göremez, *vesselâm.*

Sözün kısası, bu seyirleri ve nice yüz binlerce yazılması mümkün olmayan acayip ve gariplikleri görüp seyrettik. Bundan sonra 2 ay 17 gün Beç şehrinden zevk ü safâlar edip ve ibret gözüyle dünyanın acayipliklerinden nice bin şeyler görüp bütün olayları ve bütün dilberleriyle ettiğimiz has sohbetleri yazsak hemen Beç şehri özellikleri bir ciltli kitap olur. Ama gördüğümüz, yüce devlet ve bereketli belde olduğundan vakarlı çasarın her ne kadar güvenilir musâhip nedimleri ve ne kadar vezir ve vekilleri var ise onların hepsiyle tanışıp dost olup onlardan haber aldım ki bizim elçi paşa ta İstanbul'dan Nemse'nin elçisi 2 yılda Beç'e gelinceye kadar bizim elçi Beç'te 2,5 yıl, en az 1 yıl, 1,5 yıl otururmuş. Bu hakirin aklı başından gidip,

"Ayâ bu kâfir memleketinde seyahat, ticaret ve ziyaret yoktur. Bir yıl ve bir buçuk yıl nasıl mahpus gibi durulur" diye düşünürken *"Allah bir nesneyi yaratmak isterse sebebini de yaratır"* söz uyarınca Allah'ın hikmeti yârî kılıp İspanya, Kızkral, Danimarka, Donkarkız kısacası 7 kralların vezirleri sulhtan sonra hizmetleri tamam olunca gitmek için izin aldıklarında hemen bu hakir de,

"İyi fırsattır, bu Beç'te bir yıl durmaktan ise başka diyarları gezip yine elçi paşa gidinceye dek gelip yetişirim" dedim. Kralın Zoza Vezir'i Erdel diyarından beri gayet *[73a]* dostumuz idi, ona vardım, Mantikukula Vezir'e, başvezir olan Rudolfoş'a, başkomisere, başpapaza vardım, nice iş erleriyle ve kral musahipleriyle buluşup birer adet işlemeli Kaya Sultan yağlıkları hediye verdim, 7 krallık yeri gezmek isteğimi söyledim. Ertesi gün başvezir hakiri çasarla buluşturduğunda çasara da 2 adet çok güzel bukalemun nakışlı Kaya Sultan yağlığı, 2 adet Keşmir şalı, bir büyüleyici güzellikte Frenk Mânî kalemiyle yapılmış Hazret-i İsa ve Meryem Ana resmi hediye verdiğimde nice bin hazine mal peşkeş vermekten fazla hoşlandı. Bu hakiri yine bol bol konuşturup tam 2 saat can sohbetleri edip dostluk ederdik.

Sözün kısası 3 ay kadar sohbetleri şerefiyle şereflendik. Bütün sohbetlerimizin özü, ana konusu genellikle seyahate dair olup Trablusşam, Cübeyle, Sayda, Beyrut, Akka, Yafa, Askalan, Remle, Gazze ve Kudüs-i Şerif hâlleri ve bu anılan iskeleleri sorardı ve elbette her an Kudüs-i Şerif sorulurdu.

Hakir ise Kudüs-i Şerif'in tüm hâllerine öyle vâkıf idim ki başka bir seyyahın o kadarını bilmesi ihtimali yoktur. Hatta kral huzurunda çasar hakiri Kudüs-i Şerif ahvâli için nice papazlar öyle imtihana çekti. Kudüs-i Şerif'de nice yıl ömür tüketmiş papazlar Kudüs-i Şerif'teki Kamâme Kilisesi'ni, Sahratullah'ı, Mescid-i Aksâ'yı, Tûr-ı Zîtâ'yı ve Bi'r-i Selvân'ı hakir kadar bilmediler. Hakir nice papazları yalan çıkarıp başpapaz yalan çıkan papazlara kırbaçlar vurup papazlıktan çıkarıp kral huzurundan değil ülkeden sürdüler.

Kudüs-i Şerif'i böyle sıhhati dosdoğru şekilde anlatıp adamakıllı seyahat ettiğimden kral hoşlanıp hakire bir kese guruş, 10 çuka, 10 kumaş ve 13 adet Alman saati bağışladı. Hemen hakir orada,

"7 kral vilâyetine gidip seyahat edeyim" diye icazet istediğimde "Baş üstüne" deyip eline divit ve kalemini alıp,

"7 krallık vilâyetlerimde olan kaleler, şehirler, benderler, köyler ve kasabalarımı izzet ikramla gezip seyri temaşa etsin" diye bir papinte hat verip hemen hakir kralın gözü önünde hattını öpüp başıma koyup bir dîbâ kese içine hattını koydum.

Bektaşî ile, Baba Türabî Selmanî ile ve İspanya veziri (---) (---) ile 7 bin asker ile Beç'den kalkıp Allah'a tevekkül ettik deyip Yüce Yaratıcı yine esenlikle ve doyumla dönmek nasip ede, deyip Beç'ten batı tarafına bizim konaklarımız olan ada içinde Tuna kenarınca baş yukarı 3 saat gidip,

(---) Köyü menzili

Tuna kenarında bir ormanlı ağaçlık içinde bir kiliseli, 500 haneli, bağlı ve bahçeli mamur Nemse köyüdür. Bu köyden kılavuzlarımızla bir kayığa binip Tuna Nehri ile karşı tarafa geçip Yeni Beç toprağında,

Eski Beç Kalesi'nin özellikleri

Hazret-i İsa zamanında yapılan Beç, bu eski kaledir. Tuna Nehri kenarında Küçük Alman Dağı burnunda göklere doğru yükselmiş bir kaledir, ama içinde insan ve insan evladı yoktur. Bütün cebehanesi ve gömülü mallarıyla, cinler bu kaleyi zapt etti, bütün kâfirler bu kaleyi bırakıp hâli üzere durur, ama ne mamur, iri ve sağlam kaledir. Biz de korkumuzdan tepesine çıkarak Eski Beç'i seyretmeye cesaret edemedik.

Eski Beç Varoşu

Tuna Nehri kenarında bir büyük şehirdir. Kale ile bu şehir arasında bir manastırı var. Bunda da kimse yoktur, ama şehrinde insanı çoktur.

Toplam 3 bin kadar renk renk sırçalı kiremit örtülü, bağ ve bahçeli, çarşı pazarlı süslü şehirdir. Burada kralın bir kale gibi duvarlı İrem Bağı var ki diller ile anlatılmaz ve kalemler ile yazılmaz.

Bütün yüksek köşkleri ve bütün yapıları baştanbaşa yeşil sırça ile örtülü bir mamur cennet bahçesidir. Bütün Beç halkı ikindiden sonra Beç'ten yaya olarak buraya gelip has sohbetler edip yine Beç Kalesi'ne giderler, gayet yakındır.

Beç Kalesi'ne gelen Tuna'yı bu mahalde ana Tuna'dan ayırıp dağları ve bayırları uçurum yarlar eyleyip tam 3 saat yol ile Tuna'yı zorlukla Beç Kalesi altına getirmişler, ama yine bu mahalde yollarını kapatıp Tuna'yı Beç Kalesi önünden kesmek kabildir.

Bu Eski Beç'i ve taşra varoşu da seyredip yine bir kayığa binip beri tarafta konağımız olan köye geldik. Oradan sabah-

leyin yine kâfir İspanya vezirinin luturyan boruları çalınıp oradan kalkıp Tuna Nehri'ni 4 yerden çam direkleri üzerinde büyük köprülerden geçtik. Her köprü beşer gözdür, ama Tuna'nın bir büyük iki kolu üzerinde olan köprü 11 göz büyük köprüdür. Bundan aşağı ta Üstürgon'a ve Budin'e kadar Tuna üzerinde ağaçtan böyle köprülerin olması imkânsızdır. Hep gemi üzerine köprü yapılır. Zira bu mahallerde Tuna'nın çıktığı Alman Dağı yakın olmak ile Tuna az olup direkler üzere köprüler yapmak mümkündür. Ve bu köprülerin karşı tarafında Uyvar toprağında yeni yapılan,

(---) (---) yeni kalesinin özellikleri

Daha önce Nemse çasarının köprü başında 500 haneli bir gümrükhanesi imiş ki her sene İsveç, Leh, Çek, İspanya, Fransa, Korol, Tot ve Felemenk vilâyetinden gelen bezirgânlardan iki kere yüz bin milyon (200.000.000.000) altın gümrük alınır köy imiş.

Daha sonra 1073 [1663] tarihinde Köprülüzâde Vezir Fâzıl Ahmed Paşa Uyvar Kalesi'ni fethettiğinde kâfirler korkuya kapılıp,

"Beç varoşlarını Türk vurmasın" diye bu kaleyi Uyvar toprağıyla Pojon toprağında geçit başında henüz yapmaya başlayıp iri merdiven gibi pergeller ve gönyeler ile usta mühendis inşaatçıların hepsi bir yere gelip bütün savaşçıları da bu kale yapımı için toplayıp,

"Düşman bu kaleyi kuşatırsa bu kale şu şekilde gerek, böyle gerek, şöyle gerek" diye görüşmeler, danışmalar sonunda yedigen şekilli, yani 7 köşeli bir kale yapmaya karar verilir. Temel kazmak için 50 bin reaya toplanır. Öncelikle ipler ile kalenin zeminini belirleyip ardından dış hendekleri, tabyaları ve kapılarını belirlerken büyük temaşalar edip temelleri kazdıklarının tozu ve toprağı göklere yükselip çukurlar kazarlardı. İçinde henüz daha imaret cinsinden bir ev yok idi. Ancak Tuna kenarında 5 bin kadar soltat olacak sazdan ve kamıştan odalar, büyük toprak tabyaları ufak tefek yapıp 40-50 adet top koydular. Daha önce mamur olan gümrükhane köy bu kaleye varoş kalmış olur. Ama eğer bu kale tamamlanırsa gayetle sağlam kale olur. 200 yerde hemen dağlar gibi kırmızı tuğla pişirip hazır durur-

du. Bu kale tamamen tuğladan olsa gerek. Bu kalenin üssü çukurlarını seyredip yine kuzey tarafına sahralar, bakımlı, canlı ve şenlikli köyler içinde 3 saatte gidip, *[74a]*

Yeni yapılan güzel Tancavar Kalesi'nin özellikleri

Daha önce küçücük palanka olup o fecere kral vezirinin hassı imiş, ama şimdi Uyvar fethedildikten beri Uyvar gazilerinin çetecileri ve poturacıları korkusundan bu kaleyi tuğladan daha geniş ve sağlam edip içine 3 bin seçkin Nemse katanası koymuşlardır. Uyvar'dan bu kaleye gelinceye kadar Vak Nehri'nden beri böyle bir sağlam yeni kale yoktur.

Tuna Nehri'nden 6 saat uzak bir yeşillik lâlezar ovada bulunup asla havalesi yoktur. Tuğla yapı beşgen şekilli bir sağlam kaledir. Üç bin askeriyle kaptanı İspanya vezirine karşı çıkıp büyük alay ile kaleye girerken top şenlikleri edip hakire İrem Bağı gibi bir konak ile tayinatlarımızı verdiler. İlk önce bu kale kaptanı konağımıza gelip elimizde olan kral hattına baktı, her ne ki ferman olundu ise eksiksiz zahiremizi, tayinatlarımızı ve hediyelerimizi verdi. 10 adet kadın, 10 nefer oğlan, 10 rif şarap getirdi. Şarabı nöbetçi kefereler yılan zehri gibi içtiler. Kadınları geri gönderdik, hizmetçi oğlanları alıkoyduk. Seher vakti yine kalkıp kuzey tarafa 4 saatte **Akyayla**'yı geçtik. Öyle yüksek bir tepedir ki bütün ovalar aşağıda bukalemun nakşı gibi bağları, bahçeleri ve ekinlikleriyle gözükmektedir.

Oradan 2 saatte yokuş aşağı gidip Peran Nehri'ni geçtik. Bu nehir Akyayladan gelip Vak Nehri'ne karışır. Oradan,

Alman Anperan Kalesi'nin özellikleri

Nemçece (---) demektir. Yapıcısı Laslo Kral'dır. 936 [1529] tarihinde Süleyman Han Beç'i kuşattığında Kasım Voyvoda 40 bin yiğit ile ansızın bu Anperan Kalesi'ni basıp fethedip ganimet malından bir şey almayıp bütün kâfirlerini ateş saçan kılıçtan geçirip varoşunu ateşte yakar, ama kalesi gayet sağlam ve dayanıklıdır. Bir yalçın kırmızı kaya üzerinde beyaz kuğu gibi durur, yuvarlak şekilli, yüksek bir kaledir. İçinde bin kadar tahta örtülü evleri ve bir manastırı var, ama çarşı pazarı yoktur.

Aşağı varoşu: 5 bin hane, 7 kilise ve 600 süslü dükkânları var. Bağ ve bahçesinin içinden Ovo Nehri akar. Akyaylalar-

dan doğup gelip bu kaleden 5 saat aşağı güney tarafa akıp Tuna Nehri'ne karışır. Bu İrem varoşunda İspanya vezirinin konağına bitişik hakire bir konak ile bütün tayinat ve hediyelerimizi verip bir gece bu varoşta zevk edip eğlendik, büyük toplar ve fişenkler attırdık. Oradan kalkıp batı tarafa suyu ve havası hoş ovalar içinde köyleri geçip 5 saatte,

Büyük Şinova Kalesi'nin özellikleri

Nemçe dilinde ismi (---) (---) demektir, ama kale köhne yapı olduğundan yapıcısını bilmediklerinden yazılmadı. Ancak bütün zamanlarda Nemse çasarının miras mülküdür. Yine Süleyman Han asrında Kasım Voyvoda burada hayli cenk edip kalesini fethedememiş, varoşunu yakıp bütün reayasını kılıçtan geçirip ganimetlerini almadan tamamen ateşe vurmuştur.

Daha sonra kâfirler bu varoşu mamur etmemek için lanet edip hâlâ bu varoş harap hâlde kalmıştır. Zemininde bağ, bahçe, gül-i gülistan ve şebekeli bostanlar içinde 20 adet büyük kiliseleri var, kârgir yapı olmak ile bahçeler içinde mamur kiliselerdir. Kalesi Tuna Nehri kenarında gayet şeddadi taş yapı yüksek bir kaledir ki benzeri olmayıp geçmişin ustaları bu kaleyi mühr-i Süleyman gibi büyük tabyalarıyla altıgen şekilli yapmıştır. Altı kapısı var, altı vilâyetten gelen kervan halkından bu kapılarda bâc alınır.

Bu kale önünde Tuna Nehri deve boynu gibi dolaşıp güney tarafa 6 konak yine Alman'a doğru akıp oradan yine batı tarafa akar. Bu kale kaptanı bizi kondurup İspanya vezirine hediyeler verip büyük ziyafetler edip hakire de türlü türlü hediyeler verdi.

Kasım Voyvoda şehitleri ziyaret yerini bildirir

Bu kalenin doğu tarafında bir yeşillik ovada Kasım Voyvoda cenginde şehit olanlardan 40 yerde yığın yığın mezarlıkları ziyaret ettik. Kâfirlerin sözlerine göre,

"Burada 12 bin Türk askeri yatar" dediler, ama her yığında tunçtan birer alâmet yapmışlar. Mesela 10 yığında tunçtan insan şekilleri, bir yığın üzerinde tunçtan at şekli, birinde kılıç, birinde kalkan, birinde tüfenk, birinde okluk var. Kısacası bütün şehitlerin atlarını da kırmışlardır. Asla bir silâhlarına el koymayıp bütün şehitlerin silâhlarını birer yere gömüp üzer-

lerine birer yığın toprak yığmışlar, üzerlerine her silâha göre tunçtan birer alâmet etmişlerdir. Bütün şehitlerin çevresine kale ve tabur hendeği gibi hendek kazmışlar, asla bir hayvan girip şehitleri çiğneyemezler.

Hâlâ kudretten *[74b]* bütün şehitlerin üzerinde güller, reyhanlar, sümbüller ve çiçekler biter ki kokusu insanın beynini kokulandırır. Bu ziyaret yerinin ortasında bir mermer direk üzerine bir kılıç konmuş, yani biz bu ölüleri kılıç ile kırdık demektir. Kendilerinin anlattıklarına göre,

"Her sene Kasım günleri olduğunda bu Kasım Voyvoda askerleri üzerine bir hay huy Allah Allah deyip o gece gökten alaca alaca nur yağar" diye kefereler tanıklık ettiler. Hamd olsun hepsini ziyaret edip ruhaniyetlerinden istimdad talep ettik.

Bu kalenin ovalarında harap olmuş büyük şehirler, köyler ve kasabalardan o kadar harap şehirler var ki anlatılmaz. Meğer Uyvar fethi olduğu sene bizim askerden evvel çıkan Hacıki Paşazâde Tatar askeriyle ta bu mahallere gelip yakıp yıktıklarından beri viran kalmış şehirler var ve Uyvar'dan bu mahallere kadar 19 konak yerdir.

Oradan yine batı tarafa 6 saatte gidip,

.....(27 satır boş)..... *[75a]*

Sonra iki buçuk yılda yine Beç Kalesi hizasında (---) ovasına konup Beç Kalesi sağ tarafımızda 12 saat yerde kaldı. O gün bu (---) (---) varoşunda zevk ü safâlar edip şehri seyrettik. Beç Kalesi içinde kralın dedesi İstifani Kral'ın yaptığı manastırın vakfı süslü bir şehirdir. Gerçi kalesi yoktur, ama gayet hoş ve mamur şehirdir. Tamamı 3 bin adet kiremit örtülü bağlı, bahçeli, 7 manastırlı ve çarşı pazarlı şehirdir.

Oradan kalkıp güney tarafa 5 saat gittik. Asla dağ ve taş geçmeyip yeşillik, ekinlik ve otluk ovalar üzerinde bakımlı köyler içinde Akyayla'dan akan sular geçip,

Fişevar Kalesi'nin özellikleri

Nemse çasarının babası yapmış olup Beç Kalesi içindeki hastanesinin vakfıdır. Başka hâkimi vardır ki 3 adet birov yönetir.

Biri Yoranda Manastırı'nın ve varoşunun hâkimidir. Bu manastırın da yeryüzünde benzeri yoktur. Bunda olan tabip,

hekim, cerrah ve burada olan teşrihat (otopsi) kâfiristanın hiçbir yerinde yoktur. Teşrihat odur ki herhangi bir hastalıktan ölen adamların kral izniyle veya ölen keferelerin vasiyetiyle karnını yarıp ölüm sebebi olan hastalıklarına bakıp bazı vücudu tuzlayıp muğlablar ile iskelet edip (kurutup) bir dolapta saklayıp ölüm sebebi olan hastalığı yazarlar. Nicesini derisiz bütün sinirleriyle teşrih edip saklarlar ve nicesinin sinirlerini kezzap ile giderip bütün sinirleriyle bir dolapta saklarlar. Ve nicelerinin derisini, sinirlerini ve damarlarını giderip insan vücudunu tamamında ne kadar kemik varsa demir teller ile birbirlerine bağlayıp yine bir dolapta saklarlar.

Kısacası bu büyük kilisenin her köşesinde olan dolaplar içinde insan iskeletleri ve otopsilerinin her çeşidi saklanıp hepsini ölüm sebepleri ve isimleri dolapların üzerinde yazılıdırVe nice bin ibretlik görülmeye değer şeyler bu Yoranda Kilisesi'nde mevcut olup bu dârüşşifada şifa bulanlar bu hastaneye o kadar altın ve gümüş kazanlar, tencereler, kebap şişleri ve o kadar gümüş, altın, kalay, bakır ve kap kacak şeyler yaptırıp bu kiliseye vakfetmişler ki anlatmaktan uzaktır. Ve bu kilisenin dört tarafı sanki Meram bağlarıdır.

Bu şehrin bir hâkimi de dış varoşundadır. Gayet bakımlı ve şenlikli büyük, mamur ve süslü şehirdir. Tamamı 8 bin adet tek ve iki katlı, kârgir yapılı ve İrem Bağlı süslü şehirdir. Ancak kalesi yoktur, ama kaleden sarp dört tarafı gemi direklerinden ve başka yüksek ağaçlardan kazıklı sağlam şarampavlardır. Dahi taşrası derin hendeklerin içinden Kansi Nehri geçer. Küçük Alman dağlarından gelip bu Fişevar hendeğini dolaşıp bu mahalle yakın Tuna Nehri'ne karışır.

Bu şehrin evleri genellikle Tuna kenarına yapılmış olup kat kat saraylar, yüksek köşkler ve sanatlı büyük kiliseler ile bezenmiş, süslü sokaklar ve çarşılar ile donatılmış bir bakımlı ve şenlikli Fişevar şehridir. Bir gün bu şehirde konaklayıp tekrar Beç şehrine gideceğim geldi, zira bu şehir Beç toprağında olup 12 saat yakındır.

Oradan tekrar bu şehirden gemilere binip karşı Uyvar Kalemiz olan tarafa geçip 7 saat doğu tarafa uçsuz bucaksız şenlikli İrem Bağlı mamur köyleri ve kasabaları tamamen geçip,

(---) (---) kalesinin özellikleri

Uyvar sahibi Fargaçi Kaptan'ın dedesi Süleyman Han korkusundan (---) tarihinde yapmıştır. Hâlâ Nemse çasarı hükmündedir. Ancak Pojon Kalesi hâkimi toprağında, Tuna Nehri kenarında bir sivri topraklı yüksek bayır üzerinde dört köşe şeddadi yapı güzel bir kaledir. İç kalesi yuvarlak şekilli olup kıbleye bakar bir kapısı var. Kale içinde kârgir yapı bir manastırı, aşağı varoşta 2 bin kadar şindire örtülü haneleri ve birkaç çan kuleli manastırları var, ama taşrada bağı ile bahçeleri hesapsızdır. Ve genellikle Beç Kalesi ayanı ve Pojon Kalesi ayanının bu ovalarda verimli bağları var. Oradan bir saat gidip,

Koron tacı şehri, yani Pojon Kalesi'nin özellikleri

Yapıcısı Laslo Kral'dır. Daha önce küçük bir kale imiş, sonra Sultan Süleyman Han Nemse çasarlarına İskender tacı olan goronayı bağışladığında bu Pojon Kalesi'ni temelinden yıkmışlardır. Sonra yeniden bu kaleyi yapıp 12 asker ile İskender tacını buraya kor.

Pojon Kalesi'nin şeklini bildirir

Daha önce elçi paşa ile Beç Kalesi'ne giderken bu kale sağımızda kalıp görmek kısmet olmadı, ama şimdi gördük. Tuna Nehri kenarında bir sivrice topraklı bayır üzerinde Tuna'nın kuzey tarafında Uyvar toprağında Uyvar'a üç merhale yerde dört köşe şeddadi sağlam bir kaledir. Doğudan batıya uzunlamasına yapılmış olup iç kalesi Kanije Kalesi gibi dörtgen şekilliden uzunlamasınadır ve ortası inceciktir, yani ensizdir, demek ola. Ve o kalenin ince yerinde gayet yüksek ve büyük saray var ki dört tarafında nice yüz şahnişin ve pencereler ile süslenmiş bir saraydır. *[75b]* Meğer daha önce krallara mahsus imiş. Bu da Nemse çasarlarının sarayı imiş. Budin, Üstürgon ve Ustolni-Belgrad kaleleri ellerinden gittikten sonra krallar Beç'i taht edinip orada karar ederler. İnşaallah oradan da kaçarlar.

Bu yazılan Pojon Sarayı tam 366 adet billûr, necef ve moran camlı pencereler ile bezenmiştir.

Ve dört köşe İstanbul'un Galata Kulesi gibi 4 adet kuleleri var. Onlar da kat kat pencereleri camlar ile süslenmiş olup dört kulesi de dört köşe saf kurşun ile örtülüdür.

Bu mamur saray çepçevre başka iç kale gibi bin adımdır.

Kıble yönüne bakar bir ibretlik sanatlı kapısı var, etrafındaki fırdolayı başka derin hendeği içinden Tuna Nehri akar. Ama şimdi biz orada iken nice yüz bin küffar ırgat ve nice bin yetişmiş ustalar, hendese ilmi ve mimarî ilminde uzman mühendisler her diyardan toplanıp anılan sarayın çevresine yeniden bir varoş yapmak için temel hendekleri kazıp iki yerden kapı alıkomuşlar, biri karada Uyvar kalemiz toprağında, biri batı tarafında Tuna Nehri kenarına koymuşlar.

Bu anılan iç kalede olan sarayda daha önce krallar gelip toplantı yaparlarmış. Krallar tahta oturmak için buraya gelip gorona tacını başına giyip baş irşek papaz eliyle beline kılıç kuşanıp Beç Kalesi'ne gidermiş. Zira gorona dedikleri İskender tacı bu Pojon'da durduğundan bu şehre Nemse kavmi Kudüs-i Şerif kadar itibar ederlerdi. Ancak şimdi Osmanoğlu Devleti'nde 1073 [1663] tarihinde Sultan IV. Mehmed Han Veziri Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa Uyvar Kalesi'ni fethedeli Nemse kralı korkusundan İskender tacını bu Pojon'dan kaldırıp Beç Kalesi'nden 6 konak içeri Prag Kalesi'ne götürdüler. Hatta biz elçi paşa ile Beç'e vardığımızda tacı Beç'e alay ile Prag'dan getirdiler. Zira bu Pojon Kalesi, hâlâ bizim Uyvar kalemize 3 merhale yakın olduğundan bütün Nemse kâfirleri korkuya düşüp tacı kaldırdılar ve Pojon'u imar edip 12 bin asker kodular.

Ve anılan iç kale olan saray hâlâ kapalı olup içinde cebehaneden başka bir şey yoktur. Hâlâ etrafına saraya bitişik batıdan doğuya uzunluğu 5 bin adım 2 kat bir derin toprak hendek kazıp içinden Tuna akar, bir yanında Tuna gemileri bağlanır. Ta bu derece enli hendeklerdir. Hemen aynı Roma Kalesi hendeği gibi badem şeklinde yeni yapı sağlam bir hendek kazmış ve henüz kenarlarına şeddadi yapı duvarlar yapmışlar.

Ve bu hendek düz yerde olmak ile iki kat hendeğin içinde Tuna gemileri dolaşıp girip çıkarlar. Ve doğu tarafından bu hendeğe Pojon Nehri, Akyaylalardan beri gelip bu hendek içinde Tuna Nehri'ne karışır.

Ve bu hendekler etrafında 11 adet yeni yapı topraktan sağlam tabyalar etmiş ki her biri birer İskender Seddi'ne denk tabyalardır. Bu anılan yeni yapı hendeklerin içinde,

Pojon Varoşu'nun özelliği

Sanki akçe tahtası gibi bademî şekilde yapılmış, bir tarafı Tuna kenarında ve bir tarafı Uyvar tarafında bütün evleri bağlı, bahçeli şeddadi kârgir yapı şindire tahta ile örtülü 3 bin adet mamur hanelerdir.

Bu varoşun çepçevre büyüklüğü 3 bin arşın yalın kat duvarlı kasabadır ki 7 yerde biraz mamur kuleleri var. Ve 3 adet kapısı, içinde 4 manastırı, 9 kiliseleri, bazı yerinde meydancıkları, 500 kadar dükkânları ve 3 adet hanları var. Ancak kâfirler bu kalenin kıymetini henüz bilip günden güne imar etmededir.

Ve bu kalenin kuzey tarafındaki dağı ve taşı, bağı ve bahçesi tutmuştur. Ancak bu bağlar şehre o kadar havaledir ki iç kalesinde olan anılan kral sarayında ve aşağı varoş içinde top ve tüfenkten insan gezemez, kuşatması gayet kolaydır. Allah Müslümanlara nasip ede.

Burada da kralın papintalarını Pojon kaptanına gösterip 3 gün zevkler sürüp kaptandan ihsanlar ile kılavuzlar alıp oradan doğu tarafa mamur yerler içinde bir gün gidip,

Macaristan Vilâyeti'ni bildirir

Akşama yakın gidip nice yüz adet henüz mamur olmuş köyler, kasabalar ve nice yüz harap olmuş köyler geçtik. Zira daha önce Uyvar'ı kuşatırken Hacıki Paşazâde askeriyle bu köyleri harap etmiştik. Ve Uyvar fethinden sonra Tatar Hanzâde Ahmed Giray Sultan'ımın askeriyle Akyaylalardan içeri Tot Vilâyeti'ni, Kurs Macarı ve Orta Macar vilâyetlerini yağmaladığımızda bu köyleri harap edip yıkmıştık. Henüz 3 yıldan beri daha imar olmamakla zorunlu olarak,

Vak Nehri sahili menzili

Bu nehir Akyaylalardan gelip Uyvar'a yakın geçip kâfirin Komaran Kalesi dibinde Tuna Nehri'ne karıştığı nice kereler yazılmıştır.

Kısacası bir gece çadırımızda Vak Nehri kıyısında bir yeşillik yerde yatıp *[76a]* ertesi sabahleyin Vak Nehri'nin geçidini bulup yüz bin sıkıntı ve zorluklarla nehri geçip Uyvar toprağı taraflarına düştük, ama henüz kâfiristânın katana yerlerine geldik. Burada dahi nice yüz yakılmış köy ve kasabalar geçtik. Ve nice yaktığımız köylere ve şehirlere rast gelip tanıdık çıkıp

işaretleriyle bildim. Ama nice yüz kârgir yapılı kilise ve manastırlar şeddadi yapı olduğundan meydanda sipsivri kalmışlar idi. Zira bu mahalleri ta Komaran, Uyvar, Litre ve Vak Nehri aşırı henüz geçtiğimiz Pojon Kalesi, Akyaylalar, Sucever Kalesi ve Ban Kalesi'ne kadar 20 konak yerleri, Tot Vilâyeti'ne kadar bu vilâyetleri berbat etmiştik. Ancak henüz imar olmadadırlar. 100-150 bin esirleri alınıp bu kadar ganimet malları alındığından bu 3 seneden beri bir hoş imar olmamış. Hamd olsun 3 seneden sonra yine harap ettiğimiz yerleri imar olur görmek nasip oldu. Oradan bu ovaları da bir günde ılgar ile geçip,

Jebel Kalesi'nin özellikleri

Yapıcısı malumum değil, ama hâlâ Nemse çasarı hükmündedir. Pojon hâkimi tarafından Aliban Kaptan zapt eder, ancak temiz toprağı Tot Vilâyeti sayılır. Nice kere Orta Macar hâkimi Topal Palatinuş Hersek bu kaleye malik olmuştur. Daha önce Uyvar'dan nice kere çete ve poturalara seğirtmiştik, bu kaleyi görmek nasip olmadı. Hâlâ Macar ile dopdolu güzel bir kaledir. Hatta hisar içinde Macar ve Nemse vardır. Taşra köylerinde reayalarında Tot kavmi ve Macar kavmi kâfirleri vardır.

Kalesi Pojon Nehri kenarında havalesiz bir şeddadi tuğla yapı, güzel bir sur ve benzersiz sağlam bir kaledir, ama küçüktür. Ve beşgen şekilli yapılmış olup iki kapısının biri güneye ve biri doğuya açılır. 5 köşesinde 5 adet Kahkaha Kalesi gibi sağlam ve dayanıklı tabyaları var, ama hendeği o kadar derin ve duvarları o kadar yüksek değildir. Ancak henüz Uyvar fetholalı Nemse çasarının fermanıyla 20 bin adet Tot reayaları bu kaleye üşüşmüş, kale duvarını her tarafından ellişer adım enli ve bir kat hendek daha yapmaya başlamışlar. Ve varoşu çevresini de Uyvar Kalesi'nin 5 katından büyük ediyorlardı ve bütün reaya derya gibi üşüntü edip çalışırlardı. Ama hakiri görünce Uyvar altında alınan ve Raba cenginde esir olan ümmet-i Muhammedleri tamamen kaldırıp gizlediler. Lakin Uyvar yılı fethedilen kalelerin kâfire dönen reayaları, Uyvar köyleri reayaları ve nice bin Tot Vilâyeti reayaları bu aşağı yeni Jebel Varoşu'nda oturup bir kaleyi imar ettiklerinden Uyvar Kalesi'ne reaya az kaldı. Bu Jebel Kalesi ovası o kadar bir bağ ve bahçeli yerdir ki şebekeli bağları, bostanları bir konak yeri bezemiştir.

Bu kaleden kalkıp kıbleye 9 saat harap ve mamur yerlerde gidip,

Yeni Geceb-Uyvar Kalesi'nin özellikleri

Uyvar fethedildikten sonra elçi paşa ile Beç Kalesi'ne varıp, "Padişah izniyle Nemse sınırında çasarın bir kale yapalım" dediği yeni yapılan bu bitmemiş kaledir ki Pojon Nehri ile Vak Nehri arasındaki bölge içinde Vak Nehri kenarında ve Pojon Nehri ile Vak Nehri'nin birbirine kavuştuğu yerde hâlâ 40-50 bin kadar kâfir denizler gibi toplanıp binlerce arabalarıyla taş, kireç, kereste ve diğer mühimmat ve levazımatlar taşıyıp yeri göğü toz tutmuş. Nice bin kâfir hendekler kazmaya ve kale temellerin kazmaya çalışırlardı. Hatta kale temeli bir adam boyu kârgir ve rıhtım yapı yeryüzüne çıkmış. 20 arşın kadar daha duvarı yükselirse yeterli olur, derlerdi. O kadar sağlam ve derin hendeği içinde deniz gibi Pojon Nehri ve Vak Nehri akardı.

Temeli baştanbaşa küçük küçük kemerler olup duvarı tam 50 adım enli şeddadi tuğla rıhtım yapıdır. Ve Uyvar gibi altıgen şekillidir, ama tam iki Uyvar Kalesi kadardır. Ve kale hendeğinden dışarıda bir kat hendek daha kazmak için işaret edip çizmişler ama daha kazmamışlar. 150 adım enli ve geniş hendek çizmişler. Bu hesap üzere bu kale eğer tamamlanırsa Uyvar Kalesi'nden sarp ve sağlam olur.

Ve kale duvarı tamam olduğunda temelden ve hendek içinden çıkan toprakları kale duvarı üzerine tabyalara yığmak için insanlar karınca gibi toprak taşıyıp 7 tabya üzerinde topraktan 7 adet Elburz Dağı gibi dağlar yığmışlar. Ve bu kaleye iki adet kapı belirlemişler. Uyvar fetholalı kötü işli kâfirlerin etekleri tutuşup bu kaleye başladı, ama bu ileri görüşlü kâfirlerin elbette bir şeytanlığı vardır. Bu sonu düşünen hakirin anladığı odur, bu kaleyi yapıp içine 40-50 kâfir koyup Pojon Kalesi'ni koruyup fırsat bulduklarında Uyvar Kalesi'ni *[76b]* Osmanlı elinden kolaylıkla ala. Bu kalenin yapılmasına padişah tarafından izin verilmesi bütün yanlış olup tedbirsizlik oldu. Hemen Yüce Tanrı Uyvar Kalesi'ni düşman elinden koruya.

Hatta bu kaleyi yapmak bahanesiyle bu kale etrafına 100 bin kadar kâfir toplanmıştı, ama henüz hisar içinde uğursuz haneleri ve manastırları yapılmayıp bütün kâfirler kale dışın-

da çadır ve çergelerinde kaldıklarından Uyvar Paşası Kurd Paşa kâfirlerin gulgulesini Dergâh-ı Âlî tarafına arz ettiğinde Kurd Paşa'nın arzına güvenmeyip yerini Küçük Mehmed Paşa'ya verdiler.

Bu kale yapısını seyredip oradan kuzey tarafa 5 saat yine harap olmuş köyler içinde gidip,

Galgofça Kalesi'nin özellikleri

Eski zamanlarda Uyvar Hâkimi Fargaçi Kaptan'ın dedesi yapmıştır. Daha sonra Nemse'nin çasarı istila edip hâlâ kral imparator tarafından Pojon hâkimi kaptanı zapt eder. Vak Nehri kenarında bir küçücük kârgir tuğla yapı güzel bir kale idi. Fâzıl Ahmed Paşa Uyvar'ı döverken Kıbleli Mustafa Paşa'yı Şam Eyaleti askeriyle ve Kardaş Kazak askeriyle bu kaleyi kuşatmakla görevlendirilip 20 gün 20 gece bu kaleyi Kıbleli Mustafa Paşa dövüp fethi yakın olmuşken Osmanlı üzere Nemse çasarı ve Zirinoğlu askerinin geldiği duyulunca bu Galgofça Kalesi'ni dövmekten vazgeçip İslâm ordusuna gelesin diye sadrazam buyruğu gelir. Hemen Kıbleli Paşa bu kale altından topları çekip Şam askeri ve Kazak askeriyle Uyvar altına yöneldiğinde hakir o sırada Akyaylalar çetesinden 3 bin askerle ve bu kadar ganimet malıyla bu Galgofça Kalesi altına gelip bir hoşça seyredemeyip fethi kısmet olmadan Kıbleli Paşa ile ordu-yı hümâyûna gelmiştik, ama şimdi bu sulh sırasında bir hoşça seyrettim.

Galgofça surunun şeklini bildirir

Vak Nehri kenarında bir yeşillik düz ovada dörtgen şekilli bir küçük kale idi. Hâlâ etrafına yine Vak Nehri kenarında 8 köşe bir şeddadi tuğla yapı, bir sağlam ve dayanıklı kale oluyor. Eski Galgofça bu yeni kaleye iç kale gibi olup bundan taşra bir büyük varoş çevirmiş ki Kıbleli Paşa ile Kazak askerinin metrise girdikleri hendekler tamamen varoş olup bunun da etrafını dolma şarampavlı rıhtım palanka ile 8 adet Bîsütun Dağı gibi tabyalar etmiş. Bu tabyalara da büyük hendekler kazıp içinden Vak Nehri'ni akıtmak isterdi. Ve bu Uyvar'a yakın olan küçük kaleleri hep büyütüp Uyvar reayalarını bu kalelere koyup mamur etmede idi.

Ardından bu Vak Nehri'ni geçtik. Uyvar toprağıdır, 12 saat doğu tarafa viran köy ve kasabalar geçip,

Litre Kalesi'nin özellikleri

Tanrı'ya hamd olsun Uyvar fethi senesinde Siyavuş Paşa kardeşi Gazi Abaza Sarı Hüseyin Paşa ile fetihte bulunup ilk defa ezan okuyup hizmetimizin geçtiği yukarıdaki sayfalarda ayrıntılarıyla yazılıdır, ama yine gelesi sene Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa Belgrad kışlağında iken küffar bu Litre Kalesi'ni işgal edip Allah'ın hikmeti kâfirlerin elinde iken yine 2 gece konuk olup seyretmek nasip oldu.

Bundan anlaşılan odur ki "Bu dünya al ver dünyası" imiş. Cenâb-ı Hak yârî kılıp mülkünü kâh Müslüman'a ve kâh kâfirlere eğlence için kırat kırat verir, yine aldırır. Sözün kısası, hemen kullarına bu dünyayı eğlence verir. Her padişah bir vilâyet alıp bir mülke malik oldum sanıp yine o mülkü bırakıp elden çıkarır. Hemen hemen bu âyette olduğu üzere *"Bugün mülk kimindir? O tek ve Kahhâr olan Allah'ın"*dır. [*Kur'ân*, Mü'min 16]

Yeri cehennem olan kâfirler bu Litre Kalesi'ni İslâm elinden alalı o kadar sağlamlaştırıp dayanıklı hâle getirip çevresine sağlam tabyalar etmiş ki Litre Kalesi sanki Kahkaha Kalesi olmuş. İnsan görse hayran kalır.

Hatta aslında zemini bir sarp tepe, yüksek kaya üzerinde yapılmış, başpapazların hasları sarp bir kale iken 10 bin kadar asker ile sayısız sınırsız cebehane koymuş. Ve bizi bu kaleye getiren yoldaş kâfirler gittiler, o gece kaptanları ile buluştum. İç kalede hünkâr camii ettiğimiz büyük manastıra vardım. Mihrap ve minberini bozmamışlar. Hakirin hattıyla mihrap üzerinde *"Zekeriya onun yanına, mâbede her girdiğinde (yanında bir rızık bulurdu)"* [*Kur'ân*, Âl-i İmrân 37] âyeti hattım ve nice ibretlik eserlerim bozmamışlar, öylece duruyordu. Bundan çok hoşlandım, ama henüz bu kilise Mesih milleti âyin yeri olup kefere ve fecereler ile dopdolu bir kale olmuş.

Sabahleyin kale kaptanı bu hakire kralın fermanı kâğıtlarına uyup nice hediyeler ile 50 nefer kâfir katana kılavuzlar verip oradan kıbleye doğru 3 saat yeşillik ve bakımlı köyler içinde gidip *[77a]* hamd olsun İslâm diyarı olan Uyvar Kalesi toprağında bizim Şuran Kalemiz toprağına ayak basıp 5 saat şenlikli yerler içinde gidip,

Sınır boyunun sonunda Şuran Kalesi

Hakk'a hamd olsun Rumeli Eyaleti Veziri Beğko Paşa ile fethinde bulunup burada da fetih ezanı okumak bu hakire nasip olup taşra varoşu yanıp iç hisara koruyucu asker konmuştu. Ama şimdi taşra varoşu gayet mamur olup gazi mücahitler mekânı olup hisar içine bin adet seçkin yeniçeri ve bin adet topçu, cebeci ve başka hisar eri ile Şuran Kalesi mamur olmuş. O gece bu Şuran'da yatıp Alman diyarında 7 krallık vilâyetleri çasarın fermanıyla seyrettiğimi İslâm askerine anlattım, hepsi hayretler içinde kaldılar.

Ondan sabahleyin hakire kale ağası kılavuzlar verip 3 saatte kıbleye doğru gidip,

Uyvar Kalesi menzilinin özellikleri

Hamd olsun kale kapısından içeri ayak basınca kapı arasında "İslâm diyarına ayak bastım" diye şükür secdesi ettim. Sonra vilâyet valisi Küçük Mehmed Paşa efendimizin sarayında konup sohbetleri şerefiyle şereflenip 3 gün can sohbetleri ettik. Uyvar Kalesi, yapısıyla ve insanıyla fetholduğu zamandan daha fazla iyi ve şenlikli olmuştu. Alt varoşu, camii, Litre Nehri üzerinde köşkler, balık dalyanları ve nice bin garip eserlerle Uyvar mamur olmuş. Ve Küçük Mehmed Paşa bir yarar, bahadır, cesur ve hünerli gazi yiğit olmak ile çevresinde olan kâfirler Mehmed Paşa'nın korkusundan asla çete ve potura ile katanalar bir çeteye çıkmayıp Uyvar toprakları huzur içinde olup ucuzluk ve ganimet olmuş ve her tarafı İslâm askeri ile dolmuş. Dördüncü gün Mehmed Paşa'dan hediyeler ve bağışlar ile kılavuzlar alıp tüm dostlarla vedalaşıp kıbleye doğru 9 saat gidip,

Ciğerdelen Kalesi menzili

Bir gece kale dizdarında istirahat edip sabahleyin Tuna Nehri üzerindeki gemiler üzere büyük köprüden geçip,

İbretlik Üstürgon Kalesi menzili

Üstürgon Hâkimi İskender Bey'de bir gece eğlenip ertesi sabahleyin Ustolni-Belgrad paşası Hacı Mustafa Paşa ile biraz hesabımız olup oraya gitmek gerektiğinden Üstürgon'dan yarar kılavuzlar alınıp güney tarafa dağlar ve ormanlar içinde 5 saat gidip,

Canbek Kalesi'nin özellikleri

Budin Eyaleti'nde Ustolni Sancağı toprağında subaşılıktır. Kalesi bir bayır dibinde dörtgen şekilli bir kârgir yapı güzel bir kaledir, ancak taşra varoşu palanka hisardır. (---) tarihinde Osmanlı askeri Erdel seferinde iken Zirinoğlu ve Beganoğlu Macarları fırsat bulup 70-80 bin askerle gelerek Budin etrafında nice sağlam kaleleri kuşatıp zafer bulmadıklarından bu Canbek kaleciğinin taşra varoşunu yaktılar, ganimet malı ve esir aldılar, iç kalesine giremeyip cehennem yurtlarına gittiler.

Daha sonra İsmail Paşa Erdel seferinden gelip bu kaleyi evvelkisinden beş kat fazla imar edip sağlamlaştırarak 300 adet *"Benim, başkası değil!"* diyen seçkin asker ve bolca cebehane koydu. Henüz varoş içinde mükellef ve mükemmel evler yapılmaktadır. Suyu ve havası tatlı olduğundan bağ ve bahçesi çoktur.

Oradan güney tarafa dağlar içinde 5 saat gidip,

Payitaht kalesi, yani Ustolni-Belgrad Hisarı'nın özellikleri

Daha önce yukarıda yapıcısı, isimlendirilme sebebi ve diğer özellikleriyle Raba Suyu seferinden gelirken ayrıntılı olarak yazılmıştır, ama şimdi yine velinimetimiz Mustafa Paşa hanesinde konup kendileri ile tam bir hafta zevk ü safâlar ettik. Raba seferi senesinde kendine sattığımız 2 adet kaptan oğlu ve yüzbaşı esirlerimizin kalan akçeleriyle 50 adet bahadır, cesur ve namlı kılavuzlar alıp bütün dostlar ile vedalaştık. Oradan doğu tarafa 6 saat kan kokar amansız imansız kâfirlerinin firar yerleri ve gizlenme yuvaları olan korkunç ve tehlikeli ormanları hamd olsun esenlikle geçip,

Val Palankası menzilinin özellikleri

Bu da Budin Eyaleti'nde subaşılıktır. Bu kaleyi asla görmemiştik. Bir kızlık ve bir kıtlık amansız yerde ve bir dere içinde, bir camili ve bir kârgir yüksek kuleli, çevresi gayet sağlam dörtgen şekilli palankadır. Ve 150 neferi vardır. Varoşu, çarşı pazarı ve hanı hamamı yok gayet amansız ıssız yerdir. Hatta Erdel seferi senesinde Zirinoğlu bunun da taşra varoşunu ateşe vurup orta hisar olan dört köşe kulesi de varoş ateşinden yanıp içinde 300 adet Tanrı mahluku yanmış. Sonra İsmail Paşa bu kaleyi de yeni baştan, eskisinden daha sağlam *[77b]* yapıp

içine yeteri kadar cebehaneler kor, ama hâlâ bağ ve bostanları mamurdur.

Oradan doğu tarafa 6 saatte dağlar ve ormanlar aşıp, **Hamzabey Palankası**'nı geçip 3 saatte kuzey tarafa,

Güvenlikli sağlam hisar, yani aman yurdu Budin Kalesi'nin özellikleri

Daha önce, yukarıda nice kere özellikleri yazılmıştır. Ancak bu mahalde Budin Veziri Gürcü Mehmed Paşa efendimizde konuk olup Nemse çasarı sulhnamesini verip sulh yapıldığından ve Uyvar Eyaleti güvenlikli olduğu haberlerinden hoşlanıp onun karşılığında bu kusurlu hakire 3 adet eyaletin kalelerinin yoklamalarını tuğralı padişah emri ile ihsan etti.

Budin'den Eğri Eyaleti'nde Hatvan Kalesi, Sonlok Kalesi, Segedin Kalesi sancakları, Tımışvar Eyaleti'nde Çanad Sancağı, Lipova Sancağı, Medova Sancağı, Göle Sancağı, Varat Eyaleti'nde Senköy Sancağı ve diğer kalelerin yoklamasına gittiğimiz menzilleri bildirir

Evvelâ bismillah ile Budin önünde Peşte Kalesi köprüsünden Tuna Nehri'ni geçip Peşte'den 50 adet yarar nefer kılavuzlar aldık. Hepsi talika dedikleri arabalara pür-silâh binip 10 saat doğu tarafına Peşte Ovası'nı ve kumsal yerleri esenlikle geçip,

Küçük Keçkemet Köyü menzili

Budin vezirlerinin hasları olup tüm reayaları Macardır ki Budin vezirinin bütün otunu ve otluğunu bunlar getirir.

Oradan doğu tarafa 12 saat amansız ova yerler, kumsal tepeli çöller, kırınpa ağaçlı ormanları ve nice mamur köyleri geçip ikindi vaktinde,

Güvenli yer Hatvan Kalesi'nin özellikleri

Hamd olsun 3 sene önce görmüş idik. Şimdi yine gördük. Kaleden 40-50 pare toplar atıp yoklama şenlikleri edip bir alay serhad gazileri olmakla kolaylıkla neferlerin hepsini yokladık, mevcut olmayanlara göz yumup "Toplam (---) adet neferleri kâmil" diye sicille kaydettik. Bu hakire 300 guruş ücret-i kadem verip sabahleyin yine bundan 150 adet arabalı pür-silâh tüfenkli kılavuzlar aldık. Oradan kıble yönüne yine amansız ovalarla (---) saat bakımlı ve şenlikli geçip,

Amanlık yer, yani Sonlok Kalesi'nin özellikleri

Macar dilinde (---) demektir, ama serhadli gazileri Somluk derler, yani Somunluk'tan bozma Somluk ve Sonlok derler. Gerçekten de sipov adlı beyaz somun ekmeği yeryüzünde yoktur.

Yapıcısı Koca Laslo Kral'dır, Orta Macar'a rağmen Macar toprağında bu kaleyi yapmıştır. Sonra Erdel Macarı eline girmiştir. Daha sonra Kurs Macarı eline girmiştir.

959 [1552] tarihinde Sultan Süleyman Han fermanıyla İkinci Vezir Ahmed Paşa Tımışvar Kalesi'ni fethedip Eğri Kalesi fethine giderken Budin Veziri Hadım Ali Paşa bu Sonlok Kalesi'ni kuşatıp metrise girer. Hisarda kuşatılmış olan kâfirler aman demek sadedinde iken Serdar Ahmed Paşa da yer götürmez asker ile yardıma gelir. Bunu kâfirler görüp bir gece bütün kâfirler kaleyi bırakıp kimi Tise Nehri'yle kimi karadan bir tarafa kaçtıklarını İslâm askeri görüp kâfirlerin ardına düşerek binlerce kâfiri kılıçtan geçirirler, kale kaptanını tabılhanesiyle esir ederler. Sonlok Kalesi bu şekilde fetholup Sultan Süleyman'a müjde haberleri gitti.

Daha sonra 986 [1578] tarihinde yine Orta Macar Hâkimi Topal Palatinoş Kral dedesi istila edip daha fazla imar etmişken 1005 [1597] tarihinde Sultan III. Mehmed Han fethidir, (---) Paşa eliyle.

Bizzat padişahın derya gibi asker ile Eğri gazasına gittiğini kâfirler duyup İslâm askerlerine karşı çıkmaya güç yetiremeyeceklerini bilip kaleyi vere ile verip güvenli bir şekilde gittiklerinde kaleye İslâm askeri rahat girip padişaha fetih müjdesiyle kale anahtarlarını gönderirler. Daha sonra padişah fermanıyla Eğri fethinden sonra Eğri Eyaleti'nde sancak beyi tahtı yazılır. Hâlâ Sonlok beyinin padişah tarafından hass-ı hümâyûnu 400.000 akçedir. Bütün zeameti 9 ve bütün timar erbabı 300'dür, alaybeyi, çeribaşı ve yüzbaşısı vardır.

Bu sancağın padişah fermanı üzere sefer sırasında cebelüleri ile ve paşanın askeriyle toplam 3 bin askeri olur. Sipah kethüdayeri yoktur, ama kapukulu serdarı, Budin ve Eğri yeniçerileri serdarı, kale dizdarı ve 500 adet hisar eri vardır. Şeyhülislâmı, nakibüleşrafı, 150 akçe kadısı, sancak beyi, voy-

vodası, muhtesibi, bâcdarı, mimarı, gümrük emini, harac emini ve başka ayanı eşraf ağaları vardır.

Sonlok Kalesi'nin şekli

Tise Nehri kenarında bir düz yeşillik ovada dörtgen şekilli bir dolma palanka, ibretlik sağlam bir hisardır, ama dolma rıhtım duvarı tam 15 adım kalındır. Ve kıbleden doğu tarafa uzunlamasına bulunup doğu tarafını Tise Nehri döver, batı tarafından Hatvan Kalesi içinden gelen Zakova Nehri akıp kara tarafındaki hendek içini ve varoş hisarı hendeği içini dolaşarak akıp Tise Nehri'ne karışır.

Bu kalenin dört tarafında 4 adet büyük tabyası ve 3 adet sağlam kapısı var. Biri batı tarafına, varoşa açılır büyük kapıdır ve biri doğu tarafta bostanlara açıktır, biri de iskele kapısıdır. Varoş ile kale hendeği arasında akan Tise Nehri üzerinde bir ağaç köprü var, Varat'tan ve Göle Kalesi taraflarından gelen insanlar bu köprüden geçerler.

Kalede Hünkâr Camii var, bir kârgir minareli ve sanatlı kubbeli camidir. (---) (---) (---) adet *[78a]* şindire tahta örtülü, bakımlı ve donanımlı eski tarz, iki katlı kârgir yapı evleri vardır. Lakin kale içi dar olduğundan her evin bağ ve bahçesi yoktur.

Sonlok Varoşu şeklini bildirir: Kalenin batı tarafında köprü aşırı varoşu da dört köşeden uzunlamasına hoş bir varoştur. Kuzey ve doğu tarafı derin hendektir ki içinden Zakova Nehri akar. Ancak Tise Nehri tarafında ve kaleye gidecek semtinde bu varoşun duvarı yoktur.

Bu varoşun 5 adet tabyası vardır. Hatvan Kalesi tarafına bir büyük kapısı ve bir uğrun kapısı da var. Ve toplam (---) adet dükkândır, (---) adet medresedir, (---) adet derviş tekkesidir ve (---) adet camidir. Evvelâ (---) Camii (---) (---) ve (---) adet sıbyan mektebi vardır. Ve (---) adet hamam vardır. Ve (---) adet tüccar hanı vardır ancak çeşmeleri yoktur. Herkes Tise Nehri'nden ve Zakova Nehri'nden içerler.

Tise Nehri, bu şehrin doğu ve güney tarafında Orta Macar ile Leh Vilâyeti arasında Sıçan Samur dağlarından iki nehir doğar. Biri doğu yönüne akıp Leh ve Morava vilâyetlerine, Hotin ve Bender kalelerine uğrayan Turla Nehri'dir ki Akkirman Kalesi dibinde Karadeniz'e karışır.

Diğeri, Sıçan Samur Dağı'nın batı tarafından çıkıp Leh diyarı, Erdel beldesi ve Orta Macar ülkesinde Husvar Kalesi'ne ve 200 adet kaleye uğradıktan sonra Osmanlı vilâyetleri serhaddinde Eğri Eyaleti'nde bu Sonlok Kalesi'ne, Segedin Kalesi'ne ve nice kalelere daha uğrayıp Pil Kalesi dibinde Tuna Nehri'ne karışan Tise Nehri'dir. Bu nehir, içinde tuz gemileri ve Tuna Nehri gemileri gezer büyük nehirdir.

Bu kale, bir düz çöllük yerde iki büyük nehir kenarında yapılmakla varoşundan taşra darağacı semtine bağ, bahçe ve şebekeli verimli bostanları cihanı süslemiştir. Kalenin yanında Ada Bağı derler bir gezinti ve dinlenme yerleridir ki dört tarafını Zakova Nehri ile Tise Nehri kuşatmıştır. İrem Bağı'na benzer Rıdvan Cenneti bahçeleridir. Burada da şehitlerimizin mezarları vardır.

Oradan köprü ile geçip Zakova Nehri'nin karşı tarafında olan bağ, bahçe ve bostanlar hesapsızdır. Bunda da şehit mezarlığı vardır ki gönül sahiplerinin ziyaret yeridir.

Bu şehrin suyu ve havasının hoşluğundan mahbûb ve mahbûbeleri âlemce beğenilir. Bütün halkı Boşnak gazileridir. Genellikle ticaret ile geçinir bir alay yumuşak huylu, sakin, musallî ve dindar kimselerdir ki niceleri Allah yolunda cihad eden canlardır. Dilleri yine Sırp, Bulgar, Potur, Latin ve Macarcadır, zira vilâyetleri Macar diyarıdır.

Bunda da üç gün sohbet edip kale neferlerini yoklayıp hakire 200 guruş, bir at ve bir Macar oğlanı kadem ücreti ile 200 adet pür-silâh kılavuzlar verdiler. Orada da bütün dostlarla vedalaşıp güneş tarafa çöller içinde Allah korusun kâfirlerin hunka adlı yığın yerlerini (---) saatte yüz bin zorluk, sıkıntı ve dertler çekerek, gafil olma diyerek gidip,

Amansız sur, yani sağlam Çonrad Kalesi'nin özellikleri

Macar dilinde (---) (---) demektir. Yapıcısı Seleşti Kral'dır. (---) tarihinde Süleyman Han Segedin Kalesi fethine giderken bu kale Macarları padişahın gücüne takat getiremeyip Orta Macar bu kaleyi boş bırakıp kaçmışlardır. Hâlâ III. Mehmed Han yazımı üzere Sonlok Sancağı hükmünde eminliktir ki 40 keseye emanettir. Tise Nehri kenarında dörtgen şekilli bir küçük palanka kaledir. Dolma rıhtım duvarı 10 adım kalın duvar-

dır. Ancak etrafında iki kapısı ve 5 adet sağlam tabyası var. Ve toplam 200 adet mevcut kulları, kale dizdarı, Sonlok Kazası naibi, Eğri yeniçeri serdarı, mimarı, bâcdarı, harac ağası ve muhtesibi vardır. Fakat Süleyman Han Camii'nden başka cami yoktur. Mescitleri, medresesi, tekkeciği, sıbyan mektebi ve bir hanı vardır, ama hamamı yoktur. Çarşı pazarı azdır, ancak bağları ve bostanları çoktur. Göle Kalesi hendeklerinden akan Keşuş (?) Nehri, Erdel diyarlarında Macar dağlarından gelip bu mahalde Tise Nehri'ne karışır. Suyu kullanılmış nehir olduğundan suyu beğenilmez. Kötü işli, karıştırıcı, murdar Orta Macar kâfirlerinin isyanından bu Çon[g]rad Kalesi kulları zayıf olduklarından yoklama namıyla bu kaleden hakir bir habbe almayıp ancak bütün neferlerinin yarısını pür-silâh ettirip talika adlı arabalara doldurup,

Segedin Sancağı'na gittiğimiz konakları bildirir

Evvelâ bu Çon[g]rad Kalesi'nden doğu tarafa çöllük yerleri, 16 saatte Keçkemet kırları içinde susuz yerleri gidip o gece Keçkemet Çölü'nde zorunlu olarak yatıp ertesi sabahleyin 5 saat kıbleye gidip,

Büyük Keçkemet Varoşu menzili

Budin veziri hassıdır ki bir amansız çöllük yerde binden fazla saz ve kamış örtülü Macar haneleri, 3 adet kiliseleri ve yer yer dükkânçeleri var. Bütün Orta Macar katanası kâfirleri burada yatıp yemlenip yiyeceklenip taşra vilâyetlerden av alırlar. Keçkemet Macarının kızları, sarayı ve bağları meşhurdur. Hâkimleri birov kefereleridir ki elinde gümüş değneği vardır. Ancak bir iyi güzel hâlleri var, *[78b]* bu varoşa bir Müslüman konuk gelse Macar katanasına demezler. Müslüman'a da Macar katanası var demeyip birbirlerinden ikisini de saklayıp Müslüman'ın yanına kılavuzlar koşup elbette bir selâmete ulaştırırlar, zira Budin vezirinden öyle buyruk olmuştur.

Oradan (---) saat kıbleye kızlıkta kıtlıkta gidip,

Sağlam Yankofça Palankası'nın özellikleri

Serhadli dilinde ismi (---) demektir. (---) tarihinde Süleyman Han yapısıdır. Kale, Segedin Sancağı toprağında Eğri Kalesi kulu aklâmı olup 7 yük akçe eminliktir. Başka kırı çölü içinde bir mamur ve sağlam yapı, hoş palankadır. Tam 200 adet

"Benim, başkası değil!" diyen gazi, yarar ve namlı kula sahiptir. Hatta orada konuk iken Orta Macar'ın Semendire ve Külvar kalelerinden Yankofça Kalesi dibinde 500 kâfir pusuya sinip (yatıp) kale kapısı açılınca hisar içinden 200 yiğit bu 500 kâfire karşı çıktılar. Göz açıp kapayıncaya kadar öyle bir cenk ettiler ki kâfirden 50 kelle, 20 nefer yarar katana esir, yüz baş katana atları ve bu kadar ganimet malı av alıp şenlikler ve kutlamalar ettiler.

Hakir de bu gazilere merhamet edip kale yoklaması ücretlerini almayıp ancak bir Macar oğlanı ve iki çift karabina çarklı tüfenklerini alıp 200 yiğit ile (---) saat batı tarafa yine çöller içinde kızlıkta giderken nice hunka tepelerini geçerek,

Eski Kalaça Palankası'nın özellikleri

Macarcada (---) demektir. Yapıcısı, Süleyman Han ile Mohaç Ovası'nda cenk edip o arbedede yenilip bir batakta ölen Lagoş Kral'dır. Sonra Süleyman Han bu kaleyi fethetmiştir, Süleyman Paşa eliyle.

Kalesi Tuna Nehri'nden bir saat yakındadır, ama Tuna Nehri coşarsa bu kale altına gelip kale ada gibi yerde kalır. Dört tarafı bataklık olmak ile gayet sarp kaledir ve iskelesinin karşı Tuna Nehri aşırı Budin yolunda Pahşa Kalesi'dir. Ama kalesi Segedin Sancağı toprağında Eğri kulu aklâmı eminliğidir ki 7 yük akçe iltizam hassıdır. Ve bütün duvarları iki kat dolma palankadır. Lakin iç katında iki adet şeddadi yapı dört köşe sağlam kulesi var ki Süleyman Han fethettiğinde kâfirler bu kulelere kapanıp iki gün savaştan ve çatışmadan sonra niceleri kuleden kementler ile kaçmışlar, nice bini kılıç yemi olmuş ve nice yüzü de zincire bağlı esir olmuştur.

Gerçekten de sağlam kulelerdir ki bir sağlam kapıları var ve taşra varoş kalesinin kıble yönüne bakar bir kapısı önünde asma makaralı ağaç köprü var. Her gece bekçiler köprüyü kaldırıp kale kapısına siper ederler ki köprü altı safi sudur, hendek içinde balıklar yüzgeçlik ederler. Ve kapı köprüsü önünde bir camii, üç dükkânı ve bir küçük hanı var ve taşra varoşta bir viran kilisesi var, onda olan mermerler üzerindeki ibret verici bukalemun nakışları meğer Üstürgon Kalesi'nde yahut

Alman diyarında Nemse çasarının eski taht merkezi olan Prag Kalesi'nde ola. Lakin bu kale halkı fakir ve gariplerdir.

Toplam 60 nefer kulu olmakla bunlardan bir şey almayıp kıbleye doğru 20 nefer kul ile 10 saat bataklıklar ve sazlıklar içinde giderek kâhîce yeşillik ve ormanlar içinde mamur Macar köylerini geçip,

Mamur Baya Palankası'nın özellikleri

Macarcada (---) (---) demektir. Yapıcısı malumum değildir, ama kale eskidir. (---) tarihinde Süleyman Han fethidir, Maktul İbrahim Paşa eliyle.

Kalesi, Segedin Sancağı toprağında Tuna Nehri kenarında iki kat sarp ve sağlam büyük kaledir. 150 akçe şerif kazadır. Eğri yeniçerisi serdarı, kale dizdarı, 80 adet hisar eri, muhtesibi, bâcdarı, gümrük emini, harac ağası ve mimar ağası vardır. Büyük iskeledir, tüm Başka ve Laşka vilâyetlerinin büyük işlek iskelesi olmak ile 900 akçe Eğri kulu aklâmıdır. Bu şehrin karşı Tuna Nehri kenarı Bata İskelesi'dir.

Baya Kalesi'nin şekli

İki kat dört köşe palanka duvarlı dörtgen şekilli sanatlı kale, mamur bir hisardır. İç hisarda iki cami vardır, biri Sinan Paşa Camii, eski zamanda Hıristiyan âyini icra edilir büyük bir kilise imiş, hâlâ ümmet-i Muhammed mabedidir. Ve bir nazik ezan okunur minare kulesi var. Kapısı önünde bir âbıhayat kuyusu yanında kalenin bir uğrun kapısı var. Ve bir büyük kapısı da batı tarafa açıktır. Ve Şer'-i Resul mahkemesi bu kapının iç yüzündedir.

Bu iç hisarda 50 adet şindire tahta ile örtülü mamur haneleri vardır. 15 adet dükkâncıkları var, başka eserler yoktur.

Bu kapıdan taşra büyük varoş da bir kat dolma büyük palanka içinde 300 adet tek ve iki katlı geniş tahta şindire örtülü bakımlı ve süslü evler vardır. 1 mescidi, 1 tekkesi, 1 medresesi, 1 mektebi, 1 hanı, 1 hamamı ve 150 adet dükkânı var. İskele olmak ile halkı gayet zengindir ve gayet garip dostu insanlardır. Bu varoşun bütün caddeleri baştanbaşa cümle tahta döşelidir, zira zemini yağmurdan *[79a]* oynak, batak ve çatak olur.Bunun da iki kapısı var, biri iskele kapısı, batı tarafa açıktır ve biri kıbleye bakar Sombor şehrine gider büyük kapıdır. Ve iskele başında me-

zarlığı ondadır ve emin hanesi de bu iskele başındadır. Ve bu iskele tarafı minare boyu yüksek yarlar ve bayırlardır ki insan aşağı Tuna'ya bakmaya cüret edemez. Bunda da kale yoklamasını alıp 150 kadar yoldaş ile kıbleye doğru 8 saat gidip,

Eski Sombor Palankası şehrinin özellikleri

İsimlendirilme sebebi (---) (---)dir. Yapıcısı Alman Ungurus krallarından İstifan Kral'dır. Eski zamanlarda büyük şehir imiş. Hâlâ nice yerde yapı kalıntıları açıkta gözükür.

Daha sonra (---) tarihinde Süleyman Han vezirlerinden Pertev Paşa kâfirlerden fethetmiştir. Hâlâ kalesi Segedin Sancağı toprağında büyük bir ovanın batı tarafında dört köşe palanka yapı sağlam kaledir. İç hisarı bir kârgir kuledir. İçinde ancak dizdar hanesi var, başka şey yoktur. Bu kulenin kapısı önünde hendek aşırı Süleyman Han Camii ve hamamı var, ama küçük kiremit örtülü camidir ki bu mahal taşra kaledir. İçinde şehir evlerinden kesinlikle bir belirti yoktur. Tamamı 200 adet çarşı pazar dükkânları ile süslenmiş olup genellikle dükkânları kuyumcu dükkânlarıdır. Her gece bu kaleyi bekçiler bekleyip kapılarını kapatırlar. İçeriden bir kimse giremez.

Ancak bir kurşunlu kârgir yapı camii, kiremit örtülü hanı ve 12 adet bekçi neferi var, ama savaş sırasında 2 bin seçkin cürd atlı askeri çıkar. Ancak iki şahi topu olup hiç okka barutu yok, zira iç eldir diye siyah barutu yoktur.

Taşra varoşunun özellikleri

Bu varoş kalenin kıble tarafında bağlı, bahçeli ve şebekeli bostanlı büyük varoştur. 14 adet mescidi var. Bunlardan Pîrî Paşa Camii, babası Mütedeyyin Paşa Camii. Kısacası beşinde Cuma namazı kılınır, geri kalanları mahalle mescitleridir.

Toplam 2 bin adet kiremit ile örtülü tek ve iki katlı mükellef geniş saraylar var. Bunlardan mamur ve müzeyyen biri paşa sarayı Meram Bağı'dır. Bunda bir hafta kalıp meramımıza erip can sohbetleri ettik. Lakin bu şehrin akar suları yoktur, hepsi hepsi 4 yerde âbıhayat kuyuları vardır. Ve gayet ganimet şehirdir. Hatta bir at yemi 1 kuşgözü akçeye, bir kuzu 10 akçeye, bir araba kavun ve karpuz 5 peneze satılır. Bütün reayası Macar değildir, Eflâkân keferesidir. Bu mahaller artık Macaristan'dan değildir, Başka ve Laşka vilâyetleri sayılır.

Ve 2 medresesi vardır. Ve 2 derviş tekkesi ve 6 sıbyan mektebi vardır. Ve 2 adet gelen gidenlerin kaldığı hanı ve 1 adet hamamı var, ama dükkânları bütün çarşı kalesindedir.

Bütün ayanı kibarın önde gelenlerinden biri paşadır ki nimeti zengine ve yoksula, yaşlı ve gence gece gündüz sofrası açık, nimetleri boldur. Halkı genellikle tüccar olup hepsi yine serhadli esvapları giyerler, gayet edepli gazi adamlardır. Savaş sırasında bu şehirden 2 bin yarar cürd atlı asker çıkar.

Bu hakir bir gün Mütedeyyin Paşa Camii harreminde birkaç ihtiyar ile serhad hâllerini konuşup görüşürken bir sabi oğlan birazcık oyun oynarken babası bu oğlana,

"Niçin cemaat huzurunda edepsizlik edip oynarsın?" diye oğlana bir pehlivan sillesi vurdu ki fakir oğlancık yere kapaklanıp sanki sara tutar gibi olunca hemen orada olanlar yerlerinden kalkıp,

"Bre adam, bu oğlanı niçin böyle tokatla halk arasında vurup haysiyetini yerlere serdin" dediklerinde mazlum oğlanın babası,

"Terbiye için, Allah sevgisi için dövdüm" deyip bu beyti okudu. Beyt:

Babası döğse oğlunu mahaldir
Oğul cândan durur derler meseldir

Bu benim oğlumdur döverim, severim, esirgerim, bu oğlan sizin nenizdir" denilince belde halkı,

"Senin ciğerpare evlâdın işte bizim serhaddimizin gülü ve gözümüzün nuru bir gazi yiğit olacaktır. Birkaç yıldan sonra kâfirden intikam alacaktır. Şimdiden tokat ile gözünü korkutursun, yarın da bugün de kâfirin şiştöper, balta ve külüngünden korkup kâfirle yaka yakaya olamaz mı ya! Şu serhaddimiz oğlanlarını böyle dövmeye" diye oğlanın babasını sitemli dille rezil rüsva edip oğlanın gönlünü aldılar.

Yiğitlerine riayet ve hürmet edip herkese isteklerine göre gönül alıcı davranış gösterir bir alay garip dostu hacıları çok adamlardır.

Bu şehir Eğri kulunun aklâmıdır ki bütün hassı, haracı ve

pazar bâcı tamamen Eğri kulu tarafından zapt olunur. Tuna Nehri'ne bir saat iskelesi Ardud Kalesi'ne karşıdır. Ardud ise Tuna Nehri kenarında (---) tarafında büyük iskeledir. Bir sağlam ve dayanıklı kalesi var.

Sombor şehri ziyaret yerlerini bildirir

Şaban Baba ziyareti *sırrı aziz olsun*, Hümam Dede, İmam Efendi.

Bu şehirden bir akçe yoklama namında almadık. Ancak Pîrî Paşa'dan 100 altın, 1 at ve bu şehirde kışlayan Tatarların kaçan kölelerinden 3 adet köle verip ve yarar kılavuzlar alıp bu Sombor şehrinden kıbleye doğru uçsuz bucaksız ovalar içinde tam 8 saat gidip, *[79b]*

Eski Baç Kalesi'nin özellikleri

Yapıcısı Menûçehr evlâtlarından Yejder Ban'dır. İlk Mençâr'dan bozulma Macar kavmi Beç'i budur. Daha sonra bozulmuş hâliyle Baç Kalesi derler. Nice devletten devlete geçmiş eski kaledir. Daha sonra, (---) tarihinde bizzat Süleyman Han, Seleşti kralı Macarı elinden pazu kuvveti ile fethetmiştir. Hâlâ Süleyman Han yazımı üzere Eğri Eyaleti'nde Segedin Sancağı beyinin kanun üzere tahtıdır ve 150 akçe kadılıktır.

Şeyhülislâmı, nakibüleşrafı, kale dizdarı, iç el olup sınır boyunda olmamak ile ancak 80 adet nefer hisar eri, sipah kethüdayeri, Budin ve Eğri yeniçeri serdarı, muhtesibi, bâcdarı, gümrük emini, harac emini, mimar ağası ve subaşısı vardır.

Baç Kalesi'nin şeklini bildirir

Bu kale Tuna'dan gelme bir göl içinde dört köşe baştanbaşa tuğla yapı güzel bir kale olup batı tarafa açılır bir kapısı ve hendek aşırı asma makaralı köprüsü başında 2 adet şeddadi yapı büyük kuleleri üzerinde 8 adet şahane savunma topları var. Ve kapı üzerindeki 2 adet kulenin üzerleri şindire tahtalı kubbe örtülüdür. Kale içinde asla dizdar, kethüda, imam ve müezzin, mehterbaşı ve topçubaşı hanelerinden başka evler yoktur.

Bu kale ortasında büyük bir kule içinde cehennem kuyusuna benzer bir zindanı var, her gece bütün vilâyet ileri gelenlerinin esirlerini burada hapsedip bekçiler gözcülük ederler. Ve bu zindan yakınında bir Süleyman Han Camii var, ama eski tarz

yapılmıştır. Ve bu kalenin altı tamamen boş kemer kemer yapılmıştır, zira batak yerdedir.

Bu kale içinde göle bakar bir cihannüma yüksek kule üzerinde bir seyir yeri şahnişini var. Bütün şehrin maarif erbabı safâlı dostlarına dinlenme ve sohbet yeri bir Havarnak köşküdür. Kulesinde olan şahi uzun toplar dört tarafı korutup her taraftan gelen düşman gözükür yüksek bir köşktür.

Bu kalenin büyüklüğü çepçevre 700 adımdır ki Macar Beç'i dedikleri bu iç kaledir.

Dış varoşunun anlatılması

Tamamen dolma çit palanka duvardır, ama gayet sağlam ve dayanıklı yapılmıştır. Ancak zamanın geçmesiyle bazı yerleri yıkılıp bozulmuş, iç eldir diye hâkimler tamir etmemişler. Bu varoşun çepçevre büyüklüğü 3.060 adımdır. Bunun da dört tarafı iç kalenin sazlığı ve bataklığı gölüdür. Ancak bir tarafında yolu vardır. Ancak iki adet kapısı var; biri kıble tarafına, taşra varoşa açılır. Ve bir kapısı yıldız yönüne, bağ ve bahçelere açılır. Bu varoşta toplam 200 adet tek katlı ve iki katlı, avlulu, kiremit örtülü güzel haneleri vardır ki genellikle kerpiç ve taş duvardır.

Ve tamamı (---) adet mihraptır. Çarşı kapısının iç yüzünde Mütedeyyin Paşa Camii yakınında mahkemesi vardır. Bu varoşta asla dükkân, han, hamam, imaret ve medrese yoktur, ama taşra büyük varoşta iki halvetli bir küçük hamam var. Eski çarşısında 100 adet tüccar dükkâncıkları vardır. Ve yeni çarşısında 140 dükkân vardır. Bütün değerli metalar bol bol bulunur, ama bedesteni yoktur.

Bu varoşta 8 mihrap vardır. Bunların içinde büyük Eski Cami'dir ki daha önce büyük bir kilise imiş. Fetihten sonra Süleyman Han cami etmiş. Uzunluğu tam 40 adımdır ve genişliği 30 adımdır. Eskiden çanlığı olan kule hâlâ ezan-ı Muhammedî minaresidir, ama bu minarenin zirvesindeki külâhı İstanbul'da bostancı külâhı gibi bir tuhaf sanatlı kurşunlu külâhtır. Geri kalanları mescittir.

Süleyman Han bu Baç Kalesi'ni yağmalattığında bu cami olan kiliseye nice bin kâfir malı menali ve evlâtlarıyla kapanıp 7 gün cenk edip nice bin mücahit gaziler şehitlik şerbetini iç-

mişlerdi. Sonunda sekizinci gün bu kilise fethedilip nice bin esir ve nice bin kese milyon mal ile gaziler doyum olup bu kadar esirler ile İslâm askeri zengin oldular.

Bu varoşta 200 adet bağlı ve bahçeli tek katlı ve iki katlı geniş güzel evler vardır ki hepsi kiremit ile örtülüdür. Bey sarayı bu varoşta mamur hanedandır. Ancak bu varoş palanka hisar içinde değildir, zira sınır boyu olmamak ile etrafına sur çekmemişler.

Bu şehrin suyu ve havası hoş olduğundan bütün serhadlerin âşıkları arasında Baç mahbûbu beğenilir. Ve gayet bolluk şehirdir. İskelesi kıble tarafına iki saat uzak Tuna kenarındadır. Karşı Tuna kenarında Budin yolu üzerinde Sirem Sancağı hâkinde Sotin Palankası bir bayır üzerinde gözükmektedir. Bu Baç halkı da Boşnakça ve Poturca konuşup hepsi ticaret ile geçinir dindar ve düzgün insanlardır ki yine hepsi serhadli esvabı gibi kalpak giyerler. Erkekleri ve kadınları gayet edepli gezerler. Nimetleri bol bir alay oğuz taifelerdir.

Baç ziyaretgâhı: Kalenin hendeği kenarı aşırısında Ferhad Baba Sultan ziyareti.

Oradan yine yol rehberleri alıp 6 saatte kıbleye doğru gidip,

Şirin Vitok Palankası'nın özellikleri

Yapıcısı belli değildir. Ancak eski yapı büyük bir kasaba imiş. Biraz biraz harap olmaya başlamış, o kadar mamur değildir. Fatihi Süleyman Han asrında Vezir Ahmed Paşa'dır, (---) tarihinde Macar elinden fethetmiştir. Hâlâ Süleyman Han'ın yazımı üzere Segedin Sancağı toprağında voyvodalıktır. Kalesi, Tuna Nehri kenarında dörtgen şekilli bir dolma duvarlı palankadır. Dizdarı, 80 adet *[80a]* hisar eri, yeniçeri serdarı ve Baç Kazası naibi var, başka hâkimleri yoktur. Toplam 4 adet mihraptır. Biri Süleyman Han Camii'dir. Geri kalanlar mescittir. Ve 180 kadar kiremitli olduğu kadar fakir haneleri vardır.

Oradan doğu tarafa 7 saat ovada gidip,

Kobila Palankası'nın özellikleri

Latincede, Sırpçada ve Boşnakçada kobila at kalesi demektir, zira bu diyar Macaristan değildir. Sırp ve Boşnak vilâyetleridir. Yapıcısı Belgrad sahibi Sırp Kral'dır. Fethi Süleyman Han asrında İkinci Vezir Serdar Ahmed Paşa'nındır. Hâlâ

Süleyman Han yazımı üzere Segedin Sancağı'nda eminliktir ki Eğri kulu aklâmıdır ve niyabettir. Kale dizdarı, 50 adet kulu ve yeniçeri serdarı var, başka hâkimleri yoktur. Kalesi, Tuna Nehri kenarında beşgen şekilli dolma palanka duvardır.

Ve hisar içinde 200 adet kiremitli daracık hanecikleri vardır. Ve hepsi 4 adet mihraptır, bir han, bir hamam, bir derviş tekkesi ve azıcık dükkânları var.

Oradan kılavuzlar alıp doğu tarafına 5 saat şenlikli ovalar içinde köyleri geçip,

Titel Kalesi'nin özellikleri

Bu da Belgrad Kalesi sahibi yapısıdır. Latincede Titel (---) (---) demektir. 932 tarihinde Süleyman Han fethidir, İbrahim Paşa eliyle. Nice kere kâfir eline girip sonunda İkinci Vezir Ahmed Paşa ile Ulama Paşa fethetmiştir. Segedin Sancağı toprağında voyvodalıktır. Dizdarı, 20 adet kale neferleri, naibi, muhtesibi, yeniçeri serdarı, emini, harac ağası ve mimar ağası vardır. Ancak şeyhülislâmı Belgrad'da ve nakibüleşraf kaymakamı vardır.

Kalesinin şekli: Büyük Tise Nehri'nin nehirler anası Tuna'ya karıştığı bir yeşillik düz burunda dörtgen şekilli bir küçük kaledir ki büyüklüğü bin adımdır. Tamamı 3 mihraptır. (---) (---) Camii, geri kalanlar mahalle mescitleridir. 3 medrese, 2 tekke, 4 sıbyan mektebi, 1 hamamı ve hanları var ve bir iç açıcı çarşı pazarında 80 adet dükkânı vardır.

Gayet mamur iskele olmak ile toplam 300 adet tuz mahzenleri ve başka haneleri vardır. Zira Erdel diyarında tuz madeni olan Tuzda şehrinden kaya tuzu gelip Erdel'de Deve Kalesi'ne, oradan Lipova Kalesi'ne Moroş gemileriyle gelir. Oradan Tise Nehri'ne gemiler girip oradan tüm tuz bu Titel Kalesi şehrinde mahzenlere konur. Oradan tüm vilâyete Tuna Nehri ile Erdel Vilâyeti'nin kaya tuzları gidip bolluk olur. Onun için bu Titel Kalesi'nin halkı tuz bezirgânlarıdır. Gayetle zengin tüccar hacı gemileri vardır.

Hepsi garip dostu, gönül adamı, yumuşak huylu ve eli açık sofra sahibi adamları vardır. Zira Süleyman Han, Segedin Kalesi'ni fethettikten sonra bu kaleye gelirken hisar içinde sığınmış olan kâfirler padişahın haşmetinden korkup kalelerin-

den kaçmışlar, her tarafa dağılıp evlerindeki tüm pişmiş aşlarını sofralarıyla bırakıp gitmişler. Müslüman gazileri bu yemekleri zehirli sanıp yemediler. Sonra şehir içinde ne kadar kör, kötürüm, âciz ve çaresiz papazlar,

"Bu yemeklerden yiyin, vilâyetimiz halkı padişahımıza bu kaleyi nimetimizle verelim diye ziyafet hazır edip her biri bir tarafa gittiler. Eğer güvenmezseniz bu yemeklerden önce biz yiyelim" diye bütün yaşlı kefereler yemekleri yiyip ardından İslâm askerleri yediler. Bu büyük ziyafetten Süleyman Han hoşlanıp,

"İlâhî bu Segedin, Başka, Laşka ve bu Titel Kalesi'nin nimetlerini ziyade üstüne ziyade eyle" diye hayır dua ettiğinden hâlâ bu Titel Kalesi vilâyetlerinin nimetleri boldur.

Sonra, padişah huzurunda ilk olarak yemek yiyen papazların yaşlı, çaresiz ve hasta olanlarının ellerine ferman verip haraçlarından ve diğer yerel vergilerden muaf ve müsellem ettiler. Hâlâ bakımlı ve şenlikli, suyu ve havası hoş, mahbûb ve mahbûbesi güzel, istenir ve beğenilir Titel Kalesi'dir.

Bu şehrin karşı tarafı Tuna aşırı İslankamin Kalesi, Varadin Kalesi'dir. Hatta Gazi Süleyman Han bu Titel Kalesi'ni fethedip Tuna Nehri üzerinden köprüden Varadin Kalesi'ne geçmiştir, zira Varadin Kalesi bir sene önce fethedilmişti.

Bu Titel Kalesi'nden yoklama parası ve kılavuzlar alıp batı kırlık ile 6 saat gidip,

Senta Palankası'nın özellikleri

Belgrad kralı beylerinden bir Frenk kaptanı bu kaleyi tamamlayınca bütün ırgat ve mimarlar ayaklanıp Frenk kaptanını katledip kaleye sahip olmak isterler. Hemen Frenk kaptanı askeriyle cenge başlayıp içinde isyan eden ırgatlara "Senta baş" yani "Oturun, el kaldırman" deyip ayaklanan bütün kâfirleri kırar. Onun için bu kalenin ismi Senta kalmıştır.

Daha sonra 932 [1526] tarihinde Sırp elinden Süleyman Han fethi olmuştur. Segedin Sancağı toprağında Tise Nehri kenarında bir düz yeşillik yerde dört köşe bir küçücük palankadır.

Kale dizdarı, 20 nefer hisar eri, emini ve naibi var, başka hâkimleri Titel Kalesi'ndedir. Hisar içinde kiliseden boz-

ma bir camii ve birkaç ufak tefek dükkânları var, ama bahçeleri çoktur.

Oradan 8 saat batı tarafına kırlık ova içinde bakımlı ve şenlikli köyler geçip, *[80b]*

Soboçka Palankası'nın özellikleri

Sobotka da derler ve Soboska da yazılır, ama doğru kelimeyle, Boçkay Hersek yapmakla Soboçka derler, Sırp banlarından bir tedbirli hersek imiş. Hâlâ Sırp, Hırvat, Voynık, Latin, Bulgar ve Boşnak dilinde sesle türkü yerine okunan "Davuri Davurimo Boçkay Marko bo Soboçkay" türküsüdür. Sonra 932 [1526] tarihinde Gazi Süleyman Han fethidir. Daha sonra 1002 [1594] tarihinde Sultan III. Murad Han zamanında Macar kâfirleri ansızın bu kaleyi kuşatıp şiddetli bir savaşa tutuşurlar. Hisar içinde kuşatma altında olan ümmet-i Muhammed görseler ki bir taraftan imdat yok. Hemen bir gece fırsat bulup bütün çoluk çocuklarını da atlandırıp yola çıkmaya gücü yeteceklerden küçük, zayıf ve hastaları tamamen kendileri kırdılar. Daha sonra seher vakti kale kapılarını açıp yerleri cehennem olan kâfirler horlayıp yatarlarken Allah Allah deyip bu kadar gazi kâfirlere kılıç vurup yollar açıp Keçkemet ovalarında cenk eyleyerek nice bin kâfiri kırarak Budin Kalesi önünde Peşte Kalesi'ne çoluk çocuklarıyla gelip girdiler.

Allah'ın hikmeti meğer Soboçka Kalesi dizdarının bir iri koçu ile kaleden çıkıp kaçan askerin artlarından ayrılmayıp Başna (?) Kalesi'ne asker ile bile gelir, garip temaşadır.

Sonra kâfirler Soboçka Kalesi'ni işgal edip "Kale sahibi oldum" diye gururlanırken 1002 [1594] tarihinde Sinan Paşa Yanık gazasına giderken bu Soboçka Kalesi'ni fethedip geçip gitti. Hâlen İslâm elindedir.

Hâlâ Segedin Sancağı toprağında gümrük eminliğidir. Dizdarı ve 150 adet bahadır kulları var. Gece gündüz Orta Macar ile savaş etmektedirler. Zira Macar kralı olan Topal Palatinuş'un bu kale miras mülkü olmakla her an fırsat gözetip bu kale üzerine katana kâfirleri gönderip cenk ederler, ama Allah'ın emriyle hüsrana uğrayıp bozum olup giderler. Zira belde halkı gayet korkusuz, cesur, yiğit adamlardır.

Budin ve Eğri yeniçerileri serdarı, naibi, muhtesibi, bâcdarı,

emini, harac ağası ve mimar ağası vardır. Kalesi bir kırlıkta uçsuz bucaksız ova ortasında bulunup batı tarafı bir küçük göldür. Türlü türlü lezzetli balıkları çıkar. Soboçka Kalesi bu gölün kenarına iç kale olmuştur ki yüksek kârgir şeddadi bir küçük kaledir. İçinde kırk kadar nefer haneleri ve bir camii var, ama taşra varoşu mamur dolma rıhtım yapı palankadır. Ve 140 adet saz ve kamış ile örtülü mamur haneleri var, ama bağ ve bahçeleri çoktur.

Oradan kılavuzlar alıp 6 saatte,

Eski Martinoş Kalesi'nin özellikleri

Latin dilinde yapısının ismiyle isimlenmiş eski bir kaledir. Bunu da 932 [1526] senesinde Segedin Kalesi'yle bir günde Süleyman Han almıştır. Bu da Segedin Sancağı toprağında Eğri kulu aklâmı eminliktir. Kale dizdarı, 15 adet kale neferi ve Segedin kadısı naibi vardır, başka hâkimleri yoktur.

Kalesi, Tise Nehri kenarında bir küçücük dört köşe palankadır, ama iç kalesi yine dört köşe bir küçük kârgir yapı kuledir, ama taşra büyük varoşunda 150 adet saz örtülü Macar reayası evleri ve bir kiliseleri var. Bu varoş reayaları serbest zeamettir.

"Bu kaleden Segedin Kalesi'ne karadan dolaşmak ne belâdır" diye tüm atlarımızı gemilere koyup Martinoş Gölü'nden Segedin'e gittik.

Segedin Gölü'nün özellikleri

Çepçevre 11 mildir. Ama çeşit çeşit lezzetli balıkları çıkar. Avcıları balık avlayıp öşrünü emine verirler. Bir adam bir balık avlamaya kadir değildir, zira mîrî mal elde edilir. Bu gölü 1 saatte geçip 1 saatte doğu tarafına atlar ile gidip,

Sağlam hisar, dayanıklı set, yani Segedin Kalesi'nin özellikleri

Sırp dilinde ismi (---), ama Süleyman Han ile kâfirleri çok savaşıp fethinde zorluk çekildiği için Süleyman Han,

"Şu seg (köpek) dinler dahi kale vermezler mi?" derken Allah'ın emriyle kale fetholup ismine seg din, yani dine ihanet eden köpek kalesi demek olur.

Yapıcısı Orta Macar Banı Pranso Ban'dır. Daha sonra 932 [1526] tarihinin Zilhicce'sinde Serdar-ı Muazzam Maktul İbra-

him Paşa saadetli Süleyman Han'dan bir konak ileri kapukuluyla ve 40 bin kadar Müslüman askerle öncü asker olup giderken Segedin Kalesi'ne 3 merhale kaldığında kale çevresinin yağmalanmaması için Sirem ve Semendire gazileri ile Gazi Balı Bey'i ileri gönderip o kadar çok mal alırlar ki hesabını Allah bilir.

Ardından Serdar İbrahim Paşa da kale dibinde metrise girip cenge başlayıp 3 gün 3 gece cenkten sonra Süleyman Han derya gibi asker ile gelir. Yine şiddetli savaşlardan sonra kâfirler yumuşayıp kaleyi vere ile verip aman ile silâhsız 6 bin kadar kâfirlerin hepsi Sonlok Kalesi'ne giderler. Segedin Kalesi'nin kiliseleri *Vüdd ve Süvâ' ve Yeğûs "Tanrılarınızı, Vedd'i, Süvâ'ı, Yeğûs'u, Ye'ûk ve Nesir'i bırakmayın dediler"* [*Kur'ân*, Nûh, 23] putları gibi putlardan ve şirk pisliğinden temizlenip Müslüman mabedi olur.

Daha sonra, ileriyi gören ve işin sonunu düşünen Süleyman Han görse ki bu kale gayet yerinde yapılmış, ama gayet küçük kaledir. Hemen Koca Mimar Sinan'a ferman edip bu kalenin taşrasına bir kat daha şeddadi kârgir tuğla *[81a]* yapı güzel bir kale yaptırmıştır ki görenin aklı gider, sanki İskender Seddi'dir. Osmanlı kale yapamaz derler, vallahi istediğinde Yecuc Seddi ve Kahkaha Seddi gibi kaleler yapar. Ama Osmanoğlu'nun aslı Mâhan Vilâyeti Tatarıdır, imaristanı sevmez. Hemen bir kaleyi ve bir ülkeyi alıp harap etmeye başlar.

Segedin Kalesi'nin şekli

Büyüklüğü çepçevre tam 4 bin adımdır ve toplam 7 adet sarp ve sağlam büyük kuleleri var. Ve her kulesi birbiri içinde beden beden kulelerdir. Bunlardan Su Kulesi, Tise Nehri kenarındaki büyüktür. Ve her kulede kırkar ellişer adet irili ufaklı şahane topları vardır.

Ve iki kapısı var, biri doğu tarafında bağlara ve bahçelere bakan kapı daima kapalı durur, gerekli olduğunda açılır. Biri de kuzey tarafta Sonlok Kapısı'dır.

Kalenin doğu tarafı duvarını Tise Nehri döver. İskele o taraftadır ki bütün Tise ve Tuna gemileri oraya yanaşırlar. Ancak Tise Nehri gayet taşkın gelip kale duvarını yer yer harap etmiştir, zira bu kalenin dört tarafındaki hendeğini Tise Nehri dolaşır. Kâfirden kalan kalesi hâlâ iç kaledir. Ve taşra kalesinin içi

o kadar mamur ve canlı değildir. Ancak Süleyman Han'ın eski tarz bir camii ve bir sanatlı minaresi var.

Kale duvarının iç yüzü dolma topraktır. Ve taşra varoşu etrafı çepçevre dolma rıhtım şeddadi palanka duvardır. Ve 300 adet şindire tahta örtülü tek ve iki katlı evleri vardır.

Ve 1 hamamı, 1 hanı ve küçük büyük 11 adet kiliseleri var, ama viran kilisesi çoktur. Ve 200 adet dükkânları, 1 medrese, 2 tekke ve 2 adet sıbyan mektebi var.

Varoşunun çevresini Tise Nehri dolanır, bunun hendeğini de Tise Nehri kuşatmıştır.

Kısacası Koca Süleyman Han acayip sağlam kale inşa etmiştir, ama beceriksiz yöneticiler elinde viran olmadadır.

Dizdarı mükellef ağalıktır ve 300 adet yiğit ve namlı kulları var. Hatta biz orada iken Orta Macar'dan 400 katana kâfir gelip kaleden taşra tepe yığınlarının artlarında kâfirler saklanıp seher vaktinde İslâm askeri dışarı çıkınca vuruşmaya tutuşarak büyük bir savaş oldu. Beşli Ağası Sübhanzâde, martolosan ağası ve 11 yiğit şehitlik şerbetini içtiler. Sonunda savaş meydanı gazilerde kalıp 50 adet kâfiri kılıçtan geçirip kelleleri yuvarlandı. 30 adet de kâfir zincirli esir olup bir kaptanı sancağı ve haçlı bayrağıyla, silâhları ve 80 kadar atlarıyla gaziler doyum olup kaleye gelerek şenlikler ettiler ve şehitlerin helvalarını yiyip şehitlerini defnettiler. Bu derece namlı, yarar, dilâver, hünerli, korkusuz yiğitleri var, ama fakirlerdir. Bunlardan bu fakir yoklama adına bir habbe almayıp 2 esir kefere, katana atı ve 2 Macar tüfengi verdiler.

Hâlâ Süleyman Han kanunu üzere Başka Sancağı dedikleri bu Segedin Kalesi'dir. Kanun üzere Segedin beyi ara sıra burada ve bazen da Baç Kalesi'nde oturur.

Kanun üzere paşasının hassı padişah tarafından 500 bin yük akçedir. Ve 9 adet zeamet ve 300 adet timar erbabı vardır. Alaybeyisi, çeribaşısı ve yüzbaşısı vardır. Kanun üzere cebelüleri ve beyinin askeri ile savaş sırasında toplam 4 bin asker olur.

Şeyhülislâmı, nakibüleşrafı ve 150 akçe müflis kazadır. Eğri yeniçerileri serdarı, gümrük emini ve harac emini kanun üzere mevcuttur.

Segedin Sancağı'nda haymehane (çadırda yaşar) reayaları ki 24 bin haracdır ki hepsi Eğri kulu aklâmıdır. Cebecibaşı, topçubaşı, 12 adet kale kulu ağaları, muhtesib ağası, bâcdarı, mimarbaşı ve nice hâkimleri vardır. Allah imar ede, zira Orta Macar'a bu kale sağlam set olmuştur. Cenâb-ı Hayy-ı Kadîr uzun ömür ile halkını çok yaşata. Bu arada Segedin Sancağı tamam oldu.

Sonra bütün mücahitler ile vedalaşıp yarar kılavuzlar ile kale dibinde bütün atlarımızla gemilere binip Tise Nehri'nden karşı geçip Tımışvar Eyaleti'nde Çanad Sancağı toprağına ayak basıp yine,

Yoklamaya gittiğimiz menzilleri ve kaleleri bildirir

Evvelâ Tise Nehri'nden Çanad Kalesi'ne giderken doğu yönünde bir ok menzili gidince büyük Moriş Nehri kıyısına varılır. Bu Moriş Nehri ta Erdel Vilâyeti'nde Kolçvar yaylalarından çıkıp nice şehirlere, varoşlara, Hozad Kalesi'ne ve Deve Kalesi'ne uğrar. Ondan sonra nice akarsularda toplanıp batı tarafa Tımışvar Vilâyeti'nde Lipova Kalesi'ne uğrayıp oradan bu Segedin Kalesi yakınında Tise Nehri'ne karışır. *[81b]* İkisi deniz gibi akarak adı geçip anlatılmış olan Titel Kalesi dibinde büyük Tuna Nehri'ne karışır.

Hakir Moriş Nehri'ni de gemiyle karşı tarafa geçip kâh ovada, kâh ağaçlık içinde gidip kâh Moriş Nehri kenarına uğrayarak tam 6 saat gidip,

Cihat yurdu, yani sağlam Çanad Hisarı'nın özellikleri

Erdel dilinde (---) (---) demektir. Yapıcısı Menûçehr evlâtlarından Devey Ban Gor yapısıdır. Ancak pek çok kralın eline geçe geçe bu şekilde imar olmuştur.

Daha sonra 958 [1551] tarihinde Erdel Kralı Betlen Gabor elinden, İkinci Vezir Serdar Ahmed Paşa eliyle, Ulama Paşa ile Gazi Küçük Balı Bey yardımıyla Iğrando Süleyman Han fethidir.

Daha sonra kâfirler yine Çanad'ı alıp Sultan III. Mehmed Han zamanında, 1007 [1598/9] tarihinde Saturcu Paşa fethetti, kaçan kâfirleri tamamen kırdı ve esir etti. Hâlâ Süleyman Han yazımı üzere Tımışvar Eyaleti'nde başka sancak beyi tahtıdır ki sancak beyinin hassı padişah tarafından 400 bin yük akçedir. Ve zeamet erbabı 10 neferdir ve timar erbabı 600 silâhlara gö-

mülmüş gazilerdir. Alaybeyi, çeribaşı ve yüzbaşıları vardır. Beyinin bin nefer adamıyla, tüm zeamet ve timar sahiplerinin cebelüleriyle savaş sırasında toplam 6 bin asker olur. Sipah kethüdayeri, kapukulu yeniçerisi serdarı, yeniçeri kale dizdarı, 300 adet tertemiz silâhlı kale kulu, şeyhülislâmı, nakibüleşrafı, 150 akçe şerif kazası, 7 adet nahiye başı, 240 adet köyleri, muhtesibi, bâcdarı vardır ve gümrük emini Tımışvar kulu tarafındandır, harac emini de Tımışvar'ındır. Mimarı, biner adet tuğ sahibi nefer ağaları, ayanı eşrafı, topçubaşı, cebecibaşı ve martolosan ağası var, ama kapukulları ağası odalarıyla yoktur.

Çanad Kalesi'nin şekli

Moriş Nehri'nden bir okçu kişinin oku menzili kadar uzak bir çölde iç kalesi kârgir yapı ve bir dört köşe şekilli sağlam ve dayanıklı sığınak yeri kaledir ki çepçevre büyüklüğü tam 700 adımdır. Ve baştanbaşa rıhtım şeddadi tuğla ile yapılmış güzel kaledir.

Hisar içinde 4 adet çanlıktan bozma minareli büyük camileri var. Biri Hünkâr Camii, iç kalededir. İmam, müezzin, dizdar, kethüda ve mehterbaşı haneleri, cebehane ve ambar mahzenleri bu iç kalededir. Şahane balyemez topları var.

Bu iç kalenin iki kat sağlam ve dayanıklı demir kapıları ile hendek arasında bir yeraltı zindanı var ki cehennem çukuruna benzer. Bu zindana bitişik büyük bir kulesi var, baştanbaşa tuğla yapıdır.

Çanad Varoşu'nun özelliği

Adı geçen iç kale hendeği dışında bir kalabalık cemaatli mescidi var, mahkemesi buradadır. Ve bu varoş kale rıhtım dolma çit palankadır ki batı tarafa bir kapısı var, çepçevre bu varoşun büyüklüğü tam bin adımdır. Ve içinde tek katlı ve iki katlı, tahta şindire kiremit örtülü genişçe 185 hane vardır. Bunlardan Beyzâde hanesi mükellef ve mükemmel hanedandır. Bu saraya bitişik bir viran manastırı ve 8 adet dükkâncıkları vardır. Bu orta varoşun bütün sokakları tahta kaldırım döşelidir, zira kışı sert olup yağmurun çokluğundan çamuru fazla olur.

Taşra büyük varoşun anlatılması

Bu, hepsinden geniş, bakımlı, şenlikli, çevresi tamamen iri balvan ağaç direkler ile yapılmış yalın kat dolma palanka, sağ-

lam hisardır. Üç adet sağlam kapısı var, doğuya, batıya ve kuzeye açık kapılardır.

Ve 350 adet geniş bahçeli, kârgir duvarlı, porta kapılı ve hepsi al kırmızı kiremit ile örtülü mamur hanelerdir. Ara ara saz ve kamış örtülü fukaraların kenarda küçük hüzün kulübeleri var.

Ve toplam 12 adet mihraptır. Evvelâ Hacı Osman Ağa Camii de henüz yeni yapı güzel ve şirin bir camidir. Ve orta kale kapısı önünde kale fatihi Gazi Küçük Balı Bey Camii, kendileri de bir kârgir yapı güzel bir türbe içinde gömülüdür. Geri kalanı mescittir.

Çanad Beyi Sarayı bu camie yakın garip bir hanedir.

Ve 3 adet medresesi vardır. Ve 3 adet derviş tekkesi vardır. Ve 4 adet sıbyan mektebi vardır.

Ve 300 adet esnaf dükkânı vardır. Gerçi bedesteni yoktur, ama her değerli meta bol bol bulunur.

Ve 1 küçük hamamı vardır. Ve 3 adet tüccar hanı vardır, ama kervansaray hanları yoktur, zira her ayanın kapıları konuklara açık olup evinden uzak düşmüş kimseleri handa kalmaya muhtaç etmezler. Zira bu varoşta orta varoştan fazla hanedan sahipleri çoktur. Ve bu varoştan taşra da evler gayet çoktur, ama ne kadar idiği malumum değildir.

Etrafında palanka duvarları yoktur. Lakin bağ ve bahçeleri çoktur. Tüm vilâyet halkı suyu Moriş Nehri'nden taşırlar.

Suyu ve havası gayet hoş olduğundan mahbûb ve mahbûbesi gayet çoktur, ama sihirbaz fettan yaşlı kadınları çoktur. Hatta görmüş olduğumuz şeydir ki yazılır,

7 yıldır bir Tatar yiğidini sihir ile eşek edip ıssız bir köşede durup *[82a]* saman ve otluk yer. Ekmek dahi verseler yer, daima insanlarla karışmayıp ağzından salyası akıp insana şaşkın şaşkın bakıp gece gündüz suskun durur. Ara sıra hatırına asıl vatanı gelip eşek gibi segâh makamında Acem kerenayı gibi anırdığında sesini duyan insanların yüreği parçalanır. Hakirin de ciğeri kan olup Allah kurtara demekten başka çaremiz olmadı, ama yine ne işe koşsalar işler, ama konuşma yoktur. Bir sevimli mirza yiğittir.

.....(1,5 satır boş).....

Ve gayet bolluk vilâyettir. Bütün halkı kış geceleri birbirlerine büyük ziyafet çekerler. Hepsi gaziler, tüccarlar ve hacılardır. Bunlar da Boşnakça konuşup serhadli esvapları giyip erkek ve kadınları edeplice gezerler. Ve yiğitleri daima serhad boylarına çete ve *poturaya giderler. Bu hakir de bu şehri elimden* geldiğince gezip dolaşıp kale yoklamasından 300 guruş alıp yine kılavuzlar ile tekrar kıble tarafına 3 saatte,

Beşenova Kalesi'nin özellikleri

İsimlendirilme sebebi (---) (---) ve yapıcısı Erdel Kralı Afon Mihal'dir. Daha sonra 958 [1551] tarihinde Süleyman Han Vezir*i Koca Mehmed Paşa fethidir. Hâlâ Çanad Sancağı hükmünde* voyvodalıktır. Kalesi, Moriş Nehri'nden azmak olmuş bir batak ve çatak göl kenarında dörtgen şekilli bir küçük palankadır ki büyüklüğü ancak bin adımdır. Dizdarı, 80 adet kale neferi ve Çanad Kazası naibi var, başka hâkimleri yoktur. 1 kiliseden çevrilmiş camii, 2 mescidi, 1 medresesi, 1 tekkesi, 2 mektebi, 1 küçük hamamı, 1 hanı, 8 adet dükkânı ve 200 adet tahta örtülü haneleri vardır. Ama şebekeli bostanlarında kavunu ve karpuzu o kadar tatlı, sulu ve yemesi hoş olur ki bir araba kavun ve karpuz bir beşliğe verilir. Ama Moriş Nehri taşkın olarak gelip bostanları ve kale yanındaki bataklığı Moriş bastığında kavun ve karpuz kıymetli olur. Bu kalede tahılın her çeşidi çok bol olur. Oradan yine kıble tarafına ovalarla ve mamur köyler içinde, ara sıra Tise Nehri kenarınca 8 saatte gidip,

Eski ve sevimli Beçey Kalesi'nin özellikleri

Latincede (---) demektir. Yapıcısı Erdel Kralı Yunak İstifan'dır. Nice kere Osmanlı eline girip çıkmıştır. En sonunda 958 [1551] tarihinde Süleyman Han zamanında Koca Mehmed Paşa fethidir. Çanad Sancağı hükmünde voyvodalıktır, ama Allah bilir Uzun Mehmed Paşa (Sokullu) vakfıdır. Beçkerek Kazası naipliğidir. Dizdarı, 40 adet hisar eri, muhtesibi, Eğri yeniçerisi serdarı ve gümrük emini Tımışvar kulu tarafından 7 yük akçe iltizama zapt eder. Muhtesibi, bâcdarı ve harac emini vardır.

Kalesi, Tise Nehri kenarında dört köşe bir tuğla yapı bir küçük hoş kaleciktir ki çepçevre büyüklüğü 500 adımdır. Hendeği içinde Tise Nehri akar. Bir iskele kapısı, bir uğrun kapısı, iskele başında bir hanı, 50 adet mahzeni, kiliseden çevrilmiş

1 mamur camii, 1 medresesi, 3 mektebi, 1 tekkesi, 1 hamamı, 40 adet dükkânı, 100 adet kiremitli ve saz örtülü tek katlı evleri var. Büyük iskele olduğundan halkı genellikle tuz ve balık bezirgânlarıdır, zengin ve hanedan sahibi garip dostu adamları genellikle hacılardır. Hepsi serhadli esvabı gibi kalpak giyerler. Bir hayli şirin ve mamur kasabadır, bağ ve bahçesi gayet çoktur. Buradan da yoklama-baha alıp doğu tarafa ovalarda mamur köyleri 6 saatte geçip,

Büyük vakıf Beşkelek Palankası'nın özellikleri

Beçkelek de derler. İsmi Türkçede 5 kavun demektir. Daha önce kefere zamanı bir küçücük manasız palankacık imiş. 958 [1551] tarihinde Sultan Süleyman Şah asrında Koca Sokollu Uzun Mehmed Paşa Erdel elinden fethedip korkulu ve tehlikeli katana sığınağı yer olmak ile Mehmed Paşa padişah fermanıyla kalesini genişleterek bir bakımlı ve şenlikli büyük varoş inşa etmiştir. Padişah fermanı ile bu şehirde yaşayanları bütün vergilerden muaf eyleyip vakıf yapmıştır. Vakfiyesinde Hâmân, Kârun, Şeddad, Ebûcehil ve Yezid'in lânetini yazmıştır. Evlâttan evlâda kıyamete kadar şart edip adı geçen lânetnâmede öyle yazmış ki hiçbir kimse Firavun ve Yezid'in lânetini kabul edip vakfiye bozmaya kâdir değildir. Hâlâ İbrahim Hanzâde beyefendilerimiz nazırlar nazırı mütevellîdir.

Bu şehrin bütün hanı, camii, hamamı, imareti ziyafet evi, medrese, tekke, mektep, mescit ve tüm çarşı pazarı, *[82b]* kısacası bütün yapıları baştanbaşa Sokullu Mehmed Paşa'nın eserleridir ki kurşun ile örtülü kârgir yapılardır.

Pazar bâcı, gümrük, bütün haraç ve sultan öşrü vakıf tarafından zapt olunup vakti hâkimi mütevellîdir. Gerçi Çanad Sancağı toprağındadır, ama sancak beyi asla müdahale etmez. Ancak 150 akçe şerif kazadır. Müftüsü, nakibi, emini ve bâcdarı var, ama yine vakıf tarafından emin zapt eder. Bu kaleden İbrahim Hanzâde beyefendimiz için bir akçe almadık ve vermezler idi.

Bu kale dibinden akan Teki Nehri Erdel diyarından gelip nice bin bağ, bahçe ve bostanları suladıktan sonra aşağı Moriş Nehri'ne karışır, oradan Tise Nehri'ne karışır. Tise de Tuna'ya katılır.

Suyu ve havasının hoşluğundan mahbûb ve mahbûbesi çoktur. Muaf ve müsellem kavim olup nakit vergi vermediklerinden mamur olup zengin bezirgân hacıları çoktur. Yine serhadli esvapları giyip Poturca konuşurlar. Bütün reaya ve berayaları Eflâkân ve Sırp kavmi olup gayet itaatkârdırlar. (---) (---) (---)

Oradan doğu tarafına kâh ova ve kâh meşe ormanları içinde 8 saat gidip,

Fenlak Kalesi'nin özellikleri

Koca Mehmed Paşa fethi olup Tımışvar vezirinin 2 yük akçe hassı voyvodalığı olduğu ve bir yar başında bir küçücük kârgir yapı hoş bir kale olduğu Serdar-ı muazzam Ali Paşa ile Varat gazasına giderken yukarıda yazılmıştır. Şimdi tekrar yazmaya gerek yoktur. Şimdi kale yoklaması parasını alıp oradan doğu tarafına, Moriş Nehri kenarınca 2 saat gidip,

Yeni Arat Kalesi'nin anlatılması

958 [1551] tarihinde Erdel kralı elinden Sokollu Mehmed Paşa alıp sonra (---) tarihinde Köprülü Mehmed Paşa Yanova fethine giderken bu kaleyi başka bir zeminde yeniden yapmıştı. Bu konu (---) yılında Ali Paşa ile Varat fethine giderken yukarıda ayrıntılı olarak yazılmıştı. Ancak daha yeni bakımlı ve mamur Köprülü Mehmed Paşa vakfı olmuş.Oradan yine Moriş Nehri kenarınca ormanlar içinde tam (---) saat gidip,

Mamur Lipova Kalesi'nin özellikleri

Bu da Süleyman Han zamanında, İkinci Vezir Ahmed Paşa'nın serdarlığında fethedilip fethi sırasında Ulama Paşa'nın şehit olduğu ve Tımışvar Eyaleti'nde başka sancak beyi tahtı olduğu Varat gazasına giderken yukarıda uzun uzun yazılıp anlatılmıştır, onun için tekrar anlatmaya gerek yoktur. Sonra bu Lipova'dan gemiye binip karşı Moriş Nehri kenarında,

Randa Palankası'nın özellikleri

Bu da anlatılmıştır. Buradan doğu tarafına dağlara yarım saatte dert, belâ ve sıkıntılar çekerek kâh atlar ile ve bazen de yaya çıkıp,

Cihannüma Solmoş Kalesi'nin özellikleri

Bunu da 959 [1552] tarihinde Süleyman Han fermanıyla İkinci Vezir Serdar Ahmed Paşa Erdel elinden fethedip Moriş

Nehri kenarında göklere doğru uzanmış bir küçük yüksek kale olduğu yine yukarıda ayrıntılı yazılmıştır. Tekrara gerek yok.

Oradan kuzeye doğru sazlık, bataklık ve meşelik ormanlıkları, tehlikeli ve korkulu, kâfirlerin pusu yerlerini hazırlıklı olarak 8 saatte geçip,

Vilagoş Kalesi'nin özellikleri

Bunu da 959 [1552] tarihinde İkinci Vezir Ahmed Paşa'nın Erdel elinden fethettiği ve Yanık toprağında göklere uzanmış bir küçük kârgir yapı olduğu yukarıda anlatılmıştır, oraya bakıla. Oradan yine kuzeye 4 saatte Ciğer Deresi'ni geçip,

Mamur Yanova Kalesi

(---) tarihinde Sultan IV. Mehmed Han Vezir Köprülü Mehmed Paşa ile Erdel Kralı Rakofçioğlu elinden fethettiğimiz ve (---) tarihinde Serdar Ali Paşa ile Varat gazasına gittiğimiz sırada bu Yanova Kalesi özellikleri iki defa ayrıntılı olarak yukarıda yazılmıştır. Ama şimdi bu Yanova Veziri Cerrah Kasım Paşa'dan ihsan ve bağışlar ile kale neferlerinin yoklama bahalarını da alıp oradan yine 150 adet şahbaz ve pür-silâh kılavuzlar ile,

Göle Kalesi'ne gittiğimiz konakları bildirir

Evvelâ Yanova Kalesi'nden batı tarafa 1 saat gidip,

Çıkula Köyü menzili: Yanova köyüdür. Oradan yine batı tarafa,

Sıranda Köyü menzili: Yanova toprağında mamur Eflâkân köyü ve zeamettir. Oradan yine batı tarafa kırlık ova ile gidip,

Sidirkin Köyü menzili: Göle Sancağı toprağında mamur Eflâk ve Macar reayası köyü olup serbest zeamettir. Bu köyde Orta Macar katanası kâfiri korkusundan damlar üzere güvenilir karakollar koyup atlarımıza yem kestirip biraz dinlendik, gece yarısında yine atlanıp pür-silâh hazır olup korkulu ve tehlikeli çölleri ve kâfirin pusu yerleri içinde 8 saat giderek,

Dört kuleli hisar, yani ibretlik Göle Kalesi'nin özellikleri

Macarcada ismi (---) (---) Nemse dilinde (---)ndir. Serhadli dilinde ise, Pertev Paşa bu kale fethinde çok ağladığı için geziler bu kaleye Göle demişler.

Tarihçi Rum Yanvan'a göre "Bu kale Karadeniz kenarında Akkirman Kalesi sahibi Salsaloğlu Solat Kral yapısıdır. Daha

sonra Menûçehr evlâtlarından Erdel Vilâyeti Banı Yejder Ban yapısıdır" *[83a]* diye Yanvan tarihinde Yunan diliyle ayrıntılı olarak yazmıştır.

Daha sonra bu kale nice yüz kere kraldan krala geçip her biri istedikleri gibi tamir ederek sanki geçit vermez bir set etmişlerdir.

Sonra (---) tarihinde Süleyman Han-ı Gazi *toprağı güzel olsun* atının yularını Zirinoğlu Vilâyeti tahtı olan Sigetvar Kalesi üzere çevirip saadetle cennet benzeri Belgrad'a geldiklerinde Tımışvar Eyaleti'ne mutasarrıf Ahmed Paşa'dan feryatçılar gelip bu Göle Kalesi'nin Erdel kâfirlerinden şikâyet etmişlerdi. Hemen Süleyman Han öfkelenerek Üçüncü Vezir Pertev Paşa'ya 80 bin asker, 40 pare balyemez ve yüz pare şahi darbzen toplar ile yüz binlerce çeşit gerekli olan malzemeler ve 500 kese para verip bu Göle Kalesi üzere Pertev Paşa'yı serdar edip Belgrad'dan Tuna Nehri'ni karşı Tımışvar tarafına geçirir. Kendileri de Resulullah Sancağı ile asker çekerek Sigetvar Kalesi üzerine varıp dövmede.

Beri tarafta Gazi Pertev Paşa Tımışvar Veziri Ahmed Paşa'yı öncü asker edip menzilleri katedip yolları aşarak Göle Kalesi'ne aman ve zaman vermeyip kuşatır. Kırk gün kırk gece şiddetli savaşlar ederek kale döven toplarla Göle Kalesi'nin varoşlarını yıkıp kale dibinde olan deniz gibi gölün bir tarafına Demâvend Dağı gibi toprak sürer. Sonunda kalenin toplar ile yıkılan yerlerinden Müslüman gaziler yürüyüş edip küffarı kıra kıra taşradaki 3 kat hisarları fethedip ezan-ı Muhammedîler okunur. Ama kılıç artıkları olan kâfirler iç kaleye kapanıp canla başla savaşa devam ederler. Hisar içinden kâfirler derlermiş ki,

"Ey Türk askeri, Sigetvar Kalesi altında sizin ığrando padişahınız Süleyman Opol Kostantin hasta olup ölmüş. Biz size bu kaleyi verenlerden değiliz" diye kaleden bu gibi sözler söylerler imiş. Akıllı Pertev Paşa düşünüp,

"Bu kâfir sözleri doğru veya yalan olabilir, ama biz tedarikimizi görelim" deyip gece gündüz kaleye göz açtırmayıp 7 koldan iç kaleye saldırır. Sonunda 45. gün iç kaleden kâfirler haçlı sancaklarını baş aşağı edip vere ile iç kale, kılıç ile dış ka-

leler fetholup müjdesini Sigetvar altında anahtarlarıyla gönderdiler. Meğer Göle Kalesi fetholduğu an Süleyman Han, *"Rabbine dön"* [*Kur'ân*, Fecr, 28] fermanıyla vefat etmişti. Ol saatte Sigetvar Kalesi de kılıç ile kırarak akıllı Sokollu Mehmed Paşa eliyle fethedilmiştir.

Onun için nice Osmanlı tarihinde "Sigetvar Kalesi'yle Göle Kalesi'ni Sultan Süleyman'ın ölüsü almıştır" diye yazmışlar. Gerçekten de öyle olmuştur diye sikkeyi mermerde kazmışlar.

Sonra Pertev Paşa bu Göle Kalesi'ni gereği gibi tamir edip mühimmat ve levazımatlarıyla 12 bin asker kale neferleri koyup (---) tarihinde fetihten sonra Tımışvar Eyaleti'nde başka sancak beyi tahtı edip kendileri Sigetvar Kalesi altına giderler.

Kanun üzere bu Göle Sancağı beyinin hassı 340 bin yük akçedir. Zeamet sahibi 13 adettir, timarı ise 500 adettir. Alaybeyi, çeribaşı ve yüzbaşıları vardır. Savaş sırasında kanun üzere bütün timar erbabının cebelüleriyle, beyinin ve kale neferleriyle toplam 8 bin adet seçkin, silâhlı ve donanımlı asker olur. Kanun üzere şeyhülislâmı, nakibüleşrafı, 300 akçe pâyesiyle kadısı, sipah kethüdayeri, yeniçeri serdarı, Eğri ve Budin kulu serdarları, yeniçeri ocağından kale dizdarı, 12 adet tuğ sahibi kale ağaları, toplam 1.800 adet gazi, yiğit ve Rüstem gibi kale neferleri, topçubaşı, cebecibaşı, gümrük emini, harac emini, muhtesib ağası, bâcdarı, mimar ağası, kaptanı ve diğer ağa, ayanı eşrafları mevcuttur.

Göle Kalesi'nin şeklini bildirir

Kalesi Tih Sahrası gibi bir kırlık çöllük yerde çevresi bataklık, çataklık ve sazlık olup kesinlikle bir taraftan havalesi, yanaşması yok, Kiriş Nehri batağı içinde bir büyük kaledir. Kiriş Nehri, Erdel Vilâyeti'nde Şiçevar Kalesi ve Lipyan Dağlarından toplanıp gelerek Yanova Kalesi hendekleri ve şehri içinden akarak gelip bu Göle Kalesi çevresini sulayıp büyük ve heybetli bataklı göl olur. Oradan batı tarafa Eğri Eyaleti'nde Çongrad Kalesi hendeği önünde büyük (---) nehrine karışır.

Göle Kalesi'nin iç hisarı safi tuğla rıhtım şeddadi kârgir yapı ve 40 arşın yüksek dörtgen şekilli 5 adet yüksek kuleli iç kaledir. Kuleleri tamamen darı, buğday, çeltikli pirinç ve diğer mühimmat, levazımat, cenk eşyalarıyla doludur.

Bu iç kalede ancak dizdar ağa oturup birkaç ambar ve cebehane haneleri ve bir âbıhayat kuyusu var, başka şey yoktur.

Bu iç kale kapısı yıldız tarafına bakıp kapıya 40 ayak ağaç merdiven ile çıkılır. Savaş sırasında merdivenleri iç kaleye çekince kaleye bir taraftan varılmaz.

Bu kapının arası iki kapıdır. İki kapı arasında cehennem kuyusuna benzer bir zindanı var ki her gece bütün şehir ileri gelenlerinin yüzlerce esirlerini burada hapsederler. Sabah yine çıkarıp sabah sabah esirlere hizmet ettirirler.

Bu iç kalenin ve taşra 3 kat kalenin hendekleri yoktur. Tamamen batak içindedir. *[83b]* Ancak taşra büyük varoşunun batı tarafındaki orta kapısında az bir yerde hendeği üzere ahşap köprüden geçilir. O hendekte de Kiriş Nehri akar.

Bu iç kalenin 4 adet kuleleri ortasında beşinci kule hepsinden yüksek olup bütün vilâyet ovaları, ekin yerleri ve ağaçlıkları kitap sayfası gibi belli olur. Ahşaptan yüksek bir köşkü vardır. Etrafında şahi uzun topları vardır ki bir fersah yerde bu toplar kuş kondurmazlar. Hatta bu köşkte gece gündüz birkaç kale nöbetçileri karakol bekleyip bir taraftan düşman gelirse kale dizdarına haber edip top atarlar. Şehir ileri gelenlerinin bazı zarifleri bu cihannüma kule köşküne çıkıp can sohbeti ederler.

Kısacası bir diyarda böyle sarp iç hisar olmazdır. Hatta kefere zamanı bu iç hisarın taşra önünde bir kat tuğla şeddadi yapı kale duvarı temelleri bellidir. Meğer kuşatma sırasında Pertev Paşa bu iç kaleyi döve döve yıkıp anılan duvarın hâlâ temelleri kalmış. Eğer bu duvar yine tamir olunsa Göle Kalesi İskender Seddi olup taze can bulurdu ve Kahkaha Seddi olurdu. Bu iç kalenin batı tarafı önünde,

Orta varoşun özellikleri

Bu varoş, iç kalenin üç tarafını kuşatır. İç kalenin kıble tarafı deniz gibi bataklıktır. Bu orta varoşun duvarı göl kenarında 40 ayak enli rıhtım dolma sağlam palanka duvar olup 20 arşın yüksektir ve derin bataklık içinde dörtgen şekilli bir varoş surudur, çepçevre büyüklüğü 2 bin arşındır. Çok çok büyük, 7 adet 7 iklimden ve 7 gezegenden nişan verir Yecuc Seddi ibretlik tabyalardır ki her birine yetmişer adet irili ufaklı balyemez

topları var. Burada ancak 50 adet şindire tahta örtülü evleri ve buğday ambarları içinde darı, buğday, arpa ve diğer tahıllar doludur.

Bu varoşun ancak iki kapısı var; biri su kapısı ve biri büyük kapı kârgir bina kemerlidir.

İkinci kat varoş

Bu büyük varoş da önceki varoşu kuşatır. Bu varoş da 40 adım enli, rıhtım, sağlam ve dayanıklı dörtgen şekilli palanka duvardır. Ama bu varoşlardan birbirlerine geçilir ara kapıları vardır. Yukarısında Süleyman Han Camii var, kiremit ile örtülü *mamur camidir. Hâlâ vakıf tarafından nazırı kârgir yüksek sa*natlı bir minare yapıyor.

Bu varoşta toplam 100 kadar şindire tahta örtülü haneler vardır. Ve bu kat kale kapısının üstünde saat kulesi var ki çanının sesi bir konak yerde duyulur, kârgir kule ve kuzeye bakar kârgir yapı kemerli demir kapıdır. Bu kapının önünde taşra büyük varoşa geçecek kapı üzerinde bir kârgir yapı semender kulesi var ki kirpi tüyü gibi dizilmiş ateş saçan topları hazır ve nazırdır. Bu kule ve kapı önünde taşra büyük varoşa geçecek Kiriş Nehri üzerinde 100 adım enli bir ağaç köprü vardır.

Bu ikinci kat varoşun çepçevre büyüklüğü 2.550 adımdır. 6 adet büyük tabyaları üzerinde onar adet balyemez topları, su hizasında mazgal deliklerinde adam sığar şayka topları da vardır.

Bu anılan iki kat iç hisar çevresini hendek yerine Kiriş Nehri dolanır. Şehir içinde kayıklar ve gemiler gezip her hanenin şahnişinleri ve bahçelerinin maksureleri Kiriş Nehri kenarında olup herkes maksurelerinde balıkların her çeşidini avlayıp herkes haneden haneye kayıklar ile gidip gezerler. Acayip ve garip şekilde kurulmuş şehirdir ki sanki Frengistan'da Venedik şehridir. Onun denizi medd ü cezir olduğundan suyu çekilip kuruyunca bütün halk yaya gezer. Ama bu gölde daima şehir arasında kayıklar ile gezilip bütün mahbûbları gece gündüz Kiriş Nehri'nde deniz yaratıkları gibi insan balıkları yüzerken nice âşıklar Kiriş suyundaki dilberlere kiriş geçinirler.

Gerçi bu şehir içinde nice yerde gemilerle gezilir. Ama iç kale, bu varoşların doğu tarafı ve kıblesinde Yanova Kalesi tara-

fı safi sazlı, kamışlı ve cumbul berekli batak ve çatak göldür ki asla uzun bir top ermez büyük göldür. Bu anılan ikinci kat varoşun batı tarafında,

Üçüncü kat büyük varoş

Gayetle mamur, bakımlı, sağlam yapılı bir yerleşim yeridir. Ancak dört tarafı öbür varoşlar gibi dolma rıhtım palanka duvar değildir. Bu ancak yalın kat dolma çit palanka duvardır. Bunun da hendeği olacak yerinde çepçevre Kiriş Nehri akar. Bu beşgen şekilli bir varoştur ki büyüklüğü fırdolayı 4 bin germe adımdır. Nice kere kölelerimle adımlamışımdır.

Çevresinde 3 adet sağlam kapısı var. Evvelâ kıble tarafına batı kapısı, batı tarafına orta kapı açıktır. Doğu tarafına Yanova Kapısı var. Bu anılan üç adet kapı sanki Acem elinde Hazar Denizi kıyısında Demirkapu Kalesi kapılarıdır ki bunlar da demir kapılardır. Kuzey tarafına 2 adet küçük su kapısı daha vardır. Ancak *[84a]* has kapısı olup düz yol değildir. Bu hesap üzere iç kale ile anılan 4 kat kalenin içinde ve dışında toplam (---) adet anayol kapıları ve 7 yerde ahşap köprüleri var.

Bu taşra büyük varoşta 1.060 kadar bakımlı, donanımlı ve mükemmel bağlı ve bahçeli, tamamen şindire tahta örtülü süslü evler vardır. Bütün sokakları baştanbaşa tahta kiriş kaldırım döşelidir. Bu şehir bir bataklı göl içinde kurulduğundan zemini çamur olup onun için şehir içi ve evler içi tamamen tahta balvan direkler döşelidir. Sanki Kanije, Tımışvar, Sigetvar ve Kapoşvar kaleleri gibi tahta döşelidir.

Tamamı 4 mahalle ve 4 mihraptır. Evvelâ Süleyman Han Camii ve Ali Bey Camii, bir kurşunlu güzel camidir. Hayrat sahibi Ali Bey de camii haziresinde bir kurşunlu yüksek türbe içinde huzur içinde yatar. Bu iki cami ve Ali Bey Türbesi'nden başka bu kale içinde kurşun ile örtülü mamur hayrat yoktur. Ve bu iki camiden başka kârgir minareli mabedgâh da yoktur. Geri kalanı, 9 adet mahalle mescitleridir.

Ve 3 adet medresesi, 2 adet derviş tekkesi, 3 adet sıbyan mektebi, 1 adet tüccar hanı ve 1 adet Ali Bey Hamamı vardır. Toplam 200 adet dükkânları var, gerçi bedesteni yoktur, ama tüm değerli şeyler ve nadir eşyalar bol bol bulunur.

Ve taşra varoşta 3 adet kefere kiliseleri var. Eğer bütün ya-

pılarını olduğu gibi yazsak büyük bir kitap olur. Ancak bu tarz üzre böyle şehir içinde evden eve, bağdan bağa, değirmenden değirmene, herkes eşine, yoldaşına ve dostuna kayık ile gezilir garip seyirlik şehirdir.

Suyu ve havası tatlı olduğundan güler yüzlü mahbûbu ve mahbûbesi beğenilir. Gayet edepli kadınları, yiğit ve cesur gençleri var. Gündüz gözüne asla asil kadınları kapıdan dışarı hamama çıkmazlar. Herkes hanesinde sobalı hamamlarına girerler.

Ve bütün halkı hodi sedi bilmez, biraz Türkçe bilir, Eflâk ve Macarca çok bilir, bir alay serhad esvabı giyer, çuka kalpaklı gaziler ve tüccarlardır.

Hakirin başından geçenler

Bu kemter fakir, bu kaleye kılavuzlar, köleler ve seyishanem ile girerken seher vaktinde kale kapısı açılıp onu gördüm: 4-5 yüz cürd atlı pür-silâh gaziler kale kapısından dışarı çıkar. Hakir de köprübaşında dururken hemen Kasapzâde, Behlül Ağa, Dizdaroğlu ve nice gaziler hemen hakiri görünce,

"Elhamdülillah uğurdur, Osmanlı yüzü gördük. Ağa seni uğur okuduk. Hele dur, birlikte bizimle çeteye ve poturaya gidelim. İşte bağdala hunkasında kâfirin katana yunakları bizi katlanır, durma gidelim" dediklerinde hakir bağdala hunkası dedikleri yüksek tepenin dibinde kara nahır gibi kara şapkalı ve kara saçlı kâfirler çatılmış dururlar. Allah'ın hikmeti, bu hakir o taraftan geldim. Kâfir hakiri görüp asla hareket etmediler. İhtimaldir kale halkı duyar diye susup yatmışlar. Hemen hakir o kadar kâfirin çokluğunu görünce,

"Vallahi gaziler! Beni uğur okuman. Ben bir uğursuz adamım, zira 46 yıldır saçım sakalım tıraş edip cullâkî ışığa döndüm ve Yanova'dan ılgar ile geldim. Atlarımız yorgundur" diye nice türlü anlamsız özürler buldum. Asla özrümü kabul etmeyip,

"Ya biz seni sabahtan rast gelip uğur okuduk. Bre durmagör bin-a! Bre durma, durma-gör bin-a!" diye her yandan bir ses gelip başıma üşüşüp elimi eteğimi öperler. Sonunda kölemi yüklerimle kaleye gönderip hakir 4 nefer kölemle gazilere karışıp,

"Bismillah gaza niyetine, Allah'a tevekkül ettik" deyip kaleden yüz, yüz elli adım kadar çıktığımızda hemen kâfir anılan hunka tepe ardından at tepip vuruşma meydanına girip at başı beraber yan yana, yular yulara durdular.

Beri bizim tarafımızda da gaziler yan yana at başı beraber diz dize ve omuz omuza pür-silâh hazır durduklarında hemen hakire bir coşkunluk ve hâlet geldi. Gülbâng:

"Gülbâng-ı nebî, sırr-ı Muhammedi'l-Arabî, gerçekler ve hazır ve gâib ve ricâlü'l-gayb ve ümenâ vü büdelâ ve evtâd ve cemî'i ervâh-ı enbiyâ ve evliyâların ervâhları hâzır ola. Gerçek erenler demine hû diyelim hû" deyip bir gülbâng-ı Muhammedî çekince bütün gaziler "Allah Allah!" deyip ileri at sürdüler. Kâfirler ile aramızda bir tüfenk menzili kalıp ardımda Göle Kalesi'ne bir nezaketle baktım.

Kalenin burçları duvarları sancak, bayrak ve alemlerle süsleyip dört kat kaleden davullar dövülüp bütün burçların bedenlerin üzeri kat kat küçük büyük bütün insanlar el açıp hayır dua etmektedirler.

Hemen hakir de bizim İslâm askeri içinde yüksek sesle Fetih Suresi'nden *"Ve Allah sana şanlı bir zafer vermesi içindir"* [*Kur'ân,* Fetih 3] âyetini okuyup hemen kâfirlerden gök demire gömülmüş bir kâfir küheylân atını meydana tepip bir sürahiyle savaş meydanında at başı çekip, ***[84b]***

"Kanı benim bugünkü gün Virene külüngü altından canını kurtarır Kasapoğlu'nu meydanıma okudum, gelsin" diye el kaldırıp birkaç nara edip şaraptan gözleri kan tasına dönüp ileri vuruşma meydanına gelip yine Kasapoğlu'nu istedi. Hemen beri taraftan Kasapoğlu,

"Gaziler! Beni hayır duadan unutman. Sizi Allahıma ısmarladım" deyip yiğitlik meydanına at sıçratıp meydanda birkaç kere atına kamçı vurup kâfire bir kere hamle eyledi. Bir hamle boş geçince kâfir de elindeki Ferhadî külüng ile Kasapoğlu'na bir hamle etti. Hamd olsun onun da hamlesi boş geçti. Hemen ikinci hamle yine Kasapoğlu'na değip elindeki 7 okka Hemedan demiri 9 yaprak şeştöperiyle kâfire bir Kassab-ı Cömerd hamlesi edip kâfirin kellesindeki miğferi ezilip kâfirin beyni dışarı çıkıp atından tepesi üzere yıkılınca atı kâfire doğ-

ru kaçtı. Hemen Kassapoğlu atının dizginini koluna geçirip attan inip dal-satır olup Kassab-ı Cömerd köçeği gibi kâfirin kellesini pis cesedinden ayırdı. Kâfirin kellesini ağzından eyer kaşına yumruğuyla vura vura geçirdi. Allah'a hamd olsun sağ salim mücahit gaziler içine girince asker içinden bir "Allah Allah!" sesleri göklere yükseldi.

Hemen yine kâfir tarafından iki nefer gök demire gömülmüş kâfirlerin biri Dizdarzâde'yi, biri Behlüloğlu'nu istediklerinde 2 gazi de kâfirlerin üzerine at bıraktılar. İki gazi de kâfirlere aman ve zaman vermeyip kâfirleri atlarından indirip kellelerini kesip İslâm tarafına gelirken hemen bütün kâfirler İslâm askeri üzerine "Yajuj, Yajuj!" deyip hücum ettiler. Beri taraftan hemen Müslüman askerler "Allah, Allah!" deyip iki asker birbirlerine karıldı, katıldı ve kaleden nice yüz pare toplar atıldı.

Tam bir saat kıran kırana Ali cengi oldu, savaş meydanı kandan göl olup zemin kâfir cesetleriyle Vakvak Ağacı gibi oldu, bir anda 200 kâfir ölüp 400 silâhlı demir katlavî giyimli kâfir zincire bağlı esir oldu. Bunların hepsi elleri kafalarında yanıma getirdiler. Meğer hakir cenk içinde Feth-i şerif okuyarak dalıp kalmışım.

Kılıç artığı olan kâfirler firar edince nice yüz gaziler ve kaleden nice bin adamlar atlı ve yaya öğle vaktine kadar kâfirleri artlarından kovup 105 kelle ve 70 esir daha getirdiler. O gün o gece kalede top şenlikleri ve oda sohbetleri olup 10 gün 10 gece Göle Kalesi'nde güle güle kölelerimiz bile zevk ü safâ ettiler. Yani bu mertebe mücahit gazileri vardır. Cenâb-ı Hak hepsini hata ve tehlikelerden koruya.

Bu savaşta 17 adamları şehit olup birer birer cenaze namazlarını kılıp defnettik. Gaza malından ruhları için helvalar ve pişiler pişirip fukaraya dağıttık. Hakire de gaza malından bir kese yoklama-baha iki at ve iki esir katana kâfiri verip yine orada o gazilere iki kâfiri bir kese talar kâğıt yırtan guruşa sattım. Hak bereket versin.

Beğenilenlerinden şebekeli bostanlarında kavunu, karpuzu, eriği, balsuyu ve beyaz sipov ekmeği herkesçe beğenilir. Bütün reayası Eflâk ve Macar kavmi olduğundan şehri gayet ga-

nimet ve ucuzluk yerdir. Zira Eflâk, Macar ve Boğdan kefereleri gayet çiftçi ve hizmetkâr olur. Kısacası Osmanlı'da böyle bir bolluk, sağlam ve dayanıklı kale yoktur. *Allah âfetlerden korusun.*

Göle ziyaret yerlerini bildirir

Azeb kapısından taşra ağaç köprü başında şehit ziyaret yeri tepesi. Nice yüz bin şehit ve salih kimseler gömülüdür. Himmetleri hazır ve nazır ola.

Daha sonra bu kalede bütün ahbap gaziler ile vedalaşıp 150 adet pak silâhlı gaza kılavuzlarımızdan yoldaş alıp topçu kapısından dışarı çıkıp 7 saat yıldız rüzgârı tarafına giderken ovalar ve ormanlar geçip,

Salanta Palankası Varoşu

Daha önce kefere yapısı bir küçücük varoş imiş. Pertev Paşa Göle Kalesi'ni fethettikten sonra bu Salanta Kalesi'ni genişletir. Zamanın geçmesiyle bazı yerleri yıkılır.

Allah'ın hikmeti (---) tarihinde Budin Veziri Nasuh Paşazâde Hüseyin Paşa bu Salanta Kalesi altında Orta Macar, Kurs Macarı, Erdel Macarı, Seykel Macarı ve Hayduşak Macarlarıyla büyük cenk edip üçüncü günkü cenginde Hüseyin Paşa Budin askeriyle ve gayri askerlerle yıkılıp 70 bin adam şehitlik şerbetini içince Hüseyin Paşa hemen ancak iç ağalarıyla kalıp firar eder. Hâlâ bu Salanta Ovası'nda bütün şehitlerin pak cesetleri iki yerde hunka (tepe) yığılıp ziyaretgâhtır.

Bu kadar gazi mücahitler ve iman ehli müminler şehit oluncaya dek 100.200 kâfir kılıçtan geçip pis leşleri 7 yerde yığılıdır. Zira bu serhadlerde kanundur ki bir savaş yerine bütün reaya toplanır, ister Müslüman, ister kâfir olsun dağlar gibi yığıp üzerlerine hunka toprak yığarlar, İslâm askeri ölüleri üzere *[85a]* yeşil tahtadan bir sırık üzere bayrak dikerler, kâfir leşleri hunkası üzerine ağaçtan haçlar dikerler. Mümin ve kâfirlerin mezarlarını işaretleri budur.

Hâlâ bütün serhadlerde Nasuh Paşazâde Hüseyin Paşa'nın Salanta Ovası'nda üç gün üç gece cenk edip 100 bin kâfiri kırıp sonunda kendisinin de bozguna uğradığı meşhurdur. O zamandan beri Salanta Kalesi yer yer yıkık yatıp varoşu gayet mamurdur.

Salanta Varoşu'nun anlatılması: Tamamı 2 bin haneli Eflâk ve Macar reayalı, 2 birov kâfiri hâkimli, 3 kiliseli, birkaç dükkânlı, sayısız bağlı bahçeli, Macar mahbûblu bakımlı ve süslü varoştur ki Göle Kalesi kulunun aklâmıdır.

Oradan yıldız tarafına 5 saat gidip,

Fekte Batur Palankası'nın özellikleri

Bu kale içinde nice yüz yıl yaşamış bir papaz var imiş. Ölünce onun malıyla mezarı üzerine büyük bir kilise yapmışlar. O papazın ismiyle anılıp Fekte Batur Manastırı derler.

Sonra 1071 [1661] tarihinde Serdar Ali Paşa ile Varat Kalesi fethine gittiğimizde bu mahalle Siyavuş Paşa kardeşi Abaza Sarı Arslan Hüseyin Paşa Tımışvar Eyaleti askeriyle konup "Gelen geçen İslâm askerlerine yol güvenliği olsun" diye bu mahalle asker üşürüp bir haftanın içinde bu Fekte Batur Kalesi'ni yeniden inşa etti. Hâlâ mamur olup Yanova Kalesi ile Varat Kalesi arasında güvenli bir sığınak ve iman ehli palankası olmuştur.

Hâlâ Varat toprağında Kara Kiriş Nehri kenarında dört tarafı ormanlık içinde dörtgen şekilli bir sağlam ve rıhtım dolma duvarlı, çepçevre 500 adım büyüklüğünde dayanıklı palankadır. İçinde dizdarı, 50 adet hisar eri, cebehanesi, şahi şahane topları, 5 dükkâncığı ve bir mükellef hancağızı var. Hüseyin Paşa bu adı geçen Fekte Batur Manastırı'nı Sultan Mehmed Camii etti.

Kale kapısı batı tarafa açılır ağaç kapıdır. Ve bir sık meşe ormanı içine yapılmakla gayet korkulu ve tehlikeli yer olduğundan hiçbir zaman Macar katanası keferesi eksik değildir. Zira Yanova ile Varat arasında işlek geçit yeridir.

Bu kale hendeğinden akan Kara Kiriş Nehri Erdel Vilâyeti'nde Kolojvar Kalesi dağlarından ve Şiçevar Kalesi derelerinden akarak gelip bu Fekte Batur Kalesi'ne uğrar, oradan Göle Kalesi'ni sular, oradan Eğri Eyaleti'nde Sonlok Kalesi arasında Tise Nehri'ne karışır. O kadar güzel su değildir.

Sonra bu kaleden çıkıp yıldız rüzgârı tarafına düzlük ve ormanlı meşelik içinde kâfirin tehlikeli pusu yerlerini 5 saatte geçip,

Cihat yurdu hisarı, yani Varat Kalesi'nin özellikleri

Allah'a hamd olsun bu kemter kul 1071 [1661] tarihinde Serdar-ı muazzam Köse Ali Paşa ile fethinde bulunup ilk fetih

ezanını bu hakir okuyup nice işlerinde bulunduk. Ama imar olmadan hisar içinde olan tılsımlı tunçtan dökülmüş eski zaman pehlivanları heykellerini seyredip bütün Müslüman gaziler ile şenliklerde iken Serdar Ali Paşa efendimiz bu kemter kulu Bosna diyarına bu Varat Kalesi fetihnâmesiyle Melek Ahmed Paşa efendimize gönderdi. Biz de ılgar ile gidip efendimizin nice nice ihsanlarını görüp yine Melek Paşa efendimizin yanında kaldık. Bosna'dan Zirinoğlu vilâyetlerin ve Venedik'te Moran ve Dodoşka vilâyetlerini gezip dolaştıktan sonra efendimizle Bosna'dan azledilip Rumeli Eyaleti'yle yine Erdel Vilâyeti seferine Serdar Ali Paşa ile giderken Tımışvar altında Seydî Ahmed Paşa'yı bir Cuma günü Ali Paşa kendi otağında şehit edip Seydî Paşa'nın kellesini Devlet kapısına gönderdi.

Sonra Demirkapı'dan Erdel diyarına girip tam 10 ay Erdel diyarını gezip dolaştık. Oradan Erdel'e Abobi Mihal adlı bir kâfiri kral tayin edip Erdel Vilâyeti'nden 200 bin esir çıkarıp güvenlikte olduk.

Daha önce Seydî Ahmed Paşa'nın yenip katlettiği Rakofçioğlu Kral'dan geri kalan 3 bin keseyi tahsil edip sağlıkla ve esenlikle Tımışvar'da kaldık. Hakir Melek Ahmed Paşa ile İstanbul'a gelip kubbe veziri olunca Sultan Ahmed kızı Fâtıma Sultan'ı Melek Ahmed Paşa alıp (---) (---) tarihinde Melek Ahmed Paşa İstanbul'da Kubbealtı'nda iken vefat edince garip kaldık.

Sonra bu hakir Köprülüzâde Sadrazam Ahmed Paşa'ya intisap ettik. 1073 [1663] tarihinde Uyvar fethinde bulunup ardından 1074 senesinde uğursuz Raba seferinde bozguna uğradık. Hamd olsun hakir o bozgunda can baş kurtarıp esenlikle Uyvar altına geldiğimizde Nemse çasarı sulha rağbet edip bir küçük elçisi çıkıp Belgrad'a geldik.

Sonra bizim elçimiz Kara Mehmed Paşa ile Nemse çasarına hakir bile gidip Alman diyarında nice zaman *[85b]* gezip dolaştım. Daha sonra Nemse çasarının papinta hattıyla iki buçuk sene 7 krallık yeri, yukarıda yazıldığı gibi 7 krallık yeri gezip dolaştım. Üçüncü yılda Budin Veziri Gürcü Mehmed Paşa'ya gelip müşerref olduğumuzda hakire Eğri, Tımışvar ve Varat eyaletlerinin kale yoklamalarını verdi. Yukarıda yazıl-

dığı üzere adı geçen eyaletlerin bütün kalelerini gezip dolaşarak yolları katedip menzilleri katlayarak Beç, Prag, Bahr-i Muhit, Donkarkız, Danimarka, İsveç, Çek ve Tot vilâyetlerini gezdim. Hamd olsun üçüncü yılda yine sağlık ve esenlikle daha önce (---) tarihinde fethinde bulunduğumuz Varat Kalesi'ne gelip ulaştım. Varat Valisi Arnavut Hısım Mehmed Paşa sarayında konup sohbetleri şerefiyle şereflendim, Varat Kalesi'ni, varoşunu ve İrem Bağlarını gezip dolaştım. Fethettiğimizde İslâm askeri elinde harap edilmiş idi, ama şimdi o kadar bakımlı ve şenlikli olmuş ki kalesi, varoşu, mahalleleri, camileri, bağ ve bahçeleriyle sanki İrem Bağı olmuş.

Görülmeye değer hisar, yani sağlam Varat Kalesi'nin özellikleri

1071 [1661] tarihinde İbrahim Han oğlu Sultan IV. Mehmed zamanında Serdar Köse Ali Paşa eliyle ve Seydî Ahmed Paşa, Çavuşzâde Mehmed Paşa, Çatalbaş Paşa, Hısım Mehmed Paşa, Cerrah Kasım Paşa, Abaza Sarı Hüseyin Paşa, Yentür Hasan Paşa ve nice vezir ve beylerbeyilerin yardımlarıyla fethedildiğinin tarihleri budur. Tarih mısraı:

Varat'ı aldı adûdan Ali Paşa-yı dilîr.

Diğer güzel tarih:

Varat alındı, Erdel erzel oldu.

Nice sanatlı tarihleri vardır, ama bu kadarla yetindik. Hâlâ bu kale IV. Mehmed Han yazımı kanunu üzre başka vezirlik eyalettir.

Padişah tarafından vezirinin hassı Rumeli veziri hassı gibi 11 kere 100 bin (1.100.000) akçedir. Mal defterdarı, timar defterdarı, defter emini, çavuşlar kethüdası, çavuşlar kâtibi, defter kethüdası, kâğıt emini, mahlûl kâtibi, kale tezkirecisi, tarihçi efendi, mukâtaacı efendi, şehremini efendi, beytülmal emini, beytülmal kâtibi, beytülmal naibi, mimar ağa, gümrük emini, harac emini, muhtesib ağası, bâcdarı, muhtesib naibi, şeyhü'l-beledi, sipahilerin kethüdayeri, 6 oda yeniçeriyle bir müteazzım haseki ağa, yeniçeri ağası, üç oda cebecilere cebecibaşı, üç oda topçulara topçubaşı, lağımcıbaşı, kumbaracıbaşı, çalıcı mehterbaşı, alaybeyisi, çeribaşısı, yüzbaşısı, 800 timar erbabı ve 15 zeamet erbabı vardır.

Kanun üzere bütün timarlıların cebelüleri ile ve paşanın kendi askeriyle 8 bin asker olur. Ve 12 adet tuğ ve tablhane sahibi kale ağaları var. Mesela dizdar ağa, sağkol ağası, solkol ağası, beşli ağası, martolos ağası, gönüllü ağasının sağkolu, gönüllü ağasının solkolu, yerli topçubaşı, yerli cebecibaşı ve kumbaracıbaşı gibi ağaları var.

Kale dizdarı her gece kale kapılarının anahtarını kapukulu yeniçeri ağasına teslim eder. Hepsi defterde yazılı 3 bin adet kale kuludur ki Budin, Eğri ve Kanije kalelerinde böyle seçkin asker yoktur. Bu hesap üzere savaş sırasında kuşatma altında toplam 20.080 adet silâhlı asker mevcuttur. 20 bin asker de kuşatma sırasında taşra Varat Eyaleti kalelerinden yardım gelir.

Kanun üzere şeyhülislâmı, nakibüleşrafı vardır ve 300 akçe pâyesiyle şerif kazadır. 9 adet nahiyede 340 adet, kimi itaatli ve kimi asi şekilli köyleri var. Her sene kadıya adaletle 6 kese hâsıl olur. Paşasına 48 bin guruş cevz-i maduddan hâsıl olup bâd-ı hevâ, pazar bâcı, panayır pazarı yerinden 8 bin guruş daha olup 3 bin asker beslemek ferman olunmuştur. Ancak padişah tarafına ıydiyye (bayramlık) hediyesi vermemek üzere şart olunmuş bâkir mansıptır ki daha bekâreti bozulmadı. Ama serhadin en sonunda kurulmuş yeni fetih bir eyalettir. Bir tarafında doğu tarafı Erdel Vilâyeti kâfiri, kuzey tarafında Kurs Macarıyla Orta Macar, batı tarafında Nemse kâfiri var. Allah korusun, serhaddin sonunda bulunan bir seddir.

Varat Eyaleti toplam 4 sancaktır. Evvelâ; Senköy Sancağı, Papmezö Kalesi Sancağı, Balanoş Kalesi Sancağı ve Solongar Kalesi Sancağı ve Bihar Nahiyesi, sancak beyi taht yeri olmak için Hısım Mehmed Paşa Der-i Devlet'e arz etti, henüz Tatar Nasuh ulaklıkla Edirne'ye gitti, ama mamur sancak olur. Bihar Nahiyesi Erdel diyarının seçkin yeridir ki 700 pare köylere sahiptir. Başka sancakları küçüktür. Reayaları Tot ve Macar olup gayet itaatlidirler. Zira Seydî Ahmed Paşa ile 3 sene bu kâfirleri kırıp güçlükle itaat ettirdik.

Varat Eyaleti'nde elliden fazla kale iki kılıç altında mutilerdir, yani kâfire de haraç verirler, razılardır. *[86a]* Ve 12 bin haraç hanesi Köprülü evkâfı var. Geri kalanı miri yazılıp Varat Kalesi kullarının aklâmlarıdır. Ve Varat Eyaleti'nin tamamında

22 bin padişah haracı yazılıp defterine kaydolunmuştur. Haraç ağasına haraç başına yarım guruş geçim harcı konmuştur.

Varat Kalesi'nin zeminini bildirir

Varat Kalesi Erdel memleketinin İskender Seddi ve Rakofçi Kral'ın tahtı idi. Hâlâ İslâm elinde olup Mekke ve Medine'nin vakfıdır ki 12 bin altın Medine-i Münevvere'ye surre gider. Kalesi Ulesi Dağı dibinde, bu dağın kıblesinde Kiriş Nehri aşırı bir top menzili uzak, bu dağ eteğinde bir geniş yeşillik alanda beşgen şekilli tamamen şeddadi tuğla yapı, 5 tabyalı güzel bir kaledir ki sanki sağlam ve dayanıklı Mağosa Kalesi'dir. Gerçi bu Ulesi Dağı kaleye eğimlidir, ama arasında Şebeş Kiriş Nehri akar.

Bu Şebeş Kiriş Nehri, Erdel Vilâyeti'nde Şebeşvar Kalesi'nden, sonra bu Varat Kalesi dibinden ve hendeği içinden akarak batı tarafta Göle Kalesi'yle Sonlok Kalesi arasında Tise Nehri'ne karışır.

Ve anılan Ulesi Dağı Varat'ın poyraz tarafında yüksek bir tepedir. Hatta kuşatma sırasında bu yüksek tepe üzerinden, Yentür Hasan Paşa kaleyi 7 pare top ile döverdi, ama o kadar zarar isabet etmezdi. Zira hayli uzak mesafededir ve su aşırı olup derya gibi hendek suyu aşırıda olmak ile top güllesi kaleye gelip öyle zarar edemeyip top gülleleri batıp kalırdı. Kale hendeğinin eni tam 120 adımdır ve derya gibi içi Şebeş Kiriş Nehri ile dolu olup 47 arşın derin hendektir, içinde kadırga avanta edip pala vurup gezinse mümkündür. Bu kadar geniş hendeğin suyu içinde, hendeğin orta yerinde kaleyi kuşatmış bir ensiz hendek daha vardır, o hendek 17 arşın derindir. Zira bu hendeğin suyu yerlidir. Büyük enli hendeğin suyunu Kiriş Nehri'nden kesseler ortadaki küçük hendeğin suyu baki kalır. Bu hendek içinde türlü türlü balıklar ve canlılar vardır.

Bu kalenin büyüklüğü duvar üzerinden 2.500 adımdır. Tamamı 5 büyük tabyadır ki her birinde on ikişer adet kırmızı çullu arabalar üzere balyemez topları var. Ancak diğer kale gibi tabyadan tabyaya varılmaz. Her tabyanın başka kapıları, başka cebehaneleri, başka kaptanları ve başka topçu kulları var ve her tabya üçer köşe olup her köşesinde birer kârgir kubbeli karakolhaneleri var. Ve her tabyanın hendek suyuna bakar 3 adet balyemez şayka topları var.

Kale duvarı hendekten yukarı 40 mimar arşını yüksek ve 10 arşın enli şeddadi tuğla yapıdır ve 20 arşın duvardan yukarı Demâvend Dağı gibi toprak yığılıdır. Bu toprak üzerinde de 10 arşın enli bir derin hendek içinde nice bin şeytanlıklar dolu hendektir. Kıbleye bakan tabyanın temelinden yukarısında, kale duvarının yarısında kaleyi kuşatmış bir sanatlı taş kuşaktan kale duvarı çepçevre tuğla, yontma tıraşlı ve cilâlı taş ile yapılmış sağlam kaledir. Zira 1007 [1598/9] tarihinde Sultan III. Mehmed Han zamanında bu Varat Kalesi'ni Saturcu (---) Paşa 5 ay döve döve yerle bir etti. Ama tüm asker Varat'ın 7 adet İrem Bağı gibi varoşlarında zevk ü safâ etmede, beşinci ayda kar ve yağmurun çokluğundan ve şiddetli kışın erken gelip bastırmasından el ayak tutmayıp asker içinde kıtlık baş gösterdi. Tatar Han da Saturcu Paşa'ya gücenik olup Kırım'a gittiğinden hemen İslâm askeri serdara karşı ayaklandılar. Tüm İslâm askeri Varat Kalesi altından fetihsiz eli boş ve hüsranla dönüp o şiddetli kışta ağırlıkları, çadırları, cebehane ve Osmanlı hazinesi *ile sağ salim Tımışvar Kalesi'ne* çıkıp kışlak verdiler. Hemen kâfir yüz bin hamd edip Varat Kalesi'nin yıkılan yerlerin taş ile ve kırmızı tuğla ile sağlam bir şekilde onarıp yapmıştır ki sanki yeni bir kaledir.

Bu kalenin batı tarafına ancak bir kapısı vardır, ama üç kat sağlam demir kapılardır. Ve kapı üzerinde taştan mermer ustası sığır başları oymuş ki sanki canlıdır. Ve bu heykellerin iki yanında insan elleri, ayakları, davul boru ve çeşit çeşit cebehane resimlerini taştan oymuş, hâlâ kapı üzerinde durur gayet sanatlı heykellerdir. Ve bu kapının iç yüzünde sol tarafında bir kule üzerinde saat kulesi var, çanının sesi bir konak yerde duyulur.

Bu kale içinde 10 dükkân ve 2 hamam var, 150 adet iki katlı kârgir yapı şindire tahta örtülü sanatlı asker odaları, 3 yerde at değirmenleri ve yeniçeri ağası kulesi önünde bir cehenmem kuyusu zindanı var, başka yapıları yoktur. Birkaç küçük meydancıkları var.

İç kalenin şekli

Bu anılan taşra kalenin içinde iç kale *[86b]* çepçevre taşra duvarı dibinden tam bin adımdır. Ve 5 adet şahane ve yüksek

kulelerin ikisi kırmızı kiremit kubbe örtülüdür. 3 adet kulesinde cebehane ve diğer mühimmat, levazımat ve zahire cinsi dopdoludur.

Bu iç kalede yeniçeri ağası ve yeniçeriler, cebecibaşı ve cebeciler, topçubaşı ve topçular ile yerli kulları kalmaktadırlar. Gayet sanatlı ve süslü, kat kat kârgir yapı, kiremit örtülü ve şindire tahta ile örtülü mamur saraylar var. Burada oturanların çoğunluğu sırf askerlerdir.

Bu iç hisarın etrafında asla hendeği yoktur, zira büyük kale ortasında bulunmuştur. 4 adet kapısı var, ama biri işler, üçü kapalı durur. Açık olan kapı üzerinde Sultan IV. Mehmed Han Camii vardır. Daha önce bir kilise imiş, hâlâ nurlanıp Müslüman mabedgâhı olmuştur. Bunun nazik, sanatlı, yeni yapılmış güzel uzun bir minaresi var ki sanki tek parça düzgün servidir. Cami üzeri bir çeşit sanatlı kırmızı kiremit örtülüdür ki sanki sihir eseridir. Bu yazılan yapılardan başka bu orta hisarda başka imaret yoktur. Hemen iç kale ortası bir meydandır.

Taşra varoşun özelliği

Kaleden taşra varoşa ağaç köprü ile giderken her gece köprüyü üç yerden makaralar ile bekçiler kaldırıp kale ada gibi kalır. Hendek köprüsünden varoşa batı tarafına giderken köprünün sol tarafında üstü tahta şindire örtülü yine ağaçtan sanatlı bir lonca köşkü var, şehrin bütün zarifleri ve yurdundan ayrı kimseler bu köşkte oturup dinlenip zindelik kazanırlar. Gayet mesiregâh, dinlenecek ve namaz kılınacak köşktür.

Bu köprü başıyla varoş çarşısı arası, yani kale önü hendek kenarınca kaleyi kuşatmış, çepçevre geniş bir meydandır ki her gün bu meydanda insan deryası olup pazar kurulur.

Allah'a hamd olsun Varat Kalesi'ni mamur gördük, ama fetih sırasında harap bırakmıştık. Daha önce bu Varat Kalesi kâfir elinde iken Melek Ahmed Paşa sadrazam olunca Erdel Kralı Rakofçioğlu'na iki kere ulaklıkla bu Varat Kalesi'ne gelip görmek nasip olmuştu.

Kalenin dört tarafında İrem Bağı'na benzer 7 adet büyük varoşları olup her birinde birer gün insan deryası olup pazar dururdu. O zamandan beri bu pazarın, kale önündeki meydanda her gün kurulması âdet olup bütün reaya ve beraya,

mahbûbe kızlar ve mahbûbe evlenmiş kadınlar gizlice eşyalarını bu pazara getirip satarlar.

Bu meydanın kaleye bakan tarafı baştanbaşa kahvehane, bozahane ve başka yiyecekve içecek satan esnaf dükkânlarıdır.

Bu varoşta 5 tane küçük hamamlar vardır. Biri Ulesi Kapısı'nın iç yüzündedir. Diğer dördü büyük çarşı içinde mükellef ve mükemmel hamamlardır.

Ve tamamı 17 mihraptır. Üçü Cuma namazı kılınır kalabalık cemaatli camilerdir.

Evvelâ Varat fâtihi **Köse Ali Paşa Camii,** kiremit örtülü ve bir düzgün ve yüksek kârgir minareli yeni camidir, ama avlusu yoktur, zira dar yere yapılmıştır. Çarşı pazarın kalabalığı burada olduğundan cemaati çoktur.

Bir cami de mahalle içinde **Köprülü Mehmed Paşa Camii** al kırmızı kiremit ile örtülü bir kârgir minareli ve bir geniş avlulu mamur camidir, ama Köprülü'den emir gelince camie kurşun örtmek isterlerdi.

Bir cami de taş kapısı dibinde **Küçük Mehmed Paşa Camii** gerçekten de küçüktür ki ismine uygun olup çatısı kiremitlidir, ama henüz minaresi yoktur. Bunların dışındakiler bu varoşta mahalle mescitleridir.

Ve 3 adet medresesi, 4 adet sıbyan mektebi ve 2 yerde derviş tekkesi vardır.

Ve 3 adet tüccar hanı vardır, 1 adet fakirlere ziyafet evi, imareti vardır ki Köprülü Mehmed Paşa hayratıdır. 7 adet cana can katan sebilhanesi ve 5 adet aydınlık hamamı vardır.

Toplam bin adet kârgir yapı tek ve iki katlı kiremitli ve şindire tahta örtülü evleri vardır. Daha önce, kâfir zamanı 7 varoşta toplam 12 bin adet süslü, bakımlı ve donanımlı haneler olduğunu görmüş idik.

Ve 300 adet dükkânlardır, ama hâlâ sipahi pazarı ve kale önünde pazaryeri dükkânları mamur ve süslüdür.

İleri gelen sarayları: Bunlardan Paşa Sarayı, Defterdar Ahmed Efendi Sarayı, iç hisarda Yeniçeri Ağası Sarayı, Ulesi varoşunda Pançe Hüseyin Ağa Sarayı, Karamanlı Ali Beşe Sarayı ve nice soba evli ve hamamlı hanedanlar vardır, ancak bunları yazdık.

Bu varoşun dört tarafı bağdan ve bahçeden görünmez olmuş, ama daha önce İslâm askeri bu kaleyi kuşattıklarında bütün bağı, dağı, haneleri ve kaleyi bile yakıp harap etmişler idi. Hamd olsun 5 yılda yine süslü bağlar, bahçeler ve şebekeli bostanlar yetişmiş.

Bu büyük varoş dörtgen şekilli olup bütün sokakları hendese ile kâfir zamanı satranç nakşı tarh *[87a]* olunmuştur.

Bu varoşun büyüklüğü çepçevre 10.050 germe adımdır. Bu varoş hemen büyük kalenin doğu tarafıyla kıblesini kuşatmamış, diğer taraflarını tamamen kuşatmıştır. Bunun da hendeği içinden Kiriş Nehri geçer. Etrafı tamamen dolma rıhtım yeni yapı sur, hoş palankadır ki duvarı üstünde araba gezse mümkündür. Fırdolayı 12 adet sağlam ve dayanıklı tabyaları var ki hepsinin üstleri şindire tahta örtülü sivri sivri tahta bayraklı süslü kubbeleri ve karakolhaneleri var.

Bunlardan büyük Kadı Tabyası, Ali Paşa Tabyası, Küçük Mehmed Paşa Tabyası, Yeniçeri Ağası Tabyası, Hısım Mehmed Paşa Tabyası, Sinan Paşa Tabyası ve nice İskender Seddi gibi tabyalar bu varoşun çevresini kuşatmıştır. Bir tabyada beşer altışar adet şahi, kolomburna ve darbzen toplar mevcuttur.

Bu varoş toplam 4 kapıdır. Evvelâ doğu tarafına Ali Paşa Kapısı, kârgir yapı, kemerli, tahta kanatlı sağlam kapıdır. Doğu tarafında öte poyraz tarafına köprü başında Ulesi Varoşu Kapısı sade mamur kapıdır, yani kârgir kemer değildir. Batı tarafına taş kapı duvarlarında taş yapılı sağlam büyük kapıdır. Kıble tarafına Değirmen Kapısı da sade tahta kanatlı büyük kapıdır.

Bu varoşun dört tarafı hendeği içinden Kiriş Nehri aktığından bu kapıların önlerinde ağaç köprülerden geçilir. Her kapıda ikişer yüz adet pür-silâh kale neferleri bekçilik ve gözcülük edip her kapı önlerinde lonca köşklerinde oturup bir hay huy edip nöbet beklerler. Hendekler kenarında ve nice yerlerde Kiriş Nehri üzerinde su değirmenleri dönüp ince beyaz un öğütürler.

Varat Panayır Pazarı'nın özellikleri

Anılan Değirmen Kapısı'nın taşrası önünde kaleden bin adım uzak kıble tarafında bir düz alanda büyük bir çarşı pazar

dükkânları ve hanları var, ona Sülüş Pazarı derler, ama nice dükkânları çalas, palaş ve malaştan kulübelerdir, yani kârgir yapılı dükkânlar değildir. Kış ve yaz aylarında elbette haftada bir Pazar günü büyük pazar olup 40-50 bin reaya ve beraya toplanıp pazar kurulduğunda paşa askeri, subaşı ve tüm yeniçeri askerleri pür-silâh gelip her hafta pazarı günleri hazır olurlar, akşam vaktinde yine herkes dağılıp vatanlarına giderler. Bunda pazar bâcından mirî mal hâsıl olup kale neferlerine aklâm (gelir) kaydolmuştur. Tamamı 4 bin adet dükkânlardır ki geniş yolları satranç nakşı tarh olunmuştur.

Ama bu mahalde yıl başında bir kere kâfirlerin Kızıl Yumurtası'ndan kırk gün önce yıl pazarı durdukta Hint, Yemen, Arap ve Acem'den, kısacası tüm yedi iklimden nice kere yüz bin kâfir tüccarlar ve çeşitli dil ve milletlerden mahluk toplanıp bu Varat Ovası çadır, çerge ve ağırlıklarla süslenip 20 gün 20 gece içip eğlenip alış veriş ve kâr olup nice bin yük meta bozulup, çözülüp satılır ve nice bin yük değerli şeyler alınıp yük bağlanıp nice Mısır ve Rum hazinesi kâr olur.

Bu mahalde 40 gün önce Yanova Varat ve Varat Eyaleti askerleri pür-silâh gelip bir iki ay Varat Ovası'nda çadırlarıyla muhafaza edip pazar bozulup tav tavlanıp sav savlandıktan sonra Varat vezirinin izniyle korumaya gelen İslâm askerleri vatanlarına giderler.

Osmanlı Devleti'nde böyle pazar yeri, yani böyle panayır Ösek Kalesi panayırı, Dolyan panayırı, Alasonya panayırı, Maşkolor panayırları ve Yanya panayırları vardır, ama bu Varat panayırı gayet büyük kalabalık, büyük seyirliktir.

Ulesi Varoşu'nun anlatılması

Bu büyük varoşun poyraz tarafında Kiriş Nehri aşırı Ulesi derler büyük bir varoştur. Kâfir zamanında bu da İrem Bağları gibi kralların hasret çektiği Meram Bağı idi. Hâlâ yine imar olmadadır. Dizdarı ve kale neferleri başkadır. Tamamı 6 adet ağalıktır ve 300 adet neferleri ve martolosları vardır.

Varoşu, yuvarlak şekilli, Kiriş Nehri kenarında dağlar eteğine kurulmuş dolma çit palanka rıhtım duvardır ki çepçevre büyüklüğü 1.080 germe adımdır. Hendekleri yeni yapı olmakla henüz temizlenmemiş alçak hendektir. Ve dahi Varat'a bakan

tarafından Kiriş Nehri aktığından Kiriş kenarında palanka duvarı yoktur ve lazım da değildir. Ancak ensesinde bayır, çayır ve bağlar tarafında palankası ve tabyaları vardır. Çevresinde 7 adet sağlam tabyaları vardır.

İki kapısı var, biri kıble tarafına köprü başında Kiriş Nehri kenarında büyük varoşa ve kaleye gider büyük kapıdır. Biri poyraz tarafına bakar Senköy Kapısı. Bunlar da ağaç kanatlı kapılardır.

Bu varoş içinde 300 adet şindire tahta örtülü kârgir yapı ikişer kat mamur evleri vardır. Panço Hüseyin Ağa burada oturur. Daha önce, kefere zamanı bu varoş Aspuzu Bağı gibi mamur idi, ama Varat Kalesi fethinden sonra yine kâfirler gece ile gelip bu varoşu yakmışlardır. Henüz *[87b]* yine mamur olmadadır. Ancak 2 kahvehanesi, 5 dükkânı, 1 hanı, 2 mektebi, 1 camii ve 3 mahalle mescidi var.

Bu Varat'ın daha önce, kefere zamanı hanelerinin çatıları tamamen kiremit ile örtülü idi, ama şimdi genellikle şindire tahta örtülüdür.

Bu Ulesi Varoşu'nun ensesindeki dağlar baştanbaşa bağlar ve şebekeli bostanlardır.

Can tazeleyen suyu ve havasını bildirir: Havası gayet hoş olduğundan halkı sağlıklı olup mahbûb ve mahbûbeleri güzel yüzlü ve havası gibi hoş ve tatlı meşhur Macar kadınları vardır, ama yeni fetholduğundan insanlarının çoğu Rumeli adamlarıdır. Daha serhadli Boşnak kavmi azdır.

Yetiştirdikleri: Yaz ve kışta otu sebzesi eksik değildir. Hatta bir tür kılçıksız deve dişi buğdayı olup ondan Haleb kalkanı kadar beyaz sipov ekmek pişirirler ki sanki nurdur. Üzümü, eriği, armudu, lahanası, kavunu ve karpuzu öyle bol ve çok olur ki bir araba kavun ve karpuz iki beşliğe ve bir okka et bir peneze verilir.

Sözün kısası gayet bolluk vilâyet fethedilmiştir. Cenâb-ı Bârî yârî kılıp İslâm elinde devamlı dura. Ama tüm reayası Eflâk, Tot ve Macar'dır.

Âbıhayat tatlı sulu nehirleri: Kale hendeği ve şehir içinde akan Kiriş Nehri, Erdel diyarından gelip Tise Nehri'ne karıştığı yukarıda yazılmıştır. Ama o kadar beğenilir su değildir,

zira devamlı içenlerin boğazlarında kuşka, yani ur hâsıl olur. Onun için hassas tabiatlı olan kişiler genellikle kuyu sularından içerler.

Macar müneccimlerinin sözleri

Bu büyük şehir usturlab ilmine göre beşinci iklimde bulunup arz-ı beledi (---) (---) uzun gündüzü (---) derece ve dakikadır. Uzun gecesi de yine öyle bulunmuştur.

Bu şehri canımızın istediği gibi gezdikten sonra Sadrazam Köprülüoğlu tarafından elçi paşaya gelen padişah emrini Varat divanında okuduk. Nemse çasarı huzurunda padişah mektubu okunup sulh anlaşması yapıldığında Nemse çasarının ricasıyla bu Varat Kalesi yanında Hayduşak Vilâyeti içinde Seykelhit Kalesi'nin yıkılması fermanı okunmuştu. Varati Hâkimi Hısım Mehmed Paşa ve bütün serhad askerleri,

"Bu emr-i şerife uyup bize yararlı olan Seykelhit Kalesi'ni yıktırmazız. İnşaallah onu da Erdel elinden fethedip içine asker koyduğumuzda Varat Kalemiz henüz taze can bulup iç el olduğunda İskender Seddi olup İslâm serhaddi rahat olur" dediler. Getirdiğimiz emre, Budin Veziri Mehmed Paşa'nın emrine, elçi paşa efendimizin mektuplarına ve Nemse çasarının sulhnâmeleri suretine asla rağbet ve padişah emirlerine itaat etmeyip Seykelhit Kalesi'n yıkmaya razı olmadılar.

Allah'ın hikmeti, bu emr-i şeriflere uyup Seykel Kalesi'ni yıkmadıklarının 3. günü padişah tarafından bir selâhor ve hünkâr kapucubaşısı Varat Valisi Hısım Mehmed Paşa'ya hatt-ı şerifle geldi. Divanda padişah fermanı okundu, yazılanlar bunlardır ki:

"Sen ki Varat Veziri Mehmed Paşa'sın. Hatt-ı şerifim vardıkta Varat Eyaleti'nde ne kadar asker var ise kalkıp Nemse çasarı dostumuzun ricasıyla Varat Kalesi yakınında Erdel diyarının Hayduşak nahiyesinde Seykelhit Kalesi'ni yıkıp yerle bir edesin. Ve bizim Varat fethi sulhünde viran kalacak Erdel'in Adorban Kalesi'ni yine Erdel kralı sulha aykırı iş edip bu kaleyi tamir edip içine Nemse, Erdel ve Hayduşak kâfiri askerleri komuş.

İmdi hatt-ı şerifim varıp ulaştığında yönetimin altında olan Varat Eyaleti askeriyle kalkıp cebehane ve balyemez toplar

da götürüp kral çasar dostumuzun ricasıyla Seykelhit Kalesi'ni harap edip bizim tarafımızdan Adorban Kalesi'ni yıkasın" diye padişah divanında padişah emri okundu. O an Varat vezirinin tuğları ile çadır ve ağırlıkları Varat'ın Ulesi tarafına çıkıp dellâllar çağırıp 3 günde 20 bin asker toplandı. Beşinci günde Yanova Eyaleti askeriyle Cerrah Kasım Paşa da 20 bin askeriyle, 20 şahi ve 3 adet balyemez toplarını mandalar çekerek Varat askerine katıldı. İki vezir bir yere gelip cümle serhad ayanlarıyla danışıp sonra *Allah'a tevekkül* deyip 7 balyemez ve 40 şahi top ve 47 bin silâhlı asker olup,

Varat Vilâyeti'nden Erdel diyarının Hayduşak Vilâyeti'ne ve diğer kalelere gittiğimiz konakları bildirir

Evvelâ Varat altında Erdel Vilâyeti'nin, Hayduşak nahiyesinin, Kurs Vilâyeti'nin, Orta Macar Vilâyeti'nin ve Varat Eyaleti'nin ne kadar kefere birovları, yani hâkimleri ve irşekleri, yani başpapazları, bütün nemeşleri, yani sipahileri, tüm jodojları, yani ulûfeli askeri, hepsi Hısım Mehmed Paşa'ya gelip "Seferiniz mübarek ola" diye hediyelerini arz edip bütün kâfir zâbıtları İslâm askerine kılavuz olup itaat etmeyen kalelere Mehmed Paşa'yı götürürlerdi. Evvelâ Varat'tan batı tarafa (---) saatte mamur köyler içinde gidip,

Kral Değirmeni Vadisi menzili

Allah'ın hikmeti daha önce 1071 [1661] tarihinde Varat Kalesi fethedilip hisar içinden aman ***[88a]*** ile dışarı çıkan kâfirleri Senköy Kalesi'ne götürüp kâfirleri sağ salim Senköy Kalesi'ne teslim edip kaptanından Hısım Mehmed Paşa hediyeler aldı. Dönüşte bir pusu yerinden 3 bin kadar kâfir çıkıp Hısım Mehmed Paşa'yı bu Kral Değirmeni mahallinde basıp 3 saat bir cenk ettik.

Sonunda Hısım Mehmed Paşa kasığından kurşun ile vurulup bir kenarda yaralı durup kimseye yaralı olduğunu sezdirmedi ve askeri savaşa teşvik ederdi. Hamd olsun öğleden sonra kâfirler bozulup bu kadar kelle ve esir ile İslâm ordusuna Varat altında geldiğimizde Hısım Mehmed Paşa "Ben yaralandım" diye haber etti.

Nice yüz usta cerrahlar bir yere gelip Mehmed Paşa'nın kurşununu kasığından çıkaramadılar. Allah'ın hikmeti yârî kı-

lıp bu güzel seferde Mehmed Paşa ile bu yaralandığı yere yine gelip konduğumuzda bir gün önce bu hakir Mehmed Paşa'nın kurşun yarası yerine bir fitil ile tavşanın yüreği yağını komuş idim. Hemen o mahalde Mehmed Paşa,

"Bre medet kasığım" diye bağırırken Cerrah Kasım Paşa gelip "Nedir birader?" diye Mehmed Paşa'nın yarasına nasıl mil soktu ise henüz kâğıda sarılmış altı dirhem bir kol tüfengi kurşunu çıktı. Mehmed Paşa 40 koyun kurban edip gazilere üç kese riyal sadaka dağıtıp kurşun yarasından kurtuldu.

Allah'ın hikmeti 6 yıl önce burada vurulup ve 6 sene yaralı gezip yedinci sene başında yine bu Kral Değirmeni yanında kurtuldu. Ertesi gün yine büyük alay ile batı tarafa dağlar, ormanlar ve meşelik pusu yerlerini 5 saatte dikkatle gidip,

Senköy Kalesi'nin özellikleri

Senkob da derler. Macarcada (---) demektir. Yapıcısı Betlen Gabor'un atası olan Bete Gor Kral'dır. Sene 1071 (1661) tarihinde Arnavut Sinan Paşa fethidir. Hâlâ Varat Eyaleti'nde başka sancak beyi tahtıdır.

IV. Mehmed Han kanunu üzere 300 bin akçe hassı var ve 7 adet zeameti ve 600 timar erbabı vardır. Ve alaybeyi, çeribaşı, yüzbaşısı, sipah kethüdayeri, yeniçeri serdarı, kale dizdarı, 5 adet kale ağası, 3 bin adet neferleri, mükemmel cebehanesi ve 150 akçe pâyesiyle kazası var. Timar erbabının kanun üzere cebelüleri ile beyinin de askeriyle sefer sırasında toplam 6 bin asker olur.

Kalesinin şekli: Varat Kalesi'nin kuzeyi ve batısı tarafında 6 saat uzak dağlar, bağlar ve bataklı yerler içinde bir havaleli zeminde beşgen şekilli bir kârgir yapıdır. Bir küçük kaleciktir, ancak gayet sarptır.

Çepçevre büyüklüğü 1.700 adımdır. Ve doğuya bakar bir demir kapısı var, içinde Sinan Paşa Camii, bir mescidi, cebehanesi, tahıl ambarı ve 10 adet dükkâncıkları var, başka yapı ve hamamı yoktur.

Bu kalenin özelliklerini yazmak gerekli değildir. Varat Kalesi'ni gören hemen bunu görmüş olur. Nasıl Kapoşvar Kalesi, Kanije Kalesi'ne benzerse bu da Varat'a benzer olup sanki Varat'ın oğludur. Ve varoşu da henüz mamur olmamıştır. Ora-

dan yine kuzey tarafına bakımlı ve şenlikli köyler, meşelik ve ağaçlık ulu dağları geçip 5 saat gidip,

Erdel sınırı, yani Seykelhit Kalesi'nin özellikleri

Sekelhit de derler. Evvel ve sonra Erdel Vilâyeti kaleleridir, ama yapıcısını bilmiyorum. Varat fetholunca Ali Paşa yazımında bu kale Erdel'in Hayduşak Vilâyeti'nde kalıp 600 adet köyleri Macar nahiyesine yazılıp Varat köyleri oldu. Bu kale bizim Varat Kalemize yakın olduğundan Nemse kralı sulh sırasında korkusundan bu kalenin yıkılmasını rica etti. Zira ileri görüşlü ve sonunu düşünen kâfirler böyle düşündüler ki,

"Osmanlı Varat Kalesi'ni aldı. Eğer bu Seykelhit Kalesi'ni de alırsa ve böyle bir sarp kaleye asker korsa tüm Erdel Vilâyeti'ni, bütün Hayduşak ülkesini ve Orta Macar Vilâyeti'ni tamamen ele geçirir" diye öncelikle bu Seykelhit Kalesi'nin yıkılmasını rica etti. Bizim Serdar Hısım Mehmed Paşa 40 bin asker ile bu kale altına vardıkta Nemse çasarı tarafından da 40-50 bin kadar reaya ve berayalar kazmaları, çapa ve kürekleri ile 3 bin kantar barut ve 2 bin kadar kazan kumbaralar getirip kalenin her tarafında hazır etmişler.

Hemen kale içinde olan Nemse askeri yaya olup pür-silâh Bihar Kalesi'ne gittiler. Ve kaledeki ev sahipleri, reaya ve berayalar çoluk çocuklarını alıp fakir kâfirler,

"Hey gidi Seykelhit Kalesi, senin kıymetini Osmanlı bilmedi. Keşke Osmanlı elinde olaydı" diye kaleden çıkıp ağlaşıp sızlanarak gittiklerinde hemen 40-50 bin Nemse reayası Seykelhit Kalesi etrafına karınca yılana üşer gibi üşüp kaleye 27 yerde lağımlar kazıp siyah barut ile o nâzenin güzel kaleyi "havaya uçtu" deyip duvarlarını göğe atıp bütün yapıları o çok derin batak içine düşüp kale bir günde harap oldu. O an içinde olan 12 bin kılıç sahibi Hayduşak askeri ve reayaları baş kaldırıp,

"Bu kalemiz harap olduktan sonra şimden gerü biz Nemse kralına *[88b]* tabiyiz, Varat Kalesi'ne tabi olmazız" deyip baş eğmeyip 12 bin kılıç reaya ve 12 bin asker kefereler Varat reayalığından ayrılıp gittiler ve bir anda dağıldılar. Melun Nemse kralı acep incelikle pek çok reaya sahibi oldu, ama ne fayda.

Ancak Allah'a ayandır ki, elçi paşamızla Nemse kralıyla Beç Kalesi içinde buluştuğumuzda sulh anlaşması sırasında

Nemse çasarı elçi paşadan bu Seykelhit Kalesi'nin yıkılmasını rica ettiğinde bu hakir ve fakir gizlice elçi paşaya "Razı olman" dedim. Hamd olsun sözüm tesir edip öyle oldu ve bu kalenin yıkılmasına izin vermedi.

Sonunda Der-i Devlet tarafına Nemse çasarı kendi elçilerine haber gönderip saadetlü padişahtan izin alıp hatt-ı şerif Varat'a gelip padişah fermanı ile kaleyi berbat ettik. Ama Varat Kalesi'ne yazılmış 24 bin reayadan çıktık, emir padişahındır.

Bu Seykelhit Kalesi bizim Bihar sınırında birçok derin bataklık içinde İskender Seddi gibi yuvarlak şekilli olup çevresinde 9 tabyalı, kırmızı tuğla yapılı, batı tarafa bakar bir kapılı, sağlam ve dayanıklı bir kale idi. Hatta sahib-kıran Gazi Seydî Ahmed Paşa efendimiz ile Erdel diyarında bilek gücüyle 160 kaleyi ele geçirip içlerine girip hepsinin hediyelerini almışken ve bütün kaleler itaat edip bağlanmışken bu Seykelhit Kalesi sarp ve dayanıklı olmakla Seydî Ahmed Paşa'ya bir Girit mangırı vermeyip 1.700 pare alarka topu Seydî Paşa'ya atıp asla uğratmadı. Sonunda Seydî Paşa "Olmaya illâ hayr gidi kâfir Seykelhit Kalesi" deyip hüsrana uğrayıp gönül yarasıyla gitti.

Yani ta bu mertebe sarp ve dayanıklı derya gibi batak içinde kale idi. Ve azıcık bahane ile Osmanlı eline girmesi mümkün idi ki yıkmak için içine girdiğimizde İslâm askeri içinden çıkmasa fethedilmiş olurdu, henüz İslâm elinde bir Kahkaha Kalesi olmuş olurdu. Ama şimdi her taraftan fakir kaleyi lağımlar ile harap etti ki ancak temelleri kaldı. Kısacası Erdel'de öyle kale yok idi, meğer Karol Kalesi ve Galu Kalesi ola.

Oradan kuzey tarafa giderken bu kalenin yıkıldığını Der-i Devlet'e arz edip sonra bütün İslâm askeri ile kuzey tarafa 3 saat dağlar ve taşlar aştıktan sonra 3 saatte daha yine kuzeye Papmezö Ovası içinde gidip,

Küçük Papmezö Kalesi'nin özellikleri

Bu da Erdel Vilâyeti'nde iken Varat fetholduğunda kâfirleri Osmanlı'dan korkularından kaleyi vere ile verip bütün cebehanesini Varat'a getirdiler. Hâlâ 79 pare mamur nahiye köyleriyle kalesi tamamen İslâm elinde olup itaatkâr köyleri ve reayaları vardır.

Kalesinin şekli: Papmezö Dağı eteğinde yüzü Papmezö

Ovası'na dönük dörtgen şekilli bir küçücük taş yapı olduğu kadar hoş bir kaledir.

.....(1,5 satır boş).....

Oradan yine kuzey tarafa (---) saat gidip,

Balanoş Kalesi'nin özellikleri

Bin adet mamur ve şenlikli Macar ve Eflâk reayalı süslü köylü büyük nahiyedir ki yazım sırasında bu nahiye Varat Kalesi'ne yazılmıştır. Gayet bolluk memleket olup asla bir diyarda mahbûblarının eşi benzeri yoktur.

Hisarının şekli: Bir bayır eteğinde altıgen şekilli bir kârgir yapıdır. Süleyman Han asrında Betlen Gabor Kral yapısıdır ki buna Macar kavmi Betlen Gor derler. Ve Macarcada Balanoşvar (---) demektir. Hâlâ nahiyesiyle reaya ve berayası Osmanlı'nındır, ama kalesi yine reaya elinde Osmanlı'ya tabi kavimdirler.

.....(2 satır boş).....

Oradan kalkıp doğu tarafa gidip,

Honot Nahiyesi ve Şebeşvar Kalesi'nin özellikleri

300 adet bakımlı ve şenlikli köylü Honot Nahiyesi'dir. Askerî kefereleri Hayduşak kavmidir.

Bu nahiye içinde Şebeşvar Kalesi bir düz ovada ve bir ormanlı yüksek dağ eteğinde olduğu 1072 (1662) tarihinde Serdar Ali Paşa ile Erdel gazasına gidip Kemen Yanoş Kral'ı katledip Abobi Mihal'ı kral ettiğimizde bu Şebeşvar Kalesi'ni yakıp ganimet malını aldığımızda ayrıntılı olarak yazılmıştır ki tekrara gerek yoktur. Oradan kuzey tarafa yine İslâm askeri ile gidip,

Koze Sonlok Nahiyesi ve Hadatvar Kalesi'nin anlatılması

Bu büyük nahiye Varat fethinde yazılıp 300 adet şenlikli köylerinde 17 bin Macar ve Eflâk reayası, İslâm elinde Varat'a tabi olup kalesi kefere elinde kalmıştır. Hâlâ yüksek bir dağın eteğinde Orta Macar elinde bir küçük şeddadi yapı, hoş kaledir. İçinde kefere olmak ile girip seyredemedik, ama kaptanları Hısım Mehmed Paşa'ya hediyelerini getirip *[89a]* İslâm askerine büyük ziyafetler ile top şenlikleri edip itaat yüzünü gösterdiler.

Oradan yine kuzey tarafa dağlar içinde şenlikli köyleri geçip,

Çehivar Kalesi ve Beşo Sonlok nahiyesinin özellikleri

200 adet süslü köylerinde 7 bin adet seçkin reayaları yazım sırasında Varat Kalesi reayası kaydolunmuştur, ama kalesi Erdel keferesi elinde olup içinde Nemse askeri vardır. Bütün İslâm askeri ile kale dibinde ip ipe çadır ve ağırlıklarıyla konup kaleden top şenlikleri olup Serdar Mehmed Paşa'ya ve Cerrah Kasım Paşa'ya hediyeler iletip büyük ziyafetler oldu. Yemekten sonra kale kaptanına, irşek ve şaglarına büyük ikramlar olundu.

Çehivar Kalesi'nin şekli: (---) (---) (---)

Ali Paşa zamanında yukarıda yazılmıştır, ama şimdi,

.....(1 satır boş).....

Oradan batı tarafa dağlar içinde gidip,

Şomlu Kalesi ve nahiyesinin özellikleri

Varat fethi yazımından sonra kalesi ve nahiyesi Erdel keferesi elinde kalıp bir sağlam ve sarp hisarı vardır. Gerçi kâfir elindedir, ama (---) tarihinde Ali Paşa ile Erdel'i fethettiğimizde bu Şomlu Kalesi Ali Paşa'ya itaat etti. Şimdi yine Serdar Hısım Mehmed Paşa'ya itaat edip şenlik topları atıp askere ve iki vezire ziyafetler edip hediyeler verdi. Kefere elinde bu Şomlu büyük nahiyedir. Askerleri Hayduşak kavmidir.

Kalesinin şekli:

.....(2 satır boş).....

Oradan batı tarafa gidip Tise Nehri kenarında nice köyler geçip,

Sakmar Kalesi ve nahiyesinin özellikleri

Evvel ve sonra Erdel kralı hükmünde Tise Nehri kenarında olduğu (---) tarihinde Erdel diyarının Seykel Vilâyeti'ni Budin Veziri İsmail Paşa ile fethedip zaferle İslâm ordusuna geldiğimizde Tatar askeriyle bu Sakmar Kalesi'ni Tise kenarında vurup mamur nahiyesinden 27 bin esir aldığımız yukarıda yazılıdır

Oradan yine kuzey tarafa asker ile yine Tise Nehri'yle gidip,

Aranyoş Megeşvar Kalesi ve nahiyesinin özellikleri

Mamur nahiyelerdir, ama hâlâ Erdel hükmündedir. Bunu da (---) tarihinde Ali Paşa asrında harap edip itaat ettirmiştik.

Şimdi yine itaat yüzü gösterip kaptanı hediyeler getirip büyük ziyafetler mahallinde top şenlikleri etti.

Oradan yine bütün İslâm askeri ile kâh Tise Nehri kenarıyla, ara sıra ovalar, dağlar ve kâh meşelikler içinde zorunlu olarak gidip **Eçetvar Kalesi**'ne gittik. Bu yine Sakmar Nahiyesi'ndedir. Oradan,

Karol Kalesi: Bu da Sakmar Nahiyesi'ndedir. Oradan,

Kalo Kalesi ve nahiyesi, oradan **Gâlu Kalesi ve nahiyesi:** Bu yukarıdaki 4 adet kale ve nahiyeler ki, yazıldı. (---) tarihinde Ali Paşa ile Erdel diyarı gazasına gittiğimizde bu kaleler bütün nahiyeleriyle itaat etmeyip harap edip, haneleri toprak ve kâfirlerini esir etmiştik. Bu olaylar tamamen yukarıdaki ciltte ayrıntılı olarak yazılıdır, tekrar yazmaya gerek yoktur. Ama Ali Paşa berbadından beri imar olup Serdar Mehmed Paşa'ya ve Cerrah Kasım Paşa'ya kaptanları gelip top şenlikleriyle hediyeler getirip çok büyük ziyafetler çekildi. Oradan yine İslâm askeri ile,

Saboş Nahiyesi ve İbram Kalesi'nin özellikleri

Evvel ve sonra kâfirlerin elinde bakımlı ve şenlikli kaledir. Ali Paşa asrında bu kaleye uğramamıştık, ama Saboş Nahiyesi'ni berbat edip 7 bin adet penciği alınmış esir alınmıştır. Hâlâ yine imar olmuş.

Ama İbram Kalesi, Demâvend Dağı gibi yüksek bir dağın eteğinden uzak İskender Seddi gibi sarp kale imiş. 500 pare top şenlikleri edip kale kaptanı, birovları, nemeşleri ve irşekleri hepsi kale dışında serdarın otağına gelip hediyeleriyle yemeklerini getirdiler, büyük ziyafet oldu.

Meğer bu İbram Kalesi Menûçehr evlâdı Yejder Ban yapısı olup miras yoluyla intikal ede ede hâlâ Rakofçioğlu'nun kalesi imiş. 3 bin askere sahip şeddadi yapı güzel bir kaledir, ancak küçüktür. Kuzey tarafında Tokay İskelesi ve Tokay Kalesi yakındır. Ancak bu İbram Kalesi'ni içine girip seyretmeye içinde olan Nemse kaptanı komadı. Beç Kalesi'nde Nemse çasarı "7 krallık yeri seyahat etsin" diye bu hakire verdiği buyruğunu İbram Kalesi kaptanına gösterince hemen ayak üzere kalkıp buyruğu yüzüne gözüne sürüp hakirin elini öpüp o kadar izzet ikramlar etti ki bu hakir ve kölelerim hayretler içinde kaldık.

Sonra bu hakire 1 kese talar guruş, 2 Nemse'nin kuyruksuz atları, 2 saat, 1 pastav Macar çukası ve 6 adet çarklı kol tüfenkleri verdi. *[89b]* Hizmetçilerime onar Ungurus altını, birer donluk çuka ve kumaş verip bir mülûkâne ziyafet edip kaleden 7 pare top atıp çasarın sancaklarıyla kale bedenlerini süsledi.

Oradan yine İslâm askeri ile batı tarafa gidip,

Pulgar Kalesi ve büyük nahiyesinin özellikleri

Tise Nehri kenarında yüksek bir dağ üzerinde dörtgen şekilli şeddadi yapı güzel bir kaledir. Daha önce Ali Paşa zamanında bunu da görmemiştik. Erdel hükmünde Hayduşak kavmi kolunda bir küçük kaledir. Bunlar da serdara itaat ettiler, serdara hediyeler ve ziyafetler getirdiler ve top şenlikleri ettiler. Nahiyesi gayet mamurdur. Halkı ve kaptanları Seykelhit Kalesi'ni yıktığımıza ağlaştılar. "Keşke Osmanlı elinde olaydı" dediler. Bu Pulgar Kalesi'nden yukarı Tise Nehri karşısında dağlar eteğinde,

Büyük Husvar Kalesi

Orta Macar toprağındadır. Sene (---) tarihinde Serdar Ali Paşa ile Tise Nehri kenarına vardığımızda Serdar Ali Paşa Kethüdası Hüseyin Ağa ve Tımışvar Veziri Sarı Abaza Hüseyin Paşa ile Tise Nehri'ni Tımışvar askeriyle geçtiğimiz, karşı tarafta Husvar Kalesi'ne varıp Zolomioğlu'nu krallığa istediğimiz, Zolomioğlu'nu vermeyip bizi Husvar Kalesi'nden kâfirlerin kovduğu ve Husvar Kalesi'nin özellikleri yukarıda yazılıdır. Ama şimdi Tise Nehri'ni karşı geçip Husvar Kalesi'ne varmadık, uzak mesafeden seyrettik.

Daha sonra Tise Nehri'nden kuzey tarafına iki günde,

Orta Macar Vilâyeti'nde Şarbatak Kalesi

Tise Nehri (---) de yıktığımız Seykelhit Kalesi, Kanije, Ustolni ve Sigetvar gibi gerçekten bataklık içinde sarp kaledir. Kaptanları, birovları ve diğer hâkimleri serdara hediyeleri ve ziyafetleri ile geldiler.

Şarbatak Kalesi'nin şekli:

.....(2.5 satır boş).....

Oradan yine batı tarafa Tise kenarıyla gidip,

Tokay Kalesi'nin özellikleri

Kalesi, Tise Nehri'nin (---) yalısında Orta Macar toprağında Topal Palatinuş Hersek'in hükmündedir, ama görülmeye değer İskender Seddi kale olduğu yukarıda Ali Paşa zamanında yazılıdır.

Oradan bir konakta doğu tarafa gidip yüksek dağlar eteğinde,

İbretlik İrem Bağı, Kaşa Kalesi'nin özellikleri

Orta Macar ve Kurs Banı Macarı hükmünde olduğu yukarıda Ali Paşa zamanında, canımızın istediği gibi gezip dolaşıp gördüğümüz ayrıntılı olarak yazılmıştır. Şimdi yine seyrettik. Bu Kaşa Kalesi iremi yakınında bir vadide derin bir su kuyusu vardır, o sudan frengi demir üzere dökseler anında o frengi demir kırmızı bakır olur. Hakirin kölelerinin heybelerinde birer geyim nal var idi. Bu suyun özelliğini kılavuzlardan dinleyince hatırıma geldi, zira Ali Paşa senesinde bu suyu demire sürdüğümüzde bakır olmuştu. Hemen yine heybeden bir geyim nal çıkarıp bu kuyu suyundan sürünce anında nallar kızıl has bakır oldu. Serdarımız Hısım Mehmed Paşa'ya ve Cerrah Kasım Paşa'ya getirip gösterdiğimizde onlar hayret edip derhâl kendi adamlarını şişeler ile bu kuyuya göndererek suyundan nallara sürdüler. O an kırmızı bakır oldular. Mesela nice kırmızı bakırı sarp sirkeye kosalar hemen bakır mahv olup cengari boya olduğu gibi bu kuyunun suyunu demire sürseler o an demir kırmızı bakır olur. Kaşa şehri yakınında meşhur kuyudur. *"Allah her şeye kâdirdir"* [*Kur'ân,* Bakara 20, 106, vd.] Bu amber kokulu toprakta pek çok ibretlikler vardır, ancak hepsini yazsak seyahatimize engel olur.

Sonra Serdar Mehmed Paşa tüm yaşlı iş erleriyle görüşüp görüş birliğiyle,

Hayduşak Vilâyeti'ne gittiğimiz konakları bildirir

Bu amber kokulu, verimli toprakta kıbleye doğru (---) saat gidip,

Büyük Adorban Kalesi'nin özellikleri

Erdelcede (---) demektir. Yapıcısını bilmiyorum. Kalesi bir geniş çemenzar düzlükte Bihar Nahiyesi'nde badem şeklinde yontma taş, hazır baş sağlam bir kaledir. Gazi Seydî Ahmed

Paşa taşra varoşunu yakmıştı. Hâlâ şimdi evvelkiden mamur olup cümle asker kefereleri Varat Kalesi'ne tabilerdir, ama kaleleri yine Hayduşak kefereleri elindedir ve gayet mamur köyleri var. Kalesine giremedik. Uzak mesafeden bir gösterişli manastırları, burçları ve tabyaları gözüken süslü bir kaledir. Kale kaptanı ve birovları hediyeler ile ziyafetler getirip top şenlikleri ettiler.

Oradan yine yıldız rüzgârı tarafına (---) saatte geçip,

Eski Tatar Kalesi'nin özellikleri

Evvel ve sonra Macar elinde virandır. Macaristan ülkesinde ilk defa bu kaleyi Menûçehr evlâtları yapmıştır. Menûçehr'in 4 şehzâdesi, Mâverâünnehir'den bu iklime gelip bu güvenli yerde 4 adet topraktan yığılı kale yaparlar. Ama taş ve rıhtım dolma değillerdir, ancak bir toprak yığılı hendekli tabur kaleleridir. Onun için Tatar Kalesi derler.

Bu Menûçehr evlâtlarının *[90a]* dördüne diğer kefereler sorarlar, "Siz kimlersiz?" derler. Bunlar da Farsça "Biz Mençâriz" yani biz 4 adamız demek olur. Gide gide bunlara mençâr mençâr diye diye bozulup Macar dediler. İmdi Macar mençâr'dan bozulmadır.

Onun için Macar dili Farsçadan türeyip Macar dilinde Farsça kelimeler çok kullanılır.

Mesela Macarcada *"İn tudom makı penlatot"* yani "Ben kendi gözümle gördüm" ve hesaplarında *hatvan, hitvan, kılınçvan, tisvan, saz* sözleri gibi kelimeleri vardır. Macar'ın aslı Menûçehr'dendir ki eski millettir.

Hâlâ bu toprak kaleleri büyük bir varoş, topları ve tüfenkleri yoktur ve hâlâ Varat Kalesi'ndeki Köprülü Mehmed Paşa Camii'nin evkafıdır. Reayası Macar'dır, toprağı Hayduşak toprağıdır. Bu Tatar Kalesi'nin bir eşi de Eğri Kalesi yakınında Eğri fatihi Sultan III. Mehmed Han'ın 7 kral ile cenk edip bozulduğu ve sonra kâfiri bozduğu Hırıştoş Yaylası'nda Menûçehr evlâtlarının bir kalesi de topraktandır, o da yerle bir olmuş yatar, ama bu Hayduşak'taki ona göre mamurdur.

Sonra bu Tatar özünden kuzeye doğru 3 saat gidip,

Kiş Karaki Kalesi'nin özellikleri

Erdel dilinde (---) demektir. Yine Menûçehr evlâtlarından

Nagban Ejder yapısıdır. Nice kral imar edip elden ele girmiştir. Hâlâ Erdel Kralı Abobi Mihal hükmünde Hayduşak Nahiyesi'nde yeşillik ve lalezar bir ovada sağlam bir kaledir. Gazi Seydî Ahmed Paşa ile bu kaleye aman zaman vermeyip büyük varoşunu yakıp binlerce esir ve ganimet malı almış idik, ama Varat fethinden sonra bu kale reayaları tamamen itaat edip Köprülü Mehmed Paşa evkafı olmuştu.

Oradan batı tarafa (---) saat bakımlı ve şenlikli köyler, süslü haneler, ovalar, dağlar ve bağlar geçip,

Büyük Dobroçin Varoşu'nun özellikleri

Süleyman Han'dan beri bu varoşun reayaları itaatkârdırlar. Eski yazımda Eğri Eyaleti aklâmı idi. Şimdi Varat Eyaleti'ne yazıldı. Her sene padişaha 40 bin adet Ungurus altını harac verirler. Budin, Eğri, Varat ve Yanova paşalarına nice yüz pastav çuka, başka çeşit çeşit hediyeler ve hınto arabalar verirler. Bu varoşta 12.800 adet baştanbaşa şindire tahta örtülü tek ve iki katlı, kârgir yapılı, bağlı ve bahçeli mamur ev vardır ve 12 adet elleri gümüş değnekli birov hâkimleri vardır.

Toplam 40 adet kale gibi manastırları var. 300 adet çuka dokunur dükkânları vardır ve diğer 500 adet dükkânlarında bütün kadınlar alışveriş ederler. 300 adet pak cadde sokakları var. Dört tarafı derin hendektir. Çevresinde 6 adet tedribe kapıları vardır. Bu varoş hendeğiyle kaleden sarptır.

Çevresindeki dağlarında 77 bin kadar bağları vardır. Kısacası Macar diyarının Mısır'ıdır. Gayet ucuzluk ve bolluk, verimli ovaları var ki baştanbaşa ekinlik, şebekeli bostan ve bağlardır.

Beğenilenlerinden al ve beyaz üzümü, eriği, armudu, has ve beyaz sipov ekmekleri yeryüzünde yoktur. Süleyman Han Budin'i (---) tarihinde Alman kralı elinden aldığında bu Dobroçin reayası Süleyman Han'a "Gazan mübarek ola" diye iki çift ekmek getirirler, her bir ekmeği yüzer çift camız kızaklarla çekip Süleyman Han'a hediye verdiklerinde Süleyman Han, "Vilâyetiniz bolluk ve bereketli olup evlâtlarınız çok ola" deyip ellerine muafnâme verir. Hâlâ çoluk çocukları çok olup adam başına birer altın haraç, aded-i ağnâm ve bağ hakkı verirler. Diğer vergilerden muaflar iken şimdi Varat Kalesi tamirine yardım eder oldular.

Suyu ve havası hoş olduğundan mahbûb ve mahbûbesinin haddi sınırı yoktur. Burada da serdara büyük hediyeler ile ziyafetler ettiler. Oradan kuzey tarafa dağlar ve korular içinde mamur köyler geçip,

Poçay Kalesi'nin özellikleri

Erdel dilinde (---) (---) demektir. Yapıcısını bilmiyorum ama eski zamandan beri Erdel kralı hükmünde idi. Şimdi Varat Eyaleti'nde kalesi ve nahiyesinin bütün haracı Varat kulu aklâmıdır. Varoşunu Varat fethinden evvel Seydî Ahmed Paşa ile yakmıştık ve kalesinden aman ile 70 kese mal alıp gazilere dağıtmıştık. Hâlâ o zamandan beri varoşu şenlenmiş ve mamur olmuş.

Kalesi bir gölün kıyısında dörtgen şekilli şeddadi yapı güzel bir surdur. Hâlâ kale içinde mamur tahta örtülü evleri ve kiliseleri vardır. Taşra varoşu hendekli sağlam kasabadır. Çevresindeki nahiyesi de fazlasıyla mamur olup Varat Kalesi aklâmı yazılmıştır.

Oradan yine ovaları, dağları ve bağları geçip 7 saatte,

Küçük Adorban Kalesi'nin özellikleri

Varat sulhünde eyalet yazılmıştır. Bir yüksek tepe üzerinde olan kalesi yıkılmış ve nahiyesi Varat Kalesi vezirine has kaydolmuş idi. Ama şimdi Erdel kralı olan *[90b]* Abobi Mihal Kral sulha aykırı olarak bu Küçük Adorban Kalesi'ni tamir edip içine asker koyduğu padişaha arz olununca, padişahtan,

"Küçük Adorban Kalesi'ni kâfirlerin elinden alıp kalesini yine yerle bir edesin" diye Hısım Mehmed Paşa'ya hatt-ı şerif gelen kale budur.

Hemen o an Serdar Mehmed Paşa bu kale altında konup kaleye aman zaman vermeyip gündüz gözüne bütün askerler metrise girerler. Ancak 4 adet balyemez topu kalenin sinesine vurunca kalenin nice yerden burc u baruları ve beden dişleri havaya uçup kalenin yıkıldığını hisar içinden kâfirler görürler. "El-aman ey Osmanlı askerinin seçkini" deyip hemen serdar tarafına dendân-ı bedenlere beyaz aman bayraklarını dikip haçlı sancaklarını baş aşağı edip vere ile kaleyi verdiler.

Bütün kâfirler silâhsız Poçay Kalesi'ne doğru canları cehenneme gidince hisar içine İslâm askeri girip padişah ferma-

nı ile kalenin duvarlarını iki günde yerle bir ederler. Bütün cebehaneyi, topları ve diğer mühimmatı Varat Kalesi'ne gönderdiler. Daha sonra bu kale yıkımına fermanla gelen Dergâh-ı Âlî Kapucusubaşısı Mustafa Ağa Der-i Devlet'e gitmek için izin alınca hemen hakir de *önce yol arkadaşı, sonra yol* deyip Serdar Mehmed Paşa'dan ve Cerrah Kasım Paşa'dan izin alıp birer kese harcırah, 3 at, 3 Macar kölesi ve nice çeşit ihsanlar ile kılavuzlar aldım. Kapucubaşı Tımışvar tarafına gitti. Hakir de Erdel kralına varmak istediğimde Serdar Mehmed Paşa ve Kasım Paşa'dan Erdel kralına muhabbetnâme mektuplar alıp İslâm ordusu muzaffer serdarlarıyla Varat tarafına, Kasım Paşa Yanova tarafına giderken onlar ile vedalaşıp bu hakir,

Küçük Adorban Kalesi'nden Erdel kralına gittiğimiz konakları bildirir

Önce bütün kılavuzlarımızla kıbleye doğru 8 saatte dağlar, taşlar ve sarp yollar aşıp Bihar Nahiyesi'nde,

Mirfat Köyü: Kasaba gibi bin haneli Saz Macarı köyüdür. Hâlâ Varat Kalesi'ne tabidir. Oradan yine doğu tarafına yüksek dağlar ve ovalar geçip 7 saatte Karesi Nahiyesi'nde,

Sivac Köyü: Bir ulu mamur nahiyede Sivac Köyü, daha önce Erdel'in idi, Varat Kalesi'ne tabidir. Oradan yine doğu tarafa giderken nice köyleri geçip 8 saatte,

Hazırbaş kale, yani savaş yurdu Halmaş Hisarı'nın özellikleri

Yapanını bilmiyorum ama Macarcada Halmaş (---) demektir. Bunu da (---) tarihinde Seydî Ahmed Paşa ile berbat etmiştik, hâlâ mamur olup Varat Kalesi'ne tabidir. İçinde Erdel kâfiri vardır. Bir büyük nahiyesi var, tamamen Varat'a yazılmıştır. Kalesi üçgen şekilli havaleli bir şeddadi taş yapı, hoş kaledir. Halmaş Yaylağı dibinde bulunduğundan havaleli yerleri tamamen bağlardır. Batı tarafı Çehikad Nahiyesi'dir ki büyük nahiyedir. Hayduşak kâfirine tabilerdir. Seykelhit Kalesi'ni yıkalı bu Çehikad reayası Varat'a gelmez oldular. Hayduşak kâfiri de hazırlıklı olup Nemse çasarına tabi oldular. Oradan doğu tarafına 6 saatte,

Eski şehir, büyük belde Bihar'ın özellikleri

Erdel Vilâyeti'nde böyle bir bakımlı, şenlikli ve İrem Bağı gibi büyük şehir ve eski nahiye yoktur. Menûçehr evlâtları za-

manından beri eski evleri vardır. Böyle otu, bitkisi, sebzesi ve ürünleri bol ülke görmedim. Önce Seydî Ahmed Paşa ile sonra iki kere Serdar Ali Paşa ve Küçük Mehmed Paşa ile bu büyük nahiyeden yetmişer seksener bin esir ve bu kadar ganimet malları alıp ovasında bu kadar bin İslâm askeri ve Tatarlar ile konmuştuk. Yüz binlerce hayvan otunu otluğunu yediği hâlde denizde damla ve güneşte zerre kadar eksilmedi. Ali Paşa ile (---) tarihinde gittiğimizde bu Bihar şehrini yerle bir etmiştik. 6 sene içinde öncekinden süslü, bakımlı ve şenlikli olmuştur. Bazı köyleri Varat Kalesi'ne tabidir. Şehri Şamos Nehri kenarında bir İrem Bağı'dır. Birov hâkimlerinin söylediklerine göre 23 bin şindire tahta örtülü evleri vardır. 70 adet büyük kilise, manastırlar, 350 su değirmeni ve 2 bin adet dükkân ile süslenmiş ve 70 bin İrem Bağı ile bezenmiş güzel şehirdir.

Suyu ve havasının hoşluğu ve mahbûbu ile mahbûbesinin tatlılığı bir diyarda yoktur ki bütün kadınları güzel yüzlü, uygun endamlı, hoş görünüşlü ve peri yüzlüdür ki söze gelseler Macarca çok güzel konuşup söyleşirler.

Beğenilenlerinden, beyaz ve has sipov ekmeği, çeşit çeşit eriği, elvan armudu ve her türlüsünden al yanaklı elması gayet meşhurdur. Hatta meyvelerini diğer beldelere hediye götürürler, henüz hoşluğu ve tazeliği kaybolmaz, uzun zaman içinde tadı lezzeti bozulmaz.

Bu şehrin çevresinde bağlar, şebekeli bostanlar ve bahçeler var ki gülistanları içinde akan akarsuları kenarında Havarnak köşklerinde dinlenip, dinçlik kazanıp yiyilip içilir. O kuş yuvası bağlar içinde bülbüllerin hoş nağmeli yanık sesleri insanın ruhunu dinlendirir.

Beğenilenlerinden, amber kolulu toprağının çamurundan Çin fağfuru gibi kâseler, rindiye ve sürahi testiler olur ki bir diyara mahsus değildir. Hatta bu kemter kul seyishanelerin heybelerine birkaç elvan kâse ve bardaklar koyup Rum'a getirdim, görenler *[91a]* Portekiz işi sandılar.

Kısacası bütün kefereleri ve kadınları çok becerikli ve marifetlidirler. Bu şehirde hakire çok saygı gösterip 200 adet pürsilâhlı yoldaş kefereler verdiler, Hısım Mehmed Paşa'nın verdiği kılavuzlar geriye dönüp gittiler.

Sonra bu Bihar şehrinden kalkıp 5 saatte güney tarafına mamur köyleri geçip yine,

Bele Sonlok Nahiyesi

Daha önce İslâm askeri ile 20 gün önce bu Beleşo Sonlok nahiyesinin bir tarafına konmuştuk. Şimdi Frav Köyü yakınında konakladık. Frav kelimesi, kral karılarının ismidir. Bu köy kral karısı hassı olmakla Frav Köyü derler, gayet mamur köydür ki Erdel'e tabidir.

Bu mahalde bizim Varat Kalesi'ne tabi köyler tamam oldu. Dahi Varat'tan beri geçtiğimiz el vilâyet tamamen Erdelistan'dır, ama reayaları ve nice bin köyleri Varat Eyaleti'ne zeamet, timar, vezir hassı, defterdar hassı ve defter emini hasları kaydolunmuştur. Oradan doğu tarafa 5 saat gidip,

Köyvar Kalesi'nin özellikleri

Macarcada taş kale demektir, ama serhad kavmi bu kaleye Çatal Kale derler, gerçekte iki çatal yüksek tepe üzerinde karşı karşıya iki kaledir, ama yine birbirine gidilir sağlam bir kaledir.

(---) tarihinde Serdar Ali Paşa'ya itaat etmeyip belki binden fazla top attı. O gece Melek Ahmed Paşa efendimiz Rumeli Eyaleti'ne mutasarrıf olmakla Rumeli askerinden 3 bin silâhlı askeri gece yarısı pusuya koyup kendileri sabahleyin kâfire direnç gösterince hemen yere gelesi kâfirler Köyvar Kalesi'nden domuz sürüsü gibi çıktılar. Görünen askerimizin üzerine hov edip bir hayli savaştan sonra bizim askerimiz yan verip kaçar şeklinde olunca kâfirler askerimizin ardına düşüp kovarken kaleden hayli açıldılar. Hemen Melek Ahmed Paşa efendimizin geceden pusuya koyduğu İslâm askeri yedi başlı ejder gibi pusudan Allah Allah sesleri ile çıktı. Kâfirler iki asker ortasında kalıp topa tutulmuş maymuna döndüler. Kâfirleri kıra kıra bir can kurtulmayıp bu kadar ganimet malıyla Rumeli gazileri doyum olup aşağı dere kenarındaki varoşu yaktılar.

Şimdi içinde iki gece konuk olup kaptanıyla konuşurken Melek Ahmed Paşa'nın bunları kırdığını söyledim. Kendileri de taaccüp edip,

"Bize Seydî Paşa bile rakip olamadı, ama gidi Melek Paşa baba bize iyi kılıç vurup çok mal aldı" diye takdir ettiler. Biz de kaleyi gezip dolaşıp tarzına tavrına yapısına şaştım, bir aca-

yip ve garip İskender Seddi gibi sağlam kale imiş. Bu kale gerçi Erdel'e tabidir, ama Rakofçioğlu ölüsünün miras mülkü olduğundan üçer bin askeriyle Rakofçioğlu anasına tabilerdir. Şamos Nehri aşırı kıble tarafında bir hayli uzak mesafe yerde havalesi vardır.

Bu kaleyi seyrettikten sonra kıble tarafına 5 saat gidip,

Küre Köyü menzili: Macar köyüdür. Oradan 4 saat yine kıbleye doğru giderken Şamos Nehri kenarında,

Uranyar Köyü menzili: Ağalar köyü demektir. Gayet bakımlı ve şenlikli büyük köydür.

Oradan yine kıbleye doğru giderken yine Şamos Nehri kenarında mamur köyler, nice sarplık dağlar, dere ve depeleri ve belen yerleri (---) saatte geçip,

Şamos Kalesi'nin özellikleri

Bu da (---) tarihinde Ali Paşa'ya itaat etmeyip varoşu yakılmış idi, ama şimdiki hâlde evvelkinden mamur olmuş. Kalesi bir gölün içinde, Şamos Nehri'nin Varat Kalemiz tarafında değildir, beri Erdel tarafında Beleşo Sonlok Nahiyesi'ndedir, Şarbatak, Seykelhit ve Kanije gibi bataklıkta sarp kaledir. Ancak uzak mesafede havalesi vardır. Oradan (---) saat doğuya gidip,

Dejvaroş şehrinin özellikleri

Bunu da (---) tarihinde Ali Paşa ile geldiğimizde öyle yakmıştık ki görenler,

"Ayâ bunda yapı cinsinden bir eser var mıydı?" derlerdi. Hâlâ o kadar mamur olup İrem Bağı yeni bir şehir olup kale gibi manastırlar, han, saray ve dükkânlar ile süslü mamur şehir olmuş. Kalesi olmadığından şehrin etrafına yalın kat çit palanka ile derin hendekler kesip 7 yerde köprülü kapılar etmişler.

Oradan yine kıbleye doğru mamur yerler geçip ve ibretlik seyirler edip 6 saatte,

Kolojvar Kalesi'nin özellikleri

Bu hakirin bu kaleye 7 kere gelmesi nasip oldu. 3 keresi Melek Ahmed Paşa efendimiz sadrazamlıktan 1062 [1652] tarihinde mazul olup Silisre Eyaleti'ne mutasarrıf iken Rakofçioğlu isyan edip Leh Vilâyeti'ni itaat altına almaya giderken Silisre'den ılgar ile Erdel Vilâyeti'ne girip Rakofçioğlu'nu

bu Kolojvar'da bulup Melek Paşa efendimiz mektuplarını verip yine Rakofçi'den mektuplar alıp gittim ve yine iki kere geldim.

Dördüncü gelişimiz (---) tarihinde Gazi Seydî Ahmed Paşa ile gelip bu Kolojvar Kalesi ovasında Rakofçi'nin 180 bin cünüp askerini kılıçtan geçirip melun Rakofçioğlu kral da bu cenkte yaralı olarak kaçıp anasının Namin Kalesi'nde canı cehenneme gidip Osmanlı Devleti'nde Tımışvar serhaddi güvenli hâle geldi.

Beşinci gelişimizde (---) tarihinde Serdar Ali Paşa ile bu Kolojvar'a geldik.

Altıncı gelişimiz, yine Ali Paşa ile dönüşte uğradık. *[91b]* İşte bu Kolojvar'a yedinci gelişimizdir. Bu hakir bu Erdel diyarıyla Leh ve Moskov kâfiristanlarını, o kadar çok seferler edip bol bol seyirler etmişimdir ki bir daha görmeye nefret etmişim, ama Cenâb-ı Bârî yârî kılıp yine gelip seyahat ettik.

Bu Kolojvar Kalesi Erdel diyarının ortasında bulunup büyük ve sağlam kale olduğu daha önce ayrıntılı olarak yazılmıştır. Ancak bu kale Şamos Nehri'nden uzaktır ve Şamos Nehri'nin Varat Kalemiz tarafında Varat'a 3 merhale yer olup Macar sınırındadır.

Buraya kadar yazılan Erdel kaleleri Varat'tan gündoğusu tarafında bulunmaktadırlar, ama bu Kolojvar Kalesi'nden Erdel Belgradı'na kadar kıble yönüne gidilir.

Bu Kolojvar Kalesi'nde bu hakir duydum ki Erdel Kralı Abobi Mihal Hayduşak Vilâyeti'ne gitmiş. Mecburen biz de geri dönüp o taraflara gitmek gerekip Kolojvar'dan kâh kuzeye, kâh batıya ve bazen de güney taraflarına bir hafta gezip nice köy, kasaba ve kaleleri gezip gördük. Ama meşhur olmayanların anlatılmasında ve yazılmasında bir fayda yoktur. Nice menzillerin isimlerini de bilmediğimizden özellikleri yazılmadı. Oradan bir isimsiz menzilden kalkıp 5 saatte,

Galu Kalesi'nin özellikleri

Macarcada (---) demektir. Daha önce Rakofçi melunun tahtı olduğu yukarıda Ali Paşa'da yazılmıştır. Zira bu sağlam kale Ali Paşa'ya itaat etmeyip varoşu yakılıp hesapsız sayısız mal alınmıştı, şimdi gayet mamur gördük. Kalesi bir geniş öz içinde beşgen şekilli bir şeddadi güzel yapıdır, ama küçüktür. Bu ma-

halle Şamos Nehri doğu tarafından gelir âbıhayat sudur. Bu kalede bir gece konuk olup kaptanından ihsan ve kılavuzlar alıp Şamos Nehri'ni atlar ile geçip 7 saatte bakımlı ve şirin köyleri ve ekinlikleri geçip,

Linse Köyü menzili, oradan yine 5 saatte batı tarafa gidip

Şamos şehrinin özellikleri

Bunu da Ali Paşa zamanında berbat etmiştik. Hâlâ mamur olmuş. Şehri, Şamos Nehri kenarında seyirlik bir Meram Bağı'dır. Bu Şamos Nehri, Senyal Dağlarından doğup Tise Nehri'ne yakın akarak 20 adet kalelerden Sakmar Kalesi, Karol Kalesi; Eçetvar Kalesi, Namin Kalesi ve Kalo Kalesi ovalarında nice varoşlara uğrayıp nice nahiyelerin köylerini sulayıp Kalo Kalesi nahiyesinde Tise Nehri'ne karıştığı yukarıda yazılıdır. Oradan 5 saatte,

Tuzda Varoşu'nun özellikleri

Bu mahallin dağlarından kaya kaya tuz keserler. Bu ibretlik yeri görmeyen, cihanı dolaştım demesin. *Allah saklasın* yerin altından tuz çıkar mağaralarına kanlı ve hırsızlar koyup tuz keserler. Asla adama benzemez bir alay gul-yabana benzer insan sıfatlı suçlulardır ki Ferhad gibi Ferhadî külünkler ile dağ delici gibi uçsuz bucaksız dağları mağara mağara delip tuz çıkarırlar. 40 bin altın hâsıl olur büyük eminliktir. Bütün sınır boylarına tuz bu Tuzda şehrinden gider, gayet lezzetli tuzdur ve halkı tamamen tuzculardır. Ali Paşa'nın (---) tarihinde bu şehri viran edip nice yüz esir aldığı yukarıdaki cildde ayrıntılı olarak yazılmıştır. Ama şimdi acayip bakımlı ve şenlikli olup tuz mağaralarını seyrettik. Oradan 6 saat kıble tarafına gidip,

Mamur Dijle Köyü: Henüz bir kasaba gibi mamur olmuş. Oradan 5 saatte ovaları ve mamur köyleri geçip,

Entivar Kalesi'nin özellikleri

Bu da (---) tarihinde geldiğimizde bir mamur ve süslü küçük kale ve bir büyük canlı varoş idi. Budin Veziri Çarkacı İsmail Paşa'nın Budin askeriyle yakıp yıkıp bütün halkını esir ettiği yukarıda yazılıdır. Şimdi evvelkiden bin kat daha mamur olmuş, kalesi de onarılıyordu. Kalesinin havalesi olan dağlar bağlardır. Mahbûb ve mahbûbeleri vardır ve halkı debbağ ve

sağlıklıdır. Zira suyu, havası, yapısı ve ekinlikleri çoktur. Oradan (---) saatte,

Zenvar Varoşu'nun özellikleri

Daha önce kale imiş. (---) tarihinde Yanova beyi Tatar Han Kardaş Kazak'la bu mahalle gelip bu kaleyi berbat etmişti, hâlâ hâli üzere kalmış. Ama bir bakımlı ve süslü büyük varoşu var ki benzeri Orta Macar diyarında meğer Dobroçin şehri ola. Ali Paşa zamanında yakılmıştı, hâlâ yine mamur olmuş. Hakir daha önce görmemiş idim. Bir dağ dibine kurulmuş, tamamen bağ ve bahçeler içinde akarsuyu bol İrem Bağı gibi şenlikli bir varoştur ki hâlâ denksiz ve benzersizdir.

Oradan (---) saat kıbleye dağlar aşıp bizim Yanova Kalemizle Göle Kalemize uğrayan Kiriş Nehri'nin başından atlar ile geçip oradan kıble tarafına dağlar aşıp,

Jidek Köyü menzili: O kadar mamur köy değildir. Oradan 3 saatte kıbleye gidip,

Şebeşvar Kalesi'nin özellikleri: Serasker Ali Paşa ile vardığımızda berbat etmiştik. Şimdi evvelkinden bin kat fazla bakımlı gördüm. Oradan kıble tarafına (---) saat gidip,

Kılbın Köyü menzili: Ölen Köprülü Vezir'in çerağı Barçay Kral'ın hassı köyüdür. Oradan bir saat ismini bilmediğim bir küçük varoşu ve (---) saat daha gidip dağlar içinde,

Bonaç Köyü menzili: Gayet mamur köydür ve reayası tamamen *[92a]* Kara Eflâk keferesidir. Bu mahalden Saz Macarı Vilâyeti'ne kadar bütün reayası Kara Eflâk'tır, zira Eflâk Vilâyeti'nde beyleri gayet fazla zulmeylediklerinden tüm Eflâk reayası "Adl-i adâlettir" diye Erdel diyarında yerleşip krala birer altın harac verirler, başka vergileri yoktur. Kara Ulah reayası pistir, ama Macar reayası ve askerîsi paktir.

Oradan yine kıbleye doğru dağlar ve ormanlar aşıp 8 saatte,

Erdel kralı taht merkezi, yani Belgrad Kalesi'nin anlatılmasıl

Bu yeryüzünde 4 Belgrad'dır. Rumeli'nde Arnavut Belgradı, Tuna Belgradı, Ustolni-Belgradı ve bu Erdel Belgradı gayet mamur idi. İlk defa (---) tarihinde Yanova fethine giderken Kırım Hanı Mehmed Giray Han Sultan Kardaş Kazak ile bu Belgrad'ı kuşatıp bir günde fethinden sonra yaktı.

Daha sonra (---) tarihinde Seydî Ahmed Paşa ile yine berbat ettik. Sonra mamur olup yine (---) tarihinde Serdar-ı Ekrem Ali Paşa ile gelip harap ettiğimiz tamamen yukarıdaki (---) ciltte ayrıntılı olarak yazılmıştır. Şimdi Abobi Mihal kalesi, kiliseleri, çarşı pazarı, hamam ve hanları ve haneleri Moriş Nehri kenarına kadar ve bir tarafı badem ağacına kadar öyle bakımlı ve şenlikli olmuş ki anlatılmaz. Krallara mahsus yanan saray o kadar süslü ve mamur olmuş ki benzeri meğer Çek Vilâyeti'nde Çek kralının Fırandon Sarayı ola.

Hamd olsun, kralı burada bulup bir büyük divanda bu hakirle buluşup "Hay Evliyâ Çelebi, hoş geldin." diye tazimler etti. Zira (---) tarihinde Ali Paşa ile Erdel'in ta Tise Nehri kenarına veya Seykel Vilâyeti'ne varıp geldikten sonra Udvarhel Kalesi altında bu keferenin elinden Melek Ahmed Paşa efendimiz yapışıp Serdar Ali Paşa'ya götürüp büyük divanda müstakil kral olup efendimiz Melek Ahmed Paşa'nın asâleten çerağı olduğundan eski hukukumuz vardı. Şimdi bize bir hayli izzet ikram edip yanında beraber tahta oturttu. Varat Veziri Hısım Mehmed Paşa'nın ve Yanova Veziri Cerrah Kasım Paşa'nın dostluk mektuplarını elden ele verip okunduğunda ayağa kalkıp çok hoşlanıp,

"Niçin sizin Varat'a yakın garip Seykelhit Kalesi'ni ve benim Adorban Kalesi'ni yıktınız? Yazık, çok yazık, size bir gün lazım olurdu" deyince hakir,

"Seykelhit Kalesi'nin yıkılmasını Nemse çasar imparatoru rica eyledi, onun için yıktık. Adorban Kalesi'ni Ali Paşa sulhta yıkıp siz yine yapmışsız. Padişahdan hatt-ı şerif gelip yıktık" dedim. Çok üzüldü.

Sonra koynumdan Nemse çasarının hakire verdiği 7 kral için hattını Erdel kralı eline verdiğimde aklı başından gidip ayak üzere kalkıp çasarın kâğıdını divanda olan bütün kâfirlere gösterince bütün kâfirler başlarından çeşit çeşit kalpaklarını çıkarıp benim verdiğim kâğıda doğru sanki secde edip hamd ettiler.

Hemen gördüm ki, kralın gözleri yaş ile dolup tercümanlar çasarın hattını okudu. Ne yazdığı kral tarafından öğrenilince hemen kral kalkıp bu hakirin koltuğuna girip,

"Hoş geldin, yüzüm basa geldin. Benim eski dostum" deyip hakiri halvethanesine götürüp çok çok büyük izzet ve ikramlarda bulundu. Kendi sarayında 3 adet oda döşeyip büyük ihtiyaçlarımızı, şeker, tarçın ve karanfile kadar verip gece gündüz kendisiyle, May Fırav adındaki kraliçesi ve bu kadar güzel Macar kızlarıyla hüsn-i ülfetler ederdim. Allah'a malumdur ki gecemiz Kadir Gecesi, gündüzümüz Kurban Bayramı gündüzü ve Hârezmşah nevruzu günü idi. Ama yine adamlarımla beş vakit namaza devam edip ezân-ı Muhammedî'yi yüksek sesle okumama engel olmazlardı. Çek Vilâyeti'nde iken kral sarayında kölelerim yüksek sesle ezan okuduklarında engel olup Halvetî sesle yine ezân-ı Muhammedî okurduk. Ama bu Erdel kralı yanında zevk ettik.

Ertesi gün sepetimizden Nemse çasarı veziri koca Rudolfoş'un, Vezir Palatinuş'un, Vezir Zoza'nın, Vezir Mantikukula'nın, baş irşeklerin ve bazı nemeşlerin mektuplarını Erdel kralına verince çok hoşlandı. Çasarla bizim elçi Kara Mehmed Paşa'nın buluşup nasıl saygı gösterilip ikramlar edildiğini, ne için buluşup nasıl muamele olunduğunu sordu. Hakir de sorularına cevaplar verdim. Daha sonra yine uşarlar [kapucubaşı] hakiri konağımıza götürüp tam 3 hafta padişahane türlü türlü avlarda zevk ü safâlar ettik. Sonra hakire 300 Erdel altını, 1 kese Nagban Ejder Kalesi guruşu, 1 pastav çuka, 10 top kumaş, 5 karabina tüfenk ve 5 saat verdi. Hanımı May Fırav da bir başka şeyler verdiği sanılmaya, zira iç oğlanları da çok mallar verdiler. Kral, Eflâk ve Boğdan beylerine, iş erlerine, Leh kralına, Varşalka Kral'a, Krakov kralına, Tımışvar vezirine, Yalı ağası, kalgay sultan, nureddin sultan ve bizzat Kırım Hanı Mehmed Giray Han'a *[92b]* götürmede hafif, pahada ağır hediyeler ve mektuplar ile Eflâk ve Boğdan beylerine mektuplar verip, 300 adet de yarar kâfir kılavuzlar koşup kral ve sair iş erleriyle vedalaşıp,

Erdel Belgradı'ndan Tımışvar'a, Eflâk ve Boğdan vilâyetlerine gittiğimiz konakları bildirir

Evvelâ o gün 8 saatte,

Vinçaz Kalesi'nin özellikleri

Evvel ve sonra Erdel krallarına tabi Moriş Nehri kenarında büyük bir şehir idi. Daha önce (---) tarihinde İsmail Paşa yak-

mıştı. Hâlâ o kadar mamur olmamış. Kalesi Moriş Nehri'nin karşı tarafında gökyüzüne doğru uzanmış bir yalçın yüksek dağın başında dört köşe kârgir yapı güzel bir kaledir. Nice dertler belâlar çekip kaleye çıkıp seyretmeye komadılar. Ancak kaptanı taşrada ziyafet edip biraz hediyeler verip gittim. Hâlâ bu kale Erdel kralına isyanda olan keferelerdedir.

Oradan 9 saatte batı tarafa,

Sazvaroş Kalesi'nin anlatılması

Kalesi bir su kenarında, bir dağ eteğinde ve bir düzlük alanda kârgir taş yapı güzel bir kale ve süslü bir varoş idi. Bunu da Ali Paşa yaktı. Şimdi eskisi gibi imar olmuş, zira gayet verimli, geniş ovalı, bağlı ve bahçeli yerdir. Oradan batı tarafına 7 saatte Moriş Nehri kenarıyla bakımlı ve şenlikli köyler içinde gidip,

Devevar Kalesi

Moriş Nehri'nin karşı tarafında gökyüzüne karışmış bir kudret kalesidir ki Erdel Vilâyeti'nde, Çek ve Leh ülkesinde böyle Kahkaha Kalesi gibi bir hisar yoktur. Moriş Köprüsü'yle geçip kalede bir gece konuk olduk ve canımızın istediği kadar gezip dolaştık. Gerçi batı tarafındaki yüksek dağlar havaledir, ama onlardan bu kaleye asla zarar yoktur ve bir yolla bu kalenin yanına varılmaz. Hatta Ali Paşa ile (---) tarihinde Erdel'e girdiğimizde bu kale asla itaat etmeyip İslâm askerine Moriş Suyu'nu içirmediği yukarıda ayrıntılı olarak yazılmıştır. Sonra Varat Kalesi'ne giderken bizim Lipova Kalesi'nden bu Deve Kalesi'ne Façatlı Ali Ağa birâderini esirlikten kurtarmaya gelmiştik. Bu kaleyi yine doğru dürüst gezip dolaşıp kaptanından hediyeler alıp sonra yine kıbleye doğru 3 saat sahralar içinde gidip Lena Boğazı'nı aşıp,

Barçay Kral Köyü menzili: Muazzam ve mamur Macar ve Eflâk köyüdür. Oradan 6 saatte **Hasek ve Haçek** de derler, bu ovayı geçip oradan yine batıya İskender-i Zülkarneyn'in yaptığı **Demirkapı**'yı geçtik. Hamd olsun selâmetle geçtik. (---) tarihinde Ali Paşa ile Erdel seferinden geldiğimizde bu Demirkapı'nın iç yüzünde Haçek Ovası tarafında kar üzerinde konup üç gün üç gecede bu Demirkapı Dağları ve ormanlarını

aşıncaya kadar kışın şiddetinden 10 bin esir kırıldığı ve bir büyük kıtlık olduğu tamamen yukarıda yazılıdır.

Hamd olsun şimdi esenlikle Demirkapı'yı geçip batı tarafa yokuş aşağı İslâm ülkesi içinde gidip,

Şebeş Kalesi menzili: Daha önce iki kere anlatılmıştır. Oradan yine batı tarafa 6 saatte,

Logoş Kalesi: Bunu da Köprülü Mehmed Paşa'nın (---) tarihinde Yanova fethine giderken fethettiği ve iki kere geçtiğimiz de yukarıda anlatılmıştır, ama şimdi bu Logoş'ta konmayıp 4 saat yine batı tarafa gidip,

Tımışvar Kalesi'nin özellikleri

Vilâyet valisi olan Cerrah Kasım Paşa Yanova'da oturup Erdel kralı mektuplarını hediyeleriyle Tımışvar'da kaymakamı Ahmed Ağa'ya verip bir gece konuk olduk. Sabahleyin hediyeler ile kılavuzlar alıp Tımışvar'dan kaymakam mektuplarıyla,

Eflâk Vilâyeti'ne gittiğimiz konakları bildirir

Evvelâ Tımışvar'dan kılavuzlarla bir saatte Odun Köprüsü'nü geçtik. Büyük bir ağaç köprüdür ki 6 gözdür. Altından akan Tımış Nehri, Erdel diyarından doğup Şebeş ve Logoş kalelerinin hendekleri içinden akan sular bu Tımış Nehri'ne karışır. Bir kolu Tımışvar Kalesi hendeği içinden akarak Pancova Kalesi'ni geçip Tuna Nehri'ne karışır. Odun Köprüsü'nden 7 saatte ova ile kıbleye doğru gidip,

Virse Kalesi'nin özellikleri

Beş altı sene bu serhadleri gezip dolaşmıştım, ama bu Virse Kalesi'ni görmemiştim. Sırp krallarından Dest-pot Kral yapısıdır. Sırpça (---) demektir. (---) tarihinde Fatih Sultan Mehmed fethidir, Gazi Balı Bey eliyle. Sonra Erdel kâfiri bu kaleyi geri aldı. (---) tarihinde Süleyman Han asrında İkinci Vezir Ahmed Paşa Tımışvar fethine giderken bu kaleyi fethetti. Hâlâ Tımışvar Eyaleti'nde voyvodalıktır ve 150 akçe kadılıktır.

Sipah kethüdayeri ve yeniçeri serdarı vardır, ama iç el olmak ile yukarı kale dizdarı, neferleri ve imareti yoktur. Kalesi gökyüzüne çıkmış yüksek bir dağın tepesinde badem şeklinde şeddadi bir taş yapı, güzel bir kaledir ama bazı yerleri haraptır. İçinde kış günleri şehir ayanının çobanları *[93a]* koyun kışlatırlar. İnsanoğlu sakin değildir.

Bu kale dört tarafında altışar ve yedişer konak yerden görünür. Batı ve kıble tarafları uçsuz bucaksız ovalı yüksek kaledir. Bu Virse Kalesi'nin aşağısında bir gölceğiz kenarında dörtgen şekilli dolma ve rıhtım sanatlı bir palankası var, büyüklüğü tam 400 adımdır. (---) tarihinde Tımışvar fatihi İkinci Vezir Ahmed Paşa Erdel küffarı katanası için bu aşağı varoş palankasını binâ edip katana eşkıyaları aşağı şehri yağmalamış olur. Dizdarı, 20 adet hisar eri, 4 adet şahi topu ve yeteri kadar cebehaneleri var.

Kale içinde tahta örtülü ve tahta minareli bir camii ve 8 adet yine tahta örtülü nefer evleri var. Kalenin kıbleye bakar bir ağaç kanatlı kapısı, kapı önünde yine ahşap köprüsü ve hendek kenarında bir hoş mahkemesi var. Kalenin batı tarafı bir küçük göldür, içinde çeşit çeşit balıklar avlanır.

Virse'nin taşra varoşu

Bu aşağı palanka kalenin kıble tarafında 300 adet tek ve iki katlı geniş, tahta örtülü mamur evlerdir.

Tamamı 3 mihraptır. Mahkeme önünde bir camii var. Çarşı içinde bulunduğundan kalabalık cemaate sahiptir. Bundan başkası mahalle mescitleridir. 1 medrese, 1 tekke, 2 mektep, 2 hamam, 2 han, 110 adet dükkân ve 3 adet sebilhanesi var. Bunun da evleri tamamen tahta örtülü bağlı ve bahçeli geniş hanelerdir. Bütün sokakları kumsalca olmak ile kaldırımı azdır, zira o kadar çamur olmaz.

Bu şehrin doğu tarafı, ta yukarı eski kaleye kadar dağları tamamen bağlardır. Havasının güzelliğinden halkı sağlardır. Kırmızı üzümü lezzetlidir, ama suyu biraz çorakçadır, yani biraz acıdır. Halkı zengin bezirgân ve garip dostlarıdır. Gayetle ucuzluk ve bolluk yerdir. Güzeli gayet çoktur.

Bu hakir Tuna Nehri'nin Tımışvar tarafında ve Eflâk tarafında görmediğimiz şehirler olmak ile Tuna kenarıyla gitmeye niyetlenip bu Virse voyvodasından yarar kılavuzlar alıp Virse'den kıbleye doğru 6 saat gidip,

Yeni Palanka'nın özellikleri

(---) tarihinde Fatih asrında Gazi (---) Bey Sırp kâfiri elinden fethetmişti. Zamanın geçmesiyle harap olunca (---) tarihinde Varat fatihi İkinci Vezir Ahmed Paşa Sultan III. Mehmed

Han fermanıyla eski temeli üzerine yeniden Tuna Nehri kenarında dörtgen şekilli bir dolma rıhtım bina güzel bir palanka yapınca ismine Yeni Palanka derler, ama birinci yapısı eskidir. Hisar içinde bir Hünkâr Camii ve 50 adet tahta örtülü haneleri var. Ancak paşanın sarayı tamamen kiremit örtülüdür. Ve hâlâ Modova beyi burada oturur. Hâlâ III. Mehmed Han yazımı üzere Tımışvar Eyaleti'nde Modova beyinin tahtıdır. İki tuğlu paşalara da sadaka olunmuş hoş sancaktır. Beyinin hassı 260.080 akçedir. Ve bütün zeamet sahibi 13 neferdir ve tüm erbâb-ı timarı 123 kişidir, çeribaşı, yüzbaşı ve alaybeyisi vardır. Sefer sırasında kanun üzere bu zeamet ve timar sahiplerinin cebelüleri beyinin tabileriyle 5 bin adet seçkin asker olup Tımışvar muhafazasına memurlardır. Kanun üzere sipah kethüdayeri, yeniçeri serdarı, kale dizdarı, 20 nefer hisar eri, 150 akçe pâyesiyle kadısı, muhtesibi, emini, bâcdarı, şehir kethüdası ve 7 nefer kale ağaları vardır, ama şeyhülislâm ve nakibüleşrafı yoktur.

Yeni Kale'nin şeklini bildirir

Tuna Nehri sahilinde bir yarlı bayır üzerinde dört köşe palanka olup iki kapısı var, biri beri doğu tarafına bakar, biri küçük kapıdır ki Tuna Nehri kenarına bu kapıdan 20 ayak merdiven ile inilir, Tuna taşsa 10 basamak merdiven kalır. Varoş tarafına bu büyük kapı üzerinde büyük bir köşkü var, şer'î mahkemesi civarındadır. Ve kapı önünde bir enli derin hendek üzerinde makaralar ile asma çit köprüsü var. Bu köprüden geçip büyük varoşa varmak için Tuna Nehri üzerinde yüz adım gidip bir ağaç köprüden daha geçilir, ondan sonra varoşa girilir. Bu hesap üzere bu kaleyi Tuna Nehri kuşatmış olup bir ada gibidir, zira Tuna'dan ayrılmış bir fırka ensiz su daha vardır.

Büyük Varoş'un şeklini bildirir

Adı geçen köprünün başında 50 adet dükkânları, bir hanı ve bir camii var. Tamamı 3 mihraptır ve 4 mahalledir, ikisi müslim ve ikisi kefere mahallesidir. Toplam 300 adet bağlı ve bahçeli tahta şindire örtülü mamur hanelerdir. Burada güzel yapı bir hamamı var, ama Temmuz günleri olduğundan kapalı durup bütün halkı Tuna Nehri'ne girerler. Ayanı kibarı evlerinde soba hamamlarına girerler, zira her evde çömlekten soba vardır.

Bu şehrin batı tarafından Kraşva Nehri akıp bu mahalle yakın Tuna Nehri'ne karışır, tatlı sudur ama küçüktür. Bu nehrin *[93b]* ilk çıktığı yer olan Erdel Vilâyeti'nin Kraşva dağlarından gelip Virse Kalesi'yle bu Yeni Kale Ovası'ndan akıp Tuna Nehri'ne girer. Terhal Nehri, Çalmaş Yaylağı'ndan gelip bu şehrin doğu tarafı dibinde Tuna'ya katılır. Hakir bu Yeni Palanka'dan bir gemiye kılavuzlarımla ve şehir ayanıyla gezmek için binip Tuna'dan karşı kıble tarafına Tuna Nehri'ni geçerken sıkıntılar ve şiddetli rüzgârlar çekerek bir milde karşıya geçip,

Ünlü kale, yani sağlam İhram Hisarı'nın özellikleri

897 [1492] tarihinde bizzat Sultan Bayezid-i Velî yapısıdır. Hâlâ Budin Eyaleti'nde Semendire Sancağı toprağında voyvodalıktır ve 150 akçe pâyesiyle şerif kazadır, zira nahiyeleri (---) adet mamur köylerdir. Sipah kethüdayeri, yeniçeri serdarı, kale dizdarı, 50 adet neferleri, şeyhülislâmı, nakibüleşrafı, muhtesibi, gümrük emini, bâcdarı, harac emini, mimar ağası ve altı nefer kale ağaları vardır.

İhram Kalesi'nin şeklini bildirir

Tuna Nehri kıyısında bir yalçın kaya üzerinde beşgen şekilli, 5 adet sağlam kuleli ve çepçevre 500 adım büyüklüğünde iki kat şeddadi parlak ve cilâlı yontma taştan bir savaş kalesidir. 5 kulesi dahi şindire tahta örtülü sivri kubbeli yüksek kulelerdir. Hatta hisar içinde bir Hünkâr Camii, bir dizdar hanesi, bu kulelerde cebehaneler ve zahireler ile bir su kuyusu var, yapı cinsinden başka bir şey yoktur.

Batı tarafa bakar bir demir kapısı var, ama iki kat yeni kapıların arası silâhlar ile bezenmiş olup kapıcılar hazır dururlar. Gerçi iç eldir, düşmandan emindir, ama dağlardaki Sırp ve Bulgar haramilerinden korkup kapıyı daima beklerler. Zira bütün şehir ayanlarının kıymetli eşyaları bu iç kalede saklıdır.

Bu kale kapısı olan yüksek kule birbiri içinde iki kat sanatlı ibretlik kuledir. Bu kapının kemeri üzerinde tarihi böyle yazılmıştır, tarih:

Ey veyâr hayrest bedân câm-ı nev,
Zi (...) der çemen cânhırâm-ı nev.

Sene 997.

Aynı bu nakış üzere yazılmış Farsça şekilli tarihtir ki asla fazlası ve eksiği yoktur. Kalenin topları çoktur. Doğu tarafında hendeği vardır, ama gayet dardır ve batı tarafı yalçın kayalı hisardır. Hatta Tuna kenarı olmak ile bu kayalar tarafında hendek yoktur.

İhram Kalesi Varoşu'nun anlatılması

İsimlenme sebebi odur ki bu kaleyi yapmak için Bayezid-i Velî bu yere gelip bir ihram üzerine oturup,

"Bu ihramım yerinde bana bir kale yapın" diye konuştuklarında mübarek elleriyle ihramın etrafına taşlar yığıp,

"İhramım kalesidir" diye isim verirler. Hâlâ bu kulenin yeri ihram büyüklüğünde yüksek kuledir, onun için İhram Kalesi derler şirin ve süslü bir kaledir.

Bu kalenin kıble tarafında kaleye biraz havale yüksek bir zeminde büyük bir varoş var imiş. Henüz birkaç ay önce yakılıp nice yerleri harap olup hâli üzere yatardı. Ancak kale önünde bir taş yapı hanı var, Tımışvarlı Cimcime Defterdar'ın hayratıdır. Şehir henüz imar olup ancak 200 kadar şindire tahta ile örtülü yeni yapı evleri vardır. Tamamı 20 adet yeni yapı dükkânlardır. Bir camii var, bu daha yeni yandığından vakıf tarafından imar olmada idi. Kaleden aşağı bir küçük hamamı var.

Kısacası bu varoş da mamur değildir, ama suyu ve havası, bağı ve bahçeleri güzeldir. Halkı Rumeli tarzı esvap giyip Boşnakça, Sırpça, Bulgarca ve Türkçe konuşurlar.

Bu şehri de gezip yine gemiye binip karşı tarafta Yeni Palanka'ya tekrar geldik. Ertesi gün gezip dolaşmak için birkaç kafa dengi dostlarla yine Tuna gemisine binip Tuna Nehri ile batı tarafına baş yukarı sıkıntı küreğini çekerek 5 saat gittik. Tuna'nın karşı güney tarafı ki Semendire Kalesi tarafıdır, o tarafa yanaşıp bir saat daha gidip,

Köylüc Kalesi'nin özellikleri

Bosna Eyaleti'nde Hersek Sancağı toprağında deniz kıyısında olan Nova Kalesi'nin kuzeyinde Gaçka Ovası sonunda yüksek bir dağın üzerine yapılmış Köylüc Kalesi var, ama bu Tuna Köylücüdür. (---) tarihinde Fatih Sultan Mehmed Han zamanında Gazi Balı Bey eliyle Sırp kralı elinden zorla fethedildi. Hâlâ Budin Eyaleti'nde Semendire Sancağı toprağında voyvodalıktır

ve Semendire kadısı naipliğidir. Kalesi Tuna kıyısında bir düzlük yerde beşgen şekilli üç kat şeddadi taş yapı, güzel kaledir ki fırdolayı büyüklüğü tam 1.600 germe adım olup kıble tarafına büyük kapısı ve liman tarafına su kapısı var. Eski yapı olmakla beyaz kale değildir, yani basık eski kaledir ki duvarlarının yüzü karaca ve bazı yerleri alaca, yıkık yerleri var. Ama Semendire Kalesi gibi acayip ve garip 17 adet sivri tahta külâhlı kubbeleri var, iç kalesi dış kaleden yüksektir.

Toplam 20 pare şahi topcağızları var, ama 5 adet topu acayip iri toplardır. İç kalesi küçüktür. Ancak dizdar, *[94a]* kethüda, imam ve müezzin haneleri, cebehane, tahıl ambarı ve bir Hünkâr Camii var, tahta örtülüdür. Ve aşağı Tuna'ya iner su yolu ve bir kapısı var, başka şey yoktur.

Taşra kalede 140 adet tahta şindire örtülü evleri vardır. Ve 2 mihraptır ve 2 mahalledir. Kara tarafı sağlam hendeklidir ki içinden Tuna akar, ama şehir dışında dağlarda bağlar bezenmiştir.

Beğenilenlerinden beyaz sulu, yemesi hoş kirazı, siyah eriği ve armudu meşhurdur. Suyu ve havasının güzelliğinden mahbûbu gayet çoktur. Mahbûbeleri gayet edepli hatunları olup vilâyeti halkı tüccar, gezgin, hacısı çok, yumuşak huylu, iyi huylu, nimeti bol ve garip dostu Boşnak adamlarıdır ki gayet ehl-i ırzlardır. Ve toplam (---) adet mescitleri ve 2 yerde medreseleri vardır. Ve,

.....(1,5 satır boş).....

Bu kalenin doğu tarafına yakın büyük Morava Nehri, Çoçka, Rodnik ve Alacahisar dağlarından toplanıp Belgrad'ın anayolunda Yagodina adlı mahalden ahşap köprüden geçip bu Köylüc Kalesi yakınında büyük Tuna Nehri'ne karışır.

Oradan yine gemiye binip bir saat yokuş aşağı akıp tekrar Yeni Palanka'ya geldik. Ali Modava beyinden kılavuzlar alıp şehir kenarında Terhal Nehri'ni geçip 5 saatte Gazi Ali Bey kolu ile dağlar ve sarp yollar geçip 2 saat daha Tuna Nehri kenarıyla doğu tarafa selâmet gidip,

Eski Medova Palankası'nın özellikleri

Yani Sırpça bal ovası demektir, ama meşhur galat kullanıldığından Modova derler. Daha önce kanun üzere Medova beyi-

nin tahtı bu idi. (---) tarihinde Fatih asrında Gazi Balı Bey fethidir. Tuna kenarında dört köşe, iki kapılı bir viranca küçük palankacıktır. İçinde 50 adet tahta örtülü nefer haneleri, bir tahta minareli küçük camii, dizdarı ve 300 adet hisar eri var, Yeni Palanka niyabeti ve voyvodası var, başka hâkimleri yoktur. Ama taşra varoşunda 200 adet bağlı ve bahçeli şindire tahta ve saz örtülü reaya evleri, bir küçük tahta örtülü camii ve bir ekmekçi dükkânı var. Hanı, hamamı ve başka dükkânları yoktur. Ama 10 çeşit balı meşhur olduğundan Medova derler. Bundan yine bir gemiye binip bir saatte Tuna Nehri ile aşağı akıp karşı Semendire toprağında,

Güvercin yuvası, yani Güvercinlik Kalesi'nin özellikleri

Rumeli'nde Dimetoka karası yakınında bir Güvercinlik Kalesi daha var, ama haraptır, içinde insan yoktur, ama bu Tuna Güvercinlik'i mamur kaledir. (---) tarihinde Fatih Sultan Mehmed fethidir, şehit Koca Mahmud Paşa eliyle. Sırplardan pazu kuvvetiyle fethedilmiştir. Hâlâ Budin Eyaleti'nde Semendire Sancağı toprağında voyvodalıktır. Kethüdayeri, yeniçeri serdarı, kale dizdarı, 50 adet hisar eri, emini ve harac emini, bâcdarı, muhtesibi, mimarbaşısı ve kale tamirine memur mirâhur ağası, 7 nefer kale ağaları, şeyhülislâmı, nakibüleşrafı, 150 akçe pâyesiyle kadısı ve 140 adet nahiye köyleri vardır.

Kalesi, Tuna Nehri kıyısında gökyüzüne baş uzatmış yalçın bir kaya üzerinde altıgen şekilli şeddadi, kârgir, yontma taşlı, savaş yurdu gayet sağlam 7 kuleli ibretlik bir kaledir. 5 kulesi yalçın yüksek kaya üzerinde ve 2 adet kulesi Tuna Nehri döver sarp yüksek kulelerdir. Bu kalenin dört tarafı yalçın kaya üzerinde olmak ile asla bir taraftan bu hisara lağım, tünel ve metris ile zafer mümkün değildir. Sanki Bîsütun Dağı gibi Tuna Nehri içine girmiş yüksek bir burun üzerinde kurulmuş yüksek bir kaledir. İç kalede 7 ev, 1 tahıl ambarı ve kulelerinde çeşit çeşit cebehane ve zahire için kırmızı darı durur.

Bir Mahmud Paşa Camii ve batı tarafına açılır bir demir kapısı var. Kuleden aşağı ta Tuna Nehri'ne iner bir garip ve ibretlik su yolu var, acayip ve garip sanattır. Taşra kale aşağı Tuna kenarındadır ve toplam 3 mahalle ve 300 şindire tahta örtülü mamur evlerdir.

Tamamı 3 mihraptır. Evvelâ Hacı Ali Camii, Tuna kenarında yeni yapı camidir. Geri kalanı mescittir. Ve (---) adet medrese, (---) tekke, (---) adet sıbyan mektebi vardır. Ve 1 hamamı var, Koca Mahmud Paşa'nındır. Tamamı 50 kadar dükkânlardır. Bedesteni ve aşevi imareti yoktur. Velî Mahmud Paşa fetih sırasında bu kale halkına hayır dualar ettiğinden gayet eli açık kimesneleri, ehl-i iyâlleri ve çok bol ekinleri, tahılları, otları vardır. Bağ ve bahçeleri de batı tarafında, Tuna Nehri kenarında bulunup sanki İrem Bağı'dır. Havası ***[94b]*** ılıman olup diğer şehirlerden biraz sıcaktır. (---) (---) (---)

Bu kaleyi de gezip dolaşıp yine kılavuzlarımızla gemiye binip hemen kale karşısında Tuna ortasında bir ada içinde,

Baba Sultan ziyareti: Bir sivri kaya üzerinde iki adet yüksek ağaç bitmiştir. Bu Dede Sultan bu iki ağacın gölgesinde yakmaktadır. Yüce Allah'ın hikmeti yılda bir kere Tuna Nehri'nin bütün balıkları bu Baba Sultan Adası kenarına gelip öyle yığılırlar ki Tuna'nın iki fırkası çeşit çeşit balıklar ile süslenip balıkların çokluğundan Tuna üzerinde biraz balık yağı akar. Ta bu derece balıkların kalabalığı olup bu Baba Sultan'ı ziyaret ederler. Bu mahalde balıkların ziyaret günleri balık avcıları ve diğer insanlar balık avlamazlar ve balıklar da o günde asla insandan kaçmazlar. Nice balıkları ziyaretgâha varan dostlar ellerine alıp yine göz açıp kapayıncaya kadar suya korlar.

Bu mahalde hakir gördüm ki balığın dili yoktur, zira İstanbul peremesi ve kayıkları kadar müteferrika adlı moruya balıkları başlarını yedi başlı ejder gibi Tuna'dan taşra çıkarıp mağara gibi ağızlarını açıp su içtiklerinde ağızları içine bakıp gördüm, asla dilleri yoktur. Balığın su içmesi sudan dışarı başını çıkarıp rüzgâr içmesidir. Bu hususta balık da değirmen gibidir. Eğer balık dışarı çıkıp su yerine rüzgârı çok içerse ölür. İnsan da *"... her canlı şeyi sudan [yarattık]..."* [*Kur'ân*, Enbiyâ 30] iken suya girip suyu çok içerse boğulur, ama insanoğluna rüzgâr zarar vermez. Balıklara da su zarar vermez. Kıta:

Şu mâhîler ki derya içre[dir] deryayı bilmezler,
Hem âkıl âdem olan tehlike deryaya girmezler,
Benî âdem dahi ber içre asla rîhı görmezler,
Aceb sırr-ı Hudâ'dır kim bu sırra kimse ermezler.

Kısacası bu küçük ada Baba Sultan gönül erbanını ziyaretgâhıdır ki bütün Güvercinlik halkı her an pak toprağına varıp yüzlerini sürüp ziyaret ederler.

Bu pek kusurlu hakir de ziyaret edip, *"Tereddüde düştüğünüz bir işte kabir ehlinden istimdâd ediniz"* hadis-i şerifi üzere mübarek ruhlarından yardım talep ettim. Sonra yine Tuna Nehri gemisiyle aşağı aktık. Tuna'nın Güvercinlik boğazındaki göklere ulaşmış kayalarda nice kere yüz bin adet güvercin yuvaları olduğundan bu kaleye Güvercinlik Kalesi derler. Niceler bu kayalarda Eflâtun-ı İlâhî'nin güvercin topluluğu için tılsımı vardır derler, ama hakir tılsımını görmedim, yalan haramdır. Ancak,

Acayip ve garip Tanrı sırrı: Bu kayalarda nice kere yüz bin güvercinin yuvalarında olan yavrularını ne yılan, ne çıyan, ne şahin, doğan, zağanos ve balaban kuşları avlamazlar. İnsanoğlundan da bir fert bu kayalara çıkıp güvercin yavruları almazlar, acayip temaşadır.

Bu Güvercin Kayası boğazının iki tarafı göklere uzanmış dar kayalardır, arasından Tuna Nehri öyle hızlı akar ki ok atsan suya ermez ve bütün gemiler de şimşek gibi şakıyıp geçerler. Ta bu derece dar boğazdır.

Ziyaretgâh olan Baba Kayası'nın bir ok menzili karşı tarafında, yani Tımışvar toprağında,

Tuna Varatı Kalesi'nin özellikleri

Hâlâ Tımışvar Eyaleti'nde Tuna Nehri kenarında bir yalçın kaya üzerinde sarp kale imiş. Velî Mahmud Paşa Güvercinlik Kalesi'ni fethettikten sonra bu kaleyi balyemez toplar ile Güvercinlik Kalesi'nden dövmeye başlar. Varat içinde olan kâfirler "El-aman ey Âl-i Osman askeri" deyip aman ile çıkıp Erdel diyarına varırlar. Hâlâ elimizde olan Varat Kalesi'ni bu Varat adıyla yaptıklarından ismine Varat derler. Bir rivayette zikri geçtiği üzere Varat Kalesi içinde Menûçehr evlâtlarının tunçtan altın yaldızlı atları heykelleri tılsım olduğundan var atlardan bozma Varat derler diye halk arasında söylenir.

Bu Tuna Varatı o zaman küffar tarafında olmak ile sağ ve soldaki kalesinin nice yerden duvarları lağımlar ile havaya uçurulduğundan hâlâ nice yerlerinin duvarları haraptır. Hâlâ bazı

kuleleri ve cehennem kuyusu gibi zindanı durur. Gayet sağlam, geniş ve çetin kale imiş.

Bunu da gezip yine gemilere binip Tuna Nehri'nin sağını solunu seyrederek Tuna ile baş yukarı yine Medova Kalesi'ne geldik. Orada dizdardan yoldaş kılavuzlar alıp oradan atlarımıza binip 5 saatte *Allah saklasın* Gazi Ali Bey Derbendi'nden dik aşağı inerek yine Tuna kenarıyla geniş yerlerde köyler geçip,

Lıbıkova Palankası'nın özellikleri

Osmanlı yapısıdır. Tuna Nehri kenarında Timışvar Eyaleti'nde Modava beyinin hassı olup subaşısı hâkimdir ve niyabettir. Dizdarı ve 60 neferi var, ama kethüdayeri ve yeniçeri serdarı yoktur. Kalesi, Tuna Nehri'nden 200 *[95a]* adım uzakça düz, geniş, yeşillik ve Acem hıyabanı gibi bir ağaçlık içinde dörtgen şekilli bir küçücük palankacıktır. İçinde 5 hanesi var. Dizdar, kale mehteri ve kethüdası olur, başka yapı cinsinden bir şey yoktur. İki kat hendeği var. Kâfir zamanı gayet mamur imiş. Hâlâ 5 adet topları, kapısı önünde hendek aşırı varoşta bir tahta minareli ve tahta örtülü camii var. Bu varoşta 100 kadar bağ ve bahçeli Müslüman evleri ve 100 kadar kefere evleri vardır, hepsi şindire tahta örtülü ve tahta avlulu fukara haneleridir. Hamamı, hanı ve çarşı pazarı asla yoktur, ama bağ ve bahçeleri gayet çoktur. Bu kalenin karşısına seyretmek için gemiyle geçip bir anda karşı karşı geçip,

Güzel Dobrinova kasabasının özellikleri

Semendire Sancağı toprağında voyvodalıktır ve niyabettir. Kalesi harapça olmuş. Yapıları, Tuna kıyısında bir yeşil düzlük İrem Bağı ve meşelik yüksek dağlar eteğinde kurulmuş olup bağlı bahçeli toplam 200 adet tahta örtülü ve tahta avlulu mamur hanelerdir. Ürünleri çok olduğundan Latincede Dobrinova, yani iyi ova demek olur. Ancak bir tahta örtülü ve bir tahta minareli camii ve bir ekmekçi dükkânı var, başka yapı yoktur. Bütün halkı Tuna gemicileridir.

Bunu da gezip dolaşıp tekrar gemiyle karşı tarafta Lıbıkova'ya geçip dizdardan kılavuzlar alıp 5 saat doğu tarafınca gidip nice uçurum kayalarda gidip Tuna kenarında bir bağlı, bahçeli ve çayırlı yerde çadırımız ile konduk. Çevre köylerinden reayalar koyunlar, kuzular ve diğer yiyecek ve içecekler getirip hizmetçilerimiz yemek pişirmeye başlayınca hemen hakir birkaç yoldaş ile yine bir gemiye binip Tuna ile karşı tarafa geçip,

Dırınkova kasabasının özellikleri: Latincede (---) (---) demektir. Bu da Semendire Sancağı toprağında voyvodalıktır ve naipliktir. Daha önce bir mamur palankası var imiş, iç el olmak ile harap olup imar olunmamış. Ama şimdi Tuna kenarında bir dağ eteğinde ve geniş bir dere ağzında tamamen bağlı ve bahçeli şirin bir kasabadır ki bir camii var, minaresi tahtadan olup küçük camidir, bir mescidi var, ama keferesi çoktur. Hamamı, hanı, çarşı pazarı yoktur, ancak bir ekmekçi dükkânı, bir bozahanesi ve bir balıkçı dükkânı var. Bütün yapıları tahta örtülüdür, 117 evdir. Suyu ve havası hoştur. Bunun da bütün halkı Tuna gemicileridir. Ayan ve eşrafları yoktur, ama bahçe gibi bağları çoktur.

Hakir bunu da gezip dolaşıp gemi ile tekrar beri tarafta Dobrinova'ya geçip yine dizdardan kılavuzlar alıp doğu tarafına 4 saat gidip,

Tahtalı Girdabı'nın seyri

Allah saklasın bu girdapta her sene 70-80 pare Tuna gemileri parça parça olup bu kadar bin adam helâk olur. Gerçi bir dar boğaz değildir, ama Allah'ın emriyle Tuna Nehri içi, beri yakadan karşı yakaya kadar Poraça tarafı Tuna içinde balık sırtı gibi tahta döşeli taşlar ve kayalar olduğu için bu mahalle Tahtalı Girdabı derler. Tuna Nehri'nin bu mahalde akışının gürültüsü ve yaygarasına insan tahammül edemez. Bu mahalde bir transa gemiyi karadan bin adam iştirank ipler ile güçlükle çekip selâmete ulaştırırlar. Bazı gemilerin halatları kırılıp gemileri bin parça olur. Hatta Tuna içinde morina balıkları ve mersin balıkları bu Tahtalı kayaları arasından geçerken sersem olup kiminin beli kırılıp karaya düşer. Gerçekten tehlikeli bir girdaptır. Allah gemileri ve insanları bu tehlikeli girdaptan kurtara. Ama bu Tahtalı'dan aşağısı güvenli ve rahattır.

Bu seyirleri de edip yine kılavuzlarımızla Tuna Nehri kenarınca doğu tarafa 5 saat gidip,

Üç Kule menzili: Medova toprağında bu üç büyük kule eskiden mamur imiş. Erdel kâfiri hayrat etmiş, zira bu üç kule mahallinin kuzeyi tarafında ensesindeki dağlar ve yaylaların ardı tamamen Erdel Vilâyeti'nin Kolçvar Kalesi yaylalarıdır. Bu hakir yine bu Üç Kule mahallinden bir gemiye binip Tuna ile karşı Feth-i İslâm Kalesi tarafına geçip,

Poraça Kasabası'nin anlatılması

Bu mahal Vidin Sancağı toprağı ve Feth-i İslâm Kalesi kadısının niyabetidir ve Vidin subaşısı hâkimdir. Şehir, Tuna Nehri kıyısında bir dere ağzında, ensesi dağlar, tamamen bağlar ve bağlarında kargalar bağların üzümlerini yedikçe, bağ sahipleri kargalardan feryat edip ağlarlar ve o bağlı dağların eteğinde kurulmuş bir Poraça kasabasıdır. 1 camii, 3 mahalle mescidi, 1 hanı, 1 hamamı, 10 adet dükkânı, 1 medrese, 1 tekke ve 1 mektebi var. Bunun da bütün halkı gemicilerdir. Suyu ve havası gayet güzeldir. Bu kasaba Tuna Nehri'nin bir bucağında kurulmuş olup büyük limandır. Tahtalı Girdabı'ndan kurtulan Tuna'nın transa adlı gemileri hep bu limanda yatarlar. *[95b]*

Bu hakir bu kasabayı da gezip dolaşıp tekrar karşı Üç Kule tarafına geçip orada kılavuzlar alıp doğu tarafına Tuna Nehri kenarınca 5 saat gidip,

İnlik Kalesi'nin özellikleri

Bu mahaller bir acayip dar fena boğazdır ki Tuna'nın iki tarafı göklere doğru uzanmış yalçın kayalar üzerinde karşı karşıya kâfir zamanı iki tane kale var ki sanki her biri çetin derbenddir, ama hâlâ bu iki adet kalenin içlerinde insan yoktur. Lakin Tuna gemileri bu mahalden geçtiklerinde "Gemileri Tuna haydudu basıp bu boğazda yağmalamasın" diye İrşova beyi bu İnlik Kalesi'ne ve karşı taraftaki Küpeşte Kalesi'ne ve Vidin beyi de tüfenkliler koyup Tuna kaptanı da gemileriyle bu İnlik Boğazı'nda 12 pare firkateleriyle palpa aleste hazır olup Tuna gemilerin bu hâl üzere geçirmeye bütün beyler ve kaptanlar memurdur. Zira bu İnlik kaleleri boğazı Tuna üzerinde gerçekten de korkunç girdaptır. Zira bu boğazda her zaman Tuna kâfirleri gemileri basıp yağmalarlar.

Kâfir zamanı bu iki kaleden birbirlerine Tuna üzerinden kat kat adam kolu kalınlığı demir zincirleri karşı karşıya bağlayıp bir gemi değil bir çırnık bile geçemezmiş. Hâlâ zincirlerin dolap yerleri iki taraftaki kayalarda açık seçik bellidir. Bu iki yanındaki kayaları Yanko ibn Madyan ki ibtidâ İstanbul Kalesi'ne temel bırakıp yapanın kardeşi Yanvan Kral bu kayaların Tuna kenarlarını oyup iki araba geçecek kadar, genişçe oyulmuş kayadan kesme yollar etmiş ki Bîsütun Dağı'nı ve Amasya şehri kayalarını kesen dağ delen Ferhad kesmeye kadir değil çok enli kesme

yollardır ki insanın yapabileceği şey değildir. Hâlâ Tuna gemilerinin gemicileri kalın palamar ipler ile gemileri bu kesme kayaların yolunda güçlükle çekerler. Zira bu mahallin dar boğazından Tuna Nehri yokuş aşağı yıldırım gibi aktığına göz ermez. Kısacası bu kayaları Ferhad'ın bile kesmeye gücü yetmez ibretlik bir dar ve heybetli boğazdır ki bütün askerler bu dar yerden geçince gemicilerin bağırış çağırışlarından bu dağlar gökyüzü kubbesi gibi güm güm gürleyip ses verir, cidden seyirliktir.

Bu iki taraf kalelerin altları Tuna Nehri'ne bakan Bîsütun Dağı gibi kayalar delik delik mağaralardır. Ve İnlik Beli tarafında olan kale bir kayalı burun üzerinde olmakla yine Yanvan Kral bu kale kayasının dağı ardını bir hayli kesip Tuna Nehri'ni akıtıp kaleyi bir ada gibi etmek istemiş, ama ömrü yetmeyip hâli üzre kalmış. Ama bu kayayı da bu mertebe kesip Tuna'yı akıtmak gayreti de insan işi değildir. Eğer öyle olsaydı bu İnlik Kalesi İskender Seddi olurdu. Hatta kefere zamanı bu boğazda bütün gemilerden gümrük alınırmış. Kısacası insaf gözüyle seyretmek gereken acayip ve garip yerlerdir.

Sonra hakir bu İnlik Beli'ni geçip doğu tarafa (---) saat Tuna Nehri kenarınca gidip,

Eski İrşova Kalesi'nin özellikleri

(---) tarihinde Fatih beylerinden Gazi Balı Bey Erdel kâfiri elinden fethedip nice sene boş yatıp sonra (---) tarihinde Süleyman Han zamanında Tımışvar fatihi İkinci Vezir Ahmed Paşa tamir edip Tımışvar Eyaleti yazılıp sancak beyi tahtı oldu. Hâlâ Süleyman Han kanunu üzere beyinin hassı 310 bin akçedir. Sancağı altında zeamet erbabı 13 ve timar erbabı 556 neferdir. Alaybeyisi, çeribaşısı ve yüzbaşısı vardır. Kanun üzere cebelüleri ile beyinin askeriyle savaş sırasında bin adet seçkin asker olur.

Kanun üzere bu sancakta sipah kethüdayeri, yeniçeri serdarı, kale dizdarı, 150 adet hisar eri, azeb ağaları, martolos ağaları, gümrük emini, muhtesibi, bâcdarı, harac emini, mimar ağası ve şehir kethüdası vardır. Ve şer'-i Resul tarafından şeyhülislâmı, nakibüleşrafı, 150 akçe pâyesiyle kadısı ve 70 pare nahiye köyleri vardır.

Kalesi, Tuna Nehri kenarında dörtgen şekilli bir dolma rıhtım yapı hoş bir palankadır ki fırdolayı büyüklüğü 800 adımdır. İki adet kapısı var, biri Tuna kenarında doğu tarafına bakar kü-

çük ağaç kanatlı kapıdır. Biri de batı tarafında Tuna kenarınca varoş kapısıdır ki kalenin güney tarafını Tuna Nehri döver, ama kuzey tarafı havaleli yerlerdir ve alçak hendekleri vardır. Bu kalede Bey Sarayı bütün hanelerden mamur olup Tuna kenarındaki duvar üzerinde pek çok köşkçükler ve seyirlik maksureli yerleri var. Toplam 50 adet tahta şindire örtülü haneler var. Büyük kapı dibinde Tuna'ya bakan bir küçük iç açıcı camii var, cemaati *[96a]* çoktur.

İç kaleyi bildirir

Kâfir zamanından kalmış şeddadi dört köşe taş güzel bir kaleciktir. İçinde ancak dizdar, imam, müezzin ve mehterbaşı olur. Zindan kulesi dibinde iç kale kapısı üzere bir saat kulesi var, tahtalıdır. Saatinin çanı bir fersah yerde ses verir. Bu iç kalenin batı tarafında geniş ve düz bir yerde,

Büyük varoş

Tamamı 300 adet tek ve iki katlı, kimi kârgir ve kimi tamamen ahşaptan tahta örtülü evlerdir. 1 cami, 1 mescit, 1 medrese, 1 mektep ve 110 adet dükkânları var, ama bedesteni yoktur. Lakin her meta bulunur. Kalenin hendek kenarında bir hamamı ve bir tüccar hanı var. Tuna Nehri kenarınca mamur ve mükellef bahçeli Rum keferesi evleri ve bir kiliseleri var. Ve kalenin havalesi olan bayırlar baştanbaşa bağlar ve halkının kârı ağlardır ki cümlesi balık avlarlar. Bu şehrin doğu tarafı dağlarının artları Eflâk Vilâyeti'dir ki bu şehir sınır sonunda olup Eflâk serhaddidir.

Hakir burada beyden Eflâk beyine hitaben muhabbet mektupları alıp Eflâk diyarına bu İrşova tarafından gidelim diye konuştuğumuzda,

"Bu tarafın Eflâk kâfirleri henüz isyan üzredir. Tuna'nın karşı Feth-i İslâm tarafından gidip Vidin'den yahut başka iskelelerden Eflâk Vilâyeti'ne geçin" diye söylediklerinde hemen hakir İrşova'dan atlarımızla gemilere binip Tuna Nehri'ni geçip (---) saat daha kıbleye doğru Tuna kenarıyla selâmet gidip,

Acayip Demirkapı Girdabı'nın anlatılması

Garip, tehlikeli ve korkunç yerdir. Rumeli'de, Arap ve Acem'de ve tüm Frenk gemicileri arasında meşhur bir Tuna Nehri girdabıdır.

Bu kemter kul 36 yılda yedi iklime seyahat etmiş olup 18 padişahlık ve krallık vilâyetlerde (---) adet sarp ve tehlikeli derbent gibi Demirkapılar gördüm. Evvelâ, Diyarbakır Eyaleti'nde Şat Nehri başı yakınında Ergani Kalesi ile Çınarlıdere arasında, İskender, Şat aksın diye kayaları kestiği Ergani Demirkapısı derler. Bir Demirkapı da Misis Kalesi'nden öte (---) (---) giderken tehlikeli derbent gibi Demirkapı'dır. Biri de (---) (---) mahalde sıkıntı yolu Demirkapı'dır. Biri de Şirvan ve Şamahi kaleleri ile Dağıstan padişahının Tarhu adlı ülkesi yakınında Hazar Denizi kenarında İskender-i Zülkarneyn'in yaptığı Demirkapı'dır ki Arap tarihlerinde ona Bâbü'l-ebvâb derler. (---) tarihinde Osmanlı elinden bir hile ile Acem almıştır. Hâlâ Acem elinde bir Demirkapı Kalesi'dir. Gerçekten sarp Demirkapı'dır.

Biri de nice kere geçip hâlâ şimdi bu ay içinde geçtiğimiz Erdel Vilâyeti Demirkapısı, bu da melun, uğursuz geçit yeri Demirkapı'dır. Biri de İstanbul'da Kâğıthane Nehri üzerinde tılsımlı demirkapıdır. Nice bin çukur açmak isteyen insanlar bu Kâğıthane Nehri Demirkapısı'nda helâk olmuşlardır.

Bir demirkapı da Mısır Vilâyeti'nden Habeş geçişi olan İsvan Vilâyeti'ne giderken Nil Nehri içinde 7 şelale boğazlarının birinde bir Demirkapı vardır. Ondan da bir gemi yüküyle selâmetle geçmek ihtimali yoktur. Nice gemiler yüklerini boşaltıp geçerler, gayet aykırı sert derbenttir.

Gerçi bu anılan Demirkapılarda hâlâ demir kapılar yoktur. Ancak İskender-i Zülkarneyn'in Hazret-i Risâlet'ın doğumundan 882 sene önce yaptığı demirkapılardır ki kapıları yok, ama yapı kalıntıları bellidir.

Ama zikri geçen Demirkapı'lardan en çok zorluk çekilecek olan bu Tuna Demirkapısıdır ki her sene nice yüz pare gemi ve nice bin adam helâk olur. Kısacası Şattu'l-arab Nehri'ndeki Nemrud Seddi'nden daha zoru bu Tuna Demirkapısı'dır. Ama bu demir kapıyı İskender-i Zülkarneyn yapmamıştır.

Tuna Demirkapısının yapıcısı, yapısının şekli ve tarzını bildirir

Evvelâ bu Demirkapı adlı yerde akan Tuna Nehri'nin içinde sıra sıra hamam kubbesi kadar iri taşlar vardır. Hatta Tuna Nehri Temmuz'da az olduğu sırada güç gösterisinde bulunan yiğit-

ler taştan taşa sıçrayıp uçarak beriden öteye ve öteden beriye dek geçerler. Ancak her zaman o büyük taşlar görünmez, meğer Tuna pek inişte ola. Onun için bu taşlar sebebiyle nice gemiler helâk olur. Ama kaçan kim Tuna taşıp tuğyan üzere gelip aksa bu taşlar suya batıp bütün gemiler kolaylıkla geçmeye başlar, ama yine korkarlar.

Bu sarp girdabı (boğaz) geçen gemiler ister aşağıda ister yukarıda olsun her Tuna transa gemisi biner adam giderler büyük gemilerdir. *Allah korusun* bazı gemiler taşlara vurup yahut yedek ipleri kırılıp bir kenara vurur, gemi ve *[96b]* adamları tamamen helâk olurlar. Onun için nice şüpheci ve vehimli tüccarlar gemilerinden çıkıp biraz karadan gidip gemiler girdaptan kurtulunca yine gemilerine girerler.

Bu girdap mahallinde Tuna'nın feryadı figanı, yıldırım gibi gürültüsüne insan takat getiremeyip gürlemesi bir konak yerden duyulur. Bu mahalden aşağı gemiler giderken şimşek gibi giderler. Yukarı giden gemiler bu sarp geçit mahallinden aşağıda tüm yüklerinin yarısını boşaltıp esvapları arabalara ve ufak kayıklara yükleyip Demirkapı'dan yukarıda yükleri dağlar gibi, Demirkapı'dan yukarı gemileri kalın palamarlar ile biner bin beşer yüz insan boş gemileri güç belâ Allah Allah diyerek çekip Demirkapı'dan yukarıda yine beş altı günde yüklerini gemilere doldurup herkes gitmek istedikleri vilâyetlere giderler.

Bu mahalden gemileri geçirir başka usta adamlar vardır ki bu girdabın durumunu taş taş, eğri büğrü, korkulu ve tehlikeli yerlerini bilip gemileri selâmet geçirmeye üstlenip geçirirler. Genellikle bu gemileri bu tehlikeli yerden geçirip kılavuz olan adamlar, Mora Hafsalı ve Dırınkova Kasabası halkıdır. Her gemiden, gemisine göre beşer yüz ve ikişer yüz guruş alıp eğer gemilere bir zarar olursa gemilerin parasını şer'an o adamlara ödetirler.

Kısacası Bahr-i Muhit'te Okyanus Girdabı, Murat Nehri'ndeki Caber Kalesi Boğazı, Cayık Nehri'nde Moskov'un Zebun Kalesi Boğazı, Edil Nehri'nde yine Moskov'un Heştek Kalesi Girdabı, Hazar Denizi'nde Demirkapı Kalesi Boğazı, Karadeniz'in Kız Boğazı, Şattu'l-arab Nehri üzerinde Nemrud Boğazı, yine bu Tuna Nehri'nde İnlik Kalesi Boğazı, yine bu

Tuna Nehri'nde Tahtalı Boğazı, tamamen tehlikeli yerlerdir. Bu Demirkapı Boğazı, Okyanus Girdabı'ndan fazla tehlikeli, zahmetli ve acımasız boğazdır, ama sonradan yapılmadır, Tahtalı ve İnlik boğazları gibi Yed-i Kudret boğazı değildir. Bu Demirkapı Boğazı yontma taştan yapılma boğazdır.

Demirkapı Girdabı'nin (boğazının) yapılması sebebini bildirir

Dünya tarihçisi ve İstanbul'u yapan Yanko ibn Madyan'ın küçük kardeşi Yunanlı Yanvan'a göre,

"Hazret-i Süleyman oğlu Melik Rac'im'e iman getirmişim" diye yazmış. Sözün kısası bu Yanvan Alman, Erdel, Çek ve Leh kralı olup Tuna kıyılarını çok gezip dolaşmış, cihan hâkimi bir kral idi, ama Melik Rac'im'den duyar ki,

"Babam Hazret-i Süleyman Kudüs-i Şerif'de Mescid-i Aksâ'yı, Sahratullah'ı ve Kudüs-i Şerif'i öyle imar eyledi" diye Melik Rac'im Kudüs-i Şerif imaretlerini anlatınca hemen Yanvan Kral'ın Kudüs-i Şerif'i ziyaret etmeye gitmesi arzuları hareket edip yolları katlayarak İstanbul zemininde olan Makedonya şehrine gelip kardeşi Yanko ibn Madyan'la buluşup görse ki İstanbul Kalesi'ni yapmaya başlamış. Bir ucu Sarayburnu'nda, bir ucu güney tarafta iki konak yer ta Silivri şehrinde, bir ucu kuzey tarafta Terkos Kalesi'nden Karadeniz'i kesip Silivri Kalesi dibinde Akdeniz'e akıtmak için 4 kat hendekler kesmişler. Terkos'tan Karadeniz kenarıyla Karadeniz Boğazı yerinden ta Kurşunlu Mahzen burnuna, ondan Galata, Kasımpaşa ve Hasköy'den Kâğıthane Deresi üzerinde köprüler ile Ebu Ensarî Kapısı olan yerde kale çepçevre tamam ola diye bu on konak yeri kuşatır.

Kale hendeklerinin yerlerini Yanvan Kral görüp kardeşi Yanko ibn Madyan'a,

"Bre birader! Ne aceb ham sevdaya düşmüşsün. Bu kazdığın on konak kuşatır hendekler üzerinde kale olmak imkânsızdır" deyince Yanko ibn Madyan,

"İnşaallah Hazret-i Süleyman'ın himmetiyle oğlu Melik Rac'im padişahımızın duası berekatıyla bu Makedonya şehri etrafına ben bir büyük Makedonya ederim ki içinde bin pare muazzam kent ola, etrafı üçer kat hendek ve üçer kat duvar ola" der. Yanvan Kral:

"Behey birader! Melik Rac'im padişahımızdan bildiğimiz ilim üzere yine bizim Yunan padişahlarından Aleksandıra, yani İskender adlı cihangir bir ulu padişahımız Hazret-i Muhammed geleceğinden 881 yıl evvel gelip Karadeniz Boğazı'nı kesip Karadeniz'i Akdeniz'e akıtırken bu taş bina edeceğin Makedonya şehrini ve Kaydefâne kızı krale şehrini Karadeniz suyu harap edecektir diye Süleyman Nebî oğlu Rac'im Kral efendimden duydum" deyince Yanko ibn Madyan,

"Evet, ben de Rac'im Kral'dan ve babası Süleyman Kral'dan öyle işittim, ama ben de erken tarih ile Karadeniz'i Terkos Kalesi yapacağım boğazdan kesip Azatlı derelerinden Karadeniz'i ta Silivri Kalesi dibinde Akdeniz'e karıştırıp bu kazdığım on konak kuşatır kale etsem gerek" deyince Yanvan Kral:

"İmdi birader! *[97a]* Allah ile ahdim olsun ve Davud Nebî hakkıyçün olsun sen bu çapta kale yapıp tamamlarsan ben de Kudüs'ten gelip bu kale temelini açıktan görem, bu senin Makedonya'na göre ben de Tuna Nehri'ni bu senin kalen içinden akıtam" diye ahd edip Kudüs-i şerif'e gider. Hemen Yanko Kral

"Benim hayratımda kardeşim Yanvan'ın hayratı olmasın" diye Istıranca Dağlarında olan bütün suları İstanbul içine akıtmaya çalışıp gayret edip İstanbul içinde Kırkçeşme ensesindeki aşağı kat su kemerlerini yapıp bir yılda Kırkçeşme sularını Eyub Sultan ensesindeki dağları delip ta (---) günden beri İstanbul'a su getirir.

Daha sonra Osmanoğullarından Sultan Süleyman *Allah'ın rahmeti üzerine olsun* İstanbul içinde Kırkçeşme, Fatih ve Sultan Bayezid-i Velî sularının yetmediğini görüp İstanbul'dan bir konak uzak Karadeniz yakınındaki dağlarda olan suları (---) günde büyük havuzlara toplayıp oradan Mimar Sinan hendesesi ve onun mimarlığıyla İstanbul içine kadar su kemerlerini kat kat yapar, Sultan Mehmed Camii avlusu yakınından kemerleri geçirir, daha önce yapılan Yanko ibn Madyan'ın Kırkçeşme yanındaki alçak ve kara taşlı kâfirî bina kemerler üzerine birer kat kemerler daha yapıp ta Bâb-ı Hümâyûn önünde terazi ile Yeni Saray'a su girip Orta Kapı'da kuyulara dökülür. Oradan Bostancı Ocağı'nda dolapcılar atlar ile ve sığırlar ile suları çekip Harem-i Has, Matbah-ı Sultanî, Helvâhane, Ekmekhane, Istabl-ı Antere

ve İç Gulâm-ı Has'ta hamam ve çeşmelere Süleyman Han suları taksim ettirip büyük hayrat edip İstanbul halkını sular.

Bir geçmiş Osmanlı padişahına ve bir Hint hakanına böyle hayrat nasip olmamıştır.

Hatta bina emini ve mimarbaşı Sinan ibn Abdülmennan Ağa'nın defterleri gereğince Süleyman Han'ın hemen bu suyu hayratına 8 kere 100 bin ve 96 bin 383 (896.383) filori masraf gitmiştir. Şimdiki asrın hesabınca 2.241 yük akçe olur. İstanbul içinde Yanko ibn Madyan'ın su kemerleri üzerine yeni kemerler yapılmasına 3 bin yük akçe olurdu, ama Kırkçeşme kemerlerini ve su yollarını da tamir etmekle 3 bin yük akçe masraf olmuştur diye yazmışlar.

Sözün kısası biz yine konumuza dönelim. Yanko ibn Madyan İstanbul Makedonya içinde bu Kırkçeşme suyu kemerlerini yapıp ilk defa Kırkçeşme suyu akıp bütün yapı ustası ve ırgatlar Kırkçeşme'nin berrak suyunu içerek İstanbul'un temellerini yeraltından toprak üzerine çıkardıklarından başka bir adam boyu yüksekliğinde yeryüzüne sur duvarı çıkınca o sıralarda Yanvan Kral Kudüs-i Şerif ziyaretinde büyük avanesiyle İstanbul'a gelip Yanko ibn Madyan kardeşiyle buluşup görse ki İstanbul Kalesi'nin temelleri yeryüzünden bir iki adam boyu olup 600 bin insanın gayretleri ve emekleriyle elbette bu kalenin yapılacağını bilip Yanvan Kral kardeşi olan Yanko Kral'a,

"Birader, Allah mübârek eyleye. 20 yılda bu kale tamamlanır. Ben de verdiğim söze göre Alman diyarlarıma varıp hendese ilmi ile Tuna suyunu senin Makedonya şehri içine akıtayım" deyince Yanko utancından,

"Bizim Kırkçeşme suyumuz yeter" diyemeyip ilgilenmedi. Hemen Yanvan kardeşi Yanko ile vedalaşıp İstanbul'dan yolları ve menzilleri katederek hendese ilmi ile Tuna suyunun İstanbul'a geleceği yolları şakula ve hevayi teraziler ile yükseklik ölçerek Tuna kenarında Siverin Kalesi'ne gelip bilir ki bu Tuna Nehri bu Siverin Kalesi'nden İstanbul'a gider, zira o mahallin arzı İstanbul arzından 7 arz yüksektir, ama ileri görüşlü ve işin sonunu düşünen Yanvan Kral ihtimalleri hesaba katıp bu Siverin Kalesi'nden iki konak daha Tuna kenarıyla yukarı biraz daha yükseğe gidip sekiz arz yukarıda bu Demirkapı mahallinde yine

hendese ilmi üzere yükseklik alıp bilir ki Tuna Nehri İstanbul'a baş aşağı yıldırım gibi süratlice akar.

Hemen o an Alman'ın 7 krallık yerinden ve Felemenk, İsveç, Çek, Leh, Tot, Korol, Macar, Moskov ve Rus Sol'ât uğursuzundan 10 kere 100 bin adam işçi ve ustaları yiyecek ve içecekleriyle bu Tuna Nehri'nin Temmuz günlerinde alçak aktığı sırada buraya gelip ilk olarak bu Demirkapı adlı mahalde bir yeni kapı yapar. Ondan içeri ta Vidin, Niğbolu ve Torvakutaran dağlarını ve Kızankaya balkanlarını 10 kere 100 bin insan hendese ilmi üzere delip Karnabat Kasabası ensesinde dağları da delip nice yerlerindeki derelere Nemrud Seddi kemerler yapıp bir yılda Tuna suyu yolları Istıranca Dağları'na, daha yüksek ensesinde hâlâ imar olan Ceyşli Köy bayırlarına, oradan İstanbul'a bir merhale *[97b]* kala yerde hâlâ Azadlı adlı mamur köye Tuna yolları gelir. Ondan aşağı İstanbul'a kadar yokuş aşağı gitmesi kolay olup yolları yer üstüne çıkıp Taklalı Köy derler ondan Tuna geçip Topkapısı'yla Edirnekapısı arasındaki kanalından akıp kalenin duvarındaki demir kafeslerden İstanbul'un iç hisarı olan hâlâ İstanbul'dur, oradan Yenibahçe içinden Aksaray deresinden Lanka'nın 3 adet kalesi ortasından Tuna akıp Akdeniz'e karışa diye Yanko da bu yollara İstanbul yakınında yardım edip Tuna'nın gelmesini beklediğini kardeşi olan Yanvan'a haber gönderir. Yanvan da,

"Tuna suyu İstanbul'a fazla aksın" diye nice kere yüz bin güçlü kuvvetli adamlara Tuna Nehri içine hamam kubbesi gibi beri Demirkapı önünden ta karşı İrşova tarafına kadar Mengerus fili cüssesi kadar taşları Tuna içine bırakıp dağlar yığarlar, Tuna suyu önü set olup büğenir.

Hâlâ bu Demirkapı önündeki girdap olan yerdeki taşlar Tuna içine Yanko ibn Madyan'ın kardeşi tarih sahibi Yanvan Kral yığdığını yine Yanvan kendi tarihinde ayrıntılarıyla yazmıştır, Tuna yollarını Demirkapı'dan o kazmıştır, İstanbul yakınında Yanko ibn Madyan'ın yaptığı kırk çeşmelerine Yanvan Tuna'yı akıtmak için bir yol daha kazmıştır. Sonra 7 yılda bu su yolları ta Demirkapı'dan İstanbul'a kadar tamam olup Yanvan Kral vezirlerine,

"İşte ben sözüme uyup Davud dini aşkına bu su yollarını tamam ettim. İşte ben Makedonya şehrinde kardeşim Yanko

Kral'a giderim. Siz Kızılyumurta'nın ilk günü bu Demirkapı'da kurbanlar kesip içine birkaç adam inip suyu koyuverin" diye tembih edip öğretir. Sonra Yanvan yolları katederek İstanbul'a Kızılyumurta'nın ilk günü girdiğinde meğer ikindi vakti imiş. Tuna Nehri'ni işte Demirkapı'da sabahleyin koyvermişler. Bu sırada Yanvan Kral kardeşi Yanko'yla buluştuğunda,

"Ey kardeşim! Hani Tuna suyu gelmedi ya!" deyince hemen Yanvan Kral gururlanıp,

"Bu sabah Tuna'yı Demirkapı'dan koyverdiler. Hâlâ avrat gibi saçından sürüyüp getirmedeyim ve köpek gibi ardıma düşüp gelmededir" dedi. Allah'ın hikmeti Tuna Nehri İstanbul yakınında Azadlı Köyü deresinden yokuş aşağı İstanbul'a akarken Tuna Nehri geriye dönüp bir kolu Büyükçekmece'de ve bir kolu Küçükçekmece'de kaynayıp Tuna suyu derya gibi çıkıp göl olup denize karışır, deniz de göle karışır.

Çekmece göllerinin aslı Tuna Nehri'dir ki (---) tarihinde İbrahim Han'ın tahta çıkma gününde Büyükçekmece Gölü'nde Tuna balıklarından bir morina balığı çıkıp Topkapılı Mustafa Ağa o balığı Kara Mustafa Paşa'ya verir, o da Sultan İbrahim'e getirir. İbrahim Han tahta çıktığı gün ilk olarak Tuna'nın morina balığını yer. Diyarbakır'ın içindeki Hamrevat Suyu'nu ulaklar getirmişlerdi, İbrahim Han'a nasip olup, balık yiyip Hamrevat içmiştir. Hâlâ yine Çekmece göllerinde Tuna'nın çıka ve uştuka ve som balıkları çıkar.

Tuna Nehri'nin bir kolu da Karadeniz kıyısında Varna Kalesi yakınında Devne Değirmenleri suyudur.

Bir kolu da Kırkkilise şehri yakınında Yenihisar'da ve Pınarhisar'da çıkar, zira onlarda dahi "Bazı zaman Tuna balıkları çıkar" diye ihtiyarlar anlattılar.

Bu hakir bir kere Fatıma Sultanzâde Süleyman Bey merhum ile 40-50 kişi olup beş on tane meşaleler, nice fanuslar ve nice şem-i rıhlar yakıp Azadlı Köyü'ndeki Tuna akan mağaralara girip tam bir saat gidip mağaraların kayalarında dörder beşer insan boyu yüksekliğinde kayalarda Tuna Nehri'nin çamurlu sularının aktığı işaretlerini gördük. Hâlâ herkesin gözü önündedir. Daha ileri gitmek istedik, ama çaylak ve güvercin kadar yarasa kuşları yüzlerimize kanatlarıyla vurup hepimizin esvapları yarasa kuşu pisliğinden berbat olup geriye döndük.

Bu hakir 1061 [1651] tarihinde efendimiz Melek Ahmed Paşa sadrazamlıktan azledildiğinde Özü Eyaleti verilip Rusçuk adlı kaleden bu kulunu Vidin nazırı muhasebesini görmeye gönderdiğinde Tuna Nehri kıyısında nice kere seyahat ettim. O sene Tuna Nehri o kadar alçaldı ki Tuna Nehri içinde Yanvan Kral'ın Demirkapı'da doldurduğu hamam kubbesi ve fil cüssesi kadar büyük taşlar belli idi. O mahalde Tuna kenarında yüzlerce insan ile Demirkapı'yı gördük ki o Demirkapı'nın yeri ve Tuna'da olan girdap seddi Feth-i İslâm Kalesi tarafında bir yar kenarında bir saray kapısı kadar demir kafes kapıdır. Demirlerinin kalınlığı adam beli kalınlığında vardır, ama zamanın geçmesiyle kapının yarısı çamur içine gömülmüştür. Yukarısında insan boyu kadar demir kafes kalmıştır.

Şimdi Osmanlı padişahı istese yollarını temizleyip Tuna Nehri'ni İstanbul'un Aksaray içinden kolayca akıtabilir, ama çok para gider, yararı da az olur. Hak Taâlâ Sultan Mehmed'e, Sultan Bayezid'e ve Sultan Süleyman'a bol bol rahmetler eylesin, bütün İstanbul halkını Tuna'ya ve başka suya muhtaç etmedi. Hak Taâlâ'nın yüce iradesi o imiş ki İstanbul halkı Tuna suyu içmeyeler. Eğer içmiş olsalar *[98a]* çoluk çocuk, büyük küçük başka tabiatta olup zapt u raptları mümkün olmayıp kadın taifeleri isyankâr olurlardı.

Sözün kısası bu Yanvan Kral Tuna Nehri'nin geri döndüğünü görünce büyük bir ah çekip ruhunu teslim eder. Yanko Kral Yanvan'ın naşını Zeyrekbaşı Manastırı'nda gömer. Ancak adıyla Yanvan adlı tarihi kalır ve Demirkapı'da Tuna'yı kapadığı büyük boğaz kalır. Bu girdap bütün gemiciler arasında meşhur Demirkapı'dır.

Bu Demirkapı'dan aşağı ta Feth-i İslâm Kalesi'ne kadar Tuna Nehri içi ada adadır. Her adanın araları ikişer üçer yüz kadar balık dalyanlarıdır. İki saatlik yere kadar o mahallin Tuna'sı içinden asla bir karış balık bile kurtulmayıp elbette avlanır. Tuna kenarında her ne kadar kale var ise giderleri bu balık dalyanlarından elde edilir. Büyük gelir kapısıdır ki Vidin Sancağı beyinin 70 yük akçe iltizamındadır. Hatta Özü kalelerinin bütün neferleri de bu mukataadan maaşlarını alırlar.

Hakir bu temaşaları ederek (---) saatte doğu tarafına Tuna kenarınca büyük ağaçlar görerek,